This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 2/9

~~Arch. E. 1. 2.~~
13006 e. 83

Ast. E. I. 2.

JOH. FRID. STAPFERI

V. D. M. Helv. Bern.

INSTITUTIONES THEOLOGIÆ POLEMICÆ UNIVERSÆ,

Ordine Scientifico dispoſitæ.

Tom. II.

EDITIO III.

TIGURI,
Apud HEIDEGGERUM et SOCIOS.
MDCCLVII.

BODLEIAN LIBRARY
25 JAN 1928
OXFORD

VIRO
GENEROSISSIMO, MAGNIFICO,
GRAVISSIMO,
DOMINO
NICOLAO
à
WATTEN-
WEYL
Domino in Diesbach;
Claritate Generis, Sapientiæ & Virtutis laude Nobiliſſimo, Integerrimo.
EVERGETÆ. PATRONO HOSPITI.
Munificentiſſimo, Gratioſiſſimo:
JOH. FRID. STAPFER.

VIR AMPLISSIME,
Patrone Venerande!

NUllius Nomen majore jure hic Liber ſibi inſcribit quam TUUM, VIR GRAVISSIME. Pro Veritate enim divina ille ſcriptus eſt. TU

autem, uti omnem, ita cœleſtem in primis Veritatem amas; Quod non ſolum ore, ſed & opere probas. Veritatem amas, dum Leges divinas humanasque, & Religionem, & quidquid generoſis pectoribus carum eſſe poteſt, conſervas atque aſſeris. Veritatem amas, dum eam, quod plus omnibus valet, Exemplo TUO promoves atque amplificas. Veritatem amas, dum ad liquidam Sacroſanctæ Veritatis cognitionem, ad veteris & Apoſtolici Chriſtianismi ſimplicem ac ſine fuco pietatem, ad almæ pacis, quam moriens ſuis legavit Chriſtus, conſtans ſtudium omnem Vi-

tam

tam TUAM componis. Veritatem deniqueamas, dum per Pietatem illam TUAM, præ omnibus prædicandam, quidquid in TE collatum eſt Dignitatis Felicitatisque, Summi Numinis Benignitati lubens meritoque acceptum fers. Quam vellem, ut Meritis hisce dignum aliquod opuſculum TIBI hic offerre poſſem; quod ea qua par eſt ſubmiſſione TIBI nuncupatum dicatumque venio. Non vaſtæ Eruditionis apparatu, non Sermonis phaleris atque ornatu, non dictionis lenociniis atque ornamentis, ſed ſola, quæ in eo defenditur, Veritate atque ſimplicita-

te ſua ſeſe TIBI hic Liber commendat. Cauſſam Dei in eo tuitus ſum; Religionis genus & formam, cor & animam, nervos & artus, opes & divitias, perſpicuo ſermone in eo oſtendi. Demonſtratione veritatis ad quamvis conſcientiam eam gratam ſiſtere; ejus lucem mentibus accendere volui. Quid ad Veritatis elucidationem contulerim, qua moderatione uſus ſim, quo pacto controverſias compoſuerim, minuerim, diremerim, judices TU VIR SPECTATISSIME, judicent omnes, qui Veritatem illam cœleſtem venerabunda mente Tecum colunt. Calamum

mum felle tingere, bile linguam inficere, affectibus Religionis Zelum prætexere, à Chriſtianismi genio alienum eſſe duxi. Nonniſi Veritati ſtudui.

Singularis inſuper TUA, PATRONE, in me Beneficentia, qua me Hoſpitio munifico, beneficiis magnis, affectu omni excipis atque ornas, me cogit, ut publica TIBI quoque allocutione gratias agam.

Deum autem Veritatis aſſidue veneror, ut calamitatem omnem à TE propitius avertat, & omnibus TE bonis cumulet; generoſam

ſam etiam TUAM FAMILI-
AM ſalvam conſervet atque ſo-
ſpitem. Valeas VIR MAGNI-
FICE mihique favere pergas.
Dabam Bernæ XV. Calend. Febr.
MDCCXLIV.

PRÆ-

P R Æ F A T I O.

PRimus Operis hujus *Tomus* nonniſi *præliminaria* THEOLOGIÆ POLEMICÆ, complectebatur *Capita*. Ipſa nunc Controverſiarum tractatio atque *Elenchus* ſequitur. Ita vero, uti ſuo loco jam fuit monitum, hoſtile diſpoſuimus agmen, ut ii Adverſariorum primam conſtituant aciem, qui *Fundamenta* Religionis *primaria* atque *generaliſſima* quaſſant oppugnantque. Cum vero Religio duplex ſit, vel *Naturalis* vel *Revelata*, pro diverſa hominis ad Deum relatione, atque duplice dependentiæ modo, vel à Deo *Creatore* qua Creatura, vel à Deo *Salvatore* ceu Peccator ſalvandus; *Duplex* etiam ſtatim ſeſe ſiſtit Adverſariorum *genus*; Eorum ſcilicet, qui utriusque Religionis evertere conantur fundamenta; vel eorum, qui Religionem ſaltem Revelatam impugnare ſatagunt, & nonniſi Naturalem admittunt. Nobis ergo à primis Religionis Principiis ordientibus, ante omnia ATHEI ſeſe offerebant. Cum enim Religio Naturalis è dependentia Creaturæ rationalis à Deo Creatore & Conſervatore naſcatur; Religio Revelata vero à dependentia Peccatoris ſalvandi à Deo Salvatore ortum ſuum trahat;

Athei

Athei vero divinam Exiſtentiam negent, propterea etiam hominis à Deo Dependentiam tollant, eoipſo etiam ejus ad actiones ſecundum Voluntatem divinam dirigendas obligationem, id eſt Religionem, inficiantur; Ipſi prima Religionis omnis principia atque fundamenta funditus evertunt; unde primo eos inter Adverſarios noſtros poſuimus loco. CAPUT propterea SEXTUM, quod inter polemica primum eſt, *Atheismi* hypotheſes expugnat.

Ita vero cum Adverſariis hisce, utinam nulli in toto Terrarum Orbe exiſtant, egimus, uti Inſtituti noſtri ferebat ratio. Indicando nimirum *primarium* illorum *Errorem*, *reliquasque hypotheſes* ordine & nexu ſuo inde deducendo, *veram Syſtematis* illorum *rationem* exhibuimus; ut inde cujusvis Atheiſtici erroris *ſcopus*, atque vera totius Syſtematis forma, perſpici queat. Hoc enim niſi prius clare ante oculos nobis ponatur, cum quibuscunque vel *Incredulis* vel *Hæreticis* nobis res ſit, vix ac ne vix quidem intelligemus, quid in primis nobis ipſos refutantibus agendum ſit, ut ipſam rei arcem atque fundamentum petamus, illudque funditus evertamus, neque fruſtraneis conatibus ea magis adgrediamur, quæ ipſam Syſtematis impugnandi Eſſentiam atque Centrum non

ſpe-

ſpectant. Addidi hisce nonnullos Atheorum, ejusque generis hominum, *Charactere*s, ut ex iis etiam illorum mens, atque perverſus erga Veritatem cœleſtem animus, dignoſci queat.

Sequuntur deinde *Atheismi Cauſſæ*, tam *internæ* quam *externæ*; Poſteriores *Occaſionem* vocamus; quas ſcire ideo proficuum eſt, tum ut ii qui veritatis nondum ſunt convicti ſciant, à quibus rebus maxime ſibi cavendum ſit, ne & ipſi in Atheismi aut Deismi barathrum prolabantur; tum præcipue ut Adverſariorum excitetur conſcientia, ſi primus perditiſſimæ corruptionis illorum fons ipſis detegatur; utque videant quid prius ex animo ipſis excutiendum ſit, quam Veritas illa cœleſtis in illorum corde locum habere poſſit.

Diſpoſitis ita hoſtilibus caſtris atque munimentis ad *ipſam* eorum, uti Theologia Polemica id requirit, progredimur *expugnationem*. Ad id vero non ſufficit, quod ſuo jam monuimus loco, ut veritatem ſalutarem ab Adverſariorum inſultibus ſolum *vindicemus*, *tela*que illorum *retundamus*; ſed ut ipſa quoque illorum munimenta *adgrediamur* neceſſum eſt.

Argu-

Argumenta, quibus contra ipſos utimur unius generis non ſunt; cum enim diverſi ſint hominum animi, omnes eodem modo convinci nequeunt. Demonſtrationis quidem evidentia eſt illud ex quo convictio naſcitur; propter varietatem vero humani ingenii atque intellectus fit, ut uni evidens videatur, quod alter concipere nondum poteſt; contra vero hic perſpicit, quod alteri adhuc incertum, multisque obſeptum difficultatibus videtur. Unde id etiam nobis curæ fuit, ut Propoſitiones non unius generis contra Atheorum hypotheſin demonſtraremus, ut ita diverſo nos accomodaremus hominum captui. Ita vero comparata ſunt illa quæ adhibemus argumenta, ut hypotheſeos Atheiſticæ fundamenta plane ſubruant, neque ipſis amplius aliquod remaneat ſubterfugium, quo ſe recipere queant. Ipſis quoque illorum armis uſi ſumus, ut videant, quam debili tota illorum res nixa ſit fundamento.

Ut de *Propoſitione* XIII. in ſpecie aliquid moneamus forſan haud inutile erit. Animæ immortalitatem ibi demonſtravimus non ex ipſa ejus *natura* atque *eſſentia*, uti alias fieri ſolet, & nos etiam Tom. I. §. 689. ſeqq. fecimus; ſed ex *Fine* potius *Exiſtentiæ* Animæ, totam derivavimus demon-

monſtrationem. Hujus autem rei *ratio duplex* nobis fuit; Ab una quidem parte; ut, cùm diverſa ſint hominum ingenia, etiam hic nihil relinqueremus intentatum, quod ad Veritatis maximi momenti confirmationem, Scepticorumque confutationem facere nobis videbatur; ut ſi una Demonſtratio, ex ipſa Animæ *Eſſentia* deſumta nonnullis nimis abſtruſa videretur atque metaphyſica, altera clara eſſet atque facilis. *Secunda* Ratio hæc fuit, quod multi, dum Demonſtrationem ex ipſa Animæ *natura* deſumtam non perſpiciunt, illam nonniſi Immortalitatis *posſibilitatem* probare contendunt; Ex alio propterea principio eam demonſtrare perutile duximus. Modus probationis hujus facilis eſt, atque in aliis rebus plane conſuetus; ut ſcilicet ex *Fine* alicujus rei etiam *Attributa*, *Proprietates*, ſive *Requiſita* rei illius deducamus. Ita ſi ſcimus *Exiſtentiæ* totius *Univerſi Finem Gloriæ divinæ manifeſtationem* eſſe, legitime inde ſequentes Mundi *proprietates* colligimus. *α*. Nihil in toto Univerſo deprehendi, quod tandem ad finem huncce non perducat. *β*. Adeoque in eo omnia debere eſſe harmonica, atque ad ultimum finem tendentia; quod ſi ergo nonnulla inordinata in Mundo nobis videantur, atque fini huic contraria, ea revera talia non eſſe, ſed anguſtos Intellectus noſtri limites potius impedire,

quo

quo minus totum Univerſi nexum, omnesque rerum rationes perſpicere queamus. γ. In Mundo hoc aſpectabili etiam debere eſſe *Creaturas rationales*; cum id requirat Univerſi finis, ſive divinæ Gloriæ manifeſtatio. Hanc enim conſequentiam nemo eſt qui negare poſſit: *Mundus hic aſpectabilis, creatus fuit ad manifeſtationem Gloriæ Creatoris; E, ſi Deus finem ſuum conſequi velit, in illo exiſtant oportet Creaturæ rationales.*

Ad præſens inſtitutum hæc ſi nunc applicare velimus, probata divina Exiſtentia, atque Univerſi Creatione, quæritur, *cui Fini* Deus *Creaturas rationales* in Orbibus Mundi hujus habitabilibus poſuerit? Ratio alia dari nequit, quam *propter Finem Univerſi*, qui Gloriæ divinæ, id eſt omnium divinorum Attributorum, ex Mundi hujus, ſive omnium rerum, tam ſimultanearum quam ſucceſſivarum contemplatione, agnitio atque celebratio eſt. Hic nunc Finis ut per Animam Hominis obtineatur, certis illa oportet prædita ſit Attributis ſive Proprietatibus Nonnulla Animæ competere, quæ Fini huic obtinendo inſerviunt, per ipſam Experientiam conſtat; Ad id enim requiritur, ut Intellectu, Voluntate, Vi imaginatrice atque Memoria prædita ſit. Aliæ vero Proprietates, ad eundem hunc finem plene conſequendum neceſ-

neceſſariæ, & præcipue futurum Animæ ſtatum reſpicientes, nonniſi per ratiocinium demonſtrari poſſunt; Quæ ipſæ etiam Proprietates, non minus ac reliquæ, de quibus per Experientiam conſtat, Animæ *propter Finem Exiſtentiæ ſuæ* inſunt. Uti autem ex fine Mundi hujus aſpectabilis legitima deducitur concluſio, in illo debere eſſe Creaturas rationales, quæ fini huic conſequendo aptæ eſſent; Ita ex eodem Exiſtentiæ harum Creaturarum fine concludi poteſt, num illæ perduraturæ ſint? Num vero ad breve admodum tempus extituræ, poſtea vero rationales eſſe deſituræ ſint? Si autem demonſtretur, Deum finem ſuum, per Creationem Animarum intentum, in hac vita minime conſequi; inde etiam nullo negotio demonſtrari poteſt, dari poſt hujus Vitæ curriculum Animæ ſtatum, hoc perfectiorem, in quo Deus Finem ſuum per Creaturas illas rationales *pleniſſime* conſequuturus ſit; dum hujus Univerſi finis, ſive Gloriæ divinæ manifeſtatio id requirat. *Probata* igitur *Immortalitatis Animæ poſſibilitate* ex ipſa ejus Eſſentia ſive Natura, quæſtio remanet: An *Finis, Exiſtentiæ* illius, qui cum fine Univerſi idem eſt, id requirat? Et an ſine Animarum poſt hanc vitam perennitate Deus Finem ſuum conſequi minime poſſit? Demonſtratio pla-

na erit ac facilis, & ita clara, ut à quovis, indocto etiam, intelligi facillime queat.

Licet autem veritas aliqua demonſtrata ſit, adeoque evidens eſſe debeat, propter anguſtos tamen humani Intellectus limites, qui integrum veritatum nexum perſpicere minime poteſt, nonnulla ſubinde remanent dubia, ubi veritas veritati contradicere, illamque impoſſibilitatis arguere videtur; ut non omnibus ſatis clare appareat, quomodo omnia in integro aliquo Syſtemate cohæreant, quomodo diverſo reſpectu aliquid vel verum vel falſum eſſe poſſit; ut inde difficultates naſci videantur. Opus hinc etiam fuit, ut demonſtratis contra Adverſariorum hypotheſin Propoſitionibus oppoſitis, *Objectiones* etiam *ſolvantur*; ſiquidem & ipſa Objectionum ſolutio haud raro ipſi etiam veritati non minimam lucem accendat, ut multo clarior illa fiat quam antea viſa eſt.

Cum vero Adverſarii noſtri licet unius generis illi non ſint, easdem ſæpe contra Veritatem moveant difficultates; factum hinc, ut non uno loco omnes illas, quæ afferri potuiſſent, ſolverimus, ſed in aliud objectiones multas diſtulerimus Caput, ut ſingula ſuo dicerentur loco, neque Capitis alicujus magnitudo nimium creſceret.

Reſpon-

Reſponſiones quidem non multas, ſed tales dedimus quæ ipſam difficultatis vel controverſiæ primam originem indicant. Et cum omnes difficultates inde naſcantur, quod aliquid diverſo reſpectu vel verum vel falſum ſit, hoc præcipue egimus, ut veram oſtenderemus rationem, quare contradictio aliqua rei ineſſe videatur, ut adeo ad prima ſuo controverſiam reduceremus principia. Ita autem in adducendis Adverſariorum difficultatibus verſati ſumus, ut nec quidquam reticuerimus, quod ad argumenti robur ſpectare nobis videbatur; nec ullam etiam majoris momenti objectionem prætermiſerimus, ut in omnibus cum Adverſariis bona egerimus fide. Quæ vero in genere hic de Capite VI. monuimus, de reliquis etiam dicta ſunto.

Nonnulla ad CAPUT DECIMUM adhuc obſervanda ſunt. Cum de *Naturaliſmo* ibi res ſit, præter aliorum objectiones, TINDALII etiam, inſignis Religionis Chriſtianæ hoſtis, ſolvimus dubia; cum Ipſe inter Revelationis Adverſarios primi ordinis hodie ponatur, operæ pretium duximus, accuratius ipſius ponderare argumenta, & totum Ratiocinii illius nervum ab initio præcidere. Integrum vero illius Syſtema huc tendit: ut probet, Religionem Natura-

turalem omnibus numeris eſſe perfectam, ut ipſi plane nihil deſit: Omnem adeoque Religionem, quæ *Naturali* addatur, fictitiam ac plane ſupervacaneam eſſe; ſiquidem Religio Naturalis nec perfectior fieri, nec augeri, nec denique immutari poſſit; Illamque totam, quantusquantus illius ſit complexus, ad Dei Gloriam hominisque perfectionem atque ſalutem tendere; Plura vero à Religione requiri non poſſe, unde Religio Revelata ipſi ſuperaddita falſa ſit oporteat.

Oſtendimus autem, quam debili fundamento innixa ſit tota acutiſſimi cæteroquin TINDALII argumentatio, integram controverſiam ad prima ſua Elementa reducendo: Oſtendendum propterea fuit, quid ſit Religio in genere? Quid Religio Naturalis? Quid Revelata? Quænam inter utramque ſit differentia? Quænam convenientia? Quomodo una alteram nec excludat, nec imperfectionis arguat? Quæ omnia, licet adeo facilia ſint, & ad prima cognitionis humanæ rudimenta pertineant, vix tamen à quoquam, uti in primis ejusmodi principiis haud raro accidit, in clara luce fuere poſita; Unde & ipſe TINDALIUS de vera Religionis tam Naturalis quam Supernaturalis vel Revelatæ natura ac forma haudquaquam diſtinctam notionem habuit; Longe enim alia ratione

tione fuiſſet ratiocinatus, ſi veram Revelatæ Religionis naturam, uſum, atque cum Naturali harmoniam, & utriusque differentiam perſpexiſſet; ſi ad prima utriusque elementa attendiſſet. Diſputando igitur cum hoc Adverſario, ante omnia concedimus, quod argumentum ipſius Archilleum conſtituit: Religionem nimirum naturalem ita eſſe perfectam, ut ipſi plane nihil ejus deſit; quod ad ipſius naturam & eſſentiam pertinet, ut impoſſibile plane ſit perfectiorem illam reddi, præceptaque illius perfectiora fieri atque ampliora. Concedimus nihil Religionis veræ partem conſtituere poſſe, quod non in ipſa Dei hominisque eſſentia, rerumque natura ac convenientia fundatum eſt. Affirmamus porro, Naturalem Religionem talia præſcribere præcepta, quæ dum ex ipſa Dei hominisque natura fluunt, non poſſunt non omnia etiam ad Deum hominisque Salutem tendere; quidquid enim ex Deo omnis perfectionis ac bonitatis fonte fluit, non poteſt non etiam ad ultimum omnium rerum finem, id eſt, divinam Gloriam, Creaturarumque ſalutem tendere. Neque quidquam in Religione admitti debet, quod cum fine hoc univerſali omnibusque divinis Attributis, ceu generali omnibusque divinis Attributis, ceu generali omnis Veritatis criterio atque primo principio non conſentit. Et in

 hoc

hoc denique cum Naturaliſtis facimus. quod Revelatio Religionem Naturalem mutare minime poſſit: neque etiam illius obligationem & præcepta inde fluentia tollere, vel alia ſubſtituere Religio Revelata poteſt; omnia potius Religionis Naturalis officia ſarta manent tectaque, eademque in ſe & quoad obligationem immutabilis eſt. Nec ullo denique modo Religio Revelata Naturali contradicere poteſt, ut omnis Revelata nonniſi fictitia ſit, quæ Naturalis Religionis Principia evertit.

Sunt quibus omnia ſuſpecta videntur atque periculoſa, quæcunque Adverſarii dicunt; licet non innoxia ſolum ſint, ſed & veriſſima, ubique tamen anguem ſub herba latere metuunt, & in maximum ipſius Veritatis detrimentum ea refutanda cenſent, quæ concedi & poſſunt & debent. Videri propterea ejusmodi hominibus præjudiciis adhuc imbutis poſſet, nimis me hic Naturaliſtis favere, dum veritates hasce ipſis concedam, quod eum in finem feci, ut totum illorum ædificium ſubruam. At hi inter *obligationem* ad præſtanda Religionis Naturalis officia, eorundemque *obſervationem* diſtinguere neſcientes, putant nullius amplius pretii Religionem Naturalem eſſe, poſtquam Revelata, benigniſſimi Numinis munificentia, nobis tradita

dita eſt. Nec intelligunt hi; quid Religio Naturalis, nec quid Revelata ſit; Aliter enim hic judicarent, ſi prima ſolum Religionis Elementa recte perſpicerent, quæ clariſſime lectori ante oculos poſuimus, nec ea hic repetimus. Ignorant hi, Religionem Naturalem in ſe & Ratione *obligationis* eſſe immutabilem, dum ex ipſa Creaturæ rationalis à Creatore ac Conſervatore dependentia fluat, ut obliget, licet homo eam obſervare, perque eam ſalvari in hoc corruptionis ſtatu, in quo conſtitutus eſt, amplius nequeat. Nec denique hi perpendunt, quod ſi dicant Religionem Naturalem nullius nunc uſus eſſe, idem ſit ac ſi Legem moralem inutilem, eamque adeo plane abrogatam dicant.

Si vero erravi in nonnullis, imbecillitati id humanæ atque anguſtis Intellectus limitibus adſcribendum. Si hujus vel illius Veritatis in hoc libro contentæ demonſtratio nec ſatis evidens, nec ſatis methodica ſit, non ſolum hoc me accuſanti nullam movebo litem, ſed potius unicum hoc, Eruditum Lectorem obnixe rogo ut ſi in quibusdam non recte Veritatis cauſſam egerim. id non ipſi tribuat Veritati, quod imbecillitati potius meæ tribuendum; Hac alias ratione eveniret, quod abſit, ut Intellectus mei limites atque ignorantiæ divinæ Veritati detri-

men-

mentum afferret. Spiritus ſancti luce ſemper magis me colluſtrante evenit, ut & ipſe cœleſtes Veritates magis perſpiciam. Et venient poſt me, qui primis hisce meis curis, atque hac Theologiam Elenchticam tractandi methodo multo evidentiora atque limatiora edent. Hoc ut fiat maxime in Votis mihi eſt; Siquidem & ipſe nihil magis optem, quam ut cognitionis humanæ lumen in rebus præcipue divinis creſcat, & ut opuſculum meum hunc ſaltem Eccleſiæ præbeat uſum, ut aliis meliora evidentioraque edendi anſam præbeat, ut divinæ Veritates clariore adhuc modo contra infenſiſſimos illarum hoſtes propugnentur; ut omnis tandem Incredulitas ac Hæreſis deſinat, & Jehova unus ſit, & Nomen ejus unum in univerſa Terra! Dabam Bernæ Helvet. XV. Calend. Febr. MDCCXLIV.

SUM-

SUMMA

Eorum, quæ in ſecundo hoc Tomo comprehenduntur.

CAPUT VI. De ATHEISMO, continet

I. Ejus *Definitionem* atque *Species*. pag. 585

II. Atheorum πρῶτον ψεῦδος & *Errores* cum illo *connexos*. pag. 590

III. Eorum *Characteres*. pag. 603

IV. Atheismi *Cauſſas*. pag. 606

V. Ejus *Occaſionem*. pag. 616

VI. Hypotheſeos Atheiſticæ *Refutationem*. pag. 621

VII. Sequitur *Objectionem* præcipuarum. *Solutio*. pag. 678

VIII. *Remedia* Atheismo *adhibenda*. pag. 718.

IX. Agitur porro de *Spinoſiſmo*. pag. 722

X. Πρῶτον illius ψεῦδος & *Errores* cum illo *connexi* oſtenduntur. pap. 723

XI. Spinoſiſmi *Refutatio*. pag. 730

XII. *Objectionum* Solutio. pag. 733

XIII. De *Materialiſmo*. pag. 736

XIV. *Objectionum* Solutio. pag. 739

CAPI-

CAPITE VII. De DEISMO agitur, & quidem
I. Illius datur *Definitio.* pag. 742
II. Oſtenditur *Error primarius* & qui cum illo connexi ſunt. pag. 743
III. Deismi indicantur *Cauſſæ.* pag. 746
IV. Hypotheſis Deiſtica *refutatur.* pag. 750
V. Additur *Objectionum* præcipuarum *Solutio*, pag. 756
CAPUT VIII. De EPICURAEISMO agit, cujus
I. Traditur *Definitio.* pag. 794
II. *Hypotheſis Primaria* cum *Erroribus* *connexis.* pag. 796
III. Hypotheſeos illorum *Refutatio.* pag. 801
IV. *Objectionum Solutio.*
CAPUT IX, De ETHNICISMO, ubi habetur
I. Ejus *Definitio*, variaque indicantur *Genera.* pag. 827
II. *Error primarius* & qui cum illo connectuntur. pag. 830
III. Ejus *Occaſio Cauſſæ*que. pag 840
IV. Hypotheſeos Gentilis *Refutatio.* pag. 843
V. Agitur hic etiam de falſis, optimaque Infideles ac Incredulos convertendi methodo. pag. 845

CAPUT

CAPUT X. De NATURALISMO. Traditur ib.

I. Ejus *definitio* atque *Genera.* pag. 881

II. *Hypotheſis Primaria* & *Errores* inde *fluentes.* pag. 883

III. Naturaliſmi *Cauſſa.* pag. 902

IV. Ejus *Occaſio.* pag. 913

V. Hypotheſeos Naturaliſmi *Refutatio.* pag. 923

VI. Ab utraque parte *conceſſa.* pag. 929

VII. *Objectionum* præcipuarum *Solutio.* pag. 947

* * * * *
* * * *
* * *
* *

INSTI-

INSTITUTIONES THEOLOGIÆ POLEMICÆ UNIVERSÆ,

Ordine Scientifico diſpoſitæ.

CAPUT VI.

De Atheiſmo.

§. I.

ATHEISMUS eſt negatio Exiſtentiæ divinæ, ſive Entis à ſe, quod in ſe continet hujus Univerſi rationem. Illi, qui aut ſibi perſuaſerunt, aut ſaltem dubitant; nullum tale Ens exiſtere, vocantur ATHEI.

Atheos primos eſſe qui in Theologia Polemica refutandi ſint demonſtravimus (§. 106 -- 111.); hac enim ratione maxima Religionis obſtacula primo removentur & via panditur ad minora etiam removenda; &, ſi poſſibile, eo ordine, quo Controverſias cum Religionis veræ hoſtibus tractamus, ex Atheo fit Deiſta, ex tali Naturaliſta, ex hoc Chriſtianus & quidem talis cujus fides cum Revelatione conformis eſt; hoc ergo modo gradatim proceditur, quæ methodus maxime naturalis eſt; ordo etiam Articulorum fundamentalium id poſcit, ut primarii Articuli, imo totius Religionis primaria veritas atque fundamentum, ante omnia adverſus hoſtes defendatur, & poſtea etiam veritates ex illa ſequentes; hoc modo ſi Theologiæ Polemicæ Capita ſeinvicem ſequantur, in præcedentibus habemus principia, ex quibus in ſequentibus alii ac alii Adverſarii refutari poſſunt.

§. II.

An tales homines dentur, qui de Entis alicujus ſummi & primi Exiſtentia aut nihil ſciunt, aut qui non tantum aperte negant Deum exiſtere, ſed etiam hujus negationis intime convicti & certiſſimi ſunt? Diſputant Viri Docti; unde quæſtio hæc non ſemel agitata fuit, An dentur Athei?

§. III.

Tota hæc diſquiſitio ad duo referri poteſt: primum hoc eſt, an reperiantur qui nullum unquam Numinis ſenſum habuerunt, aut qui de Deo inſtituti eo relapſi ſunt, ut nullum Numen exiſtere abſque ullo conſcientiæ morſu firmiſſime credant? Alterum annon tales exiſtant, qui ad conſcientiæ morſus ſedandos argumenta undequaque conquirunt, quibus Entis perfectiſſimi & Juſtiſſimi exiſtentiam impugnare poſſint, quique conſcientiæ ſuæ dictamen eouſque ſufflaminant, ut ſaltem de pretioſiſſima hac Veritate dubitent?

bitent? Prius diſquirere inſtitutum noſtrum non poſtulat, poſterius vero per experientiam certiſſime conſtant.

Notiſſimum nimirum eſt, vocem Athei non ab omnibus eadem ſumi ſignificatione, mox enim ſtrictius, mox latius accipitur; priori modo de iis, qui aperte ſe convictos eſſe profitentur nullum Numen omnium rerum cauſſam & gubernatorem exiſtere; poſteriori vero de iis, qui talia fovent dogmata, quæ hanc Veritatem aut in dubium vocant aut ejus certitudinem ſubruunt; prudenter autem maxime etiam hac in re agendum, ne cuiquam ſumme periculoſum hoc dogma imputetur qui innocens eſt, uti ſæpiſſime factum fuit; unde multa eruditiſſima edita ſunt ſcripta, in quibus multi ab Atheismi ſuſpicione liberati fuere. Propterea quenquam Atheiſmi ſtricte ſic dicti in Opere Polemico meo accuſare nolo; ſed ad propoſitum meum ſufficiet, eos refutaſſe vel Veritatis conviciſſe, in quorum animis, ipſis etiam invitis, conflictus & dubia circa Exiſtentiam divinam & Veritates cum ea connexas oriuntur; hoc ſi præſtiterimus iis etiam arma præripiuntur, qui, ſi tales exiſtunt, animum contra Veritatem primam hanc obfirmant.

§. IV.

Dubitatio de ſummi Numinis Exiſtentia vocatur Scepticismus philoſophicus. Cum vero, ſi vox Athei ſenſu mitiori accipiatur, de iis uſurpetur, qui de Dei exiſtentia dubitant (§. 3.), malo Scepticismum philoſophicum Atheismo ſubſtituere, quia etiam Pyrrhoniſmus dicitur.

Licet perinde videatur, num aliquis Deum exiſtere expreſſe neget & animum contra Veritatem hanc obfirmet; an vero Deum eſſe tantum dubitet; tamen ſi prius quis faceret majoris perverſitatis ac malitiæ accuſandus eſſet, quam ille qui Intellectus ſui corruptione atque infirmitate adductus fluctuat, & ut ad majorem certitudinis cognitionis ſuæ gradum perve-

niat ſubinde ſummis viribus annititur; Priores Veritatem agnoſcere nolunt, ſed potius illam evitant; unde etiam fruſtraneus eſſet conatus noſter, ſi argumentis illos debellare vellemus; Poſteriores ex fluctuationibus ſuis emergere ſæpius conantur, & argumenta conquirunt, quibus dubia ſua removere queant: Hiſce auxilium ferendum, ne in naufragio ſuo inviti pereant: Putat acutiſſimus BAELIUS in Lexico ſuo Hiſtorico-Crit. *in voce Pyrrhon. pag. 2482.* ex FRANCISCO MATHÆO VAYERIO *de la vertu des Payens, pag. 229.* aliquem ex Scepticiſmo hoc ad homines redundare uſum, ut, cum ratio ex innumeris dubiis, quibus à veritatis cognitione præpeditur, eluctari non valens, tandem mentis corruptionem & infirmitatem agnoſcat, & ad Religionem revelatam refugiat, tanquam ad certiſſimum in hac miſeria remedium; licet hoc ſubinde fieri poſſit, tamen quo animo BÆLIUS hæc dixerit judicare nolo.

Atheiſmi vero & Scepticiſmi hiſtoriam hic tradere nolumus, qui eam ſcire cupit adeat JENKINUM THOMASIUM, qui edidit brevem Atheiſmi Hiſtoriam. Celeb. BUDDEUM in primo Capite Theſium de Atheiſmo. REIMANNUM in Hiſtoria Atheiſmi & Atheorum falſo & merito ſuſpectorum. Venerabilem WALCHIUM Tom. I. Cap. VII. Tom. V. Cap. VIII. *Der Einleitung zu den Religion-Streitigkeiten.* Expectamus etiam eruditiſſimum opus à ſumme Rever. & Celeberrimo Tig. Theol. ZIMMERMANNO, quo illi, qui tam ex Veteris quam modernis Atheiſmi falſo accuſati fuere, ab hoc crimine liberantur.

§. V.

Præter Scepticiſmum philoſophicum aut Pyrrhoniſmum, Atheiſmo etiam accenſentur *Spinoſiſmus* & *Materialiſmus.*

§. VI.

Per *Spinoſiſmum* intelligitur illa hypotheſis, qua ſtatuitur unicam tantummodo eſſe Subſtantiam,

tiam, duobus ſummis Attributis præditam, cogitatione ſcilicet & extenſione infinita; prout autem duo hæc Attributa varie modificantur, etiam varia oriri vel corpora vel animas.

Ideo Spinoſiſmus etiam Atheiſmi genus eſſe ſtatuitur, quia, ut ſuo loco videbimus, Deum talem concipit, qui nec ſapiens eſt, nec libere agit, nec omnia gubernat; cujus cuncta quæ in hoc Univerſo exiſtunt partem efficiunt; quique propterea omnem Veri Dei Ideam evertit, omnem etiam Religionem tollit. Vide Ill. WOLFII Theol Nat. Tom. II. §. 716.

§. VII.

Materialiſmus eſt illorum hypotheſis, qui non admittunt niſi exiſtentiam Entium materialium, & propterea ſi Deum eſſe concedunt, etiam illum pro Ente materiali habent.

Ratio, cur hi etiam in Atheorum cenſum veniant, non eſt, quod hæc doctrina cum Atheiſmo nexu indivulſo cohæreat, ut nemo Materialiſta eſſe queat, qui non ſimul Exiſtentiam divinam aut in dubium vocet, aut plane eam inficietur. Siquidem etiam TERTULLIANUS Deum corpore præditum ſibi finxit; ſed quia moderni, qui Materialiſmum profitentur, talia fovent dogmata, quæ ad Atheiſmum perducere poſſunt; *Materialiſta* enim, (ſunt verba Illuſt. WOLFII Tom. II. Theol. Nat. §. 620. *per hypotheſin ſuam admittere nequit niſi Deum qui ſit Ens materiale ſive Corpus*: In hypotheſi Materialiſmi non repugnat Ens materiale ſive Corpus eſſe Ens à ſe, Quamobrem facile ſibi perſuadet, ipſum Mundum materialem eſſe Ens à ſe. Atque adeo Materialiſta faciliime in Atheiſmum prolabitur.

Πρῶτον ψεῦδος Atheorum, & Errores cum illo connexi.

§. VIII.

HYPOTHESIS PRIMARIA Atheorum patet ex ipſa definitione (§. 1.), & in hoc conſiſtit, quod nullam admittunt extra hunc Mundum ſubſtantia à ſe, quæ in ſe continet rationem Exiſtentiæ hujus Univerſi, aut ſaltem de hac veritate dabitant.

CLEMENS ALEXANDRINUS Atheum ita definit: Ἄθεος μὲν γάρ ὁ μὴ νομίζων εἶναι θεόν: *Atheus quidem eſt, qui non putat eſſe Deum.* Stromat. Lib. VII. p. 504. & proprie is ſolus ita vocari meretur qui Deum eſſe aperte negat; malo tamen credere, unumquemque qui hoc facit, niſi concupiſcentiis carnalibus plane omnem Conſcientiæ morſum per aliquod tempus ſufflaminaverit, dubiis adhuc anxium teneri, num Sententia vel potius opinio hæc firmo fundamento nixa ſit nec ne? Ut deſideret ex dubitationis labirintho tandem evadere.

§. IX.

Creatio eſt ille actus quo Mundus ex nihilo fuit productus (§. 666. cap. III.), hæc vero productio ab alio fieri non potuit niſi à Cauſſa ab ipſo Mundo diſtincta, hoc eſt, à Deo (§. 667. 676. cap. III.), cum vero Athei Exiſtentiam talis Cauſſæ non admittunt (§. 8.), ſequitur illos etiam Creationem hujus Univerſi ex nihilo ex hypotheſi ſua negare, unde decantatiſſimum illorum Principium ſemper fuit *ex nihilo nihil fieri.*

Quo-

§. X.

Quoniam Athei Productionem Univerſi ex nihilo inficiantur (§. præced.), etiam ſtatuendum ipſis eſt, exiſtentiam rerum in hoc Univerſo comprehenſarum, aut quoad materiam aut quoad ipſam formam, eſſe æternam.

Qui prius aſſumunt, ante Mundi ortum infinitam concipiunt particularum, quas Atomos vocant, copiam; quæ ſunt talia corpora, quæ variis prædita figuris, variis angulis, partium tamen expertia ſunt: Atomos haſce innumerabilibus ſæculis in infinito ſpatio volitaſſe & vario modo, propter gravitatem ſuam, motas fuiſſe, tandem vero ita inter ſe fuiſſe diſpoſitas, ut, cum ad ſeinvicem cohæſerint & pro diverſa figura ſua varias etiam effecerint partes, ac propter continuum motum & pondus vel vim quandam attractivam quamvis ad genus & ſpeciem ſuam tandem perveniſſe; ut ita totum aſpectabilem Mundum caſu compoſuerint Quam opinionem LUCRETIUS Lib. V. hiſce exponit verbis:

Namque ita multa, modis multis, primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis
Ponderibusque ſuis conſuerunt concita ferri
Omnimodisque coire, atque omnia pertentare,
Ut non ſit mirum, ſi in tales diſpoſituras
Deciderunt quoque, & in tales venere meatus
Qualibus hæc rerum geritur nunc ſumma novando.

Alii vero ad poſteriorem potius ſententiam inclinare videntur, qua aſſumitur ipſam etiam hujus Mundi formam ab æterno extitiſſe; & ſunt illi qui SPINOZÆ hypotheſi magis addicti ſunt.

§. XI.

Dum Atheus negat Mundum rationem ſuffi-

cientem exiſtentiæ ſuæ habere in Ente alio à ſe diſtincto (§. 9.), ex illo facit Ens à ſe, & independens ab alio, quod ſibi ad exiſtendum ſufficit.

§. XII.

Ens neceſſarium eſt, quod rationem exiſtentiæ ſuæ in ſe habet (§. 283. cap. III.), ex Atheorum vero hypotheſi Mundus ad exiſtendum ſibi ſufficit (§. 11.), E. ex hypotheſi Atheiſtica ſequitur, Mundum eſſe Ens abſolute neceſſarium, cujus exiſtentia abſolute neceſſaria eſt.

§. XIII.

Cum Mundus materialis conſiſtat ex materia certo ordine, tum ratione coëxiſtentiæ, tum ſucceſſionis diſpoſita (§. 669. cap. III.), hinc hujus Mundi eſſentia præcipue conſiſtit in ejus ordine; cum vero exiſtentia hujus Mundi ſit abſolute neceſſaria, Mundi vero eſſentiam conſtituit ejus Ordo, E. ſi Mundus eſt abſolute neceſſarius ex Atheorum hypotheſi, etiam Naturæ Ordo eſt abſolute neceſſarius.

Obſervandum hic eſt, dari quidem in rerum Univerſo ordinem neceſſarium, uti e. g. in veritatibus Mathematicis, ſed datur etiam ordo contingens, qualem exiſtere Atheus inficiatur, ſed ipſi omnia ſunt abſolute neceſſaria.

§. XIV.

Ordo rerum in hoc mundo tam coëxiſtentium quam ſucceſſivarum involvit, ut ſucceſſio fiat ſecundum certas leges motus, alias ordo ſucceſſivorum mox turbaretur, nec non eventum rerum naturalium qui juxta certum ordinem fit: & nexum, cum in ordine res una rationem in

ſe

ſe continet cur altera ſimul adſit aut ſequatur. Cum vero ordo ille ex hypotheſi Atheorum ſit abſolute neceſſarius (§. præced.), E. etiam leges motus, eventus rerum naturalium. nec non nexus rerum, tum coëxiſtentium tum ſucceſſivarum, eſt abſolute neceſſarius.

§. XV.

Finis eſt id propter quod cauſſa efficiens agit. Cum autem Mundus ſit Ens à ſe ab alio independens (§. 11.), nec adeo cauſſa ſufficiente opus habeat, hinc Mundus non poteſt eſſe propter aliud; & cum ex hypotheſi Athei nulla extra hunc Mundum exiſtat Subſtantia, quæ ejus ſit cauſſa efficiens & unum fecerit propter alterum, ſequitur ex hypotheſi Atheiſtica etiam nullum hujus Mundi dari finem.

§. XVI.

Mundus ſibi ad exiſtendum ſufficit (§. 11.), propterea nec Conſervatione opus habet (§. 734. 735. cap. III.); & cum nullus detur hujus Mundi finis (§. 15.), etiam non dari poteſt directio rerum ad finem, quæ vocatur Gubernatio (§. 750. cap. III.), in Conſervatione autem & Gubernatione omnium rerum conſiſtit divina Providentia (§. 756. cap. III.), ex hypotheſi vero Atheorum per demonſtrata, datur nec Conſervatio nec Gubernatio rerum, E. nec Providentia.

Imo in hoc præcipue Athei fortiſſimum hypotheſium ſuarum fulcrum inveniſſe ſibi videntur, quod in multis in hoc Mundo occurrentibus tum rebus ipſis tum eventibus plurima reperiri exempla exiſtiment, ex quibus nullam dari Providentiam, adeoque nec Deum, palam ſit; unde Atheorum promachi in hoc

omnes intendunt nervos, ut divinæ Providentiæ dogma ſubruant, neque alia ad tuendam rem ſuam poſſunt adferre argumenta, quam quæ inde deſumuntur, quod multa inveniantur, quæ cum Providentia plane conciliari nequeant. Ita LUCRETIUS canit Lib. V. de Natura rerum.

Præterea genus horriferum, natura ferarum
Humanæ genti infeſtum, terraque marique,
Cur alit, atque auget? Cur anni tempora morbos
Adportant, quare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitai auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo Matris natura profudit,
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum eſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.

Et in antecedentibus in eo eſt ut oſtendat, multa in hoc terræ habitaculo inveniri inutilia.

Principio, inquit, *quantum Cœli tegit impetus ingens*
Inde avidam partem montes, ſilvæque ferarum,
Poſſedere, tenent Rupes, vaſtæque Paludes,
Et Mare, quod late Terrarum diſtinet Oras.

Plura allegabimus cap. ſeq. ubi Providentia divina contra Deiſtas nobis adſtruenda erit.

§. XVII.

Miracula ex vi Creaturarum non ſequuntur (§. 395.), ſive ex ſtatu antecedente Mundi, ſed produci debent à cauſſa extramundana (§. 397.), nec etiam fieri poſſunt, niſi ordo rerum immutetur

tetur, qui propterea contingens eſſe debet. Cum vero Athei nullam admittant cauſſam extra hunc Mundum, quæ rationem in ſe contineat rerum quæ in hoc Mundo fiunt (§. 8.), & ex illorum hypotheſi ordo rerum eſt abſolute neceſſarius (§. 13.), hinc etiam nulla Miracula admittere poſſunt.

Inde eſt quod Athei veram Miraculorum rationem pervertunt, & ea nonniſi reſpective ad hominum opiniones poſſe intelligi arbitrantur: Ut nihil aliud ſignificent, quam opus, cujus cauſſam naturalem exemplo alterius rei ſolitæ explicare non poſſumus, vel ſaltem ipſe non poteſt, qui Miraculum ſcribit aut narrat. Sed diſtinguendum eſſe inter Miracula & mirabilia jam ſuo loco oſtendimus. Cum vero conceſſis miraculis, in vera ſua ſignificatione ſumtis, non poſſit non ſequi, exiſtere cauſſam aliquam extramundanam, quæ in ſe continet rationem eorum quæ in hoc Mundo fiunt, hinc Athei omnes intendunt vires ut probent, nec exiſtere Miracula, nec ea poſſibilia eſſe, propterea omnia ea quæ contigerunt aut plane inficiantur, aut ita explicant, ut nihil in illis inveniatur, quod cum naturæ ordine conciliari non poſſit.

§. XVIII.

Cum Religionis Naturalis fundamentum ſit dependentia hominis à Deo Creatore (§. 772.), hinc qui hominis dependentiam à Deo & ſupremo ejus Dominio negant, ipſum Religionis Naturalis fundamentum penitus evertunt (§. 773.), Athei vero dependentiam illam negant (§. 11.), imo Deum ipſum Cultus objectum exiſtere inficiantur (§. 1.), propterea etiam Religionem Naturalem dari negant.

Ex differentia inter Jus Naturæ & Religionem Naturalem (§. 1264.) patet, Atheum ideo Jus Naturæ non negare dum negat Theologiam Naturalem, ſed homi-

nem ad illud exactiſſime obſervandum obligatum eſſe contendunt, & id ſibi gloriæ ducunt, quod ab illius tenore non magis recedant quam alii homines, qui ſimul Religioni tam Naturali quam Revelatæ addicti ſunt; Imo Rempublicam ex meris Atheis compoſitam optime conſiſtere poſſe defendunt, dum Atheus, non minus ac reliqui homines, univerſalem illam Juris Naturæ regulam obſervet, hanc ſcilicet, *quidquid meam & proximi mei*, hoc eſt, *integra Societatis humana perfectionem promovet, illud faciendum eſt*, nempe reſpectu ad Vitam Civilem habito; *quidquid vero ſtatum tum proprium tum aliorum imperfectiorem reddit illud faciendum non eſt.*

§. XIX.

Eandem etiam ob rationem, ob quam Religionem Naturalem dari inficiantur, etiam Revelatam exiſtere negant, eamque nonniſi pro hominum callidorum commento habendam eſſe aſſerunt.

Plurimi Atheorum quidem multas res quæ Religio Revelata docet non negant, veram tamen illarum rationem non admittunt, ſed plane pervertunt; & nonnulli aperte profitentur, illius dogmata pro meris commentis atque fabulis habenda eſſe, & omnes Religionis Conditores nil niſi impoſtores eſſe. Ita non negant Moſen aliquem extitiſſe, qui populum Iſraëliticum per Deſertum ex Ægypto duxerit, qui illis legem præſcripſerit, in quo multa reperiantur quæ optime ſeſe habeant, & ſtatui Reipublicæ Iſraëliticæ illorumque ingenio maxima cum Sapientia attemperata fuerint; propterea Moſen ut rerum politicarum callentiſſimum ſubinde magni faciunt, propter ſapientiſſimas quas dedit leges, & quod integro Populo tam diu fucum facere potuerit, ipſum extollunt: Sed quod legem hanc à Deo ſe accepiſſe finxerit, etiam maximum Impoſtorem fuiſſe perhibent, uti JORDANUS BRUNUS & NICOLAUS MACHIAVELLUS, non minus etiam TOLANDUS in tractatu cui titulum dedit Ἀδεισιδαίμων ſive *Titus Livius à ſuperſti-*

perſtitione vindicatus, qui, poſtquam de variis locutus fuiſſet Legislatoribus, qui mendaciis & variis fraudibus legibus ſuis auctoritatem conciliarunt, & commercium cum Diis finxerunt pag. 8. addit: *Ita Delphis Licurgus ab Apolline & Minos à Jove in antro Dictaeo ſua omnia didiciſſe, comminiſcebantur, ut homines, nempe auctoritate divina devincti, legibus ab ipſis prolatis libentius obedirent. His atque ſimilibus Moyſen, Hebraeorum legislatorem aſſimilare non addubitat Diodorus Siculus; ſed in hac Moſis cum aliis comparatione, multo adhuc copioſior eſt Strabo Geographus:* Licet TOLANDUS de hiſce Strabonis vel Diodori Siculi verbis Judicium ſuum non proferat, illud tamen non tantum non refellit, ſed potius ſubindicat ſententiam hanc ſibi nequaquam diſplicere; etiam §. VI. *in Originibus Judaicis* aliud Strabonis adducit teſtimonium, dicens: *Moſen enimvero fuiſſe pantheiſtam, ſive, ut cum recentioribus loquar, Spinoſiſtam, incunctanter affirmat in iſto loco Strabo. Eum namque exhibet docentem, nullum dari Numen à Materia & compage hujus Mundi diſtinctum, ipſamque naturam ſive rerum univerſitatem unicum eſſe & ſupremum Deum, cujus partes ſingulas Creaturas dicas, & totum ſi velis Creatorem.* Nec non de Chriſti Sapientia nonnulli magnifice ſentiunt, ipſumque leges perfectiſſimas hominibus tradidiſſe profitentur, ſed quod à Deo fuerit miſſus, quod ipſe Deus fuerit, quod eum in finem in mundum venerit, ut Pacem inter Deum & homines reſtitueret, quod Miracula vera patraverit, quod ex morte reſurrexerit, quod in Cœlum aſcenderit, quod inde Spiritum Sanctum ad Salutem paratam hominibus applicandam miſerit & alia ejusmodi dogmata præfracte negant; neque etiam ex hypotheſi ſua ea admittere poſſunt. Unde eum etiam in eandem cum Moſe & Mohammede claſſem referunt.

Et

§. XXIV.

Vaticinia vim humanæ mentis ſuperant & ea edere nemo poteſt, præter ſolum Deum, ſequitur ergo, ſi exiſtant vera Vaticinia, etiam illorum Autorem, ſcilicet Deum, exiſtere, illorum propterea certitudo firmiſſimum pro Exiſtentia Dei præbet argumentum.

§. XXV.

Cum Vaticinia non poſſint non habere Autorem Deum, & illorum certitudo firmiſſimum pro illius exiſtentia præbeat argumentum, mirum non eſt, quod Athei etiam omnia Vaticinia vere ſic dicta inficiantur.

Omnia ideo, quæ de prædictionibus vel Vaticiniis proferuntur, ad aſſerendam tum divinam exiſtentiam, tum S. Scripturæ divinitatem, vel pro meris hominum impoſturis & figmentis habent, & rationi non conſona eſſe aſſerunt, quia cum hominis libertate conſiſtere nequeant; aut illa adeo generalia & indeterminata eſſe, ut ad multos eventus applicari poſſint; aut libros, in quibus Vaticinia extant, demum poſt ipſum rei in illis annunciatæ eventum conſignatos fuiſſe, perhibent; & in rebus, quas nos pro divinis habemus, idem accidiſſe quod in Gentilium Sacris, ut multæ Sacerdotum fraudes & impoſturæ intercesserint.

§. XXVI.

Sed id, quod Atheos in Doctrinæ Veræ Religionis ægre habet, & propter quod Deum non exiſtere mallent, eſt Animæ immortalitas, hanc enim niſi metuerent, tam ſolliciti non eſſent ad certitudinem Exiſtentiæ divinæ & Religionis deſtruendam; ſed ad metum hunc excutiendum nihil intentatum relinquunt quo ea impugnent,

quæ

quæ homini Peccatori & præcipue profano terrorem incutere poſſunt; Et ipſi propterea ingratas cogitationes excitat, unde vix Atheus datur qui animam hominis immortalem eſſe credat, cum hæc veritas illa ſit, quæ ejusmodi homines maxime cruciat; quæ illorum voluptates turbat, quæ illis Deum ceu mali vindicem terribilem facit.

Sentiunt ejusmodi homines convictionem de animæ immortalitate Vitæ hujus deliciis ac tranquillitati multum obſtare; metus de futuro animæ ſtatu ipſos ſollicitos tenet, unde metum hunc ex animo expellere tentant, uti LUCRETIUS de rerum natura Lib. III. canit:

Et metus ille foras præceps Acherontis agendus
Funditus, humanam qui Vitam turbat ab imo,
Omnia ſuffundens mortis nigrore, neque ullam
Eſſe voluptatem liquidam, puramque relinquit;

Propterea ad omnium rerum incertitudinem confugiunt; Cum Socrate, Democrito, Anaxagora, Empedocle nos nihil cognoſcere, nihil percipere, nihil ſcire credere malunt, *quam Veritatem* ſequi; opinionibus omnia teneri, nihil veritati relinqui, omnia tenebris circumfuſa eſſe credunt, cum Protagora in rerum natura omnia dubia eſſe, cum Nauſiphano, hoc unum certum eſſe quod nihil certum ſit, eenſent; cum Dicæarcho Phthiota apud CICERONEM Quæſt. Tuſc. Lib. I. Cap. X. ſentiunt? *Nihil eſſe omnino animum, & hoc eſſe totum nomen inane fruſtraque & animalia & animantes appellari, neque in homine ineſſe animum; vel animam, nec in beſtia. Vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel ſentiamus, in omnibus corporibus vivis æqualiter eſſe fuſam, nec ſeparabilem à Corpore eſſe, quippe quæ nulla ſit.*

Incertum eſſe unde id, quod in nobis cogitat, ortum ſuum habeat? Vel qualis ejus finis futurus ſit? Annon tenuiſſima aura ſit, vel ſubtiliſſima ſanguinis particula? An vero Ens à Corpore plane diverſam & ſpirituale? Non probabile eſſe, quod illud cum corpore non deſtruendum, ſed in æternum duraturum ſit.

Ignoratur enim quæ ſit natura animai,
Nata ſit, an contra naſcentibus inſinuetur,
Et ſimul intereat nobiſcum mente diremta
An tenebras orci viſat, vaſtasque lacunas?

ait LUCRETIUS Lib. 1. De Animæ immortalitate Doctrinam à Paganis eſſe confictam, & ab Ægyptiis primo inventam, uti HERODOTUS opinatur, Hiſtor. Lib. II. Cap. CXXIII. πρῶτοι δὲ, inquit, καὶ τὸν δὲ τὸν λόγον Ἀιγύπτιοι εἰσι εἴποντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατος ἐστι. *Ægyptii primi ſunt, qui animam hominis immortalem dicerent.* Vel juxta PAUSANIAM Chaldæorum & Indorum Magos hujus doctrinæ inventores eſſe, ita etiam TOLANDUS Epiſt. ſecunda ad Reginam Boruſſiæ ſcripſit; *Opinionem de immortali anima noſtræ natura primo fluxiſſe ab Ægyptiis ad Perſas, deinde ad Græcos, & à Græcis ad Romanos ceterasque Gentes Europæos: ipſos vero Ægyptios hanc opinionem hauſiſſe ex nimio & ſuperſtitio mortuorum cultu.*

§. XXVII.

Negata mentis immortalitate omnis etiam vel Pœna vel Præmii poſt hanc Vitam metus vel ſpes plane ſufflaminatur; nec etiam, negata Dei & mali Vindicis & boni Remuneratoris exiſtentia, illi locus eſſe poteſt: quæ extrema Atheorum anchora & ultimum conſolationis refugium eſt.

Licet optant, ut Anima ſua etiam poſt mortem in ſtatu felici perennet, tamen propter rationem vitæ anteactæ

hoc ſibi polliceri non audentes, malunt cum SENECA in Conſol ad Marc. ſolatium ſuum in hoc quærere: *Nullis defunctum malis affici, Illa, quæ nobis inferos faciunt terribiles fabula eſt. Nullas ſcimus mortuis imminere tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis amnem, nec tribunalia, nec reos ullos, in illa libertate tam laxa, nullos iterum Tyrannos. Luſerunt iſta Poëtæ, & vanis nos agitavere terroribus. Mors omnium dolorum & ſolutio eſt & finis. Ultra quam mala noſtra non exeunt, quæ nos in illam tranquillitatem, in qua antequam naſceremus jacuimus, reponit.* Et cum CALLIMACHO Epigr. Lib. III. cogitantes: Ὦ Χαρίδα, τί τὰ νέρθε, πολὺ σκότος· αἱ δ' ἄνοδοι τί ψεῦδος· ὁ δὲ Πλούτων, μῦθος, ἀπολόμεθα. *O Charida! quidnam eſt infra? Tenebræ multæ. Reditus quid? Nugæ. Quid Pluto? Fabula, concidimus.* Cum Sadducæis, homini nec præmium, nec pœnam, nec ſpem ullam eſſe, credentes, & vetus illud Proverbium ſuum faciunt: *Deo ſervire inane.* Malach. III. 4.

§. XXVIII.

Hæ ſunt præcipuæ illorum hypotheſes qui Athei dicuntur, quas ex πρώτῳ ψεύδει illorum deduximus, qui de Religione ſibi triumphare videntur, & ſupra communem hominum ſortem evectos ſe putant.

Ut deſpicere -- quéant alios, paſſimque videre
Errare; atque Viam palantes quærere Vitæ,
LUCRET. Lib. II.

§. XXIX.

Ex hiſce videmus quinam præcipui Atheorum Characteres ſint, quos putavit Vener. ZIMMERMANNUS in Diſſ. de Cauſſis magis ab

magis invaleſcentis incredulitatis P. II. p. 20. & ad ſequentes referri poſſunt. α. Quod quavis data occaſione momentiſſimas Veritates captuque difficiles impugnant atque explodunt, illasque ſerio examine indignas eſſe perhibent; & cum nulla ſit Religio, perinde etiam eſſe quamcunque profiteamur.

Obſervandum nempe eſt, ejusmodi homines ſemper ferre legibus moribusque ſui ſæculi, & regionis in qua vivunt, ſe attemperare; Unde SEXTUS EMPIRICUS de Scepticis refert Lib. VIII. de Diis. *Fortaſſe*, inquit, *etiam cautior & tutior invenitur Scepticus, quam ii qui aliter philoſophantur, dicens eſſe Deos ex moribus ac legibus patriis, & faciens quidquid ad eorum cultum & veneretionem pertinent: quod autem attinet ad philoſophicam eorum inquiſitionem, nihil temere definit.* Quibus Verbis PETRUS de VILLEMANDY in Scepticiſmo debellato, Cap. IV. pag. 26. 27, addit. „Egregia ſcilicet pietas! quæ „ideo tantum Deum agnoſcit & veneratur, quia ſic „à Societate ſancitum; colitque, ne concivium incur„rat horrorem: de cætero an ſit, an vero non ſit, „humana regat, an vero minime, prorſus ἐπέχει, „neque ullatenus inquirendum opinatur. Hæc ſcili„cet, ſi quando ad flagitium aliquod, vel utilitatis vel „voluptatis illiciis inclinabit, ab ejus perpetratione „Numinis hujus præſentia ac metu deterrebitur! „quam facilis ab ea indifferentia eoque ſupremi Nu„minis contemtu ad Atheiſmi prolapſus!

§. XXX.

β. Quod ſub prætextu diſcrepantium in Religionis negotio opinionum, & ob ſententias in quas Orbis Chriſtianus ſciſſus eſt, omnia Religionis dogmata incerta eſſe ajunt, & nihil admittunt, niſi quod cum Sapientia carnali atque affectibus convenit.

γ. Quæ-

§. XXXI.

γ. Quæcunque in S. Codice continentur Rationis imbecillitati impervia, rident, nihilque admittendum cenſent, niſi quod Evidentia mathematica demonſtrari poteſt; non attendentes ad differentiam inter res inviſibiles, quæ fidei objectum ſunt, & ea quæ vel ſenſibus vel ratione cognoſcuntur.

§. XXXII.

δ. Nihil magis deſpiciunt quam Sacrorum Miniſtros, ſub prætextu ſuperſtitioſi, cui addicti ſint, Pedantismi; & quod in rebus credendis Dominium aliquod in reliquos ſibi tribuant, quam ob cauſſam maxime homines ſceptici ſibi plaudunt, ſi ab uno vel altero Doctore Religionis cauſſa mala defenſa fuit.

§. XXXIII.

ε. Multa à Religione aliena defendunt, quia ſunt paradoxa, nova atque inſolita, eum in finem, ut ſupra vulgus ſapere videantur.

Optime BAELIUS Dict. Hiſt. Crit. Tom. II. Tit. Des-Barreaux N. F. Edit Baſ. pag. 279. de ejusmodi hominibus judicat: *Il eſt aſſés apparent, que ceux qui affectent dans les compagnies de combattre les vérités les plus communes de la Religion, en diſent plus qu'ils n'en penſent. La vanité a plus de part a leurs diſputes, que la conſcience. Ils s'imaginent que la ſingularité & la hardieſſe des ſentiments qu'ils ſoutiendront, leur procurera la reputation de grands eſprits --- Cette mauvaiſe habitude contractée d'un coté ſous les auſpices de l'Orgueil, & de l'autre ſous les auſpices de la ſenſualité, emouſſe*

la pointe des impreſſions de l'education, je veux dire, qu'elle aſſoupit le ſentiment des verités qu'ils ont apriſes dans leur enfance touchant la Divinité, le Paradis & l'Enfer; mais ce n'eſt pas une foy éteinte, ce n'eſt qu'un feu caché ſous les cendres. Ils en reſſentent l'activité dès qu'ls ſe conſultent, & principalement à la vue de quelque peril. On les voit alors plus tremblans que les autres hommes.

§. XXXIV.

5. Incredulorum ſcripta, illorumque pretia magnificis extollunt laudibus: Libros, vitam, fataque Impoſtorum, qualis Apollonius Tyraneus, Muhammedes aliique, ita deſcribunt, ut quæ manifeſte inepta atque abſurda ſunt ſilentio involvant, vel omnem iis colorem concilient; ficta vero quæ iis tribuuntur Miracula & ſtulte dicta ſpecioſis argumentis confirmare ſatagant, idque eum in finem, ut excellentiæ Religionis Chriſtianæ & Salvatoris noſtri dignitati detrahant.

Vide Celeb. ZIMMERMANNUM loco cit. Charact. XV.

§. XXXV.

6. Univerſalem tandem Scepticiſmum profitentur, quem haud raro variis argumentis aliis etiam perſuadere conantur.

Cauſſæ Atheiſmi.

§. XXXVI.

Vulgatiſſimum Atheorum dictum eſt, *Timor fecit Deum*; ſed ego potius dictum hoc convertendum eſſe cenſerem & dicendum, *in animis hominum profanorum Timor facit non-Deum.* METUM enim proximam Atheiſmi vel Scepticiſmi cauſſam eſſe,

eſſe; quivis hoc morbo affectus facile deprehendet, ſi propriæ conſcientiæ dictamina audire velit.

§. XXXVII.

Quid enim aliud eſt, quod facit ut tales homines Deum fugiant, ut vellent illum non exiſtere, ut argumenta conquirant, quibus ſummi Numinis exiſtentiam incertam reddere conantur, quam METUS? Si Conſcientia & Revelatio non dictarent, Deum eſſe Juſtiſſimum qui ſui contemtores puniat, quique adeo metuendus ſit, non tantum propter hanc, ſed inprimis propter alteram vitam, ſed ſi tam Ratio quam Revelatio contra dicerent, Deum facta injuſta minime punire, tantam ipſius Gratiam atque erga Genus humanum Amorem eſſe, ut cuivis quæcunque ſcelera patranti, illa absque ulla Satisfactione condonet, ſi nil niſi divina Clementia atque Miſericordia prædicaretur, certe tam ſolliciti non eſſent, ut ſibi & aliis perſuaderent, nullum tale Ens exiſtere, ſed potius optarent Numen aliquod dari, quod rerum humanarum curam gerat, & omnia in hominum bona dirigat.

§. XXXVIII.

METUS ergo Juſtitiæ divinæ hoſtis ille eſt, quem Athei debellare ſatagunt; hoc, hoc eſt, quod ipſos in Religione male habet; & hoc in Religione eſſe illud terriculamentum quod ipſos augit, ſtatim produnt, dum objiciunt, illam Deum facere crudelem & Tyrannicum Dominum; unde ſubterfugia quærunt, quo METUM hunc ex pectore excutere queant.

§. XXXIX.

METUS Divinitatis eſt Frenum illud, quod

homines continet, ne in omne nefas ruant; eſt id quod turbat voluptatum carnalium dulcedinem, quod facit ut homo tam ſecurus vivere nequeat quam optaret; unde ſi homo voluptuoſus eſt, ſi ſecurus eſſe cupit, rerum futurarum curam ex animo ejicit, omnes diſpellit dolores, qui animum inquietum reddunt, Metum futurorum malorum ſufflaminare conatur, ad ipſum terroris hujus ingrati fontem progreditur, quo illum obturare queat, omnes intendit vires, ut certus fieri poſſit, dogma de ſummi Numinis exiſtentia, ejus Juſtitia atque animæ immortalitate, merum hominum ſuperſtitioſorum commentum eſſe.

§. XL.

Ex hiſce concludere licet, TIMOREM cauſſam non eſſe cur Deus fictus fuerit, ſed potius METUM cauſſam proximam habendam, cur nonnulli homines Divinitati tam infenſi ſint. Sanctiſſimus Pſaltes nos hoc jam docuit, Pſalm. XIV. 1. dicens: *Stultus dicit in Corde ſuo, non eſt Deus*, אין אלהים: ex quo vocabulo ratio patet, cur ſtultus peccator optet non eſſe Deum, nempue quia juſtus & mali vindex eſt, ab homine propterea cum timore colendus, quod vox אלהים ſignificat; ideo ergo cupit Atheus Numen non exiſtere, quia tanquam mali vindex timendum eſt.

§. XLI.

Si nunc inquirimus, quænam Metus hujus & hominis à Deo ceu Judice ſupremo averſionis cauſſa ſit? Facile quivis deprehendit eſſe Conſcientiam malorum factorum, homini enim naturalis quidem ad prava quævis inclinatio connata eſt, quæ pro diverſa malitia ſeſe in uno homine

mine magis quam in altero prodit: nonnulli amore voluptatum plane incenſi ad majorem etiam impietatem & infelicitatem graſſantur; ejus modi depràvata natura præjudicia menti humanæ ingerit, ut ſincero Veritatis amore & ſtudio non amplius ducatur, ſed cum ipſi inſitus ſit mendacii amor, non ad veri & recti normam, ſed ad ea ſolum adtendat, quæ cum pravis animi deſideriis conveniunt; maxime hæc perverſitas creſcit, quando homines mundo plane immerſi ſunt, ut omnem guſtum bonorum ſpiritualium perdant, ut ad ea cognoſcenda & ſentienda inepti fiant, & illis nihil ſapiat, niſi quod cum opinionibus ſuis convenit.

Ita Rever. OSTERWALDIUS in tractatu ſuo Auro contra caro de fontibus corruptionis pag. 249. rem exprimit, (verba latina afferam) „Fieri, ait, non poteſt, „ut ab eo, qui cor Mundo mancipavit, Religio & „Virtus ametur. Nemo, inquit Dominus, duobus „heris ſervire poteſt, & Johannes affirmat, in eo Amo„rem Dei non eſſe, qui mundum amat. Usque adeo „ſpirituália à corporalibus diſtant, ut ad hæc inepti „fiant, quotquot illis valde occupantur. Nempe ter„renis illis curis homines pedetentim tam carnales fiunt „& obbruteſcunt, ut nil niſi quod ſenſus afficit, per„cipiant - - - . Vileſcunt, ubi res eo rediit, bona ſpi„ritualia, ut homo ad illa pro merito æſtimanda ſin„ceroque ſtudio quærenda ineptus fiat &c.

§. XLII.

Mens vero non ita deciperetur, niſi ſimul adeſſet Intellectus cæcitas, cui pravæ opiniones ac affectus quammaxime officiunt; *Nubila enim mens eſt, vinctaque frænis, hæc ubi regnant;* inde fit ut homo pravis ſemel imbutus præjudiciis, ad ea non amplius attendat, quæ Veritati favent, eamque

que aſſerunt; ſed ea ſola ipſi grata & accepta ſunt, quæ cum opinionibus ſuis conveniunt, & ingratæ veritati nocere videntur, talis enim hominum natura eſt, ut in omnibus lubentius iis aſſentiant, quæ ipſis accepta, quam quæ ingrata ſunt.

§. XLIII.

Cauſſæ hæ *generales* ſunt, quæ Atheiſmo viam ſternunt, ſed aliæ adhuc accedunt, quæ his quaſi efficaciam ſuam dant & mentem hominis plane perdunt, ut verum videre amplius nec velit nec poſſit; & cum hactenus adhuc incertus fuerit quam viam incedere velit, ſequentia quaſi ſuperpondium addunt, ut ſeſe in totalis corruptionis abyſſum præcipitem det.

§. XLIV.

Primum in his locum *Ambitio* obtinet; admodum enim Carni gratum eſt, ſi hoc nomine ſibi blandiri poſſit, quod intellectus ſuus ſupra eruditorum vulgus elatus ſit, quod ſolus ſapiat, ſolus videat, ſolus à præjudiciis liber veritatem noſcat, & ſententias ſingulares foveat: in hoc vitium etiam ſubinde incidunt homines ingenio præſtantiori pollentes, qui non ideo ſtudiis operam dant, ut meliores & ſapientiores evadant, ſed ut acuti ingenii & ſingularis Eruditionis laudem & famam acquirant; Inde fit ut eas Veritates, quæ hactenus ab omnibus ſapientibus etiam judicio perſpicaciſſimo pollentibus evidentiſſimæ & certiſſimæ habitæ fuere, impugnent, & vanitatem earum oſtendant, quæ hucusque ab hominibus ſanctiſſimæ habitæ fuere; hinc eſt quod momentiſſima Religionis dogmata rident, ut acuti ingenii

nii vires oſtendant, dum res plane paradoxas in medium proferunt. Hujus rei plura extant exempla vetera & nova, quæ ut afferamus, brevitas, cui ſtudemus, non permittit.

Vide BUDDEI inſtit. Theol. Mor. Part. I. Cap. I. Sect. V. §. LX. Celeberr. ZIMMERMANNUM Diſſ. cit. §. XIV. addimus, quæ dicit Autor libelli, cui titulus eſt *Preſervatif contre l' Irreligion* ab eximio hoc Theologo citatus, pag. 21. „La troiſieme raiſon, qui oblige les „orgueilleux à embraſſer le parti de l'incredulité ce „ſont les eloges & les faveurs que les Luciens de no„tre tems, les Libertins d'Eſprit reçoivent d'ordinaire „de leurs admirateurs. Lors que quelqu'un de ces „malheureux Plaiſans a appris l'art de tourner agrea„blement la Religion en ridicule, & de faire des paſ„ſages de l'Ecriture ſainte la matiere de ces bons „mots, celui eſt un metier ſingulier pour s'attirer les „applaudiſſemens de ſes ſectateurs, qui ſont pour le „plus part des jeunes debauchés & des perſonnes de „qualité, dont la vie s'accommode bien mieux de „l'Irreligion que des maximes rigides de l' Evangile. „Chacun l'encenſe a l'envi & l'eleve jusqu'au ciel „comme un genie du premier ordre. Il fait les deli„ces des Societés & des fêtes profanes. On le com„ble d'honneurs, de careſſes, de bienfaits & on „n'oublie rien de tout ce qui peut flatter ſa vanité, „Qu'y a-t-il de plus capable de chatoiller l'Amour „propre d'un orgueilleux, qui a le funeſte talent de „divertir les impies aux dépens de la Religion & de „ſe procurer par la tant d'avantages.

§. XLV.

Accedit huic vitio naturalis quædam IGNAVIA, quâ homo ad Veritatem explorandam iners redditur, & ex qua oritur quædam à meditatione & lectione rerum ad Pietatem facientium averſio, divinæ Veritatis neglectus, & inde naſcens vilipendium; unde nulla unquam Doctrinæ coeleſtis in talis hominis animo fuit convictio, multo minus

minus ad vitam recte inſtituendam uſus: ex quo facile in Errores graviſſimos, imo propter rerum ſpiritualium nauſeam inde orientem, in ipſum Atheismum ſe præcipitem dat: præcipue ſi illius animus aut vaſto aliarum ſcientiarum ambitu, aut magna rerum politicarum cura, aut vitæ inordinatæ turbationibus, aut denique voluptatibus atque affectibus pravis, diſtrahitur, ut meditatio rerum ſpiritualium ipſi plane moleſta fiat & faſtidium creet. Quod vitium homini maxime inviſum tamen communiſſimum eſt.

§. XLVI.

Internis hisce *cauſſis* etiam externæ quædam addendæ ſunt, quarum ſequentes præcipuum tenent locum; prava educatio, hominum impiorum commercium, malus ſtudiorum ſuorum uſus, librorum denique profanorum lectio.

§. XLVII.

Horum *primum* quod attinet dici, vix poteſt quantum ad præparandam Atheiſmo viam faciat, ſi puerilibus animis non vera Dei cognitio, ſincerus illius amor ac pietas inſtillatur, ſed potius ab his avocantur adoleſcentium animi, illisque, omiſſa vera Dei notitia, nil niſi externa quædam honeſtas, ambitio, profanæ eruditionis oſtentatio, imo ſæpiſſime etiam Miniſtrorum Sacrorum contemtus ingeneratur, inde aliter fieri nequit quam ut Religio ejusque Amor nullum inveniat locum, ſed potius deſpectus aliquis animum occupet; præcipue etiam ſi V. D. Miniſtri nonnunquam Religionis cauſſam male in concionibus ſacris agunt, & Parentes Liberis præſentibus con-

temtim

temtim eos taxant, fit ut Pueri, Religionis gravitatem, à Miniſtrorum Perſonis, dignitate. dexteritate aut ignorantia metiantur; quaſi ipſimet Religionis Auctores & diſpenſatores eſſent.

§. XLVIII.

Nec minus etiam cum profanis hominibus *Converſatio* mentem de veritate pedetentim dubiam reddit; dum enim ſæpius, præcipue in juvenilibus annis, ſermones improbos audimus, mens hujusmodi rebus aſſueſcit, ut primo Veritatem non amplius tanti faciamus; deinde orto vilipendio eam in dubium vocemus: & tandem Scepticiſmo victas manus demus. Sed hoc experientia adeo notum eſt, quod colloquia prava & animum & mores corrumpant, ut vetus jam fuerit proverbium, 1. Cor. XV. 33. Unde hæc monuiſſe ſufficit.

§. XLIX.

Tertio etiam *nonnulla ſtudiorum genera*, ſi aut non recte fuerunt exculta, aut male adhibita, Scepticiſmo anſam dare poſſunt; res enim optimæ & innocentiſſimæ ſubinde abutentibus in perniciem cedunt; Qui ex. gr. lectioni litterarum, quas vocant, humaniorum ſemper operam dant, amore Ethnicorum Scriptorum & Poëtarum ita capiuntur, ut divini quid in illis deprehendiſſe ſibi videantur & omnia ſacra faſtidiant, nullumque in integro Sacro Codice, quamcunque divinum & ſublime atque Dei Majeſtate dignum occurrat effatum, cui non aliud quoddam ex Poeta deſumtum opponant & anteponant. At ſoliditatem in Scientiis acquirendam ſtudium Mathematicum neminis non conſenſu omnino eſt utiliſſimum;

liſſimum, ſed haud raro fit, ut ii, qui non debitum ejus faciunt uſum, poſtquam cogitationes ſuas methodo mathematicæ aſſuefecerunt, omnium rerum, hiſtoricarum etiam, demonſtrationem mathematicam ex principiis, definitionibus & axiomatibus deductam poſtulent; & ſi fieri nequeat, rem aut impoſſibilem, aut ſaltem incertam habeant, non attendentes multa eſſe in quibus methodo huic plane locus eſſe nequeat; dolent etiam quod Moſes, Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli, Miracula ſua, dogmata & præcepta, omniaque Religionis capita, & hiſtorica etiam, methodo mathematica non elaboraverint, ſed ad captum vulgi, cujus tamen Religio magis quam eruditorum eſt, ea compoſuerint.

§. L.

Inter Scientias philoſophicas vix datur ſtudium, quod infinita Dei omnium rerum Creatoris & Conſervatoris Attributa, Omniſapientiam præcipue & Omnipotentiam magis illuſtret, quam Phyſicum, in quo, ex Mundo, tanquam perfectionum divinarum ſpeculo, Creatorem agnoſcere diſcimus; ſed cum multa in rerum nexu ac Univerſi natura occurrunt, quæ finitus intellectus nec intelligere nec propterea cum divina vel Sapientia vel Providentia conciliare poteſt; inde fit ut homo, propriæ imbecillitatis immemor, ex eo quod totum rerum omnium, tum ſimultanearum tum ſucceſſivarum, in hoc Univerſo nexum perſpicere non valet, neque propterea omnium rerum cauſſas ac rationes indicare aut difficultates ſolvere poteſt, omnibusque dubiis occurrere, quæ circa Orbis adminiſtrationem tam in Regno Naturæ quam Gratiæ moveri poſſunt, concludat,

à juſto

à juſto tramite deflectens, rerum Gubernationem vel Providentiam non exiſtere.

§. LI.

Ad verum conceptum de immenſa Dei Magnitudine ac Majeſtate ſibi formandum ſtudio Aſtronomico vix quodquam utilius eſt; Cum enim Attributa divina ex operibus ejus cognoſcantur, Magnitudo autem & Sapientia univerſi ſyſtematis hujus Mundi demum ex Aſtronomia recte addiſcatur, in qua ſtupenda infiniti Creatoris opera patefiunt: inde demum per ſtudium hoc ad veram immenſi Creatoris notitiam pervenire poſſumus. Attamen hoc non obſtante fieri poteſt, ut homo antea Veritatum divinarum non convictus, animum ad veram Pietatem compoſitum non habens, nec Deum in operibus ſuis quærens, ſed ſolum curioſitati aut ambitioni ſatisfacere ſatagens, tandem in hoc ſtudio ceu labirintho miſcere oberret; diſſipantur nimirum pedetentim cogitationes dum in orbibus illis cœleſtibus ſtupendæ magnitudinis quaſi circumvagantur, ad res ſacras meditandas omne deſiderium, ad res ſpirituales omnem guſtum amittunt, quæ huc ſpectant vileſcunt in ejusmodi animis, ut ea quæ ad Mundi hujus ſtructuram non pertinent conſideratione ſua indigna ipſis videantur & ita mens à contemplatione ſui ipſius ſtatus moraliter imperfecti & propriæ miſeriæ, neceſſitatis Religionis Revelatæ ejusque Veritatis, Medii liberationis, ejusdem applicationis, abducitur, paulatim veneno Scepticiſmi inficitur, ac Atheiſmi periculum incurrit.

§. LII.

Tandem Librorum ad Atheiſmum ducentium Lectio

maxi-

maxime periculoſa eſt; Venenum in illis contentum ita ſerpit, ut per omnes venas ſeſe exſerat antequam homo ſe illo infectum ſentit; Reliquiæ veritatis, quæ in corde hominis ſuperſunt, ſuffocantur, errores enim in ejusmodi ſcriptis ſpecioſis coloribus fucati & modo maxime probabili propoſiti ſunt, Veritas contra ridicule admodum & modo Sapientiæ humanæ maxime conveniente & ingrato profertur, ut homini moleſtas ideas excitet; unde, antea non ſatis munitus, difficultates ſolvere neſciens, erroris deliciis & illecebris capitur, ut qua ratione ſeſe ex illis extricare poſſit amplius non inveniat.

Atheiſmi occaſio.

§. LIII.

Dantur etiam res in ſe quidem Atheiſmi ſemina non continentes, quæ tamen pro vario ſubjecto varios etiam producunt effectus, & per accidens etiam Atheiſmum promovere poſſunt, qui tamen ſcopuli, ſi homines modo velint, facile evitari poſſunt, dummodo mentem veritatis convictione præmuniant; inter hæc primo reputanda ſunt Itinena, in ſe quidem non tantum innoxia, ſed & valde utilia, ex quibus multum boni ad genus humanum redundat, ſed ſi quis illorum non rectum faciat uſum, ipſi valde pernicioſa evadere poſſunt; cum multis nimirum profanis hominibus ſermones miſcendi occaſio datur, maxima hominum turba conſpicitur, quæ rectum Dei Cultum atque Religionis exercitium parum curæ cordique habet; videtur maxima Religionum diſcrepantia, quarum tamen aſſeclæ omnes

firmiter ſibi perſuadent ſuam ſolam veram eſſe: dubia inde in animo illius oriuntur, qui levem admodum Veritatis ſalutaris cognitionem habet; ſc. unde fiat quod nonnulli plane irreligioſi, alii vero tot à ſe invicem toto cœlo differentibus Religionibus addicti ſint? Annon forſan inde hoc ſit, quod omnia de Religione dubia atque incerta ſint, ut non habeamus ubi tutum pedem figere poſſimus? Qualia ratiocinia peſtifera hominis mentem dubiam tenent, ut tandem quo ſe vertere debeat neſciat.

Hanc rationem Celeb. LAUFFERUS, ab itineribus ſuis redux, affert cur libellum ſuum de Atheo amente ſcripſerit; cum enim in diverſis Europæ partibus diverſos homines profaniſſimos viderit & audiverit, in animum ſibi induxit oſtendere, Atheum omnium hominum longe eſſe abſurdiſſimum & peſſimum. Ut Juvenes quivis, quibus ejusmodi homines in itineribus ſuis occurrunt, habeant quo ſe adverſus perniciosam hanc peſtem præmunire, ipſosque Atheos abſurditatis convincere poſſint. Addit deinde; Haud enim me „latet, quam perniciosa & funeſta ſua ſint plurimis „itinera. Alios qui metu Numinis non ſatis muniti, „profanorum colloquia & irreligioſi de Deo ſermones; „alios, quos minimum de Religionis ſuæ veritate du„bium vexat, diverſi, diverſorum, quos vident, Po„pulorum cultus & variæ de rebus divinis opiniones, „quarum ſingulæ ſuis nituntur rationibus, ſaltem ap„parentibus, perdunt, & in Atheiſmi barathrum præ„cipitant, ita ut inter tot diſcrepantes de Religione ſen„tentias tandem neſciant, quid eligant, & cum Carne„ade à nullius ſtent partibus, omnes ſimul impugnent.„ Hinc diſertiſſimus DE LA BRUYERE Caract. de ce Siecle: des Eſprits forts pag. m. 268. haud abs re: „Quel„ques uns achevent de ſe perdre par de longs voyages, „& perdent le peu de Religion, qui leur reſtoit; „ils voyent de jour à autre un nouveau culte, di„verſes mœurs, diverſes Ceremonies; ils reſſemblent

„à ceux, qui entrent dans les magaſins, indeterminés „ſur le choix des étofes, qu'ils veulent acheter; le „grand nombre de celles, qu'on leur montre, les „rend plus indifferens; Elles ont chacune leur agré„ment & leur Bienſeance: Ils ne ſe fixent point; „Ils ſortent ſans emplette.

§. LIV.

Secundo ex his ſequitur; Religionum diverſitatem & unius Religionis in varias ſectas diviſionem Scepticiſmo quoque anſam præbere, dum propterea circa ipſam Religionis veritatem homines titubant.

Ita enim profani ratiocinantur: ſi Deus Religionis Auctor eſſet, illiusque curam gereret, Sapientia illius non permitteret, ut tantus illius eſſet diſſenſus, ut ipſi etiam Chriſtiani maxime Religionis gratia ſeinvicem lacerarent, imo vi & ferro diſſentientes extirparent; neque per divinam Providentiam fieret, ut tancta ſectarum in Chriſtianiſmo diverſitas maximum Doctrinæ Chriſtianæ fructum impediret & viam ad verum Religionis finem intercluderet. Jam olim CICERO Lib. I. de Nat. Deorum hoc obſervavit, dicens: *Res nulla eſt, de qua tantopere, non ſolum indocti, ſed etiam docti diſſentiant: quorum opiniones, cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes; alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla: alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit.*

§. LV.

Anſam *tertio* ſumunt irreligioſi ab acerbis & omnem modum excedentibus Theologorum de rebus Religionem ſpectantibus diſceptationibus, ac continuis rixis, etiam citra neceſſitatem, ſubinde de rebus quæ plane nullius momenti ſunt, & quidem tanta animi acerbitate & infenſis affectibus, ut illos Chriſtianos eſſe non facile ſibi

aliquis

aliquis perſuaderet, quem fugeret quamnam ipſi Religionem profiteantur; qua ratione non tantum riſui ſeſe exponunt, ſed & ipſam Religionem calumniandi occaſionem præbent. Non eo tamen hoc dicimus animo, ac ſi omnes de Religionis dogmatibus diſputationes inutiles eſſent & non neceſſariæ; ſed hoc volumus in illis modum tenendum, tam ratione materiæ, de qua diſputatur, quam reſpectu modi Diſputationis, ne chriſtiani Amoris limites excedantur, ſed contra Chriſti Apoſtolorumque exemplum in refutatione Adverſariorum ſemper ob oculos habeatur.

JENKINUS THOMASIUS qui brevem hiſtoriam philoſophicam de Atheiſmo ſcripſit Cap. II. §. V. pag. m. 13. rem ita exprimit; *Huc accedunt*, inquit, *theologorum digladiationes, & animorum acerbitas, de Articulis etiam non raro, qui neque bonos mores reſpiciunt, neque vitam æternam: Attamen ſi quis à receptis ſyſtematibus diſceſſerit vel latum unguem, væ homini, de omni ſpe amicitiæ conclamatum eſt, & in Papatu pro hæretico habendus & vivicomburio, ni palinodiam cecinerit, quantocyus puniendus: qui procedendi modus procul omni dubio ſpectantium animos tepore aliquo, vel potius odio adverſus omnem Religionem imbuit;* paucis interjectis pergit: *Caveas velim exiſtimes, me omnes de rebus divinis diſputationes improbare; nequaquam, quia ſæpe ſæpius Eccleſiæ neceſſitas atque noſtra officia hoc poſtulant: ſed eſt modus in rebus: nollem homines Chriſtianos ſe invicem proſcindere & lacerare, ne profani quique tripudient, & in contumeliam Religionis conclament; ubi eſt veſter Deus!*

§. LVI.

Vita porro Doctrinæ Chriſtianæ parum reſpondens, non ſolum Chriſtianorum in genere, ſed illorum præcipue, qui ad ſacrum ordinem pertinent, nec non imprudentes ſermones, quos multi ex his de Religione ſæpius cum aliis miſcent, illis, quorum animus jamjam Scepticiſmo favet, dicendi anſam præbet, quod ſi illi, qui Religionis Doctores & Defenſores ſunt, qui de illius veritate maxime perſuaſi eſſe deberent, quorum officium eſſet alios in Veritate confirmare, de re ſua certi non ſint, ſed ipſimet dubitent, ſi ipſimet nulla cum reverentia de Religione loquantur, nullo jure peti poſſe, ut alii ſibi perſuadeant omnia ita ſe habere, uti in concionibus ſacris & alibi à Miniſtris Eccleſiæ traduntur.

§. LVII.

Huc denique referri poſſunt illi Libri, qui ad defendendam Religionis Veritatem ſcripti ſunt, ſed ita compoſiti, ut cauſſa Dei male agatur, difficultates quidem proponantur, ſed non tollantur; dici vix poteſt quantum veneni ejusmodi ſcripta, quamvis bono animo exarata, in corde relinquant; præcipue ſi talis in illa incidit, qui Veritatis nondum convictus in iis certitudinem quærit. Hiſce plura addere inſtitutum non permittit.

Hypo-

Hypotheſeos Atheiſticæ Refutatio.

§. LVIII.

Expoſitis Atheiſmi tum *Hypotheſibus* ex primaria deductis, tum *Cauſſis*, tum denique *Occaſionibus*, nunc ejus falſitas demonſtranda eſt. Ab initio Capitis tertii Exiſtentiam Subſtantiæ à ſe, ab hoc Mundo diverſæ, quæ exiſtentiæ hujus Univerſi rationem in ſe continet, adeoque ipſius Dei, ex rerum coutingentia demonſtravimus, & propterea hypotheſeos primariæ dogmatum Atheiſticorum falſitas inde jam ſatis apparet; ut autem Demonſtrationi noſtræ nil deſit, ab indirecto etiam argumentabimur, Atheiſmum ad abſurdum reducendó.

Nemo fortius Atheiſmi fundamenta non tantum quaſſavit, ſed plane ſubruit, quam Illuſtris WOLFIUS tum in tota ſua Theologia Naturali, tum Partis II. Sect. II. Cap. I. cujus ope in nonnullis propoſitionibus utamur, quas nunc ſtabilimus.

Propoſitio I.

§. LIX.

Hypotheſis Atheiſtica eſt contradictoria.

§. LX.

In notione Entis perfectiſſimi, cujus exiſtentia adverſus Atheos defenditur, comprehenduntur omnes Realitates compoſſibiles, adeoque nihil ipſi tribuitur, quod ſeinvicem tollit ſive con-

tradictionem involvit, ut ſimul de eo aliquid affirmetur & idem ſimul negetur, qua in re contradictio conſiſtit; quidquid autem nullam involvit contradictionem poſſibile eſt, (§. 322.); E. notio Entis perfectiſſimi poſſibilis eſt, conſequenter etiam ipſum Ens perfectiſſimum poſſibile eſt.

§. LXI.

Dum Atheus negat exiſtere Ens perfectiſſimum, illius notionem habet, ſive ſcit quid nomine hujus Entis indicetur; nam de eo, cujus nullam notionem habemus, nec aliquid affirmare nec negare poſſumus, E. etiam juxta Atheum Notio Entis perfectiſſimi poſſibilis, & ipſum tale Ens poſſibile eſt.

§. LXII.

Ens, quod rationem exiſtentiæ ſuæ non habet in Ente alio, illam oportet habeat in ipſa Eſſentia ſua; unde per ipſam ejus Eſſentiam intelligitur cur exiſtat; conſequenter ideo exiſtit, quia hanc Eſſentiam habet; juxta Principia autem Ontologica Ens per Eſſentiam poſſibile eſt, ut ejus Eſſentia in poſſibilitate intrinſeca conſiſtat, unde Ens à ſe per Eſſentiam ſuam exiſtens ideo exiſtit, quia poſſibile eſt.

Hoc eſt privilegium Entis à ſe, quod, exiſtens per Eſſentiam ſuam, adeoque per id per quod poſſibile eſt, ideo exiſtat quia poſſibile eſt; quæ enim rationem exiſtentiæ ſuæ non in ſe, ſed ab alio habent, ideo nondum exiſtunt quia poſſibilia ſunt.

§. LXIII.

Atheus negat exiſtere Deum (§. 1.). At Deus, qui eſt Ens à ſe, ideo exiſtit, quia poſſibilis

bilis eſt, (§. 62.), E. qui negat Deum exiſtere, ſimul negat illius poſſibilitatem, atqui Atheus exiſtentiam Dei negat; ſimul etiam ejus poſſibilitatem negat.

§. LXIV.

Ejus, quod impoſſibile eſt, nulla poteſt dari notio, nam cujuscunque claram & diſtinctam notionem habemus, id etiam poſſibile eſt, alias nulla poſſet dari veritas; quidquid ergo poſſibile eſt, ejus etiam notio poſſibilis eſt, atqui Atheus negat Entis perfectiſſimi ſive Dei poſſibilitatem, (§. 63.), E. ſimul notionis ejus poſſibilitatem negat.

§. LXV.

Juxta hypotheſin Athei notio Entis perfectiſſimi eſt poſſibilis (§. 61.), & juxta eandem notio hæc impoſſibilis eſt, (§. 64.), quidquid autem de una eademque re ſimul aliquid affirmat & negat contradictorium eſt, E. hypotheſis Atheiſtica contradictoria eſt.

§. LXVI.

At dicit Atheus, ipſam Dei notionem contradictionem involvere.

§. LXVII.

Sed hoc eſt illud, in quo Atheus Intellectus ſui vires experiri poteſt, ſi hanc aſſertionem ſuam demonſtrare velit; illi enim ex Atheis, qui ex Intellectus abuſu ad Atheismum prolapſi ſunt, ſingulari præ cæteris hominibus judicii acumine gloriantur, unde nullo etiam negotio aſſerta ſua demonſtrare poterunt. Homo enim acutus nullam propugnat ſententiam, niſi quam etiam ex indubiis & certis principiis legitime demonſtrare

 poteſt;

poteſt; cum enim nos aſſerta noſtra demonſtramus, & Dei, Mundi Autoris, exiſtentiam probavimus, neque in notione Dei quidquam aliud comprehendimus quam quod poſſibile eſt (§. 60.); Optimo jure ab Atheo poſtulare poſſumus, ut dum aſſerit, Dei notionem contradictionem involvere, hanc ſuam aſſertionem etiam demonſtret. At hoc ipſi impoſſibile erit.

Propoſitio II.

§. LXVIII.

Hypotheſis Atheorum nullo nititur fundamento, nulla certa habet principia, conſequenter nec demonſtrari poteſt.

§. LXIX.

Quidquid demonſtratur, id *vel per directum*, ſyllogiſmorum concatenatione, deducitur, ex propoſitionibus nonniſi veris, hoc eſt, definitionibus, axiomatibus & propoſitionibus vel demonſtratis, vel quarum veritas à quocunque per ſe agnoſcitur, aut experientiis indubitatis. Vel *per indirectum* ad abſurdum deducendo; alius modus demonſtrationis non datur; E. ſi Atheus hypotheſin ſuam demonſtrare vult, nempe non exiſtere Deum, id faciat oportet vel per directum, idque aut à priori aut à poſteriori; vel per indirectum.

§. LXX.

A priori ut demonſtretur, non dari Deum, impoſſi-

impoſſibile eſt; ad id enim requiritur, ut Atheus demonſtret, Mundum hunc eſſe Ens à ſe & abſolute neceſſarium, atqui contrarium demonſtrari poteſt (§. 290. 296. Cap. III.), contraria autem ſimul non poſſunt eſſe vera; ſequitur impoſſibile eſſe, ut à priori demonſtretur, non eſſe Deum.

§. LXXI.

Ut hypotheſis hæc, Deus non exiſtit, à poſteriori demonſtretur, tales caſus adducendi ſunt, ex quibus legitima ratiociniorum connexione evinci poteſt, non dari Deum, quod iterum impoſſibile eſt. Ad hoc enim præſtandum Athei talia ex Mundi hujus eventibus adducunt exempla, quæ cum ſapienti hujus Univerſi gubernatione non conſiſtere, adeoque Providentiam tollere, videntur; ex quibus deinde hunc Syllogiſmum formant, *non datur Providentia, ergo non datur Deus.* Sed jure ab ipſis petimus, ut demonſtrent, hunc vel illum Caſum cum ſapienti hujus Mundi gubernatione conſiſtere non poſſe; id autem ut exhibeant, neceſſe eſt ut ſciant totum hujus caſus nexum, non tantum cum omnibus rebus ſimultaneis, ſed omnibus etiam ſucceſſivis, quæ ex hoc caſu ſequuntur; hoc eſt, oportet noſcant totum hujus Univerſi nexum, non præſentem ſolum, ſed omnem ſequentem, etiam cum tota relatione, quam caſus ille ad omnes res tum coexiſtentes tum ſequentes habet; adeoque etiam omnes effectus, qui ex eventu hoc ſequuntur, imo oportet demonſtrent, ea quæ ex hoc eventu ſequutura ſunt per omnia futura ſæcula, non ſapienti ordine ad finem Univerſi, quem nos adſtruimus, tendere, ſed ei conſequendo contra-

ria eſſe & repugnare; hæc vero finitum Intellectum ſuperare ipſe Atheus ſive concedat oportet, ſive oſtendat, quid in poſterum omnibus temporibus ex hoc ſequuturum ſit; quoniam ergo hoc præſtare impoſſiblile eſt, etiam ex dato aliquo caſu judicari nequit, illum cum ſapienti omnium rerum nexu conſiſtere non poſſe, adeoque Providentiam tollere; cum vero hoc demonſtratu impoſſibile ſit, eoipſo ex hoc demonſtratu impoſſibile eſt, non exiſtere Deum, Sapientem hujus Mundi Gubernatorem.

Videmus ex his, quantum incumbat Atheo, ſi partibus ſuis ſatisfacere velit: Verum equidem eſt, Atheos tales poſſe afferre objectiones, quæ ſolutu difficiles ſunt; nequaquam tamen verendum eſt, illas ſolvi non poſſe: Et ſi argumenta illorum firma eſſent, etiam firma demonſtratione niterentur, quod vi præſentis propoſitionis nequaquam præſtari poteſt; & à nemine unquam Atheorum talis prolata fuit demonſtratio, cujus vitium non oſtendi poſſit, ſi ad formam artis reducatur, dum aut falſa aſſumunt principia, aut in forma ratiocinandi omnes peccant. Ex hiſce ſimul apparet quid factu opus ſit, ſi Atheorum objectiones contra Dei, Mundi Autoris, exiſtentiam prolatas ſolvere velimus, ne cauſſam Dei male agendo veritati plus detrimenti quam utilitatis afferamus.

§. LXXII.

Reliquum eſt, ut hypotheſin ſuam demonſtrent per indirectum, contrariam ſententiam ad abſurdum reducendo, quod fit, ſi demonſtretur ex poſitione, quod Deus hujus Univerſi Auctor exiſtat, abſurda & impoſſibilia ſequi; ad quod iterum requiritur, ut ex toto Syſtemate non tantum hunc vel illum Articulum, hanc vel illam partem, abſtractam à reliquis, depromant ac abſurditatis arguant; ſed omnia in concreto & in rela-

relatione ad totum Syſtema conſideranda ſunt; tunc demum oſtendi poteſt, in Syſtemate aliquo, ſive Scientiæ alicujus, qualis Theologia Naturalis, ſive Operis, quale totum hoc Univerſum, abſurda contineri, ſi illud integrum cum omni ſuo nexu, omnibus modis, ordine, relationibus, quæ in rebus deprehenduntur, nobis perſpectum ſit; quia enim tam audax eſt, ut totum artificis alicujus opus abſurditatis taxet, ſi minimam ſolum ejus particulam abſtractam à cæteris cognoſcat: quis igitur totum Univerſi Syſtema abſurditatis taxabit, qui minimam tantum illius partem perſpicere poteſt, uti omnis Intellectus finitus revera nil niſi arenulam cognoſcit?

§. LXXIII.

Et quodnam illud abſurdum eſt, quod Atheus ex Theologiæ Naturalis Syſtemate deducet? Sunt mala Phyſica & Moralia ſeriei hujus Univerſi connexa; atqui non modo demonſtravimus mala phyſica, ſi ad totius Univerſi Syſtema referuntur, mala non eſſe (§. 468. Cap. III., & mala moralia ſapienti hujus Mundi gubernationi non repugnare (§. 533. 763. Cap. III.); ſed impoſſibile etiam eſt, ut ex eventu aliquo ſingulari ab Intellectu finito totius Syſtematis abſurditas demonſtretur (§. 71. 72.); E. Etiam Atheo impoſſibile eſt, ut poſitionem illam, quod Deus Auctor hujus Mundi exiſtat, ad abſurdum reducat.

Non diffitemur, quædam afferri poſſe, quæ ſpeciem aliquam habere videntur, ſed propter id quod in re aliqua intellectui imbecilli noſtro obſcurum videtur, non negandum id quod in illa, clarum, & ex firmis etiam principiis demonſtrari poteſt.

Cum

§. LXXIV.

Cum ergo Hypotheſis Atheiſtica nec per directum, idque nec à priori (§. 70.), nec à poſteriori (§. 71.), nec per indirectum demonſtrari poſſit (§. 72. 73.): Sequitur illam carere fundamento, neque legitimo modo ex certis principiis demonſtrari poſſe.

Propoſitio III.

§. LXXV.

In Atheorum Syſtemate mera eſt caligo: Ne minimæ quidem rei ratio perſpicitur: Poſito Deo, plana ac facilis omnium clavis habetur.

Verba hæc ſunt Theſis XIV. in Celeb. JOH. ALPH. TURRETINI Cog. de variis Theol. capitibus.

§. LXXVI.

Dicimus hominem cum Ratione agere, quando omnes actiones ſuas dirigit ad certum aliquem finem, & fini illi conſequendo ſemper conformiter agit; unde cum ratione aliquid fit, ſi actio aliqua reliquæ ſeriei ita connexa eſt, ut fini conveniat. Viceverſa nulla cum Ratione agitur, quando vel ſine fine agitur, vel actio ita comparata eſt, ut fini non reſpondeat. Ubi ergo nullus eſt finis, ibi etiam ſine ratione aliquid fieri dicitur; ut cum ſecundum Atheorum Syſtema nullus hujus Mundi finis eſt (§. 15.): Liquet ex illo-

rum

tum hypotheſi, omnia in hoc Mundo ſine ratione fieri; E· recte aſſerimus, ex ſyſtemate Atheiſtico ne minimæ quidem rei rationem perſpici poſſe.

§. LXXVII.

In noſtro Syſtemate indicatur, quænam ſit omnium rerum cauſſa prima & finis ultimus; unde, quantum per Intellectum finitum id fieri licet, omnium eventuum ratio reddi poteſt, oſtendendo quomodo à cauſſa prima ad ultimum finem dirigantur; atque adeo in tota hac mole rationem eſſe, & certas, quibus pareant omnia, & ad fines ſuos decurrant, leges. Inde patet, quænam ſit ratio exiſtentiæ & continuatæ durationis hujus Univerſi, præcipue Creaturæ rationalis & integræ Reipublicæ Spirituum? Quisnam ipſorum malorum, quæ huic rerum nexui implicita ſunt, exiſtat finis? Cur hic vel ille eventus in Mundo contingat? Adeoque in noſtro Syſtemate plana clavis ad omnia habetur.

§. LXXVIII.

Ex hoc quanto intervallo ipſorum hypotheſis à Syſtemate noſtro ſuperetur, quicunque attenderit facile perſpiciet; & quantiscunque difficultatibus noſtra prematur fides, infinite tamen plures majoresque in Adverſariorum ſyſtemate occurrunt.

Si in nosmet ipſos deſcendimus, & in animo noſtro perpendimus,. quanta confuſio atque mutatio in omnibus ſcientiis, omnique cognitione noſtra, futura eſſet? quisnam non tantum mentis noſtræ ſtatus, ſed omnium hominum illorumque actionum conditio futura eſſet? Si omnium omnino hominum animis hoc firmiſſime perſuaderetur, ut nullus ipſis dubitandi locus ſupereſſet, nullum exiſtere Numen, quod diviniſſima

ſua

ſua Sapientia omnia dirigat ad finem ſapientiſſimum, omnia moderetur, quæcunque in Mundo eveniunt; quantum Chaos ac omnium rerum foret caligo? Sed quanta in omnibus ſcientiis atque cognitionis generibus lux accenditur! quantæ in omnibus eventibus diſpelluntur tenebræ! ſi unica & primaria hæc Veritas aſſumatur, exiſtit Numen hujus Univerſi Cauſſa & Moderator; unde noſtri præ Atheorum Syſtematis prærogativum Sole meridiano clarius fit.

Propoſitio IV.

§. LXXIX.

Atheus demonſtrare non poteſt, Mundum eſſe Ens à ſe.

§. LXXX.

Ens à ſe vocatur, quod non opus habet vi alterius ad exiſtendum (§. 302. Cap. III.); quodque adeo rationem ſufficientem exiſtentiæ ſuæ habet in ſeipſo; tale autem Ens vocatur neceſſarium (§. 283. Cap. III.); Mundus vero eſt Ens contingens (§. 287. 290. Cap. III.), propterea nec neceſſarium, nec à ſe; Ut ergo Atheus demonſtret, Mundum eſſe Ens à ſe, prius ab ipſo demonſtrandum eſt, Mundum non eſſe Ens contingens; hoc autem impoſſibile eſt, dum nullam involvat contradictionem illum etiam potuiſſe aliter eſſe (§. 287.): E. impoſſibile etiam eſt, ut demonſtret illum eſſe Ens à ſe.

§. LXXXI.

Hæc propoſitio etiam ſic demonſtratur: Atheus aut ex eo, quod non exiſtat Deus, infert, Mundum eſſe Ens à ſe; aut ex eo, quod Mun-

Mundus ſit Ens à ſe, infert non dari Deum: atqui impoſſibile ipſi eſt, ut demonſtret non dari Deum (§. 74.); inde ex eo, quod non exiſtat Deus Mundi hujus Autor, male colligit aſeitatem Mundi, dum præmiſſum demonſtrare nequit; id ergo ipſi remanet, ut ex ipſa Mundi natura & conſtitutione deducat, Mundum eſſe Ens à ſe; cum vero Mundus ſit Ens contingens, etiam hoc modo impoſſibile eſt.

Propoſitio V.

§. LXXXII.

Athei admittunt id in Syſtemate ſuo, quod impoſſibile eſt, nempe progreſſum in infinitum independentem, vel rectilineum, vel circularem.

§. LXXXIII.

Per Progreſſum in infinitum intelligimus, quando ab effectu præſente retrogrediendo nunquam pervenitur ad effectum primum, & per illum ad cauſſam primam; nec etiam progrediendo ad effectum ultimum, qui non amplius fiat alterius effectus cauſſa.

Ita in generatione hominum eſſet progreſſus in infinitum à parte ante, ſi retrogrediendo à Filio ad Patrem, à Patre ad Avum, nunquam perveniretur ad hominem aliquem primum. Aut ſi in perceptionibus noſtris, quarum una ſemper ex altera nata fuit, retrogrediendo nunquam perveniri poſſet ad aliquam, quam non præ-

præceſſit alia; progreſſus vero à parte poſteriori in infinitum talis eſt, ubi, nunquam interrupta ſerie, ſemper unus effectus ex altero in rebus contingentibus ſequitur; de priori hic res eſt, de poſteriori vero nunc non quæritur.

§. LXXXIV.

Progreſſus circularis dicitur, Reſtitutio ſeriei cauſſarum ad eundem terminum à quo receditur.

§. LXXXV.

Talis progreſſus eſt, vel dependens vel independens; dependens dicitur, ſi ratio continuæ revolutionis quærenda eſt, in Ente à cauſſarum ſerie diverſo: independens vero, ſi ratio ſufficiens cur ſeriei continua fiat revolutio in ipſa cauſſarum ſerie continetur.

§. LXXXVI.

Athei ſtatuunt, Mundum, aut quoad materiam, aut quoad formam, exiſtere ab æterno, adeoque principio carere (§. 10.); Mundus vero eſt contingens (§. 287. 290. Cap. III.): ſeries autem rerum contingentium, ubi nec primum datur nec ultimum, eſt progreſſus in infinitum (§. 83.); Dum ergo Athei Mundum principio carere aſſerunt, etiam admittunt, à parte anteriori progreſſum in infinitum aut rectilineum aut circularem, ad quem tanquam ad ſacram quandam anchoram confugiunt.

§. LXXXVII.

Progreſſum à parte anteriori in infinitum impoſſibilem eſſe ita evincimus. Infinitum eſt ratione durationis, quod nec initium nec finem habet; duratio infinita ab ante eſt, quæ nullum

initium

initium habet; E. Series infinita cauſſarum contingentium ab ante eſt talis, quæ nullum habet initium.

§. LXXXVIII.

Quicquid infinitum eſt, illud menſurari impoſſibile eſt. Sit enim menſura ejusque numerus quantumlibet magnus, quem nominemus A, infiniti menſura. Quoniam magnitudinem metimur, quando iterata menſuræ applicatione determinamus rationem menſurati ad menſuram, numerus menſuræ A. ad infinitum applicari debet, quoties requiritur, usque dum ad ejus finem pervenimus; Cum vero in infinito nullum ſit inititum vel finis, etiam reperiri non poteſt ubi menſuræ applicatio fiat & ubi illa deſinat, unde nec concipi poteſt numerus, quo indicetur quoties menſura A ſit ſumenda, ut infinito fiat æqualis: E. nulla poteſt dari menſura A, qua infinitum metiri liceat.

§. LXXXIX.

Ex quo patet, quamcunque ſupponamus menſuram, illam tamen infinito prorſus eſſe heterogeneam, nec cum eo comparabilem; unde intelligitur infinitum omnem plane menſuram reſpuere, ut illud metiri non liceat. E. infinitum immenſum eſt.

§. XC.

Sequitur igitur, omne quod metiri licet, eſſe finitum.

§. XCI.

Unde contradictionem involvit infinitum menſurabile, aut quod idem eſt, immenſum menſurabile.

§. XCII.

In ſerie rerum ſucceſſivarum datur numerus, unde cauſſæ ſive rationes ſibi invicem ſuccedentes numerari poſſunt, progrediendo vel à prima ad ſequentes, vel retrogrediendo ab ultima ad antecedentes; ita iniri poteſt numerus generationum, aut veritatum mathematicarum, progrediendo vel retrogrediendo à prima ad ſequentes, aut ab ultima aliqua in ſyſtemate quodam ad antecedentes, nec minus in omnibus aliis rebus, ubi ſeries ſucceſſivorum eſt, etiam adhiberi poteſt numerus.

§. XCIII.

Ipſe Numerus, quod nemo ignorat vel negat; eſt menſura; Cum vero numerus ad ſeriem ſucceſſivorum applicari poſſit, ſequitur, illam eſſe numerabilem, ſive quod idem eſt, menſurabilem: Et quantæcunque magnitudinis numerus aſſumatur, ſive quotiescunque multiplicetur, tamen retrogrediendo tandem pervenitur ad primum.

§. XCIV.

Cum ſeries ſucceſſivorum ſit menſurabilis (§. præced.), infinitum vero immenſum (§.89.), ſequitur ſeriem ſucceſſivorum non eſſe infinitam ab ante, ſed quantacunque aſſumatur menſura vel numeri magnitudo, tandem perveniri retrogrediendo ad primum.

§. XCV.

Series ſucceſſivorum, quantæcunque magnitudinis ſit, eſt menſurabilis; ſive cum menſura comparabilis, adeoque finita (§. 94.): E. contradictionem involvit, dari ſeriem ſucceſſivorum abſolu-

ſolute infinitam, carentem initio & fine; quidquid vero contradictionem involvit id impoſſibile eſt, unde etiam impoſſibile eſt, dari ſeriem ſucceſſivorum contingentium abſolute infinitam.

§. XCVI.

Quoniam ſeries ſucceſſivorum abſolute infinita impoſſibilis eſt; etiam Progreſſus retrogradus ſeriei infinitus impoſſibilis eſt; propterea Athei in Syſtemate ſuo admittunt quod impoſſibile eſt.

Non ſine ſpecie aliqua contra hanc demonſtrationem noſtram excipi poſſet, ſi id, quod infinitum eſt, menſurabile non ſit, ſequi, quod ſeries ſucceſſivorum à parte poſt, quam infinitam eſſe nemo non concedat, etiam menſurabilis non ſit, id quod tamen experientiæ contrariatur; Cum infinitam illam ſeriei ſucceſſivæ durationem ſemper certarum periodorum numero vel magnitudine metiri liceat, quamquam ſeries illa in infinitum continuetur. Reſpondemus hic in infiniti notione committi fallaciam, & ſumi pro ſempiterna duratione, quæ omnino ſemper menſurabilis eſt, cum ab una parte habeamus initium, ubi menſuram applicare poſſumus, ab altera vero parte quamdiucunque aliquid duret, & quotcunque ſæculorum myriades effluxerint, tamen menſura ſemper iterum iterumque applicari poterit; ut durationi illi in omnia ſeculorum ſecula nunquam infinitudo aut æternitas abſoluta à parte ante tribui queat, nec infinita dici poſſit ſenſu infinitudinis abſolutiſſimo; ut adeo infinitudo ſive æternitas ex parte poſt nunquam dari poſſit, ſed progreſſus ſeriei ſemper adhuc finito incomparabilis eſt, omnium ſæculorum curſus ſemper finitus manet, ratione præterfluxæ durationis, licet nunquam ceſſet. Ex parte ante vero infinitudo ſive æternitas ſucceſſivæ ſeriei abſolutiſſima aſſumenda eſt, quæ omni plane initio caret, nulliſque adeo numeris abſolvi aut computari poteſt; qualem durationem ex parte poſt nunquam dari poſſe, ex iis quæ diximus, clariſſime patet;

Notio ergo ſempiternæ durationis & æternitatis abſolutiſſimæ, quæ omni initio caret, ab invicem diſtinguenda, poſteriorem menſurabilem non eſſe demonſtravimus; prior vero ſemper menſurabilis manet, & propterea exceptio hæc nulla eſt. Quotiescunque finitum finito addatur, quod reſultat ſemper finitum erit: Unde quidquid abſolute infinitum eſt, ex finitis compoſitum eſſe nequit; Ubi ergo nullum plane initium, adeoque infinitudo abſolutiſſima deprehenditur, ibi etiam compoſitio ex finitis locum non habet, ſed omnis finita menſura excluditur.

Exempla omnia etiam, quæ occurrunt, oſtendunt progreſſum rationum in infinitum dari non poſſe, ſed quæſtionem cur res ſit, tandem in prima aliqua ſiſti, quod etiam principium rationis ſufficientis poſtulat (§. 275. Cap. III.): Ita demonſtrationes Mathematicorum per analyſin rationum tandem in principio aliquo ſiſtuntur, ut non amplius quæri poſſit, cur hoc ſit? Nullas quidem hi præmiſſas minus evidentes ſine ulteriore probatione aſſumunt, attamen nec probationum ſeries in infinitum progreditur, ſed tandem in ipſo contradictionis principio ſiſtitur. Nec minus in omnibus rebus, quæ numerari poſſunt, adeoque in omnibus ſucceſſivis, ad primum perveniatur oportet, quantacunque numeri ſeries ſit.

§. XCVII.

Quoniam progreſſus rectilineus infinitus ex parte ante impoſſibile eſt, in hypotheſi Athei progreſſus circularis infinitus independens locum habere debet; quod probatione non indiget. Si enim Atheus eo adducatur, ut progreſſum rerum circularem infinitum dependentem admittat, eo redactus eſt, ut concedere cogatur, Ens extra rerum ſeriem conſtitutum & ab illa diverſum, adeoque Subſtantiam à ſe, quæ rationem ſeriei illius circularis in ſe contineat, exiſtere, quod ſi conceſſerit, ipſi etiam demonſtrari poteſt; Deum Mundi hujus Autorem exiſtere.

§. XCVIII.

In progreſſu circulari infinito independente, ratio continuatæ revolutionis ſufficiens in ipſa ſerie ſucceſſivorum contineri debet, cum ſit independens: In ſerie vero circulari ſtatus primus ibi incipit, ubi deſinit ultimus: cum vero in omnibus eventuum ſeriebus antecedens rationem ſufficientem in ſe contineat conſequentis, ſequitur, aut primam cauſſam à reliquis ex illa ſequentibus eſſe independentem, & omnium reliquorum rationem ſufficientem in ſe continere: aut effectus ultimus in ſerie illa circulari in ſe continere debet rationem ſufficientem cauſſæ primæ, quæ iterum per revolutionem ſtatum aut effectum ultimum ſequitur. Prius eſſet contra hypotheſin atheiſticam, ita enim non tota ſeries circularis independens eſſet, ſed à cauſſa prima dependeret ſecunda, à ſecunda tertia, à tertia quarta, ab hac omnes ſequentes: Omnes ergo à prima dependerent; prima autem eſſet independens, & propterea à ſe, ac per hoc à reliquis diverſa, neque ſub idem cum reliquis genus referri poſſet; aliud enim eſt Ens à ſe & independens, aliud dependens; ſi vero hoc admitterent Athei, ſtatuerent Ens a ſe independens, quod in ſe contineret rationem ſufficientem omnium entium & eventuum, qui in ſerie illa circulari, hoc eſt, univerſo Mundo continentur, & quod conſequenter reliquorum Autor eſſet: Hoc vero ipſorum hypotheſi conforme non eſt.

§. XCIX.

Secundum igitur ipſis ſtatuendum eſt, nempe effectum ultimum in una revolutione fieri cauſſam cauſſæ primæ in revolutione ſequente:

Sed ſequitur inde cauſſatum, hoc eſt, effectum ultimum eſſe cauſſam cauſſæ ſuæ ſive rationem in ſe continere, cur id à quo exiſtentiam accepit exiſtat, quod contradictionem involvit & propterea impoſſibile eſt.

§. C.

Si vevo Adverſarii aſſumant, dari principium aliquod, à quo progreſſus circularis dependeat, aliquid admittunt quod hypotheſin ſuam impugnet (§. 97.): Dum per illam progreſſum circularem independentem admittere tenentur. Quicquid igitur ſtatuant, aliquid admittere tenentur, quod ſuæ hypotheſi contrariatur, aut quod impoſſibile eſt, prius facere non poſſunt: E. in hypotheſi ſua, quod detur progreſſus circularis infinitus ac independens, admittunt aliquid, quod impoſſibile eſt.

§. CI.

Quoniam itaque progreſſus infinitus rectilineus rerum contingentium (§. 95. 96.), & circularis independens (§. 100.) impoſſibilis eſt, alterutrum tamen Athei admittere teneantur (§. 86), Sequitur, illos per hypotheſin ſuam admittere quod impoſſibile eſt. Q. E. D.

Diſtinctius paulo hæc fuerunt evolvenda, ut conſtet, quodnam abſurdum cum impia hac hypotheſi neceſſario connexum ſit, everſa enim hypotheſi primaria Errores reliqui ſponte cadunt; facilius enim eſt & brevius hypotheſin primariam evertere, ut cadant Errores ex illa ſequentes, quam quemvis Errorem ſeorſim impugnare, & ex hoc demum hypotheſeos falſitatem concludere. Et ſi impoſſibilitas demonſtrationis non exiſtere Deum demonſtretur, maximam etiam huic præjudicio affertur præjudicium; unde *DE LA BRUYERE des Eſprits forts* dicit: *L'impoſſibilité, où je ſuis de*

de prouver, que Dieu n'eſt pas, ne decouvre ſon exiſtance. Athei enim dicere non poſſunt, quare non ſit Deus Ens omnium perfectiſſimum, vel non eſſe poſſit, ſed nullis rationibus ſuffulti illum ſimpliciter exiſtere negant, & abſolute impoſſibilia aſſumere malunt.

Propoſitio VI.

§. CII.

Athei ex Mundo auferunt id quod eſt pulcherrimum, adeoque dignitatem ejus quammaxime deprimunt; Qui contra Deum Mundi hujus Autorem & Gubernatorem exiſtere admittunt, pulchritudinem & dignitatem Mundi aſſerunt.

§. CIII.

Pulchritudo conſiſtit in ſapientiſſima omnium partium, ex quibus totum conſiſtit, harmonia ſive conſenſu, tendente ad finem, propter quem res aliqua exiſtit, conſequendum, per quam res apta ſit, ad voluptatem ſpectatori producendam.

§. CIV.

Liquet, pulchritudinem eſſe majorem perfectionis alicujus gradum; Uti vero hæc eſt vel vera vel apparens, etiam pulchritudo ſic diſtinguenda eſt. Unde unus homo aliquid pulchrum

eſſe dicit, quod alter tale eſſe negat, & uno tempore nobis pulchrum videtur, de quo alio tempore aliter judicamus.

§. CV.

Patet etiam de vera pulchritudine judicare neminem poſſe, niſi qui & finem operis alicujus, & partium illius harmoniam perſpectam habet.

§. CVI.

Mundi igitur maxima perfectio & pulchritudo conſiſtit in ſapientiſſima omnium partium harmonia, conſpirantium ad finem generalem aliquem, quæ in animo ſapientis ſpectatoris voluptatem producit.

§. CVII.

Athei negant dari communem aliquem hujus Mundi finem (§. 15.), propterea etiam negare tenentur, ſapientiſſimam omnium illius partium harmoniam ad illum finem tendentem; Cum vero in hoc vera Mundi perfectio & pulchritudo conſiſtat (§. 384. Cap. III. §. præced.): Sequitur Atheos negare id quod in Mundo perfectiſſimum & pulcherrimum eſt.

Ex mente nimirum Atheorum, in Univerſo hoc illiusque operum & partium conſenſu univerſali plane nullæ Sapientiæ Leges locum habere poſſunt, cum nullum Ens ab illo diverſum exiſtat, quod omnia ſapienter ad finem aliquem dirigat, nulli ergo Sapientiæ, nulli perfectioni generali locus datur, maxime propterea Univerſi hujus dignitatem deprimunt, & bruto quodam motu omnia fieri contendunt; ſed ſi Deus exiſtat, quantum pulchritudinis atque perfectionis, quantum Sapientiæ in omnibus operibus deprehenditur!

Propo-

Propoſitio VII.

§. CVIII.

Athei negant, Deum omnium entium optimum exiſtere: ſupponamus hanc illorum hypotheſin veram & omnium hominum menti impreſſam eſſe; ſed quam optabile tum generi humano foret, Deum Mundi hujus Gubernatorem exiſtere: negant ergo id quod optimum & maxime optabile eſt.

§. CIX.

Si Deus exiſtit, ipſi competit Bonitas abſolute ſumma (§. 514. Cap. III.): Qua pronus eſt ad creaturarum ſuarum felicitatem promovendam (§. 513. l. c.), propterea creaturas ſuas amat, & illarum infelicitatem non vult (§. 516. 517. l. c.): neque illius amori obſiſtit, quod hominum mala facta improbat, ſed etiam iis benefacit qui mali ſunt, ita ut inter bonos & malos ratione felicitatis nullum videatur diſcrimen; Neque per Syſtema Theologiæ, quod Cap. III. tradidimus, Deo tribui poteſt, quod homo ſit infelix; ſed potius Deus munificum ſeſe exhibet erga quamvis ſuarum creaturarum, & tantum boni cuilibet tribuit, quantam percipere capax eſt (§. 514. Cap. III.), & ea qua eſt Bonitate ipſa etiam mala

quæ homini accidunt in illius bonum dirigit (§. 537-539. Cap. III.); Unde Deus hauddubie Optimus dici meretur.

§. CX.

Maxime optabile eſt id, quod ſtatum noſtrum perfectiorem reddit, adeoque felicitatem noſtram promovet, & facit ut ipſum etiam malum ad felicitatem majorem ſuum contribuat: Si vero Deus exiſtit, revera talis eſt (§. præced.): E. Generi humano nihil optabilius eſſe debet quam Deum exiſtere.

§. CXI.

Athei negant Deum hujus Mundi Gubernatorem exiſtere (§. 8.): Atqui Generi humano nihil optabilius eſſe poteſt, quam Deum exiſtere (§. præced.): E. Athei negant id, quod ſi non exiſteret, nihil optabilius eſſet, quam illud exiſtere.

Propoſitio quidem hæc ſola Atheiſmum non evertit, eo tamen facit, ut appareat, Atheos non ſapienter agere, quod tanto ſtudio Ens illud debellant, quod non tantum non odio dignum, ſed ex cujus exiſtentia maxima generi humano redundat utilitas, & quo nihil deſiderabilius eſt; non ergo homines habent cur tantopere ſtudeant, quomodo ejus exiſtentiam impugnare queant; Quisnam quæſo ex Civibus optaret Principem non exiſtere, cujus facta omnia amorem ſubditorum ſpirant, & eo tendunt, ut illorum ſalus promoveatur, qui ſumme amabilem erga quemvis ſeſe exhibet, erga omnes & ſingulos maxime munificum ſe oſtendit, mala quæ ipſis eveniunt huc flectit, ut in eorum bonum cedant? Quis quæſo mallet Anarchiam quam ejusmodi Principem? Niſi forſan ſceleſtiſſimi omnium, qui vellent nullum juſtum Judicem exiſtere, qui eos punit, quorum facta ad plenariam Reipublicæ perniciem tendunt, quique Principem alias clementiſſimum

tiſſimum ſimul & munificentiſſimum ideo non exiſtere optant; ut quidlibet faciendi ipſis æqua poteſtas ſit. Videant ergo quibus ſe pares faciant Athei, dum, Optimi totius Reipublicæ Spirituum Moderatoris exiſtentiam inficiantur & impugnant. Optime Celeb. LAUFFERUS in Libello, in quo Atheum omnium hominum abſurdiſſimum eſſe oſtendit, pag. 8. ita ratiocinatur. „Si Deus non eſt, quæ tandem amentia, umbram odio proſequi, vel id quod non eſt, & tanto „odio, ut quidam, qualis Mahomet Effendi Conſtan„tinopnli ob Atheismum Capite plexus, Vannini „Tholoſæ concrematus & alii, diriſſima quævis pati, „quam Ens ſummum aſſerere maluerint; Cum tamen „etſi falſum dixiſſent, nullus Deus ultor ipſis metuen„dus fuiſſet; Imo tantum abeſt, ut Deus ſi exiſtat „odio ſit habendus, ut potius ſi non exiſtat, cuivis „bono tale Ens eſſet optandum; quod hominem ſum„me beare, & cuivis pro meritis retribuere poſſit, „οὐ γὰρ παρ᾽ ἄλλων γ᾽ ἄν τις μείζω ἐλπίζων σωφρονοίη ἢ πα„ρὰ τῶν μέγιστα ὠφελεῖν δυναμένων. Non enim quis„quam mentis compos ab alio majora ſperet bona, „quam ab iis qui maxime nobis prodeſſe poſſunt, in„quit, Xenoph de Fact. & Dict. Socr. Lib. IV. & „Seneca de Benef. Lib. IV. Cap. I. Deos nemo ſanus „timet. Furor eſt enim metuere ſalutaria.

Propoſitio. VIII.

§. CXII.

Dum Athei exiſtentiam Benigniſſimi & Juſtiſſimi Mundi hujus Gubernatoris impugnant, exiſtentiam ejus Entis inficiantur, ſine quo nequidem Societas humana ſubſiſtere poſſet.

II,

§. CXIII.

Ii, qui Atheiſmi cauſſam agunt, perhibent, in illo vitæ peſſimæ patrocinium nequaquam reperiri, neque Atheum neceſſario actionibus malis delectari; Sed virtutem honeſtatemque eorum multum laudant, imo illos non minus honeſtos eſſe poſſe, ac ii ſunt, qui aliis ſectis addicti, aut veri Dei cognitione imbuti, huicce vita moribusque non conformiter vivunt; dum etiam Atheus boni ac mali diſcrimen in Vita civili admittat.

Huic ſententiæ multis verbis patrocinatur ſubtiliſſimus PETRUS BÆLIUS, dans les penſées diverſes §. CXXXIII. ut &, dans la continuation des penſées, §. LXX. Nec non in Apologetica Diſſert. ad calcem Tomi III. Dict. Hiſt. Critici.

§. CXIV.

Neque propterea hypotheſin hancce ſtatui civili noxiam eſſe contendunt, ſed illam Reipublicæ non majus damnum afferre, quam Idololatriam aut ſuperſtitionem, vel aliam quandam Religionem, defendunt.

§. CXV.

Hisce præprimis argumentis hanc aſſertionem ſtabilire volunt; *primo* quod Atheus agnoſcat *Jus Naturæ*, cui homo conformiter vivere obligatus ſit.

§. CXVI.

Secundo, quod Reſpublicæ & Societates humanæ ad generis humani conſervationem abſolute neceſſariæ non ſint, dum extent exempla Populorum, qui nullam inter ſe coluerint ſocietatem civilem, neque pactis & fœderibus inter ſe obli-

obligati fuerint, ut Aborigines in Italia, Getuli & Lybii in Africa; de ejusmodi Incolis Cyrenaicis etiam POMPONIUN MELAM memorare Lib. I. de ſitu orbis Cap. VIII. ubi ita habet: *Sequuntur vagi pecora: utque a pabulo ducta ſunt, ita ſe ac tuguria ſua promovent; atque ubi dies deficit, ibi noctem agunt. Quanquam in familias paſſim & ſine lege diſperſi, nihil in commune conſultant.* Si ergo, inquiunt, homines etiam extra Societatem viventes feliciter vitam degere poſſunt, magis adhuc fieri poteſt in Societate, ubi Spes & Metus locum habet, dum illi, quibus ab integra Societate Reipublicæ adminiſtratio demandata eſt, mala punire, Virtutem vero remunerari poſſunt, licet nulla erga Deum adſit Religio. Cui rei etiam experientia faveat, dum in infima Africæ parte exiſtant populi, quos *Cafros* appellant, qui nulli Religioni addicti, tamen Societates civiles inter ſe colant.

§. CXVII.

Tertio Sententiam ſuam, quod ſublata Religione omni, Atheiſmo triumphante Reſpublica nihilominus conſiſtere poſſit, præcipue etiam hoc argumento tuentur; Cum fundamentum Societatis cujusvis hoc ſit, ut commune bonum promoveatur, & contra omnia ea, quæ ad interitum tam integræ Reipublicæ, quam ſingulorum membrorum ejus tendunt, avertantur, ut Societatis commoda & utilitas ſimul ad cujusvis illius membri conſervationem tendant, neminem tam inſanum futurum, ut quidquam facturus ſit, quod ad Salutis publicæ pernicem tendit; adeoque Rempublicam ipſo ſuo fundamento ac conſtitutione firmam fieri, ut Religionis vinculum

ablo-

abſolute neceſſarium non ſit, præcipue cum aliquis, qui quidquam contra Civitatis rationes committit, ab iis, quos penes poteſtas eſt, puniri, & ceu inutile & noxium Societatis membrum ex illa ejici poſſit.

§. CXVIII.

Ex hisce & aliis concludunt, tam Genus humanum, quam ſingulas ejus Societates, etiam Deo non exiſtente, & omni Religione remota, optime conſiſtere poſſe.

§. CXIX.

Si præjudiciis expoſitis dicendum quod res eſt, quædam ex allatis concedimus, alia admitti nequaquam poſſunt. Verum eſt multos dari Atheos, vel dari poſſe, qui gloriæ id ſibi ducunt, ut talem degant Vitam, quæ Juri Naturæ admodum conformis eſt, quique virtute civili, & honeſta vivendi ratione multos ex illis antecellunt, qui nomen Religioni alicui dederunt. Idque ideo, aut quia ſequuntur aliquo modo Rationis ductum, dum vident vitam inordinatam proximam ad temporalem infelicitatem viam eſſe, & propriæ conſervationi imo ipſi humanitati convenire, ſive humanæ naturæ conforme eſſe, ſi ea fiant, quæ ad promotionem propriæ perfectionis faciunt; Ea vero, quæ illi contraria, omittantur: aut etiam gloriæ & laudis cupidine id fieri poteſt: ut aliquis honeſta ſectetur, turpia vero evitet, eum in finem, ut nomen Viri Sapientis & honeſti ſibi acquirat. Multorum etiam temperamentum & dona naturalia ejusmodi vivendi genus requirunt.

Neque

§. CXX.

Neque ab altera parte diffitendum eſt, inter ipſos illos, qui Chriſtianam profitentur Religionem, multos exiſtere, qui nil minus quam Religionis principia ſequuntur, ſed ſecundum pravos affectus ſuos potius vitam ſuam inſtituunt, ut ex illorum factis ſæpiſſime haud facile conjici poſſit, num Religionem aliquam veram eſſe credant, nec ne.

§. CXXI.

Sed quadruplici præcipue modo homines à ſcelerum patratione retineri videmus, dum *Nonnulli* à vitiis ideo abſtinent, quia per naturalem conſtitutionem ſive temperamentum à pravis affectibus haud facile abripiuntur, ſed rationis ductum ſequentes, omnia ea omittunt, quæ ſanitati aut felicitati temporali officiunt. *Alii* gloriam & laudem ſectantes, non facile quidquam committunt, quod famæ ſuæ obeſſe, aut laudi detrimentum afferre poteſt. *Alii* eam ſolam ob cauſſam crimina evitant, ne mortis aut alius generis ſupplicio a Magiſtratu Politico afficiantur. *Dantur tandem* qui conſcientiæ morſibus, Numinis reverentia, ac Religionis principiis à Vitiis abſtinent; quod non facerent, niſi harum rerum repræſentatio frenum ipſis injiceret, uti illi, qui gloriæ laude ſolummodo ducuntur, à flagitiis vix abſtinent, ſi in occulto ea patrare poſſunt.

Obſervandum, quod nobis hic de vera Pietate ſermo non ſit, ſed ſolummodo de abſtinentia ab iis ſceleribus, per quæ Societas humana turbatur, & quorum patratio ad humani generis felicitatem temporalem peſſundandam & ad plenariam ejus perniciem tendit. De quo hic res eſt.

Sequen-

§. CXXII.

Sequentia autem, quæ nunc addimus, negare nemo poterit; α. Quod, ſi de Conſervatione totius generis humani, & ſingularum in eo Societatum agitur, à vita hujus vel illius hominis ad totam Societatem & omnia ejus membra concludi nequaquam poſſit; hoc eſt, licet hic vel ille homo, omnia Religionis principia negans, vitam honeſtam & tranquillitati civili conformem degat, inde inferri neutiquam poteſt, omnes homines, licet nullum Numen metuerent, vitam ſuam hoc modo inſtituturos eſſe; nam hoc in caſu quæritur, quid maxima hominum pars factura eſſet, ſi omnis Entis ſupremi rerum moderatoris opinio ex hominum animis plane extirpata foret? Societas enim hominum, non tantum per pauciſſimos, ſed per maximam partem ſubſiſtit; unde non à particulari ab hoc vel illo homine ad univerſum genus humanum concludendum eſt.

§. CXXIII.

β. Nec illorum hominum exempla probant quæ probanda ſunt, qui extra Societatem & Legem civilem tranquillam degerunt vitam (§. 116.), nam *primo* ad circumſtantias loci & vivendi generis attendendum eſt; etenim in talibus vivunt Regionibus, ubi vaſtiſſima reperiuntur loca, quæ plane inculta ſunt, ut ægrorum ſatis ſuperque habeant, ubi gregem ſuum paſcant, neque hoſtiles inſultus ibi metuendi, ubi quivis majorem reperit regionem quam paſcendo gregi ſuo ſufficit; illud porro vivendi genus, ubi in locis vaſtiſſimis, in quibus parvus exiſtit incolarum numerus, res pecuaria exercetur. commodiſſimum

mum eſt illi ſtatui, in quo non magna coaleſcit Societas, ſed ſingulæ familiæ ſeorſim ſubſiſtunt; qui vivendi modus omnibus humanæ vitæ negotiis peragendis cunctisque vitæ generibus minime conveniret.

§. CXXIV.

Secundo, licet Gens quædam à reliquis Gentibus ita ſeparata habitans, ut nullum ipſi ab iis periculum immineat, absque Societatis civilis vinculo vitam tranquillam agat; tamen ab illa ad univerſum Genus humanum non magis concludere licet, quam ab uno ad omnes homines; ſed hic ſpectandum eſt, quid poſſibile eſſet in iis locis, ubi ingens eſt incolarum numerus, uti in univerſa fere Europa, ubi propter incolarum multitudinem, inſatiabilem dominandi libidinem ac avaritiam, vix quisquam ſua tueri & tranquille vivere poſſet; aut quis in animum ſibi inducere poteſt, quod ſi in Germania aut Francia totalis obtineret Anarchia, quemquam ibi à vicinorum populorum incurſionibus, rapinis atque furtis tutum vivere poſſe?

§. CXXV.

Neque etiam de populis illis ſatis conſtat; an absque ulla plane Societate vixerint? Et an nullis unquam diſcordiis atque violentis aliorum invaſionibus, rapinis, homicidiis aliisque ejusmodi malis vexati, ut multi clade affecti fuerint? Ut majori ſecuritate vivere & ſua poſſidere potuiſſent, ſi in civilem coaluiſſent Societatem.

§. CXXVI.

γ. In plurimis autem Terræ Regionibus ad humana generis conſervationem Fœdere & Socie-

tatis civilis vinculo opus eſſe patet ex §. 124. cum vero fundamentum Reipublicæ, neminis non conſenſu, in hoc conſiſtat, quod ſit, *Pactum inter Imperantes & Cives ad reciproce omnia ea facienda, quæ ad commune bonum, publicam tranquillitatem atque Salutem faciunt*, quæ Cura aut uni aut pluribus defertur: quo Cives illorum imperio ſeſe ſubjiciunt; ut finis Reipublicæ ſit communis ſalus & utilitas. Quæritur propterea, num utilitas illa ſola ſemper & ubique ſufficiat ad Societatis conſervationem, ut maxima hominum pars nihil contra commune bonum committat, nullaque flagitia Reipublicæ noxia patret, ideo, quia Societatis Utilitas id poſtulat? Annon potius quivis tamdiu ſolum commodis Reipublicæ ſerviret, quamdiu id in propriam rem ſuam facere perſpicit; ſi vero aliter exiſtimet, ſi non publice, ſaltem privatim talia committat crimina, quibus totus Reipublicæ ſtatus everti poteſt? Annon propterea alio adhuc opus ſit vinculo, quo homines à maximis atrociſſimisque facinoribus, illis præcipue, quæ clam committi poſſunt, ut homicidia, furta aliaque, retineri queat?

§. CXXVII.

Quam diverſa ſint hominum ingenia, & quam diverſi modi homines in officio continendi, liquet ex §. 121. pauciſſimi nempe ſunt, qui ex ipſa rei honeſtate & proprii cordis motibus, ad nullam aliam rem reſpectu habito, virtutem civilem ſectantur; pauci qui gloriam & laudem in Virtute quærunt; plures qui metu ſupplicii aut pœnæ à Magiſtratu infligendæ abſterrentur, ab iis nempe flagitiis ſolis, circa quæ periculum eſt,

eſt, ne palam fiant; p uci qui commodum publicum privato præferant; Maxima autem pars illorum eſt, qui metu Numinis ſcelerum vindicis ab illis abhorrent; pauci qui ex ſincero Dei amore id faciunt.

§. CXXVIII.

Ipſi illi, qui Atheorum cauſſas agunt, defendere non poſſunt, ſibi aut Reipublicæ expedire, ſi omnes homines Athei fierent: ſed opinionem Exiſtentiæ divinæ humanæ Societati maxime conducibilem eſſe ipſimet profitentur, unde aſtu Politicorum illam confictam eſſe aſſerunt.

§. CXXIX.

Confitemur, formidinem pœnæ & ſupplicii temporalis, aut aliquem externæ honeſtatis amorem, multis ſufficere, ut ab iis criminibus ſe contineant, de quibus periculum eſt, ne publica fiant. Sed quæ vincula, quæ repagula ſufficerent contra ſcelerum clandeſtinorum diluvia, ſi omnis ſummi & juſtiſſimi Numinis reverentia ex omnium hominum animis plane extirpata eſſet? Quænam juramentis ſolemnibus, pactis ac fœderibus vis maneret? Quænam callidis proximum decipiendi fraudibus remedia, clandeſtinorum homicidiorum repagula? Annon totus qua pater orbis merum eſſet latrocinium, ſi omnis conſcientiæ vix ex animis eradicata foret?

§. CXXX.

Qui avarus, qui vindictæ cupidus, qui libidinoſus aut alii flagitio deditus, ſimul ſciens Judicem non eſſe omniſcium, ridebit, quotiescunque proximum callide fraudare, inimicum clam

occidere, ſcelera quævis, modo non manifeſta fiant, patrare poterit.

Obſervavit hoc etiam Romanorum diſertiſſimus Lib I. de Legibus, dicens: „Quod ſi pœna, ſi metus ſup„plicii, non ipſa turpitudo, deterret ab injurioſa fa„cinoroſaque vita, nemo eſt injuſtus, aut incauti potius ſunt habendi improbi. Tum autem, qui non „ipſo honeſto movemur, ut boni Viri ſimus, ſed uti„litate aliqua atque fructu, callidi ſumus, non boni. „Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil ſi„met niſi teſtem vel judicem? Quid in deſerto loco, „nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit imbecillem „atque ſolum? *Et de Legib. Lib II. inqnit*: „Sit igi„tur hoc jam à principio perſuaſum civibus, Dominos „eſſe omnium rerum ac moderatores Deos, eaque quæ „generantur, eorum geri judicio ac numine, eos„demque optime de genere hominum mereri, & „qualis quisque ſit, quid in ſe admittat, qua mente, „qua pietate Religiones colat, intueri, piorumque „& impiorum habere rationem. *Et paucis interjectis* „*pergit*: Utiles eſſe autem opiniones has, quis ne„get, cum intelligat, quam multa firmentur jure„jurando, quantæ ſalutis ſint fœdera Religionis, „quam multos divini ſupplicii metus à ſcelere revo„carit, quamque ſancta ſit ſocietas civium inter ipſos „diis immortalibus interpoſitis tum judicibus tum te„ſtibus.

§. CXXXI.

Ex iis quæ hactenus diſputavimus, & ex ipſa Adverſariorum confeſſione (§. 128.) patet, ſine opinione Exiſtentiæ Juſtiſſimi Numinis Societatem humanam ſubſiſtere non poſſe, ſed proximum futurum illius interitum, ſi omnibus hominibus nullum exiſtere Numen perſuaſum eſſet: Conſequenter Athei, dum negant exiſtentiam ſummi Numinis, negant id ſine cujus exiſtentiæ opinione ſocietas humana ſubſiſtere non poſſit.

Pro-

Propoſitio. IX.

§. CXXXII.

Sibi contradicunt Athei, dum ſingulare rationis ſuæ acumen tantopere jactant, Doctrinâ tamen ſua contrarium oſtendunt.

§. CXXXIII.

Rationis acumine pollet, qui rerum cauſſas. nexum & fines indagat & perſpicit Atheus vero rerum cauſſas neſcit, dum ignorat, unde hic mundus ortum trahat? Quomodo formata fuerint hæc omnia? An ſemper ita fuerint? An vero aliquo tempore caſu fortuito in hunc ordinem redacta ſint? Neſcit

Quæ mare compeſcant cauſſæ, quid temperet annum,
Stellæ ſponte ſua, juſſæne vagentur & errent.
Quod premat obſcurum lunæ, quid proferat orbem,
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors?

HORAT. Lib. I. Epiſt. 12. Nullum Mundi hujus finem cognoſcit (§. 15.), ideo nec inquirit, quomodo omnes rationes particulares tendant ad quandam univerſalem? Neſcit etiam cur ipſemet ſit in mundo? Aut unde ſit? Aut quo abeat? Cur ea, quæ ſingularia Providentiæ ſpecimina exhibent, fiant, oſtendere nequit; Sed neſcio cui fato aut abſolutæ neceſſitati, ignorantiæ ſubterfugio, adſcribit. Virtus, Philoſophia & Juſtitia verborum inanium crepitus ipſi eſt; Quid

ergo ipſi remanet, quo Rationis ſuæ acumen exercere & oſtendere queat?

§. CXXXIV.

Qui contra Dei exiſtentiam admittit, is Scientiis ſe applicat, in rerum naturam inquirit, totius Univerſi naturam indagat, unde omnia ortum trahant, quo fine ipſe & omnia reliqua exiſtant, quo recurrant, inveſtigat; aſſerta ſua ex indubiis principiis ratiociniorum connexione demonſtrat, ex omnibus Mundi Moderatorem cognoſcit, veſtigia illius ubique deprehendit; Dei Immenſitatem, Omnipotentiam, Omniſapientiam & Bonitatem admiratur ex illius operibus, & veneratur.

§. CXXXV.

Judicet nunc quivis, ad quid majori ingenii & rationis acumine opus ſit; an ad id ut quisquam ſimpliciter omnia neget, neque negationem ſuam ex certis principiis demonſtret? Uti in Atheorum Syſtemate fit; an vero is, qui nihil aſſumit, niſi quod ex indubitatis principiis ſyllogiſmorum ſerie deducere, & ſimul rerum rationes reddere, & cur hoc vel illud exiſtat, oſtendere poteſt?

Propoſitio. X.

§. LXXXVI.

Aut Atheus certus eſt, Deum omnium rerum Autorem & communem Benefactorem non exiſtere,

re, aut de ejus exiſtentia ſolummodo dubitat? Si prius, inſanus eſt, quod Non-Ens tanto proſequitur odio & publice illi bellum indicit, dum argumenta undiquaque conquirit, quibus illud impugnet; ſi poſterius, illi ſententiæ aſſentiri tenetur, quæ maxima probabilitate nititur.

§. CXXXVII.

Athei negare non audent, opinionem Exiſtentiæ divinæ ad humanæ Societatis conſervationem perutilem eſſe; agnoſcunt ergo, non noxium eſſe, ſi plurima hominum pars de ſummi Numinis Exiſtentia & Providentia perſuaſi ſint.

§. CXXXVIII.

Sequitur, Atheum ſi certus eſt, nullum exiſtere Deum, hypotheſin ſuam non ideo propalare ac publice defendere, quia eam proximo utilem fore perſuaſus eſt, cum contrarii convictus ſit, juxta §. præced.

Solent nempe vulgo Hæreſium aut Sectarum Autores ideo Errores ſuos diſſeminare, quia credunt, ſe veritatem tueri, ejusque cognitionem nemini non utilem eſſe, adeoque obligatos ſe eſſe exiſtimant, alios etiam in viam Veritatis reducere, ſed hanc ob cauſſam, ipſis Atheis fatentibus, hypotheſis ſua à toto humano genere vel à maxima ejus parte recipi non debet, dum hoc perniciosum foret; mira certe veri-

tas, quæ ſi ab hominibus cognoſceretur, id ad Societatis humanæ perniciem faceret, & cujus oppoſitum, nempe figmentum aliquod, ad felicem humani generis ſtatum ejusque conſervationem abſolute neceſſarium? Quis unquam contradictoria audivit, ſi hæc ſibi non contradicunt?

§. CXXXIX.

Alia ergo oportet ſit cauſſa, cur Atheus hypotheſin ſuam diſſeminat. An forſan eſt Gloriæ & Laudis cupido? Quod ſupra vulgus ſapere & ſubliniori Intellectu præditus Errorem tam univerſalem & inveteratum detexiſſe videri vult? Sed cum Atheus bonus Civis eſſe velit, & ipſomet conſitente opinio Exiſtentiæ divinæ Societati maxime conducibilis (§. 128.), imo ſine illa Respublicæ nequidem ſubſiſtere poſſent (§. 131.) ſequitur, Atheum bonum Civem nequaquam ſe præbere, dum talia diſſeminat placita, quæ promotioni boni & tranquillitatis publicæ maxime obſunt.

§. CXL.

An vero alios etiam in partes ſuas trahere cupit, ne ſolus ſit, qui contra Exiſtentiam Entis ſupremi militet; ſed cur hoc opus habet? Si enim certus eſt Deum non exiſtere, copiis auxiliaribus etiam opus non eſt, quibus Non-Ens debellet; ridiculum enim hoc eſſet, tanto apparatu impugnare id quod nihilum eſt. An forſan cauſſæ ſuæ diffidit Atheus & metuit, ne forſan erret, & propterea aliorum etiam aſſenſum deſiderat? Sed plurium conſenſus pro rei Veritate plane nihil facit, alias Atheus divinam exiſtentiam admittere teneretur, dum veritas illa omnium fere hominum nitatur conſenſu. Si vero

vero metuit ne erret, dubitat; ſi dubitat, aſſenſum præbere tenetur illi rei, à cujus partibus probabiliora argumenta ſtant.

§. CXLI.

Dubitare, eſt velle aſſenſum præbere alterutri contradictionis parti; ſed ignorare, an is affirmativæ an vero negativæ præberi debeat.

§. CXLII.

Illi, qui dubitat vel nullæ rationes ſunt, cur alterutri parti aſſentiatur; vel ſunt ab utraque parte rationes, ſed incertæ; vel ex una parte adſunt probabiles, ex altero vero minus probabiles; vel ex una parte probabiles ſunt, ex altera vero nullæ. Si rationes aſſentiendi ab utraque parte ſunt æquales, aut nullæ, dubitans in neutram partem inclinat; ſi vero ab una parte rationes probabiliores ipſi ſunt, neceſſario in illam partem inclinat.

§. CXLIII.

Quo probabiliores vero ab una parte inveniuntur rationes, eo magis illam etiam veritati accedit; unde ſi multa adſint pro alicujus rei affirmatione argumenta, opinio etiam Veritati proxima eſt, propterea etiam aſſenſus eo quam maxime inclinat, cum plura adſint motiva ad affirmandum quam negandum.

§. CXLIV.

In re maximi momenti, quæ Salutem noſtram ſpectat, & promotionem propriæ perfectionis, obligati ſumus certitudinem quærere; tenemur enim cuncta facere, quibus perfectionem noſtram promovere poſſumus; ſcire num Deus

exiſtat rerum omnium Moderator & Judex juſtiſſimus, hauddubie noſtra quam maxime intereſt; E. ille qui de Veritate hac dubitat, obligatus eſt ad maximam certitudinem niti.

§. CXLV.

Qui dubitat, ignorat cuinam contradictionis parti aſſentiri debeat, (§. 141.), in re vero maximi momenti obligatus eſt, certitudinem quærere (§. præced.), in re autem incerta, ubi ab utraque parte rationes inveniuntur probabiles, aſſenſus in eam partem inclinat, ubi major eſt probabilitas §. 143,): E. in re maximi momenti, ubi obligati ſumus ad certitudinem niti usquedum ad illam pervenimus, aſſenſum præbere tenemur illi contradictionis parti, quæ maxima probabilitate nititur.

§. CXLVI.

Ex hisce liquet, dubitantem de exiſtentia divina obligatum eſſe aſſentiri illi contradictionis parti, quæ argumentis maxime probabilibus nititur.

Propoſitio XI.

§. CXLVII.

Si Atheus ad veram animi tranquillitatem & veritatis hypotheſeos ſuæ convictionem, uti illi qui Religioni addicti ſunt, pervenire non poteſt,

poteſt, abſurdus eſt, dum mavult irreligionarius, quam religioſus eſſe.

§. CXLVIII.

Qui talem Religionem profitetur, per quam cum propria Salute ad Gloriam Dei vivere poteſt, ſcit Religionis veritatem, ejusque neceſſitatem ex indubiis demonſtrari poſſe principiis, intime propterea ſe convictum ſentit, hominem ad Religionem natum eſſe, imo nullus ipſi dubitandi locus ſupereſt, per Religionem ſe finem conſequi, propter quem Creatura rationalis in hoc Univerſo exiſtit, & per ſolam Religionem veram acquiri animi tranquillitatem & ſolidum in omni miſeria ſolamen, extra illam vero contra conſcientiæ morſus & vitæ hujus afflictiones, aliud remedium non reperiri, quam miſerum illud *factum infectum fieri nequit.*

§. CXLIX.

Unde Religionis officia implere ſtudet, quæ huc redeunt: Deum ex toto & puro corde colendum, nec tam metuendum, quam amandum eſſe, propterea Pietatem maximi facit; Proximo vero utilis eſſe conatur, illumque ut alterum ſemetipſum diligit; ſe quod attinet, omnia quæ creaturam Dei dedecent averſatur, illicitas voluptates & affectus refrænat ſpernitque, ſe Deo Benigno omnium rerum Creatori, Conſervatori & Salvatori optimo, quoad corpus & animam, commendat, & pro acceptis beneficiis ac præſtito auxilio gratias agit, ex ſingularis divinæ erga ſemet munificentiæ conſideratione ulterioris Gratiæ ſpem complectens, tranquillo animo eſſe & propterea beatum ſe prædicare poteſt.

Hunc

Hunc Religionis uſum jam CICERO, quamvis Ethnicus, obſervavit Lib. I. de Legibus: Nam, inquit, „cum animus, cognitis perceptisque virtutibus, à „corporis obſequio, indulgentiaque diſceſſerit, vo„luptatemque ſicut labem aliquam dedecoris oppreſ„ſerit, omnemque mortis dolorisque timorem effu„gerit, ſocietatemque carnis ejecerit - - - cultum„que Deorum, & puram Religionem ſuſceperit, & „exacuerit illam, ut oculorum, ſic ingenii aciem ad „bona deligenda & rejicienda contraria, quæ Virtus „ex providendo eſt appellata prudentia, quid eo di„ci poteſt aut excogitari beatius.

§. CL.

Atheus contra omnem felicitatem ſuam in hoc quærit, quod profana ſua hypotheſi acuti ingenii laudem captare, atque aliis perſpicax videri poteſt, qui à præjudiciis liber, ab univerſali aliqua & maximi ponderis opinione diſcedat, ſupra ſapientiſſimos etiam mortalium ſapiat, tam Eccleſiaſticorum quam Politicorum fraudes, quibus miſerum Populum decipiant, detegat, neque ſuperſtitione generali illa affectus ſit, quod à metu Numinis & Religionis jugo liberatus, pro lubitu vivere queat neque habeat cur curet, an poſt mortem ſit remuneratio vel pœna, an exiſtat cœlum vel infernus, ſed optimum eſſe vita ſuaviter frui dum vivere datur.

§. CLI.

Sed qualis quæſo hæc tranquillitas? Quæ tam ſæpe inquietudine turbatur, dum nullo fundamento innixa eſt; neque habet Atheus, cur in ſuis rationibus acquieſcat: unde ſemper, ne fallatur, metuit, alios conſentientes quærit, quo paulo ſecurius degere poſſit.

§. CLII.

Qui Deum ſincero corde amat & colit, non habet cur timeat, periculum ſibi, ſi fallatur, imminere; nam, licet nullus exiſteret Deus boni Remunerator & mali juſtiſſimus Vindex, tamen cultus ille fruſtaneus non fuiſſet, Virtus enim ſibimetipſi, etiam in hac vita, pulcherrima merces, & quisque ad Amorem proximi, quem lex divina ceu omnium præceptorum apicem præſcribit, & propriam Salutem quærendam ipſo Jure Naturæ obligatus eſt; ſi vero Deus non ſit, ipſi etiam nulla pœna imminet, unde ſecurus & tranquillus & vivere & mori poteſt.

§. CLIII.

At contra Athei, ſi præſentiſſimum vitæ periculum aut mors inſtat, omni, per hypotheſin, ſolatio deſtituti, quo ſe vertere debeant, neſciunt; metuunt ne opinione ſua decepti ſint; & ſi decepti, quantum malum, quantum periculum illos manet! & quomodo ſibi ſpondere poſſunt, ſe deceptos non eſſe, dum nullæ ſolidæ rationes, nulla principia adſint, ex quibus de infallibili ſententiæ ſuæ veritate conſtet; ſentiunt tunc, ſe Deum ex concupiſcentia magis quam ex conſcientia negaſſe; Unde illorum plurimi tandem, cum ratio per affectus non amplius turbatur, confitentur, Religionem amplecti certius eſſe & palinodiam canunt.

Multa hujus rei exempla extant tam vetere quam nova, paſſim citata ab iis qui hiſtorias Atheismi ſcripſerunt, ut BIONIS BORISTHENITIS, cujus mentionem facit DIOGENES LAERTIUS Lib. IV. in Bione I. 55. qui ex maximo Religionis contemtore ad ſuperſtitionem maximam usque religioſus factus eſt.

De

De TULLO HOSTILIO Atheo TITUS LIVIUS Dec. I. L. 1. hæc refert. *Ipſe quo longinquo morbo eſt implicitus. Tunc adeo fracti ſimul cum corpore ſunt ſpiritus illi feroces, ut, qui nihil ante ratus eſſet minus eſſe regium, quam ſacris dedere animum, repente omnibus magnis parvisque ſuperſtitionibus obnoxius degeret, religionibusque etiam populum impleret.* Addam teſtimonium de hac re SAINTHIBALIS ipſius Athei, qui de Sectæ ſuæ hominibus conqueritur, quod tam facile à Sententia ſua diſcedant, dum inquit: *Il ne nous font point d'honneur, quand ils ſe voyent au lit de la morti, ils ſe deshonnorent, ils ſe dementent, ils meurent tout comme les autres bien confeſſez & communiez.* Unde etiam BALZAC. Epiſt. Select. citante Celeb. LAUFFERO de Atheo amente pag. 94. de homine ejusmodi aſſerit.

Quas non ie aras, humili formidine tacta
Mente petet, quos non ſuperos in vota vocabit,
Si videat maris iratos inſurgere fluctus,
Sentiat aut propriis ardere incendia venis.
Inſolitove urgeri oppreſſum pondere pectus,
Æger, inops animi atque inſtantis victima Fati

§. CLIV.

Cum igitur vera mentis tranquillitas ac in maxima miſeria ſolamen in Religione ſola inveniatur (§. 148. 149. 152.), extra illam vero non repetiatur, ubi in conſcientiæ & calamitatum fluctibus tutum pedem figere liceat (§. 151. 153.) Atheus abſurdus ſit oportet, dum mavult irreligionarius, quam Religioſus eſſe. Q. E. D.

Pro-

Propoſitio XII.

§. CLV.

Aut Atheus ſcit, animam eſſe mortalem, aut de hac re dubitat; ſi illud ſcit, abſurde agit, quod animæ immortalitatem publice impugnat; ſi dubitat, malefacit, ſi ita vivit ac ſi anima mortalis eſſet.

§. CLVI.

Dum opinio Exiſtentiæ Numinis fortiſſimum ſit Societatis humanæ vinculum (§. 128. 129. 130.), hujus rei ratio vero eſt formido pœnæ & ſpes præmii poſt hanc vitam; Sequitur, metum ſummi Numinis vim ſuam ab animæ immortalitate accipere,

§. CLVII.

Ea ergo, quæ ſupra Propoſ. VIII. de neceſſitate opinionis Exiſtentiæ divinæ ad humani generis conſervationem diximus, etiam hic de animæ immortalitate valent: Veritate enim hac ex hominum animis extirpata, eædem forent ſequelæ, quas Atheismus univerſalis habiturus eſſet. Quoniam autem Atheus bonus Civis haberi vult, & Juris Naturæ obſervator exactiſſimus, qui bonum Societati integræ commune promovet, contra finem ſuum, hoc eſt abſurde agit, dum talia diſſeminat, quæ conſervationi Societatis quammaxime nocent; maximum vero Societati humanæ

manæ afferret detrimentum, ſi vel ſpes vel metus immortalitatis animæ ex omnium hominum animis plane extirparetur: E. Atheus, qui bonus Civis eſſe vult, abſurde agit, dum Veritatem hanc publice impugnat.

§. CLVIII.

Et ut id faciat ex cauſſis (§. 138. 139. 140.); allatis, neceſſum non eſt.

§. CLIX.

In rebus dubiis prudentiæ regula poſtulat, ſi rationes ab utraque parte æque probabiles ſunt, ut ea eligamus, quæ ſi vera, maximum inde nobis imminet periculum, ſi ea vel non credidimus vel non fecimus, contra nullum nobis imminet periculum, ſi falſa deprehendantur; Et is, qui contra prudentiæ Regulam impingit, male agit.

§. CLX.

Scire, an anima immortalis ſit, hauddubie res maximi momenti eſt, unde etiam maxima cum prudentia in rei hujus disquiſitione verſandum eſt; ſi ergo quis de Veritate hac dubitat, ex ipſi eligenda eſt Sententia, quæ minus periculi habet, & propterea etiam illi conformiter vivendum; Animam vero eſſe immortalem credere, & ita vivere, uti cum veritate hac convenit, nullum plane ſecum fert periculum; E. ille qui dubius eſt, num anima ſit immortalis, & tamen ita vivit, ac ſi illa eſſet mortalis, contra hanc prudentiæ regulam peccat, & conſequenter male agit.

Sapientiſſime olim hac de re CICERO in Catone majore Cap. XXIII. *Si*, inquit, *in hoc erro, quod animas hominum immortales eſſe credam, libenter erro,*

erro, nec mihi hunc Errorem, quo delector dum vivo, extorqueri volo; ſin mortuus, ut quidam minuti Philoſophi cenſent, nihil ſentiam, non verear, ne hunc Errorem meum mortui Philoſophi derideant. Digna etiam ſunt quæ huc ponantur Celeb. LAUFFERI verba, quæ extant ſub finem §. VI. Athei amentis, „Sed, dicit, pone immortalitatem „animæ eſſe dubiam: quam viam iterum eliget homo „prudens? Sane illam, in qua minimum eſt periculum, tuta omnia. Ita vivet, ut ſi anima poſt mortem eſt ſuperſtes, æternam beate poſſit agere vitam, „ut æternos cruciatus, ſi dantur, effugiat. Si ergo „animam credo immortalem, & ita vivo, quaſi in „æternum ſit duratura, cum forſan cum corpore ſimul intereat, tamen pejoris Atheo conditionis poſt „mortem non ero, æque ſecurus ac ille oſſibus & „carne ſolutis quieſcam. Sed ſi anima eſt immortalis, quam tamen Atheus mortalem optat, in quem „miſeriarum abyſſum poſt mortem non incidet, ſi „verum eſt quod dicitur:

Deſcendat triſtem licet Atheus omnis in orcum,
Nullus in inferno eſt Atheus, ante fuit.

Propoſitio XIII.

§. CLXI.

Uti is, qui Exiſtentiam divinam negat; de animæ immortalitate haud facile convincitur; ita ille qui de ſummi Numinis Exiſtentia convictus eſt, ſe ad immortalitatem creatum eſſe intime ſentit.

§. CLXII.

Tam arctus inter negationem Exiſtentiæ divinæ & Immortalitatis animæ eſt nexus, ut unum negetur propter alterum; Ratio enim propter quam ſummi Numinis exiſtentia impugnatur eſt METUS (§. 40.), metus oritur ab exſpectatione retributionis ſecundum opera, præcipue poſt hanc vitam; ut autem metus ille excutiatur, qui primarius hominum profanorum finis eſt, etiam altera poſt hanc vita impugnanda.

§. CLXIII.

Et ſi Deus non exiſtit, etiam concipi nequit, cur anima poſt corporis ſolutionem in ſtatu diſtinctarum idearum exiſtere debeat; nemo enim eſt, qui ipſi ſecundum opera retribuere queat, illamque majori mactare felicitate, aut ut miſeriæ fructus ſentiat facere poſſe: Liquet ex his, Atheum prius de Dei juſtiſſimi Exiſtentia convincendum, antequam de animæ Immortalitate disquiſitio inſtituatur; priori enim veritate demonſtrata ad poſteriorem aſſerendam etiam facilior via erit.

§. CLXIV.

Inde fit, ut is, qui ſummum Numen reveretur, veritatem de animæ immortalitate tam alte menti ſuæ infixam ſentiat, ut nulla fere ratione ex illa erui poſſit, præcipue ſi homo ad finem, propter quem exiſtit, attendat.

Animæ immortalitatem Cap. III. § 716 719. 720. demonſtravimus, quibus addi poteſt ejusdem capitis Sectio XXIV. ut ulteriori disquiſitione nunc opus non eſſet, ſed ut creatura rationalis ſeipſam melius noſcat, & ex conſideratione finis exiſtentiæ ſuæ eo firmiorem vitæ æternæ ſpem complectatur, ea quæ Cap. II. § 720. immor-

immortalitate animæ ex illis ſine demonſtrata extant, hic denuo inculcanda eſſe cenſuimus. Quæ pro hac veritate argumentandi ratio quidem locum non habet, niſi contra illos, qui fines rerum agnoſcunt, adeoque de Mundi Autoris Exiſtentia convicti ſunt; inſignem tamen poteſt habere uſum, cum pro diverſis hominum ingeniis etiam varius convincendi modus adhibendus ſit; ſæpiſſime enim fit, ut aliquis argumento aliquo de re certus reddatur, quod longa & accuratiſſima demonſtratione obtineri non potuit. Eam vero immortalitatis animæ demonſtrationem, quæ ex illius fine deducitur, vim ſuam habere, dubitari nequit, in multis enim ita ratiocinari conſueti ſumus, ut ex fine cur res aliqua exiſtat illius etiam attributa, quæ ad finem huncce conſequendum neceſſaria ſunt, per ratiocinationem eliciamus; id quod ex gr. Artifices facere ſolent, dum ipſis artificioſa aliqua machina fabricanda eſt, nec hactenus aliud quidquam ſciunt, quam finem, cui illa inſervire debet, qui ſi illis perſpectus ſit, concludunt ad modum conſtructionis & materiam ex qua machina debeat confici, ut fini conſequendo ſimul apta & etiam durabilis ſit; ſic quivis, qui de rei alicujus perfectione & requiſitis judicare vult, quærit prius cur res illa ſit? Ut ex fine de illius attributis judicium ferre & num illi recte competant, perſpicere poſſit. Non minus etiam ex animæ fine ad illius attributa concludere licet, omnia enim, quæ rei alicui inſunt, cum fine illius convenire debent, & talia attributa illi ineſſe debent; qualia finis exiſtentiæ ejus requirit. Primo ergo inquirendum, cur anima ſit, ſecundo quid ejus Eſſentiæ ad finem illum obtinendum ineſſe debeat.

§. CLXV.

Finis eſt id, propter quod cauſſa efficiens agit.

§. CLXVI.

Medium vero vocatur, quidquid rationem continet, cur finis actum conſequatur.

§. CLXVII.

Finis Creationis hujus Mundi eſt manifeſta-

tio Gloriæ divinæ ſive omnium divinorum Attributorum (§. 489. 491. Cap. III.), per Corpora autem inanimata ſive Mundum corporalem ſolum Deus finem hunc obtinere non potuit, dum corpora illa cœleſtia, quantæcunque magnitudinis & artis ſtupendæ ſint, vim repræſentativam claram & diſtinctam non habeant, ad cognoſcendam Sapientiſſimi & Potentiſſimi Creatoris Gloriam.

§. CLXVIII.

Totus ergo Mundus caſſus fuiſſet, ſi nulla in illo exiſterent Entia intelligentia, quæ Mundum hunc Attributorum divinorum ſpeculum eſſe cognoſcunt.

§. CLXIX.

Ad conſequendum propterea finem, per hujus Univerſi Creationem intentum, Creaturis rationalibus etiam opus fuit.

§. CLXX.

Liquet ex his, Finem Creaturæ rationalis in Mundo corporali eſſe, agnitionem & manifeſtationem totius Gloriæ divinæ, per conſiderationem operum divinorum, ex quorum ſtructura & omnium rerum nexu ſapientiſſimo omnia de Deo in Religione Naturali cognoſcendo Creaturæ rationale patefiunt.

§. CLXXI.

Cum Deus Finem Creatoris Univerſi aliter obtinere non poſſit, quam ſi ea, quæ extra ſe produxit, à Creaturis rationalibus agnoſcantur (§. 167. 170.), & Mundus alias caſſus eſſet (§. 168.): Sequitur, omnia ea, quæ in Mundo corporali exiſtunt, etiam propterea creata eſſe, ut illa ab Enti-

Entibus intelligentibus cognoſcantur, ut per hoc eo majorem Sapientiæ reliquarumque Creatoris Perfectionum notitiam acquirant.

Ut enim Deus propter ſe ſolum in Mundo Corporali aliquid producat, opus non fuit, Deus enim omnium ſuarum perfectionum intime conſcius, ſcit quidquid per ſe poſſibile ſit, & omnium Entium rationem novit, licet non exiſtant; ut ergo tentamen inſtituat, num aliquid ad actum producere poſſit & an ita eveniat uti intendit, neceſſe non eſt; hæc omnia ipſi jam ſunt notiſſima, quidquid ergo Deus extra ſe operatur, ideo fit, ut rationales Creaturæ illud cognoſcant & Deus ex hoc iſtis magis adhuc innoteſcat.

§. CLXXII.

Quoniam omnia inanimata eum in finem creata ſunt, ur Deus per illa à Creaturis rationalibus cognoſcatur (§. 171.): ſequitur, omnia opera majoris momenti, ex quorum conſideratione Sapientia divina elucere poteſt, à Creaturis rationalibus non cognita, eſſe fruſtranea.

Ut Deus ea ideo tantum producat, ut ipſemet ſolus illa cognoſcat, & Attributa ſua experiatur, opus non eſt, (§. 171. Schol.); Quia autem illorum finis eſt, ut Creaturæ rationales per illorum conſiderationem Deum cognoſcat (§. cit.), ſequitur, illa eſſe fruſtranea, ſi nullæ exiſterent rationales Creaturæ, quia ad finem Creatione Mundi intentum ſuum non conferunt; Fruſtraneum enim dicitur, quod nullo fine fit, vel quod fini, qui intenditur, conſequendo non ſufficit, Si vero opera illa demum finem ſuum conſequuntur, quando ex illis Mundi Autor cognoſcitur, patet, illa nullo fine fieri, & fini univerſali non inſervire, ſi à Creaturis intelligentibus non noſcantur, adeoque fruſtranea eſſe.

§. CLXXIII.

Deus eſt ſapientiſſimus (§. 499. Cap. III.)

 ſapiens

ſapiens vero dicitur is, qui propter finem agit, & media eligit ad finem certo & ex aſſe conſequendum apta, & quæ ad finem certo & ex aſſe conſequendum ducunt; ut adeo nihil fiat, quod ad finem non tendit & propterea fruſtraneum eſt; inde ſequitur, Deum etiam nihil facere fruſtra.

Ipſa etiam hujus Mundi perfectio hoc poſtulat, ut nihil in illo deprehendatur, quod ad finem univerſalem inutile eſt, omnes enim in Mundo perfecto rationes particulares reſolvi debent in univerſalem, cum vero finis omnium rerum generalis ſit manifeſtatio gloriæ divinæ; patet in Mundo perfecto nihil contineri debere, per quod gloria Creatoris creaturis rationalibus non manifeſtetur.

§. CLXXIV.

Cum id in Mundo fruſtraneum ſit, quod à Creaturis rationalibus non cognoſcitur, ut ex illo Creatoris Gloriam non agnoſcant (§. 172.), Deus vero in hoc Univerſo nihil facere poſſit fruſtra (§. 173.), etiam in toto hoc Univerſo & toto rerum nexu nihil exiſtere poteſt, quod à Creaturis rationalibus non cognoſcitur.

§. CLXXV.

Per experientiam conſtat, inter Incolas Corporis alicujus cœleſtis, & habitaculum illud arctiſſimam eſſe relationem, ut unum ſit propter alterum; omnia enim ita, uti ex terra noſtra patet, comparata ſunt, ut uſibus incolarum egregie inſerviant, & viciſſim illi ita ſe habent, ut ſtatus habitaculi requirit.

Supponimus hic ſolummodo in gratiam Adverſariorum noſtrorum, non concedimus, alia Mundi Corpora præter terram noſtram habitata eſſe, per quorum Incolas Deus glorificari poſſit, ne Atheis effugium aliquod con-

contra noſtram demonſtrationem remaneat, quod licet Deus Finem ſuum generalem per Animas noſtras non aſſequatur, id ab aliis Entibus intelligentibus, nobis ſapientioribus, fieri poſſe, cui objectioni hic occurrimus.

§. CLXXVI.

Quoniam Deus per opera omnia ſua glorificari vult, inter habitaculum vero cujusvis Corporis cœleſtis illiusque Incolas peculiaris quædam ſit relatio, ut unum propter alterum creatum eſſe juſte concludatur (§. præced.): Sequitur Deum per opera & regimen cujusvis habitaculi ab ejus Incolis glorificari velle.

Tam vaſtum nimirum totius Univerſi Syſtema ejusque complexus eſt, ut impoſſibile videatur omnia particularia, quæ in toto occurrunt rerum nexu, à creatura finita intelligi & comprehendi poſſe; licet enim conceptum aliquem generalem ſibi formare poſſit de Univerſi ſtructura atque regimine, multum tamen abeſt ut omnia, ſpecialiſſima etiam, quæ ubique locorum & omni tempore occurrunt, perſpicere valeat; unde dicimus, Deum per opera & regimen cujusvis habitaculi creaturarum intelligentium, ab illis præcipue Entibus rationalibus, quæ illud inhabitant, glorificari velle, propter relationem ſpecialem illam, quam Creator Sapientiſſimus inter habitaculum illud ejusque Incolas inſtituit.

§. CLXXVII.

Ex dictis concludere licet, Creaturam rationalem ad intelligendum creatam eſſe, & quidem eum in finem intelligere debet, ut ex operibus divinis, tanquam Perfectionum divinarum ſpeculo, Gloriam Optimi & Sapientiſſimi Creatoris agnoſcat & celebret; Anima vero hominis eſt talis Creatura rationalis: E. in hunc etiam finem in Mundo exiſtit.

§. CLXXVIII.

Cum in toto rerum Univerſo nihil exiſtere poſſit, quod à creaturis rationalibus non cognoſcitur (§. 174.), & particularia quæque ab iis Entibus intelligentibus, quæ Corpus aliquod cœleſte incolunt (§. 176.); Sequitur, omnia quæ in hoc terrarum orbe ejusque regimine complexa ſunt, ab ejus Incolis cognoſci debere, ut ex illis Deus glorificetur, alias fruſtranea eſſent, quod contra (§. 173.), & Deus ex operibus illis glorificari non poſſet.

§. CLXXIX.

Ad id ſe natum homo quisque intime etiam ſentit, unde quivis, niſi inſulſiſſimum excipias, Intellectum ſuum perficere ſtudet, plura cognoſcere cupit, curioſitati ſuæ ſatisfacere quærit, imo nemini non cupido quædam plura ſciendi innata eſt; Et ſapiens quisque etiam ex illorum conſideratione tanquam per ſcalam ad Deum aſcendit, in omnibus infinitas ſummi Numinis Perfectiones tanquam in ſpeculo videt, illas admiratur & veneratur.

§. CLXXX.

Ex hisce colligit unusquisque, quam præſtans præ omnibus reliquis creatura, Ens rationale ſit, cui ſoli egregia illa facultas competit, vi cujus tot ideis colluſtratur, tot perfectionibus ornatur, cui tot ſcientiæ, tot inventa, rerum divinarum ac ſpiritualium cognitio debetur, quod à rudi materia plane diverſum ſe ſupra reliquas res immane quantum elatum ſentit.

Intime

§. CLXXXI.

Intime noſcit eximiam illam & vividiſſimam intelligentiam, qua rès divinas & cœleſtes, humanas & terrenas, tanta facilitate aſſequitur, ſibi non fruſtra, ſed ut excolatur, perficiatur & in debitum finem adhibeatur, datam eſſe.

§. CLXXXII.

Tantum tamen rerum numerum deprehendit, ut facile perſpiciat, quod ne ea quidem, quæ in terra hac ejusque regimine occurrunt, ad cujus relationem particularem homo creatus eſt, in brevi hoc vitæ ævo cognoſcere valeat.

§. CLXXXIII.

Quot enim ſunt mirabilia, quæ perſpicaciſſimum etiam hominis ingenium fugiunt? Quot res exiſtunt, quarum cauſſæ rationesque à nemine hominum, adhibitis etiam omnibus ingenii judiciique viribus, indicari poſſunt? Imo homo ne quidem ſemet ipſum, quod notiſſimum eſſe deberet, id eſt, propriam animam cognoſcit; quid igitur de aliarum rerum accurata cognitione tenendum ſit; & quantum ab illa diſtemus, quisque conjicere poterit. Si porro omnes, tam in Mundo naturali quam ſpirituali, ſive regimine humani generis, eventus & omnem illorum nexum conſideramus, patet, quantum ſit illud quod neſcimus, quot divinæ Providentiæ viæ & olim fuerint & nunc ſint, quæ ab oculis mentis acutiſſimis etiam abſconditæ ſint.

§. CLXXXIV.

Si hæc omnia humana mens ſecum perpendit, facile videt, cuncta hæc intra anguſtiſſimos

vitæ hujus terminos nequaquam ſe perſpicere poſſe, & ne centeſimam quidem partem ab ullo hominum unquam fuiſſe perſpectam.

§. CLXXXV.

Cum vero omnia eum in finem creata ſint, ut à creaturis rationalibus cognoſcantur (§. 171.), & Deus ex illis glorificetur (§. 176.), ſine quo omnia illa opera fruſtranea eſſent (§. 172.), Deus autem nihil fruſtra facit (§. 173.): Hinc anima concludit, ſe fini ſuo, propter quem condita eſt, in auguſtis vitæ hujus concellis, ſatisfacere minime poſſe.

§. CLXXXVI.

Aut igitur multæ res fruſtra conditæ ſint oportet, quæ olim extiterunt & nunc exiſtunt, & multa imo plurima in rerum nexu & regimine hujus Univerſi, imo habitaculi hujus terreſtris à cognitione incolarum rationalium occulta manent, adeoque etiam fruſtranea ſunt, quod contra (§. 173.); aut creaturæ rationales hunc orbem incolentes, ad eum intelligentiæ gradum perveniant oportet, quo omnia, in hac præcipue terra, Sapientiæ & Omnipotentiæ divinæ opera, rerum nexum, & mirabiles Providentiæ divinæ vias perſpiciant & ex illis perſpectis infinita Creatoris Attributa agnoſcant & ſincero corde venerentur.

Objici poſſet, Scientias humanas ad tantum culmen jam creviſſe & ad majus adhuc ſequentibus temporibus creſcere poſſe, ut nihil fere ſit, quod humanam ſagacitatem lateat. Sed nonniſi illi hoc profitentur, qui in inferiori aliquo ſcientiæ gradu ſubſtiterunt, audient contra hominum ſagaciſſimos, imo Philoſophos ac Theologos acutiſſimos de ignorantiæ tenebris, in qui-

bus

bus adhuc verſamur, maximopere conquerentes, ut multum abſit, quod perfectam & univerſalem rerum notitiam jactent: & quis neſcit quantus rerum & eventuum præteritorum numerus ſit, quæ & nos latent & quorum ratio à nemine unquam mortalium perſpecta fuit. Sed inquiunt, non opus eſſe, ut terræ Incolæ omnia ea, quæ ibi exiſtunt & ad totum ſapientiſſimum rerum nexum pertinent, cognoſcant; ea quæ nota ſunt ſufficere ad cognoſcendam infinitam Dei Sapientiam Potentiam, reliquaque Attributa, ſatis eſſe, ut creaturæ rationales ſciant Perfectiones divinas infinite majores eſſe, quam ut à quoquam mortalium capi aut intelligi queant. At hoc eſt dicere, multa fruſtra à Deo fuiſſe condita, per omnia enim ea Deus finem Creationis Univerſi non aſſequeretur, quæ Creaturis intelligentibus ignota ſunt, ideo Sapientiam Dei accuſant quod fruſtra aliquid condiderit, ad finem omnium rerum univerſalem non conſpirans, ex quo Deus nec cognoſcitur à quoquam, nec etiam colitur.

§. CLXXXVII.

At quoniam anima in brevi hujus vitæ ævo ad hunc intelligentiæ gradum, quem finis cui deſtinata eſt poſtulat, nunquam pervenit, ex Fine exiſtentiæ ſuæ concludit, dari alteram vitam in qua demum rationi generali exiſtentiæ ſuæ ſatisfacere queat, ſeque adeo immortalem eſſe.

Ita cum anima intime conſcia eſt, ſe ad intelligendum factam eſſe, etiam noſcit, cui fini intelligere debeat, nempe ut intelligentia ſua generalis hujus Mundi fini conformis ſit; omnes enim rationes particulares in hoc Mundo debent reſolvi in aliquam univerſalem; quæ eſt Finis omnium rerum generaliſſimus, ſcilicet manifeſtatio & glorificatio Dei Mundi hujus Autoris; ex fine hoc omnium rerum quivis facile perſpicere poteſt, qualis intelligentia illa eſſe debeat, & quantus ejus requiratur gradus, ut fini reſpondeat: ad talem vero gradum, qualem totius Gloriæ divinæ cognitio ejusque Veneratio requirit, ſe in hac vita nequaquam perve-

pervenire facile deprehendit, dum ignorantiæ ſuæ conſcia ſe Deum nec recte cognoſcere, nec cognitum etiam debito modo venerari animadvertit, neque ſe ſolam, ſed reliquas etiam ſui generis Creaturas partibus ſuis & ſcopo minime ſatisfacere, neque etiam omnia ea cognoſcere, quæ eum in finem condita ſunt, ut Deus in illis tanquam in ſpeculo videatur, facile videt; at cum Sapientia divina permittere non poſſit, quidquam fini univerſali conſequendo inſufficiens medium ſit, & illi ex aſſe non reſpondeat, quod fieret, ſi anima nunquam ad majorem intelligentiæ gradum quam in hoc vitæ ævo perveniret, concludit, imo intime conſcia eſt, ſe ad majora natam, & poſt hanc alteram dari vitam, in qua diſcuſſis omnibus ignorantiæ tenebris, ſtupenda illa adorandæ Sapientiæ divinæ opera, tam abſconditas in regimine hujus Mundi Providentiæ divinæ vias, intime perſpicere, Deum ex illis perfecte cognoſcere & celebrare queat, & ita fini, cui deſtinata eſt, ſatisfacere poſſit.

§. CLXXXVIII.

Ex aſſertis patet id quod demonſtrandum erat, eum qui de ſummi Numinis Exiſtentia convictus eſt, ſe ad Immortalitatem creatum eſſe, intime ſentire.

Propoſitio XIV.

§. CLXXXIX.

Hæc contra Atheos demonſtraſſe, toti illorum Syſtemati ſubruendo ſufficiunt.

§. CXC.

Etenim ſi Atheo demonſtratur, hypotheſin ſuam de non-exiſtentia Dei Mundi Autoris eſſe indemonſtrabilem, abſurdam, & contradictoriam;

tiam; oppoſitam vero ſententiam non tantum eſſe claram, facilem, utilem, ſed ex certiſſimis etiam demonſtrari principiis, exiſtere ſubſtantiam à ſe, ab hoc Mundo diverſam & Mundi hujus Autorem; etiam admittere tenentur Mundi productionem ab Ente illo à ſe, & propterea etiam agnoſcere debent, Mundum hunc non ab æterno extitiſſe.

§. CXCI.

Neque eandem ob rationem Mundus Ens independens eſſe poteſt, dum in exiſtendo ab alio dependeat; cum & demonſtretur, Mundum eſſe Ens contingens, etiam abſoluta exiſtentiæ ejus, ordinis ac nexus rerum neceſſitas tollitur.

§. CXCII.

Et cum detur Ens aliquod extra hunc Mundum, quod illius Autor exiſtit & ſapienter agit, etiam debet agnoſci hujus Mundi Finis & Mediorum ad illum directio, hoc eſt, Gubernatio ſive Providentia, eandem etiam ob cauſſam Miracula ſunt poſſibilia, dum exiſtit cauſſa extramundana, quæ in hoc rerum nexu quidquid vult producere poteſt.

§. CXCIII.

Et cum Creaturæ à Mundi illo Autore dependeant, etiam datur fundamentum Religionis Naturalis, unde is, cui dependentia illa demonſtrata eſt, ſimul etiam ad Religionem illam obligatum ſe eſſe agnoſcere tenetur. Et probata Religione Naturali, etiam illius ad hominem ex ſtatu moraliter imperfecto eripiendum inſufficientia & Revelatæ neceſſitas patet.

Et

§. CXCIV.

Et ſi Autor hujus rerum nexus exiſtit, etiam vaticinia poſſibilia ſunt: Et demonſtrata animæ immortalitate etiam vel remunerationem vel pœnam homo vel ſperet vel timeat oportet Cum vero in his Atheorum Syſtema abſolvatur (§. 8-27.), etiam ea, quæ contra Atheos demonſtravimus, ſubruendo toti illorum Syſtemati ſufficiunt.

§. CXCV.

Ex hisce patet, methodi noſtræ in refutando utilitas, quæ adverſariorum Syſtema ita connectimus, ut Errores ex primaria hypotheſi deducamus, & arcem rei præcipue, nempe Πρῶτον ψεῦδος, impugnemus, quo everſo totum Syſtema collabitur.

Objectionum præcipuarum Solutio.

§. CXCVI.

Licet Atheorum Syſtema nullo firmo nitatur fundamento, nec illorum hypotheſes ex certis & indubiis principiis demonſtrari queant, talia tamen afferunt, quæ partibus illorum aliquo modo favere videntur, & quibus divinam Exiſtentiam dubiam reddere conantur, quæ nunc breviter nobis ſolvenda veniunt.

§. CXCVII.

Prima illorum *difficultas* inde ſumitur, quod impoſſibile ſit, aliquam Dei dari notionem aut conceptum; cum vero notio ſit impoſſibilis, etiam

etiam illius Exiſtentiam affirmari non poſſe, nam cujus nulla poteſt dari notio, illud etiam Ens eſſe nequit.

§. CXCVIII.

Nullam Dei notionem dari ita probant; Quoniam Deo adſcribitur Eſſentia infinita & Perfectiones infinitæ, ſequitur illum eſſe incomprehenſibilem; quidquid vero comprehendere non poſſumus, illius etiam nulla poteſt dari notio.

§. CXCIX.

Vis ergo Argumenti huc redit. Uti id cujus claram & diſtinctam nobis formare poſſumus Ideam verum, hoc eſt, vel actuale vel poſſibile eſſe dicimus, ita omne illud falſum eſſe aſſerimus, cujus nulla poteſt dari notio; uti non intelligimus, nec etiam explicari poteſt quid ſit Blictri vel Scyntapſus, ideo illud eſſe Non-Ens pro certo habemus; ſed etiam quoniam cum voce illa quæ Deus dicitur nulla combinari poteſt Notio, patet illud ſimili ratione eſſe Non-Ens.

HOBBESIUS Leviath. Cap. III. pag. 12. quidem videri non vult, ſe ſummi Numinis Mundi hujus Autoris exiſtentiam impugnare velle, ſed potius reverenter de eo loquitur, dum argumentum hoc proponit; verba illius ſic habent, (nolumus enim ſtudio aliquid prætерire, quod in gratiam adverſariorum noſtrorum cedat): „Quidquid, dicit, imaginamur, finitum eſt. Nulla „ergo eſt idea, neque conceptus, qui oriri poteſt „à voce hac infinitum. Animus humanus imaginem „infinitæ magnitudinis capere non poteſt; neque con„cipere infinitam velocitatem, infinitam vim, infini„tum tempus aut infinitam potentiam. Quando di„cimus rem aliquam eſſe infinitam, hoc tantum ſigni„ficamus, non poſſe nos illius rei terminos & limites

„conci-

„concipere; neque aliud concipere, præter noſtram „impotentiam propriam. Itaque nomen Dei non „uſurpatur, ut illum concipiamus (eſt enim incom„prehenſibilis, & magnitudo potentiaque ejus incon„ceptibilis), ſed ut honoremus.

§. CC.

Ad quæ reſpondemus: *α.* ex Logica notum eſſe, omnem Ideam ſive Notionem diſtingui in claram & obſcuram; illam in diſtinctam & confuſam; diſtinctam 1.) in completam & incompletam, 2.) in adæquatam & inadæquatam. Incompleta eſt illa, qua rem ab omnibus aliis rebus diſtinguere non poſſumus, uti ſi dicimus Deum eſſe ſpiritum; completa vero illa dicitur, ubi notæ, quas ſcimus, characteriſticæ ſufficiunt ad rem illam, de qua agitur, ab omnibus aliis rebus diſtinguendam. Si objectum aliquod nobis ita repræſentamus, ut nihil in eo ſit, cujus ratio nos lateat, ut etiam notas notarum characteriſticarum indicare valemus, vocatur notio illa adæquata; ſi id non poſſumus, vocatur idea inadæquata.

§. CCI.

Patet adæquatam ideam oriri ex notione diſtincta notarum characteriſticarum objectum totale conſtituentium; conſtat autem nos de omnibus rebus ideam diſtinctam non habere, nedum diſtinctiſſimam, hinc etiam de omnibus rebus notionem adæquatam habere nequimus.

§. CCII.

Incomprehenſibile vocatur, cognoſcibile, cujus modum, quo eſt, vel fieri poteſt, nobis repræſentare non valemus.

Eſt definitio Illuſtr. WOLFII Theol. Nat. T. I §. 170. cui addit. Aliud eſſe cognoſcere, quod quid ſit poſſibile, aliud vero cognoſcere modum, quo aliquid ſit poſſibile; adeoque eundem ſibi repræſentare, ſeu ejus quandam ſibi formare ideam.

§. CCIII.

Ejus ergo, quod incomprehenſibile eſt, poſſumus habere ideam aliquam, ſed non adæquatam, alias non eſſet cognoſcibile.

Sic ex. gr. de hoc Univerſo habemus Ideam, ſcimus enim illud exiſtere, imo habemus ideam claram, ſed minime adæquatam, alias deberemus cognoſcere quidquid exiſtit in toto Mundo, imo totus rerum nexus, & omnium eventuum rationes nobis intime deberent eſſe perſpectæ; cum vero plurimarum rerum ratio in Mundo nos lateat, ſequitur, etiam illum nobis eſſe incomprehenſibilem; unde aſſeri nequit, cujuscunque rei nullam habemus ideam adæquatam, ſive quæ nobis incomprehenſibilis eſt, illius nullam plane dari notionem.

§. CCIV.

Intellectus divinus & quidquid eſt in Deo eſt infinitum, quidquid vero finitum eſt, ideam adæquatam infiniti habere nequit, ad id enim Intellectus infinitus requiritur; ſequitur Ens infinitum omni Intellectui finito incomprehenſibile eſſe, ſive adæquatam ejus cognitionem non dari; cum vero inde non ſequatur, rei alicujus nullam plane dari ideam, quia modus ipſius eſt incomprehenſibilis, aut quia ejus non poſſumus habere notionem adæquatam (§. 203.), etiam ex eo non conficitur, nullam plane Dei dari notionem, quia illa non poteſt eſſe adæquata, & quia Deus ceu infinitus Intellectui finito incomprehenſibilis manet.

potius contradictionem involveret, dicere Deum infinitum à Creatura ceu Ente finito comprehendi poſſe, tam capax enim finitum eſſe deberet ac eſt ipſum infinitum; & ſi intellectus finitus adæquatam cognitionem haberet Intellectus infiniti, omnia ea ſciret quæ Intellectus infinitus intelligit, per conſequens eſſet omniſcius, quod Creaturæ nequaquam competit; uti igitur Mundi notionem habere poſſumus, licet illa adæquata non ſit, ſic etiam nos ideam de Deo habere non repugnat, licet ille incomprehenſibilis ſit. Facile enim, inquit „Illuſt. WOLFIUS Th. Nat. 1. §. 172. „in Schol. quivis perſpiciet, intellectum infinitum „non ante comprehendi poſſe, quam Intellectus eun„dem appercepturi abeat in infinitum. Quoniam „impoſſibile eſt, ut intellectus finitus in infinitum „abeat, nec fieri ullo modo poteſt, ut Ens Intel„lectu finito præditum Intellectum divinum compre„hendat. Abſit autem ut quis ex eo inferat, eum „eſſe Non-Ens.

§. CCV.

β. Notionem Entis infiniti poſſibilem eſſe patet ex (§. 60.), & ipſe Atheus ejus notionem habere debet (§. 61.), ſed idem etiam experientia univerſali conſtat, cum nemo hominum tam ſtupidus exiſtat, qui non concipere poſſit, licet non adæquate, dari poſſe Subſtantiam aliquam ſpiritualem, neceſſario exiſtentem, maxima Sapientia & Potentia præditam, quæ omnes Perfectiones abſolutiſſimas & compoſſibiles poſſideat. Hic vero conceptus, quanquam propter anguſtos nimis humanæ mentis limites perfectus non ſit, inde tamen concludi nequaquam poteſt, cujus rei non datur plenus, perfectus & adæquatus conceptus, illius plane nullus datur conceptus & propterea res illa eſt Non-Ens; talis enim ratiocinandi modus nullis omnino Logicæ regulis reſpondet & admitti neutiquam poteſt.

γ. Si

§. CCVI.

γ. Si omnia ea non exiſterent & falſa eſſent, quæ nobis incomprehenſibilia ſunt & quorum adæquatam notionem non habemus, certe multa dubia & falſa forent, quorum veritatem tum per infallibilem ratiocinationem, tum per experientiam, tum per ipſos ſenſus noſtros experimur & demonſtrare poſſumus; Unde in hac re Intellectus humani imbecillitas potius agnoſcenda, quam rei certitudo in dubium vocanda eſt. Id quod ſubtiliſſimi etiam & acutiſſimi Philoſophi in multis rebus naturalibus fateri coguntur.

§. CCVII.

At inſtant, nullam aliam hominem cognitionem habere quam illam, quæ per ſenſus acquiritur, cum vero Deus dicatur eſſe Spiritus omnis materiæ expers, adeoque per ſenſus cognoſci non poſſit, ſequi nullam plane ipſius cognitionem dari poſſe.

Unde HOBBESIUS, qui omne Ens ſpirituale & immateriale inficiatur, ita ratiocinatur; „Quoniam, quidquid concipimus, perceptum eſt ante in ſenſatione, „nulla ineſſe homini poteſt imaginatio rei, quæ non „ſit percipienda ſenſibus. Nemo itaque concipere „aliquid poteſt, niſi ut in loco & finita aliqua magnitudine præditum, & diviſibile in partes; neque aliquid eſſe totum in uno loco & totum in altero, „tempore eodem; neque duas vel plures res eodem „tempore eſſe poſſe in eodem loco. Nihil enim horum fuere aut eſſe potuere in ſenſione; ſed ſunt „orationes inſignificantes, agmiſſæ propter auctoritatem quorundam philoſophorum errantium vel ſcholaſticorum fallentium.

§. CCVIII.

Quæ hic objiciuntur vera ſunt reſpectu illorum hominum, qui conſiderationi rerum corporalium ita aſſueti ſunt, ut nihil concipiant, niſi quod ſub ſenſus cadit & vi imaginationis reproduci poteſt; & tales ſunt, qui in infimo Intellectus gradu ſubſiſtunt, neque unquam ad diſtinctam rei notionem perveniunt; unde omnia ſenſuum & imaginationis regulis metientes nunquam aut notiones univerſales & abſtractas, aut ſpirituales ſibi formare poſſunt.

§. CCIX.

Qui enim in rebus metaphyſicis vel parum verſatus eſt, & naturales animi ſui dotes paululum excoluit, is novit, qualis ſit differentia inter Intellectum impurum & purum: Impurus eſt, quando res omnes ita nobis repræſentamus, ut multas ſenſuum & imaginationis confuſas Ideas admixtas inveniamus, ita ſi quis ſibi notionem ſpiritus, ſine imagine quadam ſenſuali, hoc eſt, ſine magnitudine & extenſione, formare nequit, illud Intellectus impuri indicium eſt.

§. CCX.

Intellectum vero Purum vocamus, quando res ita diſtincte nobis repræſentamus, ut nullis imaginibus ſenſualibus, ad eas recte intelligendas, opus habeamus, ut nulla ſenſuum imaginationisque confuſa repræſentatio admixta ſit.

§. CCXI.

Cum in hac vita Intellectus ad ſummum perfectionis gradum nunquam pervenit, nunquam etiam ex omni parte purus fit; quo magis vero purus

purus ſit, & quo diſtinctius omnes res ſibi repræſentat, ut nulla ſenſuum aut imaginationis confuſa idea ſuperſit, eo hauddubie etiam perfectior eſt.

§. CCXII.

Hi ergo qui objiciunt, nullam aliam plane dari poſſe Notionem, quam quæ ſit per ſenſus aut vim imaginatricem, neque Dei, ſi Spiritus ſit, ullam dari poſſe cognitionem, nihil aliud produnt quam Intellectus ſui imbecillitatem, dum oſtendunt Intellectum ſuum, ſed inſtar eorum qui è vulgo ſunt, plane eſſe impurum, ut nihil percipiant quam ſenſuum & imaginationis ope; optime ergo facient, ſi Intellectum ſuum prius magis perficere ſtudeant, quam judicium aliquod generale ferant, quod nemo hominum aliquid percipere valeat, niſi quod immediate à ſenſibus & imaginatione proficiſcitur.

§. CCXIII.

Objectio ſecunda ab Attributis quibusdam divinis depromta eſt, ab ejus Scientia ſcilicet & Immutabilitate, priorem ante Mundi Creationem non potuiſſe locum habere aſſerunt, dum nullum cognitionis divinæ fuiſſet objectum. Ex immutabilitate abſolutam neceſſitatem vel ſaltem libertatis defectum fluere arbitrantur. Neque denique de abſoluta Dei Æternitate à priori nos ullum habere conceptum perhibent, modum ergo exiſtentiæ ejus eſſe incomprehenſibilem & propterea impoſſibilem inferunt.

§. CCXIV.

Non magni momenti difficultatem primam eſſe, inde apparet, quod Cap. III. demonſtravimus,

 Deum

Deum eandem ab æterno cognitionem habuiſſe quam nunc habet, cognovit nempe ſemetipſum (§. 321.), & omnia poſſibilia; etiam in Syſtemata redacta (§. 337.), & ſcivit ſe, quidquid vult, ad actualitatem perducere poſſe (§. 394.), & quidem ab æterno (§. 355.): Conſequenter etiam cognovit omnia ea quæ in hoc, quod ad actualitatem perduxit, Univerſo futura ſint; E. Cognitio, quam nunc habet & quam ab æterno habuit, eſt eadem.

§. CCXV.

Immutabilitatem vero Dei, nec in Deo, nec in Creaturis actionum neceſſitatem inferre, aut Libertatem tollere, hoc modo demonſtratur. Cum Voluntas divina ſit liberrima (§. 418. Cap. III.), neque neceſſitetur vi externa (§. 376. l. c.), neque interna (§. 417.), ſed ſponte velit quidquid vult (§. 392.), nec etiam in ipſis rebus à Decretorum divinorum immutabilitate oriatur abſoluta neceſſitas, aut tollatur libertas, (§. 439. 440. l. c.), ſed cum quidquid antecedenter ad Decretum conſiderari potuit, ut contingens & liberum, etiam poſt illud tale maneat: Sequitur, Immutabilitatem Dei, nec in Deo, nec in Creaturis rationalibus abſolutam agendi neceſſitatem inferre, aut libertatem tollere.

Ex ipſo etiam hominum rationalium exemplo patet, conſilii immutabilitatem nec neceſſitatem actionis inferre, nec ejusdem libertatem tollere; poſtquam enim Vir Sapiens re bene deliberata ſecum ſtatuit aliquid ad effectum perducere, non facile ſententiam ſuam mutat, dum non cœco aliquo impetu, ſed conſilio ductus de re aliqua efficienda decrevit, nihilominus tamen in agendo liber manet, & cum maxima ſpontaneitate conſilium ſuum exequitur.

At,

§. CCXVI.

At, inquiunt, ipſam Creationem ex hypotheſi noſtra conſideratam in Deo mutationem inferre, cum alia ejus ſit relatio ad Mundum actualiter exiſtentem, quam fuit antea, cum in ſtatu mere poſſibilitatis ille adhucdum verſaretur.

§. CCXVII.

Sed *α.* nec in Dei Cognitione Mundi Creatio aliquam mutationem infert, dum Deus omnia ſimul & unico actu cognoſcit (§. 340. Cap. III.), ſive ſint mere poſſibilia, ſive futura, ſive jam actualia, cognitio ſemper eadem eſt (§. 214.), nihil unquam ipſi nec accedit nec decedit, neque unquam Deus aliquid cognoſcit, niſi quod ab æterno cognovit; ſequitur, in Dei Cognitione per Creationem nullam novam oriri notionem, adeoque illam immutabilem manere.

§. CCXVIII.

β. Nec in ipſa Dei Eſſentia productio Mundi mutationem aliquam efficere poteſt: Deus enim unico & ſimpliciſſimo volendi actu extra ſe aliquid producere poteſt, quo producto ipſius Eſſentia in eodem manet ſtatu, in quo antea fuit, neque dici poteſt, ullum Attributum eſſentiale Deo per Creationem accedere aut decedere. Omnes enim res Intellectui divino jam ab æterno fuere præſentes (§. 355. Cap. III.).

§. CCXIX.

Tertia objectio inde deſumitur, quod notio Dei ſit figmentum callidorum hominum ad plebem indomitam eo melius in officio continendam; in horum politicorum numerum præci-

puos Legumlatores, Moſen, Solonem, Lycurgum, Numam, aliosque referunt: cui figmento maxime etiam Sacerdotum Utilitas inſerviverit; ut Sententia hæc inter præjudicatas hominum opiniones referenda ſit.

Athei ſcilicet, ut rationem aliquam reddant, unde hæc de Exiſtentia divina notio, ſive ſecundum ipſos opinio, orta ſit, & qui factum, ut illa tam univerſaliter invaluerit, dicunt, illos qui dominandi libidine flagrarunt, quo Populum in obedientia & metu continerent, auxilium in Numinis alicujus omniſcii malorum vindicis exiſtentia quæſiviſſe, & Religionem inſtituto ſuo accomodaſſe, cum nulla re magis ſuperſtitione & Numinis terrore plebs moveri queat. Undé MACHIAVELLUS aliique Religionem nonniſi Reipublicæ conſervandæ cauſſa effectam Rationi ſtatus à Principibus attemperandam eſſe ſuadent. Hinc ſuo placito ut auctoritatem aliquam concilient, magnum copiarum auxiliarium numerum in aciem deducunt, teſtimoniis multis ex variis antiquis Scriptoribus deſumtis; Magnum talium effatorum cumulum congreſſit Celeberr. LAUFFERUS in Atheo Amente §. 11. pag. 17. quadam ex iis allegabimus, adducunt nimirum Euripidem, qui cum animi ſententiam ob Areopagi metum aperte profiteri non auderet, Siſyphum qui eam proferret introduxerit; Apud PLUTARCH. de placit. Phil. Lib. I. Quæſt. 7. ubi Latina ita habent. *Tempus fuit, inquit, quo incondita fuit hominum vita & belluina, viribusque ſerviens, Legibus deinde poſitis, inquit, injuſtitiam fuiſſe repreſſam, cum vero lex aperta poſſet arcere flagitia, multi vero occulte ſcelera perpetrarent; Tunc callidus quidam prodiit Vir, qui docuit Veritati mendacio tenebras eſſe offundendas, hominibusque perſuadendum eſſe, quod ſit Deus aliquis immortali pollens vita, qui cernat iſta, & audiat intelligatque.* Et TITUM LIVIUM Lib. I. Decad. I. de Numa dicentem: *Omnium primum*

num rem ad multitudinem imperitam & illis ſeculis rudem efficaciſſimam, Deorum metum injiciendum ratus eſt. Eadem etiam ſenſiſſe Cottam apud CICERONEM Lib. III. de Nat. Deorum: *Mihique ita perſuaſi, Romulum auſpiciis, Numam ſacris conſtitutis fundamenta jeciſſe noſtræ Civitatis.* Hanc fallaciam ad maximum Reipublicæ commodum feciſſe, unde OVID. de Arte amandi Lib. II. dixerit,

Expedit eſſe Deos, & ut expedit, eſſe putemus,

Quæ etiam ipſe CICERO ſenſerit, dicens, *retineri & ad opinionem vulgi & ad magnas utilitates Reipublicæ morem, & religionem, diſciplinam, jus augurum, collegii autoritatem.* Scelera autem cohiberi magis non poſſe. quam metu Omnipotentis æque ac juſtiſſimi Judicis, patere ex SENECA Nat. Quæſt. Lib. II. c. 42. *Ad coërcendos*, inquit, *animos imperitorum Sapientiſſimi Viri judicarunt invitabilem metum, ut ſupra nos aliquid timeremus; utile enim erat in tanta audacia ſcelerum aliquid eſſe, adverſum quod nemo ſibi ſatis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos, quibus innocentia niſi metu non placet, poſuere ſuper Caput vindicem, & quidem armatum.* Et ne homines ſoli & in occulto aliquid molirentur, quod Societati in detrimentum verteretur, ſtatuiſſe Deos eſſe Omnipræſentes, unde XENOPHON recte judicaverit afferens dictum SOCRATIS ad Ariſtodemum Atheum de Omnipræſentia Deorum, dum addit. *Itaque hæc dicens mihi videtur non modo ſuis auditoribus perſuadere, ut ab impiis, injuſtis atque turpibus abſtinerent, cum ab hominibus videretur, ſed etiam cum in Solitudine eſſent; Siquidem ducebant, nihil illorum omnino quæ facerent Deos latere.* Ex hac etiam aſtutia factum fuiſſe, ut Legislatores Celeberrimi, quo majorem ſibi autoritatem conciliarent, colloquia

& familiaritatem cum Diis finxerint, uti Moſes cum Jehovah ſe collocutum populo Iſraëlitico perſuaſerit; Triſmegiſtus à Mercurio Leges ſuas habuerit; Zamolxis à Veſta; Charondas à Saturno; Minos à Jove; Lycurgus ab Apolline; Draco & Solon à Minerva; Numa ab Egeria; Mahomed à Gabriele Angelo &c. Politicos autem cum viderint, ſe Oraculis & Deorum reſponſis maxime credulitati imperitorum illudere poſſe, cum Sacerdotibus, qui & ipſi maximam inde utilitatem capiebant, colluſiſſe: Ex una enim parte Oraculum reſpondiſſe parendum, ex altera parte Legislatores Oraculum ſanctum & nunquam violandum ſanxiſſe. Hoc fine Delphicum Oraculum fuiſſe ſtatutum, quod cum non amplius à re Politicorum fecerit, etiam deſierit, ſic teſtante Lucano Lib. V.

Quod ſiluit, poſtquam Reges timere futura
Et ſuperos vetuere loqui.

Sibyllæ Carmina eum in finem fuiſſe compoſita, ut rebus deſperatis populo deſperato animum addere poſſent, cum viderent ipſos Deos ad illos ſalvandos ſuum interponere conſilium. Uti CICERO de Divin. Lib. II. ait. *Callide qui illa compoſuit, perfecit, ut, quodcunque accidiſſet, prædictum videretur, hominum & temporum diffinitione ſublata. Adhibuit etiam latebram obſcuritatis, ut iidem verſus alias in aliam rem poſſe accommodari viderentur.* Ita Viros maximos auſpicia & haruſpicia in rem ſuam adhibuiſſe, ſi ipſis viſum fuerit, ſin minus maximo contemtu illa rejeciſſe, uti Alexander Mag. apud Q. CURT. Lib. IX. Cap. 4. Et Hannibal, Juliusque Cæſar, de quibus CICERO de Divin. Lib. II. *Rex Pruſias*, inquit, *cum Annibali apud eum exulanti pugnare placeret, negabat ſe audere, quod exta prohiberent. An tu*, inquit, *caruncula vitulinæ mavis quam Imperatori veteri credere? Quid? Ipſe Cæſar, cum à ſummo aruſpice moneretur, ne in Africam ante brumam tranſmitteret,*

nonne

nonne tranſmiſit? Quod ni feciſſet, unum in locum omnes adverſariorum copiæ conveniſſent. Ita in pleriſque civitatibus augendæ virtutis gratia, quo libentius Reipublicæ cauſſa periculum adiret optimus quisque, Virorum fortium memoriam honore Deorum immortalium fuiſſe conſecratam, teſte CICERONE de Nat. D. L. III. Sic Caſſium Romanorum ultimum, qui nec Spiritus nec Deos ullos crediderit, ut milites ſuos ad fortitudinem inſtigaret, illis pro fide illorum, Deorum remunerationem promiſiſſe, cum illis inter alia diceret: *Dii, quibus juſta bella curæ ſunt, pro hac fide, Commilitones, & pro benevolentia vobis faxint bene.* „His, verba ſunt Celeb. „LAUFFERI l. c. & ſimilibus fraudibus, illos, qui „clavo aſſident, dicunt, credulitate plebis abuti; Eandem eſſe rationem omnium Religionum quæ fuit Romanæ; hinc omnes, in omnibus Religionibus Reges, majeſtates ſuas ſacras eſſe velle. Et cum Religio Politicorum ſit inventum minime abſurdum „eſſe, ACCURSIUM Florentinum Celeberrimum „Seculi XIII. Juris Conſultum, cum doceat: *Nihil „opus eſſe Theologiæ ſtudio ad cognoſcenda divina, „ut quæ ex legum Romanorum libris affatim queant peti.* BAYLE Dict. Art. Acc. Et HOBBESIUM Religionem optima ratione ab arbitrio poteſtatis civilis dependere docuiſſe de Cive Cap. XVII. „§. 27. dicentem: *Reſtat ergo, ut in omni Eccleſia „Chriſtiana, hoc eſt, in omni civitate Chriſtiana, „Scripturæ ſacræ interpretatio, hoc eſt, jus controverſias omnes determinandi, dependeat & „derivetur ab autoritate illius hominis, vel cœtus, penes quem eſt ſummum imperium Civitatis.* „Hinc Venetos optime reſpondiſſe Gregorio XV. „Omnes eſſe infideles, qui Reipublicæ Venetorum „adverſentur. Eandem ob rationem Batavos omnes „tolerare Religiones; eosdemque in Hollandia eſſe „Chriſtianos, in Japonia vero Batavos &c.„ Prolixi paulo in his fuimus, dum Athei exiſtimant, maximi

ximi ponderis argumentum ſe hiſce contra Religionis veritatem attuliſſe, quibus illa quammaxime dubia reddatur, unde nihil quod in illorum rem facit omittendum fuiſſe cenſuimus.

§. CCXX.

Ad hæc ſequentia notanda ſunt. α. Quod hoc ipſo argumento Athei oſtendant, verum eſſe, imo ab ipſis pro vero haberi, quod Propoſitione VIII. contra illos demonſtravimus, nempe ipſam humanam Societatem abſque Exiſtentiæ Numinis juſtiſſimi opinione ſubſiſtere non poſſe: Et quo magis falſitatem Exiſtentiæ ſummi Numinis demonſtrare conantur, eo magis etiam produnt, ſe Reipublicæ pernicioſos homines eſſe, neque ſapientibus illis Politicis ſimiles, dum omni conatu id agunt, ut opinionem illam ex hominum animis deleant, quæ ipſis confitentibus Societatis humanæ vinculum eſt, & ſine qua homines omnium animalium miſerrimi forent.

§. CCXXI.

Aut ergo credi volunt Athei dum Deum non eſſe aſſerunt, aut non credi? Si credi volunt, quammaxime abſurdi ſunt, dum ſibi aliisque id perſuadere conantur, quod ad maximam totius Reipublicæ perniciem tendit, & ex quo, ſi ab omnibus credatur, ipſi etiam maximum detrimentum caperent. Si vero credi nolunt, iterum abſurdi ſunt.

Optime de his Celeb. COCCEJUS in Summa Theol. Cap. VIII. §. 23. judicat, dum dicit: „Quum igitur „tanta bona in hominibus ex opinione Numinis exi„ſtant, quibus ipſi Athei carere nolunt, clarum eſt, „eos inſania quadam, & odio Numinis, & conſcien„tiæ inclamatione, adigi ad impietatem ſuam profi„tendam

„rendam & ſuadendam, ut qui non poſſint quieſce„re in ſuis ratiocinationibus, ſi aſſenſum reperiunt, „paulo ſecurius mendacio ſuo credant, & exiſtima„tione ingenii exultent.

§. CCXXII.

Hoc porro abſurdum inde conſequitur: Id quo homines, ne in omne nefas ruant & ſeipſos perdant, refrænantur, & ſine quo Societas humana felix eſſe non poſſet, ſed peſſumdaretur, & per quod omnes Leges vim ſuam obtinent, quodque in hac vita etiam ad maximam humani generis Salutem tendit, & ſine quo commode illud vivere non poſſet, merum figmentum & chimæram eſſe; quis quæſo ſanæ mentis homo hæc ſibi perſuadere poterit?

§. CCXXIII.

B. Ea quæ de fictione Numinis alicujus ſummi Legislatoris & malorum Vindicis afferunt, reſpiciunt aut Legislatores & Rerum publicarum Moderatores apud Gentiles, aut Moſen Iſraëlitici Populi Ducem, Prophetam & Legislatorem maximum. Prius quod attinet, argumentatio illa non valet, Politici Exiſtentiæ ſummi Numinis opinionem in commodum ſuum verterunt ad Populum indomitum refrænandum, E. illud merum figmentum eſt. Licet enim non negemus, ſed potius demonſtremus, Notionem Dei plurimum facere ad civilem obligationem firmandam, ſive parentium erga imperantes ſive viceverſa, inde tamen concludi nequaquam poteſt, Notionem illam à Politicis eſſe confictam, propterea quia illa Reipublicæ perutilis eſt; & quanquam demonſtrari poſſet, Politicos doctrinam hanc in commodum ſuum vertiſſe, vel ex vero uſu abu-

ſum

ſum feciſſe, tamen demonſtratum nondum eſſet, illam meram fictionem eſſe.

Optime omnino Illuſtris WOLFIUS Theol. Nat. Tom. II. §. 436. in Scholio ſententiam de hac refert, dum dicit: „Non nego notiones Deorum Gentilium potuiſſe fingi à politicis plebis indomitæ coërcendæ „gratia, ſive quod ipſi ignoraverint Deum verum, „ſive quod de ejus exiſtentia dubitaverint, ſive quod „in Errore majorem, quam in veritate fiduciam col„locaverint. Enimvero hinc nulla conſequentia in„fertur, Notionem Dei veri eſſe ab iisdem confictam, „conſequenter nullum dari Deum, Univerſi Creato„rem, Conſervatorem ac Gubernatorem, malarum „actionum humanarum vindicem, utrumque enim „conſiſtere poſſe nemo non videt. Ponamus homi„nem, qui nullam Notionem Dei diſtinctam habet, „vivere in civitate, quæ ſimpliciter ignorat dari Deum, „& tempeſtate horrida percuſſis perſuadere, eſſe ali„quod Ens inviſibile, quod fulmina fibret in malos, „etſi ipſemet ſibi perſuadeat, Ens iſtiusmodi, cui „fulminum directio competat, eſſe confictum; non „tamen hinc conſequitur, fulminis directionem non „cadere ſub Providentiam divinam.

§. CCXXIV.

γ. Res ergo omnis huc redit, an ipſe Moſes Populi ſeductor atque Impoſtor fuerit? Qui colloquium cum Deo variaque finxerit Miracula, ut ſibi ſtatutisque ſuis autoritatem divinam conciliaret, & metu ſummi Numinis Populum ad Legis obſervationem adigeret?

Hic Vitulo Celeberrimi TURRETINI arabimus, qui egregiam de Veritate Religionis Judaicæ ſcripſit Diſſertationem, quæ Voluminis II. quarta eſt.

§. CCXXV.

Tota hæc quæſtio his præcipue abſolvitur α. an Moſes unquam extiterit, annon potius omnia

ea,

ea, quæ de eo ſcripta ſunt, mera figmenta ſint? β. An ſi quidem Moſes extiterit, tamen nihil aliud quam impoſtor fuerit, qui Populum fictis prodigiis ac cum Deo commerciis fefellerit & fraude illum ſibi ſubjecerit? γ. Vel an impoſtura illa facta fuerit conſcio omni populo ad famam ſibi autoritatemque apud reliquos populos acquirendam? δ. Vel an integra hiſtoria longis poſt Moſen temporibus demum fuerit conſcripta, propterea que multa falſa de prodigiis aliisque fuerint admixta? ε. An denique, ſi hiſtoria vera ſit, Moſes Legem & Doctrinam ſuam revera à Deo acceperit?

§. CCXXVI.

Primum quod attinet, ſi admitteretur, omnis plane hiſtoriæ fides rueret; nam tanta Moſis inter vicinos Populos fuit fama, ut illius hiſtoria non ex illius Libris tantum conſtet, ſed celeberrimi etiam ac vetuſtiſſimi hiſtoriographi ejus mentionem faciunt, ut DIODORUS SICULUS, STRABO, TROGUS POMPEJUS, & ex eo JUSTINUS, PLINIUS, TACITUS, JUVENALIS aliique ſcriptores plurimi. Non minus propterea vera eſſe poteſt Moſis hiſtoria, ac eſt Alexandri, Julii Cæſaris, Auguſti aliorumque tantæ famæ Virorum, & ipſe etiam Populus Judaicus conſenſu univerſali Legislatorem & fundatorem ſuum eum agnoſcit.

§. CCXXVII.

Non majoris momenti altera etiam hypotheſis eſt, quod Moſes impoſtor populum Iſraëliticum fraude ad obſequium adduxerit; nam id factum fuerit oportet tum Dogmatibus & Legibus,

bus, tum etiam Miraculis & fictis cum Deo Colloquiis; propterea unum poſt alterum conſiderandum erit.

§. CCXXVIII.

Dogmata quod attinet, ita comparata ſunt, ut omnium ſapientiſſimorum etiam Ethnicorum placita longe ſuperent, & à mero homine, qui inſuper in Idololatria & ſuperſtitione Ægyptiaca educatus erat, proficiſci nequaquam poſſint.

§. CCXXIX.

1. Ea nimirum *primo* tradit Dogmata, quæ Gentilibus maxime perplexa erant ac incerta, ab illorum vero hypotheſibus longiſſime remota, Mundi enim originem oſtendit à Deo unico Cœli terræque Conditore, de quo anxie à Gentilibus Philoſophis disquirebatur, nil tamen ab ipſis inveniebatur ubi pedem tuto figere poſſis; indicat etiam, quisnam verus Mundi finis ſit, propter quem omnia condita ſint; quodnam ſit ſummum illud & ſolum durabile Bonum, quod Creatura rationalis quærere debeat; quænam ſit omnis mali ac miſeriæ Origo, & quodnam illi adhibendum ſit remedium, quodnam denique ſit verum illud ſolatium, quo miſer ſe erigere poteſt.

§. CCXXX.

De Deo *ſecundo* talia docet, quæ Ideæ Entis perfectiſſimi ſunt convenientiſſima, illum enim dicit eſſe unicum, initio & fine carentem, potentiſſimum, à quo omnia maxima minimaque originem habeant, omnium rerum Moderatorem ac Dominum, Omniſcium, Sapientiſſimum, Juſtiſſimum boni malique retributorem.

Quæ

§. CCXXXI.

Quæ omnia ita docentur, ut principiis Rationis ſint convenientiſſima ſimul, à placitis vero reliquorum Populorum etiam excultiſſimorum alieniſſima, qui tam vilia de Deo tradiderunt, ut Enti ſummo minime digna ſint, ut proprio illa ingenio ac ſagacitate excogitare non voluerit Moſes.

„Itaque; inquit Celeb. TURRETINUS l. c duo habet Doctrina iſta, cœleſti Revelatione digniſſima; „Nam & veritates Lumine naturali jam cognitas, ſed „hominum vitio obſcuratas, clarius proponit atque „inculcat; ea vero quæ ignorabantur, & cognitu „neceſſaria erant, in apertam lucem producit: Quæ „duo, in tanta hominum caligine, atque inter tot „irritos Philoſophorum conatus, quis alius quam Deus „ipſe tam feliciter exequi valuit. §. VIII. pag. 73.

§. CCXXXII.

Optime idem Theologus acutiſſimus addit l. c. §. XV. Hæc eſt ſingularis plane Judaicæ Doctrinæ indoles, & Character vere divinus, quod tota ad Deum tendat, Deum ubique ſpiret, Deum ubique magni faciat, verbo, tota, quanta quanta eſt, ad Dei Gloriam ſit comparata. Et hac quoque nota, Doctrina hæc à Doctrinis omnibus hominum evidenter diſtinguitur. Etenim in Doctrinis omnibus humanis, videas illos propriam gloriam quærere; videas illos Potentium ingenio atque moribus ea quæ tradunt adcommodare. At hic Deus unice reſpicitur; Deus eſt omnium ſcopus ac finis, Deus omnibus intereſt, omnia videt, omnia dirigit, omnia operatur, ad ejus unius Gloriam omnia referuntur.

§. CCXXXIII.

Quis quæſo illum Impoſtorem dicet, qui omnia non ſibi, ſed ſoli Deo refert, non proprium, ſed populi commodum Doctrina ſua quærit, neque gloriæ propriæ in re ulla ſtudet.

§. CCXXXIV.

Et ſi non à Deo Moſes accepit totam Doctrinam ſuam, qui quæſo fieri potuit, ut populus rudiſſimus, ab omnibus reliquis populis, quoniam nec ingenii laude, nec morum cultura, nec Scientiis Philoſophicis aliisque Diſciplinis clarebat, contemtus, in cæteris circa Deum resque divinas excutiendas occupatis ſolus ſapientiſſimas de Deo habuerit notiones, & de excelſiſſimis quæſtionibus ſolus recte ſenſerit.

§. CCXXXV.

Fictas porro aliarum Gentium Religiones quod attinet, nunquam illæ ſibi conſtiterunt, ſed varias ſucceſſivis temporibus ſubierunt mutationes, plane antiquatæ omnes reliquæ Diſciplinæ, & aliæ plane illarum loco fuere ſubſtitutæ. Moſis vero Doctrina ab antiquiſſimis illis temporibus eadem ſemper manſit & nullis unquam mutationibus obnoxia fuit.

§. CCXXXVI.

Leges quod ſpectat, illæ nequaquam ita comparatæ ſunt, uti debuiſſent, ſi Moſes fraude Rempublicam fundare & Populum Judaicum ſibi ſubjicere quæſiviſſet. Solent nimirum illi, qui impoſtura utuntur, propenſionibus Populi ſeſe accommodare, ſaltem validiſſimis, quæ inde à juventute & longa conſuetudine mentem occupaverunt

parunt

parunt non reſiſtere. Ita Muhammed, novæ Religionis fundator, eam ex talibus conſarcinavit præceptis, quæ genio plurimorum illius temporis Populorum convenirent; non minus affectibus etiam carnalibus indulſit, ut molles Aſiatici etiam in Religione talia invenirent ſtatuta, juxta quæ cupiditatibus ſuis ſatisfacere poſſent.

§. CCXXXVII.

Populus Iſraëliticus vero ad Idololatriam præprimis propenſus erat, uti ex tota hiſtoria Moſaica reliquisque Judæorum monumentis abunde patet, ut ſeveriſſimis etiam legibus ac ſuppliciis ab illa avocari, vix ac ne vix quidem potuerit.

§. CCXXXVIII.

Et Moſes ſolus, ipſemet inter Idololatras educatus, tantum opus ſuſcipit, ut ex Populo hoc Idololatriæ dedititiſſimo, & circumquaque Idololatris circumdato, peccatum hoc plane proſcribat; quis vero ſibi perſuadere poterit, propria illum hoc effeciſſe poteſtate, omni divino auxilio atque mandato deſtitutum? Si impoſtor fuit, quare in hac re populo non potius indulſit, ut illius favorem caperet; vel ſaltem Idololatriam non in aliam mutavit formam, ut genio Hebræorum aliquid gratificaretur.

§. CCXXXIX.

Reliqua præcepta moralia ita comparata ſunt, ut ſinceriſſimum Dei amorem & timorem ubique inculcent; omnia erga proximum officia exactiſſime requirant. Non tantum ſcortatio aliaque hujusmodi ſcelera, quæ Gentibus merus luſus erant, ſeveriſſimis comminationibus proſcri-

buntur, ſed omnis etiam concupiſcentia interna, quæ nequidem in actum erumpere ſtudet, præceptis ſanctiſſimis damnatur.

§. CCXL.

Ipſam denique cordis circumciſionem, ſive pravorum affectuum plenariam extirpationem, poſtulat; neque cupiditatibus in re quacunque minima etiam, quidquam indulget.

§. CCXLI.

Et Leges ab initio ſtatim tam perfecta fuere, ut eas in melius mutari nunquam neceſſe fuerit, ſed tanta ſapientia fuere conditæ, ut ab initio, licet tempora illa eſſent rudiſſima, ſummum perfectionis culmen attigerint, quod in legibus humanis nunquam obtinet. Neque propterea illæ unquam fuere mutatæ, quod tamen omnibus legibus mere humanis frequentiſſime accidere ſolet.

§. CCXLII.

Hæc omnia ſatis ſuperque produnt, Moſen non impoſtoris, ſed internuncii divini Charactères habuiſſe.

§. CCXLIII.

De ejus Miraculis vero ita ſentiunt Adverſarii noſtri, ut ipſis videatur, illa aut ex cauſſis mere naturalibus proveniſſe, aut plurima eorum ficta fuiſſe; inde factum ut Magi Ægyptiorum etiam ſimilia facerent: Tranſitum per Mare rubrum, ejus inſigni ſcientiæ effectuum phyſicorum adſcribendum, dum hæc aquarum ablatio ordinario Maris æſtui, qui ſi ventus ſecundus flat etiam major eſt, potius quam vero effectui hyperphyſico adſcribi debeat. Legislatio vero in monte

Sinai

Sinai ita concipienda, ut Moſes tempore ingruentis maximæ tempeſtatis montem illum aſcenderit, & ibi commercium cum Jehovah finxerit, quo Legi ſuæ autoritatem conciliaret; ne autem fraus illa detegeretur, Moſen maximis comminationibus caviſſe, ne quisquam ex Populo ſecum aſcenderet, addita ſupplicii capitalis pœna, excepto Aharone Moſis Fratre ac impoſturæ conſorte. Neque Miraculum Atheo videtur, quod fons aquarum ex monte aliquo petroſo profluxerit, cum hoc ubique accidere videamus. Neque ſupernaturale quidquam fuiſſe perhibent, quod ros ex aëre decidens habuerit materiam dulcem aliquam, quæ ita præparari potuerit, ut cibo idonea fuerit; dum hoc in aliis etiam Orientis regionibus fieri ſoleat. Cæterum Moſen cum Aharone optime conſpiraſſe, uti alii etiam Imperatores cum Sacerdotibus conſenſerint.

§. CCXLIV.

Qui vero ad Miraculorum naturam & circumſtantias attendit, ingens inter Miracula & aliorum Legislatorum figmenta diſcrimen eſſe facile deprehendet, ut nullus hic fraudi locus eſſe queat. Nam *primo* omnia facta ſunt in cœtu publico, præſente & inſpectante toto Populo; in Ægypto enim omnia prodigia ibidem facta ita fuere comparata, ut non Hebræi tantum ea aut viderent aut ſcirent, ſed ex ipſis hoſtibus in univerſo Ægypti Regno nemo fuit, qui ea ignorare potuerit. Ea quæ in deſerto fuere geſta etiam conſcio & præſente integro populo, cujus numerus ad ſexcenta millia Virorum creverat, ut nullus de illorum veritate ſuſpicioni locus ſuper-

eſſe potuerit. An enim credibile eſt, in tanta hominum multitudine neminem tam ſapientem fuiſſe, ut aliquam fraudem detexiſſet? Præcipue cum tot contra Moſen & Aharonem excitata fuere murmura & rebelliones. Ex quibus ſatis apparet, illos Moſis & Aharonis Dominio vel Miniſterio non cœco aliquo obſequio ſeſe ſubjeciſſe, neque Duos hos illuſtres Viros tamdiu Magiſtratū functuros fuiſſe, niſi Deus præſenti documento aliquo ſæpiſſime de divina illorum miſſione integrum Populum certum feciſſet, ut de illa dubitandi nulla cauſſa ipſi ſuperfuerit.

§. CCXLV.

Si *ſecundo* ſpatium illud quadraginta annorum, quibus Moſes ſemper inter Populum huncce verſatus eſt, conſideramus, omnis Fraudis ſuſpicio prorſus evaneſcit; quis enim ſibi perſuadere poterit, à nemine tot hominum myriadum tot annis fraudem ſæpiſſime repetitam unquam fuiſſe cognitam & detectam; præcipue cum Moſes per horrendam ſolitudinem moleſtiſſimo itinere ipſos duceret, tam dura præcepta ipſis præſcriberet, tam ſevere in rebelles animadverteret, & in præſentiſſimum mortis periculum illos ſæpius adduceret; ſane duriſſimo huicce imperio minime ſe ſubjeciſſent, ſi vel minimæ impoſturæ ſuſpicioni locus fuiſſet.

§. CCXLVI.

Tertio numerus etiam prodigiorum illorum ſpectandus, non enim unum tantum vel alterum fuit, ſed magna illorum ſeries per quadraginta totos annos continuata, neque in abſcondito ſed publice præſente toto cœtu omnia facta.

Impo-

§. CCXLVII.

Impoſtorum longe alius in omnibus hiſce agendi modus fuit, nam illi, ut Lycurgus, Numa, Muhammedes aliique, nonniſi occultum cum Diis commercium fingebant, prodigia & quidem perpauca, vel nemine vel pauciſſimis impoſturæ gnaris præſentibus, geſta mentiebantur, neque unquam præſentibus tot hominum millibus quodquam patrarunt, minus adhuc tanto temporis ſpatio Miracula continuarunt. Ab initio etiam parvum aſſeclarum habuere numerum: Moſes vero innumerum fere exercitum in præſentiſſimum vitæ periculum ſolus adducit, Opus infinitis difficultatibus circumſeptum ſuſcipit, quod certe facere non auſus fuiſſet, niſi auxilio divino fuiſſet fretus. Impoſtores pedetentim ſcopum ſuum conſequi ſtuduerunt; Moſes breviſſimo temporis intervallo, populum ex potentiſſimi Regis poteſtate liberat, Religionem inſtituit, præcepta ſeveriſſima condit, cultum idololatricum, cui Hebræi in Ægypto aſſueti erant, abrogat, & ipſe antea Paſtor gregis impotens dominium in tot centena millia hominum ſibi arrogat, populum hunc ſibi ſubjicit; quod quomodo tam brevi tempore fraude fieri potuerit, vix ac ne vix quidem concipi poteſt, minus adhuc quomodo dominum illud, in tanto rerum diſcrimine, impoſtura nunquam detecta, tamdiu durare potuerit.

§. CCXLVIII.

Quarto Moſes Prodigia illa toties commemorat & Judæis in animum revocat, & ad illa tanquam publica Gratiæ divinæ ſingular s illis ſæpiſſime exhibitæ, argumenta & documenta provocat;

cat, ut hac commemoratione ingratum animum ipſis exprobret; quod tam ſæpe facere non fuiſſet auſus, niſi veritas Miraculorum illorum adeo conſpicua toti Populo fuiſſet, ut illi plane nulla dubitandi cauſſa ſuperfuerit. Illi vero, qui fraude rem ſuam agunt res non tam ſæpe commemorant, quas accuratius expendi nolunt, minus adhuc acerrimis increpationibus Populum excitant, ut impoſturas ſuas accuratius disquirant, ſed potius tacent illis ſemel prolatis, ne aliis in rei veritatem inquirendi anſam præbeant.

§. CCXLIX.

Quinto Miracula in Ægypto patrata quod attinet, illa ita comparata ſunt, ut non omnia humanis artibus tribui queant, nec per cauſſas naturales explicari; unde nec Magi Ægyptiaci omnia ea præſtigiis ſuis imitari potuerunt; talis etiam eorum fuit ratio, ut nulli figmento locus eſſe potuerit, cum non in anguſtis terræ illius limitibus, ſed in integro illo regno, ad maximum omnium totius regni incolarum terrorem & dolorem, fuerint patrata.

§. CCL.

Tranſitum per Mare rubrum quod ſpectat, abſurdum eſt cauſſis naturalibus, nempe fluxui & refluxui, illam aquarum exſiccationem adſcribere velle: Nam α. ille nec Iſraëlitis nec Ægyptiis ignotus eſſe potuit, unde Ægyptii tam facile mari ſe non commiſiſſent, ſiquidem etiam æſtus horæ ipſis ſine dubio fuere notæ; β. Illi, qui hoc aſſeverare audent, non conſiderant, ſpatium inter fluxum & refluxum nimis breve eſſe, quam ut tantus hominum numerus durante illo tempore

tran-

tranſire potuiſſet; cum enim ſexcenta virorum millia fuerint, dubitari nequit, non minorem etiam mulierum fuiſſe numerum; & ſi hisce infantes addamus, integer numerus ſaltem ad duas milliones excreſcit; quot autem horæ requirerentur, ſi exercitus tantum centum millium militum trajicere debuiſſet? Quantum ergo temporis neceſſum eſt, ſi vicies centum mille homines trajecerunt; quæ trajectio ſi æſtui naturali adſcribatur, difficultas hæc nulla ratione ſolvi poterit.

§. CCLI.

Legislatio vero apparatu tam ſolenni atque terrifico facta fuit, ut nemini præſentium dubium eſſe potuerit, ſe ipſam Dei Vocem audire, & omnia mere ſupernaturalia eſſe; non enim in abſcondito Moſes cum Deo locutus, ſed Iſraëlitæ omnes etiam Deum loquentem audiebant & intelligebant, Exod. XIX. 9. Unde etiam tremebat integer populus petens, ne Deus amplius immediate ad eos loquatur, ſed id fieri cupiebant per Moſen internuncium Exod. XX. 19. Neque occaſionem tempeſtatis mox ingruentis in uſus ſuos vertere potuit Moſes, cum ante triduum jam legislationem illam prædixit, populumque ut ſe præpararet juſſit. Et tantis præſentiæ Majeſtatis divinæ ſignis facta fuit Legislatio illa, ut licet ſexcenti mille viri præſentes fuerint teſtes occulati & auriti, nemini tamen illorum fraudis ſuſpicio fuerit, ſed ipſam Deitatem præſentem eſſe convictiſſimi eſſent omnes.

§. CCLII.

Aqua è Petra manans non minus Miraculi rationem habuit; quod ex circumſtantiis ſatis

appareat; nec enim ibi antea aqua reperiebatur, ſed tanta, percuſſa Petra, ejus copia profluxit, ut tanto hominum numero potando ſufficeret; nec fons ille aquarum quadraginta annis per totum deſertum ipſos deſeruit; modus etiam, quo aquæ illæ præſentibus Senioribus Iſraëlis productæ fuere, plane miraculoſus fuit. Exod. XVII. 5. 6.

§. CCLIII.

Modus porro, quo panis ille cœleſtis datus fuit, maximum Miraculum fuit, quod ex ejus hiſtoria liquet, Exod. XVI. illum enim populus Iſraëliticus plane ignorabat, eo vero die, & ſequentibus omnibus, Sabbathis exceptis, quo Moſes illum cum rore cœli caſurum promiſerat, tanta copia reperiebatur, ut omnes ſatis ſuperque haberent.

§. CCLIV.

Et miram illam nubis & ignis Columnam, quæ Iſraëlitis dies noctesque præluxit & iter monſtravit tanto temporis ſpatio, illosque obumbravit, ne ſolis æſtu in deſertis illis Arabiæ urerentur, nemo unquam per effectum naturalem explicare potuit. Ut alia Miracula longa ſerie patrata nunc prætercam.

§. CCLV.

Moſen vero conſcio integro Populo fraude & meris fictionibus uſum eſſe, ut credi poſſit, nec ingens hominum numerus, cui hæc debuiſſent eſſe nota, permittit; tot enim teſtes ad hominibus fucum faciendum periculoſi ſunt; nec oneroſorum præceptorum Hebræorum humeris impoſitorum ratio; nec Populi immorigeri natura;

nec

nec denique fides harum rerum maximo obſequio ad ſeram poſteritatem transmiſſa.

§. CCLVI.

Cum Religionis revelatæ contemtores viderent ejusmodi, qualia refutavimus, effugia, argumentis noſtris, pro rei Veritate adductis, ſuperandis minime ſufficere: alium excogitarunt modum, quo difficultates illas ſolvere, & veritatem hiſtoricam deſtruere poſſent. Hæc omnia ſcilicet, quæ in Moſis libris narrantur, ſeris demum temporibus ſcripta eſſe aſſerunt, quo factum ut multa fuerint mutata, multa excogitata, ea præcipue quæ prodigia reſpiciunt, unde falſa admixta veris in Pentateucho extent.

§. CCLVII.

Aut vero de integra hiſtoria id aſſerunt, aut ſolummodo de quibusdam ejus partibus miraculoſa Facta continentibus. Totam Hiſtoriam plane ſpuriam eſſe non poſſe liquet ex (§ 226. ſeqq.), alias omnium ſæculorum conſenſus & ſcriptorum fides neganda eſſet. Et non de Libro aliquo parvi momenti agitur, cujus non magna habita fuerit cura, ſed de Libro, à quo integræ alicujus, & quidem celeberrimæ Reipublicæ fundatio, omnia ejus ſtatuta, imo ipſa Religio dependebat. de libro omnibus & ſingulis in toto illo Populo notiſſimo, quem tota illa Gens ab antiquiſſimis temporibus venerata eſt, quæ maximam curam geſſit, ne vel apex corrumpatur; quare ergo talem Librum Moſi magis abjudicare vellemus, quam Tito Livio aut Q. Curtio hiſtorias quas conſcripſerunt, aut Homero Iliadas, vel denique Muhammedi quod Alcorani autor extiterit?

Et

§. CCLVIII.

Et licet voculæ quædam appellativæ, ut nomina quædam Urbium, explicationis gratia, dum Urbes illæ aliud nomen interea acceperunt, fuerunt addita, inde tamen Pentateuchum integrum tunc temporis demum ſcriptum eſſe, inferri nequaquam poteſt.

§. CCLIX.

Ergo huc tandem refugiendum eſt, Pentateuchum ipſum quidem quoad hiſtoriam eſſe genuinum, multa vero illi, præcipue quæ de prodigiis agunt, fuiſſe addita, ut eo major Populi Judaici & Religionis ejus apud reliquos etiam populos eſſet Autoritas.

§. CCLX.

Sed *α*. ipſa Populi Iſraëlitici hiſtoria cum Miraculis ita eſt connexa, ut unum ſine altero eſſe nequeat, ablatis enim ex illa Miraculis, maxima oriuntur intervalla ſive lacunæ, ut nulla amplius in hiſtoria deprehendatur connexio; Iſraëlis enim ex poteſtate Pharaonis Liberatio, Moſi præſtitum obſequium, Legislatio in Deſerto, iter illud diuturnum cum perpetuis Miraculis conjunctum, & ipſa denique in Terram Cananæam introductio, ſine Miraculis concipi nequaquam poſſunt.

§. CCLXI.

β. Tot porro horum Miraculorum extant monumenta & documenta in ipſa Religione & cultu Judaico ad finem usque Templi ſecundi, ut ea inficias ire nequeas, niſi ſimul omnem plane fidem hiſtoricam evertere velis. Ipſe enim Legis introitus, pleraque Judæorum Feſta, pri-

mogenitorum redemtio, conſervatio Mannæ, Virgæ Aharonis, Tabularum fœderis, & Arcæ, cui incluſæ erant, aliaque plura tot ſunt patratorum Miraculorum argumenta, ut de illorum veritate, qualia in libris Moſis recenſentur, nemo Iſraëlitarum ullam ſuſpicionem habuerit.

§. CCLXII.

γ. Statim poſt Moſen tot Mendacia Libro illi inſeri nequaquam potuerunt, propter rerum recentem memoriam; Ut vero longo poſt tempore tam impudenter corrumperetur, & mendaciis impleretur, ſingularis Judæorum cura non permiſiſſet, ſiquidem ſemper ad ſuperſtitionem usque cavebant, ne vel apex corrumpatur. Aut enim debuiſſet corrumpi ante Legem ſuſceptam; ſed quis ſibi perſuadere poterit, cœtum ſexcentorum millium virorum tot fabulas, ad Legem duriſſimam ſuſcipiendam, ſibi obtrudi ſiviſſe. Si poſt Legem ſuſceptam; quid tum opus fuiſſet Miraculorum fictione, cum Moſes, ſi Impoſtor fuit, finem ſuum jam obtinuit: ſine Miraculis vero Legem illam à Populo fuiſſe ſuſceptam, concipi nequit.

§. CCLXIII.

Poſt Joſuam, Judices aut Samulem Pentateuchum corruptum eſſe dici nequit, niſi ſimul dicas etiam illorum temporum hiſtoriam plane eſſe corruptam, cum arctiſſime inter ſe connectatur, & tantus tunc temporis Librorum Moſis exemplarium fuit numerus, qui in ſingulis legebantur Synagogis, Autographo in templo repoſito, ut vel exemplaria omnia debuiſſent corrumpi, vel unum & alterum ſolum; prius fieri non potuiſſet, niſi conſentiente toto Populo, quod impoſſi-

impoſſibile & abſurdum; ſi vero pauca tantum exemplaria fuiſſent adulterata, maxime propterea ortæ fuiſſent controverſiæ, de quibus ne unicum quidem verbum in omnibus Judæorum ſcriptis extat.

§. CCLXIV.

Neque etiam poſt Davidis demum tempora id factum eſt, dum Rex hic ubique in ſcriptis ſuis horum prodigiorum mentionem injicit.

§. CCLXV.

Ex hisce omnibus nunc liquet, impoſſibile eſſe, ut Moſes Impoſtor fuerit, merisque figmentis & ſerie mendaciorum per integros quadraginta annos, cœtum ſexcentorum millium virorum omnibus rerum geſtis præſentium decipere potuerit, illisque hac ratione jugum graviſſimum impoſuerit.

Veritatem Religionis Chriſtianæ infra contra Naturaliſtas vindicabimus, quo lectorem amandamus.

§. CCLXVI.

Alia objectio a moderno Miraculorum defectu deſumta eſt. Ita nempe Irreligionarii noſtri ratiocinantur: Cum Religio tam vetus Judaica, quam Chriſtiana de tot, quibus confirmata ſit, Miraculis glorietur, ea vero ſint vetuſtiſſima, ut nonniſi fide antiquiſſimorum temporum ac ſcriptorum conſtent, adeoque an illa genuina ſint, hodiernis temporibus non extra omnem dubitationis aleam poſitum ſit, illa maxime hoc tempore utilia eſſe & neceſſaria, dum ſcepticus Miraculo unico plus quam mille demonſtrationibus convinci poſſet; cum vero noſtris temporibus,

licet

licet ſumme neceſſaria ſint, nulla plane fiant, ea etiam olim patrata fuiſſe, valde dubium eſſe atque incertum.

§. CCLXVII.

At non regeram, omnem fidem hiſtoricam hoc modo penitus labefactari; nec repetam, quæ jam de Veritate Miraculorum Moſis dixeram, neque etiam communem illam reſponſionem offeram, quod Apoſtolis totque Martyribus incredibilis affingatur dementia, qui ob rem proprio ingenio confictam falſamque tot mala perpeſſi ſint, imo ipſum etiam ſanguinem fuderint.

§. CCLXVIII.

Sed Miracula nunc inutilia eſſe oſtendiſſe ſufficit; α. nam, cum Deus nihil faciat fruſtra, ad rem aliquam probandam Miraculum novum committere non poteſt, ubi antiquum ſufficit.

Illuſtr. WOLFIUS Met. §. 1043. propterea aſſerit: „Wenn Wundervverke in ſolchen Fællen angegeben „vverden, vvo entvveder die Natur zureichet, der „verlangten Abſicht ein Genügen zu thun, oder vvo „auch ein altes Wundervverk, davon man Nachricht „hat, eben ſo viel ausrichten kan als das neue; ſo „iſt nicht moeglich, daſs Gott dieſelben Wunder„vverke gethan hat.

§. CCLXIX.

β. Miracula neceſſaria nunc eſſent, aut ratione hominum profanorum ac incredulorum; aut ratione illorum, qui ad fidem adducendi ſunt; aut ratione ipſorum fidelium, ut in fide ſua confirmentur. *Primos* quod attinet, illi per Miracula vix ac ne vix quidem convinci poſſunt, quod illorum exemplo conſtat, qui Miraculorum tempore

pore vixerunt, & tamen durum ſemper habuerunt cor & immorigerum animum, quod patet ſi in animum revocamus Pharaonis, magni ex Hebræis numeri, qui Miracula Moſis viderunt, Sadducæorum & Phariſæorum, qui tempore Chriſti vixerunt, exempla; ex quibus omnibus abunde patet, Miracula ſola ad hominem convincendum minimum ſufficere; fiant enim inter homines ſcepticos & profanos maxima Miracula, mille tamen ſemper ipſis ſupererunt effugia, mille difficultates, quibus illorum veritatem debellare conabuntur, ſemper obduratus manebit eorum animus.

§. CCLXX.

Convertendis vero olim geſta Miracula, de quorum fide ex certiſſimis hiſtoricorum monumentis conſtat, ſufficiunt; habent Moſen, Prophetas, Apoſtolosque, quos obſequenti animo audiunt, nec propterea cupiunt, ut ex mortuis quisquam reſurgat & Evangelium prædicet. Nec ipſi denique fideles illorum reiterationem poſtulant, ſed olim illa facta fuiſſe ipſis ſufficit, ipſaque Doctrinæ divinæ evidentia ſe ipſis ſatis commendat.

Egregie de hac re TH. BROWNE in Religione Medici P. I. Sect. VIII. p. 46. ubi ita fatur: „Ego vero „mihi gratulor, quod in Miraculorum tempore non „vixerim, quod nunquam aut Chriſtum aut diſcipulos „viderim, quod nec cum Iſraëlitis mare rubrum trans„ierim, nec in eorum numero fuerim, quos Chri„ſtus per Miracula ſanavit. Hic enim mihi nolenti „volenti credendum fuiſſet, nec ad me pertinuiſſet „benedictio de omnibus illis pronunciata, qui non „videntes crediderint. Facilis eſt eorum & neceſſaria „credulitas, qui ea credunt, quæ & oculi & ſenſus „explo-

„exploraverint. Chriſtum mortuum & ſepultum re„ſurrexiſſe credo, inque gloria ejus potius, quam in „cenotaphio & ſepulchro contemplari cupio. Hæc „autem credere minimum eſt; hanc fidem, ut æquum „eſt, hiſtoriæ debemus. Illis erat præ ceteris no„bilis & animoſa fides, qui ante adventum ejus vi„verant. Ex obſcuris enim vaticiniis myſticisque ty„pis credenda expiſcari exſpectarunt ea, quæ impoſſi„bilitatem quandam præ ſe ferebant.

§. CCLXXI.

Objectio alia porro à ſacrarum Litterarum obſcuritate, dubio Canone, à contradictionibus in illis occurentibus, Vaticiniis aut non impletis, aut admodum vagis & dubiis, Controverſiis Hiſtoricis, Chronologicis, Geographicis, Criticis, à Dogmatum rerumque in illis contentarum vanitate, deſumitur; ad quam infra in Cap. de Naturalismo reſpondebimus.

§. CCLXXII.

Non minimi vero momenti *illam Objectionem* eſſe, putant Athei, ad Religionis veritatem deſtruendam, quæ à diſſenſu Sectarum, varietate Religionum & Theologorum continuis controverſiis deprompta eſt.

Autor libelli de libertate cogitandi, qui COLLINUS eſt, præcipue argumentum iſtud contra Clerum urget, in quo multa quidem reperiuntur bona, ſed multa etiam in odium Cleri & Religionis riſum dicuntur; Sect. II. hanc ex præcedentibus concluſionem infert: Poſito præſente Scripturæ canone & textu Græco N. T. nullam de Deo & Religione genuinam notionem concipi poſſe. Quod ex eo probare conatur, quod ipſi Sacerdotes differentes inter ſe opiniones de Dei Natura & Attributis, de Autoritate & ſenſu Scripturæ Sacræ foveant, dogmata Chriſtianæ Religionis ſecum invicem & cum ſana ratione pugnare aſſerant,

falſas doctrinas in Eccleſiam irrepſiſſe fateantur, odio Theologico operam dent, hæreſes innocentibus impingant, canonem Scripturæ incertum reddant, piisque fraudibus in corrumpendis libris utantur.

§. CCLXXIII.

Ad hæc jam reſpondit H. GROTIUS in egregio, de Veritate Religionis Chriſtianæ, libro L. II. §. 16. 17. dicens: *Opponet forte aliquis contra dogmatum Chriſti excellentiam, quam prædicamus, magnam opinionum inter Chriſtianos diſcrepantiam, unde orta ſit & ſectarum multitudo. Sed parata reſponſio, idem in omnibus ferme artibus accidere, partim imbecillitate humani ingenii, partim quod ſtudiis judicium impeditur. Sed ſolent iſtæ opinionum varietates conſiſtere intra certos terminos, de quibus convenit & unde ad ambigua argumentum petitur - - - ſic & diſcrepantia illa opinionum inter Chriſtianos impedire nequit, quo minus de præcipuis - - - ſatis conſtet.*

§. CCLXXIV.

Inde ergo, quod Eruditi inter ſe diſſentiant, in Veritatis præjudicium conſequentia nequaquam inferri poteſt; alias præter Geometricas plane nullæ darentur veritates, cum nihil tam certum atque evidens ſit, de quo non ſæpius diſputatum fuerit, quod tum ingenii humani imbecillitati, tum affectibus & partium ſtudiis omnino adſcribendum eſt.

Recte ideo Reverendiſſ. PFAFFIUS Diſſert. priori de præjud. Theol. §. XXIII. in Not. Collino regerit: „Aſt „miror, inquit, non vidiſſe Virum optimum, nul„lam his omnibus ineſſe connectendi vim. Pona„mus enim, hæc omnia veriſſima eſſe, quæ dicuntur, „uti ex parte vera ſunt, licet & plurima ſint, quæ

„in

„in perverſum ſenſum rapiantur, aliter ab iis intel-
„lecta, qui ſcripſere ea, quæ allegantur, teſtimonia,
„quid quæſo tandem Theologorum quorundam vel
„male effata vel male facta ipſi nocebunt Religioni,
„niſi dicas Religionis veritatem ab illis deſtrui poſſe,
„qui ejus cauſſam male agunt.

§. CCLXXV.

Maximæ denique *difficultates*, quæ contra ſummi Numinis exiſtentiam proferuntur, ab eo deſumtæ ſunt, quod nulla videatur dari Providentia, cum multa in Mundi hujus regimine tam ſint confuſa ac inordinata, ut ſummi Numinis Sapientiæ, ſi tale exiſteret, minime conveniant, tot tantaque in rerum Univerſo fiant mala, tam phyſica quam moralia, ut omnem divinæ Bonitatis ideam plane evertant. Cum vero Cap. ſeq. ex profeſſo Doctrinam de Providentia contra Deiſtas vindicaturi ſumus, tractationem hujus difficultatis nunc non præoccupabimus.

§. CCLXXVI.

Objectiones, quæ in ſpecie contra Mentis humanæ Immortalitatem afferuntur, & toties jam ab irreligionariis repetitæ ſunt, huc præcipue redeunt: Inter hominis brutique animam tantum intervallum non eſſe, ut ratione Eſſentiæ à ſeinvicem differant, infantes enim primum plus non ſentire quam bruta, nec tamen ab adultis niſi cognitionis gradu differre & cum anima perficiatur cum incremento corporis, palam eſſe, illam à corporis conſtitutione dependere, & pro variis corporis temperamentis cerebrique ſtructura, varias etiam illius eſſe operationes, varias dotes, & cum deliquium patimur, nullas plane ſupereſſe animæ repræſentationes. Ex quibus

 facile

facile pateat *α*. differentiam omnem inter brutorum hominumque Animas nonniſi in hoc conſiſtere, quod cum diverſi generis corporibus conjungantur, diverſo propterea modo facultates ſuas exſerere queant, inde eſſe; quod infantes debili & ad agendum inepto admodum corpore præditi, multis brutis ſtupidiores ſint, ut nullam fere in iis ſenſationem deprehendere poſſis; corpore vero creſcente etiam perfectionis Animæ gradum creſcere. *β*. Animam in omnibus ſuis facultatibus ac operationibus à corpore totam dependere, ut illo non amplius ſuperſtite etiam Anima facultates ſuas porro exſerere nequeat.

§. CCLXXVII.

Sed gratis *primo* aſſumunt, Infantium & Brutorum ſenſationes & repræſentationes à ſeinvicem non differre, adeoque nec ipſam Animæ eſſentiam, quales enim Infantium repræſentationes ſint nemo compertum habet, & illorum Anima jam tum rationem ſufficientem omnium in ſequentibus temporibus formandarum notionum, earum præcipue, quæ per ſenſus acquiri nequeunt, in ſe continet, quod de Brutorum animabus dici nequaquam poteſt.

§. CCLXXVIII.

Secundo, ſi Anima in omnibus ſuis actionibus & repræſentationibus à ſenſibus tantum corporis dependeret, impoſſibile eſſet, ut ideas ab omnibus repræſentationibus corporalibus abſtractas & ab iis toto cœlo differentes ſibi formare poſſet, ſed contra omnes noſtræ cogitationes ad corporalia tantum ſeſe extenderent, neque vim imagi-

imaginatricem unquam excederent, quod tamen ſæpiſſime fieri, facile quisque ad ſemet adtendens deprehendet.

§. CCLXXIX.

Tertio denique quivis, qui de ſummi Numinis Mundi hujus Autoris & Gubernatoris exiſtentia ſemel convictus eſt, facile concedet, plane alium exiſtentiæ Mentis humanæ ac Brutorum eſſe finem, aliam plane ejusdem rationem; in Brutorum enim Animabus nil niſi analogum quid Rationis deprehendimus, neque actionem quandam invenimus, quæ inter ſublimes illas Mentis noſtræ ratiocinationes referri merito poſſit, & omnes Animæ noſtræ facultates inferiores ſuperet; ſed ex ſola vi imaginatrice explicari omnia facile poſſunt, quæcunque animalia bruta operantur; & eum præcipue animalium finem eſſe per experientiam conſtat, ut hominum uſibus inſerviant. Hominem vero ad percipiendum & ratiocinandum factum eſſe, quivis ſui non ignarus intime conſcius eſt; Ejus rei vero plane diverſus eſt finis, cujus operationes toto cœlo ſunt diverſæ, & in plurimis maximisque nihil commune habent, ejus etiam alia oportet ſit Eſſentia, ut ex proprietatibus unius ad proprietates alterius argumentari nequaquam liceat, neque inde inferre, quod cum Brutorum Animæ mortales ſint, tales etiam Mentes humanas eſſe.

Remedia Atheiſmo adhibenda.

§. CCLXXX.

Majus Atheiſmo malum non reperitur, omnis enim Religio plane ſubvertitur, arctiſſimum humanæ Societatis vinculum rumpitur, ad veram Virtutem obligatio tollitur, ipſa denique unica hujus vitæ felicitas atque ſolatium turbatur, & ſi ſe fellerit ſe Atheus, graviſſimum ipſi imminet periculum, unde nulli rei magis quam huicce morbo medela adhibenda eſt.

§. CCLXXXI.

Prout vero varii in Atheiſmum prolabendi modi, & varia etiam ejus genera ſunt, ita omnibus eadem medela non ſufficit. Dantur enim, qui vel ex ignorantia & ſine veritatis examine omnem Religionis amorem perdunt; vel qui impietate & voluptatibus ita abripiuntur, ut ex contemtu Dei, cultus illius, omniumque ſacrorum, gloriam quærant.

§. CCLXXXII.

Alii majori cum animi deliberatione Atheiſmi Syſtema ſibi formant, poſitisque principiis quibusdam per argumenta Religionem debellant, & ſententiam ſuam munire ſatagunt.

§. CCLXXXIII.

Id vero quod ſemper, ubi ſemel à veritatis tramite diſceſſeris, accidere ſolet, maxime etiam hic fit, nempe ut maximum ſententiarum ſit divortium, & ii, qui Atheiſmo ſe dederunt,

per

per infinita dubia in transverſum agantur, ut nullus fere cum altero conſentiat, & diverſa Atheiſmi ſint principia, diverſa forma, fines denique diverſi, ut omnes etiam in diverſa abeant.

Apponere hic lubet verba S. EVREMONDI Tom. I, de l'uſage de la vie Ch. II. pag 32 - 34. ut iis majorem fidem habeant illi, qui putant, Theologos omnes nonniſi præjudiciis ductos de hominibus à Religione ſua diverſis ſententiam dicere. Ita nempe habent verba illa: „Nous avons certains eſprits laches toûjours portés à l'Imitation des autres, qui „ſans s'être examinés eux mêmes, ni avoir medité „ſur ces choſes, donnent dans l'impieté, ſeulement „pour ſe declarer partiſans de quelque fameux liber„tin. Il eſt même certains eſprits, qui par une force „d'ame extravagante ne veulent en rien dependre de „leur Createur, s'imaginant, que l'obeiſſance, qu'ils „auroient pour cette Majeſté infinie, choqueroit la „liberté de leurs ſentimens. Ce n'eſt pas qu'on ne „voye les plus honetes gens du monde & les plus „ſavans tomber dans quelque ſorte d'incredulité ou „d'incertitude. Ceux-ci ne ſe contentent pas de de„couvrir une intelligence eternelle par l'ordre de l'u„nivers; leur curioſité les pouſſe à rechercher ce „que ce peut être, & après avoir étonné leur en„tendement de ſes qualités infinies, que l'eſprit de „l'homme ne ſauroit comprendre, ils demeurent ſou„vent incredules malgré qu'ils en ayent, & ne ſau„roient accorder les ſentimens de leur conſcience. „Or comme il faut ſe mocquer des ſots & abhorrer „les méchans, je croi, qu'on doit avoir compaſſion „des derniers & les plaindre ſeulement de ce qu'ils „ſont miſerables. Quelques uns ſe gênent à ſe per„ſuader ce qu'ils ne ſauroient comprendre Les au„tres attaquent le ciel, & blaſphement contre un „Dieu, dont ils n'ignorent pas le pouvoir. Auſſi „ſont-ils toûjours dans le trouble & dans le deſe„ſpoir; & après avoir été agités par la rage de l'im„pieté, ils ſe trouvent dechirés par les remords de

„conſciente; ſur tout quand la lumiere les abandon-„ne, & que la compagnie qui les aſſuroit, les laiſſe „dans l'effroit de la ſolitude. Il n'y a paſſion fa-„cheuſe, dont ils ne reſſentent les mouvemens. La „crainte, le trouble, l'inquietude, & la fureur les „travaillent tour à tour. Il vaudroit mieux pour „leur repos, qu'ils ne rentraſſent jamais en eux-mê-„mes que d'avoir un moment de commerce avec leur „conſcience: car rien n'eſt egal au tourment de „l'impie.

§. CCLXXXIV.

Qui ad primum Atheorum genus pertinent, ex labyrintho hoc via breviſſima evadere poterunt, ſi excuſſis omnibus præconceptis præjudiciis, non tantum Errores, qui inter Chriſtianos regnant, detegere allaborant, ſed ut veritatem inveniant, ſerio examine annituntur.

Ita nimirum comparata eſt hominis mens, ut falſa, præcipue quæ voluptati, quæ affectibus, quæ ſapientiæ carnali arrident, magis quam vera amet; facilius propterea falſa quam vera inveniuntur, neque difficile eſt rem quamcunque riſui atque ludibrio exponere; ſed id quod verum eſt detegere, maximo ſtudio verum à falſo diſtinguere, hoc homini præjudiciis imbuto difficillimum eſt; unde iis qui ex ignorantia aut ignavia Sceptici vel Athei ſunt, nihil magis proficuum eſſe poteſt, quam ſi ipſimet rem examinent & pro Exiſtentia Summi Numinis ac Religionis Veritati adſtruenda magis, quam pro illa deſtruenda, argumenta conquirant, quod ſi facient, omnibus opinionibus ſepoſitis, facile deprehendent, pro quanam oppoſitorum parte meliora argumenta militent.

§. CCLXXXV.

Id tamen etiam in hoc examine, uti in omnibus aliis rebus, cavendum, ne nodum in ſcirpo quæramus.

§. CCLXXXVI.

Ii vero, qui vitiis dediti omnem Divinitatis ſenſum ex animo expellere tentant, ipſam prius ſcelerum turpitudinem agnoſcant oportet, illaque ipſi humanitati adverſari ſentiant, quod fit, ſi conſcientiæ morſus, qui haud raro ejusmodi etiam homines monent, ut ad meliorem mentem redeant, non ſuffocentur, ſed potius excitentur, quo fit, ut hominis animus iterum ad ſe redeat, poſtquam in objectis ſenſualibus plane diſperſus fuit, unde homo ſe ad Numinis reverentiam Religionemque ocligatum & natum eſſe mox intime convincetur.

§. CCLXXXVII.

Morbus ſcepticus, qui ex intellectu originem ſuam ducit, multo perículoſior eſt illo, qui ex corrupta voluntate ortum habet, unde ſtatus illorum longe deterior eſt, qui data opera & inito examine Atheismi ſyſtema ſibi fingunt; quapropter hi difficillime etiam adduci poſſunt, ut Pyrrhonismi ſeu Atheismi miſeriam agnoſcant.

§. CCLXXXVIII.

Haud raro malum hoc ita inveteratum eſt, ut illo extirpando nonniſi ipſa Omnipotentis operatio ſufficiat; ſi vero animus ad Scepticismum magis, quam ad ipſum Atheismum inclinat, ſedanda ante omnia mens vel affectibus hactenus abrepta, ut ad veritatem adtendere nequeat, vel diſſipata variis ſpeculationibus, ut extra ſphæram ſuam quaſi vagetur.

§. CCLXXXIX.

Et cum animus ad ſe reverſus eſt, ponderanda

argumenta pro divina Exiſtentia, pro Religionis tum Veritate tum Præſtantia ab ejus defenſoribus allata, mensque ad ſeriem proprii ſtatus conſiderationem & Verbi divini lectionem ac meditationem componenda eſt; hoc ſi homo ſincere fecerit, etiam Intellectus ſui imbecillitatem, Scepticiſmi miſeriam, Revelationis neceſſitatem & Chriſtianæ Religionis præſtantiam facile agnoſcet.

De Spinoſismo.

§. CCXC.

Spinoſiſmi definitionem dedimus (§. 6.), ſupereſt, ut ejus dogmata tradamus, cum vulgo etiam inter Atheorum capita numeretur Hypotheſeos hujus fortiſſimus defenſor BENEDICTUS DE SPINOSA, cujus Placita, quoniam à reliquorum Atheorum hypotheſibus differunt, ſummatim hic nobis exhibenda ſunt.

Doctrinam SPINOSÆ non novam eſſe, probabile putat Celeb. BUDDEUS Diſſert. de Spinozismo ante Spinozam & in Theſibus de Atheismo Cap. I §. VII. ex Moſe Maimonide Moreh Nevochim Part. III. Cap. XIX. Fieri enim potuiſſe, inquit Celeb. Vir, de Sabæismo, ut tandem in Spinoſismum evaderet. Multos enim veterum per varia, quæ apud Gentiles colebantur, idola, nihil aliud quam partes hujus Univerſi intellexiſſe. Unde ſummus ille Deus, qui per partes colebatur, alius non fuerit, quam τὸ πᾶν, *hoc Univerſum*. Ita etiam inter Cabbaliſtarum doctrinam & Spinozismum haud parvam ſimilitudinem eſſe, licet diſcrimen etiam ſit, cenſet, idem Vir Doctus; Chaldæornm vero ſententiam inter eas referendam, quæ ad Spinozismum ducere poſſunt.

Πρῶτον ψεῦδος
&
Errores cum illo connexi.

§. CCXCI.

Primaria hypotheſis hæc eſt, quod SPINOZA nonniſi unicam admiſit Subſtantiam infinitis Attributis conſtantem, quæ ſunt cogitatio & extenſio infinita, quorum unumquodque æternam & infinitam eſſentiam exprimit.

§. CCXCII.

Hanc Subſtantiam ipſum Deum eſſe aſſerit, dum præter Deum nulla dari aut concipi poſſit Subſtantia, adeoque alius Deus eſſe non poteſt, quam unica illa & abſolute infinita Subſtantia.

Ex hoc concludit Celeb. BUDDEUS Diſſert. de Spinoſiſmo ante Spin. Fuiſſe ante Spinozam, qui in eo, quod caput cauſſæ eſt, cum eo conſenſerint, omnes ſcil. illos, qui non alium quam Naturam ipſam, ſeu hoc Univerſum, agnoverunt Deum, quive adeo pantheiſtarum nomine à quibusdam inſigniantur; primum tamen Spinozam fuiſſe, qui in Syſtematis formam hanc impietatem ſummo ſtudio redegerit. Hoc tamen obſervandum, ne cuiquam aliquid tribuamus, quod ipſe non aſſeruit, Spinoſam diſtinctionem aliquam facere inter Naturam naturantem & Naturam naturatam, uti Scholaſtici loqui amarunt. Vide Ethicæ Part. I. Prop. XXIX. in Schol. pag. 27. Inter Spinoſiſmum vero & Cabbaliſtarum de rerum omnium ex divina eſſentia emanatione ſententiam, comparationem inſtituit JOH. GEORG. WACHTERUS & probare annifus eſt, Spinozam ex Cabbala Judæorum ſua ſumſiſſe, in libro cui titulus eſt, *der Spinozismus im Judenthum, oder*

oder die von dem heutigen Judenthum und deſſen geheimen Gabbala vergötterte Welt. Amſtelod. MDCXCIX. quæ ſententia, licet ideo ſpecie non careat, quia Spinoza gente Judæus fuit, adeoque placitis & doctrinis Judæorum innutritus, propterea tamen diſplicet Cel. BUDDEO, quod Spinoza ingenio plane philoſophico fuerit, geometricasque demonſtrationes quæſiverit, unde valde dubitandum ſit, quod obſcuris Cabbaliſtarum myſteriis multum tribuerit.

§. CCXCIII.

In Spinoſiſmo ergo Deus eſt Subſtantia conſtans infinitis Attributis, quorum unum quodque æternam & infinitam eſſentiam exprimit.

Per Subſtantiam nempe intelligit Spinoſa id, quod in ſe eſt, & per ſe concipitur. Per Attributum vero, quod Intellectus de Subſtantia percipit, tanquam ejusdem eſſentiam conſtituens; Per cauſſam ſui id, cujus eſſentia involvit exiſtentiam. Rem in ſuo genere finitam dicit, ubi aliud ſemper majus concipitur, ſive quæ alia ejusdem generis terminari poteſt.

§. CCXCIV.

Cum præter Deum nulla alia ſubſtantia exiſtere poſſit (§. 292.), omnia quæcunque exiſtunt concipienda ſunt tanquam variæ modificationes Attributorum iſtius Subſtantiæ: Unde entia finita oriuntur, veluti Spiritus ex modificatione cogitationis infinitæ & Corpora ex modificatione extenſionis infinitæ.

Omnes ergo res particulares nihil aliud ſunt, quam proprietatum illarum ſive Attributorum varii modi Part. I. Coroll. Propoſ. XXV. inquit: *Res particulares nihil ſunt niſi Attributorum affectiones ſive modi, quibus Dei Attributa certo & determinato modo exprimuntur.* Mentem humanam conſiderat ceu partem infiniti Intellectus divini, dum Part. II. Propoſ. XI.

in Coroll. ita pronuntiat: *Hinc ſequitur, mentem humanam partem eſſe infiniti Intellectus Dei, ac proinde, cum dicimus, mentem humanam hoc vel illud percipere, nihil aliud dicimus, quam quod Deus, non quatenus infinitus eſt, ſed quatenus per naturam humanæ mentis explicatur, ſive quatenus humanæ mentis eſſentiam conſtituit, hanc vel illam habet ideam.* Pag. 51. Alibi Part. IV. Propoſ. IV. in Demonſtratione, poſtquam aſſeruiſſet, fieri non poſſe, ut homo non ſit Naturæ Pars, addit in Demonſtratione pag. 169. *Potentia qua res ſingulares, & conſequenter homo ſuum eſſe conſervat, eſt ipſa Dei ſive Naturæ potentia, per Coroll. Propoſ. 24. Part. II. non quatenus infinita eſt, ſed quatenus per humanam actualem eſſentiam explicari poteſt, per Propoſ. 7. pag. 3. Potentia itaque hominis, quatenus per ipſius actualem eſſentiam explicatur, Pars eſt infinitæ Dei ſeu Naturæ potentiæ, hoc eſt (per Prop. VII. Part. III.) Eſſentiæ.* Eodem modo de Corpore pronunciat: *Per Corpus,* inquit, *intelligo modum, qui Dei Eſſentiam, quatenus ut res extenſa conſideratur, certo & determinato modo exprimit.* Ethicis Part. II. de Nat. & Orig. Mentis Def. 1. pag. 40.

§. CCXCV.

Quoniam omnia, quæcunque in Mundo producuntur, ſive ſint Spiritus ſive Corpora, per modificationem tantum Attributi alicujus divini producuntur (§. præced.): ſequitur, Potentiam Dei, per quam res ortum ſuum accipiunt, non eſſe niſi potentiam modificatricem.

§. CCXCVI.

Et hac Potentia modificatrice omnium rerum in

in Mundo rationem ſufficientem reddi poſſe ſtatuit Spinoza, potentiam propterea creatricem, ut confictam rejicit.

§. CCXCVII.

Cum Deus non ſit ſubſtantia ab hoc Mundo diverſa (§. 292); neque ipſi competat Potentia creatrix (§. præced.): Hinc Spinoza etiam nec Creationem alicujus rei ex nihilo à cauſſa extramundana admittere potuit.

§. CCXCVIII.

Juxta Spinoſam omnia quæcunque fiunt, fiunt per modificationem Attributorum divinorum (§. 294.), quæ æterna, adeoque etiam neceſſaria ſunt; hinc etiam ſtatuit omnia ex neceſſitate divinæ Naturæ determinata eſſe ad certo modo exiſtendum & operandum, Ethicæ Prop. XXIX. Part. I. pag. 26. quidquid vero ex Attributo aliquo divino neceſſario ſequitur, etiam neceſſario exiſtit. Prop. XII. nec adeo Deus operatur Voluntate libera, ſed neceſſaria, dum res nec alio modo, nec ordine produci potuerunt, quam productæ ſunt. Prop. XXXIII. pag. 29. Omnia ergo, quæ exiſtunt, ſunt abſolute neceſſaria.

§. CCXCIX.

Sed eandem ob cauſſam ipſa etiam Voluntatis humanæ Libertas tollitur; & determinatio ad hoc vel illud volendum neceſſaria eſt; & homines tantum ſe liberos eſſe opinantur, quatenus volitionum ſuarum ſibi conſcii ſunt; Prop. XXXVI. in Schol. ſive appendice pag. 34.

Ex

§. CCC.

Ex quibus patet, Spinoſam omnem in Mundo contingentiam plane tollere, & abſolutam neceſſitatem ad ipſas actiones humanas extendere, adeoque univerſale quoddam fatum introducere.

§. CCCI.

Moralitas actionum in hoc conſiſtit, quando creatura rationalis libere aliquid vel faciendum vel omittendum determinatur; quoniam vero Spinoza actionum omnium libertatem plane tollit, (§. 299.), eo ipſo etiam actionum moralitatem tollit.

§. CCCII.

Finis eſt id propter quod cauſſa aliqua efficiens agit, adeoque libera determinatio rationum ſpecialium ad aliquam univerſalem; quoniam autem omnia abſoluta & æterna neceſſitate fiunt, ex hypotheſi ſpinoſiſtica (§. 298. 300.), etiam nulla exiſtere poteſt cauſſa, propter quam efficiens libere agat; unde omnes etiam à rerum natura arcendi ſunt fines, quos humanum figmentum eſſe Spinoſa pronunciat. Appendice ſupra cit. pag. 36. *Ut jam autem oſtendam*, inquit, *naturam finem nullum ſibi præfixum habere, & omnes cauſſas finales nihil, niſi humana eſſe figmenta, non opus eſt multis. Credo enim id jam ſatis conſtare, tam ex fundamentis & cauſſis, unde hoc præjudicium originem ſuam traxiſſe oſtendi, quam ex Propoſ. 16. & Coroll. Propoſ. 32. & præterea ex iis omnibus, quibus oſtendi, omnia naturæ æternæ quadam neceſſitate, ſummaque perfectione procedere.*

Si

§. CCCIII.

Si vero nullus datur rerum finis, Deo etiam nulla adſcribi poteſt Sapientia; unde illam pariter Spinoſa humanis figmentis accenſet.

§. CCCIV.

Omnis, eandem ob cauſſam, etiam rerum ſapiens ad finem aliquem Gubernatio & Providentia ex Mundo eliminanda eſt.

§. CCCV.

Dum res à Deo alio modo & ordine produci non poſſunt, quum abſoluta neceſſitate producuntur (§. 298.), omnisque ex Mundo contingentia tollitur: Hinc ſecundum Spinoſam impoſſibile eſt, ut aliquid in Mundo fiat, cujus cauſſa naturalis ſufficiens in ſtatu ejus antecedente non exiſtat. Quando autem in Mundo aliquid contingit, cujus ratio ſufficiens naturalis in ſtatu Mundi antecedente non datur, ſed quod proficiſcitur à cauſſa ab hoc Mundo diverſa, quam Spinoſa negat, vocatur Miraculum. Propterea illi etiam Miracula proprie ſic dicta impoſſibilia ſunt.

Miracula ideò explicat per effectum quendam naturæ inſolitum, cujus cauſſam Vulgus ignorat, vel cujus cauſſam naturalem exemplo alterius rei inſolitæ explicare non poſſumus; hinc infert, omnia ea; quæ in S. Scriptura pro Miraculis venditantur, nonniſi effectus naturales fuiſſe, id vero quod per effectum naturalem in S. Scriptura explicari nequaquam poſſit, ſed Naturæ legibus plane contrarium ſit, ab hominibus impoſtoribus & Sacrilegis Sacro Codici adjectum fuiſſe contendit. Videndæ hic Litteræ Spinozæ ad OLDENBURGIUM datæ Epiſt. 21. pag. 449. Epiſt. 23. pag. 452. & Tract. Theol. Polit. Cap. VI. pag. 67. ſeqq.

Spino-

§. CCCVI.

Spinoſa negat tum hominis in agendo Libertatem (§. 299.), propterea etiam actionum Moralitatem (§ 301.), ut & omnes actionum Fines (§. 302.), nec non divinam Sapientiam (§. 303.) & Providentiam (§. 304); ſine his omnibus vero Religionem ſubſiſtere non poſſe quivis facile perſpicit; unde Spinoſa etiam irreligionarius eſt.

§. CCCVII.

Et quoniam abſolutam omnium rerum neceſſitatem ſtatuit, & contra animæ libertatem tollit, inde ipſum etiam obligationem divinam admittere non poſſe, quivis ſine probatione admittit.

Ipſe Spinoſa talem agebat vitam, quæ ſcelerata dici minime poterat, & eum, qui ſecundum rationem & conformiter humanæ Naturæ vivit perfectiorem exiſtimat illo, cujus actiones rationi conformatæ non ſunt. Juri enim naturæ conformiter vivere maxime conſentaneum eſſe cum aliis Atheis cenſebat, qui ſanioris mentis eſſe volunt.

§. CCCVIII.

Cum Spinoſa Exiſtentiam Dei admittere videri vult, ſed tamen illum hujus Mundi cauſſam primam & finem ultimum eſſe negat, ſapientem omnium rerum Gubernationem inficiatur, & irreligionarius eſt: patet, Spinoſiſmum certo reſpectu Atheiſmo pernicioſiorem eſſe.

Quoniam hoc modo Atheiſmus ſub involucro aliquo ſpecioſo latet, apparet illos, qui ipſum inter præcipuos Atheiſmi propugnatores numerant, non nimium ipſi imputare, neque ex odio Theologico contra prudentiæ regulas peccare.

Spinoſiſmi Refutatio.

§. CCCIX.

Fundamenta Spinozismi plane ſubvertit Illuſtris WOLFIUS Tom. II. Theol. Nat. dum primo varios in definiendo Spinoſæ lapſus demonſtrat: quod nimirum Attributum cum determinationibus eſſentialibus confuderit (§. 679. l. c.); quod Notio Subſtantiæ minus recte ingrediatur notionem Attributi in definitione Spinoſæ (§. 680. l. c.); quod Modos ab Attributis proprie ſic dictis non diſtinguat (§. 681.); quod Modos quoque ſolos minus recte Subſtantiæ opponat (§. 682.); & Subſtantiam non in ſignificatu recepto ſumat (§. 683.); illamque confundat cum Ente à ſe (§. 684.); non recte, ſed ambigue Finitum definiat (§. 685.); quod Spinoſiſmus nitatur principiis precariis, confuſis atque ambiguis (§. 687.); & quod Spinoſa confuſam Extenſionis notionem habeat (§. 688.); illamque perperam ut realitatem concipiat (§. 689.); neque illa in ſenſu Spinoſæ per ſe concipi, nec in illius ſenſu Attributum Dei eſſe queat (§. 690. 691.); adeoque ſibimet ipſi contradicat. Neque etiam Spinoſam probaſſe Extenſionem infinitam eſſe poſſibilem (§. 693.); nec corpora oriri poſſe per modificationem Attributi alicujus divini, infinitæ ſcilicet extenſionis, nec in Senſu Spinoſæ illa dici poſſe modum, qui Dei eſſentiam, quatenus ut res extenſa conſideratur, certo & determinato modo exprimat (§. 694.); quod non probaverit, in rerum natura non poſſe dari duas, aut plures ſubſtantias ejusdem naturæ, ſive attributi, Prop. V. Part. I. Eth. (§. 697);

In

In recepto ſignificatu notioni Subſtantiæ non repugnare, ut dentur plures ejusdem generis vel ſpeciei: imo actu dari (§. 698.); Spinoſam non demonſtraſſe, ſubſtantiam unam ab alia ſubſtantia produci non poſſe, imo abſolute ab alio produci non poſſe (§. 699.); neque illum demonſtraſſe, Subſtantiam neceſſario exiſtere (§. 700.), ſed potius demonſtrari poteſt contrarium, quod non omnis Subſtantia neceſſario exiſtat (§. 701.); neque etiam Spinoſa demonſtravit, ſubſtantiam omnem neceſſario eſſe infinitam (§. 702.); neque porro Spinoſa demonſtravit, præter Deum nullam dari, neque concipi poſſe Subſtantiam, ſeu non dari ſubſtantiam niſi unam, eamque infinitam (§. 704.); Realitas quoque omnia infinita ac in ſpecie cogitatio infinita non componi poteſt ex realitatibus finitis, quæ numero infinitæ ſunt (l. c. §. 706.); nec res cogitantes finitæ oriri poſſunt modificatione cogitationis infinitæ, tanquam Attributi divini, nec dici poſſunt Modus attributi divini, infinitæ ſcilicet cogitationis (§. 707.); demonſtrat porro Illuſtris Vir, Corpora & Animas non eſſe poſſe in Deo tanquam partes in toto, nec dici poſſe particulas Dei (§. 708.); Quod Spinoſa Fatalem rerum omnium Neceſſitatem, quam admittit, nec demonſtraverit nec demonſtrare potuerit (§. 710.); Quod Spinoſismus ſit falſa hypotheſis (§. 711.); quod erret, dum Fines omnes à rerum natura arceat, eosque nil niſi humana figmenta eſſe pronunciet (§. 712.); Quod erret Spinoſa, dum Miracula in numerum impoſſibilem refert (§. 713.). hucusque Illuſtris WOLFIUS.

§. CCCX.

Hiſce ſequentia tantum addimus 1.) Quod falſitas hypotheſeos Spinoſiſticæ eadem ratione demonſtrari poſſit, qua Exiſtentia Entis à ſe ab hoc Mundo diverſi, ejusque Cauſſæ, ex rerum contingentia eruitur.

§. CCCXI.

2.) Quod vario modo contra Spinoſam ad abſurdum argumentari poſſimus, uti à multis, imo ab ipſo BÆLIO factum fuit; plane enim hypotheſis iſta ideæ, quam de Deo ſummisque illius Attributis habemus, contraria eſt. α. Spinoſa unicam tantum admittens Subſtantiam Deo extenſionem adſcribit; ex Principiis Rationis demonſtrari poteſt, Deum eſſe Ens ſimpliciſſimum; ex principiis Spinoſæ vero, illum ex partibus finitis at innumeris compoſitum ac conflatum eſſe: hoc eſt quod aperte contradictionem involvit & quod nemo mortalium conciliare poteſt.

§. CCCXII.

β. Ex principiis Rationis demonſtratur, Deum eſſe immutabilem atque omnes ſuas Perfectiones ſimul & ſine ulla ſucceſſione poſſidere; At quantis mutationibus obnoxius eſt Spinoſæ Deus? Quot enim mutationibus Mundus continuo volvitur? Quot corruptiones & generationes in illo fiunt? Ut perpetua ſucceſſione unus ſtatus alterum excipiat.

§. CCCXIII.

γ. Cogitatio porro Dei ſemper una eademque eſt, cum Deus per infinitum ſuum Intellectum omnia ſimul & diſtinctiſſime ſibi repræ-

ſentet;

ſentet; ſed quot ſecundum Spinoſam in illo divino Attributo, quod cogitationem appellat, ſunt modificationes, quot in cogitando contradictiones?

§. CCCXIV.

δ. Deus vi Eſſentiæ ſuæ etiam non poteſt non eſſe ſanctiſſimus, ut omnes cogitationes pravæ abſint longiſſime, contra vero conſtans Voluntas faciendi nonniſi quod rectum eſt ſummo gradu ipſi competat. Secundum Spinoſam vero tot horrenda, quæ ab hominibus fiunt facinora, tot execrabiles ſermones, tot blasphemæ cogitationes, ſunt in ipſo Deo & tot Dei modificationes ſunt; ſummis igitur Deus imperfectionibus moralibus obnoxius eſſet, quod ipſe PETRUS BÆLIUS in Dictionario ſuo Hiſtorico-Critico ſub voce Spinoſa obſervavit. Plura hiſce addere opus non eſt.

Objectiones Spinoſiſtarum.

§. CCCXV.

Vir Acutiſſimus BÆLIUS in Dictionario ſuo, Errores quidem ac Contradictiones Spinoſæ acriter perſtringit, tria tamen putet eſſe principia generalia ſive difficultates, quæ Spinoſæ cum reliquis Atheis communes & per quas Spinoſa ad Atheiſmum inductus fuerit, quæque à nemine unquam ex principiis Rationis aut refutata ſint, aut ſolide refutari queant.

§. CCCXVI.

Primum, quod inſolubile eſſe exiſtimat, eſt: Materiam eſſe æternam & tamen à Deo differre.

Supponit nimirum materiam eſſe neceſſario exiſtentem, unde putat Rationem minime capere poſſe, quomodo materia poſſit eſſe æterna & neceſſario exiſtens, & tamen non ſit ipſe Deus.

§. CCCXVII.

At gratis aſſumitur, Materiam eſſe neceſſario exiſtentem, quod ſi negatur probari nunquam poterit; Nam *α.* in conceptu materiæ plane nihil deprehenditur, quod exiſtentiam neceſſariam involvat, neque ulla ſolida dari poteſt ratio, quod materia, quæ nunc exiſtit, ſemper exiſtere debuerit; contrarium potius ex ejus contingentia demonſtratur.

§. CCCXVIII.

β. Ex hisce Atheo unum eligendum eſt, *aut* materiam rudem indigeſtamque molem ab omni æternitate per infinita ſæcula jam extitiſſe; *aut* ipſum Mundum ex parte ante æternæ durationis eſſe. Si prius aſſumunt, ratio ipſis danda eſt, ex qua explicari poteſt, quomodo certo temporis ſpatio ex materia indigeſta tam elegans rerum ordo, nexus atque ſeries oriri potuerit; hæc ratio vero quærenda eſt, *aut* in ipſa materia, *aut* in re à materia hac diverſa; in materia nihil inveniunt, quam fortuitum illum atomorum concurſum, qui nec explicari nec ejus ratio dari poteſt; Mundi vero hujus, ex materia jam præexiſtente, ſed indigeſta, productionem, ab Ente ab hac materia diverſo derivari, tanquam formationis hujus cauſſa, contra illorum hypotheſin eſt, quæ tale Ens minime admittit.

§. CCCXIX.

Eo ergo recurrendum, quod Mundus jam formatus ab æterno exiſterit, at tunc admittere tenentur progreſſum in infinitum aut circularem, aut rectilineum ex parte ante, quem impoſſibilem demonſtravimus (Propoſ. V. hujus Capitis.)

§. CCCXX.

Alterum principium, quod BÆLIUS nullo modo everti poſſe putat, eſt tritiſſimum illud Atheorum *ex nihilo fit*, impoſſibile enim eſſe aſſerit Spinoſa, ut una ſubſtantia poſſit produci ab alia ſubſtantia.

§. CCCXXI.

Hoc duplici ſenſu equidem verum eſt α. ratione cauſſæ materialis β. ratione Subſtantiæ infinitæ, quæ ab alia produci non poteſt, neque Deus, qui eſt Subſtantia infinitis Perfectionibus prædita, ab alia produci potuit. At Ratio in hoc nullam plane contradictionem invenit, quod ſubſtantia infinitis Perfectionibus, per conſequens infinita etiam Potentia prædita aliam producere ſubſtantiam & ex nihilo aliquid efficere poſſit.

In hypotheſi potius Atheorum aliquid deprehenditur, quod ratio concipere minime poteſt; ſtatuunt nimirum illi, qui Mundum hunc fortuito caſu ex materia æterna formatum fuiſſe aſſerunt, non quidem unam rem ab alia re ex nihilo produci, ſed aliquid per ſe ex nihilo oriri poſſe, dum ſapientem hunc & elegantiſſimum omnium rerum ordinem, nexum, ſeriem, quæ omnia non minus reale quid ſunt, ac ipſa materia, ex nihilo orta perhibent; nec enim ullus ordo aut nexus antea extitit, qui cauſſa potuerit eſſe ordinis ſequentis, nec alia adfuit ratio; ergo ex nihilo aliquid

per ſe productum fuit; neque dicere poſſunt, illum rerum omnium ordinem nexum tanquam Ens aliquod conſiderari non poſſe, & cum nihil reale ſit, etiam productione ex nihilo opus non habere! Sed id tamen inficiari minime poterunt, per hunc rerum nexum ac ordinem Mundum hunc exiſtere, & ſi nullus eſſet ordo rerum, ſed materia adhuc confuſa ac indigeſta foret, Mundum non exiſtere; ordo ergo ille Mundo dat exiſtentiam, ſive per ordinationem illam Mundus factus eſt id quod eſt; quis autem concipere poterit id, per quod totum Univerſum eſt id quod eſt, & ſine quo Mundus ne quidem exiſteret, nihil reale eſſe; illud reale autem ex mente Atheorum per ſe ex nihilo ortum fuit, dum ex illorum hypotheſi ordo ille & nexus rerum non ſemper extitit, neque ullam extra ſe cauſſam habere potuit cur exiſtat. Dicant ergo mihi, quid principiis rationis magis conveniat, an quod Ens infinitis perfectionibus praeditum aliquid ex nihilo producere poſſit? An vero, quod aliquid, quod antea non extitit, ſine ulla cauſſa oriri queat?

§. CCCXXII.

Tertia difficultas, quam BÆLIUS inſolubilem judicat, haec eſt, Spiritum ſumme liberum, ſanctiſſimum ac ſapientiſſimum non potuiſſe tale opus producere, quale hic Mundus eſt, in quo bona malis mixta ſunt. De qua re in ſequentibus nobis dicendi anſa erit, ubi contra Deiſtas divinam Providentiam ab objectionibus vindicabimus.

De Materialiſmo.

§. CCCXXIII.

Atheiſmo proxime accedit Materialiſmus, per quem intelligitur ea hypotheſis, qua Deus & Anima materialis extenſa ſtatuitur.

CAUS-

§. CCCXXIV.

CAUSSA hujus hypotheſeos eſt, quod Materialiſtæ omnia, etiam ſpiritus, vi imaginationis ſibi repræſentare volunt; cumque Deum reliquosque Spiritus ſibi imaginari nequeunt, niſi ea concipiant ceu materiale & extenſum quid, omnino Spiritus immaterialis ideam impoſſibilem eſſe arbitrantur, propterea que nihil pro Ente habent, niſi quod extenſum eſt.

Unde COWARDUS Medicus Anglus in tractatu ſpeciali probare niſus eſt, ſubſtantiam ſpiritualem eſſe conceptu impoſſibilem, figmentum philoſophicum S. Scripturæ adverſum.

§. CCCXXV.

Ii propterea maxime in Materialismum incidunt, qui ingenii obtuſioris ſunt, & cogitationibus ab omnibus rebus ſenſualibus abſtractis parum aſſueti.

§. CCCXXVI.

Fit tamen ſæpiſſime, ut ii etiam, quibus ingenii acumen minime deeſt, hypotheſi hac ad Scepticismum tam philoſophicum quam theologicum tuendum utantur.

§. CCCXXVII.

Πρῶτον ψεῦδος Materialiſtarum hoc eſt, quod materia ſit ſubjectum perceptionum ac volitionum, & quod ſubſtantiæ materiali ſeu corporeæ conveniant Intellectus & Voluntas.

Fortiſſimus materialismi defenſor fuit HOBBESIUS, quem præcipue omnes illi ſequuntur, qui immortalitatem animæ, debellant; acutiſſimus etiam LOCKIUS in Libro quem de Intellectu humano ſcripſit, defendit

nos de animæ immaterialitate certos eſſe non poſſe. dum neſciamus, annon Deus per infinitam ſuam Omnipotentiam facultatem cogitandi materiæ conceſſerit; inique vero agunt illi, qui etiam S. R. ac Celeb. BUDDEUM Materialiſmi reum faciunt, propterea quia Phil. Eclect. Tom. II. Part. VI. Cap. I. §. VIII. ſcripſit *Eſſentia & Spirituum & Corporum nobis eſt incognita. De utriusque nihil niſi proprietates quasdam & operationes cognoſcimus. Ergo temerarium eſt, ſi quis dicat, naturæ materiali repugnare, ſi cogitét. De re enim nobis incognita, quid ei repugnet, aut non repugnet nullo modo aſſerere poſſumus. Multo itaque minus inferre licet, Spiritus cogitant, ergo ſunt immateriales.* Satis clare enim Celeberrimus hicce Vir ſententiam ſuam explicavit in Theſibus de Atheismo. Cap. 17. §. VI. p. 501.

§. CCCXXVIII.

Cum Materialiſta Deum non alium admittat. quam qui ſit Ens materiale, hinc in hypotheſi ejus non repugnat, Ens materiale eſſe Ens à ſe, & per conſequens ipſum Mundum eſſe Ens à ſe; quoniam autem Ens à ſe eſt ipſe Deus: Sequitur, Materialiſtam facile in hanc induci poſſe ſententiam, *aut* quod nullum Ens à ſe ab hoc Mundo diverſum ejusque Autor exiſtat, *aut* in Spinoſiſmum, quod hic Mundus ſit ipſe Deus.

§. CCCXXIX.

Unde patet quod, licet Materialiſta non ſit ſimpliciter Atheus, tamen Atheismo proximus, ut facile in illum prolabi queat.

§. CCCXXX.

Et quia Materialismus Animæ tum libertati tum incorruptibilitati & immortalitati valde adverſus eſt, hinc HOBBESIUS etiam mentis hu-

manæ libertatem negavit; & illa hypotheſi admiſſa difficile quisquam de ejus immortalitate convinci poterit,

Hæc enim vulgariter Materialiſtarum de anima opinio eſt, animam eſſe qualitatem quandam, ſeu Virtutem ex materiæ diſpoſitione ortam, & poſt Corporis mortem vel per illius obitum diſſolvendam. Unde DICÆARCHUS jam olim ſtatuit ſecundum Romanorum diſertiſſimum Quæſt. Tuſcul. Lib. I. Cap. 10. Nihil eſſe omnino Animum, & hoc eſſe totum nomen inane, fruſtraque & animalia & animantes adpellari, neque in homine ineſſe animum, vel animam, nec in beſtia. Vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel ſentiamus, in omnibus corporibus vivis æqualiter eſſe fuſam, nec ſeparabilem à Corpore eſſe, quippe quæ nulla ſit, nec ſit quidquam, niſi corpus unum & ſimplex, ita figuratum, ut temperatione naturæ vigeat & ſentiat.

Objectionum præcipuarum Solutio.

§. CCCXXXI.

Duæ præprimis difficultates ſunt, quas Materialiſtæ nobis objiciunt, prima Deum reſpicit, altera Animam noſtram. Reſpectu Dei dicunt, ſe nullam Entis Omnipræſentis habere poſſe Ideam quod ſine extenſione ſit, Deum vero concipere ceu Ens aliquod ſimplex, omnis diviſionis & partium expers, ſimile puncto mathematico & tamen infinitum, admodum contradictorium & ridiculum eſſe.

§. CCCXXXII.

Ad hæc reſpondet Illuſtris WOLFIUS Theol. Nat. Tom. II. §. 622. in Scholio, dum dicit:

dicit: Quod Materialiſtæ, ſive nomen ſuum profiteantur, ſive videri nolint, qui ſunt, Ens ſimplex pro puncto Mathematico habent, atque adeo rident Simplicitatem Dei Entis perfectiſſimi ac Omnipræſentis aſſertam, non aliunde eſt, quam quod idem ſibi imaginari velint, & ſimplex ſumant tanquam nimiam extenſi partem. Quodſi ergo Vires ſenſuum & imaginationis non extenderent ultra limites harum facultatum; nec impoſſibile ſibi experiri viderentur concipere Ens ſimplex, nec hoc ipſum cum puncto mathematico confunderent. Quamdiu vero ultra ſenſus ac pendentem inde imaginationem ſapere nolunt; nihil adverſus eos effeceris.

§. CCCXXXIII.

Deum vero non eſſe Ens compoſitum & corporeum, ſed Ens ſimplex ſuo loco demonſtravimus (Cap. III. §. 305 - 308.)

§. CCCXXXIV.

Altera objectio Animam reſpicit, quæ eadem eſt, quam ſupra (§. 276.) adduximus, nempe quod Mens cum corpore gignatur, adoleſcat, vigeſcat, ſeneſcat, & tandem cum corpore deficiat, quæ jam olim à LUCRETIO Lib. III. fuere prolata, & hodiernis irreligionariis toties totiesque repetita recoctaque fuere. LUCRETII verba ita habent;

Præterea gigni pariter cum corpore & una
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri teneroque vagantur
Corpore; ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
Inde ubi robuſtis adolevit viribus ætas;
Conſilium quoque majus & auctior eſt animi vis.

Poſt

Poſt, ubi jam validis quaſſatum eſt viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus;
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque,
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.

§. CCCXXXV.

Solvi poteſt hæc difficultas tum ex iis, quæ Cap. III. §. 689 - 716. de animæ natura demonſtravimus, tum ex iis etiam quæ ſupra §. 277. 278. adſtruximus. Nihil propterea hic addimus, quam quod ipſa arctiſſima Animæ cum Corpore unio, quodcunque aſſumatur ſyſtema, requirat, ut pro diverſa corporis conſtitutione animæ operationes diverſo etiam modo ſeſe prodant, ut non tam Anima, quam quidem ejus operationes, quas per Corpus exſerit, mutentur. Si enim, quomodocunque Corpus comparatum ſit, Anima quoad actiones externas eodem ſemper modo ſeſe exſereret, aut ſequeretur nullam plane inter Animam & Corpus eſſe relationem, aut Corpus edere debere actiones conſtitutioni præſenti ſuæ non conformes; cum vero neutrum dici poſſit, oportet Animæ operationes externæ ita comparatæ ſint, uti naturæ corporis convenit; Conſtitutioni enim corporis contradiceret, ſi infans debilis ac infirmus tales ederet actiones, quales homo robuſtus atque adultus; ex operationibus tamen externis illis, quæ corpori conformes eſſe debent, ad ipſam Animæ naturam concludere minime licet.

CAPUT VII.

De Deiſmo.

§. I.

DEISTA vocatur, qui quidem Exiſtentiam divinam admittit, ejus vero Providentiam, ſive rerum mundanarum curam negat.

Vide Illuſtr. WOLFII Theol. Nat. Tom. II. §. 529. Vocabulum hoc non eodem ab omnibus ſenſu accipitur, nonnulli enim per Atheum & Deiſtam unum idemque intelligunt; Alii Naturalismum philoſophicum, ſive illorum Sectam, qui ſimpliciter omnem Revelationis & Myſteriorum Veritatem inficiantur, cum Deismo confundunt; unde vocabuli hujus ſignificatio paulo accuratius determinanda fuit. Illi, qui huic Sectæ nomen dant, nomen *Spirituum fortium des Eſprits forts* quam maxime amant. dum ſingularis ſcientiæ typho inflati ſupra Vulgus ſe ſapere arbitrantur; fit ergo ut illi qui Scepticismum univerſalem profitentur, odioſum tamen Athei nomen ſibi imponi nolunt, honorifico aliquo nomine opinionibus ſuis ſectæque ſuæ fucum facere quærant: rectiſſime diſertiſſimus DE LA BRUYERE Charact. de ce Siecle Chap. XVI. des Eſprits forts ita inchoat. *Les Eſprits forts ſavent-ils qu'on les appelle ainſi par ironie? Quelle plus grande foibleſſe que d'etre incertains quel eſt le principe de ſon être, de ſa vie, de ſes ſens, de ſes connoiſſances & quelle en doit être la fin?*

Error

Error Primarius
&
qui cum illo connexi.

§. II.

Ex definitione patet, hypotheſin Deiſtarum primariam hanc eſſe, quod negant divinam Providentiam ſive curam rerum mundanarum, præcipue humanarum.

Prout vero variæ cauſſæ ſunt, cur aliquis in Deismum prolabitur, etiam varia ejusdem Erroris ac hypotheſeos ratio eſſe poteſt pro diverſitate ſubjecti.

§. III.

Dum Deiſta divinam Providentiam & propterea etiam Mundi hujus Gubernationem, adeoque etiam omnium actionum ad certum aliquem finem directionem, negat, oportet, omnes illos effectus, qui Providentiæ divinæ tribuendi ſunt, Caſui adſcribat.

Caſum ſcil. appellamus omnem effectum, cujus cauſſa proxima nos latet, & cujus propterea rationem reddere nequimus, eventus ergo quosdam ideo Caſus appellamus, quia cauſſæ naturales nos latent, Deiſtæ vero etiam reſpectu Dei omnia caſui adſcribunt.

§. IV.

Et quia ex hypotheſi Deiſtica nullus eventus Providentiæ divinæ (§. 2.), ſed nonniſi mero Caſu adſcribendus (§. 3.), patet etiam Fortunam, ſive ſecundam ſive adverſam, ſecundum hypotheſin illam mero Caſui eſſe tribuendam.

Errores

Errores ejuſmodi eo maxime nomine ſunt periculoſi, qui praxi quammaxime obſunt, dum in omnibus quæcunque nobis eveniunt hoc modo plane nihil ad Deum refertur.

§. V.

Quoniam inter Creationem, Conſervationem & Gubernationem totius Univerſi tam arctus eſt nexus, ut unum ſine altero vix concipi queat, ſed potius unum involvat alterum (§. 732. 733. 751. Cap. III.): hinc Deiſtæ, negantes divinam Providentiam & hujus Mundi ab ipſo dependentiam, etiam illius Creationem negant.

Hoc tamen obſervandum, quod hypotheſis hæc Deiſtica non ratione non omnium ſit eadem, ſed pro rationum diverſitate, propter quas negatur divina Providentia, etiam diverſæ naſcuntur hypotheſes, unde non omnes, qui negant Providentiam, de Mundi hujus ad Deum relatione idem plane ſentiunt, ſed quot ſunt Errores, per quos aliquis eo delabitur, ut Providentiam neget, tot etiam poſſunt eſſe hypotheſes, quæ inde ſequuntur. Talem vero hypotheſium Deiſticarum nexum hic inſtituimus, qualis plurimæ illorum parti communis eſt.

§. VI.

Dum Deiſta negat hujus Mundi Creationem & Providentiam divinam circa illam, negat ſimul plenariam illius à Deo dependentiam, unde Deo nihil præter meram illius cognitionem ſive ideam tribuere poteſt.

§. VII.

Et quia Deo nudam illius cognitionem tribuit, omnem vero dependentiam in exiſtendo negat, ex Mundo facit Ens à ſe & abſolute neceſſarium.

Errores

Errores ergo Deiſtarum Atheiſmo proximi ſunt, unde easdem hic cum illis conſequentias admittunt, & propterea quoad hujus Mundi aſeitatem iisdem debellari poſſunt argumentis, quibus Atheorum hypotheſes de Mundo refutatæ fuere.

§. VIII.

Quicquid eſt abſolute neceſſarium, illud etiam eſt æternum (§. 304. Cap. III.), propterea ex hypotheſi Deiſtica Mundus Deo debet eſſe coæternus.

§. IX.

Deiſta negat, Deum rerum humanarum Curam gerere, adeoque per Deum perinde eſt, quidquid homo faciat, ſive bonum ſive malum; & quia totum Univerſum à Deo independens, etiam homo independens à Deo; ſequitur inde hominem non obligari, ut motiva actionum ſuarum ab Attributis divinis deſumat, neque illius à Deo independentia id poſtulat, ut actiones ſuas ſecundum divinam Voluntatem inſtituat: E. Deiſta omnem plane in actionibus humanis obligationem divinam tollit.

Inde tamen non ſequitur, Deiſtam propterea etiam illam obligationem negare, quam homo ut Civitatis membrum integræ Societati debet, ut & ſuæ Conſervationi & propriæ perfectionis Promotioni; inde ex eo, quod Deiſta obligationem divinam negat, minime fluit, illum etiam obſtrictionem ad Jus Naturæ inficiari, plurimi enim illorum maximam in hoc quærunt Gloriam, quod Jus Naturæ obſervent & faciant quidquid ſtatum ſuum & humanæ Societatis, quoad externum, perfectiorem reddere poteſt, hocque nomine meliores ſe eſſe profitentur ipſis illis, qui quoad externam ſpeciem Religionem aliquam ore ferunt.

§. X.

In obligatione illa divina, actiones ſuas ad Gloriam Dei dirigendi, motivis ab Attributis divinis & ab ejus Dominio deſumtis, conſiſtit Religio Naturalis (§. 771. Cap. III.), dum ergo Deiſtæ obligationem illam negant & per conſequens Irreligionarii ſunt.

§. XI.

Dum ex illorum mente Deus rerum humanarum plane nullam curam gerit, Religionem revelatam non magis ac naturalem admittere poſſunt.

§. XII.

Adeoque etiam, S. Scripturam divinam continére Revelationem, ipſis negandum eſt.

Deiſmi Cauſſæ.

§. XIII.

Proxima ad Deiſmum via non minus ac ad Atheiſmum eſt conſcientiæ pœnæ peccatis promeritæ, indeque oriens *Terror* implacati Numinis.

§. XIV.

Cum vero quilibet, ſceleratiſſimi etiam, animi tranquillitatem ament, illam autem Conſcientiæ morſibus turbari ipſis admodum moleſtum ſit, à vera via aberrantes falſis utuntur mediis, quibus veram animi acquieſcentiam quidem quærunt, at minime inveniunt.

Abne-

§. XV.

Abnegatio enim ſuimet ipſius & ſummi Numinis placatio, eo quo in S. Scriptura præſcripta eſt modo, ſapientiæ & voluptati carnali nimis inſipida, nimis ingrata ac moleſta videtur, quam ut homo ſui plenus firmum illud propoſitum ſecum ſtatuere & ſemel ſtatutum exequi poſſit, ut abnegata omni impietate & cupiditatibus Carnis juſte, ſobrie & pie in hoc Mundo vivat.

§. XVI.

Ingraveſcit interea Numinis metus & ob peccatorum conſcientiam mirum in modum augetur, quod veræ in hac terra felicitati & deſideratæ tranquillitati maximopere officit; hinc fit ut homines credant quod cupiunt, & id quod animum excruciat amoliri adnitantur.

§. XVII.

Numinis irati metus & futura pœna ſunt mala illa, quæ hominibus in peccati tenebris verſantibus tantum moleſtiæ creant, hinc vario modo ſeſe expedire allaborant, alii illud ſolum ex Attributis divinis inficiantur, quod à peccatore juſtam exigit pœnam; *Juſtitiam punitivam* intelligo.

§. XVIII.

Dantur alii, qui operibus & cærimoniis quibusdam externis, non admodum difficilibus, Numen iratum placare ſtudent, æternamque ſalutem facile parabilem ſtatuunt.

§. XIX.

Sunt, qui omnem peccati pœnam negare mi-

 nime

nime audent, ad certum tamen tempus illius durationem reſtringunt, dum pœnarum æternitatem negant.

§. XX.

Exiſtunt porro, qui Numinis metum ita ex animis eruere tentant, ut ſibi perſuadere conentur, nullum plane ejusmodi exiſtere Numen.

§. XXI.

Alii tandem eandem ob cauſſam maxime conſultum putant, negare Providentiam, ne amplius moleſtiam ipſis faceſſat; quos Deiſtas appellamus.

§. XXII.

Cauſſas nonnullas, quas ſupra de Atheiſmo allegavimus, prætergredimur; dantur aliæ adhuc, de quibus dubium eſt, an revera inter cauſſas referendæ, an vero obtentui ſolum inſerviant, uti quod rerum vilium ac abjectarum curam Deo indignam arbitrantur.

§. XXIII.

Bonitati porro ac Sapientiæ divinæ minime convenire aſſerunt, quod malis moralibus in Mundo locus ſit, & quod quoad mala phyſica Bonos & Malos eadem ſors maneat; quas difficultates tales ajunt, quæ Providentiam Optimi ac Sapientiſſimi Numinis omnino ex toto hoc Univerſo eliminent.

§. XXIV.

Accedit hisce naturale quoddam ſimplicis Veritatis faſtidium, atque rerum novarum deſiderium, quo ea, quæ nimis ſimplicia videntur,

atque

atque vetuſtate quadam quaſi obſoleta, hominibus ſui plenis minime arrident. ſed ea ſolum approbant, quæ vulgo ignota & paradoxa ſunt.

Rectiſſime judicioſiſſimus de la Bruyére Caract. de ce Siecle Chap. XVI. „L'homme eſt né menteur: La „verité eſt ſimple & ingenue, & il veut du ſpecieux „& de l'ornement; elle n'eſt pas à lui, elle vient „du Ciel toute faite, pour ainſi dire, & dant toute „ſa perfection, & l'homme n'aime que ſon propre „ouvrage, la fiction & la fable.

§. XXV.

Eſt denique incuria aut ignavia quædam, qua multi hominum, ex illis præcipue qui in ſublimi dignitatis gradu conſtituti ſunt, laborant, dum circa ea, quæ animæ ſuæ Salutem ſpectant, adeo ſocordes ſunt, ut ne quidem de iis cogitent, ſed num illa vel vera vel falſa ſint in medio relinquere malunt, quam Veritatis indagatione certi eſſe, cuinam potius ſententiæ aſſentiendum ſit.

„Les Grands, inquit citatus Autor, qui en (*Atheismi* „*vel Deismi*) ſont le plus ſoupçonnez, ſont trop pa„reſſeux pour decider en leur Eſprit que Dieu (*ou* „*la Providence*) n'eſt pas: leur indolence va jus„qu'à les rendre froids & indifferens ſur cet article „ſi capital, comme ſur la nature de leur ame, & „ſur les conſequences d'une vraie Religion: Ils ne ni„ent ces choſes, ni ne les accordent, ils n'y pen„ſent point.

§. XXVI.

CHARACTERES iidem, qui Atheis adſcribuntur, non minus Deiſtis etiam competunt.

Hypotheſeos Deiſticæ Refutatio.

Propoſitio I.

§. XXVII.

Dum Deiſta Providentiam divinam negat, Ideam Entis perfectisſimi pervertit, adeoque nec verum Deum admittere poteſt, ſed Deus, quem fingit, non poteſt eſſe niſi chimæra.

§. XXVIII.

α. Notio Entis perfectiſſimi involvit Independentiam (§. 303. Cap. III.), independens autem dicitur, quidquid nihil in ſe habet, quod rationem ſui habeat in Ente alio (§. cit.), ex mente autem Deiſtarum Deo de Mundo nihil tribuendum, quam cognitio coæternitatis illius, & quoniam Mundus ex illorum hypotheſi eſt Ens à ſe, à Deo in exiſtentia ſua nequaquam dependet, Deus vero illam cognoſcens aliquid in ſe habet, ſcilicet cognitionem illam Mundi, quod rationem ſui habet in Ente alio ſcil. Mundo; E. Deus in cognitione ſua non eſt independens.

§. XXIX.

β. Ad Ens perfectiſſimum porro requiritur, ut ſit immutabile, ſi vero omnia ea quæ in Mundo

do eveniunt, fiunt independenter à Deo. Deus omnia, quæ in illo accidunt, unico actu ab æterno cognoſcere non potuit, unde cognitio illius temporaria eſt, ut Deus nunc ſciat quæ antea neſcivit; Intellectui ergo ipſius in ſingula momenta aliquid accedit & cognitio ejus augetur; quidquid vero augeri poteſt, illud non eſt immutabile, ſed majorem acquirit perfectionis gradum; E. ex mente Deiſtarum Intellectus & Cognitio divina non eſt immutabilis.

§. XXX.

γ. Deus etiam debet eſſe Omniſcius (§. 346. Cap. III.), ex Mente Deiſtica neſcit, quid in hoc Mundo actu futurum ſit, cum omnia eveniant caſu, independenter à Voluntate divina; E. Deus per hanc hypotheſin non poteſt eſſe Omniſcius.

§. XXXI.

δ. Voluntas Entis perfectiſſimi eſt liberrima (§. 418. Cap. III.), ex hypotheſi Deiſtica vero quæcunque in hoc Mundo eveniunt, caſu & neceſſitate eveniunt, independenter à Voluntate divina; unde Deus in hoc Mundo nihil mutare, adeoque nec libere in illo aliquid producere poteſt; E. nec Voluntas divina poteſt eſſe liberrima.

§. XXXII.

ε. Et ſi libere ſeſe determinare non poteſt, etiam non eſt Omnipotens.

§. XXXIII.

ϛ. Negata ſapienti rerum ad finem optimum Gubernatione, etiam omnis Gloria, ex operi-

bus divinis ad ipſum redundans, Deo denega-tur, adeoque nec eſt omnium rerum cauſſa prima & finis ultimus, propterea nec glorioſus fieri poteſt per demonſtrationem Attributorum ſuorum in operibus extra ſe.

§. XXXIV.

Dum igitur omnia hæc Attributa in Notione Entis perfectiſſimi involvuntur, ea autem cum hypotheſi Deiſtica ſubſiſtere nequeunt, per demonſtrata; Notionem Entis perfectiſſimi pervertunt, propterea nec verum Deum admittere poſſunt.

§. XXXV.

Sed qualis hac ratione Deus fingitur? Talis, qui caret maximis Attributis, quæ Ens abſolute perfectum poſſidere debet, qui cum hoc Univerſo nullam plane relationem habet, & ad quem in toto hoc Univerſo plane nihil referendum eſt, qui à multis hujus Mundi rationalibus Incolis quidem colitur & adoratur, quos vero remunerari nequit; qui à multis blaſphematur, quos punire non poteſt, cujus Providentiæ opinione quidem conſervatur humana ſocietas, quæ vero nil niſi figmentum eſt, Deus qui ſcit multos ſe amare, qui autem illos redamare iisque benefacere minime poteſt; quid quæſo talis Deus, quam mera chimæra, merum figmentum? Cui uſui, cui bono talis Deus fingatur, concipi nequam poteſt.

Pro

Propoſitio II.

§. XXXVI.

Dum Deiſtæ ex Mundo faciunt Ens independens & à ſe, admittunt id quod impoſſibile eſt, nempe, progreſſum cauſſarum in infinitum independentem, aut rectilineum, aut circularem.

§. XXXVII.

Propoſitionis hujus Demonſtratio ex Capite præcedente petenda eſt.

Propoſitio III.

§. XXXVIII.

Mundus non poteſt eſſe Eus à ſe; & per conſequens productus fuit ab Ente alio, unde non tantum creatus fuit, ſed & conſervatione opus habet.

§. XXXIX.

Primæ partis hujus Propoſitionis veritas patet tum ex Demonſtratione propoſitioni antecedentis, tum ex §. 287. Cap. III. ubi demonſtravimus, Mundum eſſe Ens contingens.

§. XL.

Secundæ partis veritas demonſtrata fuit (§. 667) Cap. III.), ubi demonſtratum eſt, Mundum hunc rationem ſufficientem Exiſtentiæ ſuæ habere in Deo: conf. l. c. §. 676.

§. XLI.

Conſervationis neceſſitas, quæ tertia pars hujus Propoſitionis eſt, probata eſt (§. 732 -- 736. Cap. III.).

Propoſitio. IV.

§. XLII.

Deus ad omnes Creaturarum actiones concurrit, & ceu Creator Sapientiſſimus omnia ad optimum dirigit finem, hoc eſt, ſapienter gubernat.

§. XLIII.

Pars prior demonſtratur (§. 740. Cap. III.), poſterior (§. 751. Cap. III.).

Propoſitio. V.

§. XLIV.

Datur Providentia.

§. XLV.

Cum enim Deus omnia conſervat (Prop. III.). ad

ad omnia concurrit (Prop. IV.), & omnia gubernat (l. c.), in his actionibus vero conſiſtat Providentia (§. 756. Cap. III.): ſequitur dari Providentiam (§. 757. Cap. III.).

Propoſitio VI.

§. XLVI.

Errat, qui rerum illarum Curam, quæ viles & abjectæ nobis videntur, Deo indignam judicat.

§. XLVII.

Patet hoc ex (§. 758. Cap. III.), ubi demonſtravimus, Providentiam divinam ad omnia ſeſe extendere, & nihil tam vile reperiri, quod ei non ſubſit.

Propoſitio VII.

§. XLVIII.

Errat Deiſta, dum exiſtimat Sapientiæ ac Bonitati divinæ repugnare, quod mala tam moralia quam phyſica in hoc mundo permittat.

§. XLIX.

Contrarium à nobis (§. 763. Cap. III.) demonſtratum eſt.

Propo-

Propoſitio VIII.

§. L.

Caſus & Fortuna reſpectu Dei nulla dari poteſt.

§. LI.

Propoſitionis hujus Demonſtratio petenda eſt ex (§. 502. Cap. III.)

Plures de Providentia Propoſitiones hic nunc non addimus, dum capite ſequente de Epicuræis agentes illam adhuc ex Mundi hujus conſideratione & caſibus ſpecialibus aſſerturi ſumus, dum enim non omnes homines eadem ratione convincantur, quia alteri hoc, alteri aliud argumentum vel Demonſtratio magis evidens eſt, hinc etiam in opere polemico varia argumentandi genera adhibenda ſunt.

Objectionum præcipuarum Solutio.

§. LII.

OBJECTIO I. Dirigitur contra eam Providentiæ divinæ partem, quæ Conſervatio dicitur; inquiunt ſcil., ea divinæ Providentiæ vi ad rerum conſervationem opus non eſſe, quia res unaquæque in eo ſtatu permanet, in quo conſtituitur, donec à cauſſa aliqua aut mutetur aut deſtruatur, ita ædificium aliquod magnificum aut artificioſam aliquam machinam tamdiu perſeverare, donec vel deſtruatur vel vetuſtate deteratur.

Objectiones hoc ordine diſponimus, ut prima ſit illa, quæ contra Conſervationis neceſſitatem movetur, ſequan-

ſequantur deinde, quæ contra concurſum & omnioperationem divinam afferuntur, & agmen denique claudant eæ difficultates & hoſtium copiæ, quæ fortiſſimæ & quibus Sapientiſſimam rerum Gubernationem debellare annituntur.

§. LIII.

RESPONDEO, objectionem hanc moveri vel ab iis, qui hujus Univerſi ex nihilo productionem inficiantur & Mundi hujus aſeitatem defendunt, vel ab iis, qui Creationem quidem concedunt, ſed Providentiam negant. Contra priores Mundi hujus ex nihilo Creatio primum demonſtranda ex Propoſitione II. & III. quam ſi admittere tenentur, ad poſteriorem Claſſem pertinent.

§. LIV.

Hi perpendant quæ Cap. III. §. 732 -- 736. de neceſſitate Conſervationis demonſtravimus Non ſatis perpendunt, quænam ſit differentia inter exiſtentiam neceſſariam, quæ rationem exiſtentiæ in ſe habet & independens eſt, & exiſtentiam contingentem, precariam & dependentem; uti enim Exiſtentia contingens & ab alio dependens primo momento rationem exiſtentiæ ſuæ non in ſe habet; ita nec ſecundo momento, ſed ſemper dependenter exiſtit & propterea exiſtentiæ continuatæ rationem non in ſe, ſed in alio habet; E. conſervatur.

§. LV.

Si dicant, Deum Creaturis in ipſo Creationis momento vim per ſe ſubſiſtendi communicare poſſe, ut Conſervatione non opus habeant, ſed absque illa perdurent; ipſis regero, quod adtendere debeant, Deum non facere poſſe contradi-

tradictoria, quod fieret, ſi Creaturis communicaret exiſtentiam neceſſariam & independentem, idem eſſet ac ſi dicerent, Deum producere creaturas, quæ non habent Attributa Creaturæ, ſive quæ non ſint Creaturæ.

§. LVI.

Similia, quæ ab artificibus deſumuntur, hic minime quadrant, cum non tam de Conſervatione formæ, quam materiæ agatur.

§. LVII.

OBJICIUNT II. Contra Concurſum & Omnioperationem illam divinam, quod omnium rerum dentur cauſſæ naturales, omniaque eveniant per Naturæ vires illiusque leges, ut nulla adſit ratio, cur ad Concurſum ſive Omnioperationem divinam recurrendum ſit.

§. LVIII.

Verum eſt, ſi Miracula excipias, omnia fieri ſecundum fixas Naturæ leges; per Naturam intelligimus vim motricem, quæ omnibus corporibus per totum hunc Mundum aſpectabilem diſpoſitis ineſt, per quas vires unus effectus ſecundum certas leges ſemper producit effectum alium; at quæſtio redit, an vires illæ motrices ſive Natura per ſe ſubſiſtere poſſint à Deo independenter, contrarium inde patet, quia potentia Naturæ non eſt niſi productrix & conſervatrix accidentium, accidentia vero ſine ſubſtantiis exiſtere nequeunt, unde Natura agere nequit niſi ſubſtantiis exiſtentibus. Quamobrem cum Deus ſubſtantiale in corporibus conſervet (Prop. III.), etiam Natura nihil agere poteſt ſine conſervatione Naturæ.

Vide

Vide Illuſtr, WOLFII Theol. Nat. Tom. I. §. 869.

§. LIX.

Idem ergo, qui Autor eſt ſubſtantiarum, etiam Autor eſt virium motricium, & qui ſubſtantias rerum conſervat, etiam conſervat illarum vires & accidentia, non minus propterea Natura ac rerum exiſtentia à Deo dependet.

§. LX.

DICUNT Illi. Multa fieri caſu & fortuna, hoc eſt, cœco quodam impetu, quæ operationi divinæ minime adſcribenda ſint.

Ethnici, qui falſum de Deo ejusque operibus habeant conceptum, omnia caſui & fortunæ tribuebant, unde PLINIUS Lib. II. Hiſt. Nat. Cap. VII. p. m. 10. inquit: „Toto mundo & locis omnibus, omnibusque „horis hominum vocibus Fortuna ſola invocatur; una „nominatur, una accuſatur, una agitatur rea, una „cogitatur, ſola landatur, ſola arguitur, & cum con„viciis colitur; volubilis plerisque vero & cœca etiam „exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, in„dignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic om„nia feruntur accepta „ Quoniam vero vocabula iſta caſus & fortunæ cum Providentia divina non conveniunt; jam Veteres Eccleſiæ Doctores illa ex uſu Chriſtianorum eliminata voluerunt, unde BASILIUS M. in Pſalm. XXXII. dicit: Ἀπαιδεύτων αὗται αἱ φωναί, *ineruditorum iſta voces ſunt*: & AUGUSTINUS Lib. I. Retract. Cap. I. de voce fortuna dicit: *Pœnitet me, quod, ſcribens contra academicos, toties uſus ſim vocabulo fortunæ. Video enim homines in peſſima conſuetudine habere, ut, ubi dicere deberent, hoc Deus voluit, dicant, hoc fortuna voluit.*

§. LXI.

Quando aliquid fit concurſu cauſſarum non præviſarum, ſed à nobis ignoratarum, effectum illum

illum vocamus vel caſum vel fortunam, talem autem reſpectu Dei locum habere non poſſe, patet ex Demonſtratione Propoſitionis VIII. ratione enim Dei certa ſunt & determinata omnia, dum omnia præſcit, atque ordinat. Aut enim Deus in Mundo nihil operatur, aut omnia, per conſequens etiam id quod caſum & fortunam appellamus; prius eſt contra Propoſitionem IV. poſterius vero patet ex conſideratione totius rerum nexus in toto hoc Univerſo; ita enim connexa ſunt omnia in hoc Mundo, ut quilibet effectus relationem ſuam ad totum nexum rerum habeat: unde ex re minima, quam caſum appellamus, ſæpiſſime maximi eventus & mutationes ſequuntur; unde ſi ea, quæ fortuita nobis videntur, divinæ Providentiæ ſubducantur, vix quidquam, in rebus præcipue humanis, eſſet, cujus Deus curam gereret.

§. LXII.

QUARTA OBJECTIO inde deſumitur, quod Libertati Creaturarum intelligentium repugnet, ſi omnes illarum actiones Concurſui atque Providentiæ divinæ ſubjiciantur.

§. LXIII.

At uti nec Decretum nec Præſcientiam Dei in rerum vel contingentia vel libertate aliquid mutare demonſtravimus (§. 440. 441. Cap. III.), ita Deus in rerum Conſervatione ac Concurſu ad actiones liberas tali modo agere poteſt. ut Libertati actionis nihil dematur; ut certiſſime Deus ſecundum propriam Entium liberorum naturam agere poſſit, licet rationem qua id fiat ignoramus; ſufficit enim demonſtraſſe dependentiam

crea-

creaturarum & operationem divinam eſſe univerſalem, & omnia Entia actualia in ſingula momenta divina Conſervatione opus habere, licet modum dependentiæ illius propter Intellectus noſtri imbecillitatem aſſequi nequaquam poſſimus; Ita demonſtravi etiam rerum ex nihilo productionem, ſed ſi me quis de modo quærat, quo id fiat, ignorantiam meam profiteri cogor.

§. LXIV.

Sed quis neſcit, quot cogitationes & actiones liberas etiam unus homo in mente alterius producere poſſit; certas ideas, opiniones, placita, affectus in aliis excitamus; alios ad certas actiones liberas determinamus & quidem ſubinde infallibili effectu, facimus ut alter libere aliquid omittat, quod alias feciſſet; ſi vero nos creaturæ impotentiſſimæ hujusmodi efficere poſſumus, quis dubitet, potius Deum potentiſſimum modis innumeris creaturarum cogitationes & volitiones pro lubitu moderari, flectere & dirigere poſſe?

§. LXV.

Eſt ALIA DIFFICULTAS quæ majorem adhuc ſpeciem habere videtur, hæc ſcilicet: ſi Deus in ſingula momenta creaturas intelligentes exiſtere facit & ad illarum actiones concurrit, abſit blaſphemia, Peccati Autor videtur, Deus, enim, inquiunt, ſi peccatorem in ipſo peccati actu non tantum conſervat, ſed & ad actionem ejus concurrit etiam, ad ipſam peccati patrationem concurrit.

§. LXVI.

Reſpondemus, diſtinguendum eſſe inter ſub-

ſtantias & illarum accidentia, inter Mentis facultates & illarum vel bonos vel pravos uſus. Licet enim Deus Ens intelligens Spiritum vel Animam cum ſuis facultatibus ſingulis momentis, quoad exiſtentiam, conſervet, imo omne illud, quod phyſicum eſt, in actionibus producat; minime tamen inde ſequitur, Deum ejus, quod pravum eſt in actione, eſſe Autorem; hoc ſoli creaturæ adſcribendum eſt, quæ libertate ſua abutitur, dum non adeſt illa relatio quæ actioni deberet ineſſe; abuſus ergo Libertatis Entibus intelligentibus ac liberis relinquitur, ut vel præmii vel pœnæ capaces ſint.

§. LXVII.

Hæ difficultates contra divinam Conſervationem ac generalem Concurſum moventur: ſequuntur nunc illæ, quæ ſapienti rerum Gubernationi objiciuntur.

§. LXVIII.

SEXTO nimirum dicunt, multa in Mundo exiſtere inutilia, multa deformia, multa noxia, ut bruta fulmina, de quibus LUCRETIUS Lib. VI. v. 395.

Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant?

& v. 403. 404.

In mare qua porro mittit ratione? Quid undas
Arguit, & liquidam molem, camposque natantes?

Inter res inutiles ac deformes porro numeratur, pluvia ſuper mare decidens, rupes inhabitabiles ac inacceſſæ, beſtiæ homini infeſtæ, venena, procellæ, grandines &c. ut LUCRETIUS canit:

Nequa-

Nequaquam, inquit, *nobis divinitus creatam*
Naturam Mundi, quæ tanta 'ſt prædita culpa.
Principio, quantum Cœli tegit impetus ingens
Inde avidam partem montes, ſilvæque ferarum
Poſſedere, tenent rupes, vaſtæque paludes,
Et Mare, quod late terrarum diſtinet oras &c.

§. LXIX.

Reſpondemus *α*. ad dijudicandum, num aliquid utile vel inutile, num noxium vel non noxium, num deforme vel non deforme ſit, requiri, ut ſciamus totum nexum & relationem, quam aliquid ad omnes res alias habet, absque hac enim cognitione haud facile de re ulla, quæcunque ſit, judicium ferre licet; Si ex. gr. nullum unquam horologium integrum vidiſſemus, & nobis minima aliqua illius pars conſpicienda daretur, hauddubie temerarii eſſemus, ſi particulam illam inutilem ac deformem diceremus, neſcientes relationem, quam cum reliquis illius ſyſtematis partibus habet, quam ſi ſciremus, longe aliud ferremus judicium. Nunquam ergo judicium de re ferendum, quamdiu nexus integer, in quo illa conſtituta eſt, nos latet; cum vero propter Intellectus noſtri imbecillitatem totus hujus Univerſi, vel etiam ſyſtematis ſublunaris, nexus nos latet, nobis etiam cavendum, ne temere rem aliquam nullius uſus eſſe, judicemus.

§. LXX.

β. Multa in Mundo videntur inordinata, quæ revera talia non ſunt, ut olim Alphonſo Caſtiliæ Regi, qui tamen inſignis Mathematicus erat, totum ſyſtema ſidereum inordinatum viſum fuit, hodierni contra Mathematici, ordinem illum uni-

verſalem ſatis mirari nequeunt; ita noſtris temporibus in rebus multis ordinem nondum conſpicimus, quem tamen poſteri videbunt.

§. LXXI.

γ. Deus in hoc Mundo conſtituit certas regulas generales, ſecundum quas Natura agit, unde fit, ut juxta illas quædam fieri videantur, quæ in particulari nullum uſum habent, ut ſi in locis plane deſertis pluit, vel ſi ros ſuper rupes, flumina & lacus decidit. Licet vero regulæ illæ generales in ſe ſapientiſſimæ ſaluberrimæque, ſi uſum illarum generalem conſideres, habeant aliquid incommodi, vel ſaltem habere videantur; attamen ſumma Dei Sapientia longe dignius videtur, ut Natura ſecundum leges illas generales agat, quam ut perpetuis exceptionibus, propter leviſſimum inde enaſcens incommodum, infringantur.

§. LXXII.

δ. Caſus ſpeciales, qui allegantur, quod attinet, illi ita comparati ſunt, ut plurium uſus facile oſtendi queat; magnitudinem Maris quod ſpectat, nemo, opinor, noſtris temporibus rerum tam phyſicarum quam œconomicarum vel parum peritus exiſtit, qui neſciat, quantus ſit ille uſus qui toti generi humano inde reſultat. Pluvia ſuper Mare decidens etiam illorum ratione, qui plures ſæpe annos navigant, haud parvum uſum habet; quis enim neſcit, aërem per pluviam & refrigerari & purificari, ut ſanitati minus noceat, & forſan etiam piſces ſuum inde percipiunt uſum & quidem modo non unico. Rupes inacceſſæ & inhabitabiles etiam ratione pulchritudi-

tudinis hujus terræ ſuo non deſtituuntur uſu; varietatem enim delectare nemini non notum eſt, ſi enim terræ eadem ubique facies eſſet, illius pulchritudini multum decederet; quinam vero Rupium alii ſint fines ex illarum ſitu & relatione ad reliqua ſæpiſſime dijudicari poteſt. Si ſint animalia bruta homini infeſta, obſervandum quod & illa humano generi haud parvam afferant utilitatem, dum vel amictus vel cibus, vel medicina in commodum humanum ex illis præparantur; & quod varietas animalium ſimul Creatoris Sapientiam prodat, & denique quod multa nos lateant, quæ propterea non inutilia cenſenda ſunt: Multa etiam in rerum Natura Venena habentur, quæ revera non ſunt, proprie omnia ea Venena ſunt, quæ ad malum adhibentur uſum, vel ſanitati noſtræ officiunt, ut etiam cibus & potus alias ſaluberrimus, ſi eo non modice utamur, morbum nobis contrahere poteſt; ea vero quæ Venena appellare ſolemus, non eum in uſum condita ſunt, ut homo ea comedat, ſed alius illorum finis eſt, dum ex. gr. ad medicinas, colores, aliaque plura præparanda maxime inſerviunt.

§. LXXIII.

Hiſce addimus quod, antequam ars anatomica ad tantum perfectionis gradum perveniſſet, etiam in ſolo Corpore humano multarum particularum verus uſus ignotus fuerit, quis vero tam audax fuiſſet ut diceret, multa in Corpore noſtro inveniri inutilia? Si hoc in nobiſmet ipſis ſive ſtructuræ noſtræ conſideratione locum habet, ut ne quidem noſmetipſos cognoſcamus,

quid de uſu hujus vel illius rei in Macrocosmo judicabimus; quam erronea etiam hac in re oportet ſint noſtra judicia?

§. LXXIV.

Tales nunc ſequuntur difficultates, quæ ſolutu longe ſunt difficillimæ, & quæ omnibus temporibus ingenia tam Ethnicorum, quam Chriſtianorum torſerunt.

§. LXXV.

Nam SEPTIMO his objectionibus addunt, quod improbis ſubinde cuncta proſpere atque ex voto ſuccedant, neque pœnas ſuis ſceleribus debitas ſolvant: Piis contra cum variis confligandum ſit calamitatibus, contra quam exſpectandum videretur, ſi Deus ſapientiſſimus & juſtiſſimus Mundum regeret.

Hæc difficultas non modo Chriſtianos, ſed & ipſos Ethnicos ſæpe vexavit, ita OVIDIUS Amorem Lib. III. Eleg. IX. de morte Tibulli.

Cum rapiant mala fata bonos, ignoſcite faſſo,
Sollicitor nullos eſſe putare Deos.

His addimus notum CLAUDIANI locum in quo animum de Providentia divina fluctuantem in Ruff. Lib. I. Carm. III. ab initio ita deſcribit:

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent Superi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.
Nam, cum diſpoſiti quæſiſſem ſidera Mundi,
Præſcriptosque Mari fines, annique meatus,
Et lucis noctisque vices, tunc omnia rebar
Conſilio firmata Dei, qui lege moveri

Sidera,

Sidera, qui fruges diverſo tempore naſci,
Qui variam Phœben alieno juſſerit igne
Compleri, ſolemque ſuo; porrexerit undis
Littore, tellurem medio libraverit axe.
Sed cum res hominum tanta caligine volvi
Adſpicerem, lætosque diu florere nocentes,
Vexarique Pios, rurſus labefacta cadebat
Religio, cauſſæque viam non ſponte ſequebar
Alterius, vacuo quæ currere ſemina motu
Affirmat, magnumque novas per inane figuras
Fortunæ, non arte regi, quæ Numina ſenſu
Ambiguo, vel nulla putat, vel neſcia veri.

§. LXXVI.

Sed *primo* provoco ad cujusvis Providentiæ divinæ obmurmurantis conſcientiam, & quæro ex ipſo, num vellet, ut Deus illos qui male agunt ſtatim propter malefactum quodlibet puniat, & ut malis ſemper male ſit? An vero malit, ut Deus tardus ad pœnam & longanimis ſit? At quis eſt qui ſibi ſpondere audeat, ſe omnis pœnæ expertem futurum.

§. LXXVII.

Secundo obſervandum, quod ſæpiſſime in judicio noſtro de hominum probitate & improbitate, de felici vel infelici illorum ſtatu, maxime fallamur.

§. LXXVIII.

Nam *α*. fatendum quidem, quod illi, qui in manifeſtis flagitiis vivunt, pro malis ſint habendi; ſed hoc tamen non diffitendum, multos ſæpe male audire, qui revera meliores ſunt, quam ab aliis habentur.

§. LXXIX.

β. Alii meliores videntur quam revera ſunt, dum pietatis & honeſtatis exrernam quandam ſpeciem præ ſe ferunt, ſed vim ejus abnegant, dum illorum animus graviſſimorum vitiorum ſedes ac domicilium ſit.

§. LXXX.

γ. Ita enim de aliorum ſtátu vel proſpero vel inproſpero erroneum ferimus judicium, nam haud raro major improborum felicitas nobis videtur quam revera eſt. In genere nimirum hoc obſervandum, quod vera hujus vitæ felicitas ab interna animi tranquillitate ac paſſionibus dependeat; prout enim aliquis vel ſua ſorte contentus vel non contentus, etiam magis vel minus felix æſtimandus eſt.

§. LXXXI.

Hinc fit, ut ibi ubi fortuna ſplendidiſſima eſſe videtur, ſi deſit id quod maximam humanæ felicitatis partem conſtituit, nempe animi acquieſcentia, homines non poſſint non eſſe miſeri, licet videantur feliciſſimi.

Hic ad ſpeciales caſus in converſatione cum aliis hominibus adtendendum, multoties enim fit, ut deprehendamus illos, quos antea feliciſſimos habuimus, nil minus quam tales eſſe, dum crux vel calamitas quædam, prius nobis ignota, ipſos torqueat, quæ omnem externæ felicitatis dulcedinem aut plane auffert aut ſaltem amaram reddit, & qui alios felices prædicant, quorum ſors longe ſequior videtur.

§. LXXXII.

Vita inſuper, quæ longe feliciſſima videtur, cum infinitis fere curis ac periculis conjuncta eſt.

δ. Sic

§. LXXXIII.

‡. Sic viceverſa ſors illa, quæ nobis ſæpe mala videtur, nonniſi hominum opinione mala eſt, nam, uti Celeb. JOH. ALPH. TURRETINUS recte ait: Quæ cenſentur mala, ſæpe nonniſi hominum opinione mala ſunt. v. g. qui in infima ſorte verſantur, quibus res eſt anguſta domi, qui in obſcuro jacent, non ſtatim infelices habendi ſunt; eorum multi Nobilibus, Divitibus, Viris decantatæ inter homines famæ, haud paulo ſunt feliciores, vel ſola animi tranquillitas, qua fruuntur Pii, honorum omnium maximum, ſuaviſſimumque nullarum non ærumnarum lenimentum eſt.

Diſſert. V. Vol. I.

§. LXXXIV.

Pauper ex panis comeſtione & aquæ potu tantas percipit delicias ac ditiſſimus ex cibis exquiſitiſſimis; Veſtibus laneis & lineis non minus contra cœli injuriam tegitur ac dives holoſericis & byſſo; in tugurio minoribus curis expoſitus, quam dives in palatio; non majorem dignitatis gradum ſpirans inferiore ſorte contentus tam felix eſt, ac Magnus qui ſe nec ſatis divitem nec ſatis honoratum credit, unde dolor & indignatio, à quibus Pauper immunis eſt.

§. LXXXV.

Homo Probus improbo ſemper felicior eſt, dum mente tranquillus paſſionibus non turbatur.

Optime Judicioſiſſimus POPE Eſſai ſur l'homme Epiture IV. „Connoiſſons donc cette verité & la Connoiſ-

 „ſance

„ſance en ſuffit à l'homme, qu'IL N'Y A D'AU-
„TRE BONHEUR ICI-BAS QUE LA VERTU; le „ſeul point où la felicité humaine ſoit fixée, & qui „faſſe goûter le bien ſans le mélange du mal: le „ſeul qui donne au mérite de conſtans retours, & „qui lui donne également du plaiſir des bienfaits re- „çûs & des bienfaits donnés; où la joye eſt ſans „égale, lorsque le ſuccés nous ſeconde, & où le de- „faut de ſuccés ne produit aucun chagrin; qui fait „jouir de l'abondance ſans ſatiété, & qui dans l'épreu- „ve des revers ſe fait ſavourer avec le plus de com- „plaiſance. Les ris que la folie inſenſible fait écla- „ter dans ſes fauſſes joyes, ſont beaucoup moins „agreables que les pleurs mêmes de la vertu: elle „extrait du bien de tous les objets, en acquiert de „tous les endroits: elle s'exerce toûjours, jamais „n'eſt fatiguée; elle n'eſt point énflée de la chûte „d'un autre homme, ni abatue de ſon élévation: „ſans beſoins, elle ne peut former aucun ſoûhait, „puisque par raport à la vertu, en ſoûhaiter d'avan- „tage, c'eſt l'obtenir.

„C'eſt le ſeul bonheur que les cieux puiſſent donner „à tous, qui peut penſer peut le connoître, & qui „peut ſentir peut le gouter: il échape neanmoins à „l'homme méchant, pauvre au milieu des richeſſes, „aveugle quoique ſavant &c.„ De improborum felicitate bene cadit JUVENALIS Sat. XIII. v. 194. & ſeqq.

- - - - - - Cur tamen hos tu
Evaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & cæco verbere pulſat
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

§. LXXXVI.

Tertio longe convenientior hic cum hominibus agendi modus, ſi Deus interpoſita mora inter culpam & pœnam longanimitate utitur & ſupplicium differt, quam ſi ſcelerati in ipſo de-

licto extirparentur. Sic enim non tantum datur locus ut ad frugem redire queant, ſed & creaturæ rationalis libertati & actionum moralitati melius conſulitur: Si enim homines in ipſo ſtatim delicto punirentur, aut ſi poſt benefacta illico mercedem acciperent, illorum plurimi ſcelus ideo ſolum omitterent, ut pœnam cum illo conjunctam effugerent, & contra bonum patrarent ob ſpem præmii temporalis externam virtutis ſpeciem immediate ſequentis; qua ratione debitus actionum moralium finis abeſſet, neque explorationi ullus remaneret locus; ſi autem nec præmium nec pœna actionem ſtatim ſequitur, Virtus ipſa ab ejus ſpecie diſcernitur.

§. LXXXVII.

Ex hisce colligimus, remunerationem actionum humanarum ad finem ultimum, qui eſt manifeſtatio Gloriæ divinæ per actiones noſtras, ſapientiſſime ordinatam eſſe, nec aliter eſſe poſſe.

§. LXXXVIII.

Quarto. Præſtantiſſimæ etiam laterent Virtutes, niſi Bonis ſubinde male, malis vero bene eſſet: nec enim, hoc in caſu, Conſtantia, nec Fortitudo, nec Patientia, nec Spes ſuum inveniret locum, nec etiam veræ in Deum Fiduciæ ſua conſtaret dignitas, adeoque virtute præditi hisce Virtutibus ſe etiam Bonos exhibere non poſſent, ſed occaſione deſtituerentur; ubi ſine hoc Abrahami fiducia? Ubi Jobi & Davidis Patientia & Conſtantia? Ubi Pauli fortitudo manſiſſet? Vel ſi illi, contra quos hæc ſcribimus, exempla ex hiſtoria profana malint, quid de Conſtantia & fortitudine Socratis ſciremus, niſi ipſi Cicuta porrecta?

Quid

Quid de Rutilii innocentia & virtute, niſi injuriam accepiſſet? Dum vero violatur effulſit; major ergo, ſi exploratur, & robuſtior fit Virtus.

§. LXXXIX.

Quinto. Quare Deus injuſte nobiscum ageret, ſi hoc modo nobiscum agit, uti nos cum Liberis & Servis noſtris? Severus Pater durius educat filium quam tractat ſervum, ſcit enim quantum commodum filio ex duriori educatione ſuo tempore oriatur, unde ſapienter SENECA in tractatu *Quare Viris bonis* &c. Cap. I. de Viro bono ait, quod ſit Dei diſcipulus, æmulator & vera progenies, quem parens ille magnificus, virtutum non lenis exactor, ſicut ſeveri Patres durius educat. Itaque cum videris bonos Viros, acceptosque Diis, laborare, ſudare, per arduum aſcendere; malos autem laſcivire, & voluptatibus fluere, cogita, filiorum nos modeſtia delectari, vernularum licentia; illos diſciplina triſtiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de Deo liqueat. Bonum virum in deliciis non habet, experitur, indurat, ſibi illum præparat.

§. XC.

Sexto. Fit etiam ſæpiſſime, ut homines ſceleſti facinoribus ſuis debita ſupplicia ferant, & quidem ob ſcelera clandeſtina, quæ haud raro miris modis patefiunt; ſæpe etiam fit ut homo, qui unum vel plura facinora clandeſtina patravit, quæ humana induſtria nullo modo detegi poſſunt, in aliud ruat, propter quod ſupplicium ultimum de illo ſumitur, licet forte minus grave ſit ſcelus illud, quam ea quæ in occulto commiſit, ſed ſapientiſſimas ob cauſſas noluit Providentia divina

ut

ut illa pateſiant, indignus tamen quem Orbis amplius ferat, publice luit non ea tantum, quæ manifeſta ſunt, ſed & quæ in occulto patravit.

Ad exempla ſpecialia hic adtendendum, obſervamus enim, ſæpius Vindictam, ſi ita loqui fas eſt, hominem aliquem perſequi, ut vel grave infortunium vel ultimum etiam ſupplicium non effugiat, licet nos quare hoc fiat non perſpiciamus; haud raro ſequentibus demum temporibus vera hujus rei ratio manifeſta fit: ſæpius vero ea occulta manet, ut homines peculiares Providentiæ divinæ vias perſpicere nequeant; cujus rei exempla haud antiqua & multis nota afferre poſſemus, prudentia vero vetat ut hujusmodi ſcriptis mandemus: Quivis talia facile invenire poteſt, ſi modo adtendere velit.

§. XCI.

Septimo. Si vero differtur pœna propterea non auffertur, tolluntur in altum ut lapſu graviore ruant, & ſupplicii tarditas gravitate compenſatur.

§. XCII.

Octavo. Nec etiam ſatis bona ſua noſcunt homines, calamitatem ſuam ſemper majorem quam revera eſt ſibi imaginantur; ad bona vero non adtendunt quibus fruuntur: ita enim comparatus eſt noſter animus, ut mala, minima etiam, facile ſentiat, bona vero etiam magna raro animadvertat quantum ad ſe; quantum ad alios bonum facile deprehendit, quo illi gaudent, calamitates vero quibus premuntur non obſervat; addendum quod etiam hoc Bonitati divinæ acceptum ferendum, ſi homini in bonum ejus immittit mala phyſica. Vide de his quæ extant (§. 537. -- 540. Cap. III.).

Nono.

§. XCIII.

Nono. Hisce omnibus hoc adhuc addimus, omnia ſapientiſſime hoc modo eſſe facta & Providentiæ fini conſequendo aptiſſima; & rationi convenientiſſimum eſſe, ex eo, quod rerum nexum & cauſſas Providentiæque divinæ rationes, propter Intellectus imbecillitatem, ubique perſcrutari non poſſumus, concludere, dari alteram Vitam, in qua non tantum omnia hæc ænigmata ſolventur, ſed quivis etiam operum ſuorum remunerationem accipiet, quam vero veritatem maniſeſtiſſimam rejicere, & id quod nobis nunc imperſcrutabile eſt, maximæ abſurditatis accuſare.

§. XCIV.

Sequitur nunc ultima & OCTAVA OBJECTIO, quæ omnium ſolutu difficillima omni tempore fuit habita, & quæ omnium controverſiarum fere maxime intricata atque perplexa eſt; deſumitur illa ab Origine ac Gubernatione mali moralis; dicunt nempe, qui Providentiam divinam ferre non poſſunt, ſi Mundus regeretur ab Ente quod ſummo gradu ſapientiſſimum, muniſicentiſſimum ac optimum, fieri non poſſet, ut tanta in rebus humanis eſſet lerna malorum: mala Perfectionibus divinis maxime contraria: Si Deus eſt Sanctiſſimus, inquiunt, quia omnia gubernat & ordinat, quomodo ferre poteſt in creaturis ſuis tot blasphemias, & adverſus ipſum Creatorem & Mediatorem totius Univerſi infanda ſcommata; unde horrenda vitiorum cohors? Unde tot homicidia, adulteria, peccata muta? Unde tot fraudes, rapinæ, furta & ſi quæ alia? Si eſt Juſtiſſimus, quare legis ſuæ violationem per-

perfert? Quomodo pati poteſt, ut Legis ſuæ obſervatores ab aliis affligantur & occidantur? Quare non vindictam ſumit de ſuis ſuorumque hoſtibus? Si Sapientiſſimus eſt, qui omnibus rebus præeſt, quare non optimis utitur mediis ad conſequendum finem optimum? Si Beneficentiſſimus Optimusque, cur permittit, ut ex malis illis tanta miſeriarum ac cruciatuum proveniat copia? Ex quibus confidenter concludunt, Deum ſapientiſſimum ſimul & ſanctiſſimum rerum humanarum Gubernatorem eſſe minime poſſe.

Jam olim etiam ſanctorum hominum mentem hac quæſtio torſit, unde ORIGENES contra Celſum Lib. IV. Εἴπερ ἄλλος τις τόπος τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐξετάσεως δεόμενος δυσθήρατός ἐστι τῇ φύσει ἡμῶν, ἐν τούτοις καὶ ἡ τῶν κακῶν ταχθείη ἂν γένεσις: *Si quis alius eſt locus, in rebus humanis, ſcrutatu difficilis Naturæ noſtræ, inter hos merito numerari poteſt malorum Origo.* Argumentum ex mente Epicuri LACTANTIUS de Ira Dei Cap. XIII. ita proponit: *Deus aut vult tollere mala, & non poteſt; aut poteſt & non vult; aut neque vult neque poteſt; aut & vult & poteſt. Si vult & non poteſt imbecillis eſt, quod in Deum non cadit. Si poteſt & non vult invidens; quod æque alienum à Deo. Si neque vult neque poteſt, & invidus & imbecillis eſt, ideoque neque Deus. Si vult & poteſt, quod ſolum Deo convenit; unde ergo ſunt mala? Et cur illa non tollit? Scio pleroſque Philoſophorum, qui providentiam defendunt, hoc argumento perturbari ſolere, & invitos pene adigi, ut Deum nihil curare fateantur.* Reſponſionem quam LACTANTIUS dat, vir Sagaciſſimus & de Republica literaria meritiſſimus PETRUS BÆLIUS in Dictionario ſuo Hiſtorico Critico ut inſufficientem explodit, imo difficultatem hanc plane inſolu-

ſolubilem dicit, & omnes ingenii ſui vires eo intendit ut hoc demonſtret, idque paſſim ſub vocibus *Paulicians*, *Manichéens* & *Marcionites*. Omnia quæ paſſim & ſæpius inculcat huc redeunt, Bonitati divinæ non convenire ut mala permittat. Argumenta ejus omnia hisce quatuor abſolvuntur & extant Art. Pyrrhon. in notis ubi dicit: „Paſſons à la Morale. I. Il eſt evi„dent qu'on doit empecher le mal ſi on le peut, & „qu'on pêche ſi on le permet lors qu'on le peut em„pecher, cependant nôtre Theologie nous montre „que cela eſt faux: elle nous enſeigne que Dieu ne „fait rien qui ne ſoit digne de ſes perfections, lors„qu'il ſouffre tous les deſordres qui ſont au monde, „& qu'il lui étoit facile de prévenir. II. Il eſt evi„dent qu'une Créature, qui n'exiſte point, ne ſauroit „être complice d'une action mauvaiſe. III. Et qu'il „eſt injuſte de la punir comme Complice de cette „action. Neanmoins nôtre doctrine du peché origi„nel nous montre la fauſſeté de ces évidences. IV. „Il eſt evident qu'il faut preferer l'honnête a l'utile, „& que plus une cauſe eſt ſainte, moins elle a la li„berté de poſtpoſer l'honnêteté à l'utilité: cepen„dant nos Theologiens nous diſent, que Dieu ayant à „choiſir entre un Monde parfaitement bien reglé, & „orné de toute vertu, & un monde tel que celui„ci, où le peché & le deſordre dominent, a preferé „celui-ci à celui-là, parce qu'il y trouvoit mieux „les interêts de ſa Gloire.

§. XCV.

Ad hæc, quamcunque difficilia ſolutu videantur, tamen ita reſponderi poteſt, ut quisquis veritati ſtudeat convinci poſſit, Providentiam divinam & mali moralis permiſſionem ſeinvicem non tollere, licet modum ubique perſpicere nobis datum non ſit.

§. XCVI.

I. Enim obſervandum, quod, cum per demonſtrata evidentiſſime cognoſcamus Deum om-

nium

nium rerum curam gerere, abſurdum ſit Providentiam ideo negare velle, quia modum non percipimus, quo illa circa Mali moralis originem & gubernationem verſatur. Quis neſcit à ratione maxime alienum eſſe, ſi quis veritatem manifeſtiſſimam ideo negare vellet, quia aliquid eſt in illa re quod nondum intelligit, decantatiſſima enim regula eſt, propter id, quod in re aliqua obſcurum eſt, non negandum eſſe id quod clarum eſt. Quis quæſo ideo negaret, ſubinde cometas in cœlò videri, quia curſus quem illi abſolvunt adhuc ignotus eſt: & quot ſunt res in rerum Natura, quarum exiſtentia certiſſime conſtat, quarum tamen modus & ratio ab omnibus ignoratur.

§. XCVII.

II. Ante omnia tenendum, Deum mali moralis cauſſam non eſſe, illud enim velle non poteſt (§. 477. Cap. III.).

Id & ipſi Ethnici agnoverunt, unde SIMPLICIUS in Epictetum Edit. Salm. pag. 184. Λαμπρᾷ τῇ φωνῇ βοῶμεν, ὁ Θεὸς κακίας ἀναίτιος, διότι τὸ κακὸν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ αὐτεξουσίως, καὶ οὐχ ὁ Θεός. *Magna voce clamamus, Deum malitiæ cauſſam non eſſe, propterea quod malum facit animus libere atque ultro, non autem Deus.* Et MAXIMUS TYRIUS Diſſert. 25. ubi diſquirit, cum Deus bona faciat, unde oriantur mala? docet, eum eſſe improbitatis cauſſam, qui eam aſſumit: Deum vero cauſſam non eſſe; & PLATO eum è Republica ejectum volebat, qui diceret, Deum mali Autorem eſſe. De Repub. Lib. II.

§ XCVIII.

III. Imo Deus non tantum non vult malum morale, ſed propterea etiam impoſſibile eſt, ut illud ipſi placere queat (§. 483. Cap. III.). Un-

de non tantum optimas & juſtiſſimas dedit leges, ſed & ſeveriſſime illarum transgreſſionem prohibuit.

§. XCIX.

IV. Quod hic Mundus Deum deceat, non obſtante malo morali, & quod propterea etiam ejus permiſſio Deum non dedeceat (§. 482. Cap. III.) : & quod malum morale rerum ſeriei ita implicitum ſit, ut illud è mundo tolli nequeat, niſi totus nexus turbetur & bonum ſimul tollatur (§. 462. cap. III.) : Neque vero hac ratione Mundus maneret perfectiſſimus (§. 466. Cap. III.)

§. C.

V. Quod Deus etiam mali permiſſionem ſapientiſſime decernere potuerit (§. 500. Cap. III.): ut illud etiam ſalva divina Sapientia tolli nequeat (§. 506. l. c.); & quod etiam mala ita dirigantur, ut ad finem optimum conſequendum ſuum conferant (§. 507. 508. l. c.); & quod Deus ne quidem infelicitatem velit, quæ ex malo morali neceſſario nexu ſequitur (§. 517. 518. l. c.)

§. CI.

VI. Quod Deus hominem creaverit perfectum (§. 788. Cap. III.) hoc eſt, omnis labis expertem & Libertate gaudentem (§. 731. l. c.); & quod omnis infelicitatis cauſſa in hominem ſit transferenda, dum libertate ſua abuſus eſt (§. 519. 520. l. c.).

§. CII.

VII. Quod potentia abutendi libertate, licet malum metaphyſicum ſit, proprie malum non ſit, ſed in ipſa creaturæ natura fundatum (§. 521.

Cap.

Cap. III.): quod nec Libertatis abuſus (§. 524. l. c.), nec mali moralis commiſſio (§. 797. l. c.) ſit abſolute neceſſaria, ſed contingens.

§. CIII.

VIII. Denique quód Deus, rationem habens in omnibus ſuis operibus ſummæ ſuæ Perfectionis, ſive omnium ſuorum Attributorum ex æquo, per Sapientiam ſuam abuſum Libertatis impedire non potuerit; potentiaque abuſus Libertatis in homine, ejusdemque permiſſio Bonitati ejus non repúgnet: alias per unum Attributum aliquid efficere poſſet, quod alteri repugnat. (§. 525. Cap. III.).

§. CIV.

IX. Hoc adhuc addendum, quód Bonitati divinæ non ſit contrarium, ſi homini permittit, ut malis moralibus & phyſicis obnoxius fiat. (532. Cap. III.); & quod Bonitas divina æſtimari debeat in relatione ad totum Univerſum & ad omnia reliqua Attributa (§. 534. l. c.): Et quod, cum homo de perfectione & imperfectione Entis non eo quo Deus modo judicare poteſt (§. 409. l. c.), etiam de Bonitate Dei non eo quo Deus modo judicare queat (§. 535. l. c.)

§. CV.

Ex propoſitionibus hisce nunc ſolvi poſſunt omnes quæ afferuntur difficultates α. quod illud argumentum attinet, quod habet LACTANTIUS dicens: *Deus aut vult tollere mala & non poteſt, aut poteſt & non vult; aut neque vult neque poteſt; aut vult & poteſt:* Reſpondetur, quod Deus nihil faciat niſi reſpectu habito omnium

ſuorum Attributorum (§. 408. Cap. III. & ſupra §. 103.); Si ergo quæritur, quid Deus aut poſſit aut velit, illius Potentia & Voluntas non abſolute in ſe & abſtracte à reliquis Attributis conſideranda eſt, quatenus facere poteſt quidquid nullam contradictionem involvit, hoc ſenſu omnino Deus mala quævis tollere poſſet. Sed conſideranda ſunt hæc divina Attributa tanquam ordinata ad reliqua, quatenus in unaquaque divina actione, quam in hoc Mundo efficit, reſpectus habetur omnium reliquarum Perfectionum, ut per unam nihil fieri liceat, quod alteri contrariatur; quo ſenſu Deus nec poteſt nec vult mala tollere, alias in Attributis ſuis repugnantia eſſet; propterea tamen hoc nullam divinæ Potentiæ imminutionem aut defectum arguit. Sed hoc ſolummodo indicat, Deum omnia ſapienter facere.

§. CVI.

Si ergo rationem inquirere volumus, cur Deus aliquid vel faciat vel non faciat, illius Attributa nunquam ſeparanda ſunt, ſed unum ex altero intelligendum, & unius Attributi ratio ex relatione cum omnibus reliquis æſtimanda eſt.

§. CVII.

Sed dicunt, ut Deus in mali moralis inhibitione Omnipotentia ſua uteretur per infinitam ſuam Bonitatem ac Sanctitatem obligatum fuiſſe, idque eo magis cum præviderit, quanta malorum tam moralium quam phyſicorum lerna ex ejus permiſſione oritura ſit, cum vero, licet per reliqua Attributa obligatus, id non fecerit, apparere quod vel non voluerit, vel non potuerit.

Ut

§. CVIII.

Ut huic objectioni robur & lucem afferant, exemplis rem illuſtrant; nempe ſi Mater prævideret Filiam ſuam in certis circumſtantiis conſtitutam certiſſime ab aliquo violandam, idque ne fieret præcavere poſſet Mater, illam hauddubie obligatam eſſe, ut omnem periculi occaſionem impediat, contra peſſime facere, ſi Filiam proprio relinquat arbitrio. Ita Regem, ſi videret certum ſubditorum ſuorum numerum in perniciem ruiturum, niſi vi coërceret ipſos, obſtrictum eſſe Sapientiæ, Juſtitiæ & Bonitatis legibus, ut ſubditorum ſuorum conſervationem & proſperitatem ſemper & ubique quærat, neque ipſos proprio arbitrio permittendo peſſundet.

§. CIX.

Ad hanc objectionem ſolvendam attendendum eſt, α. quod Deus ſit Optimus, ſive ſumme Bonus, qui propterea cuilibet Creaturæ tantum perfectionis tribuit, quantum capere poteſt, & quantum per Sapientiam ſuam licet (§. 514. Cap. III.).

§. CX.

β. Quod licet Deus ſit munificentiſſimus, nulli tamen Creaturæ quidquam debeat, ſed tantum cuivis tribuit, quantum reliqua ejus Attributa permittunt; unde ejus Bonitati nihil demit quod Hominem non Angelum, ſed Hominem fecit, quod ipſi animam rationalem dederit, quod Libertate ipſum donaverit, quod Legem ſanctiſſimam tulerit & cordi ipſius inſcripſerit; ut vero ipſum eo quo Angelos perfectionis gradu donaret, per Bonitatem ſuam minime tenebatur,

quoniam illius Sapientia infinitam creaturarum in hoc Mundo varietatem poſtulat, ut unum genus, & in uno genere una ſpecies, & in una ſpecie unum individuum ab altero majori perfectionis gradu aut alio modo differat, ut alterum altero præſtantius ſit.

§. CXI.

γ. Quod Deus etiam hic, quod ſatis inculcari nequit, agat convenienter Virtutibus ſuis cunctis, ut Sapientiæ, Juſtitiæ & omnium Perfectionum rationem habeat, ut ſi ſapientiſſimæ adſint rationes, cur hominem primitus cum facultate libertate ſua ad utrumque oppoſitorum utendi ſive labilem creaverit, id etiam ſalva Bonitate & Sanctitate ſua facere potuerit; & licet infinita Bonitate gaudeat, illa tamen non unica actionum ſuarum norma eſſe queat.

§. CXII.

Et licet Deus omnia præviderit, quæcunque mala in hoc mundo extitura eſſent, non impedit tamen hæc præſcientia, quin Optimus cunctarum rerum Creator & Moderator ſapientiſſimas ob cauſſas totum hoc Univerſum cum omni rerum ſerie ac nexu decernere, producere & conſervare, nec non ad totius Gloriæ ſuæ demonſtrationem omnia dirigere & moderari poſſit. Quod ſuo loco demonſtravimus.

§. CXIII.

Exempla autem à Matris erga Filiam, aut Regis erga ſubditos, cura deſumta nihil probant; hæc enim nonniſi ab hominum perverſorum, infirmorum, peccaminoſorumque actionibus petita

ta ſunt, quorum ſagacitas ſapientiaque tanta non eſt, nec eum attingit perfectionis gradum, ut per optima media ad optimum finem tendere queant. Omnibus hinc prudentiſſimorum etiam hominum actionibus fraudis quid ſeſe immiſcet. Inepta ſunt itaque omnia illa exempla, quæ ad illuſtrandam Univerſi hujus Gubernationem à rebus humanis & caſibus ſpecialibus petita ſunt, dum infinita inter hæc & illam deprehendatur differentia; ſiquidem Deus Sapientiſſimus Univerſi hujus Moderator, intellectu infinito præditus, unicoque propterea actu omnia perſpiciens quæcunque ad finem ultimum breviſſima ducunt via, nihil faciat niſi reſpectu habito totius Univerſi. Homines contra, ſubinde ne minimæ quidem rei rationem perſpicientes, intellectu admodum limitati, ita agere minime poſſunt, uti Deus agit: unde caſus humani, qui nonniſi ſpeciales ſunt, cum actionibus Divinis comparari nequaquam poſſunt. Cæterum quamprimum demonſtratum eſt, Deum eſſe Ens abſolute perfectiſſimum, adeoque ſapientiſſimum etiam & ſanctiſſimum eoipſo probatum quoque omnia, quæcunque in Mundi hujus gubernatione obſervantur, reſpectu Dei etiam ſanctiſſime fieri & ſapientiſſime. Unde ſi ipſa teſtatur Experientia malum in Mundo eſſe, illud quidem permittente divina Providentia in mundo exiſtit, licet nos non ſemper perſpiciamus, qua ratione id Deus, ſalva ſua Decentia, permittere potuerit; ad hoc enim dijudicandum opus eſſet, ut cognoſceremus omnia Dei Attributa omnemque illorum ad ſeinvicem relationem, utque perſpiceremus omnem totius Univerſi Nexum. Deus autem ipſe vindicabit ali-

 quan-

quando vias ſuas, quas iniit ad glorioſæ ſuæ Gratiæ laudem; neque imbecilli homine advocato opus habet; ipſe olim compeſcet luxuriantium labia, ut de ſummi Numinis Sanctitate convicti tandem ne hiſcere quidem audeant.

§. CXIV.

At inquiunt Adverſarii noſtri, multo conducibilius homini futurum fuiſſet, ſi Potentia illa libertate ſua utendi caruiſſet, quam quod illa præditus in maximum miſeriæ & omnis generis malorum barathrum ſe conjecerit: Melius propterea Deum facturum fuiſſe, ſi homines tales feciſſet, ut libertate ſua abuti nunquam potuiſſent.

Ita ex mente aliorum contra præſtantiſſimum hocce Donum argumentatur CICERO de Nat. Deor. Lib. III. cap. 27. „Sentit Domus uniuscujusque, ſentit forum, „ſentit curia, campus, ſocii, provinciæ, ut quemad„modum Ratione recte fiat, ſic Ratione peccetur: „alterumque & à paucis, & raro: alterum, & ſæpe „& à plurimis: ut ſatius fuerit, nullam omnino no„bis à Diis immortalibus datam eſſe Rationem, quam „tanta cum pernicie datam. Ut vinum ægrotis, quia „prodeſt raro; nocet ſæpiſſime, melius eſt non ad„hibere omnino, quam ſpe dubiæ ſalutis in apertam „perniciem incurrere: Sic haud ſcis, an melius fuerit „humano generi motum illum celerem cogitationis, „acumen, ſolertiam, quam Rationem vocamus, quo„niam peſtifera ſit multis, paucis ſalutaris, non dari „omnino, quam tam munifice & tam large dari.

§. CXV.

At nunquam obliviſcendum; *a*. Mundum hunc creatum eſſe ad Gloriæ divinæ manifeſtationem, hunc vero ſcopum per ſolas creaturas inanimatas & irrationales obtineri minime poſſe, ſed ad id Entibus intelligentibus & rationalibus

etiam

etiam opus fuiſſe, quæ ex Mundo Deum cum infinitis ſuis Perfectionibus cognoſcerent, & eum propterea colerent.

§. CXVI.

β. Cultum illum rationalem ſive Glorificationem divinam fieri per actiones morales, quas homo ita inſtituit, ut motiva illarum deſumat à Voluntate Dei reliquisque ejus Perfectionibus.

§. CXVII.

γ. Actionum moralitatem absque Libertate conſiſtere nequaquam poſſe; unde nec actiones Creaturarum irrationalium pro moralibus habendæ, neque ſi quisquam, ut aliquid faciat, abſolute cogitur, actionem illam pro morali habendam.

§. CXVIII.

δ. Verám propterea Virtutis rationem à libertate provenire, neque Virtuti ullum ſine hac locum dari poſſe, ut ſi in Mundo nulla exiſteret Libertas, etiam nulla exiſteret Virtus.

§. CXIX.

ε. Libertatem ergo eſſe Dei donum præſtantiſſimum & Sapientiam ejus decentiſſimum, quod toti Univerſo pulchritudinem & excellentiam addit.

§. CXX.

ϛ. Quod divinæ Sapientiæ atque Bonitati nihil deroget, ſi homo præſtantiſſimo hoc dono abutatur, ſeque propria culpa in ſtatum moraliter imperfectum, indeque profluentia mala phyſica conjiciat.

§. CXXI.

ζ. Hunc §. ut omittam juſſit Venerabilis Facultas Theol.

§. CXXII.

Inſtat Providentiæ hoſtes; Deum quidem homines potuiſſe creare liberos, ſed in eo perfectionis gradu, ut libertate ſua ad malum committendum abuti nunquam potuiſſent, uti de Angelis dicatur, quod in ſtatu perfectionis moralis conſtantiſſime & quidem liberrime permaneant. Itaque factum fuiſſe, ut Deus finem ſuum obtineret, Bonitatique ſuæ conſuleret.

§. CXXIII.

Ad objectionem hanc ſolvendam principia quædam generaliter in animum revocanda ſunt & α. quidem, quod Deus, qui non facere poteſt contradictoria, nullam Creaturam ne quidem per Omnipotentiam ſuam absque limitatione quæ vocatur malum metaphyſicum, producere poſſit (§. 458. Cap. III.): Creaturam enim ſine limitatione concedere contradictionem involvit.

§. CXXIV.

β. Cum imperfectiones à rebus creatis inſeparabiles ſint (§. præced.), rerum ordo requirit, ut in Entibus, quæ totum hoc Univerſum componunt, ſit varietas, ut ſit perfectionis graduum variatio; in toto enim aliquo ſyſtemate omnes partes ſimiles eſſe nequeunt, quod per experientiam pleniſſime conſtat; ita in toto hoc Univerſo oportet ſint varia Creaturarum genera, variæ generum ſpecies, varia ſpecierum individua, ut una Creatura ſive unum Creaturarum

genus

genus ratione perfectionis ſuæ ſit magis limitatum altero, alterum præſtantius altero, ut ita ex infinita hac Varietate infinita Dei Sapientia, Omnipotentia, totaque Gloria maxime eluceſcat.

§. CXXV.

γ. Quia graduum perfectionis varietas, & creaturarum differentia in ſyſtemate Mundi eſt neceſſaria (§. præced.), varios illos gradus limitationis originariæ præter Sapientiſſimum omnium rerum Architectum diſponere nemo poteſt; atque huic Creaturæ plus, huic minus perfectionis tribuere, hoc Creaturarum Genus præſtantius altero facere, quam qui Autor ordinis rerum eſt, nemo alius poteſt.

§. CXXVI.

δ. Si ergo imperfectio à Creaturis inſeparabilis (§. 123.), & graduum varietas in ſyſtemate Univerſi neceſſaria ſit (§. 124.), & jus modum varietatis illius ordinandi, nemini præter Deum competere poſſit (§. 125.): apparet Dominum hoc, utra ex Creaturis, an hæc, an vero illa perfectior eſſe debeat, ſupremo Domino nullam Creaturarum aut denegare aut diſputare poſſe, ſed potius hoc illius Omniſapientiæ committendum eſſe.

Afferam ad hæc illuſtranda duo loca illuſtria ex Celeb. IOH. ALPH. TURRETINI Scriptis; alterum extat in Cogit. de variis Theol. Cap. §. 80. 81. *Non magis tenebatur Deus homines impeccabiles efficere, quam lapides omnes in animantia, animantia bruta in homines, homines omnes in Angelos mutare. Bonitas Dei ſejungenda non eſt ab ejus Sapientia, cæteris-*

teriſque virtutibus, Bonitas, inquis, non patiebatur hominem labilem creari; at ego regero, id voluit Sapientia. Quis ignorat vel optimum virum, ſi ſapientia poſtulet, certos Bonitatis actus omittere. Uberius vero vir ſubtiliſſimus hæc explicat in Diſſert. continente Vindicias Providentiæ divinæ, ubi §. XLII. „Enimvero ſi Deus ad maxima bona Entibus quibus„vis concedenda obligaretur, nulla varietas, nulla mu„tatio in orbe eſſet Nam ubicunque eſt varietas, „ubicunque & mutatio, ibi neceſſe eſt alia aliis certo „quodam modo meliora & præſtantiora eſſe. Dantur „nimirum varii entium ordines; quædam inanima, „ſenſusque ac vitæ expertia, ut ligna & lapides; quæ„dam vegetativa, ut arbores & plantæ: quædam ſen„ſitiva, ut Animalia; quædam ratione prædita, ut ho„mines; quædam ingenii hominibus ſuperioris, ut „Angeli &c.; Jam ſi ad maxima bona ſingulis tribuen„da obligaretur Deus, queri poſſent lapides, quod vi„ta careant; Plantæ, quod non ſentiant; Bruta ani„mantia, quod ratione deſtituantur, & omnes quidem „non minori jure quam homines, qui ſe peccabiles, „hoc eſt, homines non Angelos creatos fuiſſe quere„rentur. Quid, quod gradatim aſcendendo, è bello „illo principio ſequeretur, nullam Creaturam niſi in„finitam & perfectiſſimam, adeoque non Creaturam, „creari à Deo potuiſſe: Quod abſurditatem omnem „ſuperare nemo non videt. Quocirca cum Deus ni„hil cuiquam debeat, ſitque Dominus donorum ſuo„rum, neque ſolum ex Bonitate, ſed etiam ex Sapien„tia, cæteriſque Virtutibus, omnia faciat, utique „nulla injuria homines adfecit, quod eos homines eſ„ſe voluerit, non vero Entia quædam hominibus ſu„periora. Satis boni ipſis præſtitit. - - Quod ſi ve„ro ipſi divinis illis muneribus male utantur, iterum „dicimus, ipſorum culpa eſt, neque quidquam eſt cur „de Dei Bonitate & Sanctitate conquerantur.

§. CXXVII.

1. Ex quibus omnibus iterum patet, veriſſima eſſe, quæ (§. 748. Cap. III.) demonſtravimus:

mus; Deum hominem talem potuiſſe producere qui potuerit abuti libertate ſua, & per illum abuſum malum morale committere, adeoque labilem: Et (§. 796. l. c.) quod illum Deus talem potuerit condere, cujus perfectio eſſet limitata & cum potentia abutendi libertate conjuncta, ſive mutabiliter bonum.

§. CXXVIII.

Per hactenus demonſtrata etiam cadit primum & quartum ex illis argumentis, quæ ſupra ex acutiſſimo BÆLIO attulimus; ex Principiis noſtris ſecundum etiam cum tertio facile ſolvi poteſt, quæ difficultates in hoc conſiſtunt, quod creatura nondum exiſtens ceu facinoris alicujus commiſſi conſors reputari nequeat, nedum illius cauſſa puniri, quod tamen noſtrum, de peccato Originali ejusque imputatione dogma clare doceat.

§ CXXIX.

At rationaliter ſi explicetur noſtra de Peccato illo originali doctrina, omnis ſimul diſpaleſcit difficultas. De Peccato nempe hæreditario illo hæc docuimus; ſtatum parentum eſſe moraliter imperfectum, ex quo moraliter perfectus ſequi nequeat, cum in cauſſato non plus eſſe queat quam in cauſſa, unde qualis Parentum ſtatus ratione perfectionis aut imperfectionis moralis, talem etiam poſterorum futurum (§. 851. Cap. III.); ex quibus concludimus, malum morale hæreditarium eſſe (§. 852. l. c.), imperfectionem illam per effectum naturalem propagari (§. 853. l. c.), neque infantem moraliter perfectum à parentibus moraliter imperfectis aliter

quam

quam per miraculum naſci poſſe (§. 854. l. c.)

§. CXXX.

Ex malo vero morali pœnam, ſive malum phyſicum ceu effectum naturalem, nullo interveniente miraculo, neceſſario fluere demonſtravimus (§. 650. Cap. III.)

§ CXXXI.

Poſteri proin Adami, etſi nondum exiſtentes, omnino rei haberi poſſunt, quatenus certum eſt, illos parentibus ſimiles & corruptionis illorum participes, adeoque moraliter imperfectos (γεννήματα ἐχιδνῶν, τέκνα ὀργῆς, *genimina viperarum*, *filios iræ*, Adæ filios ſecundum ſimilitudinem ejus, vocat S. Scriptura) à primo exiſtentiæ ſuæ momento futuros, ſub pœna proin reputari, vel ideo etiam quia certiſſimum eſt, malum phyſicum ſive pœnam cum ſtatu moraliter imperfecto nexu neceſſario & indivulſo connexum eſſe, ut unum ſine altero concipi nequeat, neque parentes peccaminoſi ſine talibus poſteris, nec poſteri illi moraliter imperfecti à pœna natura liberi. Si ergo totum genus humanum, tam ſimultaneum quam ſucceſſivum ſimul tanquam unica maſſa conſideretur, non aliter quam moraliter imperfectum, propterea que pœnæ ſubjacens æſtimari poteſt, quod plane nihil abſurdi rationive contrarii, uti BÆLIUS putat, involvit, ſed potius ex ipſis Rationis principiis clare fluit.

Falſum oppido eſt itaque quod BÆLIUS objicit: „*Nullam creaturarum, nondum exiſtentem, ream* „*ceu facinoris alicujus commiſſi participem & con-* „*ſor-*

„*ſortem reputari poſſe, nedum illius cauſſa puniri;*
„*id quod tamen noſtrum de imputatione peccati*
„*Adamici Dogma doceat.* Contra vero ejusmodi
„imputationem, eamque *immediatam* (ſiquidem *me-*
„*diata* nequidem imputationis nomen mereatur) & in
„*natura*, & in *Jure divino humano*, fundatam, *pra-*
„*xi* quoque *quotidiana* confirmatam eſſe probatu faci-
„le ſit. Breviter. Liberi reputantur & ſunt pars paren-
„tum; Quæ ſors horum, eadem & eſt illorum: Cum
„com̃unem quandam maſſam inter ſe faciunt & præſen-
„tes & futuri. Hinc Vaſallus felonium committens, à
„Domino & ipſe & uxor ejus, etſi gravida ejicitur,
„punitur: punitur, pœnæ incommoda in utero ſen-
„tiens & porro ſenſurus embryo, qui actum infideli-
„tatis proprium hactenus nullum commiſit. Eadem
„ſorte involvuntur & reliqui liberi, ſecundo, tertio,
„forte decimo demum anno poſt naſcituri, adeoque
„nondum exiſtentes. Et quis propterea Dominum feu-
„di injuſtitiæ vel crudelitatis accuſat? Parentibus in-
„ſunt liberi ut ſtirpibus ſurculi. (Et vero nonne eti-
„am, quoties delirant Reges, plectuntur Archivi, lu-
„unt miſeri ſubditi ob Caput ipſorum repræſentati-
„vum? cujus actiones propterea habent imputativita-
„tem in ſuos ſubditos. Nonne & Chriſti obedientia
„& paſſio iis, qui ad Populum ejus pertinent, adjudica-
„tur & imputatur. Neſcitne ergo Vir Doctus diſtin-
„guere inter perſonam *privatam* ejusque actus priva-
„tos, & *publicam* ſeu repræſentativam, item inter
„actum proprium *phyſice*, & morali exiſtimatione, *ap-*
„*propriatum*. Legat quæ Duumviri Juris GROTIUS
„& PUFFENDORFIUS habent de imputatione actio-
„num moralium. Meditetur vero jura Dei, omnibus
„humanis ſtrictiora.) Monendum hic (ne Autor ali-
quid ſibi, quod ſuum non eſt, vindicet), ea quæ in
hoc Scholio continentur non Autoris eſſe verba, ſed
unus ex Venerandis Librorum Theologicorum Cenſo-
ribus ea apponere juſſit, ut mitigarentur pauliſper ea
quæ in ipſo paragrapho dicuntur, ne Formulæ Con-
ſenſus Helveticæ ſubcontraria illa à quoquam æſtimari
poſſent. Hisce addere adhuc jubeor, juxta Scholion hoc
ea etiam intelligenda eſſe quæ Tom. I. Cap. III. §. 855.

856.

856. 857. pag. 236. de hac materia dicuntur; Minime vero Autoris ſcopus fuit in hac Doctrina vel latum unguem à communi Reformatorum Sententia diſcedere, ſed cum Rationaliſtis rationaliter agere voluit, omniaque ſimilia, quæ hic vulgo adhiberi ſolent, evitare, propter magnam quam habent diſſimilitudinem. Et id præcipue intendit Autor, ut oſtendat, quomodo fieri poſſit, ut Deus, Adamo peccante, omnes Poſteros ejus etiam peccatores & damnabiles judicare & æſtimare poſſit, idque non ex caſibus, inter homines, ſimilibus, ſed ex ipſa rei natura, ut cognoſci poſſit ex principiis etiam rationis, quo ſenſu dicatur per unum hominem peccatum in Mundum intraſſe, & per peccatum mortem; atque ita ad omnes homines mortem ſive damnationem pervaſiſſe, quatenus omnes peccarunt; ſive quomodo unius delicto factum ſit, ut omnes homines damnarentur. Cum enim Rationaliſtæ rerum & veritatum nexum perſpicere velint, nexum illum ipſis oſtendere neceſſarium duxi, qui inter Adami peccatum & Poſterorum ejus damnationem eſt; qui conſiſtit in arctiſſima cum eo unione, quia Deus totum Genus humanum cum Adamo ceu unicum aliquod Corpus, ſive unicam aliquam maſſam conſiderat, quæ corruptionis Adami particeps etiam damnationis ejus particeps eſſe debet. Quæ imputatio tam immediata eſt, ut immediatius nihil excogitari poſſit. Eadem vero imputationis peccati Adamici ratio eſt, quæ imputationis Juſtitiæ Chriſti (hæc aſſerimus non quod ex hac imputatione vel imputationis modo contra adverſarios, qui eam non agnoſcunt, argumentari velimus, ſed ad rem noſtram illuſtrandam, ut oſtendamus à communi Theologorum ſententia nos non abire); Si vero quis me interroget, quænam cauſſa vel quiſnam modus imputationis Juſtitiæ Chriſti ſit? nullam aliam immediatam afferre poſſum cauſſam, quam arctiſſimam illam unionem, quæ per fidem ſit, ut Chriſtus cum omnibus fidelibus ceu unicum aliquod Corpus conſideretur, unde ea quæ Capitis ſunt etiam non poſſint non membrorum eſſe; uti ſi totum genus humanum cum Adamo ceu totum aliquod Corpus conſideratur, ſit ut propter arctiſſimam Unionem ea, quæ Caput fecit, omnia ejus membra feciſſe à Deo reputentur.

Et

§. CXXXII.

Et ita Dei cunctarum rerum Moderatoris tam Bonitatem, quam Juſtitiam, Sanctitatem, Sapientiamque adverſus hoſtium inſultus vindicavimus, Adverſarioſque ex omnibus munimentis ſuis expulimus.

§. CXXXIII.

Humillimo interea animo volvendum, quam infinita ſit differentia inter Dei intellectum & noſtrum intellectum, inter De Scientiam & noſtram ſcientiam, inter Dei Opera & noſtra opera! Quantum ſit illud quod in hoc mortali ævo neſcimus, nil niſi punctulum ratione totius Univerſi eſſe id quod de rerum nexu in hiſce tenebris perſpicimus; Nihil, ſive arenulæ inſtar totam noſtram terram, totum Genus humanum, non dicam reſpectu Immenſitatis divinæ, ſed reſpectu totius Mundi eſſe: de nobiſmetipſis ergo, de noſtra cognitione ſubmiſſe, humillime; de Deo ejusque Attributis Operibusque univerſis magnificentiſſime ſentiendum & loquendum eſt.

* * * * *
* * * *
* * *
* *

CAPUT VIII.

De
Epicuræiſmo.

§. I.

EPICURÆISMUS eſt ea opinio, qua ſtatuitur plenaria actionum indifferentia, ut illæ in ſe nec honeſtæ nec turpes ſint, proptereaque obligatio divina negatur ad certas actiones committendas, alias vero omittendas.

Patet ex his, quænam inter Deiſmum & Epicuræiſmum ſit differentia, & qua in re conveniant: Deiſta non negat intrinſecam quandam actionum moralitatem & obligationem ad Juris Naturæ obſervationem, at negat divinam obligationem; Epicuræus utrumque negat: Epicuræorum ſuprema lex eſt, quod lubet licet. Neque illis honeſtum eſt, niſi quod utile ipſis videtur, neque turpe niſi quod noxium. Deiſmus magis Theoreticus eſt, ſed qui omnem praxin evertit; Epicuræiſmus magis practicus error, qui omnem theoriam evertit, ut Epicuræiſmus vocari poſſit Deiſmus practicus; Deiſtæ nimirum ita ſyſtema ſuum inchoant, ut omnes Articulos Religionis theoreticos primum evertere poſſint, ut cadat etiam omnis Religionis praxis; Epicuræi rem craſſiori modo incipiunt negando omnem praxin, & ut hoc ſtabiliant, etiam Theoriam omnem inficiantur.

§. II.

Deiſta eſt ſubtilis Epicuræus, Epicuræus autem eſt craſſus Deiſta.

Deiſta

Deiſta nimirum vult videri bonus civis, & ſe obligatum agnoſcit ad Juris Naturæ tam moralis quam civilis ſive politici obſervationem; intrinſecam quoque moralitatem actionum, quas Jus Naturæ requirit, agnoſcit; Epicuræi vero craſſe etiam officium boni civis renuunt, idque nonniſi coacte præſtant, & cum ex illorum opinione lex civilis nulla Jure Naturæ fundata eſſe poteſt; nulla ejus reverentia tenentur, ſed illius transgreſſionem parum curant, modo pœnam evitare queant; Si vero pœna, qua lex ſancitur, tanta non ſit, ut illam magni faciant, crimen committere malunt, quam illud ſenſu obligationis & virtutis civilis amore omittere. *Fit inde*, adorante illuſtri WOLFIO Theol. Nat. Tom. II. §. 717. in Scholio, *ut illi, qui ſummum bonum in voluptate corporis collocantes intemperanter vivunt & in quævis ſcelera proni ruunt, niſi quatenus pœnarum metu coërcentur, Epicuræi dicantur.* Defendit equidem Epicurum Gaſſendus tam in Libris de vita moribusque ejus, quam in Syntagmate Philoſophiæ Epicuri, idque maxime agit, ut Epicuri philoſophiam reſtauraret, unde plurimam partem ex ea ſuſtulit, quæ in ea Religioni contraria, & in id incumbit, ut oſtendat, philoſophum huncce non de corporis voluptate, ſed de animi tranquillitate fuiſſe locutum, dum & ipſemet temperanter vixerit. Cum vero noſtrum non ſit in Theologia polemica Veterem illum Philoſophum refutare, etiam, num Gaſſendus recte judicaverit, ut disquiramus neceſſum non eſt; ſed ſufficit nobis oſtendiſſe, quænam illorum ſint hypotheſes atque principia, qui modernis temporibus Epicuræorum nomine vulgo veniunt, unde etiam indicaſſe ſufficit, quid nobis aliisque Epicuræiſmi vocabulum ſignificet.

Hypotheſis Primaria
&
Errores connexi.

§. III.

ERROR ergo PRIMARIUS in hoc conſiſtit, quod putant, hominem nulla nec naturali ſive in hominis natura fundata, nec divina obligatione teneri ad certas actiones faciendas vel omittendas, nec etiam dari moralitatem actionum intrinſecam; ſed per ſe omnes plane indifferentes eſſe.

Sententiam hanc, voluptatibus carnis acceptiſſimam, olim jam multis arriſiſſe legimus: Primum qui id aperte ſtatuit Archelaum fuiſſe perhibent, Philoſophum ex Schola Jonica, de quo DIOG. LAERTIUS Lib. II. Sect. XVI. Et Cyrenaicis, qui ſummum bonum in Corporis Voluptatibus collocaſſe feruntur, hanc opinionem expreſſe profeſſus eſt Theodorus Ἄθεος dictus; Teſte Autore citato Lib. II. Sect. XCIX. Pyrrhonii vero, qui omnia dubia reddere annitebantur, huic hypotheſi quam maxime favebant, unde SEXTUS EMPIRICUS Pyrrhoniar. Hypotyp. Lib. III. Cap. XXIV. id agit ut oſtendat, inter Virtutes & Vitia, honeſtum & turpe nullam eſſe differentiam vel ſaltem nequaquam illam definiri poſſe. Carneadem ex Academicis juſtitiam impugnaſſe nos docet LACTANTIUS Inſtitut. divinarum Lib. V. Cap. XVI.

§. IV.

Cum Epicuræi nullam, nec naturalem, nec divinam, obligationem agnoſcunt (§. 3.), præter arbitrium proprium nullam actionum ſuarum regulam agnoſcunt, niſi propriam utilitatem, aut legem civilem, quatenus pœna ſancita eſt.

Optime

Optime placitum hocce exprimit GATAKERUS in præloquio M. Aur. Antonino libro de rebus ſuis &c. præmiſſo: ubi ita loquitur. „Recta vero ab eis quæ„nam, aut quorſum quis expectet? Qui amicitiam, „fidem, juſtitiam, Virtutem ullam, niſi proprii vel „emolumenti vel oblectamenti intuitu, nec colunt, „nec colendam cenſeant; cum nihil horum per ſe „bonum, ſuique cauſſa expetendum exiſtiment, qui „honeſtum ipſum inanem ſine re ſubjecta ſonum, nec „tam ſolidum quam ſplendidum nomen pronunciant; „quin nec flagitio, facinore, ſcelere ullo, quod vo„luptatem conciliet lucellumve pariat, propter ſe „abſtinendum ſtatuunt, cum hujusmodi nihil ex ſe „malum reputent, niſi ſupplicii, mali alicujus inſe„quuturi metu coërceantur; nec à Numine, hoc, à „quo iram vindictamve, ob iſtiusmodi quicquam vel „expectare vel formidare vanitatis & ſuperſtitionis „nomine, non damnant tantum, verum etiam deri„dent; ſed ab hominum conſcientia, qui ab iniqua „& ſceleſta perpetrantibus pœnas exigere ac vindi„ctam ſumere, ſive pro auctoritate publica, ſive pro „viribus privatis valent.

§. V.

Dum negant obligationem divinam in directione actionum ſuarum, neceſſario etiam neganda ipſis eſt illa hominis erga Deum relatio, qua homo obligatur ad actiones ſuas, non pro arbitrio proprio, ſed ſecundum Voluntatem divinam dirigendas, motivis ab Attributis divinis deſumtis; illius vero relationis & obligationis fundamentum eſt dependentia hominis à Deo (§. 772. cap. III.): Si ergo negatur obligatio, etiam relatio illa ſive dependentia hominis à Deo neganda eſt.

§. VI.

In ſtatu naturali homo duplici modo à Deo dependet, vel ut à Creatore, vel ut à communi

Conſervatore & Gubernatore, inde Epicuræi negantes hominis à Deo dependentiam, ſimul negant, Deum eſſe omnium rerum Creatorem, Conſervatorem & Gubernatorum.

§. VII.

Si vero Deus non eſt Creator, etiam locum non obtinere poteſt Creatio.

Leucippus & Democritus, qui in Doctrina de rerum ex nihilo productione cum omnibus fere Gentilibus hallucinarunt, ſtatuerunt Mundum ex fortuito atomorum concurſu ita conſtructum fuiſſe, ut in illo producendo opera divina nequaquam neceſſaria fuerit; quam opinionem etiam Epicurus ſuam fecit; præcipue cum hypotheſibus ſuis optime faveret.

§. VIII.

Et ſi Deus non rerum Conſervator & Gubernator, etiam non datur Providentia, vel ſaltem Deus nullam rerum humanarum curam gerit, quæ alia hypotheſis Epicuræorum eſt.

JACOBUS RONDELLUS in tractatu de Vita moribusque Epicuri, aſſerit, Providentiam ab Epicuro non fuiſſe negatam, ſed eam illius fuiſſe mentem quod Deus quidem non omnium rerum curam habere, cum Mundo phyſico ſatis virum ad ſe ſuſtendandum inſit, ex hoc tamen non ſequi, Deum plane nihil in hoc Mundo moderari. Sed aliter SENECA qui de Benef. Lib. IV. Cap. IV. ex Mente Epicuri ita loquitur: „Itaque non dat Deus beneficia, ſed ſecurus & negligens noſtri, averſus à Mundo aliud agit, aut (quæ „maxima Epicuro felicitas videtur) nihil agit, nec „magis illum beneficia, quam injuriæ tangunt.„ Et Cap XIX. Lib. cit. in ipſam hujus Erroris cauſſam SENECA penetrat, dicens: Tu denique, Epicure, „Deum inermem facis. Omnia illi tela, omnem detraxiſti potentiam, ne cuiquam metuendus eſſet, „projeciſti illum extra Mundum. Hunc igitur inſeptum

„ſeptum ingenti quodam & inexplicabili muro, di-„viſumque à contractu & à conſpectu mortalium, „non habes, quare verearis. nulla illi nec tribuendi, „nec nocendi materia eſt. Id medio intervallo hu-„jus & alterius cœli deſertus, ſine animali, ſine ho-„mine, ſine re ruinas Mundorum, ſupra ſe circaque „ſe cadentium evitat, non exaudiens vota nec noſtri „curioſus. DIOGENES vero LAERTIUS Lib. X. „Sect. LXXVII. ita Epicuri opinionem proponit: οὐ γὰρ συμφωνοῦσι πραγματεῖαι, καὶ φροντίδες καὶ ὀργαί, καὶ χάριτες μακαριότητι ἀλλ᾽ ἀσθενείᾳ, καὶ φόβῳ καὶ προσδεήσει τῶν πλησίων ταῦτα γίνεται. *Neque enim Beatitati conveniunt negotia & curæ, & iræ, & gratiæ; ſed ob infirmitatem, ac timorem, & indigentiam proximorum iſta fiunt.*

§. IX.

Sunt ex Epicuræis, qui eo progredi nolunt, ut Dei Providentiam inficientur, ſed ipſius Dominum concedunt; aliam vero ineunt viam, qua hypotheſi primariæ ſuæ favere poſſit, & Numinis metum divinamque obligationem excutere; illum nimirum conſiderant ut Dominum indulgentiſſimum, qui quidem legem præſcribendi jus habeat, qui tamen homini præter neceſſitatem jugum imponere nolit, quique nihil præcipere velit de actionibus per ſe indifferentibus, cum omnis intrinſeca moralitas abſit: Bonitati ergo ejus conveniri, ut homini jus actiones ſuas proprio arbitrio determinandi permittat.

Ea quæ ex hisce porro fluunt, nempe negatio Religionis tam Naturalis quam Revelatæ, ut addamus neceſſe non eſt; hæc enim quivis facile videt, & ſi hæ Epicuræorum hypotheſes impugnatæ ſunt, Epicuræi non manent, ſed Religionem Naturalem agnoſcere tenentur, & ſaltem Naturaliſtæ fiunt, quos infra oppugnabimus.

Epicuræiſmi Cauſſa.

§. X.

Eædem, quæ Deiſmi, etiam Epicuræiſmi cauſſæ ſunt. Et ipſe etiam, quem ſupra allegavimus, SENECA ad fontem hunc penetravit. Is nimirum Epicuræorum eſt animus, ut actiones ſuas pro lubitu atque inſtinctu carnis dirigant, & proprium arbitrium omnium actionum normam conſtituant.

§. XI.

Adeſt vero Conſcientia, quæ quamcunque ſopita, accuſat; adeſt juſtiſſimi Judicis metus, mortis & futuræ pœnæ terror, hæc voluptatem & ſoporem carnalem quammaxime turbant; Si vero peccator aut medium ex hoc miſeriæ barathro evadendi neſcit, aut ſi illius uſus ipſi nimis moleſtus & ingratus videtur, & mavult voluptatibus indulgere, varia excogitat effugia, quibus omnem terrorem ex peccato orientem ex animo excutere & ſecurus vivere queat.

§. XII.

Unde ſibi perſuadet actionum differentiam nullam eſſe, ut una in ſe bona, alia mala dici nequaquam mereatur; omnes leges humanas nil niſi jugum eſſe; nec ad legis obſervationem à Deo quenquam hominum obligatum eſſe, cum Deus aut quid homines faciant plane non curet & ipſi perinde ſit quidquid agant, aut quod ſaltem Dominus indulgentiſſimus ſit, qui nemini, ceu Dominus ſervo, jugum imponere velit.

Hypo-

Hypotheſeos Epicuræorum Refutatio.

Propoſitio I.

§. XIII.

Homo natura non eſt plane exlex, ſed datur differentia actionum intrinſeca & obligatio connata.

§. XIV.

Obligatio connata dicitur, cujus ratio proxima in ipſa hominis Eſſentia & Natura continetur, ſive quæ ex tali obligatione per ſe deſcendit.

§. XV.

Lex eſt norma juxta quam creatura rationalis tenetur determinare actiones liberas.

§. XVI.

Exlex vocatur, qui non obligatus eſt actiones ſuas liberas ſecundum aliam normam determinare, quam ſecundum proprium arbitrium. Sive cui pro omni ratione ſtat propria voluntas.

§. XVII.

Obligatio autem dicitur connexio motivi cum actione.

§. XVIII.

Actiones hominis liberæ vel tendunt ad conſervationem noſtri, & ſtatum Corporis Animæque noſtræ perfectiorem reddunt, vel tendunt ad pro-

prium interitum, & ſtatum noſtrum tam externum quam internum imperfectiorem reddunt.

§. XIX.

Quodcunque ſtatum noſtrum ſive internum ſive externum perfectiorem reddit, id Bonum appellare ſolemus; quidquid vero illum imperfectiorem reddit, id Malum vocamus.

§. XX.

Cum actiones quædam liberæ tendant ad ſtatum noſtrum meliorem ſive perfectiorem reddendum, aliæ vero illum imperfectiorem reddant (§. 18.), prius vero vocemus Bonum, poſterius Malum (§. 19.): ſequitur actiones liberas vel bonas vel malas eſſe.

§. XXI.

Et quia ex actione libera vel ſic vel aliter determinata vel perfectio vel imperfectio aut Corporis aut Mentis noſtræ neceſſario ſequitur; inde fit, ut actiones per ſe vel bonæ vel malæ ſint.

§. XXII.

Intrinſeca actionum moralitas, ſive intrinſeca honeſtas ac turpitudo in hoc conſiſtit, quod actiones per ſe vel bonæ vel malæ ſint.

§. XXIII.

Quoniam actiones liberæ per ſe aut bonæ aut malæ eſſe poſſunt (§. 21.), in hoc autem conſiſtit intrinſeca actionum moralitas (§. 22.): ſequitur, dari intrinſecam actionum moralitatem, ſive dari actiones intrinſece honeſtas aut turpes; unde falſum eſt, nullam eſſe actionum moralem differentiam.

Appe-

§. XXIV.

Appetitus noſter tam rationalis quam ſenſitivus fertur in id quod bonum eſt, aut tale videtur: Adverſamur autem quod malum eſt, aut tale videtur.

§. XXV.

In ipſa ergo hominis rerumque natura motiva ſive rationes adſunt, cur aliquid aut averſetur aut appetat. Ut cum actionibus liberis motiva neceſſario connexa ſint.

§. XXVI.

Connexio motivi cum actione vocatur obligatio (§. 17.), in actionibus liberis autem ſemper eſt connexio motivi cum actione (§. 25.): E. in ipſa hominis rerumque natura conſtituta eſt quædam obligatio.

§. XXVII.

Ex quibus patet, per ipſam rerum naturam nos obligari ad actiones per ſe bonas honeſtasque committendas, malas vero ſive turpes omittendas. Hoc eſt, ad faciendum ea quæ ſtatum noſtrum perfectiorem reddunt, ad adverſanda ea quæ illum imperfectiorem reddunt.

§. XXVIII.

Obligatio connata eſt, quæ in ipſa hominis Eſſentia fundatur (§. 14.): Obligatio vero ad certas actiones committendas, alias vero omittendas, in ipſa hominis natura fundata eſt (§. 25. 26.): E. datur obligatio connata.

Ita obligatio Conſervationis Corporis ſui eſt obligatio connata, quia ejus ratio in ipſa Eſſentia ac Natura

non tantum Corporis ſed & Animæ continentur, quatenus Corpus & Anima conſtituunt unam ſubſtantiam completam, hominem. Vide Illuſtr. WOLFII Jus Naturæ (Tom I. §. 17 40.): Hinc ipſi etiam Athei admittere tenentur differentiam inter actiones malas & bonas, quatenus moraliter ſpectantur: ut ſuo loco oſtendimus; Vide WOLFII Theol. Nat. Tom. II. §. 500.

§. XXIX.

Regula iſta, ſecundum quam tenemur actiones, quæ ad Perfectionem noſtram tendunt, committere; ea vero, quæ ad propriam imperfectionem tendunt, omittere, eſt Lex, ipſa noſtra rerumque Natura conſtituta, quæ propterea vocatur Lex naturalis.

§. XXX.

Qui obligatus eſt ad actiones per ſe honeſtas committendas, per ſe turpes vero omittendas, exlex dici nequit (§. 16.): Cum vero homo ad hoc obligatus ſit (§. 26. 28.), exlex dici nequit, ſed ad obſervationem legis naturalis obligatus eſt (§. 29.).

Rectiſſime omnino de motivis cum actionibus malis connexis, hoc eſt, de obligatione ad actiones turpes omittendas judicat M. ANTONIUS Lib. IX. §. 4. *Qui peccat ſibi ipſi peccat: Qui injuſte agit, ſibi ipſi malum infert, dum ſeipſum malum efficit.* Homo ergo quivis ſe intime obligatum ſentit ad actiones ſuas ſecundum certam regulam determinandas, unde propriæ felicitatis & perfectionis cupidiſſimus; ea vero omnia averſatur, de quibus revera credit, ea ſibi detrimentum allatura eſſe. Et actionum differentiam eſſe, inde etiam patet, quod ipſimet, qui mortalium peſſimi habentur, ſubinde non poſſint non actiones quaſdam, quas Virtutes appellamus, quammaxime approbare; undenam hoc eſt? Quam quod ipſimet virtutis præſtantiam agnoſcere tenentur. Hos deſcri-

deſcribit SENECA de Benef. Lib. IV. Cap. XVII. „Placet, inquit, ſuapte Natura, adeoque gratioſa „Virtus eſt, ut inſitum ſit etiam malis, probare me„liora. Quis eſt qui non beneficus videri velit? „qui non inter ſcelera & injurias, opinionem boni„tatis affectet? qui non ipſis, quæ impotentiſſime fe„cit, ſpeciem aliquam inducat recti? velit quoque „iis beneficium dediſſe, quos læſit? Gratias quoque „agi ſibi ab his, quos afflixere, patiuntur, bonosque „ſe ac liberales fingunt, quia præſtare non poſſunt. „Quod non facerent, niſi illos honeſti & per ſe ex„petendi amor cogeret moribus ſuis opinionem con„trariam quærere & nequitiam abdere, cujus fructus „concupiſcitur, ipſa vero odio pudorique eſt: Neque „quisquam tantum à Naturali Lege deſcivit, & homi„nem exuit, ut animi cauſſa malus ſit. Dic ergo „cuilibet ex iſtis, qui rapto vivunt, an ad illa, quæ „latrociniis & furtis conſequuntur, malint ratione bo„na pervenire? Optabit ille, cui graſſari & trans„euntes percutere quæſtus eſt, potius illa invenire, „quam eripere. Neminem reperies, qui non nequitiæ „præmiis ſine nequitia frui malit. Maximum hoc ha„bemus Naturæ meritum, quod virtus in omnium ani„mos lumen ſuum præmittit: Etiam qui non ſequun„tur illam vident. Hactenus SENECA.

Propoſitio II.

§. XXXI.

Homo etiam, ad certa officia Proximo ſuo præſtanda, natura obligatus eſt.

§. XXXII.

Hæc propoſitio ſic demonſtratur: homo quilibet, niſi affectus contrarii id impediant, etiam ex eo voluptatem percipit, ſi alii homines felices ſunt

ſunt, & illorum ſtatus perfectior fit: ſi vero ex re aliqua voluptatem percipimus, id etiam eoipſo confert ad promotionem Perfectionis ſtatus noſtri; atqui obligati ſumus ad id quod confert ad perfectionem ſtatus noſtri (§. 27.): E. etiam obligati ſumus ad perfectionem alienam promovendam, quatenus per illam etiam ſtatus noſter perfectior fit.

§. XXXIII.

Actiones liberæ ſemper conſentire debent; alias una impediret quod altera promovet; unde ſequitur, quod alterius æque ac ad noſtrum Perfectionem actiones noſtras dirigere teneamur; ſi nimirum ex. gr. quenquam injuſte offendimus aut lædimus, id multum ad ſtatus noſtri imperfectionem contribuere poteſt; cum vero ad omnia ea evitanda obligati ſumus, quæ ſtatum noſtrum imperfectiorem reddunt, etiam ad proximi noſtri læſionem evitandam obligati ſumus. Hoc modo etiam ratione beneficiorum, quæ aliis debemus, res ſeſe habet, & ex collatione eorundem voluptatem percipimus.

§. XXXIV.

Argumentatio hæc eo redit: Directio actionum ad ſui Perfectionem ſubſiſtere nequit, niſi aliorum perfectio perinde ac noſtra promoveatur; ad prius obligati ſumus, ergo etiam ad poſterius. Unde ſequitur, hominem ad certa officia proximo præſtanda natura obligatum eſſe, quod erat in quæſtione.

§. XXXV.

Etiam hoc modo demonſtrari poteſt: Aſſumendo homines omnes natura æquales eſſe, ut unus

unus aut nulla aut æquali obligatione teneatur erga alterum & viceverſa, & inde ſic argumentando: Quod jure tibi non vis fieri ab alio, id alteri ne feceris, & quod tibi vis fieri ab altero, id etiam alteri facias; quia is eadem erga te obligatione tenetur; qua tu erga eum, aut ſcilicet nulla aut æquali. Obligati autem ſumus, ut velimus nobis ab aliis nullum malum inferri, bonum contra conferri; obligati enim ſumus ad ea, quæ ſtatum noſtrum perfectiorem reddunt; quærenda; quæ imperfectiorem reddunt, evitanda (§. 27.): quoniam itaque obligatio hominum eſt aut nulla aut æqualis erga ſeinvicem, nosque obligati ſumus, ut velimus alterum nobis non male; ſed benefacere, hinc in altero obligationem erga nos ſupponimus, alias jure hoc velle non poſſemus, quod tamen jure volumus, dum obligati ſumus, ut id velimus; E. etiam ad idem erga alterum obligati ſumus; obligatio enim eſt æqualis.

§. XXXVI.

Nullam adeſſe obligationem dici non poteſt, cum nos erga alios obligatos ſentimus; quoniam ergo obligatio eſt æqualis, patet alterum etiam ad idem erga nos obligatum eſſe, ad quod nos erga illum obligatos ſentimus. Unde ſequitur, nos ad certa officia proximo præſtanda natura obligatos eſſe, obligationemque illam eſſe mutuam.

Quod ſi vero aliquid ab altero nobis fieri volumus, neceſſum eſt, ut alter nobis ad hoc faciendum obligatus ſit, & ut adeo nobis jus competat hoc ab altero poſcendi vel petendi; & quodſi tu alteri eadem obligatione teneris, neceſſe eſt, ut tu quoque eidem facias idem

idem, & alteri quoque competit jus exigendi vel petendi ut facias. Vide illuſtr. WOLFII Jus Naturæ Tom. I. §. 99. Non poſſum quin hic apponam verba Celeb. JO. ALPH. TURRETINI, quæ extant Diſſert. I. de Legibus Naturalibus §. XXVI. „Sunt & „in hominibus, inquit, adfectus non pauci, qui Offi-„ciorum Naturalium rationes ſupponunt, iisque ædi-„ficantur. Cur, ex gr. quosdam amamus, adproba-„mus, magni facimus, cur alios contra odio habe-„mus, adverſamus, deſpicimus, niſi quia apud nos „ſtatuimus, illos quidem id feciſſe quod debuerunt, „hos quod debuerunt neglexiſſe & violaſſe? Etenim ſi „neutris Officia ulla incumbebant, cauſſæ nihil eſt cur „bene vel male in eos adfecti ſimus. Dices, nos „eos diligere, & in pretio habere, qui nobis favent, „eos contra odiſſe & averſari, qui aliquid detrimenti „nobis adferunt. Sed unde oritur utrumque, niſi quod „cenſeamus utrosque, ſive ex juſtitia, ſive ex boni-„tate, ſive ex fidelitate, ſive ex grato animo, ſive „ex alio quopiam officio, ad nobis favendum, nul-„lumque nobis detrimentum adferendum adſtrictos „fuiſſe, ſuaque illa officia vel neglexiſſe vel imple-„viſſe? Etenim cum deliro, vel fatuo, nos lædenti „non iraſcimur, cur eosdem nos juvantes in pretio „non habemus, niſi quia ſcimus eos, cum ſui com-„potes non ſint, iisdem non teneri officiis, quibus „ceteri Mortales tenentur.

Propoſitio III.

§. XXXVII.

Datur Legis Naturalis obligatio divina.

§. XXXVIII.

Homo Natura ad Legis divinæ obſervationem obligatus eſt (§ 805.): Lex autem Naturæ eſt lex divina (§. 807. Cap. III.), & Deus non poteſt non velle, ut actiones noſtras ſecundum

dum Naturæ regulam determinemus (§. 808. l. c.), & homo tenetur actiones ſuas non arbitrio ſuo, ſed ſecundum Voluntatem Dei determinare (§. 803.): E. datur Legis Naturalis obligatio divina.

Unde HIEROCL. Comment. in Aur. Carm. Pythag. λόγω δὲ ὀρθῶ πείθεσθαι, καὶ Θεῶ, ταυτόν ἐςι, τὸ γὰρ λογικὸν γένος ταῦτα βέλεται ἃ ὁ θεῖος ὁρίζει νόμος. *Eſt vero idem, Rationi & Deo, parere: Natura enim, quæ rationis eſt particeps, ea ipſa vult, quæ divina lex ſtatuit.* Citante Cel. TURRETT. ad §. XXII. Differt. I. de Leg. Nat. Et Cicero LACTANTIUM divin. Inſtit. Lib. VI. Cap. VIII. „Eſt „quidem vera lex, inquit, recta Ratio, Naturæ con„gruens, diffuſa in omnes, conſtans, ſempiterna, quæ „vocet ad officium jubendo, vetando à fraude deter„reat: quæ tamen neque probos fruſtra jubet aut ve„tat, nec improbos jubendo aut vetando monet. Huic „legi nec abrogari fas eſt, neque derogari ex hac ali„quid licet, neque tota abrogari poteſt. Nec vero „aut per Senatum, aut per Populum ſolvi hac lege „poſſumus: Nempe eſt quærendus explanator, aut in„terpres ejus alius. Nec erit alia Lex Romæ, alia „Athenis: Alia nunc, alia poſthac; ſed & omnes „Gentes & omni tempore una Lex & ſempiterna & „immutabilis continebit, unusque erit communis „quaſi Magiſter & imperator omnium Deus, ille le„gis hujus inventor, diſceptator lator, cui qui non „parebit, ipſe ſe fugiet, ac naturam hominis aſper„nabitur; hoc ipſo luet maximas pœnas; etiamſi cæ„tera ſupplicia, quæ putantur, effugerit. Et CICERO de Legibus Lib. II, Cap. IV, inquit. „Hanc „video ſapientiſſimorum fuiſſe ſententiam, Legem „neque hominum ingeniis excogitatam, nec Scitum „aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam, quod „univerſum Mundum regeret, imperandi prohibendi„que Sapientia.

Propoſitio IV.

§. XXXIX.

Homo ad obſervationem Legis civilis obligatus eſt.

§. XL.

Lex civilis nullum alium in finem fertur, quam ad promovendum bonum publicum, & ad communem ſecuritatem conſervandam.

§. XLI.

Quoniam Lex civilis tendit ad bonum publicum, etiam eoipſo ad bonum uniuscujusque civis in ſpecie promovendum tendit; dum civis quilibet in civitate commodo vivere, & corpore & re ab aliorum vi atque fraudibus ſecurus eſſe poteſt; hoc vero ad propriam felicitatem & tranquillitatem, promotionemque perfectionis ſtatus noſtri multum conferre; nemo eſt qui negare poterit. Homo autem obligatus eſt, ad facienda ea, quæ promovent Perfectionem propriam (§. 26 -- 28.): E. etiam ad Legis civilis obſervationem obligatus eſt.

Propoſitio V.

§. XLII.

Nec minus etiam homo ad Religionem Naturalem obligatus eſt.

Homo

§. XLIII.

Homo obligatus eſt ad Attributa Dei ejusque Voluntatem in Actionum liberarum ſuarum determinatione, conſiderandum ut motiva (§. 770. Cap. III.), in hac obligatione conſiſtit Religio Naturalis (§. 771. l. c.): E. homo ad Religionem Naturalem obligatus eſt.

Objectionum ſolutio.

§. XLIV.

OBJECTIO PRIMA à Bonitate divinà deducitur, cui Epicuræi contrariari arbitrantur, quod Deus homines obliget ad actiones ſuas non pro arbitratu proprio determinandas, ſed ad quasdam committendas, alias vero omittendas.

§. XLV.

At non perpendunt, totam Legem divinam in ipſa hominis Eſſentia ita fundatam eſſe, ut omnes leges, quotquot ſint, Bonitatis divinæ ſignum ſint, dum ad promotionem perfectionis humanæ tendunt (§. 808. Cap. III. & Propoſ. I - - IV.): Imo ipſa Theologia Naturalis ita comparata eſt, ut illius regulæ & præcepta ad promotionem Perfectionis & felicitatis ſtatus hominis (§. 787. Cap. III.) faciant.

§. XLVI.

Alia OBJECTIO inde deſumitur, quod eô modo, quo hominum obligationem demonſtravimus, omnis obligatio tantum ex noſtrummetipſorum amore & propria utilitate derivetur; quod Principium ſit longe periculoſiſſimum; hac enim ratione omnia humanæ vitæ officia, ſublata

 utili-

utilitate, evaneſcere, plurimas Virtutes locum habere non poſſe, imo ex hac hypotheſi ſequi, neque Deum à nobis colendum, ſi nec ſperandum nec metuendum ab ipſo aliquid eſſet; mortalium etiam peſſimos dici, qui omnia utilitate metiantur.

§. XLVII.

Varia autem hic obſervanda veniunt α. quidem quod omnino juſtitia ab utilitate nunquam ſit ſeparanda, ut aliquid non ideo ſolum faciendum ſit, quia utile, ſed quia ſimul juſtum eſt; ergo actionum noſtrarum regula non ſola Utilitas ſeparata à Juſtitia eſt, ſiquidem multa nobis aliquo modo utilia eſſe poſſunt, quæ tamen juſta minime ſunt.

§. XLVIII.

β. Quoad Legem ſive Jus, quod vocamus, Naturale, indicavimus, quænam utilitatis quam ab altero expectamus regula ſit (§. 35. 36.), nempe ſenſus obligationis erga illum, id nempe ad quod nos erga illum obligatos ſentimus etiam ab illo poſſumus petere; non ergo ſola in hac obligatione utilitas ſpectatur, ſed id fieri debet ſecundum certam normam, ad quod alterum erga nos obligatum cenſemus, ſcilicet quod nos jure ab alio expectare poſſumus, ut id nobis vel faciat vel non faciat, ad id & nos obligati ſumus; utilitas ergo illa, qua Jus Naturale nititur, ſemper cum Juſto, nempe æqualitate obligationis conjuncta eſt.

§. XLIX.

γ. Quoad Religionem Naturalem demonſtravimus, obligationem illam in hoc conſiſtere, ut actiones noſtras dirigamus ſecundum Voluntatem

Dei, motivis ab ejus Attributis deſumtis; ſupponimus ergo Superiorem aliquem, qui imperandi Jus habet, & ad cujus obſequium obſtricti ſumus, ſic etiam obligationem ad Jus Naturæ divinam eſſe probavimus (§. 38. Propos. III.).

§. L.

Summæ Dei tum Bonitati tum Sapientiæ acceptum ferendum eſt, quod officia noſtra erga nosmet ipſos, erga Proximum, erga integram Civitatem, ergà Deum ipſum cum propria utilitate ita conjunxerit, ut è re noſtra ſit, ſi debita officia præſtemus; adeo ut ſi facimus id quod Jus & Religio à nobis poſtulat, noſtram ſimul felicitatem promoveamus.

Unde CICERO de fin. bon. & mal. Lib. II. Cap. XXII. *Intereſt omnium recte facere.* Vide Celeb. TURRET. Diſſert. II. de Legibus Nat. §. XXIII. & §. XXV. ubi inquit: „Cum Deus ita nos finxerit, ut vividiſ„ſimo atque inſuperabili propriæ conſervationis & fe„licitatis deſiderio tangamur, licet utique, imo vero „& laudabile eſt, rectiſſima via, puta per Virtutis & „Officiorum praxin, ad Felicitatem contendere.

§. LI.

TERTIA, quam proferunt, OBJECTIO huc tendit, ut Adverſarii oſtendant, nulla certa juſti & injuſti, honeſti aut turpis dari principia; uni Populo ſæpe turpe eſſe, quod alteri juſtum habetur; ſi vero certa darentur principia, ex quibus honeſtum a turpi tuto ſecerni poſſet, Jus Naturæ univerſale futurum, ut illius Leges eædem eſſent omnibus; illas autem apud varios Populos eſſe diverſiſſimas, uti Hiſtoriarum tam antiquarum quam modernarum monumenta prodant.

§. LII.

Ad quæ regerimus α. diſtinguendum eſſe inter Rationem & ejus uſum, inter principia Juris Naturalis Religionisque & accuratam illorum cognitionem; fieri enim poteſt ut aliquis facultate ratiocinandi polleat, illam vere nunquam excolat; eodem modo principia Juris & Religionis Naturalis poſſunt eſſe clariſſima nihilominus magna hominum pars aut præjudiciis variis tam juventutis quam voluptatis, ſive affectibus præpediti ad illa nunquam attendunt, inde tamen minime ſequitur: Multi homines imo integri etiam Populi ex ignorantia, aut præjudiciis, aut actibus agunt. ergo illa Principia nec ſunt univerſalia nec naturalia.

§. LIII.

β. Dici haudquaquam poteſt, Legem Naturæ non eſſe univerſalem & immutabilem; Jus enim naturæ æque ac Theologia Naturalis ſemper in hominis Eſſentia & ejus erga alios ſibi æquales & erga Deum relatione fundatum eſt; quamdiu ergo eſſentia hominis, ejusque relatio erga Deum & proximum, eadem eſt, etiam Juris & Religionis naturalis principia manent eadem: Neque aliunde quam ab hominum ignorantia adfectibus præjudiciis que eſt, quod illa negligantur & ſecundum illa nequaquam vivatur: Nihilominus quidquid ex hominis Eſſentia, ejusque erga Deum & proximum relatione demonſtrari poteſt, ſemper & ubiqui verum certumque manet.

§. LIV.

ALIA OBJECTIO multi ponderis non eſt

inde

inde deſumta, quod Leges Naturæ nil niſi Juventutis & educationis præjudicia ſint.

§. LV.

At quis id opinionem vel præjudicium dixerit, quod legitime ex ejusmodi principiis, quæ nemo inficias ire poterit, demonſtrari poteſt. Unde quæſo fit, ut Viri etiam Sapientiſſimi ad maximum in hoc ævo Sapientiæ culmen progreſſi tales opiniones nunquam deponant, ſed confirment atque demonſtrent? rigidiſſimum etiam hæ Veritates examen ſuſtinent; opiniones vero, præjudicia, & quæ ſolidis fundamentis non ſuperſtructa ſunt, facillime deſtruuntur, neque tam univerſalis, in iis placitis, quæ meræ opiniones ſunt, conſenſus reperitur.

§. LVI.

OBJICIUNT ALII, uti HOBBESIUS de Cive Cap. XII. & Leviat. Cap. XV. Regulas boni & mali, juſti & injuſti, honeſti & inhoneſti, eſſe Leges Civiles, ideoque quod Legislator præceperit, id pro bono, quod vetuerit, id pro malo habendum eſſe; is autem Legislator eſt, qui in Civitate ſummum habet imperium. Ante imperia, juſtum & injuſtum non extitiſſe, ut duorum Natura ad mandatum ſit relativa; actionemque omnem ſua Natura eſſe adiaphoram: Quod juſta vel injuſta ſit, a jure imperantis provenire. Reges igitur, quæ imperant, juſta facere imperando; quæ vetant vetando injuſta.

§. LVII.

Verum a. Propoſitionibus antecedentibus intrinſecam actionum differentiam naturalemque

 obliga-

obligationem ad certa erga nos, erga Proximum, erga Societatem, erga Deum officia jam demonſtravimus.

§. LVIII.

β. Diſtinguendum eſt inter illas Leges, quæ in ipſa hominis Eſſentia & naturali relatione fundamentum ſuum habent, & illas quæ per ſe quidem indifferentes, in certis tamen Civitatis alicujus circumſtantiis ut jubeantur neceſſum eſt, at evitandum malum aliquod illi imminens, & hac ratione id, quod ante mandatum ſummi Imperantis nec juſtum nec injuſtum erat, illius Lege fit juſtum, vel injuſtum, officia hæc non in ipſius hominis Eſſentia fundantur, propterea que illorum obligatio à ſolis circumſtantiis externis & Imperio ſummo dependet.

§. LIX.

γ. Dantur vero talia officia, quæ Princeps vel Magiſtratus mutare nunquam poterit, alias præcipere poſſet ut latrocinia, furta, homicidia, perjuria, proditiones, blasphemiæ aliæque ejusmodi actiones juſtæ eſſent, ut contra Temperantia, æquitas pietasque pro actionibus injuſtis ſceleribusque habeantur.

Recte ratiocinatur de hac re CICERO de Leg. Lib. I. Cap. XV. XVI, ubi inter alia hoc modo: „Atqui ſi „Natura confirmatum jus non erit, virtutes omnes „tollentur. Ubi enim liberalitas, ubi patriæ Caritas, „ubi pietas, ubi aut bene merendi de altero, aut re„ferendæ Gratiæ voluntas, poterit exiſtere? Nam hæc „naſcuntur ex eo, quod Natura propenſi ſumus ad di„ligendos homines, quod fundamentum juris eſt. Ne„que ſolum in homines obſequia, ſed etiam in Deos „cærimoniæ religionesque tollentur, quas non metu, „ſed

„ſed ea conjunctione, quæ eſt homini cum eis, con-
„ſervandas puto. Quod ſi populorum juſſis, ſi prin-
„cipum Decretis, ſi ſententiis Judicum, Jura conſti-
„tuerentur, jus eſſet latrocinari, Jus adulterare, Jus
„teſtamenta falſa ſupponere, ſi hæc ſuffragiis aut ſci-
„tis multitudinis probarentur. Quod ſi tanta pote-
„ſtas eſt ſtultorum ſententiis atque Juſſis, ut eorum
„ſuffragiis rerum natura vertatur, cur non ſanciunt,
„ut quæ mala pernicioſaque ſunt, habentur pro bo-
„nis ac ſalutaribus? aut cur, cum Lex ex injuria jus
„facere poſſit, bonum non eadem facere poſſit ex ma-
„lo? atqui nos legem bonam à mala, nulla alia niſi
„Naturæ norma dividere poſſumus. Nec ſolum jus
„injuria natura dijudicantur, ſed omnino omnia ho-
„neſta ac turpia; nam & communis intelligentia no-
„bis notas res efficit, ut honeſta in virtute ponantur,
„in vitiis turpia. Ea autem in opinione exiſtimare,
„non in natura poſita, dementis eſt. Hactenus Cicero.

§. LX.

QUIDAM denique nil niſi vi pactorum juſtum vel injuſtum fieri DICUNT, omnemque inde obligationem derivant. Uti HOBBESIUS in Leviath. Cap, XV. In hac Lege conſiſtit natura Juſtitiæ. Ubi enim non præceſſit Pactum, omnia omnium ſunt. Nihil ergo eſt injuſtum.

§. LXI.

Reſpondemus in quibusdam caſibus hoc verum eſſe, ex. gr. ſi Dominus cum ſervo pactum init, ut ſub certis conditionibus ipſi certa præſtet officia ſive ſervitia, juſtum ſit, ut ſervus ſua fideliter præſtet, & ut Dominus contra etiam promiſſis ſuis ſtet; injuſtum foret, ſi aut ſervus ſua male exequeretur, aut Dominus ſervo fideli promiſſam operum compenſationem non ſolveret; absque hoc vero pacto nec ſervus ad ſervitia illa præſtanda, nec Dominus ad mercedis ſolutionem obliga-

tus erat. Nihilominus aliquid adſit oportet, quod Pacto robur addit, & per quod uterque ad Pacto ſatisfaciendum ſe obligatum ſentit, quod Juſtitiam appellamus.

§. LXII.

Dantur vero etiam talia erga proximum officia, quæ ex Pacto derivari minime poſſunt, qualia ſunt illa, quæ ad Charitatem pertinent, ubi in certis caſibus expectamus, ut Proximus nobis ea faciat vel non faciat, ad quæ nos etiam obligatos ſentimus, ſi Proximus noſter eodem in caſu eſſet ex gr. ut ſuccurramus miſero, ut neminem obtrectemus aut bonæ illius famæ noceamus, ut alterius felicitatem quantum per nos licet promoveamus, neque etiam alios ſine data cauſſa lædamus &c. in hujusmodi rebus pactum nullum præcedit, ut obligatio demum ex illo ſequatur, ſed ante omne Pactum hæc ab omnibus vel juſta vel injuſta habentur. Officia etiam, quæ Religio Naturalis nobis præſcribit, omnibus Pactis anteriora ex ipſa tum hominis eſſentia, tum erga Deum relatione fluere à nobis jamjam demonſtratum eſt.

§. LXIII.

Ad præcipuas, quæ contra divinam Providentiam moventur, difficultates, jam Capite præcedente reſpondimus, eamque adverſus aliter ſentientium hypotheſes demonſtravimus: reſtant autem nonnulla de hac materia, tum ad illius confirmationem, tum defenſionem adhuc dicenda.

§. LXIV.

Quod ad uberiorem illius confirmationem pertinet, antea à priori à nobis demonſtrata fuit

divina

divina Providentia. Nunc quædam adhuc à poſteriori ex Mundi hujus conſideratione deſumta afferemus.

§. LXV.

Et quidem *primo* oculi ad Mundi hujus ordinem, illiusque ordinis conſtantem durationem advertendi ſunt; quam ordinata, quam ornata ibi ſunt omnia, quam ſapiens omnium rerum varietas ibi deprehenditur.

„Domum recte ordinatam, Rempublicam bene conſtitutam, ab aliquo regi quis dubitet? Quanto minus Domum illam ſplendidam, pulcherrimam illam Civitatem, quæ orbis nominatur? Inquit Theologus Acutiſſ. JO. ALPH. TURRETT. in Cogit. de variis Theologiæ Cap. §. LXXIV.

§. LXVI.

Cœlum ſi aſpicimus, reperiuntur à nobis Aſtra, reperiuntur Planetæ; at quam mirus in illorum diſpoſitione ac Planetarum circumgiratione occurrit, ordo quam artificioſus motus, quanta regularum, quæ ibi obſervantur, conſtantia; & ſi fortuito hæc eveniant, cujus tamen exemplum aliud dari neutiquam poteſt, cur non fortuito dudum omnia dilapſa ſunt, ſi non à ſapientiſſima ſimul & potentiſſima Mente omnia gubernantur.

§. LXVII.

Et quanta divinæ providentiæ indicia in hac Terra reperiuntur; An quæſumus fortuita eſſe poteſt tam artificioſa hominis ſtructura, ut omnia ibi ſapientiſſime diſpoſita, omnia membra concinne ordinata, nihil quod deficiat, nihil etiam quod ſuperfluum ſit, ibi reperiatur; imo omnia

ita

ita fabricata, ut quodcunque membrum uſui & fini ſuo optime accommodatum ſit.

§. LXVIII.

Tantus ſemper creaturarum in hoc Terrarum orbe, tam rationalium, quam animalium numerus exiſtit, quantum Terra & ſuſtentare poteſt; nunquam ille nimis accreſcit, nunquam nimis decreſcit; tantam exhibet hoc habitaculum noſtrum alimentorum copiam, quanta ad vitam tot creaturarum conſervandam requiritur; dici non poteſt, quidquam, ex frumento, aut alio cibo, ad vitam tum hominum tum animalium conſervandam; neceſſarium, unquam perire, quaſi nimia foret illius abundantia; nec contra dici poteſt, univerſalem unquam illius extitiſſe penuriam, ut aut hominum aut animalium genus fame enecatum fuerit; ſed maxima ejus deprehenditur proportio, fortuito hæc per tot annorum millenia ita accidiſſe quis dixerit? In domo bene ordinata tam accuratam demenſi adminiſtrationem prudenti Patrifamilias quis non adſcripſerit?

§. LXIX.

Quam eximia inter Corpus humanum & hanc Terram exiſtit proportio? Quam accurata proportio inter Corpora animalium & Hominis, inter Animalium & illorum uſum, inter Animalium Corpora & hanc Terram reperitur; ſi duplo vel quadruplo majora eſſent Corpora humana, quantæ Domus, quanta Veſtimenta, quanta jumenta, quam magna cibi & pabuli copia requireretur. Si minora, operibus peragendis non ſufficerent.

Quam

§. LXX.

Quam apta uſibus humanis ſunt omnia; quæ homo & ad vitæ neceſſitatem & utilitatem & jucunditatem deſiderare poteſt; omnia reperiuntur, & quidem ſapientiſſime ita ordinata, ut non ſine hominis induſtria ac labore comparari queant.

§. LXXI.

Quanta omnium rerum in hac terra varietas; quanta vultuum humanorum diverſitas, quæ quanti uſus ſit & quam ſapienter inſtituta, nemo eſt qui ignoret; quam diverſa eſt terræ hujus ſuperficies, quod quantum ad hominis uſum & delectationem faciat, nemini non conſtat; quanta Animalium non tantum generum ſed & ſpecierum diverſitas; quam diverſi terræ hujus fructus, quam diverſæ Plantæ, quam diverſi varii generis cibi; quæ omnia conſtantiſſime in rerum natura obtinent; & ut terra hæc idoneum homini ſit habitaculum, ita diriguntur, ut homo commodiſſime in illa vivere poſſit.

§. LXXII.

Quam ſapiens eſt ingeniorum humanorum diverſitas, ut omnibus ſcientiis, omnibus artibus, omnibus ſervitiis adaptata quaſi inveniantur ingenia, ut nulla ſcientia, nulla ars inveniatur, quæ non à tanto hominum numero excolatur, quantum ad humani generis & ſocietatis perfectionem neceſſum eſt. Quam ſapiens bonorum temporalium ſive divitiarum diſtributio, ita comparata, ut diverſi illius dentur gradus, quo unus alteri lubentius inſerviat.

§. LXXIII.

An cæcæ neceſſitati, an fortuito caſui hæc omnia adſcribenda? An unquam caſus aliquis fortuitus in hac terra quidquam tam artificioſi effecit? ubinam quæſo maxime ornatum & ordinatum Palatium, ubinam artificioſa illa machina aut horologium, ubinam Oratio aut Poëma illud, quod fortuito caſu enatum eſt?

§. LXXIV.

Et ſi unquam artificioſi quidquam fortuito caſu enatum eſſet, cur tam raro contingunt, cur non infinitis vicibus absque ulla confuſione aut errore recurrunt, uti ea quæ in hoc Mundo iterum iterumque absque ulla ordinis ceſſatione eveniunt.

Optime CICERO de divinat.: *Lib.* I. Cap XIII. „Caſu inquis. Itane vero? Quidquam poteſt caſu eſſe „factum, quod omnes habet in ſe numeros veritatis? „Quatuor tali jacti, caſu venereum efficiunt. Num „etiam centum venereos, ſi quadringentos talos jeceris, caſu futuros putas? Adſperſa temere pigmenta „in tabula, oris lineamenta effingere poſſunt; Num „etiam veneris Coæ pulchritudinem effingi poſſe adſperſione fortuita putas? Sus roſtro ſi humi A litteram impreſſerit, num propterea ſuſpicari poteris? „Andromacham Ennii ab ea poſſe deſcribi? - - . - „Sic enim ſe profecto res habet. ut nunquam perfecte „veritatem caſus imitetur.

§. LXXV.

Adtendendum porro ad ea Providentiæ divinæ ſigna, quæ non tantum Hiſtoriarum monumenta narrant, ſed quæ quotidianis etiam exemplis conſtant, ſi modo quis animum advertere velit, ubi ſingularia deprehendimus Dei judicia,

quæ

quæ caſui fortuito adſcribi minime poſſunt, ut ſunt, ſcelerum ſecretiſſima & maxima cum cautione admiſſorum detectio, & pœna de iis ſumta; hominum ſceleratiſſimorum haud infrequens miſerrimus exitus, Populorum criminibus maxime deditorum pernicies, mirabiliaque de iis ſumta ſupplicia & hujuscemodi plura.

§. LXXVI.

Tantus porro hominum improborum, injuſtorum & ſceleratorum numerus in humana Societate reperitur, tantus affectuum impetus, injuſtitiæ atque vindictæ deſiderium, ut mirum ſit, quomodo vaſtiſſima etiam Imperia in obſequio contineri queant, ut pro unius hominis arbitrio in illo omnia gerantur; imo maximus & conſtans in illo obſervetur ordo. Inquis, vi contineri improbos & ſuppliciorum metu a maximis criminibus coërceri! at quænam comminatio ſufficiens eſſet ad refrænanda crimina ſecretiſſima, quæ nulla unquam humana ſagacitas detegere poſſet? quibusnam quæſo minis perjuria cohiberi poſſunt, dum nullum ad illa detegenda ſupereſt remedium? quis furtis & homicidiis clandeſtinis frænum injiceret? quis adeoque, quantacunque vi & poteſtate præditus, humanam Societatem conſervare, quibus vinculis homines continere poſſet, niſi Summi Juſtiſſimique Numinis, niſi Providentiæ metus eſſet. Metum hunc, quo homines in officio continentur, quo humana Societas atque ordo conſervatur, nonniſi inventum hominum politicorum, nil niſi fraudem & chimæram eſſe, quis dixerit? idem enim dixerit, humani Generis conſervationem mero figmento niti.

§. LXXVII.

Ad plurimas easque momentoſiſſimas, quæ contra divinam omnium rerum Gubernationem moventur OBJECTIONES capite præcedente jamjam reſpondimus; ſuperſunt nonnulla minoris momenti, quæ antiquis maxime temporibus ab Epicuro ejusque aſſeclis prolata fuere. Dum a. Majeſtate divina indignum eſſe putarunt, ut rerum minimarum etiam & viliſſimarum curam gereret, uti ſi Potentiſſimus Rex quidam rerum etiam minutiſſimarum, quæ in Regno ſuo accidunt, rationem habere vellet, ad easque ſeſe demitteret.

§. LXXVIII.

Adſunt vero ſufficientiſſimæ rationes, cur hoc fieri debeat, tam ratione Dei, quam reſpectu Creaturarum. Reſpectu Dei, illius Majeſtas ita concipienda eſt, ut Deus omnium rerum, omnis Eſſentiæ & Exiſtentiæ, omnis Ordinis & Nexus rerum Autor, omnia maxima & minima unico intuitu ab omni æternitate cognoſcat & unico actu ſibi repræſentet, ut unico ſimul operationis actu omnia conſervat & moderatur, ut oculos Omniſcientiæ illius nihil fugiat, & Omni - Operationem ejus ne minimum quidem in rebus accidens ſubterfugiat. Quo quid infinito Dei Intellectu, illimitataque Omnipotentia dignius dici queat, non video. Ignorantiæ contra humanæ & defectui virium adſcribendum, quod Rex eventus tantum quosdam in Regno ſuo cognoſcere, quod minimam ſolum partem nutu ſuo adminiſtrare poteſt.

§. LXXIX.

Creaturas quod ſpectat, ea eſt illarum natura

ra ut minores non minus ac majores conſervatione & gubernatione opus habeant, alias res minimæ prærogativum quoddam poſſiderent, quod maximis non competeret, dum independentes eſſent. Ex rebus minimis porro res maximæ compoſitæ ſunt, ſi ergo res maximæ conſervandæ & gubernandæ ſunt, minimæ, ex quibus componuntur, non minus hac divina ope indigent; unde ſi divina Majeſtate non indignum eſt, ut rerum maximarum curam habeat, etiam indignum eſſe nequit, ut partium ex quibus illæ componuntur curam gerat. Eventus denique minimos quod attinet, nemini non per experientiam conſtat, ex minimis etiam eventibus maximas in Mundo oriri mutationes; ſi ergo divina Majeſtate indignum cenſeri nequit, ut maximos in hoc Mundo eventus dirigat, ipſum etiam non dedecet, ut eos gubernet, qui quidem in hominum oculis parvi videntur, qui tamen maximorum rationem ſufficientem in ſe continent. In nexu etiam rerum tam arcte omnia inter ſe cohærent & connexa ſunt, ut integrum rerum nexum & feriem moderari non poſſit, qui non etiam minimas ejus partes moderatur. Cui ergo rerum maximarum in hoc Mundo cura competit, ei etiam eoipſo rerum minimarum moderamen adſcribendum eſt.

§. LXXX.

Eodem redit illa OBJECTIO, quod concipi minime poſſit, quomodo Deus tot rebus ſimul adtendere, tot negotia ſimul curare, minima etiam in toto hoc, quamcunque late pateat, Univerſo dirigere poſſit.

§. LXXXI.

Qui ita exigue de Deo ſentiunt, non infinitum Dei Intellectum, nec illimitatam ejus Potentiam noſcunt, nec ſcium quid Spiritus abſolute perfectiſſimus ſit: unde prius ex Theologia Naturali erudiendi ſunt, quid Ens Perfectiſſimum involvat, quam intelligere poſſunt, quomodo omnia hæc Deo adſcribantur.

§. LXXXII.

Non majoris ponderis illa DIFFICULTAS eſt, quæ à turbatione & Fidelitatis & Beatitatis Summi Numinis deſumitur, quod nimirum Deus & Feliciſſimus & Beatiſſimus gradu abſolute ſummo eſſe nequeat, ſi non tranquillus omnisque Curæ expers ſit.

Hinc. LUCRET. Lib. I. canit:

Omnis enim Divum per ſe Natura neceſſe 'ſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur,
Semota à noſtris rebus ſejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens Opibus, nihil indiga noſtri
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

§. LXXXIII.

Iterum ex falſo de Deo hæc oriuntur conceptu, dum exiſtimant, Deum cum labore agere, curisque, humanis ſimilibus, tangi debere, adfectibusque turbari; quæ autem ex Principiis Theologiæ Naturalis ſolvi facillime poſſunt.

* * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT IX.

De
Ethniciſmo.

§. I.

Per ETHNICISMUM ea intelligitur Religionis hypotheſis, qua ex defectu omnis divinæ Revelationis & talis etiam ſummi Numinis Cognitionis, qualis ex ipſis Religionis Naturalis haberi poteſt Principiis, Mundi hujus adminiſtratio à pluribus Diis dependens ſtatuitur, & Cultus divinus in meram Idololatriam convertitur.

Mirum Lectori videri poſſet, cur in Syſtemate polemico de iis quoque agatur, qui ab omni noſtro commercio excluſi, quorum propterea convictio & ad veram Religionem converſio ſperar minime poſſit: ſed α. dum Ethniciſmus noſtris temporibus ex orbe expulſus non ſit, neceſſum eſt, ut qualis illorum Religio ſit etiam intelligitur; ut β. etiam vera infideles hosce convertendi & convincendi methodus indicari poſſit; dum etiam hodie non fruſtranei ſint labores huic negotio impenſi, unde in Theologia Elenctica eam præcipue ob cauſſam oſtendendum, quænam ſit optima ratio in Gentilium converſione adhibenda, dum nonnulli magnopere hic à vero ſcopo & vera methodo aberrent, talemque proponant, quæ ab illa, qua Apoſtoli olim maximo cum ſucceſſu uſi ſunt, differt, neque cum Revelationis ſcopo conſpirat. γ. Inde etiam Revelatæ Religionis tam Præſtantia quam utilitas cognoſcitur; ejus utilitas hic præcipue ex eo elucet, quod ubi illa nota eſt, etiam mentis oculos acuit, ut etiam Theologiæ Naturalis principia eo melius dignoſcantur & ipſa Religio Naturalis purior fiat; undenam enim eſt, quod

illa Religionis Naturalis ſyſtemata, quæ inter Chriſtianos componuntur, longe ſummis Dei Perfectionibus digniora ſint ac decentiora, iis quæ ſapientiſſimi etiam Gentilium de divina Natura protulerunt; aliunde hoc eſſe non poteſt, quam quod veritates, illæ etiam, quæ principiis Rationis nituntur, ope luminis Revelationis clarius videntur & accuratius cognoſcuntur, quam à luce hac deſtituti poſſemus: Unde eo magis beneficium nobis à Deo exhibitum agnoſcendum eſt.

§. II.

Ethnicismi variæ dantur ſpecies, neque aliter eſſe poteſt, ubi craſſiſſima regnat ignorantia, nec an aliquid vel verum vel falſum ſit, ex certiſſimis vel Rationis vel Revelationis principiis dijudicari poteſt.

§. III.

Vulgo in *ſubtilem* & *craſſum* dividitur; per *ſubtilem* ea intelligitur Dei notitia, & is Deum colendi modus, quem Gentilium Philoſophi ſapientiores profeſſi ſunt, qui talia proferebant, quæ rectæ Rationi ſatis ſunt conſentanea, & ex quibus ſyſtema aliquod Theologiæ Naturalis confici poteſt.

Id præcipue egit TOB. PFANNERUS in Syſtemate Theologiæ Gentilis purioris, ubi per cuncta capita oſtendere nititur, quam prope Gentilium Sapientiores ad veritatem acceſſerint. Id vero obſervandum, quod Sapientiſſimi etiam Gentilium nil niſi conjecturas & dubia de Deo rebusque divinis protulerint; ut in re certiſſima incerti ſemper fuerint; ignorabant quæ ſcire maxime intererat, dubitabant de rebus ſummi momenti. Ita CICERO doctrinam de divina Exiſtentia ejusque Natura dubiam proponit, dum Lib. I. de Nat. Deorum dicit: *Cum multæ res in Philoſophia nequaquam ſatis adhuc explicatæ ſunt, tum perdifficilis,*

ſcilis, Brute, quod tu minime ignoras, & perobſcura quæſtio eſt, de Natura Deorum. Deorum etiam Exiſtentiam nonniſi veriſimilem ſtatuit; an Mundus ab æterno extiterit, an vero creatus fuerit, an detur Providentia, ſumma ſemper Philoſophorum diſſenſione certatum eſſe; Unde laudat CICERO l. c. illud SIMONIDIS, ex quo cum quæſiviſſet Hiero Tyrannus, quid, aut qualis ſit Deus? deliberandi cauſſa ſibi unum diem poſtulavit. Cum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petivit. Cum ſæpius duplicaret numerum dierum, admiratusque Hiero quæreret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcurior! In doctrina etiam de Animæ immortalitate, ſine qua tamen vix officiorum Religionis vera dantur incitamenta, anxii hærebant; Unde SOCRATES, Ethnicorum ſapientiorum princeps, in Apologia ſua dubium ſe hærere haud obſcure innuit, dicens: Magna me ſpes tenet, bene mihi evenire, quod mittar ad Mortem: Neceſſe eſt enim duorum alterum eſſe, aut, ut ſenſum omnem Mors auſferat, aut in alium quendam locum Morte migretur; & Apologiam ſuam hisce tandem verbis concludit: Tempus eſt jam hinc abire; me, ut moriar; vos ut vitam agatis: Utrum autem ſit melius: Dii immortales ſciunt, hominum quidem ſcire arbitror neminem. Vide Apol. SOCRAT. Apud PLAT. & CIC. Quæſt. Tuſc. Lib. I CICERO l. c. inquit, expone igitur mihi, niſi moleſtum eſt, primum animos, ſi potes, remanere poſt mortem, tum ſi id mi us obtinebis (eſt enim arduum) docebis, carere omni malo mortem; Et ſe delectari, inquit, id ita eſſe, ſcil. quod anima immortalis ſit, deinde etiamſi non ſit, tamen ſibi perſuaderi velle. SENECA permulta egregia de hac materia præcipue in Epiſtolis ſuis diſſerit, veritatis tamen convictus minime erat, unde Epiſt. LXIV. Et fortaſſe (ſi modo ſapientum vera fama eſt, recipitque nos locus aliquis) quem putamus periiſſe, præmiſſus eſt. Et Epiſt. CII. Juvabat de æternitate animorum quærere, imo me hercle credere. Credebam enim facile opinionibus magnorum virorum, rem gratiſſimam promittentium magis, quam probantium. Dabam me ſpei tantæ,

§ IV.

Paganiſmus craſſior conſiſtit in turpiſſima fœdiſſimaque Idololatria, quæ plebeiorum præcipue eſt, & omnium fere animos inter Gentiles, qui Philoſophi non ſunt, occupat.

§. V.

Idolum nempe dicitur Ens, quod fingitur eſſe Deus, cum tamen non ſit.

Vide Illuſtr. WOLFII Theol. Nat. Tom. II. §. 653. dum nimium Ethnici verum Deum non agnoſcunt, illi idola ſua ſubſtituunt.

§. VI.

Idololatria ergo eſt ille cultus, quo loco veri Dei aliquid colitur, quod Deus non eſt.

Error Primarius & Cum illo connexi.

§. VII

HYPOTHESIS Ethnicismi primaria in hoc conſiſtit, quod ex veri Dei ignorantia ei Idola ſua ſubſtituunt, mundique exiſtentiam & regimen à pluribus ejusmodi fictitiis Diis dependens faciunt.

§. VIII.

Quales, quinam & quot ſint illi Dei, definiri minime poteſt, tanta enim Religionis omnium Ethnicorum inde ab antiquiſſimis temporibus eſt diverſitas, ut, qui illorum de Diis doctrinam ad certum aliquod Syſtema redigere vel-

let,

let, vel illorum omnium ſententias in certas claſſes colligere, id quod impoſſibile eſt, conaretur.

§. IX.

Poſtquam enim ſemel à ſimplici veritate diſceditur, neque opiniones amplius ex certis indubitatisque principiis dijudicantur, propter diverſa hominum ingenia, intellectusque variis adfectibus & deſideriis carnalibus obfuſcati cœcitatem, in labirinthum infinitorum fere Errorum pedetentim provenitur, ut quisque Legislator, quisque Sacerdos, Populus, vel ſinguli denique homines id fingant, quod præjudiciis & rei ſuæ convenientiſſimum judicant.

§. X.

Tot inde Gentilium opiniones de Deo eumque colendi modo, quot per tria & quod excurrit millennia inter illos extiterunt diverſæ Gentes, Philoſophi, Legislatores, Sacerdotes, Familiæ vel denique homines.

Præcipuas tantum de Diis Opiniones hic breviſſime percurremus. Præſtantiſſimi ſcilicet illorum Philoſophi non alios Deos quam ipſum Mundum diverſasque ejus partes agnoverunt. Aliis ſupremus Deus erat Anima Mundi per totum Univerſum ceu materia aliqua ſubtilis diffuſa, vel ignea quædam ſubſtantia πνεῦμα πυροειδὲς καὶ τεχνοειδὲς ut DIOGENES LAERTIUS in Zenone narrat. Nonnulli omnia per Emanationem quandam ex prima aliqua ſubſtantia effluxiſſe arbitrabantur, atque Deorum Genus in certas dividebant claſſes, ut quo propius in generationis ſuæ ordine à prima ſua Origine diſtarent eo perfectiores; quo magis vero per diverſos Emanationum gradus ab Ente primo remoti eſſent eo imperfectiores etiam fierent. Eorum aliqui, qui Deum ceu ſubtilem aliquem ignem per Mundum diffuſum concipiebant, rem ita ſibi ima-

ginabantur, ac ſi Deus præſentiam ſuam maxime per Solem humano generi manifeſtaret, forſan non quod ab initio putarent, Solem ipſum ſummum Numen eſſe, ſed Dei quaſi habitaculum illum exiſtere, ut benigniſſimus Deus munificentiæ ſuæ teſtimonia inde ederet; eo vero, plebeji præcipue, ſucceſſu temporis delapſi ſunt, ut ipſum Solem ceu Numen Optimum Maximum colerent, cumque illud non ſemper præſens intuerentur, ſed quotidie ſeſe per aliquod tempus abſconderet, quædam illius monumenta erigebant: Veriſimile enim ſtatuas Solis inde Originem ſuam traxiſſe, quibus à ſtupidis hominibus honor divinus exhibitus fuit; quantum ex hiſtoriarum monumentis conſtat, hæc antiquiſſima Idololatriæ ſpecies fuit. Huic deinde addebant Lunam reliquaque Sidera cœleſtia, nihil enim, poſtquam mentem à rebus inviſibilibus & immaterialibus abſtraxiſſent, invenerunt, cui divinitatis notio majori jure competeret; & in hac ſua opinione confirmati ſunt, dum ab una parte conſiderarent maxima commoda, quæ inde ad nos redundarent; ab altera vero parte mirificum illum ac conſtantiſſimum motum ac ordinem, quem obſervant ſidera illa. Hinc DIODORUS SICULUS Bibl. Lib. I. hoc diſerte aſſerit dicens: Τὸς δὲ ἐν κατ᾽ Αἴγυπτον ἀνθρώπους τὸ παλαιὸν γενομένους ἀναβλέψαντας εἰς τὸν κόσμον καὶ τὴν τῶν ὅλων φύσιν καταπλαγέντας, καὶ θαυμάσαντας ὑπολαβεῖν εἶναι δύο Θεὸς ἀϊδίους τε καὶ πρώτους, τόν τε ἥλιον καὶ σελήνην, ὧν τὸν μὲν Ὄσιριν, τὴν δὲ Ἶσιν ὀνομάσαι. *Homines ſcilicet antiquiſſimos Ægypti incolas Mundum ſupra ſe & Univerſi Naturam contemplantes, neque absque ſtupore admiratos, exiſtimaſſe, duos eſſe Deos æternos & primos, Solem & Lunam, quorum illum Oſirim, hanc Iſin appellarint.* Et PLOTINUS Ennead. II. Lib. IX. inquit: Ἄστρα τά ἐν ταῖς ὑποκάτω σφαίραις, τάτε ἐν τῷ ἀνωτάτω διά τι ὀ θεοί ἐν τάξει φερόμενα καὶ κόσμῳ περιϊόντα. *Stellæ vero quæ inferioribus inſunt ſphæris, & quæ in ſuprema micant, cur Dii non ſint, cogitari non poteſt, quippe cum ordine perferantur, ornatuque concurrant.*

Non

Non potuerunt tamen Sapientiores ex illis concipere, quod Numina illa intellectu rerumque cognitione carerent, neque etiam Plebs adeo ſtupida erat, ut omnem Diis, quos colebant, intelligentiam denegaret; Unde ea, quæ apud plurimos Orientis populos, obtinebat opinio, aut quod ipſamet aſtra eſſent Entia ſpiritualia & incorruptibilia, aut quod ſaltem ejusmodi animabus prædita eſſent: ſic deinceps ARISTOTELES etiam Sphæris cœleſtibus Intelligentias adjunxit. Solis, Lunæ aſtrorumque cultum antiquiſſimis jam temporibus, imo ante Moſen obtinuiſſe, haud obſcura patet, ex effato aliquo Jobi Cap. XXXI. vers. 26. 27 dum dicit: *Si vidi Solem, quando ſplendebat, & Lunam honorifice incedentem, & ſeduxit ſeſe in abſcondito Cor meum, & oſculatum eſt manum meam os meum, etiam hoc feciſſet iniquitas judicata, quia abnegaſſem Deum deſuper.* Quibus verbis Jobus innuere vult, ſe Idololatriæ, qua alii Solem Lunamque colerent, nequaquam fuiſſe reum: Non vero uno tempore, ſed per varios gradus, ad ultimum ſtultitiæ genus homines progreſſi ſunt.

Hactenus de eo Idololatriæ genere diſſeruimus, quo Creaturæ maxime illuſtres & in Cœlo conſpicuæ coluntur; nunc de altero Idololatrici cultus genere adhuc quædam dicenda ſunt, quo res ſublunares, eæ præcipue a quibus homines aut commodum accipiunt, aut quas habent cur metuant, Numinis loco habentur. Terra nimirum, ignis, oceanus & aër ab Ethnicis in Deorum ſuorum numerum relata fuerunt, & nomina Deorum illis indita ſunt; Quæ ſuperſtitio inde Originem ſuam traxiſſe videtur, quod Gentiles τὸ πᾶν, totum hoc univerſum loco Dei habuerint, & omnes res creatas tot totius Divinitatis partes eſſe exiſtimarent, illisque ſingulis divina nomina impoſuerunt. Simulacrorum cultum quod attinet, ejus origo haudquaquam inde petenda videtur, quod homines ex nimia ſuperſtitione imagines pro ipſis Diis habuerint; ſed illas potius conſiderabant ceu Numinis ſigna, easque eum in finem fabricabant, ut Deum oculis quaſi præſentem & viſibilem colere poſſent, illumque ibi ma-

gis quam alibi adeſſe opinabantur; Hoc ex Iſraëlitarum exemplo elucet, qui Gentilium Idololatria maxime erant dediti & inſatiabile quaſi idola fabricandi deſiderium habebant; tam ſtupidi autem non erant, ut ſimulachrum ex auro vel argento fabricatum ipſum Deum eſſe opinarentur, ſed inviſibilis Dei viſibile quoddam ſignum habere volebant Aut vero Ethnici opinabantur ipſum Mundum eſſe Numen, aut illud eſſe Animam Mundi per totum univerſum diffuſum vel denique varias ſubſtantias ſpirituales per Emanationem ex primaria aliqua ſubſtantia productas fuiſſe. Qui primam fovebant opinionem, dum ſingulas Univerſi partes ceu tot Divinitatis particulas conſiderabant, etiam variarum partium, ex quibus Divinitatem compoſitam credebant, ſimulachra fabricarunt, qui tanquam divinitatis ſigna & partes ceu ipſum Deum colebant. Qui vero Deum ceu Ens aliquod ſpirituale & hujus Univerſi Animam concipiebant, propter varia quæ ipſi tribuenda erant Attributa vel perfectiones, etiam ſub variis figuris Symbolicis, ipſum repræſentabant, ut tot divinitatis viſibilibus ſignis; unde tantus ſucceſſu temporis Deorum numerus, magis ac magis invaleſcente ignorantia, ortum ſuum traxit, ut quot ſunt Dei perfectiones aut beneficia, tot etiam Dii crediti fuerint. Si denique, qui varias ſubſtantias intelligentes per Emanationem ex Deo ortum ſuum habuiſſe cenſebant, eo prolapſi ſunt, ut crederent, ſubſtantiarum illarum, quæ omnes magis aut minus divinæ Eſſentiæ participes eſſent, varios dari ordines ſive claſſes, unde illis non tantum nativitatem adſcribebant, ſed diverſam etiam dignitatem ac honorem tribuebant; inde Theogonia illa ortum ſuum habuit, & diſtinctio inter diverſos Deorum ordines, munera atque officia; hosque cum etiam præſentes ſibi ſiſtere oculisque ſubjicere vellent & hoc modo colere, ſub variis etiam imaginibus eos repræſentabant, pro diverſis vero hominum ingeniis, variis etiam ſub ſpeciebus Numina illa figurata fuere.

Datur aliud adhuc Idololatriæ & Simulachrorum genus, hominem nempe, qui religioſo cultu affecti fuere. Extitere nempe omni tempore, qui ob præclara facta, aut ingentia quædam beneficia Generi humano collata, ſingu-

ſingularem ſibi famam conciliarunt, quæ ad ſeram etiam poſteritatem propagata fuit: immo ſucceſſu temporis fabulis magis ac magis involuta in immenſum quaſi crevit, ut divini quid ejusmodi celebratis hominibus adſcriptum fuerit. Facile hoc modo homines ad Superſtitionem maxime proni in hanc perduci potuere ſententiam, inclytos ejusmodi homines à cœlo deſcendiſſe & Deos fuiſſe; ut vero illorum memoriam conſervarent, illosque veneratione divina etiam poſteri proſequerentur, imagines illorum faciebant, honoremque divinum ob beneficia ab iis accepta tribuebant; itaque Deorum numerus non parum auctus fuit. Eſt aliud adhuc ſuperſtitionis & Idololatriæ genus, quod ab hominum meticuloſitate imprimis originem ſuam ducit, definiente enim THEOPHRASTO de Characteribus morum Cap. XVI. ab initio: Superſtitio eſt nimis meticuloſus erga Numen adfectus. Ἀμέλει, inquit, ἡ δεισιδαιμονία δόξειν εἶναι δειλία πρὸς τὸ δαιμόνιον. *Superſtitionem ſane definire poſſumus meticuloſum erga Numen adfectum.* Adnotante CASAUBONO ad hunc locum nonnulli ſuperſtitionem ita definiunt: δεισιδαιμονία ἐστι φόβος θεῶν καὶ δαιμόνων; ſed THEOPHRASTUS, addit CASAUB. voce δαιμόνων, & Deos, & Dæmones complexus eſt, & quidquid divinitatis eſſe particeps maleſana putavit antiquitas. Ad vocem δειλίαν obſervat metum alium eſſe ab eo qui pios decet. Scite enim Varronem apud Auguſtinum dicere, Deum à religioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri. Ut ad propoſitum nunc redeam, propter conſcientiam malorum factorum, illiusque dictamen de malorum vindice, ultionem peccatorum Diis bonis & immediate ex ſubſtantia primaria ortum trahentibus adſcribere nolebant, ſed Genios ſive Dæmones inferioris ordinis fingebant, quibus mali vindicta competeret, quique, dum etiam ex divina Natura originem haberent, hominique nocere poſſent, quoque cultu religioſo afficiendi ſint; ad quod hauddubie etiam Sacerdotum fraudes ſuum contulerunt; unde Dæmonum cultus, quos ſub hircorum vel ſatyrorum figuris repræſentare ſolebant, derivandus videtur. Ex hisce nunc omnibus facile intelligere licet qua ratione tam ingens apud Gentiles Deorum numerus oriri potuerit.

Et

Et quæ de Ethniciſmo antiquiori protulimus, ad hodiernum omnia fere applicari poſſunt; colunt nimirum moderni etiam Gentiles inviſibiles quasdam poteſtates & intelligentias, colunt homines in Deorum numerum relatos, colunt tum Divinitatis tum etiam hominum Deificatorum imagines, colunt ipſos denique cacodæmones: neque melius quid à Populo ſperari poteſt, qui à veritate immenſum quantum remotus, nec ad principia Rationis adtendit, nec Revelationis principia habet, craſſiſſimis ignorantiæ tenebris plane obrutus eſt. Ad certum vero aliquod ſyſtema ut honorum Gentilium de Deo Doctrina referat, impoſſibile eſt, ſiquidem Idololatriæ illorum tanta eſt diverſitas, quanta antiquiſſimis etiam temporibus fuit.

§. XI.

Quoad dependentiam hujus Mundi à Deo, ratione exiſtentiæ, pauciſſimi ex Gentilibus fuerunt, qui eam agnoſcerent, dum enim modum concipere non poterant, quomodo ex nihilo aliquid produci poſſet, rem ipſam plurimi negabant, nimis enim animo ipſis impreſſum erat illud principium, quod ex nihilo nihil fiat: unde vel ſtatuebant, materiam ab æterno extitiſſe & ex illa à Principio aliquo bono Mundum hunc formatum fuiſſe; aut etiam quoad formam, perpetua rerum revolutione ſyſtema hoc Univerſi eſſe æternum, vel fortuito atomorum concurſu hanc rerum Ordinem & Nexum ortum eſſe.

§. XII.

Ratione Providentiæ non eadem omnibus ſententia erat, ſed vel eam plane negabant, uti Epicuræi; vel Mundi hujus regimen ſaltem ex parte Providentiæ divinæ ſubtrahebant; vel à pluribus Diis, quorum quiſque officio ſuo fungeretur, dependentem faciebant rerum ordinem atque eventum.

§. XIII.

Aliter enim fieri non poteſt quam ut is, qui falſum de Deo variisque ejus Attributis habet conceptum, etiam circa divina Opera hallucinetur; neque ſciat, quid per Deum poſſibile vel non poſſibile ſit, vel quid à ſe per ſe exiſtere & ſubſiſtere poſſit vel non poſſit.

§. XIV.

Cum Gentiles hunc Mundum à pluribus Diis dependentem ſtatuunt, Deo cuilibet ſimul realitates limitatas tribuunt; quoniam enim eventus particulares, à ſingulis Diis proveniunt & diriguntur, tunc ſingulis Diis tales realitates tribuendæ ſunt, quales effectibus hisce producendis ſufficiunt; realitates vero illæ eoipſo ſunt limitatæ, quo eventus tantum quidam ab ipſis dependent; neque ad alios producendos ſeſe extendunt.

§. XV.

Eoipſo autem quo Mundi adminiſtrationem à pluribus Diis dependentem faciunt, irreligionarii non ſunt, nam cum ſe à Diis dependentes agnoſcunt, eoipſo ſe obligatos ſentiunt ad certas actiones illorum gratia edendas, & Deos per eas colendos, cum vero in obligatione illa conſiſtat Religio (§. 771. Cap. III.), Ethnici ſine Religione non ſunt.

Patet hoc etiam à poſteriori exemplo non tantum Ægyptiorum, Romanorum, Græcorum, ſed modernorum etiam Gentilium, quorum Religio licet ſit Idololatrica, & verum Deum pro objecto non habeat, nullam tamen Religionem & nullum cultum ipſis eſſe, dici non poteſt.

Religio

§. XVI.

Religio Naturalis conſiſtit in Obligatione ad actiones ſuas ſecundum Voluntatem Dei dirigendas, motivis ab Attributis ejus in Creatione & Providentia manifeſtis, deſumtis, (§. 771. l. c.); hinc Religio Naturalis ſupponit veram Dei Cognitionem; quoniam vero Gentiles verum Deum non agnoſcunt, neque ergo illius Gloriam manifeſtare, aut Motiva actionum ſuarum ab Attributis divinis aut ejus Voluntate deſumere poſſunt, etiam nec veram Religionem Naturalem exercere poſſunt.

§. XVII.

In Religione Revelata Motiva actionum deſumuntur ab iis Dei Attributis, quæ in Opere Salvationis ſive Redemtionis manifeſtantur, quoniam vero Revelatione hac carent, etiam Religionis Revelatæ officia exercere nequeunt.

§. XVIII.

Et quia ipſis Revelatio deeſt, ratione ſtatus hominis Peccatoris, Numinisque irati placationem magnopere cœcutiunt,

Gentiles equidem, uti videmus, Numina agnoſcebant, imo cultum ipſis deberi ſentiebant; plurima ſcilicet illorum pars, Epicuræi enim & qui ad id genus pertinent excipiendi ſunt, licet etiam Epicurum Deum coluiſſe nonnulli exiſtiment) Numen etiam aliquod malorum vindicem ſtatuebant & ſtatuunt adhucdum, ut nemini petulanter impio, injuſto aut intemperanti eſſe liceat; niſi promeritam vindictam certo exſpectare velit; factum hinc, ut ii præcipue, qui animæ immortalitatem vel felicem aut infelicem poſt hanc vitam ſtatum credebant, vel ſaltem de hac re dubii erant, variis modis Numen placare & ad beatitudinem iſtam pervenire ſtuderent. Quoniam vero certa de expiationis

tionis ratione ipſis deerant principia, hinc pro diverſis ingeniis etiam ad varios Deos placandi modos prolapſi ſunt. Non jam dicam de iis, qui vitiorum ſordibus immerſi, ut ſecure viam ſuam peccaminoſam tranſigere poſſent, omnem divinitatis metum ex animo extirpare quærebant, quales omnibus temporibus extiterunt; hi ex Principiis contra Atheos & Epicuræos demonſtratis refutandi; ſed de his nobis hic ſermo eſt, qui metu Numinis & Conſcientiæ dictamine adducti, Religionem profeſſi & in hoc incubuerunt, ut Numen iratum placare & crimina ſua expiare poſſent *Prima* Gentilium Deos ſuos colendi & placandi ratio conſiſtit in variis Cærimoniis ac ritibus, luſtrationibus & præcipue ſacrificiis, quorum inter Gentiles uſus longe frequentiſſimus eſt; omni enim tempore ſanguinis effuſioni & pecudis mactationi vis quædam expiatoria inter Gentiles tributa fuit; ſi vero malis quibusdam univerſalibus graſſantibus ſacrificia pecuaria inſufficientia credebant, ad ipſam hominum mactationem prolabebantur, tum forſan quia per traditionem ejusmodi quid audiverant, tum quia menti ipſorum inſcriptum erat, ſe propter crimina ſua omnes mortis reos factos eſſe Cognoverunt igitur peccatorem expiatione opus eſſe, ſed veram illius rationem plane ignorabant. Cauſſa vero cur cærimoniæ iſtæ & præcipue ſacrificia per tot ſæculorum curſum fuerint conſervata, præcepta vero moralia tantopere fuerint corrupta, hæc eſſe videtur, quod Sacrificia & Cærimoniæ ceu res externæ & viſibiles, quibus homines maxime delectantur, ſub ſenſus & imaginationem cadunt; ideo facile à ſtupidiſſimis etiam in memoria retinentur & propterea conſervantur; quæ vero per ſenſus non percipiuntur, & ubi facultate ratiocinandi & judicandi opus eſt, ibi facilius apud homines imperitos, qui cogitationes ſuas à rebus ſenſualibus abſtrahere nequeunt, Errores ſubrepere poſſunt; hinc præcepta Moralia inter eos homines, qui clariſſimo Revelationis lumine non colluſtrantur facile corruptionem ſubeunt.

Fuerunt tamen omni tempore ſapientiores, qui facile viderunt, Ritibus illis externis, Cærimoniis, luſtrationibus, ſacrificiis & toti apparatui illi vim expiatoriam ineſſe

ineſſe minime poſſe, imo externum ejusmodi cultum nec hominem meliorem facere, nec ad Dei Gloriam tendere poſſe, Gentilium ſapientiſſime facile intelligebant; Hinc meliorem ingreſſi viam; quæ *ſecunda* Ethnicorum Deum colendi & placandi ratio eſt, virtuti ſtudebant, hoc eſt, eo annitebantur, ut animum ad rigidam Juris Naturalis obſervationem componerent, Temperantiam, vitæ innocentiam integritatemque, erga alias Juſtitiam ſectabantur, quod probandum eſſet, ſi virtus hæc non tantum fuiſſet apparens & in externis ſolum conſtitiſſet officiis, quæ vix Juri Naturæ nedum Theologiæ Naturali ſatisfaciebant; ex quibus ergo nulla coram Deo juſtitia jure ſperari poterat, erant vero qui haud difficulter perſpiciebant, quod, licet Virtutis ſtudium ab hominibus cunctis requiratur; cum lex divina ſit, illud tamen ceu admedum mancum inſufficiens ſit ad Numen placandum; & quia homo omni tempore ad Virtutis officia obligatur, Juris Naturæ obſervatio anteactam illius transgreſſionem expiare minime poteſt; Hinc *tertio* illi qui præ reliquis ſapiebant, ad peccatorum dolorem ſive pœnitentiam & preces confugiebant, quibus vim maximam tribuebant, ſed quia hæc non vero nitebantur fundamento, neque etiam ex debitis principiis fiebant, Religionem Rationalem efficere non potuerant. Ex iis, quæ hactenus diximus, tota Gentilium Religio atque cultus explicari poteſt.

§. XIX.

Ex hactenus allatis patet, omnem Gentilium cognitionem, nec non Religionem & cultum divinum mere Idololatricum eſſe.

Ethnicismi Occaſio & Cauſſæ.

§. XX.

Ignorantiæ veritatum cœleſtium, ceu Idololatriæ Matri, OCCASIONEM dedit Populorum

rum diſperſio, quæ initium habuit poſt Turris Babylonicæ exſtructionem fruſtra molitam; quæ diſperſio in cauſſa fuit *primo* ut pedetentim maxima linguarum oriretur diverſitas, *ſecundo* ut Doctrina ſalutaris per Sanctos Patriarchas non tam commode, ut antea factum fuit, ad omnes propagari potuerit.

§. XXI.

Et cum veroſimiliter pauciſſimi ex Patribusfamilias ea, qui à primis poſt diluvium Patriarchis audiverant, ſcriptis mandaverunt, facile, inter eos inprimis, qui ex Canaanis familia erant, antiqua oralis traditio corrumpi, variisque erroribus contaminari obſcurarique potuit.

§. XXII.

Fiebat inde ut, cum vitiis dediti nec Rationem inſitam excolerent, nec curarent, ut veritates cœleſtes intaminatæ conſervarentur, pro Verbo divino animi ſui placita ac cupiditates, ut vitæ cultusque divini regulam, ſequerentur; unde non potuerunt non ad ultimum tandem ſtultitiæ gradum pervenire.

§. XXIII.

Ita mirum non eſt, ſi hominibus ſibi ipſis relictis, deperdita virtute & pietate, vera Dei cognitio paulatim extinguebatur, ut dubiis, erroribus, nec finis nec modus eſſet, ut indies gangræna hæc longius latiusque ſerpſerit.

§. XXIV.

Vulgus pro innata ſibi ruditate, in omne genus ſuperſtitionum; Viro vero acutius cernentes

ac ineptiarum vulgi pertæſi, ſed Revelationis lumine non amplius colluſtrati, in alterum extremum, Atheismum nempe, labebantur; ſicque omnes veri & æqui reliquiæ inter homines extinctæ & ſepultæ tandem manebant.

Vide Celeb. JOH. ALPH. TURRETTINI Diſſert. de Revelationis Neceſſitate II. §. XII.

§. XXV.

Idololatriæ CAUSSÆ in intimis *a.* humani cordis receſſibus quærendæ; ubi enim tantus eſt corruptionis gradus, ubi tanta adfectuum vis, ubi tot vitiorum illecebræ & virtutum difficultates, ubi contra deeſt immediata Dei vox per Legatos loquens, impellens, inſtigans, trahens, tonans, ibi homines cordis pravitate à Deo ejusque notitia facile avertuntur, & ratiocinationum inanium ſpecie à rebus ſpiritualibus ad viſibiles, ad ſenſuales ſeducuntur & decipiuntur.

§. XXVI.

ß. Ea omnium hominum eſt indoles, ut proni ſunt Natura ad ſeipſos resque creatas & in ſenſus incurrentes, commodisque ſuis inſervientes, magis quam Deum inviſibilem amandas; quæ ſubtilior Idololatria eſt, omnis craſſioris fons & ſcaturigo, quod Moſes aſſerit dicens: *Cave, ne te cor tuum decipiat, & avertat te ad Deos alienos.* Deut. XI. 16.

Vide Celeb. BUDDÆI Hiſt. Eccl. Vet. Teſt. Part. I. Sect. II. §. XII. in Not.

§. XXVII.

Ita *γ.* initium factum fuit ab ea Idololatriæ ſpecie

ſpecie, quæ ſecundum corruptæ rationis διαλογισμὐς non omni Veritatis ſpecie deſtituebatur, quæ, magis ac magis obſcurata Dei notitia, ad ultimum tandem inſaniæ gradum proceſſit.

Hypotheſeos Gentilis Refutatio.

Propoſitio I.

§. XXVIII.

Deus nonniſi unicus exiſtit.

§. XXIX.

Hæc propoſitio demonſtrata fuit. (Cap. III. §. 663. 664.).

Propoſitio II.

§. XXX.

Realitates divinæ non poſſunt eſſe limitatæ.

§. XXXI

Ens Perfectiſſimum poſſidet omnes Perfectiones adeoque Realitates compoſſibiles (§. 542. Cap. III.), & quidem Gradu abſolute ſummo (l. c.), Deus autem eſt Ens Perfectiſſimum & illimitatum (§. 544. l.c.); adeoque Realitates ejus limitibus carent.

Qui ergo Ethnicum falſitatis hypotheſeos ſuæ convincere vult, illi ante omnia id agendum, ut veram ei Dei

notitiam ingerat, qualis ex ipſis Rationis principiis hauriri poteſt.

Propoſitio III.

§. XXXII.

Impoſſibile eſt, ut Mundus quod actum & gubernationem à pluribus Diis dependeat.

§. XXXIII.

Ex principiis Ontologicis conſtat, Mundum hunc nonniſi Ens unicum eſſe, cum omnia tam ſimultanea quam ſucceſſiva in eo inter ſe connexa ſunt (§. 182. 204. l. c.), & ab illorum nexu nexus rerum materialium pendet (l. c. §. 205.), imo mutationes elementorum omnium inter ſe connexæ ſunt (l. c. 210.); Quoniam itaque in hoc Mundi ſyſtemate talia omnium rerum atque eventuum connexio eſt, totus Mundus unicum tantum Ens conſtituit; & propter eventuum connexionem qualibet illius pars abſtracte à reliquis regi nequit, alias partes ejus non eſſent connexæ; patet quaslibet partes in toto aliquo Syſtemate, ubi omnia ad ſeinvicem Relationem habent, & ubi pars & eventus unus in alterum influit & alterum producit, ab uno tantum Ente gubernari poſſe; alias non omnia conſpirare poſſent ad effectum aliquem producendum, ſed ſæpe totus rerum nexus turbaretur; unde impoſſibile eſt, ut Mundus hic à pluribus Diis dependeat.

§. XXXIV.

Et quia Deus unicus tantum eſt (Propos I.), Creatio & Conſervatio etiam nonniſi ab uno Ente dependet, ut non ſit niſi unus Mundi Creator, Conſervator, & Gubernator (Sect. VII. Cap. III.), propterea impoſſibilis eſt hujus Mundi à pluribus dependentia.

Propoſitio IV.

§. XXXV.

Gentilismus nullo nititur fundamento.

§. XXXVI.

Cum enim Gentilium hypotheſis primaria, nec reſpectu Dei, qui unus tantum eſt (Prop. I.), cujus Realitates non poſſunt eſſe limitatæ (Prop. II.), nec per Mundi hujus conſtitutionem poſſibilis eſt (Prop. III.): Sequitur illam fundamento carere.

De

Falſis, & optima Infideles ac Incredulos convertendi Methodo.

§. XXXVII.

Gentibus de Deo Ente Perfectiſſimo gradu abſolute ſummo, de Religione Rationali, tam Naturali pura, quam Revelata, parum & nihil conſtat, neque propter magnam Religionis Idololatricæ

tricæ diverſitatem Syſtema adcuratum illius tradi poteſt; neque ideo Argumenta, quæ tam ad Religionem ſuam defendendam, quam ad aliorum refutandam proferant, adferri poſſunt; ubi enim omnia ignorantia & dubitatione nituntur, ibi magnæ contra aliorum dogmata difficultates moveri nequeunt.

§. XXXVIII.

Id autem hic agemus, ut oſtendamus, quænam falſa & quænam vera infideles & incredulos convertendi methodus ſit; per Incrdulos nimirum in genere intelliguntur omnes illi, qui Religionem revelatam veram inficiantur, quales ſunt ii, qui nullam plane Religionem admittunt, ut Athei, Deiſtæ, Epicuræi; vel qui quidem Religionem profitentur, ſed nec Religionem Naturalem puram, nec revelatam agnoſcunt; vel qui Religionem Naturalem veram concedunt, omnem vero Revelatam negant; vel qui denique etiam Revelatam concedunt, ſed vere divinam pro genuina agnoſcere nolunt.

§. XXXIX.

Ad alios ad veram Religionem convertendos, quantum in nobis eſt & per circumſtantias noſtras licet, nos obligat, tam jus Naturæ, quam Religio Naturalis & Revelatio.

§. XL.

Jus Naturæ, dum vi illius tenemur non noſtram tantum, ſed & proximi Perfectionem, tam corporalem quam ſpiritualem, promovere.

§. XLI.

Religio Naturalis, qua obligamur ad omnia ea præſtanda, quæ ad divinæ Gloriæ manifeſtationem

nem tendunt, quo plures autem verum Deum agnoſcunt, eo magis etiam Deus glorificatur, unde & alii tam ad Gloriæ divinæ cognitionem quam celebrationem à nobis adducendi ſunt.

XLII.

Religio denique Revelata idem præſcribit, idque expreſſis verbis mandat: Epiſt. Jàc. V, 19. 20. 1. Tim. II. 1, 4.

§. XLIII.

Non una vero ab omnibus in hoc negotio adhibetur via, unde Methodus falſa à genuina probe diſtinguenda eſt.

§. XLIV.

Ii, quos Latitudinarios vel Indifferentiſtas nominare ſolemus, longe facillimam proferunt methodum, quæ ita comparata eſt, ut in qualibet Religione omnia ſarta tectaque manere queant, omniaque ea Adverſariis concedantur, aut ſaltem non producantur & reticeantur, quæ Religionis Revelatæ Eſſentiam conſtituunt, ut in meris Religionis Naturalis principiis ſubſiſtatur & acquieſcatur: ea vero Religionis Revelatæ dogmata, quæ illam à Religione Naturali diſtinguunt, & ſine quibus Revelatione ne quidem opus fuiſſet, aut prætergrediuntur, aut non aliter admittunt quam quatenus cum ipſis Religionis Naturalis principiis eadem ſunt; adeoque veram Revelationis rationem & illius dogmatum naturam ac Eſſentiam tollunt.

§. XLV.

Eam viam* maxime Sociniani ingrediuntur, qui, ut ſuo loco videbimus, Chriſtianiſmum in

merum Naturalismum convertunt, & dogmata Religioni Revelatæ maxime Eſſentialia ita pervertunt, ut nil in ipſis contineatur, quod non ex ipſius Rationis principiis conſtare poteſt, articulosque Religionis Peccatoris fundamentales ad tales redigunt, qui ab omnibus Exiſtentiam & Providentiam divinam admittentibus, etiam Revelatione ſepoſita, agnoſcuntur & facile conceduntur; at hac ratione omnis Revelationis tam neceſſitas quam etiam veritas plane evertitur: ut hæc pro genuina incredulos ad fidem Chriſtianam convertendi methodo agnoſci nequaquam poſſit.

§. XLVI.

Quoniam methodus hæcce, qua vera dogmatum revelatorum ratio plane pervertitur, & nonniſi id, quod ex ſola Ratione notum eſſe poteſt, quatenus ſcilicet illa Revelationis luce aliquo modo auxilium accepit, ut veritates naturales diſtinctius percipere poſſit, incredulis convertendis proponitur, in Libello ab Anonymo edito & idiomate Gallico conſcripto in compendio exhibetur, ea quæ ibi dicuntur, quatenus methodum hanc ſpectant, hic breviter examinabimus, reliqua quæ in Libello hoc contra ſanctiora Religionis noſtræ dogmata moventur, ad caput de Socinianismo, quo pertinent, remittimus.

Titulum huncce Tractatus hic nunc ſecunda vice duplo auctior editus præ ſe fert: *Lettres ſur la Religion eſſentielle à l'homme, diſtinguée de ce qui n'en eſt que l'acceſſoire*; à variis Viris Celeberrimis ac Doctiſſimis ille refutatus fuit, nunc ſolum ad manus mihi ſunt, Diſſert. Theologi Tigurinorum Solidiſſimi, Celeberri-

berrimi JOH. JAC. ZIMMERMANNI, de Recentiorum quorundam eruditorum præpoſteris adverſus incredulos diſputandi methodis, & Doctiſſimi FRANC. de ROCHES, Paſtoris Ecclesiæ Genevenſis, Defenſe du Chriſtianisme, ou perſervatif contre un ouvrage intitulé: Lettres &c. Cum hypotheſes Autoris Epiſtolarum illarum Gallicarum, quantum ego ſepoſitis præjudiciis perſpicio, ad Socinianismum proxime accedant, huicque ſectæ arma miniſtrent, præcipuas illius, contra myſteria præcipue veram ſatisfactionis Chriſti rationem ac neceſſitatem, objectiones, de Sociniana hæreſi agentes, refutabimus.

§. XLVII.

Is nempe Autoris hujus Anonymi finis eſt, ut oſtendat, qua ratione Increduli, per quos Deiſtas & Naturaliſtas præcipue intelligere videtur, ad Religionem Chriſtianam optime adduci, & de illius veritate convinci queant.

Hunc illius ſcopum eſſe, jam in tractatu præcedente indicavit, cui titulus eſt: *Le Siſteme des Anciens & des Modernes ſur l'etat des Ames ſeparées des corps* en XIV. Lettres, ubi in appendice *Lettre Relative au ſujet* p. m. 297. dicit: *Ou je ſerai trompé dans mes conjectures, ou l'honnéte homme de Deiſte, brouillé depuis longtems avec l'Ecriture, reviendra de ſes préventions par la lecture de ces Lettres; Il trouvera ici un ſiſtéme de Religion, parfaitement conforme aux Idees qu'il a de la ſouveraine Equité.* Et, Introduction à L'ouvrage de la Rel. Eſſent. ab initio: „Jamais on n'a attaqué l'In„credulité plus fortement, qu'on l'a fait de nos jours; „& voit-on que pour cela le nombre des Incrédules „diminue? Il ſemble plutot que c'eſt tout l'oppoſé; „que plus ils voient que l'on forge, que l'on prepa„re des armes pour les combattre, plus ils font d'ef„forts pour ſe mettre en défenſe„. Et paucis paginis interjectis dicit: „Il n'y a donc pas dequoi s'etonner,

„ſi les preuves qui conſiſtent en faits, ſont peu d'im-
„preſſion ſur les Eſprits de notre ſiécle. Par rapport
„à la Religion ſur tout, ils ont pris une autre tour-
„nure ; & ſi l'on veut avoir chez eux quelque entrée,
„il faut les ſuppoſer tels qu'ils ſont, les prendre par
„ou ils ſont prenables. Je pancherois fort à croire, que
„ſi la Religion peut leur être preſentée d'une maniè-
„re qui la leur rende reſpectable, ce ne ſera pas en
„l'appuyant ſur des preuves de natura etrangére : ce
„ne ſera jamais que par une Autorité priſe d'elle même
„, independante de toute autre, & qui par cet en-
„droit n'ait rien d'equivoque.

§. XLVIII.

Ea vero Revelationis veritatem aliis commendandi & convincendi ratio ipſi diſplicet, qua multi utuntur, argumenta ex certitudine hiſtorica deſumendo & ad Miracula provocando, maxime enim incredulis ea eſſe ſuſpecta, quæ non tantum remotiſſimis abhinc retro ſæculis fuerint geſta, ſed quæ, etſi noſtris temporibus fierent, vix fidem invenirent, dum res longe difficillima ſit, Miracula vera à falſis & ab iis quæ mira tantum & portenta dicuntur, & ex cauſſis naturalibus fiunt, diſtinguere, & quod valde dubium ſit, num teſtes Miraculorum, quæ Chriſtus patravit, de fide digni ſint, ut decipi nullo modo potuerint.

„Telle eſt, dit-il, la Diſpoſition des hommes de notre
„tems, de ceux qui paſſent pour être les plus ſen-
„ſés. Pour ce qui eſt de la Multitude, elle ſera toujours
„aveuglement credule, elle n'a pas beſoin de preu-
„ves. Mais puis qu'il eſt queſtion ici de Gens deli-
„cats ſur cet article, de gens qui veulent tout
„aprofondir par eux-mêmes, ce ſeroit ſe moquer
„que de pretendre leur faire paſſer pour bonnes des
„Preuves priſes de Faits arrivés il-y-a 16, à 17. Sié-
„cles

„cles; tandis-qu'ils ne les tiendroient pas pour va-
„lables, quand même elles auroient lieu de nos jours.
„*Introd: à l'Ouvrage in notis*

§. XLIX.

Cum porro is veræ Religionis finis ſit, ut homines meliores reddantur (Lett. XV.), illaque non tam eruditorum quam vulgi ſit, & per conſequens omnes articuli ad illius Eſſentiam pertinentes ita comparati eſſe debeant, ut à quovis intelligi queant, etiam ſtupidiſſimo; inde res obſcuras in S. Litteris contentas ad ipſam Religionis Eſſentiam minime pertinere, ſed acceſſorii quid tantum eſſe; Res obſcuras autem eſſe Myſteria; ex quo ſequitur illa ad Religionis Eſſentiam neutiquam pertinere, propereaque in Incredulorum confutatione & informatione de Myſteriis & Dogmatibus theoreticis plane nullam mentionem faciendam eſſe.

Autor nempe ea, quæ in Sacra Scriptura continentur, quatuor dividit claſſes, Lettre aux Editeurs coll. cum iis quæ dicit Epiſt VIII. pag. Edit pr. 70. dicens: „Faiſons quelque diſtinction entre les Choſes que la „Revelation ecrite renferme: 1.) l'Hiſtorique, ou des „Relations de faits. 2.) Des Verités claires & indubitables, aux quelles le Sens-Commun rend temoignage. 3. Des choſes Acceſſoires entremelées d' „obſcurité, & dont le but n'eſt pas evident. 5.) „Des choſes entierement obſcures, qui paroiſſent „même contradictoires: C'eſt ce qu'on apelle des „Myſtéres *De Myſteriis dicit Litt. XIII pag. Edit. pr.* „*128. Quod ſint, quelque choſe de caché*, d'inpenetrable, de fort audeſſus de l'Intelligence humaine, „quelque choſe de non révélé, & que Dieu reſerve „par devers ſoi On m'accordera une choſe, c'eſt „que tout ce qu'il eſt eſſentiel à l'homme de ſavoir, „doit être, ou evident par ſoi même, ou clairement „révélé. L'une ne differe guere de l'autre, ſi ce n'eſt „pas

„pas une même choſe. En effet, ce qui eſt evident, „n'a pas beſoin d'être révélé, il l'eſt deja, quoique „cen qu'on nomme Revelation ecrite ne l'articule pas. „Tout-au contraire, ce que cette même Revelation „ecrite articule des Myſtéres, ne leur ôtant point ce „qu'ils ont de caché, d'impenetrable, il eſt naturel „d'en conclure que les Myſtéres ne ſont pas révélés. *Et pag 132. ab initio inquit*, ce que je ſai, c'eſt que „la Religion eſſentielle à l'homme doit être à la por- „tée des Idiots. Et ce que je ſai bien encore, c'eſt „que le Docteur de l'Evangile l'a preſentée ou annon- „cée à des Idiots, qu'il l'a miſe par conſequent à leur „portée. Ex quibus omnibus concludit, Myſteria ſci- tu neceſſaria non eſſe, neque ad Religionis Eſſentiam pertinere Neque, ſi hoc agnoſceretur, tanta inter Doctos futura bella, neque tantum ſectarum numerum.

§. L.

Aliam propterea ad homines Incredulos ad veritatem adducendos viam ingrediendam cenſet, neglectis nimirum miraculis, quæ ineptiſſimarum etiam Religionum defenſores jactent, & Myſteriis, ad Religionem nequaquam pertinentibus, unum hoc ab Incredulis petendum eſſe ut concedant, Doctrinam ſcilicet Evangelicam, per quam veritates pure morales & practicas intelligit, ita comparatam eſſe, ut nulla falſitatis criteria in ſe habeat, ſed quod huc tendat, ut homines, ſi præcepta illius obſervent, probos ac felices reddat.

§. LI.

Et fieri aliter non poſſe, quam ut, ſi ipſimet Increduli præceptorum Evangelicorum examen inſtituant, facile deprehendant illa præſtantiſſima eſſe, & ad veram hominis utilitatem & felicitatem quam maxime tendere.

Et

§. LII.

Et ſi nativa hæc Religionis Chriſtianæ facies Incredulis oſtendatur, illos non poſſe non in aſſenſum trahi.

§. LIII.

Quæſtionem vero illam: An Sacra Scriptura ſit divina inſpiratione ſcripta? Hic agitandam non eſſe cenſet, dum hoc nihil ad rem faciat, ſed ſufficiat, quod contrarium haud facile probari queat, & quod Incredulus agnoſcere teneatur, præcepta Evangelii omnibus & ſingulis hominibus eſſe utiliſſima, neque extra Chriſtianam ullam dari Religionem, quæ homines magis ad Virtutem impellat, unde concedendum ſimul ſit, hominis maxime intereſſe, ut præcepta hæc ſerventur.

„Vous me ſoutenez, que l'on ne peut pas prover que „l'Evangile ſoit divin, ou du moins qu'il ſoit écrit „par inſpiration divine, auſſi ne veux-je pas l'entre„prendre. Laiſſons, ſi vous voulez, la choſe inde„ciſe; accordez moi ſeulement, qu'il n'eſt pas aiſé „de prouver le contraire.

„C'eſt pour le preſent tout ce que je veux

„Vous avez déja reconnu que l'Evangile va au Bien „des hommes; tant de chacun en particulier, que de „la Societé en general: vous reconnoiſſez par conſe„quent, que l'etabliſſement en eſt bon, avantageux „en toute maniére: cela eſt ſans replique. Je vous „demanderai encore, connoiſſez vous quelque autre „ſorte d'Etabliſſement, quelque eſpece de Doctrine, „qui tende à rendre les hommes plus Gens-de-bien, „plus capables de remplir les devoirs de la Societé? „Vous me repondrez ſans doute, que non.

„Vous voila donc perſuadé, que le plus grand interêt de l'homme l'engage à ſuivre les Maximes de „l'Evangile. Je n'en demande pas davantage.

Hæc

§. LIV.

Hæc eſt Autoris Anonymi de Incredulis ad Sanctiſſimam Chriſti & Apoſtolorum doctrinam revocandis & de illa convincendis ſententia; ſupereſt nunc, ut disquiramus, num Methodus hæc nova ita comparata ſit, ut illa Increduli ad Religionem Chriſtianam amplectendam & ejus Originem divinam agnoſcendam adduci poſſint.

§. LV.

Omnia ea, quæ Doctiſſimus Autor affert, rejicienda non eſſe cenſeo. *a* Recte enim judicat, dum dici Argumenta hiſtorica & à Miraculis deſumta, iis præcipue quæ propriis etiam oculis diffidant, afferenda non eſſe, dum Sacra Scriptura ipſa ſua Eſſentia atque Natura ſeſe ceu divinam commendet, & ipſum illius argumentum teſtetur, illam omni acceptione dignam eſſe.

Hæc ipſa eſt cauſſa cur ſupra Capite III. S. Scripturæ divinitatem adſtruens nullo hiſtorico uſus ſim argumento, neque hoc ut facerem neceſſarium eſſe putavi, ſed veram Revelationis divinam originem ex ipſa illa, quam continet, Doctrina demonſtravi; ubi res ipſa loquitur, ubi res ipſa evidentia ſua ſeſe commendat, ibi aliorum teſtimonia non indigemus. Maxime propterea adprobo quæ dicuntur Introd. à l' Ouvrage. *La difference eſt grande en effet, entre acquieſcer à la Verité par le poids que l' Evidence lui donn, ou donner ſon acquieſcement au temoignage que d' tres lui rendent.* Rem exemplo illuſtrat, à Maſſa aliqua aurea maximi pretii deſumta, ubi quæritur, num illa revera aurea ſit, an vero externam tantum ejus, quod eſſe debet, ſpeciem habeat & fraus ſubſit? Tanti vero momenti eſt res hæc, ut omnis & maxima mea felicitas inde dependeat, ſi aurea illa ſit, infelix contra ſim, ſi neutiquam talis. Adſunt teſtimonia vetu-

ſtiſſima

ſtiſſima illorum hominum, qui præſentes erant, cùm aurea maſſa hæc antiquiſſimis retro ſæculis funderetur& igne exploraretur, teſtantur Viri fide ſatis digni, lapide lydio illam examinatam fuiſſe & à nemine non auream agnitam fuiſſe; ſed ad quid hæc teſtimonia? maſſa illa adhuc dum adeſt, illius Eſſentia etiam nunc examinari poteſt, num revere aurea ſit nec ne? nullis ad hoc Documentis hiſtoricis, de quorum fide dubitari poteſt, opus erit dum res præſens ipſa loquatur, & adeo evidens ſit, ut ſola Veritatis evidentiâ ſe ſatis omnium hominum conſcientiæ commendare poſſit. Veritas inſitis ſuis characteribus talem ſe eſſe demonſtrat. *Cela ſuppoſé*, dit l'Auteur, *ne ſera-ce pas aller au plus ſur que de renvoyer les hommes à cette épreuve, s'il arrive ſur tout que l'on ait à faire à ces Gens peu credules, qui veulent voir les choſes de leurs propres yeux?*

§. LVI.

β. Concedimus porro, incredulitatem modernorum temporum tantam eſſe, & tam altas in hominum animis radices habere, ut miracula etiam in illorum præſentia geſta ad illos convincendos vix ſufficerent, dum ſexcenta adhuc effugia quærerent; nihil novi hoc eſt, Chriſtus enim id ipſum jam ante ſeptendecim, Sæcula dixit, Dives enim petebat, ut Abraham ad incredulos fratres ſuos convertendos Miraculum faceret, & ex mortuis quemquam reſuſcitaret, qui ipſos à periculo præmoneret; ſciebat enimDives,quod miraculo inſigni aliquo opus eſſet, ſi Fratres ſui ad meliorem mentem redire deberent, at reſpondet Chriſtus ſub perſona Abrahami: *Si Moſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent.* Luc. XVI. v. ult.

γ. Hic

§. LVII.

γ. Hic etiam mihi ſtat animus, in Incredulorum confutatione non ſtatim à Myſteriis inchoandum eſſe; omnes phraſes obſcuras plane omittendas, omneſque ſcholaſticorum tricas in tota diſputatione caute evitandas eſſe.

§. LVIII.

δ. *Ea quæ in hoc §. fuere contenta, ut deleam juſſerunt Venerabiles Librorum Theologicorum Cenſores.*

§. LIX.

ε. Et hoc concedo, totam Religionem practicam eſſe (Cap. IV. §. 1821.), ideo omnes Articulos ad illius Eſſentiam pertinentes practicos eſſe (l. c. §. 1836.): Propterea id quod mere theoreticum eſt, neque ullum ad pietatem uſum habet, abſolute ad Religionem neceſſarium & fundamentale non eſſe (l.c. §. 1837.)

§. LX.

In ſequentibus vero quam maxime diſſentio ab erudito Autore α. quod Myſteriorum cognitionem plane nullius uſus in Religione revelata exiſtimat, ideoque ea plane reticenda perhibet.

§. LXI.

β. Quod Doctrinam de Myſteriis theoreticam plane eſſe, neque in praxin quam maxime influere opinatur.

§. LXII.

γ. Quod perinde eſſe cenſet, num aliquis divinam S. Scripturæ inſpirationem agnoſcat nec ne? & ſufficere ait, ut aliquis convictus ſit, præceptorum Evangelicorum ſervationem hominem felicem reddere.

δ. Quod

§. LXIII.

δ. Quod Articulos practicos in Evangelio mandatos, absque myſteriorum notitia, intelligi poſſe putat.

§. LXIV.

ε. Quod id in Myſteriis obſcurum opinatur, quod cognitu abſolute neceſſarium eſt.

§. LXV.

ϛ. Quod fidei notitiam ſive definitionem inſufficientem tradit.

§. LXVI.

ζ. Diſplicet denique, quod ea, quæ Autor ad Religionis Eſſentiam ſufficere dicit, veram Religionis Revelatæ Eſſentiam non attineant, neque adeo quemquam Chriſtianum facere poſſint.

§. LXVII.

η. Nec non quod, cum Chriſtus & Apoſtoli planiſſimam ad Incredulos convertendos viam, optimamque & hominis Naturæ maxime convenientem methodum, præſcripſerint, & exemplo ſuo in Incredulorum ac Infidelium converſione præiverint, idque feliciſſimo cum ſucceſſu, Autor tamen ab hac Methodo diſcedat & ſapientiſſimo Magiſtro ſapientior eſſe velit.

§. LXVIII.

Hoc unum vero, antequam hæc confutem, fundamenti loco aſſumo, ſcilicet Autorem divinam Revelationem agnoſcere, non tantum enim eam nullibi in tractatu ſuo inficiatur, ſed eoipſo quod methodum convertendi Incredulos tradit, Revelationem agnoſcit; hanc enim niſi agnoſceret, Religio Naturalis ſufficeret, neque adeo In-

credulorum ad Præcepta Evangelica converſione opus eſſet.

§. LXIX.

PRIMUM nunc quod attinet, dum Autor putat Myſteriorum cognitionem ad Religionis Chriſtianæ Eſſentiam non pertinere, illaque propterea ceu inutilia reticenda eſſe, apertam contradictionem involvit.

§. LXX.

Contradictio nimirum in hoc conſiſtit, quod ab una parte Revelatio Incredulorumque ad ejus fidem converſio conceditur & neceſſaria exiſtimatur; ab altera vero parte id, quod revelatum eſt, & Revelationis totam ſummam efficit, ſcilicet Myſteria cognitu neceſſaria non eſſe ſtatuitur. Idem eſt ac ſi quis diceret, Neceſſarium mihi eſt ut ſciam quod revelatur, ut vero Revelatum ſciam neceſſum non eſt.

§. LXXI.

Hoc ut clarius exponam, ante omnia indicandum quid ſit Myſterium; ex eo enim quod Autor non adtenderit quid vocabulum Myſterii ſignificet, factum fuit, ut ſibimet ipſi contradixerit, dum Myſterii nullam aliam dari poſſe definitionem putat, quam quod ſit Res obſcura & inintelligibilis, ſive inpenetrabilis.

Vide Epiſt. XIII. pag. 128. Edit. Pr. & pag. 133.

§. LXXII.

Myſterium in Religione tale dogma appellamus, quod immediata Revelatione divina patefieri debet, & ex principiis Rationis cognoſci & demonſtrari nequit, ſed ſupra Rationem eſt.

Hanc

Hanc definitionem dedimus (Cap. III. §. 928.), neque à communi hujus vocabuli uſu receſſimus, in communi enim Sermone id Myſterium appellamus, quod nobis ab aliis revelatum eſt, & quod absque illorum revelatione cognoſcere non poſſumus; ita dantur Myſteria in rebus phyſicis, quæ vero, dum ſint res naturales, quæque adeo ex principiis naturalibus detegi ab acutis Mathematicis & Philoſophis poſſunt, ut cognoſcantur divina revelatione non indigent. Hæc etiam Myſteriorum definitio eadem eſt, qua omnes Noſtri Theologi utuntur. Dogmata hæc Nomen Myſterii etiam poſt Revelationem factam retinent, tum quia in ſe & ſua Natura talia ſunt, ut absque patefactione nunquam cognita fuiſſent, tum quia non plus de illis dogmatibus manifeſtatum eſt, quam ad finem obtinendum ſufficit, & multa in iis continentur, quæ nondum diſtincte cognoſcimus, licet pars alicujus Dogmatis, quæ ſcitu neceſſaria eſt, clare revelata ſit.

§. LXXIII.

Liquet ex definitione, *α.* quod quicquid notum ſit per divinam Revelationem, & ex Rationis principiis non conſtat, Myſterium ſit, alias non poſſet dici Revelatio.

§. LXXIV.

β. Quod Revelatio non poſſit concipi ſine Myſteriis, & quod Myſteria primum ſint quod de Revelatione concipitur; nulla enim Revelatio ſine Myſteriis concipi poteſt, adeoque ejus Summam atque Eſſentiam conſtituunt.

Notandum hic, quod diſtinguendum ſit inter ea quæ *inſpiratione immediata* Spiritus ſancti ſcripta ſunt in Sacris Litteris, & ea quæ ſolummodo per *directionem* Spiritus Sancti Litteris conſignata ſunt; ad priorem claſſem pertinent omnia Salutis Myſteria, ſive omnia ea quæ Medium illud Liberationis reſpiciunt, ex Rationis Principiis incognoſcibilia, quæque adeo Revelatione opus habent; ad alteram Claſſem ea ſpectant, quæ aut ex

Religione Naturali jamjam ſunt cognita, ſed ad homini officium ſuum inculcandum & Medii Liberationis Revelationis Neceſſitatem demonſtrandam faciunt; aut quæ ſunt hiſtorica, quæ ad illuſtrationem certitudinemque dogmatum Revelatorum pertinent, & varios Revelationis gradus, Salutis diſpenſationes, variosque Civitatem Dei gubernandi modos indicant; quæ omnia ad ulteriorem Myſteriorum explicationem ſcitu neceſſaria ſunt.

§. LXXV.

γ. Quod Myſteria conſtituant Revelationis divinæ criterium; ut adeo abſurde agant, qui Revelationem concedunt, ſed Myſteria negant, aut Revelationis veritatem ideo negant, quia continet Myſteria.

§. LXXVI.

Quænam Revelationis Summa ac Eſſentia ſit, adeoque etiam Religionis Revelatæ, patet ex ejus fine, qui hic eſt, ut homini peccatori oſtendatur Medium conſequendæ Salutis & in divinam gratiam redeundi (Cap. III. §. 973. 977.): Medium autem illud eſt, quod Jeſus Chriſtus ſit unica ac perfectiſſima cauſſa Salutis per veram fidem amplectenda (Cap. III. §. 1004.): Hoc Dogma autem eſt *Myſterium* illud *Pietatis manifeſte magnum* ὁμολογουμένως μέγα, 1. Tim. III. 16. adeoque Myſterium illud maximum Revelationis Summam ac Eſſentiam conſtituit.

§. LXXVII.

Religionis Revelatæ Eſſentia in hoc conſiſtit, ut homo Dogma hoc, quod Apoſtolus Myſterium manifeſte magnum appellat, vera fide amplectatur (Cap. III. §. 1063.): propterea Myſterii maximi cognitio ad ipſam Religionis Peccatoris Eſſentiam pertinet. E. Autor Anonymus, ex falſo

falſo de Myſteriis conceptu, magnopere fallitur, dum putat, Myſteriorum cognitionem inutilem eſſe, neque illam ad ipſam Religionis Eſſentiam pertinere.

§. LXXVIII.

Manet igitur inconcuſſum hoc Principium, ubi Revelatio eſt, ibi etiam ſunt Myſteria, dum unum involvit alterum.

§. LXXIX.

Aſt, inquit Anonymus, quidquid Revelatum eſt, clare Revelatum eſſe debet, nam vox ipſa id promittit, cum vero Myſteria ſint res obſcuræ & inpenetrabiles, inde concludere licet Myſteria non eſſe res revelatas, dum contradictionem involvit revelatum eſſe & obſcurum eſſe.

§. LXXX.

Obſervandum ad hoc, α. quod falſa ſit Autoris quam de Myſteriis dat Definitio, dum illa ſimpliciter *Res obſcuras* appellat, cum vocabulum hoc ſignificet Dogma aliquod de quo ſolum per divinam Revelationem conſtare poteſt, nullam igitur de vera hujus vocabuli ſignificatione notionem Anonymus habuit, quod aliis etiam ſæpe accidere ſolet.

§. LXXXI.

β. Ipſemet Anonymus, niſi contradictoria dicere velit, negare non poteſt, quod ubi eſt Revelatio, ibi ſint Myſteria; nam revelatur id, quod antea ignotum & quod nonniſi per divinam Revelationem notum fieri potuit (§. 71.): illud autem vocatur Myſterium: ſi ergo nulla adſunt Myſteria, etiam Revelatio nulla eſſe poteſt.

§. LXXXII.

γ. Non adtendit Autor Epiſtolarum, quod in Dogmate aliquo multa clara eſſe poſſint, licet quædam in eodem Dogmate maneant obſcura; ex parte quædam revelata eſſe poſſunt, ut quantum ad finem requiritur ſatis clara ſint; alia vero, quæ ut diſtincte cognoſcamus neceſſe non eſt, in eadem re obſcura manent; ſæpe nobis ſufficit ut ſciamus rem aliquam exiſtere, licet omnis illius modus nobis non conſtet; minime ergo contradictionem involvit, aliquid revelatum eſſe & tamen idem intellectui noſtro, quoad partem, obſcurum manere; dum omnia quæcunque aut ſcimus aut credimus ex parte tantum cognoſcimus; ſufficit Deum tantum de re aliqua manifeſtaſſe, quantum nobis ſufficit, neque Deus majorem à nobis cognitionem requirit, quam per Revelationis claritatem poſſibilis eſt; neque diſtinctam alicujus rei notionem à nobis poſtulat, ſi claram tantum nobis dedit, neque adæquatam ubi inadæquata ſufficit, neque completam ubi incompletam tantum habere intellectui noſtro licet.

§. LXXXIII.

Vult Autor, ut Myſteria ita revelata ſint, ut etiam, quoad illorum modum diſtinctam & adæquatam notionem habere queamus; ſi partem illorum cognoſcere nobis ſufficit, cur omnia de re illa diſtincte & adæquate ſcire volumus? cur major & diſtinctior hæc cognitio eſſe debet illa, quam de plurimis rebus phyſicis habemus? quot non in rerum Natura res exiſtunt, quas quidem exiſtere novimus, at modum illarum plane ignoramus? quis quæſo ſanæ mentis homo propterea

rem

rem illam exiſtere negaverit, quia non omnia de illa diſtincte, & adæquate cognoſcit.

Noſcimus ex ipſis Rationis principiis Deum exiſtere, illum Mundi hujus Autorem eſſe & Gubernatorem, ſcimus infinitas ipſi competere Perfectiones, idque clare ſcimus, diſtincte ſcimus. Notum nobis eſt, Mundum exiſtere, multa in illo occurrunt quorum diſtinctam notionem habemus) ſaltem de hoc non dubitamus, quod exiſtat. Noſcimus nosmetipſos exiſtere, nos cogitare, cum Animæ actionibus actiones Corporis & cum Corporis actionibus certas animæ actiones conjunctas eſſe, conſtat nobis, nos à Deo dependentes eſſe, neque quidquam ex his Anonymus negabit: Neque negare poterit, multa in Divinitatis toto complexu comprehendi, quæ ignoramus aut obſcure tantum cognoſcimus; adæquate enim Deum cognoſcere, Intellectui finito non licet, pauciſſima ideo tantum de eo cognoſcimus. In toto hoc Univerſo res fere innumeræ ſunt, quas aut plane ignoramus, aut obſcure novimus, multarum rerum exiſtentiam quidem compertam habemus, at exiſtentiæ & Eſſentiæ illarum modus plane nos latet. Si in nosmetipſos deſcendimus, quantum eſt quod ignoramus, ſive Corpus ſive Animam ſive utriusque agendi modum ſpectemus: Et quis eſt qui modum dependentiæ creaturæ rationalis à Deo diſtincte & adæquate explicare poſſit? An propterea res ipſa neganda? An Deus ideo non exiſtit, quia multa in ejus cognitione Intellectui finito obſcura manent? An Mundi exiſtentia neganda, quia minimam tantum ejus partem cognoſcimus? An nec Corpus nec Animam habemus, quia multa ibi deprehenduntur quæ explicare non valemus? An non dependemus à Deo, quia quomodo id fieri poſſit, & in ſingulis actionibus fiat, nec diſtincte concipimus nec attendimus? Cur ergo plus de Myſteriis quam de rebus per Rationis principia notis ſcire volumus? Undenam eſt quod putamus, ea tanta cum evidentia revelata eſſe debere, ut nihil obſcuri in illis Intellectui finito remaneat, ut omnia diſtincte & adæquate de iis noſcamus? An non ſufficit tam claram de iis notionem habere quam de rebus natura notis habemus? Si ſufficit, ut ſimpliciter ſciamus

Myſteria exiſtere, & ad Salutem & felicitatem conſequendam majori cognitione opus non eſt, ad quid juvaret ut illorum notio tam diſtincta ſit, ut nihil obſcuri in illis nobis ſuperſit? An ideo eorum veritas neganda quia ex parte tantum ea cognoſcimus; nempe tantum quantum Deo placuit & Saluti noſtræ ſufficit?

§. LXXXIV.

Sed, dicit Anonymus, tamen Deum oracula ſua clarius exprimere & clariorem de Myſteriis notitiam dare potuiſſe, ſi ea aut divinæ originis, aut earum cognitio ad conſequendam Salutem abſolute neceſſaria eſſet; hoc enim modo Deus multis diſceptationibus, multis hæreſibus præcavere potuiſſet.

§. LXXXV.

Non majori autem Jure id peti poteſt, quam aut ut Deus nobis de omnibus rebus clariorem cognitionem det, ut omnia diſtincte & adæquate cognoſcamus, aut, quod idem eſt, ut nobis Intellectum perfectiorem det, ut nos non homines ſed Angelos faciat, & ſi Angeli fuerimus, ut Intellectum noſtrum infinitum faciat, qui ſolus omnia diſtincte & adæquate percipit, ut non amplius Entia limitata, hoc eſt Creaturæ, ſed illimitata ſimus. Homo ſua ſorte nunquam contentus, ſed plus eſſe vult quam ipſi competit, plura cognoſcere vult quam per Intellectum finitum licet; Aut Deum accuſat, quod ipſi non plura revelaverit, aut quia aliquid non adæquate percipit, ipſam rei Veritatem negat.

§. LXXXVI.

Verum equidem eſt, Deum, ſi plura de Myſteriis revelaſſet, multis Sectis præcavere potuiſ-

ſe;

ſe; At quæritur num major revelatio per illius Sapientiam fieri potuerit? Aut an clarior neceſſaria fuerit? Sapientia divina fini ultimo Creaturarum conſequendo utitur Mediis convenientiſſimis, & quæ ſufficiunt: omnia, ceu Sapientiſſimus, facit via breviſſima; neque plura aut majora adhibet media quam opus eſt; Sequitur inde quod Sapientiæ divinæ plane conforme ſit, ſi tantum de Myſteriis nobis patefacit, quantum ad felicitatem noſtram conſequendam ſat eſt.

§. LXXXVII.

Ad SECUNDAM nunc theſin procedemus, quod ſcilicet Dogmata Myſterioſa non mère theoretica ſint, ſed ad praxin quam maxime utilia, neque adeo ex Articulorum ad Religionis Eſſentiam pertinentium numero eliminanda ſint.

§. LXXXVIII.

Recte eruditus Anonymus facit, quod Articulos tantum practicos ad Religionem Eſſentialem pertinere tantopere urget; in hoc autem errat, quod Myſteria ex illorum numero plane excludit.

§. LXXXIX.

Apoſtolus dicit, quando totam Religionis Chriſtianæ doctrinam in Summa exhibere vult, eſſe MANIFESTE MAGNUM PIETATIS MYSTERIUM, quod Deus manifeſtatus ſit in Carne, 1. Tim. III. 16. In hoc enim Myſterio totius Doctrinæ Chriſtianæ cardo verſatur (Cap. III, §. 1004. 1063.); Si vero illud Myſterium, quod totius Revelationis Summam in ſe continet, eſt Myſterium PIETATIS, videre non poſſum, quomodo ab eo qui Revelationem agnoſcit negari

queat, illud tale eſſe, & in Praxin ſive Pietatem influere.

§. XC.

Articulus maxime Practicus & qui totam Religionis Summam complectitur, hic eſt: *Credens in Filium, habet vitam æternam: at qui non credit Filio, non videbit vitam.* Joh. III. 36. Paulus & Silas Præceptorum Evangelicorum Summam hisce complexi ſunt verbis: *Crede in Dominum Jeſum Chriſtum, & ſervaberis tu & domus tua.* Act. XVI. 31. *Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum & credideris in corde tuo, quod Deus illum ſuſcitavit à mortuis, ſalvaberis.* Rom. X. 9.

§. XCI.

Ex hisce liquet, Articulum Religionis maxime practicum (§. 90.) eſſe eundem illum, quem Apoſtolus vocat Myſterium Pietatis manifeſte magnum (§. 89.), falſiſſimum ideo eſſe, quod Myſteria ſint Articuli mere theoretici ad Religionis Eſſentiam nihil facientes.

§. XCII.

TERTIUM eſt, quod nova Methodus Incredulis liberum relinquit, num S. Scripturam divinæ Originis & Inſpirationis credant vel non credant?

§. XCIII.

Sed cum Revelationis finis is ſit, ut homini Medium oſtendatur, quo Peccator factus ex ſtatu moraliter imperfecto iterum liberari, & cum propria Salute ad Dei Glorificationem vivere poſſit, nos ad aliud qui obtinendum Revelatione non indigemus, & hoc eſt illud, quod Revelationem

nem neceſſariam reddit; tantum ergo hominis intereſt ut ſciat, num hæc ipſa Dei Voluntas ſit nec ne, quantum illius intereſt ut ad verum ſolatium perveniat; nam de futura Salute conſequenda certus nunquam eſſe poteſt, niſi ſciat Medium illud ab ipſo Deo non tantum adprobatum, ſed & ordinatum eſſe.

§. XCIV.

Dubius etiam erit, num Medio hoc uti velit nec ne? Dum incertus, num illud Deo acceptum & propterea validum ſit, num uſum aliquem, ratione alterius Vitæ, ex eo habiturus ſit, an vero incaſſum laboret. At quantum accedit incitamentum, ſi perſuadeatur ipſiſſimam hanc Dei Voluntatem ac Præceptum eſſe, ut nemo illud ſequens fine ſuo excidere aut ſpe inani decipi queat.

§. XCV.

Talis etiam Deum colendi modus ipſi ne gratus quidem eſſe poteſt, ſi homo dubio animo facit num quid divinæ Voluntati conforme ſit; quidquid enim non ex fide, & certa perſuaſione quod acceptum ſit Deo, fit, peccatum eſt; neque homo Peccator habet ubi tuto pedem figere poſſit.

§. XCVI.

QUARTUM quod improbamus eſt, quod Eruditus Anonymus Articulorum Practicorum neceſſitatem ita urget, ut ſupponat illos absque Myſteriorum notitia intelligi poſſe.

§. XCVII.

Uti Articuli Theoretici, ita etiam Practici, ſunt vel mixti, quos tam Religio Naturalis quam Revelata præſcribit, vel puri, quos ſola Revelatio jubet.

bet. Prioris generis ſunt, ut Deum Creatorem & Conſervatorem, ut & Proximum noſtrum amemus, ut pie, juſte & ſobrie vivamus. Poſterioris generis, ut ſincere in Chriſtum ceu unicam & perfectiſſimam Salutis Cauſſam, ſine quo nulla datur ſalus, credamus, ut ipſum ceu Salvatorem benigniſſimum diligamus, nam *qui Dominum Jeſum non diligit, ſit Anathema.* 1. Cor. XVI.

§. XCVIII.

Facile autem mihi Doct. Autor concedet, quod ſi de Incredulorum ad Fidem Revelatam ſuſcipiendam converſione agitur, ſermo non ſit de iis Articulis, quos etiam Religio Naturalis nos, docet & ad illorum obſervationem obligat; nam vel Increduli eos etiam ſepoſita Revelatione admittunt, vel ſin minus, ex Rationis principiis de iis convinci poſſunt. Agitur ergo hic de Articulis puris, de quorum Veritate Increduli ex Relatione convincendi ſunt.

§. XCIX.

Summa autem horum Articulorum reſpicit Jeſum Chriſtum & officia ipſi præſtanda (§. 90. 97.), qui deſcribitur ut Θεάνθρωπος Deus manifeſtatus in carne, ſed ipſum hoc eſt Myſterium illud Revelationis manifeſte magnum (§. 89.): E. cognitio Articulorum Religionis revelatæ Practicorum involvit notitiam Myſterii maximi, nempe quod Deus ſe cum humana Natura perſonaliter univerit, qui ceu Salvator Perfectiſſimus amplectendus atque colendus ſit.

§. C.

QUINTUM eſt, quod obſcurum in Myſteriis Autor putat id, quod cognitu neceſſarium eſt.

Ubi-

Ubique enim Autor urget Myſteria eſſe *des choſes obſcures*, res obſcuras, Articulos vero *Religionis Eſſentialis* debere eſſe evidentiſſimos, ut à quovis intelligi poſſint.

§. CI.

Jam ad Articulum primum oſtendimus, rei alicujus veritatem evidentem eſſe poſſe, licet multa in re & præcipue ejus modo obſcura superſint; Intellectum noſtrum finitum eſſe, ut de omnibus rebus diſtinctam ac adæquatam Ideam habere nequeamus; in rebus phyſicis idem accidere, ut rei exiſtentiam quidem ſciamus, modum vero ignoremus: Satis eſſe, ſi tantum de re aliqua nobis conſtet, quantum Saluti noſtræ ſufficit.

§. CII.

Id vero, quod nobis de Myſteriis cognitu neceſſe eſt, etiam ſatis clare revelatum eſt, nempe Myſteria exiſtere; illorum quæ in S. Scriptura continentur maximum eſſe, quod per Miraculum illibata Virgo Puerum Peccato originali non infectum genuerit, quod Divina Natura cum ejus humana Natura tam arcte ſe univerit, ut unicam tantum perſonam conſtituant, uti ex. gr. Corpus & Anima noſtra, diverſæ licet Naturæ, propter arctam unionem unam tantum perſonam efficiunt; hanc divinæ & humanæ Naturæ in una Perſona unionem ideo factam eſſe, ut Perſona illa muneri obeundo apta ſit; Quod in divina Eſſentia tres ſint ſubſiſtentiæ, quod una ὑπόςασις vocetur Pater, quia per illum etiam ſecunda Subſiſtentia exiſtit, quæ ὑπόςασις, dum per primam ſubſiſtit, vocatur Filius; tertiam vero Subſiſtentiam in divinitate

ab operationibus ſuis vocari Spiritum Sanctum; has vero tres Subſiſtentias in Divinitate non diverſam conſtituere Eſſentiam; Tres illas Subſiſtentias ejusdem Eſſentiæ eſſe coæternas. Hæc omnia ſatis clara ſunt, omnis obſcuritas inde venit, quod homines plus ſcire cupiunt, quam Deus voluit ut ſciant, & plus quam neceſſarium eſt ut ſciant.

§. CIII.

Id de quo maxime clamant Adverſarii, & quod maxime obſcuritatis accuſant, eſt S. Sanctæ Trinitatis Myſterium. An vero plura ſcire cupiunt quam ſufficit? An volunt ἐμβατεύειν εἰς ἃ μὴ ἑοράκαμεν? An totum Divinitatis complexum comprehendere volunt? An neſciunt id per Intellectum finitum impoſſibile eſſe? An neſciunt in illa etiam Dei cognitione, quam ex lumine Rationis habemus infinita Intellectui noſtro remanére Myſteria, multa obſcura, quæ Philoſophorum etiam ſapientiſſimus & acutiſſimus explicare minime poteſt? Quis enim omnia Dei Attributa, quis illorum modum & ad ſeinvicem Relationem & omnia quæcunque in Dei Eſſentia ſunt, clara facere & diſtincte exponere poterit?

§. CIV.

Quo ergo Jure Increduli à nobis petere poſſunt, ut clarior ſit illa Dei cognitio, quà Deum ut Triunum cognoſcimus, ea qua eum ceu Ens perfectiſſimum & unicum cognoſcimus? Illa quam ex Rationis principiis de Deo habemus Notitia Religioni Naturali ſufficit, amplius quid cognitioni illi de Deo per Revelationem additur, quod fini Religionis revelatæ obtinendo ſufficit. Si in eo Deum cognoſcendi modo quædam obſcura

ma-

manent, in altero quem ex Ratione habemus idem fit; Dum omnia quæ in Deo ſunt intelligere, Intellectui arctis limitibus circumſcripto non licet, & ſi liceret, ut plura ſciat non opus eſt.

§. CV.

SEXTUM, quod ad novam hanc Incredulos convertendi methodum pertinet, eſt, quod talem Fidei definitionem dat, quæ Revelationis ſcopo neutiquam conformis eſt; neque tamen Anonymus aliam dare potuit, dum Myſteria omnia, quæ, per demonſtrata, Revelationis Eſſentiam & Summam conſtituunt ex Religione ſua eliminata vult, & Chriſtianismum in merum Naturalismum convertit, nam ſi Myſteria abſunt, etiam nulla Revelatio eſt.

§. CVI.

Ita nempe Fidem deſcribit, quod ſit perſuaſio evidens de Numinis Exiſtentia, ejusque Attributis.

Qu'eſt-ce donc que la Foi? Ne ſeroit-ce point eſſentiellement une *Notion certaine*, une *Perception evidente* ſur la *Divinité* & ſur ſes *Attributs Eſſentiels?* Lettre XVI. Edit. pr. pag. 147.

§. CVII.

Fides ſumitur vel pro objecto ejus, vel pro actione hominis circa illud objectum. Sive ſenſu priori, ſive poſteriori Anonymi definitio ſumatur, manca eſt, & quidem tam in Theologia Naturali quam Revelata.

§. CVIII.

Si Fides pro actione ſumatur, in Theologia Naturali proprie locum non habet, ſed ibi eſt Scientia; Fides nititur Autoritate & infallibilitate

tate loquentis ſive teſtantis; Scientia vero nititur demonſtratione ex Principiis Rationis. Sed Scientiæ Fidem ſi ſubſtituamus, ut certam hominis actionem circa dogmata cognita ſignificet, Anonymi definitio inſufficiens eſt; nam Religio Naturalis nos non tantum obligat ad evidentem Dei & Attributorum ejus cognitionem, quod ſolius Intellectus noſtri eſt, ſed ad certa officia præſtanda (§. 771. Cap. III.), quæ cognitio illa involvit. Fides enim homines ſalutis participes facere debet, ad quod mera cognitio non ſufficit: E. Si fides hoc ſenſu ſumatur, Anonymi definitio manca eſt.

§. CIX.

Si autem in Theologia Naturali ſumatur pro Cognitionis noſtræ objecto, Definitio itidem manca eſt; nam ſolius Dei & Attributorum ejus evidens Notitia ſibi non ſufficit, ſed dantur alii Articuli tam theoretici quam practici, qui ſcitu maxime neceſſarii ſunt (§. 1864 -- 1873. Cap. III.).

§. CX.

At hic non agitur de Religione Naturali, ſed de revelata Incredulorumque ad illam converſione. Ibi fides ſignificat vel cognitionis noſtræ objectum, vel noſtram actionem aliquam circa objectum illud.

§. CXI.

Si priori, uti videtur, ſe uſu Autor intelligat, definitio ejus manca eſt. Revelatione opus fuit (§. 939. 961. 973. Cap. III.), quia quædam homini abſolute neceſſaria ex principiis Rationis erui nequaquam potuerunt; E. Revelatio longe plura complecti debet: quam Religio Naturalis, cujus

cujus Articuli ex ſolis Rationis principiis demonſtrari poſſunt.

§. CXII.

Finis Revelationis eſt, ut homini Peccatori Deo digniſſimum Medium oſtendatur, quomodo ex ſtatu moraliter imperfecto liberari & cum propria Salute ad Dei Gloriam eſſe queat (Cap. III. Sect. XII.), hæc doctrina propterea Revelationis utramque facit paginam (Cap. III. §. 1004.).

§. CXIII.

Præcipua ideo Revelata Veritas hæc eſt: Jeſum Chriſtum eſſe unicum ac perfectiſſimum illud Salutis Medium, à quo Peccator ſalvandus totus dependet (§. 1054. 1055. Cap. III.

§. CXIV.

Hinc facile patet, in Religione revelata primarium Dogma, adeoque principale fidei objectum hoc eſſe: Jeſus Chriſtus ceu unica ac perfectiſſima Salutis cauſſa ab homine Peccatore agnoſcendus & recipiendus, Deusque propterea à toto homine glorificandus eſt. (Cap. IV. §. 1877.): Ut & Articuli immediate cum hoc connexi (§. 1881 - 1896. l. c.).

§. CXV.

Hoc quod dicimus S. Scriptura ubique clamat: Qui credit in Filium habet vitam æternam. Si credideris in Dominum Jeſum Chriſtum, ſervaberis. Nec eſt in ullo alio ſalus, nec ullum aliud Nomen eſt ſub cœlo hominibus datum, per quod ſervari poſſimus.

§. CXVI.

Dogma hoc ita comparatum eſt, ut nullo modo ex evidentiſſima Naturæ divinæ, Attributorumque ejus Eſſentialium cognitione, adhibita omni diligentia, erui queat.

§. CXVII.

Liquet ex his in Anonymi definitione Fidei, plane nihil ejus contineri, quod continere debet, illamque ergo non tantum mancam, ſed nullam eſſe.

Ipſimet illi qui Articulorum fundamentalium numerum in Religione Chriſtiana ad unicam reſtringunt, uti acutiſſimus LOCKIUS, confitentur, Articulum de Jeſu Chriſto Salvatore ſervandum eſſe; ſi enim ſimplici Dei & Attributorum ejus cognitioni nihil addimus, non eſt quo Revelatam Religionem à Naturali diſtinguamus.

§. CXVIII.

Quoniam itaque nihil ejus, quod Religionem Revelatam à Naturali diſtinguit, in definitione docti Anonymi continetur, in Naturaliſmo ſubſiſtit, neque aliam à Naturaliſtis fidem petit, quam vi Religionis Naturalis habent, nempe Deum exiſtere & infinitas poſſidere Perfectiones.

§. CXIX.

Alterum vero, per Fidem, ſi Autor intelligat, ſcilicet hominis circa objectum illud cognitum actionem atque officium, ita comparata eſt Fides iſta, ut homini Peccatori inſufficiens ſit; ſimpliciter enim perſuaſum eſſe, Deum exiſtere & infinita ipſi competere Attributa, hactenus homini nullam Vitæ æternæ ſpem facere poteſt; nec Religio revelata, ſi hoc ſufficeret, quidquam pro-

prodeſſet; nec Autoris labor in novæ Incredulos convertendi methodi elaboratiore quenquam Generi humano uſum afferre poſſet, dum Incredulorum pertinaciſſimi Naturaliſtæ Religionis Naturalis Principia admittentes, etiam poſthabita ad Religionem Revelatam converſione, evidentem de Numinis exiſtentia ejusque Attributis perſuaſionem habere poſſint.

§. CXX.

At, inquit Autor, definitionem ſuam cum Apoſtoli Pauli optime convenire dicentis: *Sine Fide impoſſibile eſſe Deo beneplacere: Credere enim oportet accedentem ad Deum, quod ſit & quod quærentibus ipſum Remunerator eſt.* Heb. XI. 6.

§. CXXI.

Reſpondemus, Apoſtolum in hoc verſu non magis ac in omnibus ſequentibus hujus Capitis fidei definitionem dare; hanc enim jam verſu primo dederat, fidem ſubjective conſiderans. In ſequentibus fidei vim atque effectum variis exemplis explicat, verſu quinto Enochi exemplo id oſtendit, qui per fidem vivus translatus eſt à Deo; ratio eſt quia ambulavit coram Deo; Ἐυαρεςῆσαι enim hic ſignificat *ambulare cum Deo*; reſpicitur nimirum, uti ex verſu antecedente patet, ad teſtimonium Gèn. V. 24. ambulare enim cum Deo LXX. Interpretes ſæpe vertunt ἐυαρεϑεῖν τῷ θεῷ. Nunc Apoſtolus probat, quod ad hoc fide opus ſit; ex quibus liquet, ſcopum illius non eſſe fidei definitionem dare, ſed eas fidei proprietates ſolum oſtendere, quas τό accedere ad Deum neceſſario involvit: nempe α. quod Deus exiſtat, ſcilicet talis qualis eſſe debet, ut

homo peccator ad ipſum accedere audeat; ſcil. non iratus ſed placatus. β. Quod remunerator ſit quærentibus ipſum; ſcire autem, quod & qua ratione remunerator eſſe queat, ſolius fidei eſt.

§. CXXII.

Apoſtolum vero hic non tantum evidentem Exiſtentiæ divinæ & Attributorum ejus perſuaſionem intelligere, facile patet ex illo fidei effectu, quem allegat verſu 4. de differentia inter Caini & Abelis ſacrificium, quorum unum Deo gratum, alterum ingratum fuit: An vero probabile eſt, evidentem tantum Exiſtentiæ divinæ & Attributorum ejus perſuaſionem, omnem inter duorum Fratrum Sacrificia conſtituiſſe differentiam? Anne probabile eſt, Cainum de Dei Exiſtentia ejusque Attributis non perſuaſum fuiſſe? Si non credidit Deum infinitis Attributis præditum exiſtere, quare ipſi Sacrificium obtulit & per id cultum exhibuit? Oportet ergo aliud quid præter evidentem Dei notitiam, ad fidem requiratur. Unde patet hoc argumentum ad Autoris definitionem probandam plane nihil facere.

§. CXXIII.

Magnopere autem metuit Doctus Anonymus in ſequentibus, ne rejecta ejus definitione omnis in fide evidentia excludatur, & nil niſi cœcus hominis aſſenſus poſtuletur.

§. CXXIV.

Fallitur vero, dum evidens objecti perſuaſio à nullo Theologorum Proteſtantium unquam à fide

ſide excluſa fuerit; contradicerent alias verbis Apoſtoli Heb. XI. 1. ubi Ἔλεγχον poſtulat, quod vocabulum tum certam demonſtrationem, tum animi convictionem per talem Veritatis demonſtrationem ſignificat. Unde omnino ſequitur, in fide eſſe debere certam animi convictionem propter evidentem Veritatis demonſtrationem.

Vide hoc dictum Pauli explicantem HERM. WITSIUM Oecon. Fœd. Lib. III. Cap. 7. §. 13. 14.

§. CXXV.

Non igitur hoc diſputatur, an ad fidem evidens objecti illius perſuaſio neceſſaria ſit? Sed de objecto fidei, quodnam proprie ſit; non minus evidens ſcilicet poteſt illa perſuaſio eſſe, quod Jeſus Chriſtus verus & æternus Deus cum humana Natura unitus per obedientiam & mortem ſuam omnibus credentibus factus ſit unica & perfectiſſima Salutis cauſſa; quam illa, quod Deus infinitis Attributis gaudens exiſtat; prius etiam poſterioris perſuaſionem involvit & ſupponit.

§. CXXVI.

SEPTIMO liquet ex iis quæ hactenus probavimus, vera eſſe (§. 66.) à nobis aſſerta, ſcilicet Autorem in Methodo nova ſua ea omittere, quæ Religionis revelatæ Eſſentiam conſtituunt, neque quemquam hoc modo Chriſtianum fieri, ſed in mera Religione Naturali ſubſiſti, nec adeo finem Methodi novæ hujus obtineri poſſe.

§. CXXVII.

OCTAVUM denique hoc eſt, quod eruditus Anonymus à Chriſti & Apoſtolorum Me-

 thodo

thodo plane diſcedat, dum in præceptis quibusdam moralibus Myſteria nihil attinentibus ſubſiſtat.

§. CXXVIII.

Ea nimirum ipſis fuit conſuetudo, ut homines incredulos ante omnia convincerent PECCATI; hominem ſcilicet quemlibet, ſive ſit Judæus ſive Ethnicus, ſub peccato eſſe demonſtrabant, propter peccatum mortis reum factum, impotentem inſuper, ut deſint vires ex tanto malo emergendi.

Omnino haud dubie neceſſarium eſt, ut in homine ad id commovendo, ut Medium Liberationis in Verbo divino revelatum ſincera fide amplectatur, deſiderium illius ante omnia accendatur; hoc vero deſiderium aliter oriri non poteſt, quam ſi propriam indigentiam ac miſeriam ſentiat; Neque aliter ſive Atheus ſit, ſive Deiſta, ſive Epicuræus, ſive Ethnicus, ſive Naturaliſta, ſive Judæus, ſive Muhammedanus, de Revelationis Neceſſitate & Veritate convinci poteſt, niſi prius deſideret eam talem eſſe; ſine hoc mille adſunt carnis murmurationes ac effugia, quæ, licet demonſtratio evidentiſſima ſit, convictioni ſemper obſunt.

§. CXXIX.

Alterum de quo Incredulos convertendos convincebant, eſt JUSTITIA, & quidem non propria, ſed Chriſti Juſtitia, uti præcipue Paulus id in Epiſtolis ſuis variis & validis Argumentis ubique inculcat; ad hoc vero intelligendum, ſine ulla controverſia explicandum erat Myſterium illud manifeſte magnum, Deus manifeſtatus eſt in carne, juſtificatus eſt in ſpiritu, viſus eſt Angelis, prædicatus eſt in Gentibus, creditus

tus eſt in Mundo, receptus eſt in Gloria. Nihilominus Doctus Anonymus in nova Methodo ſua docet & ſæpiſſime clamat, Myſteria res obſcuras eſſe, ad Religionis Eſſentiam propterea non pertinentes, adeoque plane reticenda eſſe.

§. CXXX.

Tertium eſt, quod hominibus Pietatem & Virtutes Chriſtianas quam maxime inculcabant, officiaque Gratitudinis erga Deum præſcribebant; hic nunc obtinent Præcepta Evangelica, quæ Autor abſtracte à Myſteriis conſiderata ad fidem Chriſtianam efficiendam ſufficere putat; ſed ſunt inquam *Præcepta Evangelica* quæ officiis à Religione Naturali præſcriptis aliquid ſuperaddunt, neque in iis ſolis ſubſiſtunt; *Evangelica* quæ *Evangelium ſolum* præſcribit neque alibi inveniuntur; *Evangelica* quidem, quæ tamen Naturalia non excludunt, ſed ſupponunt.

§. CXXXI.

Quoniam hæc methodus & hominis & rei ipſius Naturæ convenientiſſima & ipſa ſapientiſſimi Magiſtri Diſcipulorum Methodus fuit, qua maximo cum ſucceſſu uſi ſunt, licet ſit antiquiſſima, illam tamen Methodo illi, quæ novitate ſua ſeſe commendat, non poſſumus non præferre.

§. CXXXII.

Anonymus vult omnia Myſteria, adeoque etiam Crucem Chriſti, in Incredulorum converſione reticendam eſſe; longe aliter ſentit Paulus, qui majorem Incredulorum numerum ad Evangelium ſuſcipiendum convertit, omnibus

aliis qui aliam ſequuntur methodum; dum dicit de ſe reliquisque Apoſtolis: *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam: Ipſis autem vocatis Judæis atque Græcis, Chriſtum Dei Virtutem & Dei Sapientiam.* 1. Cor. I. 23. 24.

§. CXXXIII.

Et infra l. c. Cap. II. Verſ. 1-4. *Et ego veniens ad vos, Fratres, veni non in ſublimitate Sermonis aut Sapientiæ, annuntians vobis teſtimonium Dei. Non enim judicavi ſcire aliquid in vobis, ſi non Jeſum Chriſtum & hunc crucifixum. . . . . Et ſermo meus & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ Sapientiæ verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & Virtutis.* Et verſu 7. *Loquimur Sapientiam Dei in Myſterio occultatam, quam prædeſtinavit Deus ante Secula in Gloriam noſtram.*

* * * * *
* * * *
* * *
* *

CAP.

* * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT X.
De Naturalismo.

§. I.

NATURALISTA is dicitur, qui ſolam Religionem Naturalem neceſſariam agnoſcit; Revelatam vero vel tanquam falſam rejicit, vel ſaltem, licet illam veram eſſe concedat, non neceſſariam agnoſcit.

Vide Illuſtr. WOLFII Theol. Nat. Tom. II. Cap. II. Sectionis II. Partis II. §. 530. Celeberr. RIBOVIUM Inſtit. Theol. Dogm. §. 99. BUDDEI Iſagog. Tom. II. pag. 1203. PFAFFII Introd. in Hiſt. Theol. Litterariam. P. II. p. 10.

§. II.

Naturaliſmus diſtingui ſolet in Philoſophicum, uti nimirum vox hæc à Philoſophis ſumi ſolet, & Theologicum, ſive eo ſignificatu, quo in Theologia accipitur.

§. III.

Naturaliſmum Philoſophicum profitentur illi, qui ſolam Religionem Naturalem veram, & Saluti hominis Peccatoris ſufficientem exiſtimant.

De hoc Naturaliſtarum genere in hoc Capite nobis agendum eſt, in iis enim Erroribus refutandis adhuc verſamur, qui omnem Revelationem ejusque Neceſſitatem evertunt.

§. IV.

Naturaliſmus Theologicus eſt, qui quidem Revelationis Veritatem agnoſcit, ſed Neceſſitatem negat, ideoque ea quæ Ratio de Deo rebusque divinis dictitat, ad ſalutem conſequendam ſufficere contendit.

Conſiderant nempe Naturaliſtæ ad hanc claſſem pertinentes, Revelationem ſolummodo ceu aliquam Religionis Naturalis explicationem, quæ abſolute neceſſaria non ſit, omniaque in illa contenta ad Rationis principia exigunt. Ad hos pertinent Sociniani, de quibus Cap. XII. agemus, qui Naturalismum Theologicum profitentur, dum nihil aliud quam quod Ratio dictitat admittendum eſſe cenſent, & hac ratione Chriſtianismum in merum Naturalismum convertunt. His addendi Indifferentiſtæ, qui Religionem ſuam circumſtantiis & Rationi Status accommodant & communem aliquam Religionem ſtabilire ſatagunt: de quibus Cap. XIII.

§. V.

Antiſcripturarius dicitur, qui negat S. S. continere divinam Revelationem: Unde patet, Naturaliſtam, qui ſimpliciter omnem Religionem Revelatam rejicit, & nullam dari Revelationem divinam, quæ ſit vera, contendit, eſſe Antiſcripturarium; Eum vero, qui revelatam Religionem quidem homini non abſolute neceſſariam, ſed tamen utilem eſſe concedit, & S. S. divinitatem admittit, Antiſcripturarium non eſſe.

Hypotheſis primaria & Errores connexi.

§. VI.

ERROR PRIMARIUS NATURALISMI PHILOSOPHICI eſt, quod nulla præter Naturalem Religio admittitur, adeoque ea, quæ Ratio de Deo, rebusque divinis dictitat, ad hominis Salutem & veram felicitatem ſufficere contenditur.

Inter illos; qui Naturaliſmum Philoſophicum defenderunt, noſtris temporibus quam maxime eminent, duo celebres Angli TINDALIUS & ante eum ANTONIUS COLLINUS, prior in tractatu cui titulum inſcripſit: *Chriſtianity as old as the Creation:* Lond. 1730. primum editus, nunc in Linguam etiam Germ. translatus, ſub hoc titulo: *Beweiß, daß das Chriſtenthum ſo alt als die Welt ſey, nebſt Herrn Jacob Foſters Widerlegung: Frankfurt und Leipzig.* 1641. Summa hujus Libri huc tendit, ut oſtendat, nullam Revelationem externam, quidquam addere poſſe ad patefactionem Religionis Naturalis, neque ipſi quidquam demere; & veram Religionem, quocunque demum modo illa revelata ſit, ſive externe ſive interne, ſemper eandem eſſe Dicit inter alia Cap. VI. pag. 98. Edit Germ. „Eben dieſes iſt es, vvas ich „verlange, und vveiters nichts: nemlich man ſoll mir „eingeſtehen, daſs es eine natürliche und vernünfti„ge Religion giebt, vvelche einem jeden unter uns bey „der erſten Schœpfung in das Herz geſchrieben vvor„den, und vvornach jedermann von der Wahrheit ei„ner jeden eingeführten Religion urtheilen muſs. „Und vvenn dieſelbe in einem einzigen Stücke von „der natürlichen und vernünftigen Religion abvvei„chet, auch nur in dem allergeringſten Umſtand; ſo „iſt

„iſt dieſes allein ein genugſamer Grund, vvodurch „alles andere, vvas man zur Vertheidigung derſelben „bey bringen kan, ganz und gar unkræftig gemachet „vvird Wenn nun dieſes vvahr iſt, müſſen denn „nicht die natürliche Religion und die aüſſere Offen„bahrung, vvie zvvey Kerbhölzer, ganz genau auf „einander paſſen, ſo daſs kein anderer Unterſcheid „zvviſchen ihnen bleibet, als die Art und Weiſe, vvie „ſie bekannt gemachet vvorden; *Paucis interjectis addit*: Gründen ſie ſich nicht auf die unendliche Weis„heit und Gütigkeit Gottes, vvenn ſie ſagen, daſs die „Chriſtliche Religion das allervollkommenſte Geſetz „ſey, vvelches vveder kœnne aufgehoben noch ver„ændert vverden, oder auch Zuſætze litte? Und müſſen ſie nicht zugeben, daſs das Geſetz der Natur „eben ſo ein vollkommenes Geſetz iſt? Sie müſten „denn ſagen: Gott vvære ſeiner Weisheit und Gü„tigkeit nach nicht eher zur Vollkommenheit ge„langet, als vor ungefehr ſiebenzehenhundert Jahren. „*Addit*, vvenn ſie einvvenden vvollen, die Chriſtli„che Religion litte deſsvvegen keine Zuſætze, vveil „der Wille Gottes unverænderlich, und ſeine Geſetze „viel zu vollkommen vværen, als daſs ſie derſelben „ſollten nœthig haben: ſo iſt dieſes ein Grund, vvel„cher von ſich ſelbſt über einen Hauffen fallet, im „Fall das Chriſtenthum eine neue Religion iſt. Denn „ſie müſſen alsdann geſtehen, daſs Gott von der Zeit „an, als dieſelben entſtanden, verænderlich ſey: in„gleichen, daſs die allervollkommenſten Geſetze, „vvelche eine unendliche Weisheit geſtiftet, ſolche „Zuſætze bekommen hætten, daſs eine neue Religion „daraus vvorden vvære.„ Ex dictis & totius Libri contextu apparet, Autori minime injuriam fieri, ſi Naturaliſtis Philoſophicis accenſeatur.

Eruditiſſimi Viri ANTONII COLLINI librum quod attinet, quem edidit ſub titulo: *Diſcourſe of Free-Thinking*, is Gallico Idiomate donatus cum inſcriptione: *Diſcours ſur la liberté de penſer & de raiſonner ſur les matieres les plus importantes, écrit à l'oc-*

caſion

taſion de l'acroiſſement d'une Nouvelle Secte d'Eſprit forts, ou de Gens qui penſent librement. Legenda ſunt quæ habet Reverendiſſ. PFAFFIUS Diſſert. I. de Præjudiciis Theologicis pag. 85. Not. 1. In Diario Litterario, Journal litteraire de l'an 1713. de Juillet & Août p. 473. hoc judicium fertur. „L'Au„teur a ſçu tellement varier ſa matière, & y fait en„trer tant de choſes importantes & curieuſes, que „ſon diſcours ſe fait lire avec attention. Jamais livre „n'a contenu tant de choſes extraordinaires & hardies „par rapport à la Religion: mais elles ne ſont pas de „l'Auteur, ce ſont des Citations des Auteurs les plus „ſavans, les plus graves, & les plus reſpectés, qu'il „fait venir à ſon ſujet, ou pour illuſtrer ce qu'il avan„ce, ou pour ſervir d'exemple, ou bien pour dire „des choſes qu'il n'a pas trouvé à propos de dire lui„même On aſſure même quion ne peut pas trouver „que l'Auteur y ait avancé une ſeule propoſition he„terodoxe. Mais on diroit qu'il a lu & examiné tous „les livres écrits par nos Auteurs Eccleſiaſtiques, pour „en tirer tout ce qu'ils ont dit de plus fort contre la „Religion; comme s'il avoit fait, ſon livre exprés „pour faire depit au Clergé. Et s'il a eu ce deſſein, „on peut aſſurer qu'il y a bien reuſſi „ Omnino ex iſta paſſione animi, ut Clerus ad iram concitetur, inſignem animi delectationem quæſiviſſe videtur; neque Ingenium ſarcaſticum occultavit; huc enim præcipue omnia quæ profert tendunt, ut oſtendat omnes Clericos ſive Eccleſiaſticos eſſe Impoſtores & deceptores, qui in Religione mala fide agant, in hoc præcipue quod alios libertate cogitandi & judicandi privare conentur; In quo tamen bonus Vir fallitur, dum in Religione Noſtra, quam nomine generali Proteſtantem appellant, hæc cogitandi libertas, ſi ſincero Veritatis ſtudio ſuperſtructa ſit, nemini denegatur; pro iis quæ in Eccleſia Romana fiunt nos non reſpondemus. Quanti Religionem Revelatam faciat, oſtendunt illius verba quibus Sectionem II. claudit, ubi ex principiis poſitis ita tandem infert: „Car, après nous être „convaincus de la diverſité presque infinie des Opi„nions qui regnent parmi les Prêtres, non ſeulement „de

„de Sectes differentes, mais encore entre ceux de la „même Religion; après nous être convaincus que les „Prêtres reconnoiſſent, que ces mêmes Points de „Doctrine, qu'ils ont ſolennellement juré de pré„cher, ſe contrediſent, qu'ils ſont contraires à la „Raiſon, & qu'un grand nombre d'abus, de défauts „& d'Erreurs ſe ſont gliſſées dans l'Egliſe: Après „avoir connu qu'ils ſe declarent eux-mêmes contre „la Verité & qu'ils ne font pas difficulté de blamer „ceux qui ſont aſſez ſinceres pour la dire: Après „avoir vû de quelle manière ils s'y prénent pour ta„xer d'incredulité & d'Héreſie des gens, qui pour „avoir du bon ſens n'en ont pas moins de Chriſtia„niſme: après les preuves qu'ils nous donnent de „l'incertitude du Texte de l'Ecriture, les Idées im„pies, dont ils rempliſſent l'imagination des hom„mes, en publiant les argumens des infidèles & fai„ſant revivre l'ancien Syſteme de l'Atheiſme, enfin „les fraudes dont ils ſe ſont rendus coupables dans la „publication de leurs livres; Après, dis-je, toutes „ces fauſſes démarches du Clergé, n'avons nous pas „tous les ſujets du monde de conclure, qu'il ne nous „reſte aucun moïen de nous former une juſte idée „de la Divinité; que nous ne pouvons plus nous re„gler ſur l'Ecriture que nous avons aujourd'hui; qu'il „n'y a point de fond à faire ſur le texte Grec du „nouveau Teſtament dont on ſe ſert communement, „& qu'il eſt impoſſible de mettre nos Eſprits en re„pos dans l'embaras, & les préjugez que les Prêtres „nous ſuſcitent, contre toutes ces Véritez; qu'en „renonçant abſolument à ſuivre leurs penſées, & en „faiſant un libre uſage des notres.

§. VII.

Dum Naturaliſtæ ſolam Religionem Naturalem admittunt (§. 6.), neque aliam veram aut neceſſariam exiſtiment; patet quod ipſis omnis Revelatio ſuſpecta ſit: Unde non poſſunt non ipſam Religionem Chriſtianam, quatenus divina Revelatione nititur, rejicere.

Prop.

Propterea TINDALUS Lib. cit. Cap. XII. pag. 334. Revelationis veritatem etiam hoc ſub prætextu rejicit, quod ſi illa concedatur inde ſequatur: „Daſs Gott „das evvige und allgemeine Geſetz der Natur ver„beſſert, ſo daſs er einige Regeln demſelben beyge„füget hætte, vvelche nicht auf dem Grund der Din„ge beruheten; und dieſe hætte derſelbe nach einer „partheyiſchen Gütigkeit nur einigen mitgetheilet, „den grœſten Theil aber in ihrem vorigen finſtern und „erbærmlichen Zuſtande verharren laſſen; Iſt es nicht „die Schuldigkeit derjenigen, vvelche eine äuſſere „Offenbahrung für die Seligkeit der Menſchen ſo ſehr „nœthig erachten, zu zeigen, vvie dieſes mit dem „Begriff der allgemeinen Gütigkeit Gottes beſtehen „kœnne, daſs er dieſelbe nicht allen ſeinen Kindern „bekannt gemacht hat, da ſie doch ſolcher durch„gehends alle nœthig hatten?„ *Et quibusdam interjectis pergit:* „Wenn aber Gott als Monarch der Welt „handelt, ſo ſind ſeine Geſetze auf gleiche Weiſe „für alle diejenigen beſtimmt, vvelche unter ſeiner „Regierung ſtehen; das iſt für alle Menſchen; Und „folglich vvas alle auf gleiche Weiſe angehet, das „müſſen auch alle auf gleiche Weiſe erkennen kœn„nen. Da auch die Allgemeinheit eines Geſetzes das „einzige Kennzeichen iſt, daſs daſſelbe von dem all„gemeinen Monarchen der Menſchen herkommt; vvie „kœnnen vvir nun verſichert ſeyn, daſs dasjenige, „vvelchem dieſs Kennzeichen mangelt, von demſelben „herkomme? *Caput XIII. Ita incipit:* Entvveder „die Religion gehet den grœſten Theil der Menſchen „nichts an, als vvelcher ganz und gar ungeſchickt iſt „ein Urtheil von derſelben zu fællen; oder ſie muſs „ſolche innere Merkmahle von ihrer Wahrheit bey „ſich führen, vvelche Leute von der geringſten Fæ„higkeit im Stande ſind zu entdecken; oder aber, „der unendlichen Mannigfaltigkeit der Religionen un„geachtet, ſind alle diejenigen, vvelche die Grund„ſprachen nicht verſtehen, vvorinnen ihre aufbehal„tene Religionen verfaſſet ſind, das iſt alle Menſchen, „ſehr vvenige ausgenommen, an allen Orten gehal„ten, ihren Glauben ihren Geiſtlichen aufzuopfern, „und an ſolche Leute zu glauben, deren Eigennutz es

„erfo-

„erfordert, ſie zu betriegen; vvelche auch ſelten „ermangelt haben ſolches zu thun, ſo oft ſie gute „Gelegenheit dazu hatten. Kan vvohl das gemeine „Volk, vvenn daſſelbe nach ſeiner Vernunft unge- „ſchickt iſt, das Wahre von dem Falſchen zu unter- „ſcheiden, für die Wahrheit ſeiner Religion etvvas „vveiteres vorvvenden, als daſs ſie glaubten, die- „ſes ſey die vvahre Religion: vveil ihre Geiſtlichen, „vvelche dazu gedungen ſind, dieſelbe zu verthei- „digen, ihnen ſagten, daſs ſolche bereits vor ural- „ten Zeiten gevviſſen Perſonen vvære geoffenbahret „vvorden, vvelche, vvie ſie auf ihr Prieſterliches „Wort verſicherten, viel zu klug gevveſen vværen, „als daſs ſie ſich hætten ſollen betriegen laſſen, und „viel zu ehrlich, als daſs ſie andere hætten betrie- „gen ſollen &c.

COLLINUS verba Archiepiſcopi TILLOTSONII, ſenſu ab Autoris mente forſan alieno, ſua facit, ad ſuam de Revelatione ſententiam exprimendam; quando fere ſub finem tractatus ſui de Libertate cogitandi pag. 155. ita loquitur: „Que l'Idée, que cet illuſtre Prélat avoit „du Chriſtianiſme, étoit differente de celle qu'on ta- „che de nous en donner dans les ſimboles, les Ceré- „monies, & les Formulaires particuliers du Gouver- „nement Eccleſiaſtique! & cependant que cette Idée „eſt grande, qu'elle eſt majeſtueuſe, qu'elle eſt Chrê- „tienne! Voici comme il s'exprime; *Tous les de- „voirs de la Religion Chrêtienne par rapport à „Dieu ne ſont, que ce que la lumiere naturelle „nous enſeigne, à la reſerve des deux Sacremens, „& de la priere faite au nom & par la media- „tion de JESUS-CHRIST.* Il obſerve même, avec „raiſon, que ces choſes, qui ne nous engagent „qu'autant qu'elles ſont poſitivement commandées de „Dieu, ſont de moindre importance, qu'aucun de „ces devoirs de la Religion qui naturellement tendent „au bonheur de la Societé civile, dans ſon Vol. de „6. Sermons &c. pag. 73. *Car, dit-il, je me crois „obligés d'agir en Conſcience, & de remontrer ſin-*

„cére-

„*cérement aux Meres, que c'eſt un devoir natu-*
„*res d'avoir ſoin de leurs Enfans*; Or puiſque
„cela eſt ainſi, *nourir leurs Enfans, eſt une ob-*
„*ligation plus indiſpenſable qu'aucun précepte po-*
„*ſitif qu'il y ait dans la Religion, toute Revelée*
„*qu'elle ſoit.* De plus, comme il reconnoit
„que *toutes les Sectes ſont communément empor-*
„*tées de fureur pour les choſes où il y a le moins*
„*de ſujet*; auſſi toutes les fois que la croïan-
„ce fondée ſur la Revelation, eſt accompa-
„gnée d'emportement, il ne ſe fait point un
„ſcruple de dire; *Qu'il vaudroit mieux qu'il*
„*n'y eut point de Religion revelée, mais que la*
„*Nature humaine fut abandonnée à la conduite de*
„*ſes propres lumiéres & de ſes inclinations beau-*
„*coup plus moderées, plus compatibles, plus ten-*
„*dantes à la paix & au bonheur de la Société, que*
„*d'être conduite par une Religion, qui inſpire aux*
„*hommes une fureur ſi barbare.*

§. VIII.

Negata Revelationis veritate, neceſſario etiam S. Scripturæ Auctoritas & Divinitas neganda eſt.

TINDALIUS Sententiam ſuam de hac re fere ab initio Cap. IX. pag. 176. ita exprimit: „Um ſo viel „die gœttliche Weisheit die menſchliche ubertrift: „um ſo viel müſſen auch die gœttlichen Geſetze die „menſchlichen ſovvohl an Klarheit und Deutlich„keit, als an den übrigen Vollkommenheiten über„treffen. Was unordentlich und vervvirrt iſt, das „kan nimmermehr von der klaren Quelle aller Er„kænntniſs herkommen: und vvas dunkel iſt, kan „von dem Vater des unerſchœpflichen Lichtes un„mœglich ſeinen Urſprung haben; ſo ferne ſie nun „glauben, daſs die gœttlichen Geſetze einem gevviſ-

„ſen Theil der Menſchen undeutlich ſind, ſo ferne
„ſchmælern ſie die Vollkommenheit dieſer Geſetze, ſo
„vvohl als die Weisheit und Gütigkeit des gœttli-
„chen Geſetzgebers; denn da derſelbe der Schœpfer
„von dem Verſtande derjenigen iſt, vvelchen er ſeine
„Geſetze vorſchreibet, ſo hat er auch nothvvendig
„eines für das andere einrichten müſſen. Allein
„kœnnen vvir vvohl ſagen, daſs die unendliche Weis-
„heit mit dem menſchlichen Geſchlechte durch alle
„Zeiten hindurch deutlich rede; ohne zugleich an-
„zunehmen, daſs ſeine Gebote ſich über die Grenzen
„der ſittlichen Dinge nicht erſtrecken; und daſs er
„dieſelben zugleich verbinde, in allen andern Din-
„gen, vvelche ihrer Natur nach verænderlich und bloſs
„als Mittel anzuſehen ſind, ſo zu handeln, vvie ſi es
„zur Erreichung dieſer Abſichten für dienlich erach-
„ten? Wenn man auſſer dieſem eine andere Mey-
„nung annimmt; ſo haben alsdenn die menſchlichen
„Geſetze vor den gœttlichen einen groſſen Vorzug.
„Denn die menſchlichen Geſetze vverden in einer
„Sprache bekannt gemacht, vvelche die Unterthanen
„verſtehen; ſie vverden in einer leichten verſtændli-
„chen Schreibart vorgetragen, ohne alle allegoriſche,
„verblümte, vergrœſſerende Ausdrücke, oder andere
„gezvvungene Redensarten. Und vvenn mit der Zeit
„ſich einige Unbequemlichkeit dabey æuſſert, oder
„eine unverſehene Schvvierigkeit entſtehet, vvelche
„einer Erlæuterung nœthig hat, ſo iſt der Geſetzgeber
„hiezu gleich bey der Hand . . Allein das menſch-
„liche Geſchlecht kan nicht ervvarten, daſs der gœtt-
„liche Geſetzgeber von Zeit zu Zeit ſeine Geſetze
„ændern, und dieſe Aenderungen allen Vœlkern in
„ihrer eigenen Sprache bekannt machen vverde &c.

Capite XIII. Autor omnibus viribus id agit, ut probet S. Scripturæ Obſcuritatem invincibilem eſſe: unde non tantum à Deo omnis Lucis Autore ortum trahere nequeat, ſed hinc fieri ut homini nulla alia actionum ſuarum regula ſuperſit quam Leges & Religio Naturalis. Oſtendere etiam conatur, illorum quoque hominum, quorum Pietas in S. Litteris maxime celebratur, fidem tantam non eſſe, ut habeamus cur illo-

illorum teſtimoniis indubitatam fidem adhibeamus, cum & ipſi tum nefandis flagitiis & criminibus, tum maximis infirmitatibus dediti & ſubjecti fuerint; ut non magis certum ſit, illos non deceptos fuiſſe, quam certum eſſe poſſit, ipſos alios non decipere voluiſſe; quod exemplo Abrahami, Davidis, Salomonis, Apoſtolorum probare ſatagit Porro quod res Deo plane indignæ in S. Oraculis contineantur, dum illa ſuperſtitioni faveant, ſacrificia hominum approbent; Deum, abſit blasphemia dicto, ut mendacem, ut jurantem & pejerantem deſcribant; dum S. Scriptura multa contineat quæ Legibus Naturalibus è diametro ſint oppoſita, & hujusmodi innumera alia.

COLLINUS autem, non propriis quidem verbis, ſed mutuo ſumtis, Autoritatem, Divinitatem & Genuinum S. Scripturæ ſenſum tam dubium reddere conatur, ut Incredulo videri poſſit, non ibi inveniri ubi tuto pedem figere queamus. Primo enim pag. 89–93. verbis TAYLORII dans ſes Ouvrages Polemiques pag. 905. en Anglois, aliisque locis ejusdem operis oſtendere ſatagit, infinitum Locorum S. Scripturæ numerum eſſe, quæ nulla humana ſagacitate intelligi poſſint. Quod ſenſus S Scripturæ etiam in rebus maximi momenti maximisque Myſteriis adeo dubius ſit: „qu'on n'a pas aucune marque certaine pour decou„vrir ſi le ſens doit être pris à la Lettre ou figuré„ment. Qu'on lit certains paſſages de l'Ecriture qui „renferment de ſi grands Myſtéres, qu'il n'y a que „des perſonnes trés ſaintes & trés ſpirituelles qui puiſ„ſent en avoir l'Intelligence; *Quod Explicatio ejusdem „loci tam varia eſſe poſſit*: qu'il y a de quoi divertir „ſa penſée en voyant à combien de deſſeins differens „on peut faire ſervir un même paſſage. Quod Nexus ita comparatus ſit, ut nec ibi invenias quo certum dicti alicujus ſenſum determinare poſſis &c. pag. 127. ex MILII Proleg. pag. 23. citat, quod temporibus Apoſtolicis nec Epiſtolarum nec Evangeliorum collectio facta fuerit, dum jam tum de nonnullorum Autoritate diſputatum fuerit? & verba Celebris BEVERIDGE apud ENTII Bibl. Sanctam pag. 576. allegat, dicentis: Inter omnes vetuſtiores rerum Eccleſiaſti-

tarum Scriptores vix duos in eodem numero librorum canonicorum conſentientes reperies. Pergit pag 129. & alius Autoris verba adducit dicens: „C'eſt dans „cette vue (*in eo nimirum nunc eſt ut oſtendat*, „*libros N. Teſt. non tantum dubii Canonis eſſe, ſed* „*etiam in ſe corruptos*) que Mr. GREGORII du „College de Chriſt à Oxfort, remarque, *Préface de* „*ſes Oeuvres poſtumes, qu'il n'y a point d'Auteur* „*quelque Profane qu'il ſoit, qui cæteris paribus*, „*ait autant ſoufert des injures du tems que le* „*Nouveau Teſtament.* Allegat deinde MILLII labores in collectione omnium variantium Lectionum, quæ in N. Teſt. deprehenduntur, ad numerum triginta millium excurrentium, & verba Doctoris WHITBII in Examine variantium Lectionum MILLII pag. 3. 4. allegat dicentis: „Variantium Lectionum immenſa „moles multorum animos ſuſpenſos reddet, iisque „ſuſpiciones haud parvas injiciet, parum quid certi ex „Libris in omni commate, imo in omni fere commatis parte variantibus expectari poſſe. . . . Id inſuper cauſſæ noſtræ haud parum officere exiſtumo; „quod corruptelas interpolationesque haud paucas ab „ipſis Eccleſiæ incunabulis, ævoque pene Apoſtolico „S. Scripturis accidiſſe fidenter MILLIUS pronunciet. Addit deinceps COLLINUS ad Corruptionem Evangeliorum univerſalem tuendam; „Pour mieux apuier „cette opinion le Docteur Mills a decouvert un paſſage, dont fort peu de perſonnes avoient été informez avant lui, & qui avoit même échapé au „Pére Simon dans les recherches exactes qu'il a faites, avec tant de peine, afin de prouver l'incertitude du Texte de l'Ecriture; ce paſſage qui fait mention d'une alteration générale du Texte des quatre „Evangiles, faite dés le ſixieme ſiecle, ſe trouve dans „le Chronicon de Victor de Tmuis, Evêque d'Afrique, qui fleuriſſoit dans ce tems là, le Chronicon „n'a été imprimé qu'a Ingolſtadt l'an 1600. par Caniſius, & par Joſeph Scaliger dans ſon Edition du „Chronicon d'Euſebe. Or ce paſſage eſt conçû en

„ces

„ces termes, *Meſſalâ Conſule, Anaſtaſio Impera-*
„*tore jubente, Sancta Evangelia, tanquam ab*
„*Idiotis Evangeliſtis compoſita, reprehenduntur*
„*& emendantur.* Ce Docteur ajoute que S. Iſi-
„dore, Evêque de Sevilles raporte le même fait dans
„ſon Chronicon. Hic vero non ſubſiſtit Eruditus COLLINUS, ſed etiam Librorum V. T dignitatem ſubruere conatur, & quidem ſuſpectum facere contendit Prophetarum maximum Moſen; ex nonnullis Joſephi Hiſtoriographi dictis, ex. gr. quod de transmigratione per mare rubrum dicat: „(Joſeph traduit par d'An-
„dilly Tom. I. pag. 118.) *que ce Paſſage des Iſraë-*
„*lites au travers de la Mer Rouge n'eut rien de*
„*plus extraordinaire, que celui des Macedoniens par*
„*la Mer de Pamphilie ſous la conduite d'Alexan-*
„*dre le Grand*, & dans lequel, ſi on en croit Ale-
„xandre même, il n'y eut rien moins que du mira-
„cle. Lors que cet Hiſtorien Juif raporte l'aparition
„miraculeuſe de Dieu ſur la Montagne de Sinai, ce
„n'eſt qu'en ajoutant, (ed. par d'Andilly Tom. III,
„pag. 134) je laiſſe à ceux qui liront ceci à en juger
„comme ils voudront. Divinam vero Moſis Miſſionem etiam ſuſpectam reddere conatur COLLINUS dum pag. 235. 236. hæc addit: „Je pourrois ex-
„traire ici une infinité d'Endroits du même ordre que
„ceux-ci, mais de peur d'être trop long, je finirai
„par le plus remarquable qui ſe rencontre dans tous
„les ouvrages qui nos reſtent de cet Ecrivain, &
„que je tire de ſon ſecond Livre contre Apion, où il
„dit, que Moïſe jugea bien par ſa juſtice & par ſa piété
„qu'il avoit Dieu même pour ſon Guide, & que
„quand il ſe fut une fois fortement perſuadé de cela,
„il fit bien d'en perſuader de même le Peuple;
„ſemblable en cela aux Grecs qui s'imaginoient avoir
„reçu leur Loix d'Apollon, ſoit qu'en effet ils euſſent
„cette croyance, ſoit qu'ils ne l'euſſent pas, & qu'ils
„cruſſent que c'étoit le meilleur expedient pour le
„faire recevoir aux Peuples.

COLLINUS dum pag. 218. dicit: „De ces Illuſtres „Payens paſſons à des hommes éclairés d'une Sainte „Revelation. Le premier qui s'offre à ma penſée eſt „Salomon, que nos Saintes Ecritures qualifient le „plus ſage de tous les hommes. Quelques uns des „écrits de ce Roi ſont partie de ces Saintes Ecritures, & il y en a qui nous donnent de ſi grandes preuves „de la liberté avec laquelle ce plus ſage de tous les „hommes penſoit, que s'il vivoit aujourd'hui, il ne „paſſeroit pas moins que pour un Athée, à moins „qu'il ne gagnât les bonnes graces des Prêtres par ſa „generoſité à leur batir des Egliſes.

Comparat deinde ea, quæ Salomon dicit Eccleſ. Cap. I. vers 4--9. cum verſibus MANILII de æternitate Mundi:

Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem,
Non alium videre Patres, aliumve nepotes
Aſpicient.

Regemque hunc Animæ Immortalitatem negaſſe opinatur COLLINUS ex Eccleſ. Cap. III. 18--21. Cap. VII. 14. IX. 5. & 10.

Quænam de Prophetis Autori noſtro opinio ſit prodit pag. 224. ſeq. dicens. „Je trouve, après Salomon, „une ſucceſſion, pour ainſi dire non interrompue, „de Gens qui faiſoient une profeſſion ouverte de pen„ſer librement, ce ſont les Prophetes; Il y avoit „parmi les Juifs peu de perſonnes mieux inſtruites, „qu'eux, ils étoient élevez dans des eſpeces d'Aca„démies qu'on nommoit les Ecoles des Prophétes; „c'étoit là qu'ils aprenoient à prophetiſer, ou plû„tôt ils y aprenoient à jouer des Inſtrumens & à „boire, deux qualitez qu'ils regardoient comme „trés-propres pour obtenir l'Eſprit Prophétique. „DODWELL de Jure Laic. pag. 359 Nous les en„tendons dans leurs écrits ſe dechainer continuelle„ment contre la Religion établie parmi les Iſraëli„tes, avec autant de Liberté que s'ils la regardoient „comme un tiſſu d'Impoſtures, quoique les Peuples

„la

„la reſpectaſſent comme inſtituée de Dieu même ; En „un mot, les Prophétes ont plus decrié & les Prê„tres & les autres Prophétes tout inſpirez qu'ils „étoient, que n'a fait l'Auteur des Droits de l'Egliſe „à l'egard des Prêtres & des Prophétes de nôtre Iſraël „qui ſont ſans Inſpiration. Mais venons à la preuve „de ces deux ſujets ſur leſquels les Prophétes ont uſé „d'une entiére Liberté de penſer. Voici les termes „dont ils ſe ſont ſervis par raport à la Religion éta„blie.„ Poſt hæc Autor al'egat verba Eſajæ Cap. I. vers 11-14. Jerem. Cap. VI. 29. Ils ſont, dicit Autor de Prophetis, même dire à Dieu ſans aucun detour. Jerem. Cap. VII. 22. Ezech. XX. 25. Amos V. 21-23.

§ IX.

Negata Revelatione neceſſario etiam dogmata illi eſſentialia, hoc eſt, Myſteria neganda ſunt; unde Naturaliſtæ Religionem omnis Myſterii expertem volunt.

COLLINUS, quid de Myſteriis teneat, verbis Socratis indicat ex Xenophonte: „Revenons, *dicit Autor*, „à Socrate, il étoit ſi éloigné de faire conſiſter aucu„ne partie de la Religion ſoit dans des Speculations, „ſoit dans des Miſtéres, qu'il prouve demonſtrative„ment que *ceux-là meritent de paſſer pour inſen„ſés qui ſe donnent tant de peine pour pénétrer „dans les Miſtéres céleſtes ;* & il demande à ces „curieux, *s'ils ſont parvenus à une parfaite con„noiſſance des choſes humaines, puis qu'ils veulent „aprofondir dans les ſecrets du Ciel, ou s'ils ſe „croïent ſages de negliger ce qui les touche de plus „près pour s'appliquer à ce qui paſſe leurs lumieres.* Undenam vero Myſteria in Religione Chriſtiana contenta ortum ſuum trahant, pag. 186. hiſce verbis indicat : „En un mot, il ſe trouve tant d'endroits dans „ſes Ouvrages (de Platon) conformes aux véritez „Evangeliques, que Celſe, le Grand Adverſaire du „Chriſtianiſme, accuſe nôtre Seigneur Jeſus-Chriſt

„d'avoir emprunté ſa Doctrine de ce Sage Payen. Il „eſt vrai qu'Origine, en le réfutant, dit que *Celſe* „*mérite qu'on ſe moque de lui, lors qu'il aſſure* „*que Jeſus-Chriſt avoit lû Platon*, *puis*, dit „il, *qu'il étoit né & avoit été parmi les Juifs*, „*& qui tant s'en faut qu'il eût apris les Lettres* „*Grecques que, ſelon le témoignage des Ecritures*, „*il n'avoit pas même été inſtruit dans l'Hebreu.* „Mais bien loin, pergit COLLINUS, qu'Origene „deſavouât la conformité qu'il y a entre le Chriſtia- „niſme & le Platoniſme, une Grande Partie de ſon „Ouvrage contre Celſe, ne roule que ſur cette con- „formité. Amelius qui étoit un Payen Platonicien, „qui fleuriſſoit dans le troiſiéme ſiécle, porta le même „jugement lors qu'à la ſeule lecture des premiers ver- „ſets de l'Evangile de S. Jean, il s'écria: *Par Jupi-* „*ter! ce barbare eſt du ſentiment de nôtre Maître* „*Platon.* On peut äjouter que le grand raport qui „ſe trouve entre le Platoniſme & le Chriſtianiſme a „été cauſe que pluſieurs Platoniciens ſe ſont fait Chre- „ſtiens, & que pluſieurs des premiers Chrêtiens ſe ſont „atachez aux ſentimens de Platon; & c'eſt pour cet- „te raiſon, que diverſes opinions de ce Philoſophe „ont été regardées dans la ſuite comme Articles fon- „damentaux de la foi chrêtienne, & qu'elles ont ſer- „vi de baſe à pluſieurs Ecrits, que des Chrêtiens zé- „lez ont forgez ſous le nom de Platon, & qui étoient „cependant beaucoup plus conformes aux verités de „leur Sainte Religion.

§. X.

Negatis Myſteriis in Genere etiam ſpecialia ſive ſingularia dogmata Myſterioſa admitti à Naturaliſtis nequeunt; unde rident primo ea, quæ de S. S. Trinitate in Religione Chriſtiana docentur.

COLLINUS pag. 93. ſeq. ut oſtendat illa debili niti fundamento & adeo obſcura atque dubia eſſe, ut nul-

lus

lus fere Theologorum in hac re cum altero conveniat, diſſenſum varium diſputationesque de hoc Myſterio oſtendit, quando ita incipit: „Le premier de ces di-„ferens regarde la Sainte Trinité, qui eſt le point le „plus fondamental de toute la doctrine chrêtienne: „cependant tout neceſſaire qu'il ſoit de le bien en-„tendre, en combien de maniéres les Prêtres ne „l'expliquent-ils pas par des conſéquences tirées de „l'Ecriture? *Citat deinde ea Theologorum dicta* „*quæ ipſi ridicula viſa fuere, & ſi ita ſe habent* „*revera talia ſunt, nonnulla adducam;* ex ATHA-„NASIO Edit. Par. Vol. II. p. 160. Qui dit, que „les Perſonnes de la Trinité ne ſont qu'un Dieu, „comme Pierre, Paul & Timothée ne ſont qu'un „homme. Le Dr SOUTH dans ſes Animadvers. ſur „la Trinité prend les Perſonnes pour des modes & „des maniéres eternelles qui ſont propres à l'Exiſten-„ce divine. Et ſelon cette hypotheſe il ſoutient que „toute la divinité s'eſt incarnée en Jeſus-Chriſt, „mais non pas entiérement. Le Dr WALLIS dans „ſes Lettres ſur la Trinité conſidére ces mêmes per-„ſonnes comme des Relations extrinſeques d'une mê-„me ſubſtance par raport au Genre humain, entant „qu'elle en eſt le Créateur, le Redemteur, le Sancti-„ficateur; à peu près comme le Roi Guillaume étoit „Roi d'Angleterre, de France & d'Irlande. Ce mê-„me Theologien ajoute que les Trois Perſonnes ſont „un Dieu, comme la Longeur, la Largeur & la Pro-„fondeur font un Cube, ou comme trois pieces de „quatre Sols en font une de Douze. Plura his non addam.

§. XI.

Non magis eandem ob cauſſam ipſis placet Myſterium illud manifeſte magnum Incarnationis Chriſti, quod hauddubie omnem humanam Rationem ſuperat.

Sæpe citatus Autor in ſuo tractatu de libertate cogitandi pag. 115. more ſolito non propriis verbis cogi-

tata ſua de hac re exprimit, unde citat verba Doctoris SOUTH dans ſes Sermons, Tom. III. pag. 366. 367. „Conſiderer la divinité, qui eſt préſente en „tous lieux, revetue de Chair, c'eſt nomme ſi nous „nous imaginions tout le Monde entier, non ſeulement repreſenté, mais encore contenu dans un de „nos petits Globes artificiels: ou le Corps du Soleil „envelopé dans une nuë de l'étendue de la main. Impoſſibilités qui paroiſſent ſurprénantes! & qui cependant ſont moindres, en comparaiſon de la première, que le plus petit des Etres crées à l'Egard „de plus grand, entre leſquels il y a une disparité incomprehenſible. Car de penſer que Dieu ſe ſoit „transformé & qu'il ait pû diſpoſer tellement de ſa „Gloire, que de la renfermer & la comprendre ſous „une forme Humaine, pour converſer avec les hommes; c'eſt ce que le plus vaſte Genie, n'auroit pû „concevoir poſſible à Dieu, s'il ne l'avoit executé „effectivement. Hiſce addit COLLINUS: Il encherit encore par deſſus cela, lorsque, s'expliquant ſur „ce qu'il croit de la perſonne de Jeſus-Chriſt, il parle en ces termes l. c. pag. 316. *Si on l'adoroit pas „comme un Miſtére, on la rejetteroit comme une „contradiction.*

„Hiſce Autor noſter adjungit: Le Docteur Henry „More eſt animé du même Eſprit, lorsque, dans „ſon Miſtére de la Piété, il employe les expreſſions „ſuivantes, *Qu'a peine trouvera-t-on aujourd'hui „aucune Egliſe dans la Chrêtienneté,* (ce qu'il entend „dans la page ſuivante, de toute Egliſe viſible qui ſoit „ſous les Cieux) *qui n'oblige les Hommes à croire*, „non ſeulement des choſes qui ſont evidemment fauſſes; mais même qui paroîtront à tout eſprit libre „de prejugez, renfermer des contradictions & des „impoſſibilitez manifeſtes; & cela avec autant de gravité, d'autorité & d'empreſſement, que ſi elle propoſoit les ſaints Oracles de Dieu.

§. XII.

Cum Miracula faciant tum ad confirmandam Revelationis veritatem, tum ad divinam illorum miſſionem probandam, qui veritatem cœleſtem illam acceperant, mirum nequaquam eſt, quod ii, qui Revelationis veritatem, etiam Miraculorum veritatem negant.

Fit propterea ut Naturaliſtæ aut plane inficientur, ea quæ de rebus miraculoſis in S. Litteris narrantur, revera fuiſſe geſta, aut ſi veritatem rei non negant, ea per effectus naturales explicant, qui quoniam plebi ignoti fuerint, facta illa pro miraculis habuerint; vel denique aſſerunt illa meras fuiſſe præſtigias & impoſturas; Quænam de hac re TINDALII mens fuerit patet ex Lib. cit. Cap. XII. pag. 327. ubi ita: „'n der „That kan auch eine blinde Untervverfung der vvahren Religion ſo vvenig einigen Werth beylegen, daſs „ſie vielmehr alle Religionen in ein Gleichgevvicht „ſetzet. Denn vvenn man von einer Religion nicht „nach ihren innern Merkmahlen urtheilen ſoll; ſo „iſt nichts übrig, als die Wunder, vvodurch man „dieſelbe vertheidigen kan: Und die Wunder, ſie „mœgen vvahr oder falſch ſeyn, vvenn man ſie ein„mahl glaubet, (und vvo glaubet man dieſelbe nicht?) „haben durchgehends einerley Würkung. Ja, da „die Wunder durch bœſe ſo vvohl als gute Weſen „kœnnen verrichtet vverden; ſo kœnnen bey der „ſchlimmſten Religion ſich die meiſten Wunder befin„den, als vvelche derſelben am meiſten nœthig hat. „Es vvar bey den Griechiſchen Weltvveiſen ein „Sprüchvvort: Θαυματα μωροις; *Wunder gehœren „für die Thoren, und Gründe für die Weiſen.* „Die Bœotier vvaren bekannt, vvegen ihrer Dumm„heit, und auch zugleich vvegen der groſſen Menge „ihrer Orakel. Und vvenn man ſich nicht vveiter, „als in der Chriſtenheit umſiehet; ſo vvird man „vvahrnehmen, daſs Glaube und tægliche Wunder „einander die Hand bieten, und daſs für die Leicht„glau-

„glaubigkeit des Volks nichts zu ungereimt iſt. Wenn „man auch die Nachrichten des Hochgelehrten Huets „für vvahr annimmt: ſo ſind in der Bibel keine Wun„der enthalten; hingegen ſind in den heidniſchen Ge„ſchichten eine Menge von dieſer Art anzutreffen. Et „Cap. XIII, pag. 419. Wenn vvir vveiter in das Neue „Teſtament gehen, ſo iſt aus dem klar, vvas unſer „Heiland zu denjenigen ſaget, vvelche in ſeinem Na„men gevveiſſaget, Teufel ausgetrieben, und viele „Wunderthaten gethan hætten; nemlich, vveiches „von mir ihr Ausüber der Bosheit, Matth. VII. 22. 23. „daſs vveder Weiſſagungen noch Wunder eine durch„gængige Verſicherung ſind, vvorauf ſich die Men„ſchen verlaſſen kœnnen.

§. XIII.

Quoniam Prophetiæ habendæ ſunt pro divinis Oraculis ſive Revelationibus, eæque etiam ad Verbi divini Originem divinam adſtruendam ceu argumenta adhibentur, negata Revelatione Prophetiarum veritas eoipſo negatur.

Aut enim Naturaliſtæ Prophetarum effata, ſi illa vera eſſe concedunt, conſiderant tanquam dicta ambigua, allegorica, quæ variis modis explicari, & variis caſibus applicari poſſint; vel eas demum poſt res factas litteris conſignatas contendunt, vel nunquam impletas fuiſſe aſſerunt.

TINDALIUS Cap. XIII. pag. 440. ſeqq. Sanctiſſimos Prophetas ceu Impoſtores acriter taxat dicens; „Wenn die Schrift nicht voraus ſetzte, daſs die Ver„nunft geſchickt ſey, auch Leute von der geringſten „Fæhigkeit zu lehren, daſs Gott vveder ſelbſt betro„gen vverden, noch uns betriegen kœnne; ſo vvür„de der Prophet Jeremias gevviſs nicht geſagt ha„ben: Jer. XX. 7. *O Herr! du haſt mich betro„gen, und ich bin betrogen worden.* Und vers „18. Cap. XV. *Willſt du dich gænzlich gegen mich „verhalten wie ein Lügner?* Und bey einem an„dern

„dern Propheten, Ezech. XII. 22. 28. ſaget der Herr:
„*Die Tage ſind verlængert worden, und die Ge-*
„*ſichte insgeſamt treffen nicht ein.* Und Cap.
„XIV. Ezech. vers 9. *Wenn ein Prophet &c.*
„Wenn nun der Prophet betrogen vvird; muſs denn
„nicht das Volk, vvelches ſich auf einen ſolchen
„Prophet verlæſſet, eben ſo vvohl betrogen vver-
„den? Saget nicht der Prophet Jeremias: *Ach*
„*Herr Gott; du haſt wahrhaftig dieſes Volk*
„*gewaltig betrogen!* Jer. IV. 10. Und bey Eſaja
„heiſſet es auf gleiche Weiſe: *O Herr! du haſt*
„*uns in Irrthum geführet.* Jer. LXIII. 17. Varia
TINDALIUS deinceps allegat exempla, quæ ſpectant
Prophetias, quæ ſecundum illius opinionem non fue-
runt impletæ, ut Jer. XXXIV. 5. de morte Zedekiæ
Collat. cum Cap. LII. 10. 11. de Sepultura Joachimi
Jer. XXII. 19 Reſponſio propheciſſæ Huldæ Regi Jo-
ſiæ data 2. Chron. XXXIV. 28. coll. cum XXXV. 23.
addit his: „Der Prophet læſſet dem Kœnig Benhadad
„in Sirien ſagen, als ihn derſelbe vvegen ſeiner Ge-
„neſung um Nachricht fragen lieſs: Er vverde ganz
„gevviſs vvieder geſund vverden; und dennoch ſaget
„derſelbe zu gleicher Zeit zu Haſael, vvelcher ihm
„nach der Krone und nach dem Leben ſtrebete (und
„vvelcher bereits vorhero von Elia zum Kœnig in Si-
„rien vvar geſalbet vvorden): Er vverde unfehlbar
„ſterben. Und dieſes ſchien um ſo vielmehr eine
„groſſe Undankbarkeit von dem Propheten zu ſeyn,
„vveil derſelbe eine Ladung Gut von vierzig Ca-
„meelen aus Damaſcus bekommen hatte, dem Kœ-
„nig die Wahrheit zu ſagen 2. Reg. VIII. 7--10.
„1. Reg. XIX. 15. 2. Reg. VIII. 8 9. Doch ich habe
„nicht nœthig einzelne Weiſſager anzuführen, vvel-
„che andere betrogen haben, oder ſelbſt ſind betro-
„gen vvorden: Da die Schrift vierhundert derſelben
„ervvehnet, vvelche auf einmahl ſind betrogen vvor-
„den, und vvelches einer groſſen Anzahl unſchuldi-
„ger Perſonen zum Untergang gereichet iſt 2. Chron.
„XVIII. 5. 12. 21. 22. pag. 445. TINDALIUS d:

„Apo-

„Apoſtolis dicit: Was diejenigen Weiſſagungen des „neuen Teſtaments betrifft (wenn man ſie anders ſo „nennen kan) welche ſich auf die andere Ankunft „Chriſti, und das Ende der Welt beziehen; ſo ge„ſtehen die beſten Erklærer und Ausleger, daſs die „Apoſtel ſich darinn gewaltig betrogen hætten. „Denn es iſt nicht eine Schrift, wo dieſelben nicht „voraus verkündigen, daſs die damahligen Zeiten, „in welchen ſie geſchrieben, die letzten Zeiten; das „damahlige Geſchlecht das letzte Geſchlecht; und „die damahligen Tage die letzten Tage wæren; in„gleichen das Ende der Welt wære nahe, und Chri„ſtus mit ſeiner Ankunft bey der Hand. 1. Cor. X. 11. „Rom. XIII. 11. 12. Ebr. IX. 26. Jac. V. 7. 8. 1. Joh. „II. 18. 2. Petr. III. 12. 13.

Naturaliſmi Cauſſæ.

§. XIV.

Præter generales illos corruptionis Fontes, de quibus Cap. VI. ſermonem fecimus, dantur alii adhuc, qui Naturaliſmo viam pandunt, inter quos recenſenda eſt *Ignorantia vel obſcura Notio Principiorum quorundam Religionis generalium*, ſine quorum diſtincta notione nemo unquam de ipſa Religione diſtinctam perceptionem habet.

§. XV.

Ex Principiis nimirum illis univerſalibus non tantum diſtincte explicari poteſt, quid proprie Religio ſit, quodnam illius ſit fundamentum, quænam vera illius ratio; ſed etiam quænam inter Religionem Naturalem & Revelatam differentia, quænam convenientia ſit, ex Principiis illis clare patet.

§. XVI.

Ex Notionibus illis univerſalibus etiam modo diſtinctiſſimo oſtendi poteſt, quod Religio Natu-

Naturalis, etiam Revelata ſuperveniente, maneat immutabilis, quod Religio Revelata illius perfectioni nihil addat, nec etiam aliquid demat, nedum illam abroget; ſed potius eam ſupponat; ſed quod Religio Naturalis ſemper eadem maneat. Diſtincte etiam exponi poteſt, quod Revelata Religio non minus ac Naturalis in ipſa Dei ac hominis Natura, mutuaque relatione fundata ſit.

§. XVII.

Obſervavi nimirum Argumenta Naturaliſtarum Achillea omnia ex falſo de veræ Religionis Revelatæ notione Conceptu deſumta eſſe, & huc redire: Religionem Naturalem eſſe immutabilem, illam Legem perfectiſſimam præſcribere, quæ in melius mutari minime poſſit, talia eaque omnia præſcribere præcepta, quæ in ipſa Dei hominisque Natura fundentur, adeoque homini maxime eſſentialia ſint, & omnia ad illius Salutem tendant, indeque inferunt ipſi nihil addi poſſe, Religionem Revelatam propterea falſam eſſe.

§. XVIII.

Ipſius TINDALII, Naturaliſtarum Principis, Demonſtratio omnis, quod Chriſtianiſmus tam Antiquus ſit ac ipſe Mundus, huc redit, ut oſtendat, veritatem ejus quod de Religione Naturali præcedente paragrapho diximus, indeque concludit, novarum Dogmatum revelationem plane inutilem, imo falſam, Deoque indignam eſſe, neque ea officia in S. Litteris contenta alio ſenſu vera eſſe, quam quia Religio Naturalis ea præcipit.

Scru-

§. XIX.

Scrupuli hi non aliter quam ex Principiis quibusdam univerſalibus penitus ſolvi poſſunt, unde illorum ignorantiam vel haud diſtinctam notionem merito inter Naturalismi cauſſas retulimus.

§ XX.

Ut rem diſtinctius paulo exponam, attendendum eſt, Veritates Religionis tam Naturalis quam Revelatæ diſtinguendas eſſe in Univerſales ſive Generales, & Particulares. *Veritates generales* dicuntur ea quæ conſtituunt fundamentum & principium Religionis, ex quibus vera Religionis ratio ceu principiis demonſtratur & explicatur, omniaque tam cognoſcenda quam facienda inde deducuntur, & genuina Religionis notio traditur.

§. XXI.

Ad hanc claſſem pertinet Religionis tam Naturalis quam Revelatæ fundamentum; ex hoc fundamento fluens jus divinum & hominis obligatio, obligationis illius juxta univerſalem aliquam regulam determinatio; ex diverſa hominis ad Deum Relatione oriens Religionis diverſitas: diverſitatis illius juxta Regulam aliquam generalem accurata limitatio &c. Veritates ejusmodi in Religione *transſcendentales* dici poſſunt.

§. XXII.

Veritates particulares vocantur illæ, quæ efficiunt varios Articulos & Dogmata, quæ Religio complectitur, & quæ ex Veritatibus illis transſcendentalibus ceu principiis demonſtrantur, & quaſi Religionis partes conſtituunt, quo omnia fere

fere Syſtematum Theologicorum noſtrorum capita pertinent.

§. XXIII.

Nemini vel parum adtendenti non notum eſſe poteſt, veritates illas generales momentoſiſſimas eſſe, & neminem de particularibus convictum eſſe poſſe & veram illarum rationem intelligere, niſi diſtinctam de transſcendentalibus illis notionem habeat, atque de illarum veritate pleniſſime perſuaſus ſit, ſiquidem particulares illæ nequidem absque univerſalibus ſubſiſtere, nedum intelligi accurate queunt.

§. XXIV.

Tot ex harum ignorantia oriuntur difficultates, tot dubia, tot obſcura, quæ omnia abeſſent, ſi clarior & diſtinctior apud plurimos homines Veritatum Generalium daretur cognitio.

§. XXV.

Maximus nimirum hominum numerus Religionis tantum Veritates particulares cognoſcit; ad univerſales vero aut non adtendit; aut obſcuram illarum habet notitiam, neque illarum momentum perſpectum habet.

§. XXVI.

Defectus ejusmodi cognitionis vel inde eſt, quod Intellectus plurimorum hominum capax non ſit, ut Veritates ſcientiæ alicujus transſcendentales accurate ſine aliorum auxilio percipere, rationem illarum penetrare, & eas ex univerſa illa Scientia abſtrahere poſſit; vel quod à Præceptoribus nunquam diſtincte fuerint propoſitæ, dum & ipſimet non claram earum notionem habeant:

vel denique, quod in ipſis Theologorum ſcriptis ejusmodi Veritates plurimum aut non demonſtrentur, aut non exponantur & determinentur.

§. XXVII.

Defectus hic non ita rarus eſt quam vulgo creditur, multi forſan ex illis exiſtunt, qui per multorum annorum curſum ſtudio Theologico operam navarunt, alioſque multos etiam in Religionis Articulis inſtruxerunt, quibus neque de primis Religionis ſive Naturalis ſive Revelatæ principiis diſtincta notio eſt, qui forſan hærerent, ſi tenerentur ſolummodo realem utriusque Religionis definitionem dare, vel Religionis notionem ex fundamento ſuo deducere, vel accuratam Religionis Naturalis & Revelatæ differentiam oſtendere, vel, ut minimum dicam, judicare, qua in re Theologia & Religio differant.

§. XXVIII.

Dantur Theologi, qui magnam rerum divinarum eruditionem poſſident, qui Veritates Religionis particulares ad unguem tenent, qui propterea non contemnendi ſed æſtimandi ſunt; ſi vero ad prima Religionis principia, ſi ad Veritates illas Generales deducerentur, ſi diſtinctas earum Notiones aliis tradere tenerentur, ſi Sacroſanctam Religionem contra Deiſtarum, Epicuræorum, Naturaliſtarum ſtrophas, ſi contra Socinianorum Objectiones eam defendere obligarentur, dum cum his ex primis Principiis, ex Notionibus univerſalibus diſputandum ſit, quoad maximam controverſiæ illius partem; forſan obmuteſcerent.

Datur

§. XXIX.

Datur Articulus aliquis qui primarius eſt in Religione Naturali, datur alius qui in Revelata primarius eſt, ex quo omnes reliqui ejusdem Syſtematis deduci poſſunt. Datur in quolibet Errorum ſyſtemate Articulus aliquis, in quo primus à Veritate conſiſtit diſſenſus, ad quem ſi non adtendas, vel Veritatis hoſtem tanquam ad primum controverſiæ ſive Erroris punctum retroducere potes, & ipſemet facile decipi & cum Adverſario ex primis Principiis diſputare, illumque ex iis convincere non poteris, ad hoc enim Veritatum illarum Generalium ſive tranſcendentalium notitia quam maxime clara opus eſt.

§. XXX.

Si ejusmodi cognitio Theologis ipſis ſubinde deſit, qui maximam temporis partem ſtudio Theologico impendunt, mirum non eſt, ſi homines alii illarum disquiſitionem negligant & in ipſis principiis à vero tramite aberrent.

§. XXXI.

Notum eſt in Veritatibus Scientiæ alicujus generalibus reſolvi & illis ceu fundamento niti omnes ejusdem Scientiæ Veritates particulares, & ab illis ceu primis principiis dependere; illæ certæ ſunt, propterea etiam hæ certæ erunt, ſi illæ incertæ, vel ſaltem pro talibus habentur, etiam hæ incertæ erunt; ſi de illarum Veritate dubitatur, etiam de harum dubitandum erit; unde qui de veritatibus generalibus non convictus eſt, etiam de particularium certitudine convictus eſſe nequit, vel ſi eas credat, fides ſaltem nonniſi cœca eſt, & qui univerſales diſtincte non cogno-

ſcit, etiam de particularibus nonniſi confuſam aliquam notionem habere poteſt.

§. XXXII.

Patet ex his, quanti momenti ſit, ut quilibet Veritatum illarum Religionis tam Naturalis quam Revelatæ Univerſalium diſtinctam notionem habeat & de illarum certitudine convictus ſit; ſine hac enim cognitione & convictione facilis à Veritate datur aberratio; & ſi Religionis Naturalis veritas cordi hominis nimis alte ſit impreſſa, quam ut de illius certitudine dubitare poſſit, tamen Religionis Revelatæ primis principiis & fundamentis, veraque illius ratione non perſpecta, facile quis eo deduci poteſt, ut de ejus veritate etiam dubitet, & ita ad Naturaliſmum facile delabatur.

§. XXXIII.

Objici poſſet, tam ſimplices tam claras Veritates illas Generales eſſe, ut nemo Chriſtianorum tam ſtupidus ſit, qui eas non facile & quidem diſtincte percipere poſſit.

§. XXXIV.

Reſpondemus α. concedendo Veritates illas Religionis univerſales longe ſimpliciſſimas eſſe, ac in ſe clariſſimas, ut quilibet, cui illæ exponuntur, eas facile intelligere poſſit, ſed quot non exiſtunt in qualibet Scientia Veritates ſimpliciſſimæ & in ſe clariſſimæ, ad quas vel non attendimus, vel illarum uſum & ad reliquas Veritates relationem non perſpicimus, neque illarum momentum perpendimus; quæ vero ſi nobis indicentur & exponantur tam ſimplices videntur, ut nobis videatur, nos eas jam antea clariſſime habuiſſe

buiſſe perſpectas, licet illarum veram rationem & uſum neſciverimus.

§. XXXV.

β, Quod, non obſtante hac claritate & ſimplicitate maximus hominum etiam eruditorum numerus reperiatur, qui de primis etiam & ſimpliciſſimis Religionis principiis tam obſcuros habent conceptus, ut nequidem indicare poſſent, quid Religio ſit, quo illa fundamento nitatur, quænam officiorum illius vera ratio, qua in re Religio Revelata à naturali differat? & hujusmodi alia, ut mirum non videatur, ſi propter obſcuros quos habent conceptus, etiam de illius Veritate nunquam recte convicti ſint.

§. XXXVI.

Duplex ex hoc cognitionis & convictionis defectu oritur incredulorum genus, alterum eorum qui veritates divinas plane inficiantur, alterum eorum qui ſaltem de iis dubitant.

§. XXXVII.

Et hoc nobis objici poteſt, multos de Chriſtianismo convictos eſſe, piamque agere vitam, quibus tamen clara veritatum illarum univerſalium cognitio deſit unde ſequatur, defectum hujus cognitionis Naturaliſmo & Scepticismo anſam dare non poſſe, alias effectus hisce univerſalis eſſet.

§. XXXVIII.

At obſervandum eſt, idem non apud omnes eundem producere effectum, neque enim unius hominis animus eodem quo alterius modo comparatus eſt, & aliæ adhuc intervenire poſſunt

cauſſæ, quæ huic vim addunt: uti præjudicia, animus ſcopticus, peccata & varii generis vitia, negotia quibus hominis Mens implicita eſt, varia ſtudiorum genera; unde fieri poteſt, ſi Principiorum illorum Univerſalium diſtincta abſit cognitio atque convictio, ut talis homo facile à Veritatis via deflectere & ad Naturaliſmum delabi poſſit, licet ipſi de Veritatum particularium certitudine hactenus nullum fuerit dubium; quam primum vero de Veritatibus univerſalibus non clare perceptis dubium oritur, neceſſario etiam particulares omnes inde fluentes in dubium vocandæ ſunt. Alii vero de Veritatibus particularibus convicti, licet de univerſalibus nonniſi obſcuram habeant cognitionem, illas tamen, nullis aliis intervenientibus cauſſis, nunquam in dubium vocant, proptereaque etiam de particularibus nunquam in illorum mente dubium oritur.

§. XXXIX.

Primum Ignorantiæ genus, quod Naturaliſmum procreare poteſt, reſpicit Veritates Univerſales, de quo hactenus; Alterum reſpicit Veritates particulares; Has licet aliquo modo homines cognoſcant, nullo tamen ordine eas tenent, abſtracte tantum quemlibet Religionis Articulum ſibi repræſentant, non in ordine & nexu ſuo cum reliquis integri Syſtematis partibus, ſine quo tamen nullius Articuli vera ratio perſpici poteſt, ignorantur enim illius ad fundamentum & Religiones finem Relatio, ignoratur cujuslibet Articuli pondus.

§. XL.

Hinc fit, ut horum cognitio Religionis & notitia Theologica nihil aliud ſit, quam in ordinatus

tum aliquis multarum notionum obſcurarum variarumque opinionum cumulus atque congeries, ſine ullo ordine & nexu, ubi ſumma imis miſta momentoſiſſimum, ab eo quod minime ponderis eſt, diſcerni minime poteſt.

§. XLI.

Ubi vero Religionis Articuli non in admirabili ſuo nexu ac in ſua cum toto Syſtemate Harmonia cognoſcuntur, neque uniuscujusque ad fundamentum Religionisque finem Relatio intelligitur, ibi etiam nec Religionis elegantia nec ejus præſtantia perſpicitur; unde magnæ hominum parti Theologia nonniſi Doctrina aliqua perplexa ac confuſa multis inutilibus quæſtionibus referta videtur.

§. XLII.

Accedit his alia cauſſa, nempe naturalis quædam hominis corrupti à Veritatibus revelatis averſio; quæ inde eſt, quod tota Religio Practica eſt, quæ ab una parte officia poſtulat hominis peccatoris appetitui è diametro oppoſita, ab altera parte talibus ad ea inculcanda utitur motivis, quæ homini plane corrupto non minus ingrata ſunt, à felici vel infelici poſt hanc vitam ſtatu, à Dei erga peccatores indignatione, eorumque à facie Dei excluſione deſumta: Ut hæcce homo carnalis effugiat, multa ratiocinia quærit, ipſa dogmata ipſi videntur ſuſpecta, de eorum veritate dubitare incipit, undiquaque argumenta conquirit, quibus illorum fundamenta ſubruere, quibus eorum certitudinem debellare poſſit: unde denique

que in Revelatæ Religionis abnegatione miſerum ſolamen adverſus conſcientiæ morſus quærit.

§. XLIII.

Addimus hiſce cauſſam, quæ omnium cauſſarum, cur homo Religioni Revelatæ tam infeſtus ſit, prima & præcipua eſt; illam ſcilicet, quod homo magnitudinis propriæ miſeriæ & infelicis ſtatus ex imperfectione morali & malis inde ſequentibus fluentis nunquam ſatis conſcius, nunquam debito modo convictus eſt.

§. XLIV.

E hoc cognitionis ſui ipſius defectu maximum malum oritur, hoc ſcilicet, quod homo ſatis ſuis bonis dives ſtatum meliorem nequaquam deſideret, adeoque nec media appetat, quibus adhibitis feliciori ſtatu frui cuilibet datum eſt; ubi deſiderium illud abeſt, ibi etiam nec rerum ſpiritualium guſtus oriri poteſt, omnia inſipida videntur atque inſulſa, unde illa omnia quæ non ad guſtum ipſius faciunt, non tantum non appetit, ſed averſatur & odit, illius ad inſtar ſe habet qui febri laborat, cibos ipſi ſalutares averſatur, appetens quæ ſtatui ipſius quammaxime nocent.

§. XLV.

Non infidelitatis ſolum, ſed omnis etiam hæreſeos hæc primaria cauſſa exiſtit.

§. XLVI.

Hiſce addenda adhuc & repetenda nonnulla quæ Cap. VI. de cauſſis Atheiſmi & Scepticiſmi philoſophici diximus.

Natu-

Naturalismi Occaſio.

§. XLVII.

Huc referendi ſunt primo illi Libri, qui eo tendunt, ut in Religione Revelata omnia dubia reddant; longe minus periculoſi ſunt ii, qui expreſſis verbis huc tendunt, ut omnia Religionis fundamenta evertant & Atheiſmo viam ſternant, quam vero illi, qui quidem de nullius rei veritate vel falſitate decidunt, ſed omnia in medio relinquere videntur, mille tamen ſcrupulos in Religione revelata quærunt, mille difficultates movent, ut probent omnia incerta & dubiæ fidei eſſe; imo nodos quos faciunt tam intricatos eſſe produnt, ut nulla ope, nullis ſolidis reſponſionibus ſolvi queant.

§. XLVIII.

Fit inde, ut homo Veritatis per claram & evidentem demonſtrationem nondum convictus, eos legens, quo ſe vertat neſciat; quocunque ſe vertit ab omnibus partibus omnia obſcura ipſi videntur, omnia dubia, omnia ſuſpecta, ut anxius hæreat, ubi tuto quieſcere poſſit.

§. XLIX.

Nullo tempore à primo Chriſtianiſmi initio à peſſimis etiam ſanctiſſimæ Religionis hoſtibus illa tanto ſtudio tantaque ſubtilitate impugnata fuit, ac noſtris temporibus factum eſt.

§. L.

Nullo non ævo talia prodiere Scripta, quæ magnam contra utramque Religionem confuſarum difficultatum continuere acervum; At hodie ſatyrico & ſcoptico plerumque ſcriben-

di genere Sacræ Scripturæ divina origo, Hiſtoriarum Biblicarum veritas, Myſteriorum & Satisfactionis neceſſitas, & vera Chriſtianæ praxeos principia impugnantur, omniaque hæc ita proponuntur, ut homini, carnalibus præjudiciis jamjam imbuto, maxime ridicula videantur, quod dicendi genus ſapientiæ carnali admodum arridet, ut neſcio quantum ſublimis ſcientiæ gradum attigiſſe ſibi videantur, ſi omnia quæ vulgus credit contemnere didicerunt.

§. LI.

At mirum videtur, quod iis præcipue temporibus Naturalismus philoſophicus quam maxime irrepat & Revelata Religio debelletur tam verbis quam ſcriptis, ubi ipſa cœleſtis veritas in maxima & clariſſima luce poſita, & craſiſſimæ ignorantiæ tenebræ diſſipatæ ſunt, & quod ipſi ii quibus nec ratio nec eruditio deeſt, haud raro Dogmatum revelatorum originem cœleſtem magis quam cæteri impugnent.

§. LII.

Non parvum hoc opinionibus ſuis pondus addere Naturaliſtæ cenſent, indeque concludunt, Veritates Revelatas rigidiſſimum Rationis examen diſquiſitionemque philoſophicam ſubire minime poſſe; neminis niſi ſuperſtitioſæ plebis & animorum credulorum aſſenſum in rebus captum humanum ſuperantibus & myſterioſis expectandum eſſe, ignorantiæ tempora ea eſſe, quæ Religioni optime convenirent, quam primum vero res in majori luce collocentur ſuperſtitioſæ credulitatis tenebras diſpaleſcere ac ſapientiores incredulos fieri.

Vide

Vide de Religione Chriſtiana Viri meritiſſimi J. F. OSTERWALDII Tractatum de Fontibus corruptionis Part. II. cap. 7.

§. LIII.

Obſervandum *a.* quod incredulitatis vitium omni fere tempore valde commune fuerit, ut non novum ſit illud, neque nova ea, quibus Error ſtabilitur & veritas impugnatur.

§. LIV.

β. Lubenter concedimus non minoribus ingenii dotibus, non minori Eruditionis apparatu ac rerum tam divinarum quam humanarum cognitione opus eſſe, ad Veritatem impugnandam & Errores ſub aliqua Veritatis ſpecie proponendos, quam ad veritatem capiendam & propugnandam; Hæc enim adeo ſimplex eſt, & hominis menti ſeſe quaſi ſponte ſua ingerit, ut percipi facillime poſſit, ſi modo homo adtendere velit; Error contra multiplex, qui per ſe ſubſiſtere nequit, niſi fortiſſimum defenſorem acquirat.

§. LV.

Ad illum tuendum argumenta ſpecioſa undiquaque conquirenda, variis modis torquenda & proponenda, quod omnino ſine inſigni variarum diſciplinarum notitia nonniſi ab ingenio aliquo luxuriante præſtari, & ab homine ſtupido atque ignaro ſperari minime poteſt; mirum propterea non eſt, ſi durantibus craſſiſſimis ignorantiæ tenebris, quando omnes diſciplinæ incultæ manebant, propter eruditionis defectum nec pro Religionis defenſione, nec contra illam quædam ſcripta fuere; redeunte vero eruditionis & ſcientiarum

tiarum lumine non tantummodo ipſa Religionis dogmata in majori luce fuere poſita, ſed ipſis etiam illius Hoſtibus, eruditionis ope & ingenii cultura, arma fuere miniſtrata, quibus veritatem debellare poſſent.

§. LVI.

γ. Religionis autem Revelatæ dogmata rigidiſſimum etiam Rationis examen ſubire, neque illa acutiſſimi etiam Philoſophi aſpectum fugere, ſed illi ſe potius quam maxime probare, capite III. abunde demonſtravimus; unde inter Revelationis criteria etiam hoc poſuimus, quod nihil in ſe continere debeat quod Rationi contrarium ſit, & maxima Religionis Myſteria, licet ſint ſupra Rationis ſphæram, tamen non contra illam eſſe oſtendimus.

§. LVII.

δ. Falluntur vero in hoc Naturaliſtæ quod ajunt: ignorantiæ ſæculis hominum fidem majorem fuiſſe frequentioremque, creſcente cognitione, illam diminutam fuiſſe; diſtinguendum enim inter Fidem veram & levem aliquam credulitatem ſuperſtitionemque, poſterioris enim ignorantia Mater eſt; prior vero nonniſi evidenti Veritatis cognitione & convictione producitur.

§. LVIII.

Tantum igitur abeſt ut magnus eruditionis modernorum temporum Gradus ullum Religioni Revelatæ detrimentum afferat, ut potius vera Fides incrementum acceperit ab iis temporibus, quibus cœca credulitas ac ſuperſtitio veræ cognitioni cedere coacta & magna Eccleſiæ pars

majori Evangelii luce colluſtrata & omniumScientiarum cognitio inſigniter aucta fuit.

§. LIX.

Ab eo enim tempore Revelata Religio quidem variis & ſubtiliſſimis modis ſæpiſſime impugnata fuit, ſed contra etiam multa ad ejus defenſionem excellentiſſima edita fuere Scripta, quibus illius veritas firmiſſimis Argumentis corroborata fuit, ex quibus evidentiſſimis Veritatis ad conſcientiam demonſtrationibus, in multorum hominum animis non poteſt non oriri fides firmiſſima, non cœca quadam obedientia uti ignorantiæ Sæculis, ſed evidentiſſima nixa Veritatis convictione.

§. LX.

Sed maximos, inquiunt, & ſubtiliſſimos Philoſophos eos fuiſſe, hominesque qui maximo pollebant judicii acumine; quique inſigni variarum diſciplinarum notitia prædit erant; quibusque ſatis Rationis fuerit, ut verum à falſo diſtinguere & Veritatum nexum perſpicere potuerint; qui fortiſſime Chriſtianæ Religionis Veritatem debellaverint.

§. LXI.

At varia hominum etiam acutiſſimorum ſunt ingenia, quæ ſæpiſſime non minus ac ipſius Vulgi, variis affectibus, præjudiciis, vitiisque turbantur, ut verum cernere ubivis vel non poſſint vel non velint.

Unde Celeber. J. A. TURRETINUS Orat. X. de Affectibus à vero abducentibus inquit: „Veri ſtudio tra„himur, ſed ad ſua quemque Voluptas trahit;

Sua cuique Deus ſit dira Cupido.

„Verum

„Verùm amamus; ſed & noſtra quisque commoda, „noſtra ſtudia, noſtra idola deperimus; Verum placet; „ſed & placet gloria, placet fama, placet quies, pla„cent partium ſtudia; placet amori, odio, iræ, ſpei, „timori, indulgere. Hinc CICERO de Oratore Lib. II. „*Plura multo homines judicant odio, amore, aut „cupiditate, aut iracundia; aut dolore, aut læ„titia, aut ſpe, aut timore, aut aliqua permotione „mentis, quam veritate;* Addit TURRET. paginis „aliquot interjectis: Cum judicamus de rebus, af„fectus nos à vero transverſos agunt: Quippe ut plu„rimum, non ut res ſuadet, ſed ut quisque eſt affe„ctus, judicat; Quæ affectibus conveniunt, quæ af„fectibus adblandiuntur, ea veriſſima exiſtimantur. „Denique ſi quando verum illuxerit, illud repellunt, „illud præfocant, neque, à vero ſemel averſos, per„ſuaderi, niſi ſumma ac pene inſuperabili cum diffi„cultate patiuntur. Cernuntur hæc in communi vi„ta; cernuntur & in Diſciplinis; in Philoſophicis, „in Hiſtoricis, in Jure, in Sacris potiſſimum: Quibus „omnibus, quantam caliginem, quantas tenebras in„ferant affectus, prædicari ſatis non poteſt; iis indocti „obnoxii ſunt, iis Docti præpediuntur. Nulla ætas, „nullum Vitæ Genus, nulla Diſciplina iis vacat. Ubi„que regnant affectus; ubique vero Bellum indicunt.

§. LXII.

Ita aliter fieri nequit, quam ut Philoſophi acutiſſimi etiam & ſubtiliſſimi, ſi non ſingulari Veritatis cœleſtis amore ac deſiderio imbuti ſint, eo delabi poſſint, ut defendant quod ipſis placet & quod deſiderant, acumenque judicii ad hoc impendant, ut ſpecioſa ad Revelationis veritatem impugnandam argumenta afferant.

§. LXIII.

Nulla in rerum Univerſo exiſtit res tam certa, licet certiſſima experientia nixa, contra quam

non

non difficultates vel ſubtilitates moveri, nihil tam ſacrum, quod non ab ingenio ſcoptico vel ſatyrico profanorum hominum riſui exponi queat; & multi exiſtunt, qui propriis ſenſibus & experientiæ diffidunt, in iis præcipue rebus, quæ affectibus diſplicent.

§. LXIV.

Multi deſiderium quoddam omnibus contradicendi habent; Multi illam cogitandi libertatem, quæ à nemine Theologorum ulli denegatur, ſi modo recte inſtituatur & caveatur, ne tantummodo ſit prætextus aliquis quidlibet ſentiendi, credendi & faciendi, nimis late extendunt, quo affectibus ſuis indulgere queant; Illi enim, qui illimitatam hanc cogitandi libertatem ſibi vindicant, etiam morum & vivendi libertate jam corrupti ſunt, ut Religionem, quæ huic licentiæ limites ponit, perferre nequeant.

§. LXV.

Veritas autem ita comparata eſt, ut ſi ſemel ab ea ceu rectiſſima Regula diſcedas, ſemper ab illa ulterius digrediaris, & diſtantia tandem infinita fiat; ſubinde unicum tantum in ſanctiſſima Religione Dogma non placet, dum non commodum videtur, quam primum vero de illo dubitatur, aut illud plane negatur, Error Errorem trahit, ut integrum denique veritatis Syſtema negandum ſit.

§. LXVI.

Ex hisce liquet, qui fieri poſſit, ut, etiam Veritatis lumine clariſſime ſplendente, ab hominibus eruditis & ceteroquin ſubtilibus, Revelationis certitudo impugnari & in dubium vocari poſſit.

Ejus-

§. LXVII.

Ejusmodi Scripta ſi legantur ab iis, qui in juvenilibus annis Religionis Revelatæ ſyſtema nec intelligunt, nec per evidentem ejus cognitionem de illius Veritate convicti ſunt; qui præterea ambitioni, qui vitæ profanæ, qui variis affectibus ſunt dediti. qui novarum rerum cupiditate tenentur, facillime fit, ut principia in Libris ejusmodi contenta applauſum inveniant; dictionis elegantia, ratiocinandi ſubtilitas argumentorum, quæ afferuntur probabilitas, animo dubio ſeſe commendant; prima quæ affertur difficultas Mentem illorum turbat dubiamque reddit; tandem ad plenariam Veritatis abnegationem ſeducit; depravatis enim affectibus atque carnalibus deſideriis omnia accomodata ſunt, ut hominem profanum non poſſint non in aſſenſum rapere.

§. LXVIII.

Huic OCCASIONI alia accedit, infinita ſcilicet S. S. interpretandi diverſitas, & ingens controverſiarum de vero illius ſenſu numerus, de explicatione Dogmatum etiam momentoſiſſimorum lis continua, inde naſcens odium Theologicum Sectarumque Varietas; unde fit ut magna Commentatorum S. Scripturæ pars partium ſtudio ducatur, Doctrinamque ſuam non S. Scripturæ, ſed Sacram Scripturam Doctrinæ placitisque præconceptis accomodent.

§. LXIX.

Quæ variæ explicationes indeque naſcentes ſectæ profanis hominibus cavillandi anſam præbent, in Religione Revelata nihil certi inveniri,

ſed

ſed omnia ſummo gradu dubia eſſe, indeque concludunt, ſatius eſſe ut quivis maxima cogitandi libertate fruatur, & ex ſolis Rationis Principiis in Religione agat.

Hoc eſt illud quod ſupramemoratus COLLINUS in tractatu ſuo de Libertate cogitandi tantopere urget; hic hic eſt ille prætextus quo Naturaliſtæ utuntur, hoc eſt id, quo citatus Autor omnia Revelata Dogmata in dubium vocare contendit; dicit inter alia pag 88. „Je vous donnerai enſuite un éſſai de cette diverſité „d'Opinions, en vous raportant celles qui régnent „parmi les Prêtres de l'Egliſe Anglicane: Je dis un „Eſſai, car il faudroit faire un Ouvrage complet, ſi on „vouloit ſeulement faire l'enumération de toutes les „differentes Opinions des autres ſectes des Chrétiens; „& de là vous pouvez aiſement conclure quel nom„bre innombrable d'opinions il doit y avoir parmi „tout le reſte des Prêtres, ſur le ſens de leurs Ecritu„res; puisque le Livre le plus Divin cauſſe tant de „diferens parmi les Prêtres d'une même ſecte, quoi„qu'il n'y ait ni moyen, ni force, ni interêt qu'on ne „mette en œuvre pour les contraindre de ſe réünir „en un même ſentiment. Poſtquam ad ambiguitatem ſenſûs S. Sctipturæ adſtruendam varia attulit, præcipua Fidei Chriſtianæ dogmata exempli loco adducit, ut oſtendat quanta Opinionum Cleri ſit diverſitas, dicens: „A la faveur de cette Idée générale des „Livres de l'Ecriture, j'entame le ſujet qui m'a ob„ligé à la donner, & qui eſt la Diverſité des Opinions „des Prêtres de l'Egliſe Anglicane, qu'ils fondent ce„pendant toutes ſur les mêmes Ecritures. Le pre„mier de ces diférens regarde la ſainte Trinité qui eſt „le point le plus fundamental de toute la Doctrine „Chrêtienne: cependant tout néceſſaire qu'il ſoit de „le bien entendre, en combien de maniéres les Prê„tres ne l'expliquent-ils pas par des conſequences ti„rées de l'Ecriture? &c pag 99. Nos Prêtres ſont „encore dans un grand embaras au ſujet de la Re„ſurrection des hommes; dont ils ont bien de la „peine à donner quelque Idée claire: *Articulo quar-*

„*to inquit*: La prédeſtination eſt une autre ſource de „differentes Opinions parmi nos Prêtres - - - à preſent de dix Prêtres, il y en a au moins neuf qui prechent tous les Dimanches le contraire des Articles „de foy qu'ils ont ſignez. Tant eſt vrai ce que l'E„vêque Taylor, & Mr. Whiſton ont remarque; le „Premier dit dans ſa Dedicace de la liberté de Pro„phetiſer; *Qu'l n'y a point d'Egliſe, qui dans la „Proſperité n'altére chaque Siecle ſa Doctrine; ſoit „en introduiſant des nouvelles Opinions; ſoit en „contrediſant aux anciennes, ce qui montre qu'il „n'y en a point qui ſoient ſatisfaites du bonheur „de leur état ou de leur Confeſſion de Foy.* Le „ſecond, ajoute dans ſes Eſſays pag. 238. „*Que de tous les Eccleſiaſtiques de l'Egliſe Angli„cane, qui conſiderent & examinent avec ſoin „les choſes; à peine en trouvera-t-on un qui croie „les Trente-&-un Articles de leur Confeſſion, „ſelon leur ſens propre & naturel.* Ex iis tandem ſub finem Sectionis ſecundæ, quæ verba ſupra citavimus, hanc concluſionem infert, nullam de Deo & Religione genuinam notionem concipi poſſe, quoniam Sacerdotes maxime inter ſe differant in ſuis Opinionibus de Dei Natura & Attributis, de Scripturæ S. ſenſu & canone, de omnibus fere Chriſtianæ Religionis Dogmatibus, propterea que odio Theologico operam dent, hæreſesque aliis innocentibus impingant.

§. LXX.

Varii etiam in multis Theologorum Syſtematibus inveniuntur defectus, plurimum Veritates illæ Theologicæ univerſales, quæ omnium Dogmatum principia ſunt, omittuntur; licet ab iis & cognitio & convictio totius Doctrinæ ſalutaris dependeat.

Admi-

§. LXXI.

Admiſcentur res inutiles, quæſtiones quæ magis curioſitati quam Pietati ſatisfaciunt; ſi de controverſiis agitur, ad Veritatem confirmandam multa quidem afferuntur argumenta, quorum magna pars parvi ponderis eſt, & quorum debilitas dubitationi anſam præbere facile poteſt; in objectionum refutatione multi ita verſantur, ut magnum proferant Reſponſionum numerum, ita tamen comparatarum, ut vix una vel altera ſatisfacere poſſit.

§. LXXII.

Huc adhuc pertinent nonnulla quæ Cap. VI. de Atheismi occaſionibus diximus.

Hypotheſeos Naturalismi Refutatio.

Propoſitio I.

§. LXXIII.

Naturalismus Philoſophicus ex Theologia Naturali confutari poteſt, oſtendendo ex Principiis ejus, tum Revelationem eſſe neceſſariam, tum S. S. convenire divinæ Revelationis criteria, quæ in Theologia naturali demonſtrantur.

§. LXXIV.

Naturaliſta enim Theologiam Naturalem admittit (§. 6.) Revelationis vero Neceſſitas demonſtratur ex Principiis Rationis ſive Theologiæ Naturalis, antequam S. Scripturæ divinitas aſſerta fuit (Sect. XII. Cap. III.), nec minus illius Criteria in Theologia Naturali traduntur (l. c.): Veritas vero Revelationis inde patet, ſi S. S. Characteres cum Criteriis divinæ Revelationis in Theologia Naturali demonſtratis conveniant; E. tam Neceſſitas ac Revelationis Veritas ex Principiis Theologiæ Naturalis demonſtranda eſt; & quoniam Naturaliſmi Philoſophici Error primarius in negatione tum Neceſſitatis tum Revelationis Veritatis conſiſtit, patet illum ex Principiis Theologiæ Naturalis confutandum eſſe.

Sequitur ex his ſtudium Philoſophicum cum Theologico conjungendum eſſe ab eo qui Naturaliſmum philoſophicum refutare vult; ſtudium Philoſophiæ utile eſt ad Neceſſitatem & Criteria Revelationis demonſtranda, ſtudium Theologiæ vero ad convenientiam S. S. cum criteriis illis oſtendendam; ex quibus patet quam neceſſarium ſit, ut Theologus ſimul ſit bonus Philoſophus.

Propoſitio II.

§. LXXV.

Religio Naturalis & Revelata ſeinvicem non excludunt, neque poſterior prioris perfectioni aliquid demit, neque etiam una alteri contradi-

tradicit, ſed cum ſeinvicem optime conſiſtere poſſunt.

§. LXXVI.

Duas has Religiones, quæ ſimul ſumtæ Religionem Peccatoris conſtituunt (§. 1049. Cap. III.), ſecum invicem conſiſtere, neque ſibi repugnare, clarius demonſtrari nequit, quam ſi illarum Principia Univerſalia juxta ſeinvicem poſita exhibeamus, ex quibus optime patebit, num unum illorum principiorum alterum tollat nec ne.

Religio Naturalis.	Religio Revelata.
1. Religionis Naturalis fundamentum eſt Relatio quædam, quæ intercedit inter Deum & hominem (§. 1047. Cap. III.).	1. Fundamentum Religionis Revelatæ eſt Relatio inter Deum & hominem (§. 1053. Cap. III.).
2. Relatio illa conſiſtit in dependentia hominis à Deo (§. 765. 766. Cap. III.), ceu Creatore & Conſervatore.	2. Relatio illa conſiſtit in dependentia hominis à Deo non tantum Creatore, ſed & Salvatore, (§. 1052. Cap. III.).
3. In Religione Naturali homo conſideratur ceu Creatura, unde officia quædam ab eo qua Crea-	3. In Religione Revelata homo conſideratur non modo qua Creatura, ſed & qua Peccator

tura poſtulantur (§. 1049. Cap. III.).

ſalvandus, cui qua tali certa præſcribuntur officia (§. 1049. 1054. Cap. III.).

4.

Ex Dependentia illa hominis fluit Dei in hominem Dominium & hominis Obligatio ad actiones ſuas non pro ſuo arbitrio, ſed ſecundum voluntatem Domini ſui determinandas (§. 767. Cap. III).

4.

Propter dependentiam Peccatoris in Negotio Salutis à Deo Salvatore, homo obligatus eſt ad actiones ſuas non pro arbitrio ſuo, ſed ſecundum Voluntatem Dei Salvatoris dirigendas (§. 1057. Cap. III.).

5.

Homo per Religionem Naturalem obligatus eſt ad actiones ſuas ad manifeſtationem Divinæ Gloriæ dirigendas §. 768. Cap. III.).

5.

Per Religionem Revelatam homo tenetur actiones ſuas ad manifeſtationem Gloriæ Dei Salvatoris ſui dirigere (§. 1060. Cap. III.).

6.

In Religione Naturali motiva actionum noſtrarum deſumenda ſunt ab Attributis divinis in Opere Creationis & Conſervationis manifeſtatis, & à Voluntate Dei qua Creatoris & Conſervatoris ſunt petenda (§. 770. Cap. III. §. 1061.).

6.

In Religione Revelata motiva actionum noſtrarum deſumuntur ab iis Dei Attributis quæ Deus in toto Salutis negotio manifeſtavit (§. 1060. Cap. III.).

Reli-

7.

Religionis Naturalis Veritas primaria & maxime fundamentalis hæc eſt: *Hominem, per dependentiam ſuam à Deo ut omnium rerum cauſſa prima & Fine ultimo, & propter finem ad quem creatus eſt, obligatum eſſe ad actiones ſuas ſecundum Volantatem Dei dirigendas, & in Dei Glorificatione Salutem ſuam quærendam* (§. 1863. Cap. III.)

7.

Religionis Revelatæ primaria Veritas eſt: *Hominem Peccatorem obligatum eſſe, per dependentiam à Jeſu Chriſto ceu unica ac perfectiſſima Salutis Cauſſa, ad Deum qua Salvatorem optimum, Anima & Corpore glorificandum* (§. 1877. Cap. III.).

8.

Religionis Naturalis Articuli fundamento proximi ſunt: α. Deum exiſtere. β. Eundem eſſe omnium rerum Cauſſam primam & finem ultimum, γ. adeoque omnes in ſe continere perfectiones, quæ ad hoc requiruntur. δ. Hominem omniaque reliqua à Deo creata fuiſſe. ε. Omnia conſervari & ad finem aliquem ſapientiſſime dirigi; F dari Providentiam. ς. Hominem à Deo dependere. ζ. Vo-

8.

Religio Revelata omnes has Veritates ſupponit & confirmat (§. 1049. 1050. Cap. III.).

luntatem Dei eſſe actionum ſuarum Normam. η. Dari Religionem Naturalem. δ. Deum ipſum quærentibus eſſe Remuneratorem, dum in ipſius Glorificatione Salus obtinetur. ι. Animam eſſe immortalem (§. 1864. Cap. III.).

9.

Obligatio hominis ad Religionem Naturalem ceſſare non poteſt. (§. 783. Cap. III.)

9.

Hoc ipſum eſt quod Religio Revelata ubique inculcat, & hoc ipſum eſt id, quod Religionem Revelatam maxime neceſſariam facit.

10.

Religio Naturalis fundata eſt in ipſa Dei & hominis Natura, dum convenit cum divinis Attributis, ejusque Sapientiam, Bonitatem, Juſtitiam, Sanctitatem, Omni ſcientiam quammaxime commendat (§. 785. Cap. III.). Et tales præſcribit Regulas ſive præcepta, quæ tendunt ad promotionem perfectionis & felicitatis ſtatus hominis (§. 787. l. c.).

10.

Religio Revelata in ipſa Dei & hominis Peccatoris Natura fundata eſt; oportet enim cum divinis Attributis exactiſſime conveniat (§. 992. 993. 1060. Cap. III.), & officia illius dependent ab hominis à Deo dependentia, (§. 1052. Cap. III.) & tendunt ad hominis Peccatoris ſummam felicitatem (§. 1067. 1073. l. c.).

Reli-

II.

Religio Naturalis definitur *per obligationem actiones ſuas dirigendi ad manifeſtationem Gloriæ Dei, ejusque Attributa & Dominium ceu motiva actionum ſuarum conſiderandi.* (§. 771. Cap. III.)

II.

Religio Revelata definitur *per obligationem actiones ſuas non pro ſuo arbitrio, ſed ſecundum Voluntatem Liberatoris, à quo homo in recuperanda Salute totus dependet, dirigendi ad Dei Glorificationem cum propria Salute* (§. 950. 1063. Cap. III.).

§. LXXVII.

Hæcce clare ob oculos fuere ponenda, ut inde appareat, nihil in utraqua hac Religione quæ ſimul ſumta Religionem Peccatoris conſtituit, contineri, quod ſibi invicem repugnet; hæc quæ allegavimus utriusque Religionis nervum, centrum & eſſentiam continent, in quibus nihil plane deprehenditur quod vel ullam contradictionis ſpeciem habere queat, nihil etiam ex quo concludi poſſet per Religionem Revelatam Naturali vel minimum derogari; ſed optime ſecum invicem conſiſtere poſſunt, & utraque ex duplici hominis quam ad Deum habet relatione clare illuit, dum in una conſideratur ceu mera rationalis Creatura, in altera ceu Peccator ſalvandus.

Unum nimirum ex præcipuis Naturaliſtarum contra Revelationis Neceſſitatem & Veritatem argumentis eſt, quod Religio Naturalis ſit perfectiſſima, quodque illius præcepta in ipſa Dei hominisque Natura fundata ſint, quæque adeo nec perfectior fieri, nec per aliam Religionem mutari queat, cuique etiam præcepta contraria ab Optimo Legislatore ferri nequeant. Sed ex ma-

le intellecta vera Religionis Revelatæ ratione omnia hæc dicuntur, uti infra in objectionum ſolutione videbimus; clare enim utraque hæc Religio ex duplici hominis ad Deum relatione fluit (§. 952 Cap. III.) & una alteram non magis excludit, ac una Relationum illarum alteram excludere poteſt. Rem adhuc ſimili aliquo exponemus: Diverſa ex. gr. ſubditorum ad Principem ſuum eſſe poteſt Relatio, vel enim conſiderari aliquis poteſt ceu merus ſubditus, ſepoſitis aliis reſpectibus, qui ſub tutela Principis ſui tranquille vivere poteſt atque ſecure bonis ſuis frui, officioque membri Societatis fungi; ex hac Relatione fluit obligatio, ut Legibus Principis ad commune bonum & Societatis Civilis conſervationem tendentibus ſeſe ſubjiciat, & hoc in re non propria, ſed Principis Voluntas fiat Sed huic Relationi alia & peculiaris aliqua accedere poteſt, per ingens aliquod Beneficium ſubdito à Principe exhibitum, ex qua nova Relatione novæ etiam obligationes fluunt, quæ cum prioribus, quibus ſubditus ille, qua talis ſolum conſideratus, obſtrictus eſt, optime conſiſtere poſſunt; prior enim obligatio per poſteriorem non ſolvitur; omnes etiam Leges ad quarum obſervationem per priorem Relationem ſubditus obligatus eſt eædem manent, & accedente nova Relatione nec vim ſuam amittunt nec minus ad finem, ad quem latæ ſunt, nempe commune bonum tendunt, adeoque eundem perfectionis gradum quem antea habuerunt obtinent; at accedit nova ſubditi Relatio, nova ergo obligatio, & ex hac obligatione fluentia nova officia, ut ſubditus ille duplici modo obligatus ſit, quod ſibi invicem nequaquam repugnat; Ad inſtitutum noſtrum nunc ſimile hoc facile applicari poteſt, nempe in hoc tertio ſolum, quod diverſæ Relationes hominis ad Deum ſecum invicem conſiſtere poſſunt, quod ex diverſa illa Relatione duplex etiam oriatur obligatio, quod officia ex duplici illa obligatione fluentia ſeinvicem nec tollant nec ſibi repugnent, quod prior obligatio cum officiis ex illa pendentibus per poſteriorem non mutetur nec perfectior reddatur, ſed eadem ſemper maneat.

Alterum

§. LXXVIII.

Alterum quod nobis probandum eſt, quod per Religionis Revelatæ neceſſitatem & veritatem non negetur, Religionem Naturalem & præcepta ad quæ homines obligat eſſe perfectiſſima.

Naturaliſtæ nimirum, dum veram Religionis Revelatæ rationem non intelligunt, metuunt vel ſaltem prætexunt, Religionem Revelatam nec utilem nec veram eſſe poſſe, dum præſupponendem ſit, perfectioni Religionis Naturalis aliquid deeſſe ut Deus in illa non perfectiſſimam Legem tulerit, cui propterea nihil addi poſſit; unde ſi ſtatuatur, nova opus fuiſſe ad hominis ſalutem promovendam Religione, noviſque idcirco præceptis, Religionem naturalem imperfectionis argui, quod oppido falſum ſit; unde oſtendendum nobis Religionem naturalem eſſe perfectiſſimam, & Revelatam non minus eſſe perfectam; Præcepta Religionis Naturalis eſſe perfectiſſima, & Revelatæ non minus eſſe perfecta, ut adeo Perfectioni Religionis Naturalis in ſe conſideratæ per Religionem Revelatam nihil accedat, nec Neceſſitas & Utilitas Revelationis Religionem Naturalem imperfectionis arguat.

§. LXXIX.

Per Perfectionem Rei alicujus intelligimus, conſenſum omnium partium & Atrributorum, quæ in re illa ſunt, ad finem illum propter quem Res eſt.

§. LXXX.

Cum Religio Naturalis tendat ad Finem optimum & perfectiſſimum (§. 768. Cap. III.), & talia præſcribat præcepta, quæ in ipſa Dei natura fundata ſunt, dum cum Attributis divinis exactiſſime conveniunt, & omnia officia in illa præſtanda ad illuſtrationem divinorum Attributorum faciunt (§. 770. l. c.), ut ſumma inter illa de-

beat

beat eſſe harmonia ſive conſenſus ad finem ſuum conſequendum; Quoniam ſimul Religio illa ad ipſam hominis perfectionem & felicitatem tendit (§. 787. l. c.), actiones ſibi invicem contradicere non poſſunt, ſed debent eſſe harmonicæ, in his vero conſiſtit perfectio (§. 79.): E. cum ſummus in iis quæ Religionem Naturalem conſtituunt ſit conſenſus ad finem optimum, illa non poteſt non eſſe quam maxime perfecta & Sapientiæ divinæ digniſſima.

§. LXXXI.

Idem etiam de Religione Revelata eadem ratione demonſtrari poteſt, dum illa non minus ac Naturalis tendat ad finem optimum (§. 1060. Cap. III.), & maximus inter illius præcepta, adeoque etiam inter actiones quæ præſcribuntur, propter conformitatem cum Attributis divinis, ſit conſenſus & cum Voluntate divina harmonia (§. cit. & 1057.), & cum per illam hominis perfectio quæratur (§. 1063. l. c.), illa etiam perfectiſſima eſt.

§. LXXXII.

Dum in utraque Religione maximus ſit conſenſus cum divina Voluntate & Attributis ad communem aliquem finem, ſequitur utriusque Religionis perfectionem ſibi invicem non repugnare.

§. LXXXIII.

Quoniam diverſa illa Religio fluit ex diverſa hominis ad Deum Relatione, & obligatio officiaque inde fluentia ſeinvicem non excludant, ſed ſecum invicem optime conſiſtere queant (§. 77.): ſequitur perfectioni Religionis ex priori Relatione orien-

orientis plane nihil derogari, neque illam negari, ſi nova Relatio, nova obligatio & per conſequens nova officia accedant, hoc eſt, nova Religio; Quoniam vero utraque Religio maxime perfecta eſt, quælibet nimirum juxta certum hominis ſtatum & diverſum ad Deum reſpectum, (§. 80. 81.), apparet, quod Religio Naturalis in ſe conſiderata omnibus numeris abſoluta & maxime perfecta ſtatuatur, licet illi revelata adjungatur.

In priori enim, quod ſatis inculcari nequit, homo conſideratur ceu Creatura Rationalis abſque alio reſpectu, in poſteriori vero ceu peccator ſalvandus, qui ad id ſingulari Dei Beneficio ac auxilio indiget; prior ergo officia perfectiſſima præſcribit, quæ homo qua Creatura præſtare tenetur, ut præceptis illius nihil ejus deſit quod ex hac Relatione fluit; accedente vero novo Creaturæ rationalis dependentiæ modo, novo quodam Beneficio, nova obligatione, Peccatoris ſalvandi nova oriuntur officia, nova adeoque Religio, quæ Naturalem imperfectionis minime arguit. Hæc adeo clara mihi videntur, ut concipere fere non poſſim, quomodo acutiſſimi Naturaliſtæ in hac re tantas difficultates quærere poſſint, ut eas inſolubiles putent, dum exiſtimant Religionem Naturalem in ſe imperfectam dici, ſi Religio Revelata neceſſaria ſtatuatur, & hancce quaſi Naturalis correctionem eſſe ſibi imaginantur, ut ea quæ illi ſideſint ſuppleantur, quod oppido falſum eſt juxta ea quæ demonſtravimus; Naturali enim Religioni qua tali plane nihil deeſt, neque ulla illa correctione aut ſupplemento opus habet, licet ex alia hominis ad Deum Relatione, nempe Peccatoris ſalvandi, alia Religio fluat: Secum invicem confundenda hæc non ſunt, quæ optime diſtingui poſſunt; homo ad utramque obligatus eſt, ad alteram qua Creatura, ad alteram qua Peccator ſalvandus. Parvi momenti, imo inutile haud dubie nonnullis videbitur, quod in hoc demonſtrando & inculcando tam prolixi ſumus, imo multa repetimus, at qui Naturaliſtarum ſcripta evolvit, illi ignotum eſſe nequit, quod ex hoc fonte, dum differentia utrius-

utriusque Religionis accurate oſtenditur, primaria illorum argumenta ſolvi queant; Omnia fere quæ TINDALIUS in demonſtratione ſua *quod Chriſtianiſmus tam antiquus ſit ac ipſe Mundus* affert, huc tendunt, ut oſtendant Religionem Naturalem eſſe maxime perfectam cui nihil deſit, cuique ergo per Revelationem nihil addi poſſit.

§. LXXXIV.

Recte ergo intelligendum eſt, ſi Theologi Revelationi etiam uſum aliquem reſpectu Religionis Naturalis adſcribunt, quod ſcilicet mediante Revelatione ejus de Deo hominisque erga illum officiis Doctrina clarior fiat: non ita hoc explicandum eſt, ac ſi Religionis Naturalis de Deo Doctrina & Præcepta in ſe non ſatis clara & omnibus numeris perfecta eſſent; ſed cum per hominum affectus, vitia & ſocordiam factum ſit, ut Religionis Naturalis principia in ſe ſatis clara obſcurarentur, neque homines propria culpa ea ſatis intelligerent, Revelatio etiam hunc præſtitit uſum, ut Religio Naturalis iterum in priſtina ſua luce collocaretur.

Si Infanti Liber aliquis explicatur, Liber ille propterea minime obſcuritatis arguitur; ſed in ſe poteſt eſſe clariſſimus, quod vere infans illum non intelligat imbecillitati intellectus illius potius adſcribendum eſt, qui Veritates etiam clariſſimas ſine ulteriori explicatione percipere nequit; Ita Religio Naturalis imperfectionis & obſcuritatis neutiquam accuſatur ſtatuendo quod Revelatio 1.) Dei naturam & Perfectiones deceat, (quæ per ipſam Religionem Naturalem notæ eſſe poſſent), cum hæc hominum affectibus & vitiis quammaxime deditorum cœcitate & ſocordia fere ignota fuere, per Revelationem vero ab idolis ad verum Deum, ab Erroribus ad Veritatem reducti ſunt. 2.) Revelatio reſpectu Religionis Naturalis etiam hunc uſum habet

habet, quod homini verum Deum colendi modum oſtendit & illum quidem etiam quem ipſa Religio Naturalis præſcribit, a quo rationali Dei cultu homines tantopere diſceſſerunt, ut Deum modis ineptiſſimis & ejus Majeſtate indigniſſimis colerent, neque propter corruptiſſimum hominum ſtatum, qui ita cæcutiebant ut Ratione ſua non amplius uterentur, unquam rectius cultus fuiſſet, niſi ipſemet modum docuiſſet; Per Revelationem ergo factum eſt, ut Religio Naturalis nitorem ſuum in hominum mentibus acciperet, & Religio hæc iterum exculta fuerit; cui enim quæſo acceptum ferendum eſt, quod Theologia Naturalis tam pure inter nos doceatur, quod ejus Syſtemata à Philoſophis aut Theologis tam eleganter ſint adornata & compoſita, quam ipſi Revelationis lumini? ubicunque enim terrarum Revelatio deficit, etiam Religionis Naturalis puritas deſideratur 3.) Homines etiam in reliquis Vitæ officiis maxime cæcutiebant & graviſſimos fovebant Errores, a quibus per Revelationem revocati ſunt; Hæc ſunt præcipua Revelationis reſpectu Religionis Naturalis vel potius ejus Cognitionis Beneficia; Hæc autem dum dicimus, culpam ullam Religioni Naturali aut Imperfectionem non magis impingimus, aut eam obſcuritatis accuſamus, ac Religioni Revelatæ adſcribimus, ſi homines ſtupidi clariſſima ejus dogmata non capiunt aut contra illius principia agunt; Vel non magis ac culpam in ſolem conjicimus ſi cœcus non videt. Hisce Revelationi uſibus accedunt alii, ipſi maxime eſſentiales, & qui Summam & Centrum illius efficiunt, nempe quod illa modum Deum placandi & Conſcientiæ tranquillandæ oſtendit, quod addit fortiſſima incitamenta, argumenta & auxilia ad hominem ad officiorum obſervationem commovendum & juvandum. Priores Revelationis Uſus Naturliſtæ Theologici, ut in Cap. de Socinianis videbimus, admittunt, poſteriores negant: ex iis vero quæ diximus patet, omnes hos Uſus Religionis Naturalis perfectionem non deſtruere, ſed illam in ſe & qua Naturalem conſideratam manere perfectiſſimam.

Propoſitio III.

§. LXXXV.

Religio Naturalis ad Salutem æternam conſequendam & conſcientiæ morſus ſanandos homini Peccatori, in ſtatu imperfectionis moralis conſtituto, inſufficiens eſt.

Inſufficienti Theologiæ Naturalis reſpicit vel æternam felicitatem vel temporalem in hac vita; utraque ſeorſim demonſtranda eſt, & quidem primo quod reſpectu æternæ Salutis conſequendæ non ſufficiat, ſecundo quod propter Imperfectionem hominis moralem illum etiam nec in hac Vita felicem reddere poſſit, culpa vero hujus rei non in Religionem Naturalem, ſed in hominem, præſentemque ejus ſtatum, eſt conjicienda.

§. LXXXVI.

Cum Satisfactio ſit abſolute neceſſaria (§. 904. Cap. III.), & indiſpenſabilis (§. 907. l. c.), illius vero præſtatio hominis vires excedat, (§. 914. l. c.): Homines vero Peccatores eſſe univerſalis teſtatur Experientia (§. 836. Cap. III.), adeoque ſatisfactione illa indiſpenſabili opus habent, ſi æternæ Salutis compotes fieri volunt, neque ipſimet ſe ex ſtatu moraliter imperfecto liberare & priſtino perfectionis ſtatui ſemet reſtituere poſſunt (§. 916. Cap. III.): Propterea ad Salutem conſequendam alieno Liberationis Medio indigent: Quoniam vero medium illud ex principiis Rationis non conſtat (§. 938. l. c.): ſequitur, Religionem Naturalem, quæ ex principiis Rationis

tionis demonſtratur, ad Medium illud ſalutis homini Peccatori oſtendendum inſufficientem eſſe.

Si diſputatio cum Naturaliſta inſtituenda eſt, quæſtiones primariæ huc redeunt: α. An Theologia Naturalis illiusque Præcepta non ſint perfecta, ut correctione non opus habeant? β. An homo ſi velit non poſſit officia Juris Naturæ & Religionis Naturalis ſervare? γ. An ſi illa transgrediatur per Libertatis abuſum, & moraliter Imperfectus fiat, ſatisfactione & alieno liberationis Medio abſolute indigeat? Primum quod attinet ipſis non negamus, Religionem Naturalem perfectam eſſe; quatenus homo conſideratur in ſola illa relatione, qua ceu Creatura rationalis à Deo Creatore & Conſervatore dependet, quod (Propos, præced,) clare expoſuimus: Cum vero inſuper Peccator factus fuit & propterea præter Creationem & Conſervationem alio adhuc Gratiæ divinæ Beneficio ad Salutem conſequendam abſolute indigeat, quod Beneficium Religio Naturalis docere nequit, aliud oritur dependentiæ genus, alia Relatio, alio Obligatio, alia proprerea etiam Religio, qua non obſtante prior perfecta manet. Secunda quæſtio in duas dividenda eſt, primo enim quæritur an homo poſſit, poſtquam ſemel Libertate ſua abuſus eſt, officia Juris Naturæ & Religionis Naturalis præſtare? Secundo an id faciat? Impoſſibile eſſe, ut homo Peccator, qua conſtitutus in ſtatu moraliter imperfecto abſque intercedente Miraculo actionis Legi exacte conſentientes, hoc eſt, Attributis divinis & propriæ ſpirituali Saluti conformes edere poſſit, demonſtratum eſt (§. 871. Cap III.), & univerſalis experientia teſtatur, neminem exiſtere inter mortales, qui affirmare poſſet ſe in omnibus exactiſſime Religionis Naturalis officia præſtitiſſe: Hic enim id Naturaliſtarum propriam Conſcientiam provocandum, neque quid de Socrate aliisque proferant audiendum, dum ejusmodi exempla ante tot ſæcula geſta multas exceptiones patiantur. Sed ne quidem ſi velimus neceſſe eſt ut de hoc cum illis diſputemus, num homo Religionem Natura em exacte ſervare poſſit; ſufficit ſcire, quod hoc nemo faciat; unde quæſtio tandem, quæ tertia eſt, huc redit an cum omnes homines Religionem Naturalem

tranſgrediantur, pro hac tranſgreſſione Satisfactione opus ſit? & ſi Satisfactione opus eſt, uti demonſtratum, an vel homo ipſemet eam præſtare queat, vel an modus illius ex Principiis Religionis Naturalis conſtet? Quod cum per demonſtrata falſum ſit, hujus Religionis ad hominem Peccatorem ſalvum faciendum inſufficientia clariſſime apparet. Hæc ideo uberius expoſuimus, ut pateat, ubi diſputatio cum Naturaliſtis incipienda, & quo Summa Diſputationis tendere debeat.

§. LXXXVII.

Alterum quod nobis demonſtrandum, eſt Religionis Naturalis inſufficientia ad hominis in hac Vita veram felicitatem promovendum; Vera terreſtris felicitas conſiſtit tum in Animi tranquillitate, tum in Intellectus & Voluntatis cultura.

§ LXXXVIII.

Ad veram Animi tranquillitatem requiritur verum ſolatium atque remedium contra Conſcientiæ morſus, ſentiunt enim homines ſe peccatores eſſe, accuſat propterea & damnat Dei nomine propria Conſcientia, trepidat, conſternitur & angitur ad omnem divini Judicii & Vindictæ cognitionem, unde animi tranquillitas quammaxime turbatur.

§. LXXXIX.

In Religione Naturali vero, quæ hominem non ceu Peccatorem conſiderat, homini nullum aliud ſolatium præbetur quam *factum infectum fieri non poſſe*, quod minime ſufficit, & licet homo ex Rationis Principiis ſpem aliquam concipere queat, quod Deus Gratiam facere poſſit ſi velit, quod Jus & poteſtatem habeat modo ſe digno Gratiam faciendi; Modus vero ſive quomodo velit, ex

ex Religione Naturali nequaquam conſtare poteſt, unde illa homini contra conſcientiæ morſus & turbationem tranquillitatis verum & ſolidum ſolatium præbendo inſufficiens eſt.

§. XC.

Intellectus porro & Voluntatis culturam per Religionem Naturalem comparandam quod attinet, non negamus, ope Theologiæ Naturalis egregiam rerum divinarum & officiorum faciendorum cognitionem acquiri poſſe ex ſolo Rationis lumine, tum ex inſitis Natura Principiis, tum ex accurata hujus Univerſi contemplatione per legitimam Ratiocinationem deductam: Unde ipſimet Gentiles multas egregias ad Religionem Naturalem ſpectantes veritates agnoverunt.

§. XCI.

Nihil enim verius eſt, quam Religionem illam, ſi quis eam recte cognoſcat, & Rationis Principiis recte utatur, diſtincte & clare docere poſſe, quod & qualis Deus ſit, & qua ratione coli debeat.

§. XCII.

Non minus tamen certum, apud nullum in toto terrarum orbe Populum, qui extra Chriſtianam Eccleſiam verſatur & Revelatione deſtitutus eſt, purum Theologiæ Naturalis inveniri Syſtema, ſed quidquid rerum divinarum cognitionis ſupereſt, tot tantisque contaminatum eſt Erroribus, ſive ſint dogmata, ſive præcepta moralia, ut nec intellectui ornando nec homini ab Erroribus & Vitiis revocando ſufficiat.

„Hincque, inquit acutiſſ. ROELLIUS Diſſert. Inaug. „II. §. 25. nulla apud eos, qui ſupernaturali Revela„tione vel olim caruerunt, vel hodieque carent, vera „obtinuit aut obtinet vel Theologia, vel Religio, ſed „perverſæ, ineptæ, ſtultæ de Deo & Religione opinio„nes & ſententiæ, abſurdæque, ridiculæ atque „impiæ etiam Deum Deosve colendi rationes ac mo„di. Cujus culpæ non immanes tantum & barbari „atque ab omni fere Rationis atque eruditionis Cultu „alieni Populi, ſed ii quoque qui Sapientiæ laude cæ„teris præſtiterunt rei fuerunt. Quam enim quæſo „portentoſa, ſuperſtitioſa, atque impia fuit Chal„dæorum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, „aliarumque Sagacitatis, Sapientiæ, atque Eruditio„nis gloria nobilium Gentium Religio! Nihil certius „eſt, quam eos omnes, quos per Oracula ſua de ve„ra Religione, veraque ad felicitatem Via non edo„cuit Deus, vera veri Dei cognitione ac cultu deſti„tutos fuiſſe, & vel in ſuperſtitionem, vel idololatriam, „vel impietatem atque Atheiſmum prolapſos, & cum „etiam ſapientes ſibi viderentur, ſtultos factos. . . . „Ea enim nunc eſt Naturæ humanæ, poſtquam pecca„tum per unum hominem tranſivit in omnes, cœci„tas ac corruptio, ut vel non attendant ad ea homi„nes, quæ de Deo, Religione & officiis manifeſta in „ipſis, & ab ipſo Deo cum Natura manifeſtata cor„dibusque omnium inſcripta ſunt; vel ſi etiam cognoſ„cant Deum ſuumque circa Deum officium, eum ta„men, propter pravas quæ in illis dominantur cupidi„tates, non ut Deum glorificent ac colant, ſed verita„tem in impietate atque injuſtitia detineant, ſicque in „omnis generis ruant Errores, vitia ac ſcelera.

§. XCIII.

Ita ergo intelligendum eſt hoc, ut Religioni Naturali in ſe ſpectatæ minime vel obſcuritas vel imperfectio tribuatur, ſi illa ſola hominis perfectioni & veræ felicitati promovendæ inſufficiens dicitur, recta enim illius cognitio atque uſus, ſive exacta officiorum quæ ab illa præſcribuntur

præ-

præſtatio ſaluti hominis ſufficeret; ſed accidentaliter illa, per peccatum nimirum, inſufficiens facta eſt, dum ſtatus hominis depravatus fuit, per cœcitatem Intellectus humani variis affectibus & præjudiciis obtenebratus, ut Religionis Naturalis principia non intelligat, neque ad illa adtendat, niſi per Revelationem illuſtretur moneaturque; per impotentiam denique hominis, qui in ſtatu moraliter imperfecto conſtitutus officia Religionis Naturalis præſtare nec vult nec poteſt. Culpa ergo à parte hominis, non à parte Religionis Naturalis quærenda eſt, quod ea ſola hominem felicem reddere amplius nequeat. Inſufficientia igitur in corrupto hominis ſtatu conſiſtit, non in Religione, quæ ad hominem integrum felicem reddendum beatificandumque ſufficiens, neque ei aliquid deeſt, ſi modo homo eam cognoſceret obſervaretque.

Princeps ſubditis ſtatuta optima, Legem perfectiſſimam tradit, vult ut obſervetur & ſeveriſſime illius transgreſſionem prohibet, & revera ſtatuta illa ita comparata ſunt, ut ſi ſubditi ea obſervent, Reſpublica non poſſit non eſſe felix, ut ſubditorum quivis non modo ſecure vivere, non modo maximis frui privilegiis, ſed ſtatum ſuum multo perfectiorem reddere, bona & divitias ſuas augere potuiſſet, ut etiam Liberi illorumque Poſteri illa felicitate fruituri fuiſſent. Fit interea ut ſubditi ſtatuta illa negligant, ut ea parvi faciant, deperdant, oblivioni tradant, neque illorum ullam curam habeant, ut omnia fere in illis contenta ex illorum memoria deleta ſint, interea quilibet quod lubet facit, ſtatus illorum magis ac magis in pejus ruit, tota Reſpublica peſſumdatur, omnia felicitatis adminicula deperdita ſunt, neque ea quæ antea ad Rempublicam conſervandam & felicitatem ejus promovendam ſufficiebant, rebus ita turbatis huic præſtando amplius ſufficiunt; omnis ſpes reſtituendæ felici-

 tatis

tatis in paucis quibusdam fragmentis aut reliquiis, quæ de ſtatutis illis adhuc ſuperſunt, collocatur, ſed ſufficere illa nequeunt, tum quia præcipuæ ſtatuti illius partes deperditæ ſunt, tum quia ſtatus Reipublicæ & cujusvis ſubditi alius plane erat ac nunc eſt, ubi omnia in ſumma verſantur miſeria, ubi nil niſi paupertas, vitia, ſcelera, turbæ: An propterea culpa in Optimi Principis ſapientiſſima Statuta eſt rejicienda? An Leges illæ non fuerunt perfectæ ut ipſis nihil defuerit, quæ ad Reipublicæ Felicitatem tendunt, ſi modo conſervatæ, ſi obſervatæ fuiſſent? Non Legum ſed hominum Culpa eſt, quod Reipublicæ reſtituendæ non ſufficiant.

Propoſitio IV.

§. XCIV.

Revelatio ad Hominum Salutem eſt abſolute neceſſaria.

§. XCV.

Patet hujus Propoſitionis veritas ex demonſtratione Propoſitionis antecedentis (*§. 86.*), tum ex (§. 962. Cap. III.).

Theologi ex variis Dei Attributis pro Revelatione argumenta afferre ſolent, quæ vim ſuam habent, poſtquam demonſtratum fuit Religionem Naturalem ad Peccatorem ſalvandum non ſufficere, hoc vero ſi prius demonſtratum non ſit, argumenta illa non ſtringunt; Attributis enim divinis convenire & præcipue Sapientia illius digniſſimum eſſe, ut Revelatio talis exiſtat, antea non facile creditur, quam illius abſoluta neceſſitas evicta eſt, alias Deus fruſtra qui faceret, quod abſurdum.

Propoſitio V.

§. XCVI.

Liberationis Medium, homini Peccatori revelandum, apud Deum paratum eſſe, homo ex ipſis Rationis principiis arguere poteſt.

§. XCVII.

Demonſtratio hujus propoſitionis ex Capite III. §. 921 -- 926. & l. c. §. 936 -- 973. petenda eſt.

Ad hujus rei probationem omnino Attributa divina in auxilium vocanda ſunt, nempe ILLIUS Bonitas, quæ nos dubitare non ſinit, eum miſeris Creaturis ſuccurrere, tenebras ignorantiæ illorum diſpellere, Errantes in viam reducere, in barathrum lapſos extrahere velle, idque eo magis ab Ente optimo ſperandum, quia etiam omnibus Corporis noſtri neceſſitatibus munificentiſſime providet. ILLIUS Sapientia, quæ nos docet totum hoc Univerſum ad finem optimum eſſe conditum; ſcilicet ad Dei Gloriam; Entia propterea intelligentia in Mundo exiſtere, ut Gloria Dei ex ejus operibus cognoſceretur & celebraretur; Cum vero homines per pravos affectus, per ſocordiam, vitia & ſcelera eo delapſi ſunt ut Deum Creatorem ſuum nec recte cognoſcerent, nec debitum ipſi honorem tribuerent, ſed plane ſe a Deo averterent, adeoque univerſus terrarum Orbis Creatoris ſcopo adverſaretur, neque amplius Gloriæ ipſius Theatrum exiſteret, decuit divinam Sapientiam, ut Homines ad ſui notitiam reduceret, ut verum ſuum Cultum inſtauraret. ut Medium homini oſtenderet, quo cum propria ſalute iterum ad Dei Gloriam vivere poſſet, quæ omnia ſine Revelatione fieri minime potuere; & propter talem re-

rum reſtaurationem Deus dicitur creare Novum Cœlum & Novam Terram, dum ea iterum Gloriæ ſuæ illuſtrandæ apta Theatra facit.

Propoſitio VI.

§. XCVIII.

Revelatio illa divina in eo libro eſt contenta, quem Chriſtiani Sacram Scripturam appellant.

§. XCIX.

Demonſtrata à nobis hæc Propoſitio (§. 1028. Cap. III.).

Ex unico Charactere S. Scripturæ divinitatem evicimus, ſcilicet ex Doctrina in illa contenta, quæ ita comparata eſt, ut cum Revelationis Neceſſitate & Criteriis exactiſſime conveniat, omnemque humanam Originem reſpuat; quæ Demonſtratio maxime naturalis eſt, Demonſtratio nimirum Veritatis Revelationis reſpondere debet Demonſtrationi Neceſſitatis quæ præcedit; & meo quidem judicio perdifficile foret hominem prius Veritatis Revelationis convincere, antequam de illius abſoluta Neceſſitate perſuaſus eſt, ſi enim ille, qui Revelationem neceſſariam eſſe convictus fuit, in Libro aliquo ea inveniat, quæ homini ſcitu abſolute ad Salutem neceſſaria ſunt, neque aliter quam Revelationis ope nota fieri queunt, facile adducitur ut agnoſcat, Librum illum Doctrinam illam, quæ ſcitu abſolute neceſſaria eſt, ſi homo felix eſſe velit, in ſe continere. Si vero à Veritate Revelationis, uti plerumque in diſputatione cum Adverſariis fieri ſolet, incipere velimus, convictio longe difficillima erit, nec enim cupit adhucdum Adverſarius, ut Revelatio vera ſit, nec neceſſitatem agnoſcit, unde non facile in aſſenſum trahi poteſt. Ii qui S. Scripturæ

ræ divinitatem probant, plerumque argumentis hiſtoricis uti ſolent, ſed quis neſcit quot exceptionibus ejusmodi argumenta in Naturaliſtarum animo expoſita ſint, ut Mens illorum ſceptica vix iis aſſenſum præbeat, quæ ante oculos habent, nedum iis, quæ ante tot ſæculorum curſum geſta dicuntur, omnia Hiſtorica ipſis dubia, omnia ſuſpecta videntur. Multi hanc demonſtrationem à Miraculis incipiunt, & negandum non eſt quod, ſi probetur vere contigiſſe Miracula Chriſti & Apoſtolorum, etiam de Religionis Chriſtianæ Veritate dubitari amplius non poſſit; licet vero teſtes veraciſſimi adducantur, ita tamen comparatus eſt Naturaliſtarum animus à revelata Religione averſus, ut res geſtæ etiam certiſſimæ vix apud eos fidem inveniant. Unde ſi mihi dicere licet quod res eſt, ſepoſitis omnibus præjudiciis, ea incredulos convincendi methodus non concinna mihi videtur, quæ à rebus Hiſtoricis, aut Miraculis argumenta ſua depromit, valebant hæc eo tempore quammaxime, quo nova illa Doctrina prolata fuit, & homines ipſimet præſentes Miracula intuebantur, neque propterea illa ipſis ſuſpecta eſſe poterant; Valent adhucdum apud eos, quorum Mens ſcepticiſmo non imbuta eſt; Sed qui animum illorum novit, in quo Scepticiſmus Theologicus altas radices egit, is facile mihi concedet, omnem fere laborem fruſtraneum eſſe, ſi miraculis, ſi rebus ante ſeptendecim ſecula geſtis, quarum nequidem neceſſitas ab iis agnoſcitur, illorum incredulitatem impugnare velimus, Non poſſum hac in re diſſentire ab Autore Epiſtolarum lingua Gallica exaratarum *ſur la Religion Eſſentielle à l'homme, qui dicit: Introd. à l'Ouvrage*: „Il n'y a donc pas de quoi „s'etonner, ſi les preuves qui conſiſtent en Faits „ſont peu d'Impreſſion ſur les eſprits de notre Siécle. Par rapport à la Religion ſur-tout ils ont pris une autre „tournure: & ſi l'on veut avoir chez eux quelque en„trée, il faut les ſuppoſer tels qu'ils ſont, les pren„dre par ou ils ſont prenables; in Nota addit: Tel„le eſt la diſpoſition des Homme de notre tems, de „ceux qui paſſent, (*dicere potuiſſet, qui veulent paſſer*) „pour être les plus ſenſés --- de Gens delicats ſur „cet article, de Gens qui veulent tout aprofondir „par eux-mêmes, ce ſeroit ſe moquer que de prétendre

„leur faire paſſer pour bonnes des preuves priſes de „Faits, arrivés il y a 16 à 17. Siécles; tandis-qu'ils „ne les tiendroient pas pour valable, quand même „elles auroient lieu de nos jours. Pag. ſequente in „textu pergit: „Je pencherois fort à croire, qui ſi la „Religion peut leur être préſentée d'une maniére qui „la leur rende reſpectable, ce ne ſera pas en l'ap„puyant ſur des Preuves de nature errangére, ce ne „ſera jamais que par une Autorité priſe d'elle même, „independente de toute autre, & qui par cet endroit „n'ait rien d'equivoque La difference eſt grande „en effet, entre acquieſcer à la Verité par le poids „que l'Evidence lui donne, ou donner ſon acquie„ſcement au temoignage que d'autres lui rendent, „& Lettre VI. Edit. Lond. pag. 71. Si l'on dit que „ces hommes inſpirés ont prouvé la Divinité de leurs „Ecrits par des Miracles, cet homme n'aura guêres „moins de peine à s'aſſurer de la Verité de ces Mi„racles; il ne s'en tiendra pas au temoignage qu'eux „mêmes en rendent. Car s'il ne doit tenir leurs „Ecrits pour divins que par la preuve des Miracles, „il faut qu'il ſoit auſſuré d'ailleurs que ces Miracles „ſont réels. Hoc ergo cum Naturaliſtis modo agendum eſt, quem nos Cap. III. in demonſtratione Veritatis Religionis Revelatæ obſervavimus, ut primo illius Neceſſitas ſtabiliatur & adverſariorum animus de illa convincatur, ut ipſimet optent dari Revelationem; hoc ſi ab ipſis obtineri poteſt, demonſtrandum porro, quod Revelatio aliqua exiſtat, talem continens Doctrinam, quæ ei quod illam neceſſariam reddit, & Criteriis ex principiis Rationis demonſtratis exacte reſpondet; A Corde ergo Adverſarii incipiendum, ut ad ſui cognitionem ducatur & deſideret, ut ſtatus ſuus melior fiat, ſine hoc omnia argumenta hiſtorica fruſtranea erunt.

Pro-

Propoſitio VII.

§. C.

Religio Peccatoris Myſterii expers eſſe nequit.

§. CI.

Cum enim Religio naturalis homini Peccatori ſalvando inſufficiens ſit (per Propos. III.), & Revelata ſit abſolute neceſſaria (Propos. IV.), hæc vero Myſterii expers eſſe nequeat (Cap. III. §. 928. Cap. IX. §. 71--86.): E. nec Religio Peccatoris Myſterii expers eſſe poteſt.

Objectionum Præcipuarum ſolutio.

§. CII.

Ne inique agamus cum Adverſariis noſtris, neque ex contradicendi pruritu & metu doli in unoquoque Articulo illorum Syſtematis negemus aliquid, quod negandum minime eſt, ante omnia liberales erga ipſos erimus, concedendo plurimas illorum Theſes & eas quidem, quas fundamenti loco Doctrinæ ſuæ ſupponunt.

§. CIII.

Et primo quidem concedimus præcipuum dogma, quod primam illorum, ad Doctrinam noſtram de Religionis Revelatæ Veritate debellandam, quaſi aciem conſtituit; nempe quod Religio Naturalis ita perfecta ſit, ut ipſi plane nihil deſit

deſit ejus, quod ad ipſius Naturam & Eſſentiam pertinet, ut impoſſibile plane ſit illam perfectiorem reddi aut illius præcepta ampliora fieri (§. 80. 81.).

Bene igitur ſe habent Verba TINDALII libro ſæpius citato Cap VI. Edit. Germ pag. 105. „Mit einem „Wort: Wenn die hœchſte innerliche Vortrefflich-„keit die grœſste Deutlichkeit und Einfalt, die Ein-„fœrmigkeit, die Allgemeinheit, das Alterthum, ja „gar die evvige Dauer, den Werth eines Geſetzes „erklæren kan; ſo muſs man geſtehen, daſs alle die-„ſe Eigenſchaften in einem hohen Grade dem Geſetze „der Natur zukommen.

§. CIV.

Secundo. Cum Naturaliſtis etiam maxime in hoc conſentimus, quod nihil Religionis veræ pars eſſe poſſit, quod non ipſa rerum Natura nititur, & quod non ex Bono illo fluit, quod per Religionem intenditur.

Placent ideo quæ TINDALIUS de hac re dicit Cap. XIV. pag. 623. contra CLARCKIUM diſputans dum inquit: „Welches nicht allein dieſes in ſich faſſet, „daſs der Grund der Dinge und die Gœttlichen Ge-„bote unzertrennlich miteinander verknüpfet ſind; „ſondern auch, daſs der Grund oder die Schicklich-„keit der Sache es ſey, vvelches dieſelben zu einem „Gœttlichen Geſetze machet. Und folglich, daſs „diejenigen, vvelche von einiger auſſerer Offenbah-„rung niemals etvvas gehœret haben, vvenn ſie nur „aus der Natur der Dinge erkannten, vvas für ſie zu „thun ſchicklich ſey, nicht vveniger alles dasjenige „erkannt hætten, vvas Gott von ihnen erfordern „vvolle (nempe qua Creaturis) oder auch einmahl „erfordern kœnne. Denn ſeine Gebote müſſen „nach der vorhergangigen Schicklichkeit der Din-„ge abgemeſſen vverden: Und von den Dingen „kan man auf keine andere Art ſagen, daſs die Schick-

„lich-

„lich oder Unſchiklich ſeyen, als ſo ferne dieſelben „dem allgemeinen Beſten entvveder gemæſs oder zu„vvider ſind. Da nun der Schœpfer alles zu thun „vvillig iſt, vvas nach der Verbindung, in vvelcher „er mit ſeinen Geſchœpfen ſtehet, ſich für ihn zu „thun ſchicket; Und hinvviederum nichts von ihnen „verlanget, als vvas nach der Verbindung, in vvel„cher ſie mit ihm und untereinander ſtehen, ſich für „ſie zu thun ſchicket.

§. CV.

Tertio. Recte faciunt Naturaliſtæ dum aſſerunt, Religionem Naturalem talia præſcribere præcepta, quæ ex ipſa Dei hominumque Natura & mutua ad ſeinvicem Relatione fluere ipſa Ratio dictat.

TINDALIUS mox ab initio Capitis II. Religionem Naturalem ita deſcribit: „Durch die natürliche Re„ligion verſtehe ich, vvenn man glaubet, daſs ein „Gott iſt, und vvenn man diejenigen Pflichten ſich „vorſtellet und ausübet, vvelche aus unſerer Erkænnt„niſs entſpringen, die vvir durch die Vernunft er„langet haben, ſo vvohl von Gott und ſeinen Voll„kommenheiten, als von uns ſelbſt und unſern eige„nen Unvollkommenheiten: ingleichen von der Ver„bindung, vvorinn vvir mit Gott und unſern Ne„ben-Menſchen ſtehen. Et Cap. III. pag. 45. „*Optime Autor hic rem exprimit dicens:* Das Buch „der Natur leget uns die Verbindung, in vvelcher „vvir mit Gott und unſern Neben-Menſchen ſte„hen, und die Pflichten, vvelche daher entſprin„gen, in ſolchen Zeichen vor Augen, velche alle „Welt leſen kan. Auf ſolche Art lehret uns daſ„ſelbe den ganzen Umfang unſerer Pflichten. Denn „es vvürde ungerecht und tyranniſch gehandelt ſeyn, „vvenn jemand, es ſey vver es vvolle, mehr von „dem andern fordern vvollte, als ſeine Pflicht, nach „der Verbindung, vvelche zvviſchen ihnen iſt, mit „ſich bringet: Denn dieſe einige Verbindung iſt es,

„vvo-

„vvovon er ſeine rechtmæſſige Gevvalt und Anſehen „hat.

§. CVI.

Quarto. Omnino in Religione tam Naturali (§. 787. Cap. III.), quam Revelata (l. c. §. 1067.), omnia ad hominis Salutem tendere debent.

Vide TINDAL. ſub finem Cap. III.

§. CVII.

Quinto. Etiam apprime in rem noſtram facit aliud Naturaliſtarum principium, nempe quod omne quod aut non ad finem Religionem conſequendum tendit, aut illi contrariatur, ad Religionis Eſſentiam pertinere nequeat, neque propterea Deus ea præſcribere poſſit.

Optime nobis placent quæ TINDALIUS hac de re habet & cum Principiis noſtris conſentiunt, dum Cap. VII. pag. 114. dicit: „Ferner, vvenn es aus dem „Licht der Natur klar iſt, vvelche diejenigen Verbindungen ſind, vvorinn vvir mit Gott und unſerm „Neben-Menſchen ſtehen; und daſs vveder Gott „noch Menſchen, vvenn ſie nicht tyranniſch verfahren, „vvollen, etvvas vveiters, als dieſelben verlangen; „von uns fordern kœnnen: Wie iſt es nun mœg„lich, daſs eine æuſſere Offenbahrung dieſe Grænzen, „über vvelche die innere nicht gehet, überſchrei„ten ſollte?

„Wenn alles, vvas eine urſprüngliche Offenbahrung „in ſich begreift, den Menſchen bloſs ſeiner eige„nen Vortreflichkeit vvegen verbindet; dergleichen „alles dasjenige iſt, vvas zu der Ehre Gottes, und „zu dem Beſten der Menſchen gereichet, und eben „dieſes auch die einzigen Abſichten einer aufbehalte„nen Religion ſind: So kœnnen vvillkührliche und „bloſs nach Belieben gemachte Geſetze, vvelche die „Ehre Gottes und das Beſte der Menſchen nicht er„fordern, vveder zu der natürlichen, noch zu der ge„offenbahreten Religion gehœren.

„Wel-

„Weil ſo vvohl bey den Geſetzen der Natur, als der „Chriſtlichen Religion, die Ehre Gottes und das Be-„ſte der Menſchen die zvvey groſſen oder allgemei-„nen Gebote ſind: So müſſen alle beſondere Verord-„nungen nothvvendig unter dieſen zvveyen begriffen „ſeyn, und ſo vvohl zu den Geſetzen der Natur als „der Chriſtlichen Religion gehœren; gleichvvie das-„jenige, vvas nicht darunter begriffen iſt, zu kei-„nem von beyden gehœren kan.

„Wenn nun alſo bey verænderten Umſtænden ein „beſonderes Geſetz zu der Ehre Gottes und dem Be-„ſten der Menſchen nichts mehr beytræget; und noch „vielmehr, vvenn es einem von beyden nachtheilig „iſt: So muſs auch daſſelbe ſeine Kraft zu verbin-„den verliehren.

§. CVIII.

Sexto. Concedimus, quod aberratio ab iis, quæ Ratio nobis de Deo dictat, ſit fons omnis ſuperſtitionis & omnis mali, qua homines vel ſe vel alios propter Religionem affecere.

Bene ergo ſe habet quæ TINDALIUS Cap. VIII. probanda ſuſcipit pag. 140. „Daſs dieſes vveil man „nicht bey den Begriffen geblieben, vvelche uns „die Vernunft von der Natur Gottes lehret, die Ge-„legenheit gevveſen iſt zu allem Aberglauben, und „ſo vielem unzæhligem Uebel, vvelches die Men-„ſchen vvegen der Religion entvveder ſich ſelbſt, oder „andern angethan haben.

§. CIX.

Illud etiam Principium Naturaliſtarum cum noſtris optime conſentit, quod proinde *Septimo* concedimus, quod nulla Religio vera eſſe poſſit, quæ cum divinis Attributis non conſentit, aut Gloriæ divinæ aliquid derogat; hoc enim univerſale omnis Veritatis criterium eſt.

Appro-

Approbat propterea Acutiſſ. TINDAL. Cap. XII. pag. 347. LOCKII verba, quæ extant in operibus ejus Poſthumis pag. 226. „Man kan keine Botſchaft für „Gœttlich erkennen, die etvvas in ſich enthælt, „vvelches die Ehre des einigen, allein vvahren un„ſichtbaren Gottes ſchmæhlert, oder mit der na„türlichen Religion, und den Regeln der Sittenlehre „nicht übereinſtimmet. Denn da Gott die Einigkeit „und Majeſtæt ſeiner evvigen Gottheit, ingleichen „die Wahrheiten der natürlichen Religion und Sitten„lehre den Menſchen durch das Licht der Natur, zu „erkennen gegeben hat: So kan man nicht glau„ben, daſs derſelbe durch die Offenbahrung das Ge„gentheil behaupten vvolle; Denn dieſes vvürde „das Zeugniſs und den Gebrauch der Vernunft ver„nichten, ohne vvelche doch die Menſchen nicht „geſchikt ſind, eine Gœttliche Offenbahrung von „den Betriegereyen des Teufels zu unterſcheiden.

§. CX.

Non poſſumus non *Octavo* etiam hac in re cum Naturaliſtis conſentire, quod Revelatio Religionem Naturalem mutare minime poſſit; Neque etiam illius obligationem & præcepta inde fluentia vel tollere vel alia ſubſtituere Religio revelata poteſt, ſed omnia Religionis Naturalis officia ſarta tectaque manent, adeoque illa immutabilis eſt.

Optime hac de re ratiocinatur Acutiſſimus TINDALIUS Cap. XII. pag. 320. „Gott hat die Menſchen „zu Perſonen gemacht, vvelche nach allgemeinen „Bevvegungs-Gründen handeln kœnnen, und ge„ſchickt ſind die Verbindungen einzuſehen, vvor„inn ſie mit Gott und untereinander ſtehen; inglei„chen die Pflichten, vvelche aus dieſen Verbindun„gen entſpringen, und zur Befœrderung ihres ge„meinen Beſten ſo ſehr nœthig ſind. Und folglich, „da die Religion ſolchergeſtalt auf dieſen unveræn„derlichen Verbindungen gegründet iſt, ſo muſs die-

„ſelbe

„ſelbe auch zu allen Zeiten, und an allen Orten eben „ſo gut unveraenderlich ſeyn. Denn eine aeuſſere Of„fenbahrung iſt nicht im Stande, die geringſte Aen„derung in dieſen Verbindungen zu machen, ſo vve„nig als in den Pflichten, vvelche daher nothvven„dig flieſſen: Und ſie kan dahero (ſcilicet reſpectu Re„ligionis Naturalis) nichts anders thun, als dieſe „Pflichten anpreiſen und ſie einpraegen; vvenn vvir „nicht einraeumen vvollen, daſs Gott in den letzten „Zeiten einen Tyrannen abgegeben, und ſolche Ge„bote den Menſchen auferlegt haette, dergleichen die „Verbindungen, vvorinn vvir mit demſelbem und un„tereinander ſtehen, auf keine Weiſe erfordern.

§. CXI.

Uti conceſſimus, Religionem illam veram eſſe non poſſe, quæ Perfectionibus divinis adverſatur (§. 109.); ita ultimo etiam veriſſimum eſſe judicamus, quod Religio Revelata Religioni Naturali contradicere minime poſſit, & quod omnis Religio licet pro Revelata habeatur falſa ſit, quæ Naturali contraria eſt.

TINDALIUS hoc aſſerit, dum dicit Cap. VI. pag. 110. „Wir müſſen geſtehen; vveil keine Wahrheit „der andern entgegen ſeyn kan, daſs zvviſchen der „innern und aeuſſern Offenbahrung eine genaue „Uebereinſtimmung iſt. . . . Oder vvenn man die „Sache noch anderſt ausdrücken vvill, daſs die Chriſt„liche Religion (vveil es unmoeglich iſt, daſs die „Menſchen zu gleicher Zeit zu entgegen geſetzten „Handlungen ſollten verbunden ſeyn) nichts gebie„ten koenne, vvas das Geſetz der Natur verbietet, „oder etvvas verbieten, vvas dieſes gebietet. So „kan auch keine Sache nach einem Geſetze ein Stück „der Religion ſeyn, vvas nach dem andern ein Aber„glaube iſt: Und die aeuſſere Offenbahrung kan nicht „für den Willen Gottes angeben, vvas das Licht der „Natur beſtaendig als eine Sache vorſtellet, vvelche „Gott viel zu unanſtaendig iſt, als daſs er Urheber „davon ſeyn ſollte.

Et Cap. XII. in quo Autor probare vult: „Daſs diejenigen vvider alle Religion überhaupt ſtreiten, „vvelche, um die Offenbahrung zu erheben, die „Kraft der vernünftigen und natürlichen Religion „ſchvvæchen: Ingleichen, daſs nicht zvvo gleichgevvichtige Regeln, als eine Richtſchnur der menſch„lichen Handlungen, ſtatt haben kœnnen: Quod Caput ita incipit:

„B. Meinem Bedunken nach halten ſie zu viel von „der trieglichen Vernunft, und zu vvenig von der „untrieglichen Offenbahrung. Daher kan ich mich „nicht entbrechen zu ſagen, daſs dieſe Art, bloſs „aus der Vernunft Schlüſſe zu machen, einen an„dern, der nicht ſo redlich vvære, als ich, auf die „Gedanken bringen vvürde, ſie für einen groſſen „Freygeiſt zu halten?

„A. Was nach der Vernunft vvahr iſt, kan nach der „Offenbahrung unmœglich falſch ſeyn: Und vvenn „Gott ſich ſelbſt nicht betriegen, oder die Abſicht „haben kan, die Menſchen zu betriegen; So iſt es „unmœglich, daſs das Licht, vvelches er denſelben „verliehen hat, um in Religions-Sachen das Wahre „von dem Falſchen unterſcheiden zu kœnnen, ſo „ferne ſolches nur auf die gehœrige Art gebrauchet „vvird, dieſelben in einer Sache von ſolcher Wich„tigkeit betriegen ſollte.

„Pag. 305. addit: Wenn man ſetzet, daſs eine Sa„che nach der Offenbahrung vvahr ſeyn kœnne, „vvelche nach der Vernunft falſch iſt: So dienet die„ſes nicht, die Sache dadurch zu vertheidigen, ſon„dern die Offenbahrung ſelbſt zu untergraben; vveil „nichts vvas unvernünftig, ja vvas nicht am hœch„ſten vernünftig iſt, von einem Gott herkommen „kan, vvelcher eine uneingeſchrænkte, allgemeine „und evvige Vernunft beſitzet.

§. CXII.

Præcipua Naturaliſtarum Principia nunc conceſſimus quoad cum noſtris conveniunt; in hoc

vero noſtra ab illis conſiſtit diſcrepantia, quod diverſas ex illis faciamus conſequentias: Illi ex hisce principiis contra Revelationis neceſſitatem, veram illius Naturam non perſpicientes, ratiocinantur; Nos vero majori, uti videbimus, Jure pro illius tam Veritate quam Neceſſitate ex principiis illis argumenta deſumere poſſumus.

§. CXIII.

Id nunc agemus, ut ex datis & demonſtratis tum Principiis tum Propoſitionibus Objectionum illorum falſitatem oſtendamus; eo autem progrediemur ordine, ut *Primo* eas proponamus difficultates, quæ contra Revelationis Neceſſitatem, *Secundo* eas quæ contra veritatem ejus afferuntur, easque ex Principiis indubiis ſolvamus.

§. CXIV.

Prima Naturaliſtarum Objectio à Religionis Naturalis perfectione deſumta eſt, quæ talis ſit, ut impoſſibile plane fiat, ut illi majus & perfectius quid addi queat, aut alia & perfectiora præſcribi poſſint officia, aut Naturæ Dei hominumque convenientius quid mandari, & quod magis ad hominis felicitatem tendat, præcipi poſſit. Talia enim, inquiunt, in Religione Naturali mandantur officia, quæ nobis inſtituendis regendisque ſufficiunt, & quæ hominem non poſſunt non felicem reddere. Ut adeo nec Lege perfectiore neque ideo Revelatione opus ſit.

Ut bona fide cum Adverſariis meis eorumque Anteſignano Acutiſſimo TINDALIO agam, neceſſum eſt, ut Argumenta ipſis illius verbis proponam: quoad præſentem, quæ ſolvenda eſt, difficultatem ſequentia habet. Cap. I. pag. 5. 6. „Wenn Gott den Menſchen

 „gleich

„gleich im Anfang eine Religion bekannt gemacht „hat, ſo frage ich vveiter, vvar dieſe Religion voll„kommen, oder vvar ſie unvollkommen? Ohne „Zvveifel vvar ſie die allervollkommenſte. Denn „diejenige Religion, vvelche von einem unendlich „vveiſen und vollkommenen Weſen ihren Urſprung „hat, muſs nothvvendig auf alle Weiſe vollkommen „ſeyn. Kan nun eine auf alle Weiſe vollkommene „Religion geændert vverden? Kan man vvohl bey „derſelben etvvas hinzu ſetzen oder darvon thun? „Oder muſs ſie nicht vielmehr ſo unverænderlich ſeyn „als der Urheber derſelben iſt? Ich vvill ſo viel ſa„gen: Kan vvohl die Offenbahrung zu einer ſo voll„kommenen, allgemeinen und unverænderlichen Re„ligion das geringſte hinzu ſetzen? Auſſer dieſem „muſs ja auch Gott, vvenn er den Menſchen ein Ge„ſetz gegeben, ihnen auch zugleich hinlængliche Mit„tel gegeben haben, daſſelbe zu erkennen: Sonſt „vvürde er bey dieſer Geſetzgebung ſeiner eigenen „Abſicht verfehlet haben. *Et Cap. III. pag. 51. poſtquam de Naturali inter Deum & Creaturas rationales Relatione & Obligatione loquutus eſſet, addit:* „Wenn nun eine Offenbahrung vveniger verlangte, „als dieſe Verbindungen von uns erfordern, ſo vvür„de ja dieſelbe eine unvollkommene Regel ſeyn: Und „vvenn ſie mehr haben vvollte, ſo vvürde dieſes an„zeigen, daſs der Urheber derſelben tyranniſch vvæ„re, vveil er ſeinen Unterthanen, und dieſes noch „dazu unter Bedrohung der ſchvvereſten Strafen, un„nœthige Dinge auferlegte.

„Cap. VI eo tendit Autor ut probet, daſs die natür„liche Religion die allervollkommenſte Religion ſey: „Ferner, daſs eine æuſſere Offenbahrung zu ihrer Voll„kommenheit vveder etvvas hinzuſetzen, noch da„von thun kœnne: Ingleichen, daſs die vvahre Re„ligion, ſie mag von einer innern oder æuſſern Of„fenbahrung ihren Urſprung haben, beſtændig einer„ley ſeyn müſſe. *Cap. X. pag. 227. Argumen„tationem ſuam hisce complectitur verbis:* Kurz, „das

„das Geſetz der Natur iſt entvveder ein vollkomme-„nes Geſetz, oder nicht. Wenn das erſte iſt: So lei-„det daſſelbe keine Zuſætze. Soll aber das letzte „ſeyn: Zeiget es denn nicht einen Mangel der Weis-„heit bey einem Geſetzgeber an, vvenn derſelbe „erſtlich ein ſolch unvollkommenes Geſetz giebt; „und denn daſſelbe von einem Jahrhundert zu dem „andern ſo unvollkommen bleiben læſſet, und end-„lich glaubet, ſolches auf alle Weiſe vollkommen „zu machen, vvenn er bloſs einige aufgebrachte und „vvillkührliche Gebote dazu thæte? Zu vvas Ende „pflanzet denn Gott noch immer den Chriſten ſo „vvohl als andern dieſes Geſetz der Natur in das „Herz? Denn dieſes vvürde unnœthig ſeyn, vvenn „denſelben ein anders vollkommneres und deutlichers „Geſetz geoffenbaret vvære.

§. CXV.

Unum ex primariis Naturaliſtarum Princi-piis hoc eſt, quo Revelationis Neceſſitatem ſub-ruere annituntur, quod vero ex iis quæ jam-jam à nobis ſunt explicata & demonſtrata, ſolvi facillime poteſt.

§. CXVI.

Sequentia nimirum ad ſolvendam hanc diffi-cultatem ſunt obſervanda α. Religionem Natura-lem omnino maxime perfectam eſſe, & ita qui-dem ut perfectioni illius nihil plane deſit, quod non tantum conceſſimus, ſed & demonſtravimus (§. 80. 81.).

§. CXVII.

β. Religionem Revelatam Naturali plane ni-hil addere, nec quidquam etiam demere, ſed ac-cedente Religione Revelata ſartam illam manere tectamque (§. 76. 77.): imo per Revelationem corroboratur potius & confirmatur.

§. CXVIII.

γ. Religionem Naturalem omnino manere immutabilem (§. 783. Cap. III.), quamdiu Deus Creator & Conſervator, & homo Creatura manet.

§. CXIX.

δ. Et cum Religio utraque ex diverſa hominis ad Deum Relatione & inde naſcente obligatione oriatur (§. 76.), officia ex illis fluentia ſeinvicem nec tollunt nec perfectiora reddunt; per novam enim obligationem, præcepta ex priori fluentia nec amplificantur & augentur, nec perfectiora fiunt, ſed manent eadem quantitate & qualitate; & quia relatio & obligatio ſemper manet eadem, officia etiam & præcepta eadem manent; imo impoſſibile eſt, ut præcepta ex naturali inter Deum & hominem Relatione fluentia aut perfectiora fieri aut augeri poſſint (§. 77. 83.): Si vero nova propter mutatum hominis Statum accedat Relatio, novum Dei Beneficium nova obligatio, nova ex illa fluentia officia, illa non ceu Religionis Naturalis augmentum & amplificatio conſideranda ſunt, cum non ad eam pertinent, ſed propter mutatum hominis ſtatum & ea occaſione ipſi à Deo collatum novum Beneficium, quod à priori ſcilicet Creationis & Conſervationis differt, & alius generis eſt, etiam officia inde fluentia à prioribus differunt, unde ſeorſim ab illis quæ in Religione Naturali continentur ſpectanda ſunt, ex quo tamen, uti infra videbimus, minime ſequitur, illa non etiam in ipſa rerum Natura fundata eſſe.

Si

Si ſubditus aliquis qua talis Juri Naturæ politico & Legi civili & per illam quoque obedientiæ erga Principem obſtrictus ſit, & ſi nova inſuper, præter communem illam accedat obligatio propter inſigne aliquod Beneficium à Principe ipſi collatum, ex qua obligatione nova, oriuntur officia quædam nova & ſpecialia, an propterea Jus Naturæ Politicum & Lex Civilis, an ſtatuta illa Reipublicæ Bonum ſpectantia, augentur? an perfectiora per id redduntur? Vel an quidnam in illis mutatur? An propterea imperfectionis arguuntur? Minime vero, illa eadem manent, eundem quem antea perfectionis Gradum obtinent, neque magis vel minus perfecta inde fiunt; ſed poſteriora officia ex poſteriori obligatione fluentia ſpeciale quid ſunt, ſeorſim propterea ſpectanda, quo vero priorem obligationem nequaquam vel tollunt vel mutant (§. 77. in Schol.).

§. CXX.

ſ. Patet ex dictis, falſa eſſe Adverſarii ratiocinia ſupra allegata, quaſi ex Revelationis Neceſſitate ſequeretur, Legem Naturalem neque perfectam fuiſſe, nec Sapientia Dei dignam, antequam Revelatio facta fuerit, illamque per Revelationem amplificatam & perfectiorem redditam eſſe.

§. CXXI.

ς. Cum Religio tam Naturalis quam Revelata ex hominis erga Deum obligatione fluat (§. 76.): Sequitur etiam falli Adverſarium noſtrum, dum putat, quod ſi Religio Revelata adhuc aliud quid quam Naturalis ab homine poſtulet, officia illa ex obligatione hominis non fluant, adeoque præcepta illius tyrannica ſint.

§. CXXII.

ζ. Ad Legem Naturalem cognoſcendam homini omnino ſufficiens Natura erat facultas, &

Lex Naturalis in ſe eſt clariſſima (§ 84.), ſed 1. Hominis culpa factum eſt, ut illam, propter Intellectus tenebras, licet clariſſimam, non amplius in omni perfectione ſua intelligeret (§. 92.). 2. Licet illam cognoſcat, tamen non ſervat (§. 836. Cap. III.), ipſa enim Lex Naturalis adhucdum in ſe ſufficiens eſt, ad hominem ſive quamlibet creaturam rationalem felicem reddendam, ſi exactiſſime illa obſervetur. Lege vero illa violata ſtatus hominis moraliter imperfectus fit, ex quo ſemet extricare nequit (§. 916. Cap. III.), propterea, licet Legem Naturalem perfectiſſimam cognoſcat, eam tamen non obſervat, unde alio indiget divino Beneficio, Medio ſcilicet Liberationis (Propoſ. III. & IV.), ex quo Beneficio novum oritur dependentiæ genus, nova Relatio, nova obligatio, nova Religio, nova officia, ut adeo Revelatio non eum præcipue in finem data ſit, ut homini Religio Naturalis explicetur: Sola enim illius cognitio non ſufficit; unde in hoc etiam fallitur Adverſarius noſter, quod contra Religionis Revelatæ Neceſſitatem ex hoc argumentatur, quod Præcepta Religionis Naturalis ſint clariſſima.

Obſervandum inſuper, quod ab iis, qui ex Revelatione Veritates didicerunt & lucem ex illa acceperunt, multa perſpici queant ad Religionem Naturalem pertinentia, multoque major ejus cognitio haberi poſſit, quam vero ab iis, qui omni plane Revelationis auxilio deſtituti ſunt, uti Gentiles omnes; ſi enim cognoſcere velimus, quid Ratio hominis poſſit & quousque ejus cognitio in Rebus divinis pertingat, non ex illorum operibus id dijudicandum, qui Verbo divino illuſtrati Syſtemata Theologiæ Naturalis compoſuerunt, ſed videndum potius, quid illi præſtiterint, qui Verbo divino plane caruerunt; Faciunt nimirum Naturaliſtæ

idem

idem quod ii quibus à Præceptore Liber explicatus fuit, multa in illo perſpiciunt quæ ſine præceptoris ope nunquam perſpexiſſent, ita, verba ſunt WERENFELSII Diſſert. III. de Præſtant. Relig. Rev. p. 152. Naturaliſtæ, *poſtquam ex S. Litteris omnia depromſerunt quæ placent, dicunt ſe ea ratiocinando inveniſſe.*

§. CXXIII.

Alia quam proferunt *Objectio* à Religionis Naturalis Legumque naturalium immutabilitate deſumta eſt: ſi enim, inquiunt, Religio fluit ex certa erga Deum hominesque relatione & inde naſcente obligatione, obligatio autem illa ſemper eſt eadem, ſequitur etiam Religionem ſemper eſſe eandem & immutabilem, illique per Revelationem externam plane nihil addi poſſe; idque etiam per Dei Omniſapientiam probant, per quam aliter fieri non potuerit, quam ut quamprimum Creaturas rationales conderet, illis etiam Religionem omnibus numeris perfectam & præſtantiſſimam daret, quæque adeo per Revelationem in melius mutari nequeat.

Ipſa TINDALII verba ut allegamus neceſſum erit, extant illa hac de re Cap. II. pag. 32. 33. „Nach„dem wir nun ſolchergeſtalt unſere Pflichten entde„cket haben, ſo koennen wir uns auch verſichert „halten, daſs dieſelben zu allen Zeiten einerley ſind: „Denn die Unbeſtændigkeit zeiget allezeit einen „Mangel der Weisheit oder Macht an, und kan alſo „bey einem unendlich weiſen und mæchtigen We„ſen nicht ſtatt haben. Was eine untriegliche Weis„heit einmahl angeordnet hat, das kan nicht mangel„haft ſeyn: Und da Gott von aller Partheylichkeit „vollkommen frey iſt, ſo müſſen auch auf gleiche „Weiſe ſeine Geſetze ſich auf alle Zeiten und auf alle „Orte erſtrecken.

„Aus dieſen voraus angeführten Sætzen kœnnen vvir „nun kühnlich folgenden Schluſs machen: Wenn „die Religion in der Ausübung derjenigen Pflichten „beſtehet, vvelche aus der Verbindung entſpringen, „vvorinnen vvir uns in Anſehen Gottes und anderer „Menſchen befinden, ſo muſs unſere Religion zu al„len Zeiten einerley ſeyn. Iſt es vvahr, daſs Gott „unverænderlich iſt, ſo müſſen unſere Pflichten ge„gen ihm eben ſo unverænderlich ſeyn. Bleibet „die menſchliche Natur zu allen Zeiten einerley, „und haben die Menſchen beſtændig einerley Ver„bindungen unter einander, ſo müſſen die Pflichten, „vvelche daher entſpringen, allezeit einerley blei„ben; Und folglich müſſen unſere Pflichten, ſo vvohl „gegen Gott, als gegen andere Menſchen, von An„fang der Welt bis ans Ende derſelben, beſtændig „einerley bleiben, zu allen Zeiten gleich klar und „deutlich ſeyn, und auf keine Art vveder ganz noch „ſtückvveiſe verændert vverden. Woraus dann un„vviderſprechlich folget, daſs keine Perſon, vvel„che von Gott geſandt vvorden, uns eine andere Re„ligion lehren oder andere Geſetze geben kan, als „vvelche in dieſen Verbindungen der Dinge unter„einander gegründet ſind: Himmel und Erde muſs „eher vergehen, als ein einziger Punct von dieſem „evvigen Geſetze ſolle abgeſchaffet oder geændert „vverden.

§. CXXIV.

Optime hic Adverſarius noſter ratiocinatur, nec poſſumus non in omnibus fere bis ipſi aſſentiri, quamcunque hæc Revelationis Neceſſitati Autori contradicere videantur: Concedimus enim 1.) Religionem ejusque officia ex obligatione fluere (§. 76.). 2. Aſſerimus cum Autore Legem ex hac obligatione fluentem eſſe immutabilem (§. cit. num. 9.). 3. Illam etiam ita perfectam eſſe demonſtravimus, ut ipſi plane nihil deſit (§. 80. 81.). 4.) Concedimus etiam nul-

lam creaturam à Deo miſſam aliam nobis præſcribere poſſe Legem, quam quæ ex ipſa hominis erga Deum relatione & inde naſcente obligatione fluit.

§. CXXV.

Inde tamen minime ſequitur, accedente nova inter Deum & hominem relatione, propter mutatum illius ſtatum moraliter perfectum, Deum homini moraliter imperfecto facto præter Beneficia Creationis & Conſervationis adhuc ſingulare aliquod Neceſſitati Creaturæ rationalis accommodatum exhibere non poſſe, ex quo nova oriatur obligatio, officia nova, quæ priora ad Religionem naturalem ſpectantia minime mutant aut imperfectionis arguunt, ſed illa præſupponunt (§. 83.). Si hominis ſtatus idem ſemper manſiſſet, qualis ab initio fuit, Religio Naturalis ſola manſiſſet & ſuffeciſſet; cum vero homo novo opus habuerit Beneficio divino, non Dei, qui immutabilis eſt, ſed propria culpa, etiam nova acceſſit ex Beneficio illo obligatio, nova ex illa officia, quæ etiam immutabilia ſunt, quam immutabilis ipſa illa obligatio eſt, & hominis etiam hac in re à Deo dependentia.

§. CXXVI.

OBJICIUNT *tertio*, quod, cum finis Religionis tam Naturalis quam Revelatæ unus idemque ſit, nempe felicitas hominis, ſequatur etiam, Media ad finem hunc ducentia debere eſſe eadem, ut adeo Revelatio alia felicitatis conſequendæ Media præſcribere non poſſit quam Religio Naturalis, dum alias ſequeretur, officia, quæ hæc Religio præſcribit, imperfecta eſſe, quod Sapien-

tia

tia & Bonitate Dei indignum eſſet, ſi nimirum talem menti hominis inſcripſiſſet Legem, quæ felicitati hominis promovendæ inſufficiens & propterea Medium imperfectum eſſet. Ex hisce patere ajunt, quod Religio Revelata nihil aliud præſcribere poſſit, quam Media ad Finem Religionis conſequendum perfectiſſima, quæ Religio etiam Naturalis præſcribat, ut adeo hæ duæ Religionis ratione eſſentiæ inter ſe differre nequeant, neque aliud quam in modo Patefactionis diſcrimen eſſe poſſit; dum vero Religio Naturalis, quod Dei Sapientia & Bonitas poſtulat, ſit clariſſima, revelata vero nihil aliud præſcribere poſſit quam Naturalis, ſequi, illam plane ſupervacaneam eſſe.

Nonnulla ex TINDALIO huc pertinentia allegan-da ſunt, dicit in Argumento Capitis IX. „Weil die „Glückſeligkeit der Menſchen die letzte Abſicht und „Endzvveck aller aufbehaltenen, ſo vvohl als der urſprünglichen Offenbahrung iſt, ſo müſſen ſie auch „beyderſeits einerley Mittel dazu vorſchreiben; Denn „die Mittel, vvelche die menſchliche Glückſeligkeit „zu einer Zeit beföerdern, thun dieſes eben ſo vvohl „zu allen Zeiten. *Caput hoc deinde hisce verbis claudit*: Dieſes iſt der einzige Punct, vvelcher die Fra„ge entſcheiden muſs, ob die natürliche und geoffen„bahrete Religion von einander unterſchieden ſind? „Was die natürliche Religion anbelangt, ſo begreif„fet dieſelbe, vvie ihnen vvohl bekannt iſt, alle die„jenigen Pflichten in ſich, vvelche aus dem Grunde „und der Natur der Dinge, ingleichen aus den Ver„bindungen flieſſen, vvorinn vvir mit Gott und „unſerm Neben-Menſchen ſtehen. Und folglich „vvenn man eine eingeführte Religion antrift, vvel„che von der natürlichen unterſchieden iſt, ſo müſ„ſen ihre Geſetze vvillkührlich ſeyn, als ſolche, vvel„che nicht auf der Natur und dem Grunde der Din„ge beruhen, ſondern von der bloſſen Willkühr,

„und

„und dem Belieben herrühren, ſonſt vvürde ſie mit
„der natürlichen Religion einerley ſeyn. Ob es nun
„gleich ſchvver iſt zu ervveiſen, daſs etvvas nicht iſt,
„ſo bin doch, vvie ich glaube, im Stande, ihnen
„deutlich zu zeigen, (vvenn ich auſſer den bisher
„angeführten Gründen noch andere beybringen vver-
„de) daſs Gott, der groſſe Monarch der Welt, den
„Menſchen keine ſolche Geſetze geben kœnne; und
„folglich, daſs die natürliche und geoffenbahrte Re-
„ligion vveiter nicht von einander unterſchieden ſind,
„als nach der Art, vvie ſie bekannt gemacht vvorden.

Cap. VII. cujus ſcopus eſt oſtendere: „Daſs die na-
„türliche und geoffenbahrte Religion, vveil beyde
„einerley Abſichten haben, auch in ihren Geſetzen
„miteinander überein kommen müſſen, ita incipit:

B. Wenn man nun gleich zugiebt, daſs die natürliche
„Erkænntniſs, vvelche vvir von Gott, uns ſelbſt und
„unſerm Neben-Menſchen haben, der Grund von
„aller Religion ſey: Kan denn aber eine æuſſere Offen-
„bahrung, vvenn ſie auf dieſen Grund bauet, nicht
„ein grœſſeres und herrlicheres Gebæude aufführen,
„indem ſie dieſelbe auf ſolche Dinge erſtrecket, vvel-
„che das Licht der Natur nicht erreichen kan, ohne
„jedoch einigem Satz, den daſſelbe lehret, zu vvi-
„derſprechen?

A. Ich dæchte, ich vvære dieſem Einvvurf ſchon zu-
„vor gekommen, da ich bevvieſen habe, die natürli-
„che Religion ſey ſo vollkommen, daſs man zu der-
„ſelben nichts hinzu thun kœnne: Ingleichen, daſs
„man von der Wahrheit aller Offenbahrungen nach
„der Uebereinſtimmung mit derſelben urtheilen müſ-
„ſe. Jedoch, vveil dieſer Einvvurf unter allen, die ſie
„bishero vorgebracht haben, der allerſcheinbahreſte
„iſt, ſo antvvorte ich darauf: Wenn unſere natürlichen
„Begriffe von den gœttlichen Vollkommenheiten uns
„überführen, daſs Gott nichts von ſeinen Geſchœ-
„pfen fordert, als vvas zu ihrem Beſten dienet; ſo iſt
„alles, vvas zu dieſer Art gehœret, nichts anders, als
„vvas aus dem Geſetz der Natur hergeleitet vvorden,
„und alſo zu demſelben gehœret; oder vvenn man
„die

„die Sache mit andern Worten ausdrücken will, was „die Vernunft, oder die Natur der Dinge ſelbſt uns „deutlich zu erkennen geben. Für alle andere Dinge, „welche keinen ſolchen Endzweck haben, muſs „man einen andern Grund ſuchen, eine andere Na- „tur, welche von der Gœttlichen ganz und gar un- „terſchieden iſt, wenn man ſein Heu und Stoppeln „darauf bauen will.

§. CXXVII.

Reſpondemus α. Autorem recte aſſerere Religionem tendere ad maximam hominis felicitatem, eſt id quod à nobis tam de naturali quam de revelata demonſtratum eſt (§. 76. num. 10.): Nec nunc aliquid habemus contra, ſed perſuaſiſſimi ſumus, omnem illam Religionem, quæ non ad maximam hominis perfectionem tendit, falſiſſimam eſſe; & etiam hic declaro, quod ſi aliquid in Sacris Litteris inveniretur, quod huc non collimat, illud à me pro Dei Verbo agnoſci non poſſe, ſed merum additamentum eſſe.

§. CXXVIII.

β. Iterum declaramus, quod à nobis jam demonſtratum eſt (§. 1028. Cap. III.), quod Revelatio cum Attributis divinis exactiſſime convenire debeat, adeoque in ipſa Dei Natura, illud quod revelatur, fundatum ſit oportet, & omnia tam in Religione Revelata quam Naturali, ad Dei Gloriam tendere debent (§. 76. num. 5.), qui ultimus omnium rerum finis eſt.

§. CXXIX.

Uti in hiſce cum Autore conſentimus, ita hypotheſeos illius falſitas nunc à nobis oſtendenda; unde obſervandum: γ. Quod acutiſſimus Vir

fru-

fruſtra ſemper ad Religionis & Legis Naturalis ſummam Perfectionem provocet, nemo ex noſtris hoc negare poteſt, Religionem Naturalem in ſe perfectam eſſe; imo ſi illius præcepta omnia omni tempore exactiſſime obſerventur, illam ad maximam felicitatem conſequendam omnino ſufficientem eſſe, ut nulla plane alia Religione opus ſit; ſed falſo tacite ubique ſupponit Autor, hominem illam obſervare, & obſervare poſſe; Nam facile mihi Adverſarius quisque concedet, quod hoc non ſufficiat, ut Lex aliqua in ſe ſit perfectiſſima ad noſtram felicitatem promovendam, ſed hoc requiritur, ut Lex illa obſervetur; Hinc Autor non id demonſtrare debuiſſet, quod Religio illa ſit abſolute perfecta; ſed quod illa ab hominibus obſervetur & ab illis adhucdum exactiſſime obſervari poſſit. Hoc, hoc eſt illud, in quo ab invicem differimus; hoc ſi quisquam Naturaliſtarum demonſtrare poterit, victas illis dabimus manus. Aut enim demonſtrare poſſunt, homines exiſtere, qui Religionem Naturalem per integram vitam ſuam exactiſſime obſervaverint, aut id non poſſunt; prius impoſſibile, cujusvis conſcientia reclamat, ergo demonſtrari nequit; ſi vero nemo hominum reperiatur, qui hoc de ſe aſſeverare poſſit, vel qui non contrarii convinci queat, res huc redit, an Satisfactio pro Religionis Naturalis transgreſſione abſolute neceſſaria ſit? Negativa ab Adverſario nullibi demonſtratur, affirmativa vero propoſitio à nobis (§. 904. 907. Cap. III.) demonſtrata fuit. Si vero Satisfactio ſit abſolute neceſſaria, quæritur an homo ipſemet illam præſtare poſſit; contrarium patet ex (§. 914. Cap. III.); ſi homini illius præſtatio impoſ-

impoſſibilis ſit, denuo quæritur, num Medium Liberationis ex ſtatu illius imperfecto in Religione Naturali inveniatur? Contrarium demonſtratum eſt (§. 86.). Ex hisce liquet, quid Naturaliſtis probandum incumbat, ſi Revelationis Neceſſitatem ſubruere, ſi illius fundamenta evertere velint. Ex dictis enim clariſſimum eſt, fruſtranea ea omnia eſſe, quæ Adverſarius Naturaliſtarum Princeps de Religionis Naturalis-perfectione per integrum Librum ſuum affert & probat, indeque Revelationem vel plane excludere, vel ſaltem omnem illius à Religione Naturali differentiam tollere contendit.

Non ideo Religionem Revelatam neceſſariam dicimus, quod Naturalis imperfecta ſit, abſit à nobis ut hoc ſtatuamus, culpam quod illa inſufficiens ſit, non in Religione illa perfectiſſima, ſed in homine quærimus; unde Adverſariorum demonſtratio ita comparata eſſe debet, ut oſtendat, nos falſo ſtatuere, quod homo Religionem Naturalem non obſervet.

§. CXXX.

δ. Licet ergo Religio Naturalis in ſe ſit Medium ſufficiens ad finem ultimum conſequendum, propter hominis tamen corruptionem factum eſt, ut homo propria culpa Medio illo non utatur, neque etiam debito modo uti poſſit; accidentaliter ideo factum, ut Religio Naturalis Medium in ſe ſufficientiſſimum & perfectiſſimum à parte hominis inſufficiens factum ſit. Quid vero impedit, quo minus Deus Ter-Optimus ex ſingulari erga Genus humanum Gratia defectum illum ſupplere, & in hominis Bonum aliud Medium præſenti hominis ſtatui accomodatum ſubſtituere poſſit? Si ſtatus hominis integer manſiſſet, ut Medio illo

ſuffi-

ſufficientiſſimo uti potuiſſet, Medio per Revelationem patefacto opus nunquam fuiſſet; ſed mutato illius ſtatu moraliter perfecto, tale præſcribendum fuit Medium ad finem ultimum conſequendum, quod mutato hominis ſtatui conveniens eſſet; male ergo concludit Autor, quod ea Media, quæ uno tempore hominis felicitatem promovere poſſint, id etiam alio tempore præſtare queant; valeret hoc, ſi ſtatus hominis immutabilis fuiſſet.

§. CXXXI.

1. Male etiam Autor infert quod officia illa, quæ non ſtricte ad Religionem Naturalem pertineant, omnia ſunt mere arbitraria, quæ cum non in ipſa rerum Natura fundata ſint, hominem obligare nequeant, neque etiam propterea Deum homini jure illa præſcribere poſſit. Per Legem Arbitrariam talem intelligere Autor videtur, quæ nec in Attributis divinis fundamentum ſuum habet, nec ad promovendam hominis felicitatem tendit; ſi vero illud quod duo hæc requiſita habet in ipſa rerum Natura fundatum ſit, & quod ex obligatione hominis erga Deum fluit, Præcepta Religionis Revelatæ non ſunt Arbitraria, dum omnia hæc requiſita habent, quæ poſtulantur ad hoc, ut in ipſa rerum Natura fundata ſint (§. 76. num. 4. 5. 6. 10.).

§. CXXXII.

Porro objiciunt contra Revelationis Veritatem, quod ſi revera divina Revelatio exiſteret, Bonitas & Sapientia divina requirerent, ut illa omnibus ætatibus, omnibusque Gentibus communis eſſet, alias nec Deus ceu univerſalis aliquis Monarcha omnium ſuorum ſubditorum Felicitatem quærens

conſiderari poſſet, nec ulla damnationis Ethnicorum cauſſa adeſſet, dum nemo ad id obligatur; cujus ignorantia invincibilis eſt.

TINDALIUS difficultatem hanc non uno tantum in loco urget, ſupra jam ad §. 7. quædam ex eo allegavimus quæ huc pertinent: Cap. XII. pag 333. inquit: „Kan vvol der grœſste Theil des menſchlichen Ge„ſchlechts auch heutiges Tages in dieſem erbærmli„chen Zuſtande ſeyn, und dieſes vvegen Mangels ei„ner Offenbahrung, vvelche Gott nach einer unend„lichen Weisheit auch jetzo noch nicht für ſchik„lich befunden hat, denſelben mitzutheilen. *Addit deinde, ut brevibus dicam*, cum divina Bonitate & Monarchæ hujus univerſalis erga Genus humanum Clementia minime convenire, ut non omnibus Infantibus & Subditis ſuis illam notam faceret, ſed ex partium ſtudio paucis quibusdam tantum excellentem Religionem hanc Patefaceret, cum tamen omnes ubique ea indigerent: „Wære, dicit Autor, es ihm nicht „eben ſo leicht gevveſen, ſolche allen Vœlkern kund „zu thun, als bloſs einem Volk oder einer Perſon? „oder dieſelbe in allen Sprachen bekannt zu machen, „als bloſs in einer? Ja vvære es ihm nicht eben ſo „leicht gevveſen, zur Befœrderung einer ſo herrli„chen Abſicht zu machen, daſs alle Menſchen nur „eine Sprache redeten, als es demſelben Anfangs ge„vveſen iſt, die Sprachen zu vermehren, um die „Menſchen von Aufbauung eines Thurns in den Him„mel hinauf abzuhalten.

Cap. XIII. pag. 507. addit: „Was kan man ſich ein„bilden, daſs einige von den allernœthigſten Pflich„ten der Religion bloſs in vveitlæuftigen Büchern ſoll„ten zu finden ſeyn, von vvelchen der grœſste Theil „des menſchlichen Geſchlechts vielleicht niemahls „das geringſte gehœret hat: Und von denen, vvel„che davon gehœret haben, unter tauſenden nicht „einer, nur einen Buchſtaben von denjenigen Spra„chen verſtehet, vvorinnen dieſelben geſchrieben „ſind; oder auch im Stande iſt, diejenigen Nachrichn

„te

„ten zu unterſuchen, aus vvelchen das Anſehen die-
„ſer Bücher muſs hergeleitet vverden. Cap. XIV. p.
„705. *Contra Clarckium diſputans rem ita pro-*
„*ponit:*

„B. Herr Clark meynet, dieſe Offenbahrung ſey kei-
„ne Würkung der Gerechtigkeit Gottes gevveſen;
„denn ſonſt hætte dieſelbe nothvvendig zu allen Zei-
„ten, und allen Vœlkern müſſen gegeben vverden;
„ſondern bloſs eine Würkung der Gnade und nach-
„gebenden Gütigkeit deſſelben.

„A. Kan vvol ein Weſen gnædig und gütig genen-
„net vverden, vvelches ſich nur bloſs gegen vvenige
„alſo erzeiget; gegen die übrigen aber grauſam und
„ungnædig iſt? Und vvahrhaftig alle Gründe, vvel-
„che Herr Clark von den Bedürfniſſen des menſch-
„lichen Geſchlechts und der überhæuften Gütigkeit
„Gottes anfuhren kan, vverden eben ſo vvohl be-
„vveiſen, daſs dieſe Offenbahrung, vvenn dieſelbe ei-
„ne neue Religion gelehret hætte, allgemein ſeyn,
„als daſs dieſelbe überall hætte ſtatt haben müſſen.

§. CXXXIII.

Ad ſcrupulum hunc removendum perpendendum *α*. an Dei, an vero hominum culpa factum ſit, ut Revelatio non omnibus Populis nota ſit; nam ſi cauſſa ignorantiæ in homine quærenda, defectus ille fruſtra in Deo quæritur: Hiſtoriarum monumentis nimirum conſtat, Revelationem ab initio univerſo humano generi traditam fuiſſe; ſi vero non pura illa conſervata, ſed miris modis corrupta fuit, ut pauciſſimæ tantum inter multos Populos illius extiterint reliquiæ, id per hominum ſocordiam factum, neque propterea Deo imputandum eſt. Chriſtiana deinceps Religio, licet non ad omnes ſtatim Populos propagata fuerit, ad plurimos tamen pervenit, & hominum reſiſtentiæ ac malitiæ adſcribendum

quod non plures Evangelii Luce colluſtrati fuere, nemini enim non conſtat, quantis impedimentis Evangelici curſus hominum malitia præpeditus fuerit; & ipſi etiam illi qui Doctrinam Cœleſtem reſpuebant, quodammodo illius lumine illuſtrabantur.

§. CXXXIV.

β. Deus à nemine plus requirit quam accepit, unusquisque enim pro lumine ſibi conceſſo à Deo judicabitur, quod Apoſtolus aſſerit, dicens: *Eos qui ſine Lege peccarunt ſine Lege perituros, eos vero qui ſub Lege peccaverint, ex Lege eſſe judicandos*, Rom. II. 12. Judicium enim Dei ſecundum veritatem eſt. Si vero Gentiles verum Deum ignorarunt, id non defectu Luminis Naturalis ſed proprio vitio factum eſt, dum ad Lucem hoc ipſis à Deo conceſſum nequidem adtendebant, adeoque majore Luce indigni erant, unde etiam excuſatione indigni ſunt.

§. CXXXV.

γ. Et hoc denique obſervandum, quod licet nos rerum cauſſam non ſemper perſpiciamus, omnia tamen ſapientiſſime & æquiſſime à Deo adminiſtrari poſſe; Bonitati ejus quidem convenit, ut homines à vera Via miſere aberrantes per Revelationem in viam reducat; quo autem tempore, quibus circumſtantiis, & quibus modis id fiat, id à Dei Sapientia ſola dependet; vult enim Deus hominibus propriæ ſapientiæ imbecillitatem, Luminis Rationis Naturæque Virium, quæ ſuperſunt, inſufficientiam oſtendere, illosque hac ratione de Revelationis Neceſſitate convincere; Vult Miſericordiæ ſuæ divitias hac ratione

ne illuſtrare, dum ſtatum hominum, quando deſperatiſſimus & turpiſſimus eſt, in melius mutat; quantopere enim divino auxilio indigeant homines, ipſimet nunquam agnoſcerent, ſi Deus ſtatim miſero ipſorum ſtatui ſuccurreret; Vult ad gratitudinem Creaturas Evangelii Luce colluſtratas hac ratione excitare, dum hoc modo dignoſcere poſſunt, quantum interſit diſcrimen inter eos qui Revelatione carent, & eos qui hoc bono fruuntur; Vult Juſtitiam ſuam oſtendere, dum eos qui Veritati reſtituerunt, eamque contemſerunt, in viis ſuis errare ſinit; In mira tandem omnium rerum Varietate vult Sapientiam ſuam oſtendere, varia enim Entium genera ac ordines condidit alia aliis perfectiora, alia inanimata, alia animata, alia irrationalia, alia rationalia, alia majori, alia minori Rationis gradu prædita; ita mirum non eſt, ſi inter ipſos etiam homines varii dentur perfectionis gradus, ſi una pars majora, ſi alia minora à Deo accipit dona, ut alii debiliſſimi, alii auguſtiſſimi ſint intellectus; mirum inquam non eſt, ſi alios ſolum Rationis lumine inſtruxerit, aliis Revelationis lumen donaverit, idque aliis perfectius, aliis imperfectius dederit; Diei noctisque viciſſitudo in hac terra eſt, dum alii Luce meridiana gaudent, alii ſub noctis tenebris latent, dum alii hyeme rigeſcunt, alii in media æſtate vivunt, eodem tempore alii ſeminant, alii fructus colligunt.

§. CXXXVI.

Hisce *Objectionibus aliam* addunt, ab obſcuritate Revelationis deſumtam; ſi enim, inquiunt, Revelatione opus fuiſſet, ita illa comparata eſſe deberet, ut à quovis facile intelligi & ipſa evi-

dentia ſua quemvis in aſſenſum traheret, neque ullus dubitationi locus ſupereſſe poſſet; Litteras vero Sacras tam obſcuras eſſe ajunt, tam incertam illarum fidem, tam dubium ſenſum, tam varias Verbi divini interpretationes, ut neſcias quid credendum vel non credendum ſit.

In nulla re tam facundi ſunt Adverſarii mei, quam ut Difficultatem hanc ad ſummum usque gradum extollant, hacque ratione fidem Chriſtianam, ſi poſſibile, maxime dubiam reddant; ut ignarus neſciat, num in S. Litteris inveniatur ubi tuto pedem figere poſſit. Res tanti momenti eſt, ut disquiſitione quammaxime indigeat; neque propterea etiam in allegandis Adverſariorum verbis parcus ero. Id nimirum primo agunt ut totius Librorum N. T. corruptionem mirum in modum exaggerent, ſecundo ut ſenſum obſcuriſſimum eſſe oſtendant. Prius quod attinet præter ea quæ ſupra ad §. 8. ex COLLINO attulimus pag. 131. in notis hæc habet: „Puisqu'on ſuppoſe que nôtre ſalut dé„pend de la veritable intelligence des Ecritures, nous „ſommes obligez d'etablir notre foi ſur un fonde„ment très incertain, & d'avoir recours à la Critique, „pour, dans ce nombre infini de differens textes, en „choiſir un que nous puiſſions nous approprier, à peu „près comme nous faiſons à l'egard de Terence ou „de quelque autre ancien Auteur. 2.) Il y a en„core plus d'incertitude à determiner les paroles „de l'Ecriture par les conjectures de la Critique, „qu'il ne s'en trouve à l'égard de tous les autres li„vres des Anciens, parce que la quantité des Textes, „dont la Lecture varie ſi fort dans les Ecritures, ne „provient pas ſeulement de l'ignorance & de la ne„gligence, mais encore d'un propos déliberé, a „deſſein de ſoutenir des ſentiments Orthodoxes ou „Hérétiques; au lieu que l'ignorance & la negli„gence de ceux qui ont tranſcrit les Anciens Auteurs, „eſt la ſeule cauſe de la diverſité qui ſe trouve dans „la lecture qu'on en fait. 3.) Quoique le Texte „de l'ecriture ſoit devenu incertain par d'ignorance „&

„& la negligence des Copiſtes, come celui de tous „les autres anciens Livres, & qu'il le ſoit encore plus „que ceux-ci, à cauſe des falſifications qui y ont été „inſerées exprés par ceux qui l'ont tranſcrite; cependant il eſt évident, que plus il eſt reſté parmi nous „d'anciens manuſcrits & plus on les confronte, plus „auſſi les Chrêtiens, qui ſont de bons Critiques, ſont „ils propres à determiner le veritable texte de l'Ecriture, pour leur propre uſage. Et par conſequent „le Pére Simon, le Docteur Bentley & d'autres fameux Critiques ſemblables à ceuxci, doivent être plus „fideles croians & tenir un chemin plus ſur, pour „parvenir au ſalut, que tous les autres qui ne ſont pas „auſſi habiles qu'eux en Critique.

TINDALIUS Cap. XIII. pag. 564. ſeq. *Difficultatem hanc ita proponit*: „Weil auch der geringſte Fehler, eine verſchiedene Unterſcheidung, ein Einſchluſs, „ein verſetzter Buchſtabe den Verſtand verændern „kan; Wie kœnnen vvir nun in Dingen von der „æuſſerſten Wichtigkeit uns auf vveitlæuftige Schriften ſchlechterdinges verlaſſen, da dieſelben ſo oft „von ſolchen Leuten ſind abgeſchrieben vvorden, „vvelche die Urkunde niemahls geſehen haben (vvie „denn kein einziger auch von den allerælteſten „Schriftverfaſſern ſich rühmet, dieſelbe geſehen zu haben). Und noch darzu von ſolchen Leuten, vvelche auch ſo gar in den ælteſten Zeiten, vvenn vvir „nach der Anzahl der untergeſchobenen Stellen und „erdichteten Bücher urtheilen vvollen, ſich kein Bedenken gemacht haben, gottſelige Betriegereyen „auszuüben; ob auch gleich unzæhlige Abſchriften „Neuen Teſtaments verlohren gegangen ſind, vvelche ohne Zvveifel ebenfalls ihre verſchiedene Lesarten hatten, ſo vernehmen vvir dennoch, auch „vvie die Sache gegenvværtig beſchaffen iſt, daſs nicht „vveniger als dreyſſig tauſend unterſchiedene Lesarten in demſelben angetroffen vvürden. Die Welt „vvird ſchvverlich auf Herr Doctors (Bentley(Wort „glauben, daſs in einem Buche, vvorinne dem Geſtændniſſe nach, die meiſten Dinge von der grœſten „Wichtigkeit ſind, ſo gar viele unterſchiedene Les-

„arten von gar gar keiner Wichtigkeit ſeyn ſollen; da
„doch nur eine oder zvvo derſelben von ſolcher Fol-
„ge ſeyn koennen, daſs dadurch die Abſicht des gan-
„zen Buches über einen Hauffen gevvorfen vvird.
„Wenn in einer Arzeney noch ſo viele heilſame Stü-
„cke enthalten ſind, und es vvird von ungefehr nur
„ein giftiges darunter gemiſcht, ſo kan ſolches die
„ganze Arzeney in das ſtærkſte Gift vervvandeln.
„Wenn die Lehre von der Dreyeinigkeit von der
„grœſten Wichtigkeit iſt: War denn nicht der Kir-
„che am hœchſten daran gelegen, den verſchiedenen
„Lesarten in dieſem vvichtigen Stücke, ſo vvohl als
„einigen eingeſchobenen Stellen, vorzubeugen?

Alterum ſcilicet Sacræ Scripturæ Claritatem quod attinet, Adverſarii nihil omittunt, quo eam impugnare & ſenſum dubium reddere queant; Sæpius citatus ille ſatyricus ANT. COLLINUS pag. 88 & ſeqq. non quidem propriis ſed TAYLORII verbis, ut eo majorem inveniat fidem, rem ita proponit: „Je ne ſuis
„pas ſi orgueillieux que de me croire aſſez des lu-
„miéres pour, en traçant les Characteres de nos divins
„Ecrits, vous en donner un Idée exacte. Ainſi j'aime
„mieux emprunter pour cela la ſavante plume de l'E-
„vêque Taylor. Ce Prêlat eſt aſſez célébre non ſeu-
„lement par ſa docte Défence du Droit divin de l'E-
„piſcopat, l'Hiſtoire qu'il a composée de la Vie de nô-
„tre Seigneur Jeſus Chriſt, & d'autres Livres de De-
„votion, mais auſſi par les ſouffrances qu'il a coura-
„geuſement endurées pour l'Egliſe Anglicane & pour
„la famille Roiale, pendant les Guerres Civiles. Ce
„Religieux Prêlat nous dit dans ſes Ouvrages polé-
„miques pag 905. en Anglois, (.) qu'il-y-a une
„infinité des paſſages dans les Ecritures qui contien-
„nent en eux de grands myſtéres, mais qui ſont en-
„velopés d'un nuage ſi épais, obſcurcis d'ombres ſi
„impenetrables, relevés par des Expreſſions ſi ſu-
„blimes, enrichis de tant d'allegories, d'ornemens
„de Rhetoriques, ſi profonds en matiére, & ſi cachés
„par la maniére dont le ſujet eſt quelques fois revê-
„tu & degeiſé, qu'il ſemble que Dieu ait eu le deſ-
„ſein de nous les donner pour exercer nos Eſprits;
„nous

„nous convaincre de nôtre incapacité; nous faire „ſuporter charitablement les uns les autres ſur le fait „de la Religion; & nous humilier en nous mêmes; „plûtôt que pour y trouver les principes de nôtre „Créance & les Articles de notre Foi. 2.) Il dit „pag. *966*. qu'il y a tant de milliers de Copies des „Ecritures, qui ont été écrites par des perſonnes de „partis & d'Opinions ſi opoſées, de temperemens „& de Genies ſi contraires, d'Eſprits ſi diferens en „habileté & en foibleſſes, qu'on reconnoit une gran„de varieté dans le Vieux & le Nouveau Teſtament, „par la ſeule lecture qu'on en fait. 3.) pag. *967*. „Qu'il ſe rencontre en pluſieurs endroits de l'Ecritu„re un double ſens, qui eſt tantot Littéral, tantot „Spirituel; & qu'il faut encore ſubdiviſer: car le ſens „littéral eſt ou naturel ou figuratif, & le ſpirituel „eſt quelquefois Allegorique, & quelquefois analo„gique; d'autres fois même une même phraſe com„prend pluſieurs ſens litteraux. 4.) pag. *969*. Que „pluſieurs endroits de l'Ecriture renferment de grans „Myſtéres & des Points de la derniére importante; „qui cependant ſon écrits d'une certaine maniére „qu'on n'a aucune marque certaine pour découvrir, „ſi le ſens doit être pris à la Lettre ou figurément. „5.) Qu'il s'en truuve quelques autres qui ſont ca„chés dans les mêmes termes avec des paroles, des „raiſons & ſur des ſujets qu'on croiroit être les me„mes en aparence; & qu'il faut cependent expliquer „en un ſens tout different. 6.) Qu'on lit certains „paſſages de l'Ecriture qui renferment de ſi grands „Myſtéres, qu'il n'y a que des perſonnes très-ſain„tes & très-ſpirituelles qui puiſſent en avoir l'in„telligence. 7.) Qu'il arrive dans l'Ecriture la mê„me choſe que dans toutes les Sciences, dont les „Syſtémes ſont exprimés d'une telle maniére qu'ils „ſouffrent pluſieurs explications, & ſoit parceque „l'eſprit humain eſt rempli d'une infinité d'Idées, ils „repréſentent à la penſée de différentes perſonnés, „& même d'une ſeule, des choſes tout-à-fait diſ„ſemblables, quelquesfois contraires & ſouvent rem„plies de varietés; Ce qui eſt ſi ordinaire à l'Ecritu-

„re, que s'il ne s'agiſſoit pas d'une choſe auſſi ſe-„rieuſe & auſſi ſacrée, il y auroit de quoi divertir ſa „penſée en voiant à combien de deſſeins diférens on „peut faire ſervir un même paſſage. 8.) Que la „maniére dont les Livres ſacrez ſont écrits eſt telle, „que la liaiſon & la ſuite de leurs parties ne peut pas „nous ſervir à avoir une connoiſance certaine du „ſens qu'elles renferment, car lors quelles mêtent „en avant deux ou trois ſujets qui ſont comme les „antécédens de ce qu'on doit inferer, qu'elle certi-„tude peut on avoir que le raport qu'on y fait eſt „juſte & que la conſequence qu'on en tire repond à „ſes prémiſſes? ainſi ce n'eſt pas le moien de trou-„ver le ſens de l'Ecriture, que de le chercher dans „l'enchainement de certains paſſages, dont l'un ne „depend point de l'autre, & qui préſentent à la pen-„ſée des choſes d'une nature diférente de ce qu'on „avoit lû dans le paſſage precédent. 9.) Qu'il eſt „vrai que la Comparaiſon des paſſages eſt un grand „moien, qu'on prétend avoir, pour fixer le ſens de „l'Ecriture; mais ce ſavoir-faire demande une Capa-„cité ſi étendue, que les plus habiles Theologiens „n'ont pû s'empêcher de varier ou dans les paroles, „ou dans le ſens, d'altérer les circonſtances, & de „changer les Termes; ainſi on peut aſſurer avec rai-„ſon, qu'il n'y a rien au Monde dont les etourdis „puiſſent faire un plus méchant uſage, puis que ceux „qui y aportent le plus de précaution, ſont ſi ſujets „à ſe tromper; en un mot, qu'il y a de quoi arêter „& embaraſſer l'Eſprit le plus intelligent. 10.) Qu'on „croit pouvoir expoſer les Ecritures par l'Analogie „quelles ont avec la Raiſon. Mais commes il faudroit „pour cela que les hommes euſſent un Intellect Uni-„verſel muni de Principes infaillibles par leſquels cha-„cun pourroit prouver infailliblement la verité de tout „ce qui y auroit du raport, cette maniére de raiſon-„ner eſt auſſi ſujete à illuſion qu'aucune autre. Car il „en eſt de la Raiſon comme du Goût des hommes. „11.) Qu'il y en a d'autres, qui eſperent expliquer „l'Ecriture par l'analogie de la foi; Mais c'eſt une „prétention chimerique, c'eſt une choſe qu'on trouve „dans les eſpaces imaginaires, & qui change autant

„que

„que la droite & la gauche d'une Colomne. 12.) „Qu'enfin on s'imagine avoir beaucoup fait pour l'in„terprétation des Ecritures en conſultant les Origi„naux. Mais la difficulté n'eſt pas dans le langage; „mais dans les ſens, de quelque maniére qu'il ſoit ex„primé: La Confrontation de l'original ne ſert pas plus „à trouver aujourd'hui le veritable ſens qu'il faiſoit „dans la premiere Egliſe, ou les Traductions de la Bible „varioient à l'infini, ne s'en trouvant pas une qui fut „ſemblable à l'autre.

Hucusque COLLINUS ex TAYLORII ſcriptis polemicis: Eandem difficultatem etiam TINDALIUS quantum poteſt exaggerat. Recte quidem Cap. XIII. pag. 413. monet: „Die vvahre Religion müſſe nothvvendig deutlich, einfach und natürlich ſeyn: Weil die„ſelbe für alle Menſchen beſtimmet, nach eines je„den Fähigkeit, und ſo eingerichtet iſt, vvie ſie ſich „für eines jeden Stand und Lebens-Umſtænde ſchicket. „*Quæ vero de S. S. obſcuritate dicit partim ſupra „ad §. 8. ex Cap. IX. pag. 176. 177. addu„ximus. Cap. XII. pag. 337. aſſerit*: „Ich kœnnte „hiebey noch vveiter gehen, und ſie fragen, ob es „mit derjenigen Unpartheylichkeit, vvelche der Gott„heit vveſentlich iſt, beſtehen kœnne, es nicht ſo „zu veranſtalten, daſs diejenigen, vvelche er darzu „beſtimmet hat, daſs ſie ſeinen Willen durch eine „Offenbahrung erkennen ſollen, auch geſchickt vvæ„ren, dieſe Offenbahrung und folglich ſeinen Willen, „vvelcher in derſelben enthalten iſt, ſo vvohl zu ei„ner Zeit, als zu der andern zu erkennen? Welches „aber nicht geſchehen kan; vvenn dasjenige, vvas „Anfangs klar und deutlich vvar, nachgehends dun„kel vvorden iſt, nemlich, durch die Verænderung „der Sprachen und Gevvohnheiten, Entfernung der „Zeiten und Oerter, Fehler der Abſchreiber und „Ueberſezter, und durch hundert andere Dinge, vvel„che alle anzuführen zu vveitlæuftig iſt. *Hiſce ad„denda quæ Cap. XIII. pag. 404. & 405. de Cla„vibus Solutionis affert, & quæ l. c. pag. 407.*

„&

„*& ſeq. ad quæſtionem illam :* Iſt wohl ein ange„ſehener Gottesgelehrter, welcher ſaget, daſs die „Offenbahrung für die Unwiſſenden und Ungelehr„ten ſo ſchwer zu verſtehen ſey? *ex ſupra citato* „*TAYLORIO affert, quibus TINDALIUS hæc* „*ad finem adjungit :* Zur Beſtætigung der Gedan„ken dieſes Biſchofs koente ich noch hinzu ſezen, „und es auch ſo gar erweiſen, wann es nicht eine „unendliche Arbeit wære ein jedes Stück insbeſon„dere durchzugehen, daſs auſſer denjenigen Dingen, „welche ihrer eigenen Natur nach klar ſind, nicht „leicht eine Schriftſtelle ſey, bey welcher die Aus„leger nicht verſchiedene Meynungen haben. Ob „nun dieſe Betrachtungen allein nicht ein hinlængli„cher Grund ſind, daſs die Ungelehrten bey denjeni„gen deutlichen und einfachen Wahrheiten bleiben „ſollen, welche das Licht der Natur lehret, über„laſſe ich ihnen zu beurtheilen.

§. CXXXVII.

Duæ hæ difficultates primo intuitu, maximi videntur momenti, ſi vero accuratius paulo conſiderantur, ſponte ſua in nihilum abeunt. Priorem enim quod attinet, nempe ſacri Codicis corruptionem, quam tantopere exaggerant Adverſarii, illa fere evaneſcit, ſi conſideramus Variantes illas Lectiones, remotis minutiis, ad parvum redigi numerum, ubicunque enim vel accentus omiſſus vel aliter poſitus, ubicunque leviſſima mutatio vel menda, quæ à quovis linguæ Græcæ perito faciilime corrigi poteſt, Amanuenſis incuria in exemplari aliquo irrepſit, ibi notatur Lectio Varians.

§. CXXXVIII.

Ex triginta millibus præter propter ducentæ reperiuntur, quæ mutationem aliquam aut vocis ſolum,

ſolum, ut tamen ſenſus integer maneat, aut ſenſus variationem inferunt; ſed de his iterum obſervandum eſt, α. quod illæ in talibus reperiantur dictis, quæ ad ipſam Religionis Eſſentiam & Fundamentum non ſpectant, ut hoc nihilominus ſalvum & inconcuſſum maneat, β. quod in plurimis, utra Lectio præferenda ſit, ex nexu facile dijudicari queat, ut pauciſſima remaneant loca, de quibus dubitari poteſt, num hæc, num vero illa Lectio melior ſit. γ. Quod denique in pauciſſimis, quæ remanent, Locis, quæ alicujus momenti eſſe videntur, quænam Lectio obtinere debeat, facile dignoſci poſſit, ex eo quod optima, antiquiſſima eaque plurima exemplaria conſpirant, ut nullum de genuina Lectione dubium eſſe poſſit, niſi lubentes cœcutire & mendoſo alicui apographo plus quam multis iisque optimis inter ſe conſpirantibus credere velimus; in aliquot enim vitioſis exemplaribus ab illiteratis quibusdam Scribis deſcriptis multa mendarum millia occurrunt, quæ alia exemplaria plurima majori cura deſcripta non habent.

§. CXXXIX.

Si denique omnes præcaveri debuiſſent mendæ in omnibus plane exemplaribus quæ unquam extiterunt, neceſſum fuiſſet, ut Deus Librarios perpetuo miraculo in ipſo ſcriptionis tempore ab omni Errore præſervaret, quod idem etiam fieri deberet ratione Typothetarum Libros Sacros exſcribentium, quod jure nullo poſtulari poteſt; ſufficit enim providam Dei Curam in hac re tantam ſemper fuiſſe; ut nullus unquam, ne dicam capitalis, Error in omnia Exemplaria irrepſerit.

Non

§. CXL.

Non majoris ponderis *illa Objectio* eſt, quæ Sacrarum Litterarum claritatem ſpectat, per ſequentes enim obſervationes plane diſpaleſcit, *a.* quidem concedimus, omnia illa, quæ ad Religionis revelatæ eſſentiam pertinent, debere eſſe clariſſima (Cap. IV. §. 1834.).

§. CXLI.

β. Non negamus, multa in Sacris Litteris reperiri quibusdam ſatis obſcura & intellectu difficillima, quorum ſenſus non ſine maxima cura erui poteſt.

§. CXLII.

Sed obſervandum *γ.* Mirum non eſſe in Libro antiquo Lingua Hebræa & Græca ſcripto, apud Populos Orientales, qui allegorias quammaxime amant, exarato, in quo ad certa illorum populorum placita, mores & conſuetudines alluditur, multa nobis remanere obſcura, licet reliqua ſcitu neceſſaria ſint facillima & cujusvis captui accommodata.

§. CXLIII.

δ. Multa in Sacris Litteris continentur, quæ propter certas cauſſas ac circumſtantias uno tempore Eccleſiæ ſcitu neceſſaria ſunt, quæ alio tempore non ſunt; ſufficit, quod in quovis Eccleſiæ ſtatu tantum intelligi poſſit, quantum neceſſarium eſt; ea vero quæ ab omnibus Eccleſiæ Membris omni tempore, omni loco & in omnibus circumſtantiis intellectu neceſſaria ſunt, ſumma claritate luceant (§. 1840. Cap. IV.).

In

§. CXLIV.

ג. In Religione diſtinguendum eſt id, quod ad ipſam illius Eſſentiam pertinet, ab eo quod huc non pertinet (§. 1806.) Cap. IV.), multa enim in S. Litteris continentur, quæ ad ipſam Religionis Eſſentiam non ſpectant, ſive quæ ſalva Religione ignorari poſſunt; huc pertinent multæ difficultates circa quasdam conſuetudines, alluſio ad ritus aliquos tunc temporis cognitos, controverſiæ porro Hiſtoricæ, Chronologicæ, Geographicæ, Criticæ; quæ omnia eo tempore ſcitu maxime utilia, nunc vero Intellectu abſolute neceſſaria minime ſunt; ſufficit nobis ea clara eſſe, quæ nos noſtramque Salutem reſpiciunt.

§. CXLV.

ד. Diſtinguendæ ſunt Veritates tales, quales in ipſis S. Litteris à Deo traditæ ſunt, ab inutilibus ſubtilitatibus, tricis, ineptisque quæſtionibus, quibus homines eas incruſtarunt, eum ſolummodo in finem, ut ingenii ſui fœcunditatem oſtenderent.

§. CXLVI.

ה. Obſervandum, quod ſi in Sacri Codicis explicatione multæ deprehendantur difficultates, id in omnibus Scientiis obtineat; quænam enim reperitur diſciplina, quæ non innumeris difficultatibus ſubjecta ſit? ſi in rebus humanis id contingat, quid mirum ſi in rebus divinis idem obveniat; unde non rei ipſi ſed imbecillitati potius Intellectus noſtri hoc adſcribendum eſt.

§. CXLVII.

ו. Naturaliſtæ ſemper provocant ad ſummam Religionis Naturalis Claritatem, Revelatæque obſcuri-

ſcuritatem tantopere exaggerant; at reſpondeant quæſo undenam ſit, quod etiam in Religione Naturali tot tantæquæ moveantur difficultates, in rebus quidem non minimi ſed maximi momenti? qui fit ut multi omnem Dei Ideam pervertant, ut illius Exiſtentiam impugnent, ut alii ſummi Numinis Providentiam inficientur, alii Creaturarum ab eo dependentiam omnem adeoque Religionem pernegent, alii varia Dei Attributa, ſine quibus Ens perfectiſſimum ne concipi quidem poteſt, debellent; Undenam quæſo tot circa illius Operationes difficultates? Qui fit ut nonnulli omnem actionum moralitatem intrinſecam, omnem adeoque obligationem divinam tollant? Qui factum fuit & adhucdum fit, ut Gentiles Revelatione deſtitui in rebus divinis tantopere cœcutirent? ut abſurdiſſimas de Deo & ejus Cultu foverent Opiniones, à quibus ipſemet Naturaliſta quivis inter nos quam maxime abhorreret? An quæſo hoc ipſi Naturali Religioni ejusque principiis, an defectui claritatis illius adſcribendum? An vero per hominum in rebus divinis cœcitatem, intellectus illorum imbecillitatem, illiusque per cupiditates carnales, affectus & præjudicia obſcurationem id fit? Prius Adverſarii, qui tantopere ad Religionis Naturalis maximam Claritatem provocant, concedere nequeunt, unde poſterius locum habet.

§. CXLVIII.

Si vero in rebus ipſum Fundamentum, Centrum & Eſſentiam Religionis Naturalis ſpectantibus, hoc obtinet, de quibus nullam oriri deberet dubium, quare idem in Rebus Religionem Reve-

[illegible] latam

latam ſpectantibus, & quidem plerumque iis, quæ non ipſam eſſentiam, ſed res parvi ponderis ſpectant, accidere poteſt? Quare non eodem jure idem, quod de difficultatibus in Religione Naturali motis, dicere poſſemus? Scilicet non Rem ipſam & Revelationis modum eſſe obſcurum, ſed hominum Intellectum per cupidines, per affectus, per præjudicia obſcuratum, ut Veritates in ſe etiam clariſſimas intelligere nec velint nec poſſint; Ad hoc ſi mihi reſpondeant Adverſarii, hic ſi ſemet extricent, victas illis manus lubens præbebo. Si enim clariſſima & certiſſima Religionis Naturalis principia plurimæ hominum parti obſcura, ſi multis illa dubia videantur, quid mirum; ſi clariſſimis Revelationis veritatibus idem accidat?

Et hoc etiam Adverſarii mei fateri tenentur, nullibi Doctrinam de Deo tam pure tradi, quam ibi ubi Revelatio in auxilium vocari poteſt; nullibi Doctrina de Religione Naturali tam exculta invenitur quam apud Chriſtianos; undenam quæſo hoc? An inde eſt, quod ipſa Populorum Europæorum ingenia aliis cultiora ſunt? Sed de novo quæritur, cur nunc ratione ſcientiæ rerum divinarum Populi Europæi reliquis cultiores ſunt? An ratio in climate quærenda? Qui tum fit, ut olim Judæi in Aſia habitantes multo inſigniorem de Deo cognitionem habuerint Populis illis, qui in Germania, qui in Gallia, qui in Anglia alibique tunc temporis habitarunt. Si Revelatio ita obſcura eſt, ut nemo ex ea erudiri queat, quare non in America, apud Indos aut in Africa inter Regionem illarum incolas, ubi ſola Religio Naturalis obtinet, quæ clariſſima habet Principia, major & clarior diviniſque Attributis convenientior Dei cognitio reperitur quam apud nos, qui Revelationis ductu utimur, quæ ex mente Naturaliſtarum ita obſcura eſt, ut nihil certi ex illa cognoſci queat.

§. CXLIX.

At inſtant Adverſarii dicentes, ſi Revelatio eum in finem data ſit, ut clariſſimam ex illa Veræ Religionis notitiam acquireremus, per divinam Bonitatem, Sapientiam & Potentiam facillime fieri potuiſſe, ut illa ita clare traderetur, ita evidens eſſet, ut nulla remaneret difficultas, nulla obſcuritas, nullum dubium, quæ propterea homines omnes ad aſſenſum traheret.

§. CL.

Verum non obſervant, *α*. Idem de Religione Naturali dici poſſe, cujus Principia, concedentibus Ipſis Adverſariis, ita clara ſunt ut clariora eſſe nequeant, cum tamen a multis hominibus ea aut negentur, aut non recte intelligantur & pervertantur, quæri poteſt, quare Deus non fecerit ut illa clariora ſint, ut per evidentiam ſuam omnes homines in aſſenſum raperent? At cum ſint clariſſima ut clariora eſſe nequeant; ſequitur culpam non Religionis ejusque Evidentiæ, ſed hominis eſſe, qui in rebus clariſſimis etiam cœcutit. Id ergo opus eſſet, non ut Religionis principia clariora redderentur, ſed ut per miraculum hominis Natura mutaretur, ut Intellectus illius imbecillitas tolleretur, ut ab omnibus præjudiciis, perverſis affectibus ac cupiditatibus liberaretur, ut in ſtatum perfectiſſimum transponeretur, ut ex homine Angelus fieret, culpa enim hominis non Religionis eſt, quod illa non recte intelligatur.

§. CLI.

Idem mihi nunc eodem Jure de Religione Revelata dicere liceat; an illa propterea obſcura cenſenda, quod homines perverſis affectibus &

præ-

præconceptis Opinionibus abrepti eam non intelligunt? Annon illa ipſa etiam Religionis Naturalis principia illuſtrat, ut ab illis melius intelligantur, qui Revelationis lumine fruuntur? Annon idem illi, quod Religioni Naturali, accidere poteſt? Ut licet evidentiſſima ſit, ut claritas major eſſe nequeat, tamen ab hominibus non intelligatur & pervertatur, hominum ergo non Revelationis culpa illa eſt: homines prius mutandi, ut Veritatem evidentiſſimam perſpicere valeant, at non Dei, ſed propria Culpa huc delapſi ſunt.

§. CLII.

β. Si talis eſſet Revelationis Doctrina, ut homines nolentes volentes in aſſenſum raperentur, Religionis ſcopus non amplius obtineretur, neque etiam Fidei ſua conſtaret dignitas; nec enim Fideles ab infidelibus, probi ab improbis, dociles à pertinacibus amplius diſtingui poſſent. Non negamus, tam evidentia debere eſſe Revelationis dogmata tamque certa, ut unusquisque Veritatis ſtudioſus ea intelligere & de iis convinci queat, ſi ſepoſitis præjudiciis ad ea attendere velit: ſi vero talis eſſet evidentia ut homines ad aſſenſum cogeret, ſequeretur tunc impoſſibile eſſe non credere, & Fides nulla amplius Virtus eſſet. Sufficit ergo tantum lucis Religioni Revelatæ ineſſe, ut quivis Vir probus & adtentus ea illuſtrari queat. *Si enim quis voluerit voluntatem ejus qui me miſit facere, cognoſcet de Doctrina, utrum ex Deo ſit, an ex me ipſo loquar.* Joh. VII. 17. *Si Evangelium noſtrum tectum eſt, tectum eſt iis qui pereunt, quorum Deus hujus ſeculi excæcavit mentes, infidelibus nempe, ne lumen Evangelii Gloriæ Chriſti ipſos irradiet.*

 2. Cor.

2. Cor. IV. 3. 4. *Beati qui me non vident & crediderunt*, Joh. XX. 29.

§. CLIII.

Ex *objectione* præcedente *alia* naſcitur à diſſenſu Sectarum, varietate Religionum, Theologorumque Controverſiis deſumta: inquiunt nimirum ex dubio Sacræ Scripturæ ſenſu atque obſcuritate fieri, ut tantum ſententiarum inter omnes Religiones Theologosque ſit divortium, ut neſcias à quanam parte ſtet veritas; cum eruditiſſimi etiam in rebus maximi momenti diſcrepent, minus doctos ſcire minime poſſe cuinam aſſentiendum ſit; nihil adeo certi in Religione Revelata inveniri, omnia dubia eſſe, unde optimum ſit, ut quisque cogitandi libertate fruatur, neque ulli confeſſioni aut fidei formulæ nomen det.

Hanc difficultatem A. COLLINUS in integra tractatus ſui Sectione ſecunda quantumpote exaggerat, & iis tandem verbis Sectionem illam concludit, quæ ad §. 5. allegavimus, id nimirum agit ut oſtendat, Theologos celeberrimos in Articulis Religionis maxime fundamentalibus magnopere inter ſe diſſentire & pauciſſimos inveniri qui conſentiant, unde tandem ad Scepticismum Theologicum ruendum concluſionem infert pag. 146. pag. 88. cit. §. 69. TINDALIUS hanc difficultatem non uno tantum in loco innuit, præcipue vero Cap. XIII. pag. 562. ubi ait: „Muſs nicht das „Volk in Vervvirrung gerathen, vvenn ſie ſehen, daſs „Schriftſtellen von den allervvichtigſten Dingen auf „ſo verſchiedene Art ausgelegt vverden? Dr. S. „Clark hat mehr als tauſend zvveyhundert fünfzig „Stellen zuſammen gezehlt, vvelche allein die Lehre „von der Dreyeinigkeit betreffen: Und vvie vve„nig ſind ihrer doch darunter, vvelche von den ſtrei„tenden Theilen auf einerley Art ausgeleget vver„den. . . Und vvenn vvir von den Unitarien eine „Ueberſetzung der Bibel hætten, ſo vvürden viele

„Schrift-

„Schriftſtellen ganz anders gegeben ſeyn, als wir „ſolche jezo haben; Einige vvürden auch als unter„geſchoben ausgelaſſen ſeyn, & pag. 567, Allein „vvenn vvir nun auf einzele Stellen uns nicht ver„laſſen kœnnen; und vvo verſchiedene derſelben zu„ſammen kommen die deutlichſten die Oberhand „behalten ſollen: So vvird die Schvvierigkeit ſeyn, „vvie man erkennet, vvelches die deutlichſten ſind? „Denn alle Secten in der Chriſtenheit haben beſtæn„dig behauptet, daſs die deutlichſten Stellen auf ih„rer Seiten vværen, und ſich gevvundert, vvie doch „ihre Gegner eine ſo irrige Meynung aus denſelben „heraus bringen kœnnten.

§. CLIV.

Non diffiteor Objectionem hanc Plebem, eosque qui rem non accurate perpendunt, in transverſum rapere & ſuſpenſos tenere poſſe, non vero turbantur illi, qui veritati ſtudent.

§. CLV.

α. Enim non in hac ſolum ſed in omnibus aliis Scientiis idem accidere ſolet; ſumamus ex. gr. Theologiam Naturalem, ad cujus Claritatem Adverſarii mei ſemper provocant; ſæpius conceſſi, Principia illius eſſe clariſſima, minime tamen hoc impedit quo minus etiam reſpectu ejus variæ ſint Sectæ, ſententiæ variæ in Articulis etiam momentoſiſſimis, quod omnium Populorum exemplo demonſtrari nullo negotio poſſet. Si ergo in re illa, quam ipſi Adverſarii clariſſimam judicant, hoc accidit, vident nullam Veritatem tam claram eſſe poſſe de qua non controverſiæ exiſtant; ſi enim ideo aliquid non verum & certum eſſet, quia à nonnullis lites moventur, ſequeretur, præter Axiomata Geometrica nihil verum eſſe.

§. CLVI.

β. Ex hisce patet, non ipſam Religionem, vel dubium ſenſum & obſcuritatem, ſed hominum potius affectus & opiniones cum Intellectus præjudiciis obſcurati imbecillitate conjunctas Theologorum controverſiis & in Religione diſſenſui ſectæque ſtudio occaſionem dediſſe; Nemo non concipere facile poterit, Theologorum diſſenſum, eorumque male vel dicta vel facta Religioni nihil nocere poſſe, neque ſi Veritatis cauſſa male agatur illam propterea deſtrui, alias nec in Religione Naturali quidquam verum eſſet.

Optime H. GROTIUS de Veritate Religionis Chriſtianæ Lib. II. §. 16. 17. *Opponet*, inquit, *forte aliquis contra dogmatum Chriſti excellentiam, quam prædicamus, magnam opinionum inter Chriſtianis diſcrepantiam, unde orta ſit & ſectarum multitudo. Sed parata reſponſio, idem in omnibus ferme artibus accidere, partim imbecillitate humani ingenii, partim quod ſtudiis judicium impeditur. Sed ſolent iſtæ opinionum varietates conſiſtere intra certos terminos de quibus convenit & unde ad ambigua argumentum petitur. ... Sic & diſcrepantia illa opinionum inter Chriſtianos impedire nequit, quominus de præcipuis ſatis conſtet.* Et Reverendiſſ. Cancell. Tüb. Diſſert. pr. de præjudiciis Theol. ad §. XXIII. pag. 86. *Perperam à Theologis fieri*, inquit, *ſi de Myſteriis Controverſias in infinitum ſerant, ſi ea comprehendere velint quæ comprehendi non poſſunt, ſi novis ſemper opinionibus inveniendis ſtudeant, ſi ex diſſenſionibus multis gloriam captent pacemque Eccleſiæ turbent; ſi odio Theologico indulgeant atque ipſimet aliquando, dum Libertatis Theologicæ limites tranſcendunt, impietati facem præferant.*

Hisce

§. CLVII.

Hiſce difficultatibus aliam addunt, dicentes: Si Revelatio neceſſaria fuerit ad homines miſere Errantes in viam reducendos, ad ignorantiæ nebulas diſpellendas, ad obſcuratum & neglectum Lumen naturale ſupplendum; Revelationis repetitione m noſtris temporibus maxime neceſſariam eſſe, propter hominum ignorantiam, dubitationes, perpetuas controverſias &c. quæ mala ut per novam Revelationem tollerentur & Evangelii Lumen iterum utile redderetur, divinæ Sapientiæ convenientiſſimum fore.

§. CLVIII.

Non levis hæc objectio videtur, dum malum omnino, inter Chriſtianos etiam, hominum culpa magnum imo permagnum ſit: Reſponſio vero ideo non difficilis eſt, quia Chriſtus jam huic objectioni occurrit. Deus enim omnia fecit in hominis bonum, quæcunque ab eo vel peti vel expectari poſſunt, dedit enim 1.) homini perfectiſſimam illam Naturæ Legem, quæ homini felici reddendo abunde ſuffeciſſet; imo lex illa univerſalis & omnibus hominibus communis eſt; illa omnibus hominibus innata & patefacta, quam ſi ſecuti eſſent, forent beatiſſimi. 2.) Dum vero homines libertate ſibi conceſſa abuterentur, Legem illam transgrederentur, ſeque miſeros redderent, dum porro ita cœcutirent, ut ne has quidem Veritates ſimpliciſſimas & clariſſimas amplius intelligerent, & hiſce malis pro infinita ſua munificentia remedium fortiſſimum adhibuit, fecit quod maximum fieri potuerat, Doctrinam dedit ſapientiſſimam perfectiſſimamque, præcepta ſan-

ctiſſima naturæ noſtræ convenientiſſima, præſcripſit cultum præſtantiſſimum, addidit motiva, exempla & incentiva fortiſſima, ut nihil Revelationi deſit quod ad rerum divinarum notitiam officiorumque praxin pertinet; maxime eximias S. S. de Deo Ideas tradit, Deum ubique ſpirat, omnia ad ejus Gloriam refert, omnes alios Libros, Doctrinam de Deo quod attinet, longe poſt ſe relinquit, homini oſtendit qua ratione Beatus fieri queat. An majus, an perfectius quid a Deo petere poſſumus? An quidquam Deus facere poteſt, quod non fecerit?

§. CLIX.

His non obſtantibus omni, antiquiſſimo etiam, tempore extiterunt Increduli, qui novas ſemper Revelationes petiverunt, unde jam Optimus noſter Salvator difficultati huic occurrit, dum loquentem introducit profanum aliquem hominem, qui in his terris in incredulitate vixerat, qui perpetuis Voluptatibus omnem Religionis ſenſum & Fidem ſuffocaverat, qui deinceps poſt horam fatalem ad magnam ſuum malum ſenſerat quam miſere in hac vita ſemet deceperit, optat autem ne fratribus ſuis adhucdum viventibus, uti ipſe olim incredulis, idem accideret; ſcit quod ſi ipſe olim converti debuiſſet, id non aliter quam per immediatam Revelationem fieri potuiſſet, concludit eandem Fratribus ſuis duritiem eſſe, proptereaque ad illos convincendos non minus forti medio opus eſſe, unde precatur ut nova ipſis Revelatio fieret, ut quisquam ex defunctis ex cœlo mitteretur, qui Fratribus ſuis ſuperſtitibus Evangelium prædicaret, ipſique increduli

Veri-

Veritatis revelatæ convincerentur; ſed reſpondet Chriſtus ſub Abrahami perſona, Moſis, Prophetarumque Doctrinam ſufficere, ſi quis illis credere nolit, illum nec etiam alii Prophetæ crediturum, cum homo incredulus præjudiciis & affectibus abreptus mille falſa effugia & excuſationes inveniat: *Habent Moſen & Prophetas*: Nos nunc addere poſſumus: *Habent Chriſtum & Apoſtolos.*

§. CLX.

Præter *Objectiones* has *Generales* multas etiam *Speciales* proferunt, prima quidem Revelationis Gradus & tempus reſpicit; Sapientiæ nimirum Bonitatique Dei, Hominisque neceſſitati optime conveniri putant Naturaliſtæ, ut Deus homini in peccatum lapſo, integram ſtatim & in Syſtema aliquod redactam eamque clariſſimam Revelationem traderet; Cum enim Deus integri humani Generis ſit Creator, Benefactor & Salvator, cum eædem omnibus ætatibus omnium hominum ſint neceſſitates, eademque erga Deum officia, cum una eademque omni tempore ſit Veritas, conſentaneum ideo videtur, ut ſi Deum Revelationem dare decreviſſet, illam hominibus ſtatim in omni ſuo ambitu ab initio dediſſet, neque ſucceſſu temporis mox hanc mox illam Veritatis partem humano generi patefeciſſet, mox hanc mox illam legem præcepiſſet; Quare non, inquiunt, ſtatim à Mundi initio easdem Veritates, easdem Leges hominibus propoſuit?

§. CLXI.

At α. hic tenendum eſt, quod licet nullas hujus rei rationes cognoſceremus, nemo tamen propterea negare poterit, varias Deo potuiſſe

eſſe rationes; apprime huc faciunt acutiſſimi TINDALII verba Libro ſæpius citato Cap. I. pag. 7. *Es würde eine gar zu groſſe Einbildung von uns elenden Menſchen ſeyn, wenn wir vorgeben wollten, daß wir von allen Wegen, welche die Vorſehung Gottes bey Bekanntmachung ſeines Willens nimmt, Grund angeben kœnnten.*

§. CLXII.

β. Deus non plus ab homine poſcit quam ipſi dedit, & licet non ab initio ſtatim eadem quæ poſtea Revelationis fuit menſura, primis tamen hominibus nihil defuit de eo, quod ad eorum felicitatem promovendam ſufficiens erat.

Hinc non poſſumus improbare, ſed potius ad rem noſtram confirmandam faciunt TINDALII verba quæ loco citato extant, dum dicit: „Wenn es vvahr iſt, daſs „Gott niemals die Abſicht gehabt, daſs die Menſchen entvveder keine oder eine falſche Religion „haben ſollten, und vvenn es vvahr iſt, daſs es nur „eine vvahre Religion giebt, vvelche alle Menſchen „anzunehmen und zu bekennen verbunden ſind: So „kan ich nicht ſehen, vvas es für ein Irrthum ſeyn „ſollte, vvenn ich ſage, daſs die Mittel, dieſe Ab„ſicht eines unendlich vveiſen Weſens zu erreichen, „ſo allgemein ſeyn, und ſich ſo vveit erſtrecken „müſſen, als die Abſicht ſelbſt; oder daſs alle Menſchen „zu allen Zeiten hinlængliche Mittel müſſen gehabt „haben, dasjenige zu erkennen, vvas dieſelben nach „Göttlicher Abſicht erkennen und ausüben ſollen. „*Ich will hierdurch nicht ſagen, daß alle Menſchen „einen gleichen Grad der Erkenntniſs haben muß„ten;* ſondern nur dieſes: *Daß alle Menſchen „ſo viel davon beſitzen müſſen, als ihnen nach „den Umſtænden, worinnen ſie ſich befinden, nœ„thig iſt.*

γ. Ob-

§. CLXIII.

γ. Objectio hæc antecedenti aperte contradicit, juxta illam Naturaliſtæ petunt, ut Deus noſtris temporibus corruptione & ſcepticismo invaleſcente Revelationem repetat & Novam addat; hic vero, dum Deus per quatuor millia annorum ante Chriſti Adventum id fecit & pedetentim plura revelavit, ſequi hominum captui & rerum circumſtantiis accommodavit, Adverſarii, quod antea neceſſarium & divinæ Sapientiæ congruum dicebant, incongruum judicant, putantes Deum ab ipſis Mundi initiis totum Veritatum revelatarum complexum patefacere, hominibusque tradere debuiſſe. Impoſſibile ergo eſſet, ut Deus Adverſariorum petitis ſatisfaceret, quoniam habent quod contradicant, ſi Deus poſt Revelationem completam nihil amplius addit, ab altera vero parte, etiam non approbant, ſi Deus Revelationem repetit & novi quid addit.

§. CLXIV.

δ. Deus revelare non potuit, quæ non vera ſed pugnantia ſunt, Protoplaſtorum enim tempore revelare non potuit, Chriſtum jam in Gratiam Peccatorum in Mundum veniſſe, quare autem illius Adventus tam diu dilatus fuerit ratio ex §. 1213. ſeqq. Capitis III. petenda eſt: Ubi oſtendimus, non defuiſſe Deo ſapientiſſimas cauſſas, cur id fecerit.

§. CLXV.

In V. T. Antiſcripturariis primo maxime diſplicet Cultus ille cærimonialis, quem Sapientiæ divinæ parum dignum cenſent, quique Naturæ divinæ, quæ ſpiritualis eſt, ejusque Perfectionibus

bus omnibus parum conſentaneus ſit, & difficultas hæc eo major videtur, quia officia per cultum hunc præſtanda mera ſunt arbitraria, quæ non in ipſa rerum natura fundata, neque propterea ad hominis perfectionem tendere poſſunt, & in exercitiis corporalibus conſiſtebant, & ex Religionis fundamento & natura demonſtrari nequeunt.

TINDALIUS per integrum Tractatum ſuum hoc quam maxime urget, quod Deus nulla præſcribere officia queat, quam ea quæ in ipſa rerum ſive Dei Hominisque Natura fundata ſunt, & ex mutua ad ſe invicem relatione atque hominis naturali obligatione fluunt, nullamque propterea arbitrariam Legem divinæ originis eſſe poſſe cenſet; Hæc ſi recte explicentur ipſi facile aſſentimus. COLLINIUS Diſc. de la Lib. de penſer pag 232. 233. Ex SPENCERO atque BURNETO ſequentia citat. ex priori de Leg. Heb, p, 918. Quando, inquit, Deo jam negotium eſſet cum populo tam barbaro & ſuperſtitioni tam impenſe dedito, pene neceſſe fuit, ut aliquid eorum infirmitati daret, eosque dolo quodam (non argumentis) ad ſeipſum alliceret. BURNETUS autem Archæol. Phil. pag. 332, aſſerit: *Tot ritibus externis, tot Cæremoniis infrugiferis, tot minutiis & Obſervatiunculis, viros Philoſophos aut cæleſtium dociles nequaquam oneraſſet Sapientiſſimus Legislator;* quæ verba ideo citavit Collinius dum ea in rem ſuam facere putabat.

§. CLXVI.

α. Negare non poſſumus, ſtatuta illa ritualia in ſe & ſua natura nihil boni habuiſſe, unde etiam in S. Litteris ſtatutorum non bonorum nomine veniunt; & Apoſtolus ea vocat egena ac infirma Elementa; minus adhuc negare poſſumus, ea eſſe mere arbitraria & ex ipſa rerum natura Religionisque Eſſentia minime fluere.

β. In

§. CLXVII.

β. In ritibus vero his divinus Cultus minime conſiſtebat, unde Deus ſæpiſſime, præcipue Eſajæ I. contra eos ſolenniter proteſtatur, indicans non Cærimonias illas externas id eſſe quod ipſe approbet, ſed Cultum internum & ſpiritualem adeſſe debere, cum corporali conjunctum, unde Virtutes morales & cordis puritatem toties inculcat, reliqua ſine his rejicit.

§. CLXVIII.

γ. Rituum externorum in Cultu ſacro uſum alibi demonſtravimus (Sect. XXII. XXIII. Cap. III.), qui præcipue hic eſt, ut per ſigna & Ritus externos certæ cogitationes in Mente excitentur externos certæ cogitationes in Mente excitentur, adtentio augeatur & animus rerum ſpiritualium commonefiat, unde ita comparatæ eſſe debent cærimoniæ, ut animum à rebus ſpiritualibus non abducant, ſed ad illas adducant: Ex quibus patet; Ritus non propter ſe, ſed propter aliud inſtitui.

§. CLXIX.

δ. Liquet itaque, quod, licet Cultus Cærimonialis non ex ipſa Religionis eſſentia fluat, finis tamen ejus poſſit eſſe ſapientiſſimus, ſi nimirum hominum Ingenio ſit accommodatus, ut per eum rerum ſublimiorum & ſpiritualium commonefiant, ſi homines per ſe inertes ſint ad cogitationes debitas in ſe excitandas & rebus ſenſualibus plane aſſueti, ut per eas edoceri neceſſe habeant.

Cerimoniæ nimirum tales eſſe debent, ut non Doctores mendaciorum ſint.

§. CLXX.

¶. Unde videmus, non exigna divinæ Sapientiæ veſtigia in ſtatutis illis cæremonialibus deprehendi; non tantum enim Iſraëlitæ per illa à Cultu Gentilium Idololatrico, cui maxime dediti, abducendi erant atque in officio continendi, à reliquis Populis diſtinguendi; ſed is præcipue Cærimoniarum finis erat, ut modo illorum ruditati conveniente de rebus ſpiritualibus atque futuris informarentur, donec ipſa veritas tandem adduceretur, unde Lex hæc Pædagogia ab Apoſtolo vocatur, Gal. III. 24.

§. CLXXI.

¶. Sed, inquiunt mei Adverſarii, ad finem hunc aſſequendum non tanto Cærimoniarum numero totque minutiis opus fuiſſe, ſed per pauciora ſimplicioraque idem obtineri potuiſſe, Reſp. At Populi ruditas, illius ingenium & durities id poſcebat, cui Deus ſeſe accommodare voluit, cum enim tantum illis Negotii in Cultus exercitio dabat, animum ipſorum ab Idololatria avertere & ad verum Dei Cultum adducere voluit, dum Populus ille rudis eſſet ut cultum mere ſpiritualem concipere non poſſet, illorum ruditati, ut Præceptores infantium, ſeſe accommodavit; & ne duræ cervicis Populo cogitationes ſuas ad Idolorum Cultum avertendi tempus eſſet, rigidiſſimam Cultus hujus obſervationem ſeveriſſimis ſancivit pœnis; nihil tamen iis hic præjudicatum volumus, qui Celeberrimi SPENCERI partibus ac ſententiæ minus favent.

Vide CHRYSOSTOMUS ad Eſajæ I. Immolare, incenſum offerre, Sabbathum obſervare, & quæ ſunt

talia

talia, eum in finem præcepit Deus, ut, per aſſiduam horum curam & obſervationem, à Cultu Dæmonum & Idolorum abducerentur. Et EUSEBIUS Dem. Ev. Lib. I. c. 6. Moſis Lex ingreſſa eſt, puerilium imperfectarumque animarum Curatrix quædam & gubernatrix, aut etiam Medici cujusdam inſtar; gravi Ægyptiaco morbo laboranti univerſæ Judæorum Genti. . . Nam quia cum Ægyptiis verſantes, Ægyptiacorum morum ſimilitudine adlecti erant, & in multorum Deorum ſuperſtitionem deciderant, merito quaſi ex profundo malorum ipſos hauriens Moſes, ab impia Deorum multitudine amovit, & ad opificem Univerſi Deum reduxit, primum illum Gradum Pietatis (Legum ſcilicet cærimonialem) tanquam introductionem ac veſtibulum rerum perfectiorum ipſis proponens.

§. CLXXII.

ζ. Sequitur ex his, licet ſtatuta illa non in ipſa Religionis Natura fundata, ſed mere arbitraria fuerint, tamen ad Iſraëlitarum bonum tendiſſe, cumque finis illorum fuerit ſapientiſſimus, etiam nec divina Sapientia indigna eſſe.

§. CLXXIII.

Huic difficultati porro aliam addunt, quod ſcilicet multa in S. Litteris reperiantur, quæ Juri Naturæ clariſſime contradicant, quæque adeo, cum Jus Naturæ ſit immutabile, à Deo proficiſci nequeánt.

Haud parcus eſt hac in re TINDALIUS Cap. XIII. pag. 452. „Ich vvill ihnen nunmehro eben dieſes „in Anſehung derjenigen Pflichten darthun, vvelche „die Menſchen einander ſchuldig ſind, und zeigen, „vvenn die Menſchen nicht in dem Grunde und in der „Natur der Dinge vvohl erfahren ſind, und daraus ihre Pflichten gegen einander beurtheilen, daſs gevviſſe „Dinge in der Schrift entvveder befohlen oder doch „gutgeheiſſen ſind, vvodurch die Menſchen leicht „koennen verführet vverden.

„Ein

„Ein Menſch, vvelcher nicht mehr ſiehet, als die „Worte ſagen, kan auf die Gedanken kommen: Es „vvære kein Verbrechen ſeinen ælteren Bruder zu be„triegen, ſeinen alten Vater zu hintergehen, und „durch eine Lügen den Segen deſſelben zu erhalten; „ja er kan ſo gar die Hofnung haben, Gott vverde „denſelben beſtætigen. Gen. XXVII.

§. CLXXIV.

At ut hoc faceret Jacobus nullum divinum Mandatum accepit, neque unquam Deum hunc Benedictionem acquirendi Modum approbaſſe legimus, ſed contra Jacobus malo haud parvo afflictus fuit, dum metu Fratris ſe in fugam dare & exul vivere coactus fuit; neque inde argumentum deſumi poteſt, Deum deceptionem hancce approbaſſe, quod Jacobo benedixit, propter alias enim rationes id factum fuit, Benedictionem enim divinam Jacobo præ Eſavo jam antea deſtinatam fuiſſe legimus.

§. CLXXV.

Pergit TINDALIUS: *Wenn die Menſchen ſich ſelber ſchmeicheln. daß ſie die wahrhaften Iſraëliten, und andere, welche in der Religion von ihnen unterſchieden ſind, bloſſe Ægyptier wæren, wurden ſie nicht geneigt ſeyn zu glauben, daß dieſes ein ſchœnes Beyſpiel zu ihrer Nachfolg abgeben kænne?*

§. CLXXVI.

Sed non Ægyptiorum Religio, vel cauſſa vel prætextus fuit, quod Iſraëlitæ Ægyptios argenteis utenſilibus fraude privarunt, ſed nullam ab iis laborum graviſſimorum mercedem acceperant, neque ullam etiam ſperare poterant; unde Deus, omnium bonorum noſtrorum Dominus, illis

illis hanc duriſſimi laboris compenſationem adſignavit, res ergo in ſe longe æquiſſima, modus vero à Judice juſtiſſimo præſcriptus fuit.

§. CLXXVII.

Pag. 453. *Wenn die Menſchen finden, daß die Hure Rachab deßwegen gerühmet wird. und dieſes ſo gar in dem Neuen Teſt. Heb. XI, 31. Jac. II. 25. weil ſie die Regierung belogen, und ihr Vaterland den grauſamen Feinden deſſelben verrathen hat. . . Kœnnen ſie nicht leicht dadurch verführet werden, es eben ſo zu machen, wenn ſie ihren Vortheil dabey finden, und es zum beſten derer gereichet, welche ſie für wahre Iſraëliten halten.*

§. CLXXVIII.

Conſiderandum vero exemplum hoc tale eſſe, quod aliis prætextui inſervire minime poteſt; Deus nimirum ſapientiſſimas habuit cauſſas, cur Mulierem hancce conſervare volebat, Matth. I. 5. nec minus graves ipſi fuere rationes, cur exploratores perire nolebat, unde rem ita ordinavit, ut unum per alterum conſervaretur; Ipſa vero Rahab convicta erat Populum Iſraëliticum eſſe Populum Dei electum, illumque Bella Jehovæ gerere, nec propriam agere cauſſam in Terræ Cananeæ expugnatione, Joſuæ II. 10. 11. Ab una ergo parte ipſi contra propriæ Conſcientiæ convictionem & contra homines ſingulari modo à Deo protectos agendum fuiſſet, ſi Exploratores illos Regi & per conſequens etiam morti tradidiſſet, & nihilominus ipſa cum integra urbe illa periiſſet; ab altera vero parte Urbis illius Dominus fallendus fuit, Quæritur ergo hoc, an tali in caſu Deo magis, an vero hominibus obedien-

dum ſit? Sive an divinum inſtitutum humano, an vero poſterius priori præferendum ſit? Liquet ex his, illam in hoc non peccaſſe, quod Viros hos Hoſpites α. excepit, β. quod illos ſalvos tectosque facere ſtuduit. γ. quod ipſis elabendi medium monſtravit, cum Dei conſilium ipſi notum eſſet. Itaque res ipſa à Deo non potuit non approbari; modum vero, quo ſeſe ex labyrintho hoc in quo verſabatur extricavit; quod attinet, quatenus mendaciis uſa à Rege miſſos fefellit, non ſequitur, quod cum ipſa res & finis à Deo probatus fuerit, modus ipſi per omnia placuerit; licet ipſa in talibus conſtituta fuerit circumſtantiis, ut vix aliud medium invenire potuiſſet.

Inquiet fortaſſis aliquis, omnia quæ hic proferimus Revelationis Veritatem præſupponere, ut adeo hæc reſponſio mea contra Revelationis Adverſarios plane nihil valeat. At concedo quod hoc verum eſſet, niſi Revelationis Veritas jamjam à nobis demonſtrata eſſet, ſed poſtquam rei Veritas Adverſario demonſtrata eſt, & id ſolum adhuc agendum, ut ſcrupuli qui ſuperſunt & id ſolum adhuc agendum, ut ſcrupuli qui ſuperſunt tollantur, in nodorum ſolutione ea quæ antea ceu Vera demonſtrata ſunt jam pro talibus habenda ſunt; prius enim ſi Adverſarius nondum agnoſcat, omnes circa objectionum ſolutiones conatus fruſtranei erunt.

§. CLXXIX.

Eadem etiam Reſponſio ad exemplum ſequens valet, quando Autor dicit: *Denn es wird niemand behaupten, daſs die Hure einen mehrern Befehl gehabt habe dieſes zu thun, als Jaël zu einer That, welche die græſte Verrætherey von der Welt war, und um welcher willen dieſelbe, weil es zum Vortheil der Iſraëliten dienete, von der Prophetin Debora für die ruhmwürdigſte unter allen Weibern erklæret wird.* Jud. V. 24.

Licet

Licet enim res ipſa laudetur, quod maximum Populi Dei inimicum è medio tulerit, inde tamen minime ſequitur, ipſum etiam modum ſive fraudem qua uſa fuit à Deo probatam fuiſſe.

§. CLXXX.

Ad ſequentem vero difficultatem Reſponſio in ipſis Autoris verbis continetur, dum dicit: *Welchem Prinzen hat es jemals an Vorwand fehlen, einen Krieg anzufangen, und wenn er einen Einfall in ein Land gethan, alles in demſelben auszurotten: Wenn er ſiehet, daß Saul von Gott Befehl empfangen hat, die Amalekiter mit Mænnern, Weibern, Kindern, &c. zu vertilgen; und dieſes wegen einer angethanen Beleidigung, welche vierhundert Jahre vorher geſchehen war.*

§. CLXXXI.

Deus nimirum non ſolum Jus vitæ & necis habet, ſed quocunque vult ceu inſtrumento uti poteſt ad juſta ſua Judicia exequenda; quamprimum ergo quis à Deo ad Bellum aliquod gerendum expreſſum mandatum accipit, hoc Jure & hoc titulo illud gerere tenetur: quod vero juſtum illud Judicium quadringentos annos dilatum fuerit, divinam Longanimitatem indicat; quæ pœnas differt, ut Populus ad frugem redire queat, quod ſi non fiat, juſtum etiam de eo ſumi poteſt ſupplicium.

§. CLXXXII.

Pag. 454. *Würde nicht das Volk, wenn dieſelben, wie die Iſraëliten, keinen Wohnplatz hætten, leicht auf die Gedanken kommen, daß das Verfahren der Iſraëliten mit den Cananitern ein gutes Beyſpiel für ſie*

wære: Und daß dieſelben ein benachbart abgœttiſches Volk, ob ihnen gleich ſolches nicht das geringſte Leid gethan, dennoch überfallen, und nicht allein Mænner und Weiber von ihnen, ſondern auch ſo gar unſchuldige Kinder ausrotten kœnnten, in der Abſicht, ihr Land in Beſitz zu bekommen? Und ich frage: Ob die Spanier wohl ſo viele Millionen Menſchen in Weſt-Indien würden umgebracht haben, wenn ſie nicht geglaubt hætten, daß ſie mit ihnen, wie mit Cananitern, umgehen kœnnten?

§. CLXXXIII.

Non multum difficultatis habere videtur hæc Iſraëlitarum actio, ſi conſideramus illos tantum vindicis Dei Juſtitiæ fuiſſe executores; plectere enim Deus Cananæos volebat propter nefanda ipſorum ſcelera ad maximum usque gradum perducta; neque juſti etiam Populi illi terræ illius poſſeſſores, ſed potius Uſurpatores erant; quod vero ipſi etiam Infantes cladi huic involuti erant, id in omnibus malis, quæ in Populo aliquo graſſantur, imo in ipſis etiam Bellis hodienum adhuc fieri ſolet.

§. CLXXXIV.

Inſtat Adverſarius meus pag. 468. *Allein da es ein Geſetz der Natur giebt, von deſſen Beobachtung Gott weder ſich ſelbſt noch ſeine Geſchæpfe freyſprechen kan; ferner keine Religion wahr ſeyn kan, welche nur in den geringſten Umſtænden der Richtſchnur deſſelben entgegen iſt; Ueber dieß die Lehren Chriſti alle ſolche Gebotte der natürlichen Religion einſchærfen, welche erfordern, daß wir Juden und Heyden Gutes thun ſollen, ſo gar eben daſſelbe Gute, welches wir von ihnen erwarten würden--- Müſſen wir nun nicht behaupten,*

ten, wenn wir die Gültigkeit des Alten Teſt. unterſtützen wollen, daß daſſelbe nichts in ſich enthalte, welches mit dieſem natürlichen Rechte, wie ſolches durch die Lehren Chriſti beſtætiget worden, nicht beſtehen kœnnte. - - Iſt mein Schluß richtig, ſo ſagen ſie mir, wie ſie das Verfahren der Juden rechtfertigen wollen, da dieſelben die Cananiter, ein freyes und ununterworfenes Volk, und noch dazu ohne vorhergængige Kriegs-Ankündung, überfallen haben; ob ſie gleich nicht den geringſten Grund zu einiger Beſchwærde gegen dieſelben hatten, bloß unter dem Vorwand, daß ſie Abgætter wæren? - - - Dieſes, wie ſie wiſſen, hat den Feinden, unſerer Religion groſſen Vortheil gegen uns an die Hand gegeben, weil dieſelben das ganze Verfahren als eine unerhœrte That der Ungerechtigkeit und Grauſamkeit anſehen. - - - Ich bin dahero ſehr begierig zu wiſſen, was unſere Gottsgelehrten vorbringen.

B. Mich wundert, daß ihnen nicht bekannt iſt, wie leicht unſere Gottsgelehrten auf dieſe anſcheinende Schwierigkeit antworten, indem ſie ſich auf einen eigenen Befehl beruffen, nach welchem die Juden mit den Cananitern auf ſolche Art hætten verfahren müſſen, wie ſie gethan haben.

A. Wird nicht ein ſolcher Befehl vergeblich vorgewendet, wenn man nicht zeigen kan, daß die Sache, welche man befohlen zu ſeyn vorgiebt, dem Geſetze der Natur nicht zuwider ſey? Wenn Gott jemanden von demſelben in einem Fall freyſprechen kan; ſo kan er dieſes auch in allen andern Fællen thun.

B. Kan denn nicht eine Sache, welche in ſo weit unrechtmæſſig iſt, daß ſie die Menſchen nicht für ſich thun dœrffen, durch den Befehl des hœchſten Weſens rechtmæſſig werden?

A... Da das Licht der Natur uns lehret, und uns ſo gar durch einen Beweiß davon überführet, daß Gott unendlich weiſe und gütig ſey: beweiſet uns dann daſſelbe nicht dadurch zugleich, daß kein Befehl, welcher nicht mit dieſen Eigenſchaften bezeichnet iſt, von demſelben herkommen kanne, und noch viel weniger ein ſolcher Befehl, der mit denjenigen Pflichten ſtreitet, welche Menſchen als Menſchen einander ſchuldig ſind.

Prolixior paulo in adducendis Adverſarii verbis fui, ne quidquam omittam, quod ad difficultatis robur tendit, dum argumentum hoc contra Veteris Teſtamenti divinitatem acutiſſimo Adverſario noſtro ſummi momenti, imo inſolubile videatur.

§. CLXXXV.

Paucis nunc diſpiciendum, num argumentum hoc ita comparatum ſit, ut omnis ſpes illud ſolvendi pereat; ut dicam quod de eo ſentio, illud multum probare mihi videretur, niſi nimium probaret. Nimirum Juris Naturæ Principia generalia hæc ſunt: Faciendum quidquid ad propriæ & proximi perfectionis promotionem tendit, contrarium omittendum. Nemo ſine cauſſa eſt lædendus. Alteri id faciendum quod nos vellemus ut nobis faciat, illud omittendum quod ut nobis à proximo fiat nollemus.

§. CLXXXVI.

At quid hic faciunt Iſraëlitæ? Homines invadunt atque occidunt, qui ipſis nullum unquam attulerunt damnum; nemini nec parvulis innocentibus parcunt; ex uno Regno expulſi alterum, in quod nullum ipſis Jus competebat, expugnant; idque abſque antecedente Belli juſte uſcepti declaratione, quod TINDALIUS addit

pag.

pag. 474. *Wenn die Iſraëliten einen gœttlichen Befehl gehabt hætten, die Cananiter auszurotten, hætten nicht die Cananiter ſolches wiſſen ſollen, damit ſie nicht Leuten, welche aus gœttlicher Gewalt handelten, ſich widerſetzet hætten? Würden nicht ſonſt zwo entgegen geſezte Rechte zu gleicher Zeit ſtatt gefunden haben, ein Recht bey den Juden, nach der Offenbarung den Cananitern das Leben zu nehmen, und ein Recht bey den Cananitern, nach dem Geſetz der Natur ihr Leben zu vertheidigen?* Unde clariſſime Antiſcripturarii patere exiſtimant, Deum (ſi mandatum hoc divinum fuiſſe ſupponatur (hac ratione Iſraëlitis præcepiſſe, ut contra Jus Naturæ agant.

§. CLXXXVII.

Sed argumentatio hæc probat, 1.) Omnem illum contra Jus Naturæ agere, qui alium Criminis Perduellionis aut Rebellionis reum ſupremi Principis Juſſu occidit, dum alium lædit qui ipſi nihil mali fecit, & ſic Princeps præciperet ut hic, quem Judicii ſui Executorem facit, contra Jus Naturæ ageret, adeoque ſummo gradu injuſtis foret,

Ad rem explicandam ſupponendus eſt caſus aliquis; ſi nimirum Rex aliquis diverſas ſub Imperio ſuo habet Provincias, fieri poteſt, ut in una Provinciarum ſuarum ſubditi contra Principem ſive Regem rebelles fiant, & Regi debitum honorem tribuere, Juraque ad quæ obligati ſunt exſolvere recuſent; ad malo huic magis ac magis graſſanti juſtum remedium adhibendum, opus eſt, ut Rex Duci alicui Exercitus ſui præcipiat, ut cum certo militum numero ſubditos Provinciæ hujus expugnet & vi ad obſequium cogat, pervicaces vero immorigeroſque exercitui reſiſtentes absque ulla venia internecioni det; Dux mandata Regis exequitur, immorigeroſque ſubditos ſeveriſſime punit, neque cuiquam ſeſe opponenti parcit; Nemo vero illorum quos occidit vel Duci vel militiæ Perfectis au-

aut militibus quidquam mali adtulit aut quenquam læſit: quis autem hoc in caſu diceret, Ducem cum ſuo Exercitu Provinciæ hujus incolas invadentem contra Jus Naturæ agere? Aut quis Regis Mandatum ita explicaret, quaſi præceperit, ut contra Jus Naturæ ageretur, quod ipſemet Rex ille rigidiſſime obſervatum vult, dum hos illius transgreſſores propter violatum jus Naturæ Politicum punit & ſeveriſſime injuriam ſibi illatam ulciſcitur. Quo ergo Jure dici poteſt, Iſraëlis Ducem cum ſuo Exercitu Jus Naturæ violaſſe, aut Deum, ut contra illud agerent, præcepiſſe; dum nihil aliud fecere quam quod eos, qui nefandis criminibus contra Jehovam reos ſeſe reddidere, ipſo ſummi Imperantis juſſu exterminarunt, neque magis contra Jus Naturæ egiſſe cenſeri poſſunt quam Dux qui Rebelles exterminat. Ex quibus patet, Viri acutiſſimi Argumentum nimium probare, propterea que nihil probare. Aut ergo ſupponendum eſt, majus Jus Regi in ſubditos Rebelles competere, quam Deo in peſſimos ſui contemtores, & Regi aliquid licitum eſſe, quod Deo nequaquam licitum eſt. Aut concedendum, Deum idem Jus in Rebelles habere, quod Rex habet, Si autem Rex præcipiens, ut Rebelles puniantur, minime præcipit ut contra Jus Naturæ agatur, etiam dici neutiquam poteſt, Deum aliquid Juri Naturæ adverſum mandare, ſi jubet ut à peſſimis Regni ſui Rebellibus ſeveriſſima vindicta ſumatur.

§. CLXXXVIII.

2.) Objectio hæc probat, nemini licitum eſſe Regionem aliquam occupare, in quam antiquius Jus habet eo qui illam uſurpat; Juſti enim Terræ Cananeæ Poſſeſſores fuere Iſraëlitarum Patriarchæ, & juramento ipſis à Deo promiſſum fuit, illorum poſteros eam hæreditario Jure poſſeſſuros. Unde Iſraëlitæ nihil aliud fecere, quam quod Terram juſto titulo ipſis debitam recuperavere, &, reſiſtentibus Regionis illius incolis, armorum vi uti coacti ſunt.

Gratis

§. CLXXXIX.

Gratis autem Vir acutiſſimus aſſumit: Bellum illis Terræ habitatoribus nunquam indictum fuiſſe; neque adeo modo legitimo ſuſceptum. Nam *α*. licet Belli declaratio (*das Kriegs-Manifeſt*) in libris V. T. non reperiatur, inde tamen minime ſequitur: Cananitis Belli cauſſam non fuiſſe notam; quod *β*. ex eo patet, quod MOSES dicit Num. XIV. 15. 16. *Si occideres Populum hunc ceu virum unicum, dicerent Gentes hanc famam audientes, non poterat Deus introducere Populum in Terram quam ipſis juraverat*: Unde juramentum illud, ſive promiſſio Iſraëlitis data, circumjacentibus Gentibus nota fuerit oportet. *γ*. Inſuper ne permittere quidem volebant, ut nonnulli cum Iſraëlitis pactum inirent, unde Gibeonitis Bellum inferebant eam ſolum ob cauſſam, quod cum Joſua pacem iniverant. Ex quo patet, quam iniquus illorum animus fuerit. Joſ. X. 4.

§. CXC.

Inſtat Vir acutiſſimus, pag. 471. non opus fuiſſe, ut Deus ad Terræ Cananeæ Incolas, propter Idololatriam puniendos, hominibus uſus fuiſſet, adeoque contra Jus Naturæ peccare præcepiſſet, dum mille aliis modis ad pœnas has infligendas uti potuiſſet.

B. „Kan denn nicht Gott gewiſſe gottloſe Vœlker am „Leben ſtraffen um andere von Begehung ſolcher „Laſter abzuſchrecken?

A. „Hat Gott nicht tauſend Wege dieſes zu bewerk„ſtelligen, ohne daſs er den Menſchen den Befehl „geben darf ſolche Dinge zu thun, welche er den„ſelben durch das Geſetze der Natur verbotten hatte?

 „Wür-

„Würde er nicht dieſes auf eine ſolche herrliche und „übernatürliche Weiſe verrichten, daſs jedermann erkennen müſste, es ſey ſein eigenes Werk?

§. CXCI.

Sed α. Iſraëlitas non contra Jus Naturæ egiſſe ex præcedentibus patet. β. Nemo Deo Leges præſcribere poteſt, quibus modis homines punire debeat; ſufficit modum quo Deus Canaanis Incolas exterminavit, ſuis Perfectionibus minime contraria; dum & ipſe Exercitibus ſuis eodem modo, quo Rex terreſtris, ad puniendos Rebelles uti poteſt.

§. CXCII.

At nemo, inquit TINDALIUS, magis huic Judicio exequendo ineptus fuit ipſis Iſraëlitis, dum Populus fuit Idololatriæ non minus ac ipſi Cananitæ deditus.

„Ueber dieſes vvaren nicht, die Juden in Betrachtung ihrer damäligen Umſtænde, da ſie aus Ægypten heraus kamen, ein Volk, vvelches am allervvenigſten geſchikt vvar, die Welt zu überzeugen, daſs ſie ſolches nicht aus Eigennutz thæten, ſondern bloſs um das gœttliche Gericht an einem abgœttiſchen Volke zu voſlſtrecken? Würde vvol „Gott in dergleichen Fall hiezu ein Volk ervvecken, „vvelches zur Abgœtterey eben ſo geneigt vvar, als „die Cananiter ſelbſt?

§. CXCIII.

Tenendum autem primo, illa contra Cananæos Bella Iſraëlitis ab animo ſuo Idololatrico revocandis fuiſſe aptiſſima. Ex hoc enim conjicere poterant, eandem ipſos etiam ultionem manere, ſi per divinam Gratiam ab Idololatria liberati rurſus in illam inciderent, ac Cananæorum Criminum

num reos ſe facerent. Uti revera id experti ſunt dum ab Aſſyriæ Regibus captivi ducebantur, unde hoc quod geſſerunt Bellum ipſis fortiſſimi ſemper motivi loco inſervivit, ne in Idololatriam reciderent. Proptereaque hac in re plane nihil deprehendo, quod divinæ Sapientiæ contrarium eſſe poſſit.

§. CXCIV.

β. Non hæc unica Belli hujus cauſſa fuit, ut Gens Idololatrica exterminaretur, ſed Iſraëlitæ juſtam Terræ illius poſſeſſionem recuperare debeant; unde negari nequit, propriam etiam utilitatem acceſſiſſe.

§. CXCV.

Huic difficultati aliam adjungit pag. 455. ab exemplo aliquo deſumtam, quod Juræ Naturæ non minus ac præcedens contraria videtur.

„Wie viele Beyſpiele, auſſer Ehuds (welcher, kraft „eines Befehls von Gott, einen Kœnig über einen „Hauffen ſtieſs, zu dem er von ſeinem Volk mit ei„nem Geſchenke war abgeſchicket worden), füh„reten nicht die papiſtiſchen Geiſtlichen aus dem Al„ten Teſt. an, die Ermordung der zweyen Heinri„che von Frankreich damit zu entſchuldigen? Und „wenn die Pulver-Verſchwerung bey uns zu Stan„de gekommen wære, ſo würden ſie ohne Zwei„fel ſich derſelben gleichfalls bedienet haben, um ſol„che zu rechtfertigen.

§. CXCVI.

α. Mandato Dei expreſſo Eglonem ab Ehudo, Jud. III 15. 20, 21. interfectum fuiſſe inquit TINDALIUS: Quod ipſum indicat, exemplum hoc ad caſus alios trahi minime poſſe, cum Deus Jus ſupremum Vitæ & Necis habeat; adeoque de

de hominis cujusvis mortis genere juxta Sapientiæ ſuæ Regulas diſponere poteſt. Sed β. nullibi invenio, quod Ehud expreſſo Dei Mandato hoc fecerit; licet enim verſu 15. dicatur, illum à Deo excitatum fuiſſe, ut Judicis & Liberatoris inter Iſraëlitas munere fungeretur, inde tamen minime ſequitur, à Deo ipſi fuiſſe præceptum, ut Eglonem hac ratione interficeret. Et forſan ipſum factum hoc Deo diſplicuit, neque ullibi id ab eo approbatum legimus.

§. CXCVII.

Ex JEREMIÆ porro Cap. XXIX. 7. coll, cum PSALM. CXXXVII. 8 9. acutiſſimus Vir tum contradictionem, tum Juris Naturæ impugnationem eruere vult.

„Obgleich Gott den Juden befiehlet, Jer. XXIX. 7. „für die Wohlfahrt Babylons zu bitten, - - heiſſet es „aber nicht dennoch in den Pſalmen CXXXVII. 8. 9. „O Tochter Babylon, glückſelig wird derjenige ſeyn, „welcher deine kleinen Kinder nimmt, und dieſelben „wider die Steine ſchmeiſſet? Und dieſes aus keiner andern Urſache, als weil ſie von ihren Gefangenen begehrte, daſs ſie ihr ein Lied von Zion ſingen ſollten.

§. CXCVIII.

Ne minimam vero hic repugnantiam invenio: Nam ab una parte Iſraëlitæ jubentur orare pro Regni Aſſyriaci ſalute, ut in illius felici ſtatu & ipſimet felices eſſe queant. Ab altera autem parte Pſalmiſta præſentem triſtiſſimum captivorum Iſraëlitarum ſtatum cum meliori comparat, temporaque illa, eumque Populi Iſraëlitici ſtatum felicem prædicat, quo de hoſtibus ſuis ultio ſumetur, & quando Regni Babylonici totalis perdi-

perditio atque interitus adeſt, ut illud plane deſtruatur, quoniam cum hac Babylonis vaſtatione etiam Iſraëlitarum liberatio conjuncta futura ſit. Quod vero Vir acutiſſimus addit: Eam ob cauſſam à Pſalmiſta felicem illum prædicari, qui Regnum Babylonicum vaſtat, quoniam Cives Babylonis ab Iſraëlitis petierint ut Hymnum ipſis canerent, id gratis adjungitur; vix enim credibile eſt, quod maximum illud fuerit malum propter quod Iſraëlitæ Liberationem ſuam tantopere optaverint, ſed omnia ea hic concurrunt, quæ ſtatum illum Captivitatis miſerum moleſtumque reddiderunt.

§. CXCIX.

Sed & hoc TINDALIO cum Veteris Teſtamenti divinitate pugnare maxime videtur, quod ſummis laudibus extollantur & ceu ſanctiſſimi deſcribantur ii homines, qui maxima commiſere Crimina, Juri Naturæ è diametro adverſa.

Ad hoc probandum Davidis adducit exemplum pag. 417. 419. poſtquam multa de Abrahamo dixerat, dicens: „Hat nicht David obgleich derſelbe ein Weiſ-„ſager und ein Mann nach Gottes eigenem Hertzen „vvar, verſchiedene grobe Verbrechen begangen, von „der Zeit an, da er vvillens vvar alle Manns-Per-„ſonen in Nabals Hauſe umzubringen, vveil ihm die-„ſer nicht Tribut geben vvollte, und ſolchen Leuten, „vvelche um Schulden, Miſsvergnügens und vviedri-„gen Schikſals vvillen ſich zu ihm geſchlagen hatten. „Was kœnnte eine treuloſere That ſeyn, als daſs „derſelbe ein Volk gevvaltſamer Weiſe überfiel, „vvelches vvo nicht gar in Bündniſſe, doch zum „vvenigſten in gutem Vernehmen mit dem Kœnige zu „Gath ſtuhnd, zu dem er um ſeiner Sicherheit vvil-„len ſeine Zuflucht genommen hatte, und daſs er kei-„nen Menſchen, vveder mænnliches noch vveibliches „Ge-

„Geſchlechts leben lieſs, damit ſie die Sache nicht „verrathen mœchten; und hernach zu ſeinem groſs- „müthigen Beſchützer ſagte: Er hætte einen Einfall „in Judæa gethan. Mit einem Worte, (des Verfah- „rens mit Uria nicht zu ervvehnen, an vvelches kein „rechtſchaffener Mann ohne Entſetzen gedenken kan) „ſchied derſelbe nicht mit einem recht unverſœhn- „lichen Gemüthe aus der Welt, da ſein letzter Befehl, „vvelchen er ſeinem Sohn Salomo hinterlieſs, dieſer „vvar: Daſs derſelbe Simei ſollte umbringen laſſen; „ob er gleich demſelben vor Gott den Schvvur ge- „than hatte, er vvolle ihn nicht umbringen laſſen, und „er ſollte nicht ſterben. 1. Reg. II. 8. 9. Hiſce addit pag. 455. „Je heiliger die Menſchen in dem Alten „Teſtament abgebildet vverden, deſto grauſamer „ſcheinen dieſelben zu ſeyn, ſo vvohl als geneigter „andere zu verfluchen, Wie mit vollem Maſſe ſchüt- „tet nicht David in dem 109. Pſalm die bitterſten „Flüche über ſeine Feinde aus? Und vvie grauſam „gieng derſelbe nicht mit den Ammonitern um, nach- „dem er ihre Stædte erobert hatte; indem er die „Leute mit Sægen, mit eiſernen Eggen, und mit „Aexten zertheilen lieſs? 1. Chron. XX. 3.

§. CC.

Primo quidem non defendimus illorum hominum peccata, qui ceterum ſincero corde coram Deo ambularent, neque unquam illa à Deo approbata fuiſſe ullibi legimus; Sed Deus potius ſeveriſſime etiam, haud una vice, propter commiſſa ſcelera eos caſtigavit: uti præcipue Davidis exemplo conſtat, qui per magnam Vitæ ſuæ partem peccatorum ſuorum caſtigationes tulit.

§. CCI.

Secundo maxime vero nobis obeſſe videtur mandatum, quod David Salomoni ſucceſſori ſuo de judicio in Simejum exercendo dedit; moriens enim

enim adhuc vindictæ cupidus & implacabilis fuiſſe videtur. Unde, licet juramento Simejo promiſerat, ſe illum non interfecturum, attamen nunc moriens præcipit, ut Salomon ſupplicium de eo ſumeret.

§, CCII.

Sed ſi alio animo hanc Davidis inſtructionem legimus, quam eo ſolum, ut inveniamus quod S. Litterarum divinitati obeſſe poſſe putamus, aliter ſe hic res habet. Nam α. in *Genere* præcepit, ut Salomon exactiſſime in Viis Dei & ſecundum illius Legem ambularet. β. In *Specie* vero, ut ſtatim in Regiminis ſui initio, ab una parte *Miſericordiam*, ab altera *Juſtitiam* & quidem cum Sapientia adminiſtraret. *Miſericordiam* in filios Barſillai, *Juſtitiam* tam erga Joabum, qui duos Belli Duces absque regio mandato & ſine juſta cauſſa internecioni dederat, quam erga Simejum, qui rebellem ſeſe exhibuerat, atrociſſimumque læſæ Majeſtatis crimen commiſerat: Unde talem ſeſe monſtravit, qui ut in Regno vel Societate humana toleraretur indignus erat. Promiſerat quidem ipſi David, ſe internecioni illum nequaquam daturum, & promiſſum quoque ſervavit. Nunc vero Succeſſori ſuo mandat (non ex vindictæ cupidine, alias ipſemet eum durante adhuc Regno ſuo mille modis perdere potuiſſet, & ſi non vita eum privaſſet, quod ipſi juramento confirmaverat, ſaltem ad moleſtam corporis pœnam ipſum condemnare potuiſſet), non quidem ſtricte, ut ſupplicium de eo propter crimen commiſſum ſumat; ſed ut juxta ſapientiam ſuam ita cum eo agat, ut non impunis abeat. Salomonem enim Davidis mentem recte percepiſſe

non

non habemus cur dubitemus; Joabum, ſcilicet, de cujus ſupplicio expreſſum mandatum accepit ſtatim interfici curat; Simejum vero ex Davidis intentione tentat, num adhucdum ſubditus immoriger futurus ſit, ipſique præceptum exploratorium dat, quod cum transgreſſus eſt, novi criminis reum ſeſe fecit, mortemque ſecundum ipſum Jus Naturæ politicum denuo meritus eſt. David vero animi implacabilis non magis accuſari poteſt, quam quilibet Rex qui criminis læſæ Majeſtatis rero ſcelus condonare non vult: & ſi ſupplicium propter certas cauſſas differt, & Succeſſori ſuo ut juſtitiam exerceat, mandat, an id ex vindictæ cupidine facere cenſendus eſt? Id neutiquam credibile, cum Ratio ſtatus & Lex tam Naturalis quam Civilis id requirat.

§. CCIII.

Tertio, quæ ex Pſalmo CIX. de maledictionibus Davidis contra hoſtes ſuos afferuntur, facillime evaneſcunt, ſi illorum interpretationem ex Novo Teſtamento deſumimus, ex quibus intelligitur, de quanam re Rex Pſalmiſta vaticinatus ſit, ut procul abſit de propriis illius Adverſariis id explicandum eſſe.

§. CCIV.

Quarto, Davidem vero, juxta TINDALII animum, tam crudelem fuiſſe haud quaquam credibile eſt, ut incolas tot Ammonitarum Urbium modo crudeliſſimo internecioni tradere juſſerit, eosque ita in fruſta dilacerari curaverit; ſed ipſe textus, hiſtoriæque circumſtantiæ, potius oſtendunt, quod ipſos ex Urbibus ſuis educens ad varii generis operas publicas condemnaverit,

verit, ita eos dividendo, ut quilibet ad id adhiberetur, ad quod maxime idoneus erat; & ita labores maxime moleſti ipſis efficiendi fuerunt, uti adhucdum hodie Bello captis haud raro fieri ſolet.

§. CCV.

Aliam huic adjungit TINDALIUS difficultatem, ut oſtendat in Sacris Litteris Viros Dei ceu homines crudeliſſimos deſcribi; dum dicit de Eliſa: *Wer muſs nicht erſtaunen, wenn er findet, daß der heilige Prophet Eliſa, 2. Reg. II. 23. 24. kleine Kinder im Namen des Herrn verfluchet, weil ſie ihn einen Kahlkopf geheiſſen haben? Und was kan entſetzlichers gehœrt werden, als daß zwo Bærinnen auf ſeine Verwünſchung zwey und vierzig kleine Kinder ſo gleich auffreſſen?*

§. CCVI.

Si abſque exaggeratione loqui velimus, Pueri hi admodum teneri fuiſſe non videntur, uti illos Vir acutiſſimus deſcribit; vocantur quidem נְעָרִים קְטַנִּים; Vox vero hæc nihil aliud ſignificat, quam homines non adultos fuiſſe. Si vero ipſemet parvi fuerint, ſaltem illorum malitia parva non fuit, dum hominem, qui nil mali ipſis attulerat, & quidem Virum Senem, ita ſcommatibus proſcindunt, & ex ipſa hac agendi ratione malitiam non uno modo illos exercuiſſe apparet; ſed peſſimæ indolis fuerint oportet, quod Deus vita non amplius dignos illos judicaverit, ſed occaſionem ſolum hanc exſpectaverit, ut menſura ſcelerum impleta eos tali modo perderet, qui aliis documento ſervire poſſet. Unde Propheta non proprio nomine agit, ſed Jehovæ

nomine eos execratur, & ſecundum illius Voluntatem id factum eſſe ex hoc patet, quod ſtatim ſic dirigente divina Providentia quæ ex ſylva adjacente prodiere Urſæ.

§. CCVII.

Nihil magis TINDALIO ejusque generis hominibus placet, quam ſi Verbi divini Miniſtros avaritiæ accuſare, eosque donorum cupidine teneri arguere poſſunt; Unde exemplum Eliſæ non una vice urget, quod magni pretii Summam à Syriæ Rege acceperit. Neſcio qui fiat, ut Eccleſiaſticis id ſemper imputetur. Neſcio an inde ſit, quod revera multi illorum Auri & Argenti fame laborent? An vero apud multos ex inopia id fiat, dum illorum Salaria tanta non ſint, ut vitam ſuſtentare queant? An denique ex odio erga eos illorum nævi magis quam aliorum hominum exaggerentur?

De Eliſa Adverſarius noſter ait: pag. 443. „Und „dieſes (quod ſcil. Syriæ Regi veritatem non dixerit) „ſchien um ſo viel mehr eine groſſe Undankbarkeit „von dem Propheten zu ſeyn, vveil derſelbe eine La„dung Gut von vierzig Kameelen aus Damascus be„kommen hatte, dem Kœnige die Wahrheit zu ſa„gen, & pag. 456. Eben derſelbe gab auch ſeinem „Diener Gehaſi und ſeinem Saamen auf evvig den „Fluch des Auſſatzes, vveil derſelbe ohne Vorvviſſen „ſeines Herrn von dem Aſſyrer Naaman ein kleines „Geſchenk genommen hatte, obgleich der Weiſſa„ger ſelbſt nach der Zeit ſich eine Ladung Gut von „vierzig Kameelen von Damaſcus zum Geſchenke ge„ben lieſs, um dem daſigen Kœnig vvegen ſeiner „Geneſung die Wahrheit zu ſagen, und dennoch „denſelben betrog. 2. Reg. V. 27. Cap. VIII. 9. ſeqq.

At

§. CCVIII.

At non video, quo jure hæc Eliſæ objici queant; nihil enim ex Naëmanis manibus, magni pretii donum ipſi offerentis, ſumere volebat, ſed plane id recuſabat, licet Naëman valde inſtaret. 2. Reg. V. 16. in præſenti vero octavo Capite quidem dicitur: Haſaëlem juſſu Regis dona Eliſæ offerenda ſumſiſſe, ea vero ab ipſo accepta fuiſſe, nullibi invenio. Sed ſupponamus Eliſam ea ſumſiſſe, nihil mali ipſum feciſſe arbitror, avarum enim eum minime fuiſſe ex exemplo præcedente patet; unde ut illius inopia ſublevaretur id factum fuiſſe cenſendum eſt.

§. CCIX.

Quod vero Gehaſi lepra percuſſus fuit, id miraculo factum judiciumque divinum fuit. Neque parvum crimen erat, quod commiſit; ſciverat enim Eliſam Virum Dei juramentum feciſſe, ſe nihil accepturum, & tamen Domino ſuo nolente & inſcio Gehaſi Naëmanem proſequitur, & Eliſæ nomine argenti ſummam, ab eo petit; unde non modo Eliſæ voluntatem transgreſſus, ſed nec bonæ Domini ſui, Prophetæ divini, famæ pepercit, dum Eliſam ſe juſſiſſe dicit, ut petat quod mox juramento recuſaverat. Sed inſuper mendaciis adhuc abſentiam ſuam excuſat, Prophetamque fallere ſtudet.

§. CCX.

Quænam vero fuerint rationes, cur tale reſponſum Benhadado referri Eliſa juſſerit, mihi ſatis perſpectum non eſt; neque de hoc hic proprie agitur. Aegre uti videtur tulit, quod Benhadad

hadad donis ipſum flectere aut corrumpere ſtuduit, neque illum alia reſponſione dignum judicavit.

§. CCXI.

Quæ de Eliæ crudelitate afferuntur, non probant quæ probare deberent, 2. Reg. I. 9. 12. 1. Reg. XVII. 1. dum ſingularia Dei, aut in Perſonas ſingulas, aut in integras Regiones fuere judicia, Prophetaque juſſu & vi divina egit, quæcunque in allatis exemplis fecit.

§. CCXII.

Illud argumentorum genus, ad divinam Librorum Vet. Teſt. originem impugnandam, inde deſumitur, quod multa in illis Deo quammaxime indigna ipſi adſcribantur. Primo quidem, quod contra Jus Naturæ agat, cum æternas Juſtitiæ regulas transgrediens, ipſos innocentes nocentum loco punire dicatur. Quod ſi verum eſſet, Deum hac ratione agere, nullum etiam in hominibus hoc ſcelus futurum, ſi & ipſi Deum hac in re imitentur.

Pag. 458. ſeqq. nonnulla hujus rei TINDALIUS affert exempla, inquiens, „Dieſem ungeachtet, giebt es „nicht Beyſpiele in der Schrift, vvelche nach ihrem „Wortverſtande angenommen, zu verurſachen ſchei„nen, daſs Gott den Lauf der Natur, und die ordent„lichen Regeln ſeiner Vorſehung breche, um die „Menſchen vvegen ſolcher Verbrechen zu ſtraffen, „an vvelchen ſie keine Schuld haben., Affert loca 2. Sam. XXI. 1. XXVI. 15 17. Addit pag. 461. „In„zvviſchen muſs man doch geſtehen, daſs dieſer Geiſt „(ich vvolte nicht gerne ſagen, der Geiſt der Grau„ſamkeit) nicht durchgehends auf gleiche Weiſe im „Alten Teſt. herrſchet, ſondern je næher man auf „die Zeiten Chriſti kommt, deſto ſanftmüthiger trift

„man

„man denſelben an. Denn obgleich Gott in den ze„hen Gebotten ſaget, er vvære ein eiferſüchtiger „Gott, vvelcher die Miſſethat der Aeltern auch noch „an ihren Kindern bis in das dritte und vierte Ge„ſchlecht ſtraffe; und auch nach dieſem Ausſpruch „Achan bloſs um ſeines perſœnlichen Verbrechens „vvillen mit ſeinem ganzen Hauſe vertilget vvurde; „ſo erklæret doch der Herr nach der Zeit diejenige „Perſon, vvelche die Miſſethat begangen hætte, „dieſelbe ſollte ſterben; der Sohn ſollte nicht vve„gen der Miſſethat ſeines Vaters leiden, u. ſ. vv. Ob „es gleich klar iſt, daſs vorhero der Sohn in dieſem „Fall allerdings leiden müſste, indem Gott zu Abra„ham ſaget, der unbeſchnittene Knab ſollte aus ſei„nem Volke ausgerottet vverden, vvobey dennoch „nicht im geringſten gedacht vvird, daſs ſeine Ael„tern desvvegen, vveil ſie ihn nicht beſchnitten hat„ten, einige Straffe leiden ſollten.

§. CCXIII.

Priora exempla ex Davidis hiſtoria deſumta quod attinet, tenendum eſt: quod non is locorum illorum ſenſus ſit, quod ſolum Principis peccatum in cauſſa ſit, cur Deus integram Regionem puniverit; nam & variis modis ſubditi peccati Principis participes eſſe poſſunt. Et corruptio aliqua univerſalis, quæ in Populo invaleſcit, meretur, ut ſubditi iis etiam judiciis implicentur, quibus Rex vel Princeps punitur. Et licet peccati illius, quod Princeps commiſit, proprie rei non ſunt, ſufficientes tamen poſſunt adeſſe rationes, aliaque crimina, quæ pœnarum illatum eos dignos faciunt, & propterea apud Deum pœnæ obnoxios reddunt.

§. CCXIV.

Ex priori enim apparet exemplo, non ſola Sauli domusque illius crimina in cauſſa fuiſſe,

cur Deus fame Regionem Judaicam viſitaverit; aliâs pœnam tamdiu, ad Davidis usque regimen, non diſtuliſſet, ſed Saulo adhuc vivente Populum judiciis ſuis viſitaſſet. At expectare voluit, usque dum menſura ſcelerum Populi Iſraëlitici repleta eſſet, & ita caſtigationibus ſuis, ut pœnitentiam agant & ad ſtugem redeant, eos monere.

§. CCXV.

Sed inquiunt Adverſarii: Judiciis ejusmodi generalibus pios æque ac impios implicari, adeoque noxios & innoxios in eundem apud Deum cenſum venire. Hæc vero difficultas ex iis facile ſolvi poteſt, quæ Cap. VII. ad hanc objectionem Deiſtis reſpondimus. α. Enim Deus juxta Regulas quasdam univerſales, Sapientiæ ſuæ conformes, agit; ut perpetuis opus eſſet miraculis, ſi mala phyſica iis ſolum contingere deberent, qui ingentis alicujus criminis reos ſe fecerunt. β. Juxta divinam Sapientiam mala illa, quæ Piis etiam accidunt, ita diriguntur, ut vel majora ab iis avertantur mala, vel in bonum eorum tendant, omniaque denique ad finem Mundi univerſalem & Univerſi perfectionem concurrant.

§. CCXVI.

Si deinde Deus peccata parentum in ipſis infantibus punire dicitur, non ita hoc intelligendum, ac ſi poſteros propter ipſa parentum peccata puniret, ſed ipſa infantum corruptio, propter quam parentum crimina ſequuntur, etiam pœnæ caſſa eſt. Unde non dicitur, quod Deus infantes puniat propter parentum ſcelera, ſed quod illorum ſcelera in ipſis etiam infantibus ea imitantibus viſitet.

Quod

§. CCXVII.

Quod vero Achan cum integra ſua familia perditus fuerit, non ita concipiendum, ac ſi ejus filii filiæque nullis criminibus Deo fuiſſent obnoxii, propter quæ hac occaſione ex divino mandato ſupplicium ab iis ſumi potuiſſet; ſed potius non minus ac Patrem ſuum reos ſe feciſſe cenſendum eſt, ut integra familia ſceleſta fuerit; & hoc ſenſu Deus crimina parentum in ipſis etiam infantibus viſitare dicitur.

Ne & hic contra peccati primi imputationem, adeoque etiam contra *Formulam Conſenſus Helveticam* aliquid dixiſſe videar, Lector Benevolus monendus mihi videtur, differentiam eſſe inter primi parentis peccatum ejusque ſequelas, & peccatum cæterorum parentum. Propter prius omnes poſteri juſto divino judicio in foro Dei rei cenſentur Imputatione immediata, quia Adamus Caput fuit, non naturale tantum, ſed & repræſentativum atque fœderale, ut omnes illius Liberi propter adſtipulationem Fœderi cum primo parente pacto cum eo idem feciſſe, adeoque eandem etiam Pœnam meruiſſe, reputari poſſint. Non eadem vero ratione parentum poſt Adamum viventium peccata ſeſe habent, ea enim nonniſi mediate Liberis imputari, inque iis puniri poſſunt, quatenus eorundem ſcelerum participes, iisdem etiam cum parentibus Pœnis implicantur.

§. CCXVIII.

Exemplum ex Gen. XVII. 14. allatum plane nihil probat. *α*. Enim falſo Vir acutiſſimus affert & ſupponit, nullam parentes, infantum ſuorum circumciſionem negligentes, pœnam manſiſſe; ipſum enim Moſen Deus propter neglectum huncce occidere volebat. Unde concludere licet, quod, etſi in loco citato nulla pœnæ

parentum mentio fiat, illis tamen non ignotum fuerit, inobedientiæ mercedem ſibi exſpectandam eſſe, ſi expreſſo Dei mandato non ſatisfacerent. β. Cum Deus circumciſionis mandato addit: Puerum non circumciſum exſcindendum: Hoc eſt, non pro Eccleſiæ membro habendum eſſe, *primo*, Parentes tanquam motivo ad exactam præcepti hujus obſervationem obligare vult. *Secundo* oſtendit, quam neceſſarius ſit ritus hicce, & quænam illius ſit vera ratio; quod ſcilicet ſit ſignum & ſigillum, tam communionis cum Deo, quam cum reliquis Eccleſiæ membris. Unquam vero ſupplicium de infante non circumciſo ſumtum, ut neglectus parentum pœnam ille luerit, nullibi invenio.

§. CCXIX.

Ut porro Adverſarii probent, *Rationem unicam eſſe Religionis normam & principium*, ex quo S. Scriptura explicari debeat: Et ut Sacrarum Litterarum divinam Originem, ſi poſſibile, labefactent, talia, ex Libris præcipue Vet. Teſt. afferunt loca, quæ ideas de Deo parum dignas nobis præbere, quæque ſi non indigna Deo affingere velimus, ex Rationis principiis ut interpretemur neceſſe ſit.

Multa hujus rei à TINDALIO afferuntur exempla Cap. XIII. pag. 429. ſeqq. Ut quod Deus juret in ira ſua Deut. I. 34. Pſalm. XCV. 11. addit pag. 430. „Was muſs der gemeine Mann ſich für Begriffe von „Gott machen, daferne das Licht der Natur ihn „nicht zurecht vveiſen kan: Wenn derſelbe findet, „daſs es heiſſet: *Gott ſey eiferſüchtig und wütig?* Nah. I. 2. Ezech. XXXVIII. 18. 19. Daſs Gott ſei„nem geliebten Volke Rechte gab, *welche nicht*

„gut

„*gut waren, und Geſetze, nach welchen ſie ihr* „*Leben nicht erhalten kœnnten?* Ezech. XX. 21. 25. „Act. XV. 10. pag. 431. Was für vvunderliche Be„griffe müſſen nicht die Menſchen überhaupt, vvenn „die Vernunft dieſelben nicht zurecht vveiſen kan, „von dem hœchſten Weſen bekommen, vvenn ge„ſagt vvird: *Er habe geruhet, und ſich wieder* „*erquicket; und daſs der Wein ſo wol Gott als* „*Menſchen munter macht?* Exod XXXI. 17. Jud. IX. „13. demſelben ſolche Handlungen beygelegt vverden, „vvelche nur Geſchœpfen von dem niedrigſten Ran„ge zukommen kœnnen, dergleichen *Ziſchen* iſt, da es „in dreyen Stellen der Propheten heiſſet, *daſs Gott* „*ziſche.* Jer. V. 26. Zach. X. 8. Jeſ. VII. 18. pag. 433. „*Daſs Gott kœnne geſehen vverden.* Exod. XXIV. 10. „11. XXXIII. 11. Da es doch in eben demſelben „Capitel heiſſet, kein Menſch vverde ihn ſehen, und „bey Leben bleiben; vers 20. Pag. 434. Nach eben „dieſen eingeſtandenen Regeln, vvelche ſie vorhin „aus denen Gottesgelehrten angeführet haben, müſ„ſen vvir die zvvo Unterredungen nicht den Wor„ten nach verſtehen, vvelche Hiob I. 11. zvviſchen „Gott und dem Satan erzehlet vverden: Da der Sa„tan in einer recht artigen Geſellſchaft mit den Kin„dern Gottes vor dem Herrn erſcheinet, und vvor„auf Gott, vveil der Satan auf keine andere Weiſe „Hiobs Aufrichtigkeit eingeſtehen vvill, demſelben „erlaubet, Hiobs Kinder und Sclaven umzubringen, „und denſelben in das æuſſerſte Elend zu verſetzen, „um die Probe davon zu machen„ Affert etiam locum Zach. III. 1. 2. Müſſen vvir, pergit Autor, „nicht denken, daſs es Gott eben ſo vvol unanſtæn„dig ſey, mit einer Schlange, vvie mit dem Satan, „zu reden Addit pag. 436. Es glauben auch eini„ge, der Verfaſſer dieſes Buchs (Geneſeos) habe „den Grund nicht eingeſehen, vvarum bey dem An„vvachs des menſchlichen Geſchlechts die Verſchie„denheit der Sprachen nothvvendig erfolgen müſ„ſen, vveil derſelbe Gott einführet, daſs er herun-

Ttt 5 „ter

„ter komme, die Stadt und den Thurn zu ſehen, „deſſen Spitze, dem Vorhaben nach, biſs an den „Himmel reichen ſollte. Gen XI. 4. 6. 7. *Adducit „etiam Jacobi certamen cum Deo per noctem inte„gram.* Gen. XXXII. 24 - 29. Pag. 437. „*In Hiſtoria Bileami multa Autori etiam abſurda „videntur, dicenti:* Was für eine Menge Begriffe „muſste nicht Bileams Eſel haben, daſs er im Stan„de vvar, mit ſeinem Herrn vernünftig zu ſtreiten, „nachdem derſelbe den Engel ſahe und erkannte? „Und obgleich Petrus ſaget, der ſtumme Eſel hatte „mit menſchlicher Sprache geredet, und dem Weiſ„ſager ſeine Unſinnigkeit vervvieſen, 2. Pet. II. 16. „ſo kan man doch aus der Geſchichte ſelbſt nichts „erkennen, vvelches einer Unſinnigkeit æhnlich vvæ„re. Denn dieſer Weiſſager that nichts, als vvas „ihm der Herr befahl, und erklærete ſich ausdrück„lich: Wenn mir Balack ſein Hauſs voll Silber und „Gold geben vvollte, ſo kan ich doch nicht gegen „das Wort des Herrn meines Gottes mitgehen. Da „er auch mit Balacks anderer Geſandſchaft gieng, ſo „geſchahe dieſes auf ausdrücklichen Befehl Gottes: „Und dennoch ſtehet an dem gedachten Orte da„bey, Num. XXII. 22. Der Zorn Gottes vvurde ent„zündet, vveil er mitgieng. Und hierauf folget „das Geſpræch zvviſchen dem Herrn und ſeinem Eſel. „*Accedunt hisce Mandata quædam Prophetis da„ta, quæ Deo non admodum digna videntur.* „Pag. 436. Wie viele Befehle hat nicht Gott ſei„nen Weiſſagern gegeben; vvelche den Worten nach „angenommen, Gott unanſtændig zu ſeyn ſcheinen, „vveil ſie nach denſelben, vvie unſinnige und dum„me Leut hætten handeln müſſen. So gieng zum „Beyſpiel, der Prophet drey Jahre nach einander na„ket. Jer. XX. 3. Jeremias bekommt Befehl, ſeinen „Gürtel vveit vveg bis an den Euphrat zu tragen, „und daſelbſt zu begraben, und nach geraumer Zeit „vvird er hingeſchikt, denſelben vvieder auszugra„ben. XIII. 4. 6. Es vvird ihm befohlen, Bande „und Joche zu machen, XXVII. 2. 3. Ezechiel be-

„kommt

„kommt von dem Herrn den Befehl, die Stadt Je-
„ruſalem auf einem Ziegelſtein abzureiſſen, und hier-
„auf ſolche zu belagern &c. Ezech. IV. 1-4. Un-
„mittelbar darauf wird ihm befohlen 390. Tage lang
„auf einer Seite, und 40. Tage auf der andern zu
„liegen, und während ſolcher Zeit Brod mit Men-
„ſchen-Koth angemacht zu eſſen, Ezech. IV. 12. 15.
„in ſeinem Hauſe ein Loch durch die Wand zu
„brechen. Cap. XII, 5. 6. Addit. Apoc. X. 9. Ezech.
„III. 1. 3. Cap. V. 1. 2. 3. 4. *Ut & exemplum Prophe-*
„*ta Hoſea Cap. I. 2. ſeq.* Welcher zugleich ein
„Prieſter war, bekommt den Befehl, ſich eine Hu-
„re beyzulegen, (unerachtet dieſes nach Moſis Ge-
„ſetzen einem Prieſter verbotten war), und Huren-
„Kinder anzunehmen, mit dieſer Frau zeugte derſel-
„be drey Kinder, welchen der Herr ſelbſt ihre Na-
„men beylegte.

§. CCXX.

Ad eas Phraſes quod attinet, quæ divinis Perfectionibus atque Majeſtati parum convenientes videntur, tenendum eſt, *α.* Deum duplici modo in S. Litteris ſeſe revelare, nempe qualis *in ſe* eſt, & qualis, præcipue ratione effectus, *erga Creaturas* ſuas eſt. Seſe, inquam, patefacit qualis in ſe & ratione eſſentiæ ſuæ eſt, cum ſe deſcribit ceu *Spiritum infinito intellectu præditum.* Pſal. CXXXIX. 7. ſeq. ceu *Omniſcium*, qui omnia è longinquo videt & prænunciat, Jeſ. XLIV. 7. XLV. 21. cui omnia nuda & patentia ſunt, Heb. IV, 13. Deſcribitur porro ut *Immutabilis*, Mal. III. 6. qui in hoc ab hominibus diſtinguitur, quod ipſum non pœniteat, Num. XXIII. 23. Ut *Omnipræſens*; nam cœli cœlorum non capiunt ipſum, 1. Reg. VIII. 27. Seſe etiam manifeſtat ut omnium rerum *Creatorem*, *Conſervato-*

rem

rem ac ſupremum Dominum; legantur præcipue, Cap. XLIV. XLV. Jeſaiæ.

§. CCXXI.

Sed talem etiam Deus ſeſe deſcribit, qualis ad Creaturas & ratione effectus ſui eſt. In quibus locis talibus utitur phraſibus, quæ de hominibus effectum huic aliquo modo ſimilem edentibus uſurpari ſolent. Quæ vero locutiones ex illis explicandæ ſunt Scripturæ locis, quæ de divinis Perfectionibus ita loquuntur, uti Eſſentiæ divinæ convenit. Cum ſcilicet Deus dicit ſe eſſe *Immutabilem*, patet pœnitentiam, quæ ipſi adſcribitur, involvere mutationem non conſilii, ſed ſolummodo operis. Quoniam dicitur *Omnipræſens*, apparet, illum proprie nec deſcendere nec adſcendere, ſed de effectu ſolum & ſingularibus præſentiæ illius ſignis metaphoram hanc intelligendam eſſe: Ita *Ira* reſpectu Dei affectum minime ſignificare poteſt, cum ſit immutabilis; ſed talis eam ob cauſſam dicitur, quod homines punit, & Gloriam ſuam vindicat, quod inter homines ut effectus Iræ conſiderari ſolet.

§. CCXXII.

At dicere poſſent Adverſarii, ejusmodi locutionibus minime opus fuiſſe, dum multis aliis Deo dignioribus idem ſenſus exprimi potuiſſet. Obſervandum ad hæc β. quales fuerint circumſtantiæ, & Populi illius, ad quem Sermo fit, indoles; & qualis ſit lingua illa, qua hæc pronuntiantur, nam Populus Judaicus ſenſibus quaſi immerſus fuit, ut craſſiſſimos plerumque de rebus divinis habuerit conceptus; unde pauciſſimi

ciſſimi illorum intellexiſſent, ſi Deus modo plane ſubtili & metaphyſico ſolum de ſe ſemet locutus eſſet; propterea illorum ruditati ſeſe accommodare voluit, & cum ipſis balbutire atque humano more de ſeipſo loqui, ita tamen, ut omnia tendant ad veram Pietatem hominibus inculcandam, eosque ut Deum revereantur & timeant commovendos. Lingua porro Hebræa & Orientales omnes ita comparatæ ſunt, ut allegoriæ & metaphoræ ipſis ſint familiariſſimæ, neque phraſes in illis adhibitæ tales conſiderandæ ſunt, quales in linguis noſtris apparent, ſed quales ex genio illius Linguæ, qua divinæ Litteræ conſignatæ ſunt, explicari & intelligi poſſunt.

§. CCXXIII.

Narrationes quasdam quod attinet, quæ Adverſariis incredibiles videntur, & à ratione abſonæ α. negari nequit, multa in multis Vet. Teſt. narrationibus nobis remanere obſcura, quæ haud facile explicari queant; ipſum Factum tamen propterea non magis negari poteſt, quam quæ in aliis Hiſtoriographis fide digniſſimis reperiuntur. Unde ſi talia facta, in Libro divinis plane characteribus cæteroquin prædito occurrant, quæ nobis abſurda & à veritate aliena videntur, id intellectus noſtri imbecillitati, omnium circumſtantiarum ignorantiæ potius adſcribendum, quam vero res ipſa neganda. In rebus enim, quæ non apertiſſimam involvunt contradictionem, prudentia magis requirit, ut judicium noſtrum ſuſpendamus, quam ut imprudentes & temere rem quam non concipimus rejiciamus.

Ut

§. CCXXIV.

Ut tamen nonnulla ad exempla allata reſpondeamus, in Hiſtoria lapſus primorum parentum nihil plane occurrit à ratione abſonum, niſi quod id contigerit impulſu maligni cujusdam ſpiritus, qui propter aſtutiam ſerpentis nomine inſignitur, quod nullam plane involvit contradictionem, neque adeo impoſſibile eſt.

§. CCXXV.

Hiſtoria Luctæ Jacobi id indicatur, quod fideles à precibus ſuis deſiſtere non debeant, ſed quod Deum pro benedictione ſua orando & obſecrando indefeſſos illos eſſe oporteat, donec ipſum ad exauditionem quaſi movendo vicerint.

§. CCXXVI.

Narrationem vero illam Hiobi Cap. I. de colloquio Satanæ cum Deo allegorice eſſe interpretandam, modo populis linguisque Orientalibus familiari, nemo habet cur dubitet; indicatur illa, quænam ratio ſit, cur Deus ſæpiſſime pientiſſimos etiam gravibus afflictionibus caſtiget; nempe ab una parte, ut ipſos adhuc magis humiliet, ab altera vero parte, ut malignis Spiritibus, hominibus præcipue aliis monſtret, quousque ſui in veræ Virtutis tramite proceſſerint. Filios vero Filiasque Hiobi non eam ob cauſſam fuiſſe necatos, quia malignus illius Adverſarius id petivit, ſed morem illorum vivendi in cauſſa fuiſſe, ex ipſius Hiſtoriæ narratione clariſſime patet. Uti dices Epulo nimirum quotidie ſplendide vivebant; & Timorem Domini ab illis abfuiſſe haud obſcure indicatur, ut adeo juſtam ſcelerum ſuorum pœnam luerint.

§. CCXXVII.

Bileami vero Hiſtoriam ejusque cum Aſino colloquium ſi conſideramus, patet illud omnino rem plane extraordinariam & miraculum fuiſſe, quod nemo admittit, niſi qui prius de Librorum Sacrorum divinitate convictus eſt; Sed nemo negare poterit, rem illam per Dei Omnipotentiam poſſibilem eſſe, ut Aſini lingua ita præparetur & moveatur, ut ſonos articulatos formare queat. Neque illud etiam Sapientia Dei hoc in caſu indignum fuiſſe, is facile convincitur, qui veritatis amore tenetur; ut vero eousque progrediamur, uti TINDALIUS opinatur, ut ſtatuamus, Aſinum ea, quæ locutus eſt, percepiſſe & intellexiſſe, opus non eſt, neque id in Hiſtoria illa aſſeritur; fuit hoc jumentum ex creaturis illis gemebundis vanitati ſubjectis, quæ ſæpius poſſeſſori iis abutenti obloquerentur ſi poſſent.

§. CCXXVIII.

Contradictio vero illa, quam TINDALIUS ibi invenire ſibi videtur, facile evaneſcit, ſi conſideramus, Deum quidem Bileamo ut ad Balackum migret permiſiſſe, imo ut ad illum abeat, & populo ſuo benedicat juſſiſſe. Id autem quod Deo in hac actione diſplicebat erat Bileami animus, qui non recte comparatus erat; licet enim Dei mandatum transgredi minime audebat, dum pœnam inſequentem metuebat, labens tamen Balacki Voluntati, niſi prohibitus eſſet, ſatisfeciſſet; Unde diſtinguendum inter actionem illam externam & internam, inter ipſum Bileami actum & illius animum ac deſiderium. Non prius erat propter quod Deus iratus fuiſſe dicitur; ſed quia

inter-

internum cordis Bileami deſiderium cum divina Voluntate non conforme erat.

§. CCXXIX.

Mandata Prophetis, Jeſajæ, Jeremiæ & Ezechieli nec non Hoſeæ data à ſapientiſſimis etiam interpretibus non ad litteram, ſed ſenſu myſtico & allegorico explicantur; ſi vero concedamus, ſenſu proprio ea intelligenda eſſe, obſervandum eſt, quasdam conſuetudines a noſtris alieniſſimas, aliosque docendi mores per ſigna, per repræſentationes, geſtus externos viſibilesque, nobis abſurda videri, quæ talia non ſunt, ſi ex conſuetudine, moribus & circumſtantiis illius populi, in quo facta ſunt, dijudicentur. Et ſi ipſum etiam Præceptum Hoſeæ datum ſenſu proprio exponamus, nihil Sapientia Dei indignum ibi deprehendimus Populus nimirum Iſraëliticus per Idololatriam à Deo defecerat, ſcelus committens, quod in S. Codice Adulterii ſpiritualis nomine venit. Ut autem Deus Populo rudi illi ob oculos poneret, quo loco crimen illud ab ipſo habeatur, & quam turpe in oculis illius ſit, Prophetam aliquid facere jubet, quod in ſe nec execrabile nec Juri Naturæ adverſum eſt. Judæis tamen propter ſtatuta ſua maxime execrabile videbatur; per quod propterea enormitas ſceleris, à Judæis commiſſi, optime Populo illi rudi depingi poterat, dum Deus Prophetam & Sacerdotem jubet, ut Scortum matrimonio ducat & cum illa liberos generet. Verum quidem eſt, Deum præcepiſſe, ut Sacerdos ſummus nonniſi Virginem intemeratam uxorem ducat; cum vero lex illa non Naturalis, ſed mere arbitraria fuit, etiam negari nequit, illum

certis

certis in caſibus de ea diſpenſare & aliud jubere poſſe. Id ergo hoc mandato quæſivit, ut ſtupido atque rudi illi Populo, ſenſibus quammaxime immerſo, re aliqua viſibili, illisque maxime deteſtabili ob oculos poneret, & quaſi depingeret, quam execrandum coram Deo Idololatriæ ſcelus ſit, utque illos hac ratione ab illo avocaret, idque in illorum animis deteſtabile redderet.

§. CCXXX.

Hisce difficultatibus porro addunt, in Libris V. T. Deo haud una vice peccata tribui, ut quod cor Pharaonis induraverit; quod Simei juſſerit; ut Davidi malediceret; quod Davidem incitaverit, ut Populum numeraret; quod efficaciam erroris immittere dicatur, & quæ ejusmodi alia plura.

§. CCXXXI.

Ad hæc ante omnia obſervandum: Nihil tantopere in S. Litteris inculcari, quam Deum eſſe peccati oſorem, eum eſſe ſanctiſſimum ſcelerum vindicem. Unde facile patet, illa loca, quæ, abſit blasphemia, Deum nonnullorum factorum illicitorum autorem facere videntur, benigne eſſe interpretanda, dum linguæ orientales duras ejusmodi locutiones amant; quæ in linguas noſtras vernaculas translatæ rigidiſſimo ſenſu accipiendæ non ſunt.

§. CCXXXII.

Multoties nimirum phraſes illæ de ſola peccati *permiſſione* explicandæ, quam divina Sapientia non indignam eſſe ſuo loco demonſtravimus. Aut ſola circumſtantiarum & *occaſionis oblatio* intelli-

telligitur, ita comparata, ut cum ſapientiſſimo rerum nexu optime cohæreat, proptereaque Deum deceat; præcipue cum eventus divinarum illarum diſpenſationum à liberrima hominis determinatione dependeat. Vel *auxilii* divini *denegatio* indicatur, quod Deus non tantum hominibus illud nequaquam petentibus conferre neutiquam tenetur, ſed & propter hominum ſceleratorum & obduratorum reſiſtentiam juſtiſſime illud denegat, uti Pharaoni contigit. Vel denique duræ ejusmodi locutiones ſapientiſſimam mali ad finem optimum directionem denotant.

§. CCXXXIII.

Novam hisce difficultatibus Adverſarii *Objectionem* adjungunt, deſumtam ex controverſiis & contradictionibus nonnullis magis apparentibus quam veris; præcipue Hiſtoricis, Chronologicis, Genealogicis, Geographicis, & Arithmeticis. In quibus locis vel Libri illius Autorem fefelliſſe, vel corruptionem admittendam eſſe Antiſcripturarii exiſtimant.

Unde TINDALIUS Cap. XIII. pag. 460. „Was ſie „hier gedenken, mag wohl wahr ſeyn (ſcilicet „in der Geſchicht von Davids Zehlung des Volks.). „Denn es haben ſich viele Fehler in das alte Teſta„ment eingeſchlichen; ſo daſs nicht leicht ein Ca„pitel in demſelben befindlich iſt, in welchem eini„ge Begebenheiten oder Nachrichten berühret wer„den, worinn nicht Dinge enthalten ſind, welche „in der erſten Urkunde unmœglich auf ſolche Art „kœnnen geſtanden ſeyn. Eben in dieſem Buch der „Chronicke werden Sachen erzehlet, welche viel „zu neu ſind, als daſs ſie von Eſra oder Nehemia „kœnnen eingerückt ſeyn; Ich kan noch hinzu ſe„zen, daſs die jüdiſchen Geſchichten meiſtentheils „aus

„aus vveitlæuftigen Urkunden genommen vvorden; „ſo iſt es kein Wunder, daſs die Auszüge darvon „nicht allezeit richtig genug gemacht ſind. Pag. „574. Hæc affert TINDALIUS: Wir müſſen vvahr„haftig uns auf das genaueſte an das Licht der Na„tur halten: Wenn dasjenige vvahr iſt, vvas ein „gelehrter und Hoch-Ehrvvürdiger Kunſtrichter an„merket, (NYE von der natürlichen und geoffen„bahrten Religion pag. 198. 199.) Nemlich, alle „ſcharffinnige und unpartheyiſche Perſonen müſſen ge„ſtehen, daſs in unſern gegenvværtigen Abſchriften „der heiligen Bibel viele Verfælſchungen angetroffen „vverden, und daſs vvir dieſes theure Buch jezo nicht „mehr in derjenigen Vollkommenheit und Richtig„keit haben, vvorinn daſſelbe Anfangs geſchrieben „vvorden. Es iſt an vielen Orten geændert, und „zvvar in einigen Stücken, vvelche von der grœſten „Wichtigkeit ſind. . . Ich glaube, ich kœnnte das„jenige durch unleugbare und unvviderlegliche Bey„ſpiele ervveislich machen, vvas Herr Gregorius zu „Oxford ſaget, in der Vorrede zu einigen critiſchen „Anmerkungen über die Schrift, vvelche derſelbe „herausgegeben hat. Es iſt kein Schrift-Verfaſſer in „der Welt, ſaget dieſer gelehrte Kunſtrichter, vvel„cher durch die Gevvaltthætigkeit der Zeit ſo viel „gelitten hætte, als die Bibel.

§. CCXXXIV.

Ad has difficultates deſtruendas præmittendæ obſervationes quædam generales, & deinde ad reſponſiones particulares deveniendum eſt. α. Tenendum, ea quæ ad Religionis Eſſentiam pertinent evidentiſſime in S. Litteris tradi, ut quæ ad promovendam propriam felicitatem ſcitu factuque neceſſaria ſunt quilibet facile intelligere poſſit. Si vero ponamus, remanere obſcuritates Hiſtoricas, Chronologicas &c. nihil inde metuendum periculi, dum eæ absque Salutis diſpendio ignorari poſſint.

§. CCXXXV.

β. Perpendendum, quisnam hujus ignorantiæ fons ſit? Nempe ab una parte hiſtoriarum brevitas, dum antiquiſſimorum temporum narrationes compendioſiſſime exhibentur, neque aliter fieri potuit, ut ne nimis prolixis voluminibus mundus oneraretur. Unde ſi plura nobis ſupereſſent documenta, plures etiam difficultates ſponte evaneſcerent. Ab altera parte ignorantiæ hujus & dubitationis de Hiſtoriarum Sacrarum Veritate cauſſa eſt, perverſus multorum ratiocinandi modus, dum dubia eorum hisce & ſimilibus nituntur principiis: *Illa quæ hodie non fiunt, olim fieri non potuerunt.* Vel, illa quæ ſunt tantiſper ſtupenda, vera eſſe non poſſunt, neque iis fides adjungenda eſt. Vel denique, nihil credendum, quod propriis oculis à nobis conſpectum non ſit &c.

Vide Celeberrimi JOH. ALPHONSI TURRETTINI Vol. II. Diſputationum Diſſert. III. §. XXXVI. Diſſ. XI. §. X. Diſſ. cit. §. XLII.

§. CCXXXVI.

γ. Quod ſi in Hiſtoriis & Chronologiis ſacris multa obſcura videantur, in profanis major difficultatum numerus, multa adhuc obſcuriora in iis, multa magis perplexa erunt; quarum tamen autoritas, ac generalis veritas propterea non negatur.

§. CCXXXVII.

δ. Nihil denique Sacri Codicis divinæ Autoritati, aut Sacroſanctæ Religionis eſſentiæ, detrimenti afferri, pro certo habendum eſt, licet ſtatuamus, in Chronologicis quibusdam parvi momenti

menti mendas irrepſiſſe, dum nemo ſtatuere vel poſcere queat, ut omnes Librarii ſive Exſcriptores & Typographi, tam veteres quam moderni, infallibiles & non errandi privilegio donati ſint; ſufficit in iis, quæ alicujus momenti ſunt reſpectu Salutis noſtræ conſequendæ, nullos aut errores aut difficultates demonſtrari poſſe, ſufficit etiam tales reperiri Codices, in quibus vera Lectio adhucdum obtinet.

Dum dico difficultates, quæ deprehenduntur, Chronologicas, non res magni momenti reſpicere, non hoc volo innuere, quod narrationes nullius uſus in S. Litteris invenias; ſed hoc dico, ita comparatas eſſe difficultates illas, ſive errata apparenter talia, ut rei Veritati nullum afferre poſſint damnum, & licet, quomodo illa concilianda ſint, ignoremus, notitiæ noſtræ Theologicæ id nihil nocere queat.

§. CCXXXVIII.

Ab obſervationibus nonnullis generalibus accedimus nunc ad reſponſiones ſpeciales. *Prima* nimirum *Objectio* ad hoc genus pertinens, reſpicit integram Veteris Teſtamenti Chronologiam, tam ante quam poſt diluvianam, quæ cum Chinenſium, Ægyptiorum aliorumque Populorum minime convenit: Neque ſufficientem adeſſe rationem, arbitrantur Adverſarii, cur omnium reliquorum Populorum Hiſtoriæ & Chronologiæ, ceu mere fabuloſæ, rejiciendæ ſint. Chinenſium præcipue ſubleſtæ fidei eſſe nequaquam poſſe, dum omnia Hiſtorica ac Chronologica ibi ſumma cura, & nonniſi publica autoritate, adhibitis omnibus veritatis cautelis, litteris conſignentur.

Le MARQUIS D'ARGENS, celebris Autor ex iis qui hodie cogitandi Libertatem quammaxime amant, ſententiam ſuam hac de re hiſce exprimit verbis, *Philoſophie du bon-ſens*, *Reflex.* I. §. IV. „Nous n'avons „juſqu'au déluge aucune Idée de ce qui eſt arrivé, que „dans les Livres de Moïſe, car ſi nous voulions con„ſulter les auteurs Hiſtoriens, qui peuvent nous inſtrui„re des tems plus éloignés, & ſi nous nous arrétions „aux Annales des Chinois ou des Ægyptiens, nous „ſerions obligés de rejetter la Geneſe comme un li„vre apocriphe; puiſque les Ecrivains de cette na„tion font remonter les commencemens de leur Hi„ſtoire à pluſieurs milliers d'années avant la Creation „du Monde. La foi & la Religion nous obligent à „ne point approfondir cette queſtion: Ainſi de ce „qui s'eſt paſſé avant le déluge nous ne ſavons que „ce que Moïſe nous en a appris, & qui n'eſt pas „bien conſiderable. . . Il ne marque rien des pre„miers Ægyptiens, des Æthiopiens & des Chinois. „Nous avons cependant des fragmens de leur Hiſtoi„re, qui n'ont point été inventés aprés coup, & „dont la Verité eſt authentique, mais il y a appa„rence que chaque Nation a eu ſon Moïſe, (je le „regarde ici comme un ſimple Hiſtorien,) qui aura „voulu faire honneur à ſa Nation, ſans ce ſoucier d'il„luſtrer les autres. Quand nous aurions les Ecrits „perdus, ils nous deviendroient inutiles pour notre „éclairciſſement: Nous ne pourrions en faire plus „d'uſage, que des Annales des Chinois & des mor„ceaux qui nous reſtent dans Herodote & Diodore „de Sicile; & comme ſans doute ils ne s'accorde„roient pas avec la Geneſe & les autres Livres ſaints, „la Foi nous interdiroit un examen, dont le reſul„tat pourroit lui être contraire. *In Notis adhuc ſe„quentia adjicit*: Les Hiſtoriens Chinois ſuppoſent „comme une choſe conſtante que Fo-hi, leur pre„mier Roi, a monté ſur le Trône 2982. ans avant „Jeſus Chriſt, ce qui fait remonter la fondation de „leur Empire de trois cens ans audelà du Deluge. „*LENGLET*, *Methode d'étudier l'Hiſtoire dans „ſes Cartons retranchés, & conſervés dans Beyeri*

„*Me-*

„*Memoria Hiſt. Crit. Librorum rariorum.* pag. „171. Moïſe à la Verité ne marque rien des premiers „Ægyptiens, des Æthiopiens, des Scythes & des „Chinois; cependant on n'oſeroit avancer que les „fragmens ſi ſûrs qui nous reſtent de leur Hiſtoire, „ſoient des Fables inventées après coup, pour orner „chacune de ces Nations. LENGLET la même. Si „l'on convient, cher Eunuque, de la vérité de ces „Hiſtoires qui font mention de ce que les Rois d'Æ„gypte on fait avant le déluge, quelle raiſon au„rons nous de douter des fragmens de Manethon, „Prêtre Egyptien, ou de la Genealogie & Succeſſion „des Rois d'Egypte, que nous a donnée Herodote, „ou de la Chronologie du même, puis demélée „par Diodore, qui porte le Regne des Ægyptiens „plus de mille ans audelà de toutes les autres ancien„nes Epoques de la Création, à la reſerve de celles „des Aſſyriens, ou des Chinois, & des Indiens, qui „vont encore plus loin dans l'Antiquité: MARANA „Eſpion dans les Cours des Princes Chrétiens Tom. „IV. Lettre XLVI. pag. 189.

§. CCXXXIX.

Non dubitamus magnam iis hunc difficultatem videri, quibus nihil magis curæ cordique eſt, quam ut Libros Biblicos omni ſua autoritate privare queant: Longe aliter ipſis videretur, niſi tanto adverſus revelatam Religionem odio tenerentur. At ſi dicant, quemvis Populum ſuum habuiſſe Moſen Hiſtoriographum, qui Gentis ſuæ gloriam quæſiverit. Quæſo *a.* ex ipſis, quare potius ſupponant, alia ſcripta, quam vero Moſis, eſſe authentica? Quosnam hujus rei characteres, quænam documenta habeant? Annon ex præconcepta contra Revelationem opinione id fiat, ut potius aliis quam Moſi credant? Annon aliæ interveniant rationes, quæ proprie ad hoc

 nihil

nihil pertinent, cujus gratia Moſen ceu teſtem fide minime dignum rejiciunt?

§. CCXL.

β. Judicem infallibilem hac in re nullum habemus, qui judicium ferre poſſit, quisnam ex vetuſtiſſimis illis Hiſtoriographis alteri præferendus ſit. Ex Characteribus ergo ſcriptorum illorum intrinſecis id dijudicandum eſt: Moſen jam Capite VI ab impoſtura liberavimus, illumque ex mandato divino egiſſe monſtravimus, & Librorum Biblicorum divinam Originem Cap. III. in genere demonſtravimus.

§. CCXLI.

γ. Sed licet hæc pauliſper ſeponamus, Moſenque ceu merum Hiſtoriographum humanum conſideremus, haud exigua tamen deprehendimus in Libris illius præ omnibus reliquis illius temporis Hiſtoriographis prærogativa, quæ authentiæ illorum fidem faciunt. Integer enim *primo* in ſcriptis ejus deprehenditur Hiſtoriarum nexus atque ordo, ut narrationes illius non tantum ſint manca quædam fragmenta. Nullæ *ſecundo* ibi deprehenduntur contradictiones, ſed optime omnia inter ſe conſpirant & conciliari poſſunt. *Tertio* nullis referta eſt illius Hiſtoria abſurditatibus craſſisque fabulis. Ut licet quædam videantur ſtupenda, & ab iis quæ hodie fiunt aliena, haudquaquam tamen ſunt impoſſibilia; ſed illarum rerum aut cum principiis rationis conformitas, aut ſaltem eas rationi non contrariari, facile demonſtrari poteſt. *Quarto* Hiſtoriam ſuam ab ipſis Mundi deducit originibus, illamque continua ſerie ad ſua usque tempora

pora proſequitur; quod nullus unquam præter eum Hiſtoriographus præſtitit. *Quinto* Mundi generisque humani ortum ita deſcribit, uti Rationi conforme eſt; In hoc omnes reliqui cœcutiunt. *Sexto* non in hoc vanam gloriam quærit, ut Populi ſui Origines à multis abhinc retro millenniis deducat, ſed per integram Genealogiam à ſtirpe derivat, ejusque ortum non admodum antiquum eſſe oſtendit. *Septimo* miſeram Populi ſui conditionem, ejus vitia, ſcelera propriaque peccata minime tacet, ſed fideliſſime omnia hæc litteris mandat. *Octavo* ſimpliciſſimo inſuper utitur ſcribendi genere, non ambiguis dictionibus, non figmentorum involucris, non jactationibus grandiloquis, ſed ſimplici & plano ſtilo omnia profert; ut alia brevitatis cauſſa nunc tranſeamus.

§. CCXLII.

f. Aſt quantum alia vetuſtiſſimæ Hiſtoriæ Documenta ab his diſtant! Nulla in iis Populorum origo oſtenditur; Nullus ibi deprehenditur ordo; mera fragmenta; nullæ rerum geſtarum circumſtantiæ, quæ ſaltem probabilitatis ſpeciem habeant; omnia fabulis involuta, ut verum à falſo in plurimis dijudicari haudquaquam poſſit. Huc omnia tendunt, ut oſtendant Populum ſuum antiquiſſimum eſſe. Verum quidem eſt juxta DIODORUM Lib. I. Sect. II. Tom. I. Ægyptiorum Sacerdotes Regni ſui initia jam à quindecim millenniorum tempore ante Olympiadem centeſimam quartam deducere: Et HEROD. Lib. XII. Tom. I. aſſerit: Quod Sacerdotes trecentorum triginta Regum nomina poſt Menes regnantium ſibi monſtraverint. Sed quis neſcit

in Hiſtoriæ Ægyptiorum confuſiſſima eſſe omnia, ut res longe difficillima ſit verum à falſo diſtinguere. Nuda Regum ſuorum proferunt nomina, ſine juſta Chronologia regiminisque circumſtantiis; plerorumque Regum nomina ex columnarum inſcriptionibus depromſerunt & veroſimiliter ita, ut ſi inſcriptio aliqua integram aliquam Sententiam effecerit, Sacerdotes, aut imperiti aut fraudulenti, ex qualibet voce Nomen proprium confinxerint & ita Regum ſuorum numerum magnopere auxerint.

§. CCXLIII.

1. Chinenſium Hiſtorias quod attinet; Licet ſequioribus temporibus in conſcribendis geſtis ſuis ſatis accurati fuerint, ab his tamen concluſionem univerſalem inferre minime licet, quod eadem cura omni tempore fuerit adhibita; cum multa fabuloſa ſive mythologica ibi occurrant, & ipſimet etiam ratione fundationis Regni ſui non omnes inter ſe conſentiant.

Le Pére *du HALDE Deſcription Géographique, Hiſtorique & Chronologique, de l'Empire de la Chine & de la Tartarie Chinoiſe* Tom. II. pag. 2. citante MARQ. D'ARGENS dit. „Les Hiſtoriens „les plus celebres diſtinguent dans la Chronologie „Chinoiſe ce qui eſt manifeſtement fabuleux, ce qui „eſt douteux & incertain, & ce qui eſt ſûr & indubitable. Ainſi ne voulant s'attacher qu'à qui „leur paroit avoir quelque fondement de Verite, ils „marquent d'abord comme une choſe ſûre, qu'on „ne doit faire nulle attention aux tems qui ont „précédé Fo-hi, lesquels ſont incertains c'eſt-à-„dire, qu'on ne peut les ranger ſuivant une exacte „& vraie Chronologie, & que ce qui précede Fo-„hi doit paſſer pour mythologique. . . . C'eſt là le „ſenti-

„ſentiment de preſque tous les Lettres ; *Monarchiæ autem Chinenſis fundationem per Fo-hi optimi Hiſtorici non trecentis ante diluvium annis, ſed ducentis poſt illud collocant, notante eodem autore: Addit his :* D'autres Auteurs Chinois ne font remonter leur Monarchie qu'au regne d'Yao, qui ſelon l'opinion des premiers, n'eſt que leur cinquieme Empereur.

§. CCXLIV.

Alteram huic Autor ſupra citatus adjungit *difficultatem*, quæ ipſi Libri Geneſeos Veritatem ſubruere videtur ; incredibilis ſcilicet & ſimul impoſſibilis hominum, ſpatio ducentorum annorum Diluvium inſequentium, multiplicatio ; quæ omnem fidem plane excedat.

Le *MARQUIS D'ARGENS Philoſ. du Bon-Sens* l. c. pag. 62. hisce eam objectionem proponit verbis : „ Les trois enfans de Noé ſont la ſource commune de toute l'Humanité, ou du moins l'aſſûre-t-on ainſi ; & cependant ces Empires, & ces grandes peuplades que nous decouvrons peu de tems aprés le Déluge ſemblent s'oppoſer à cette croiance. „La ſeule ſoumiſſion que nous devons aux Livres ſaints, peut autoriſer cette opinion qui s'accorde peu avec la raiſon, quoi qu'elle ne la heurte pas demonſtrativement. Et pag. 68. En effet, l'Hiſtoire des Nations eſt contraire à cette innotation générale de toute la terre. On trouve dans les tems les plus voiſins du Déluge pluſieurs grands Empires formés & exceſſivement peuples, la Syrie, la Chine, l'Egypte, l'Ethiopie, &c. Il eſt impoſſible que ſept ou huit perſonnes, dans l'eſpace de trois cens, & même de cent cinquante ans, ſi l'on veut pouſſer les choſes à l'étroite rigueur, puiſſent peupler d'auſſi vaſtes provinces que les païs que le Tigre & l'Euphrate parcourent, & qui furent habitées par les Enfantes de Noé - - - en ſuivant les „Hiſto-

„Hiſtoriens qui ont écrit le plus exactement, tels „que Manéthon, Herodote &c. on trouve l'Egypte „très peuplée cint cinquante ans après le Déluge, „& on y aperçoit les Arts cultivés. . . . Il paroit „donc impoſſible, que la terre ait pû être repeuplée „auſſi promptement, & ces grands Empires, où nous „voions la perfection des Arts & des Sciences, la „diſtinction des conditions, & des Etats, un gouver„nement, une Religion & une culte différent, mar„que presque evidente d'un peuple qui n'eſt point „nouveau, ſemblent s'oppoſer fortement à l'Univer„ſalité du Déluge.

§. CCXLV.

Ad quam difficultatem obſervandum eſt: α. quod ſi Scriptores vetuſtiſſimi de Imperiis aut Monarchiis loquantur, illarum magnitudo & ſubditorum numerus non tantus concipiendus ſit, qualis ſequentibus temporibus fuit. Ab initio enim aliquis ceu magnus & potentiſſimus Monarcha conſiderabatur, licet Imperium illius ſatis arctis adhuc circumſcriberetur limitibus. Et quamvis Monarchia aliqua in potentiſſimum & maximum Regnum pedetentim excreverit; inde tamen minime ſequitur, illud tale ſtatim poſt diluvium fuiſſe.

§. CCXLVI.

β. Mirum non eſt, ſi Hiſtoriographi, qui Populi ſui gloriam per hoc maxime extollere ſtudebant, ut illum antiquiſſimum eſſe oſtenderent, antiquiſſimis etiam temporibus eum jam numeroſiſſimum fuiſſe perhibeant; parum enim ſibi conſtitiſſent Hiſtorici, ſi à multis annorum millibus Populi ſui origines derivaſſent, ſimul vero ante parvum temporis ſpatium illum numero exiguo fuiſſe dicerent.

γ. Ad

§. CCXLVII.

γ. Ad Manethonis & Herodoti autoritatem ab Adverſariis provocatur. *Priorem* quod attinet, qui Dynaſtiarum Ægyptiacarum Chronologiam cor[illegible]nuit, hoc tenendum: quod & ipſe fabulis atque commentis indulſerit, ut antiquitatem, quam poſſet maximam, genti ſuæ tribueret, & ita illius vanitati conſuleret. Unde ipſe SYNCELLUS eum dicit ψευδηγορῦντα καὶ αὐτὸν, *falſa tradentem & ipſum*; ſcilicet æque ac Beroſum, Chaldaicarum rerum autorem pag. 18. Et illius ſcripta plena mendacii eſſe pag. 16. Neque ullo fundamento Chronologia illa nixa eſt; & probante HERMANNO CONRINGIO in *Adverſariis Chronologicis* Cap. 16. pag. 188. Ægyptii rerum ſuarum paulo antiquiorum certam Hiſtoriam Litteris conſignatam non habuerunt, ſed omnia ſua aut ex meris traditionibus, aut ex nonnullis monumentorum inſcriptionibus compilabant, eaque omnia pro lubitu explicabant, mutabant, augebantque.

§. CCXLVIII.

δ. Quam debili vero ea omnia, quæ ex Manethone afferuntur, nitantur fundamento, ex eo patet, quod aliter Dynaſtiæ iſtæ exhibeantur ex Veteri Chronico apud SYNCELLUM, aliter apud AFRICANUM, aliter apud EUSEBIUM, licet uterque ſua ex Manethone hauſerit. Ipſum enim Manethonis opus injuria temporum perditum, ſed quæ ſuperſunt nobis conſervata à JULIO AFRICANO, EUSEBIO & FLAVIO JOSEPHO. Chronicon vero Ægyptiacum, quod à SYNCELLO habemus, nihil aliud nonnullis videtur quam Hiſtoriæ Manethonis compendium,

in quo nomina tantum Regum in iſtis Dynaſtiis cum temporum deſignatione exhibentur. Ut breviter rem comprehendam, tam obſcura, tamque incerta ac fabuloſa in Ægyptiorum Hiſtoria pleraque ſunt, ut illorum hiſtorica fides cum Moſis æquiparari minime poſſit, nedum ut Moſaicæ narrationis Veritas per illam labefactari queat.

Vide quæ habet Cel. BUDDÆUS Hiſt. Eccleſ. Vet. Teſt. Tom. I. Per. I. §. X. pag. 70. 71. & in Proleg. §. XIII. pag. 21. 22. & ipſemet ſupra citatus Autor MARQ. D'ARGENS id, quod de fabuloſa Ægyptiorum Hiſtoria diximus, non negat, dum l. c. pag. 68. dicit: „Sans avoir égard aux fabuleuſes Chroniques „des Egyptiens, qui font rémonter à trente quatre „mille deux cens & un an la formation de leur Em„pire avant l'Etabliſſement de leur premier Roi.

§. CCXLIX.

HERODOTUM quod ſpectat, is nihil aliud præſtare potuit, quam ut bona fide Sacerdotum Ægyptiorum traditiones & Hiſtoriæ Ægyptiacæ monumenta conſuleret, eaque quæ veritati proxima ſibi videbantur in ſua transferret. Unde ſi fontes, ex quibus Hiſtoriam ſuam hauſit, impuri, ſi documenta quibus uſus eſt falſa fuere, ipſe vera nobis tradere nequaquam potuit; unde quæſtio ſemper eo redit: Num Hiſtoria ab ipſis Ægyptiis tradita non ſubleſtæ fidei & fabuloſa ſit? Quod nemo Adverſariorum negare audet.

§. CCL.

1. Quæ Adverſarii noſtri de impoſſibilitate tantæ humani generis multiplicationis proferunt, indeque contra univerſalem hominum per Diluvium perditionem argumentantur, tanti ponderis

deris non ſunt, uti videntur; Nam licet probare poſſint, aliquot ſæculis poſt cataſtrophen illam, Ægyptum aliasque Regiones maxime fertiles haud parvo incolarum numero habitatas fuiſſe; nullam tamen hæc contradictionem involvunt; *Ab una* enim *parte* non minus exaggerandus eſt hominum illorum temporum numerus; licet enim Chinenſium Ægyptiorumque Monarchia duobus poſt Diluvium Sæculis fundata fuerit, & de iis ceu potentiſſimis Hiſtoriographi loquantur, id comparate ad alia minora Regna intelligendum, quæ in ſequentibus temporibus extiterunt. Ab altera parte etiam hoc tenendum, quod ſi omnes circumſtantiæ humani generis multiplicationi faveant, illorum numerus brevi temporis ſpatio magnopere augeri poſſit.

Non nimirum opus eſt ut eousque progrediamur, ad hujus rei poſſibilitatem oſtendendam, quo progreſſus eſt Monachus ille citatus ab Autore ſæpius laudato, dans ſes Lettres Juives Tom. II. Lettre XXXV. p. 35. „Un Moine Nazaréen, qui a entré dans la diſcuſſion „de ces faits, pour en montrer la clarté & l'evidence, n'a pas trouvé de meilleur moien que de faire „des hommes à coups de plume. Il a fait une exacte ſupputation de fils, petit-fils, arriere-petits-fils &c. que quatre hommes pouvoient avoir „en deux cens ans de tems, & il a produit deux cens „ſoixante huit milliers ſept cen dix-neuf millions „de perſonnes; C'eſt-à-dire beaucoup plus qu'il „en fraudroit pour peupler cinq ou ſix Mondes com„me le nôtre. Son calcul d'Arithmétique n'a point „perſuadé ſes adverſaires. Ils on dit qu'on ne fai„ſoit pas les hommes en realité, comme on les fait „à coups de plume.„ In hoc quidem Acutiſſimus M. d'A. Monachum hunc recte exſibilat, quod in ſupputatione hac nimis accuratus fuit, & talia ſuppoſuit, quæ

quæ univerſaliter vera eſſe & ſemper accidere nequeunt. Neque etiam tanto hominum numero opus habemus, & infra unicam millionem ſubſiſtere poſſumus. Unde ſi ſupponamus excurrentibus duobus poſt Diluvium ſæculis ſexcenta hominum extitiſſe millia, Adverſariis incumbit, aut ut demonſtrent multo majorem eo tempore jam fuiſſe hominum numerum; vel ut demonſtrent, impoſſibile eſſe intra hoc tempus tot homines progenerari potuiſſe.

§. CCLI.

5. Quæ de artium cultura afferuntur, contra Diluvium univerſale plane nihil probant; cum ii, à quibus artes diſcere poterant homines, jam ante Diluvium vixerint. Noachus nimirum cum filiis ſuis plurima ſcire poterat, quæ ad artium culturam ſpectant; ut neceſſe haud quaquam ſit ſtatuere, omnes artes poſt Diluvium nova inventione opus habuiſſe. Quæ de Religionum differentia dicuntur, nihil aliud probant, quam corrupto hominum ſtatu brevi tempore plurimas ſectas, diverſas circa Religionem ſententias oriri poſſe. In Regiminis forma non potuit non ſtatim aliqua oriri differentia, cum mox ab initio plura extiterint familiarum capita & Domini.

§. CCLII.

Ex mera vero contradicendi libidine *alia objectio* formatur ab acutiſſimo Viro, de Gigantum genere adhuc poſt diluvium exiſtente, & de nuptiis filiorum Dei cum filiabus hominum Deo diſplicentibus deſumtam. Quibus tum Hiſtoriam antediluvianam, tum ipſam hominum per Diluvium perditionem dubiam reddere conatur, & magnopere ſibi in hac re applaudere videtur Vir celebris. Sed cum ipſa Biblia Sacra non inſpe-

xerit, ipſemet aliorum tantum fide agens, deceptus fuit.

M. d'A. l. c. pag. 62. in Not. ex *Lenglet Cartonis conſervés par Beyer* pag. 183. „De - là vient une „nouvelle difficulté dans l'hiſtoire ſainte, ſavoir, „quelle etoit cette race de Géans, qui ſubſiſta mé- „me long-tems aprés le Deluge, & quelles etoient „ces filles des hommes, dont Dieu deſapprouva ſi „fort l'alliance avec ſes propres enfans, qu'il ſe re- „pentit pour cela d'avoir créé les derniers Auroit- „il condemné cette Union, ſi les filles & les gar- „çons etoient ſortis d'une même ſource, lui, qui a „quelquefois permis ſous la Loi des alliances avec des „étrangers? l'Ecriture ne marque point qu'avant le „Deluge il y eût dans les enfans d'Adam une race „ou un peuple choiſſi. Des alliances n'auroient donc „point été alors regardées comme étrangeres; elles „n'etoient pas défendues, & par conſequent elles „n'auroient pas été ſi execrables que Dieu les a de- „clarées, ſi elles étoient faites avec de filles de la „même famille„ Vir Illuſtris deinde JUSTINI Apolog. I. pro Chriſtianis Edit. Colon. 1636. pag. 44. & ATHENAGOR. Legat pro Chriſtian pag. 27. Edit. Colon 1636. Interpretationes affert, de Angelorum cum hominibus concubitu; Auctoribus hisce addere potuiſſet IRENÆUM Lib IV. Cap VII. CLEMENT. ALEXANDR Lib. III. Stromat. TERTULLIANUM de velandis Virgin LACTANTIUM. Lib. II. de Orig. Error. Addit Vir illuſtris. „*Et* „*voici un autre Pére, qui traite tous ces raiſon-* „*nemens de fables puériles.* Divi CYRILLI al- „legatis verbis Lib. IX. *contra Julian.* Tom. „II. pag. 206. Edit. Baſil 1545 tandem concludit. „Quel eſt l'homme ſage & ſenſé, qui au milieu de „tant de difficultés, debattues ſi vainement par les „plus grands, les plus reſpectables Ecrivains, ôſe „prendre un parti? Combien de choſes auſſi obſcu- „res que la race des Géans dans l'Hiſtoire ſainte, & „expliquées auſſi contradictoirement?

§. CCLIII.

Aſt liceat mihi hic tanto Viro obloqui, & a. quidem de Gigantibus. Neſcio enim unde hancce Gigantographiam Vir acutiſſimus hauſerit, ut homines hos ceu peculiare quoddam genus, & ſtupendæ forſan magnitudinis, conſideret. Cavendum autem hic Adverſariis noſtris eſt, ne idem ipſis accidat, quod famoſo illi Don Quixottio de la Manche, qui Gigantomachias ſomnians in ipſas moletrinas, ceu Gigantes debellandos, fortiter, ſed fruſtraneo conatu incurrit. Vide l'admirable Don Quichote Tom. I. Cap 8. Vocabulum nimirum hoc, quod hanc hominum ſpeciem denotat, in Hiſtoria antediluviana occurrit. Gen. VI. 4. & in Poſtdiluviana Num. XIII. 33. Unde celebris Autor noſter concludit, homines hoſce, ſi vera nimirum ſit Hiſtoria Sacra, eſſe aliquod genus à reliquo humano genere diſtinctum, ab eadem vero proſapia originem ducens, quia certis hominibus ante & poſt diluvium idem epitheton imponatur; hæc enim niſi Viri illuſtris mens eſſet, argumentum hoc contra univerſalem humani generis per Diluvium perditionem, excepta Noachi familia, nihil valeret.

§. CCLIV.

Tenendum autem א. vocabulum נפילים, quod Beatus LUTHERUS haud male per *Tyrannos* reddit, derivari à נפל, quod ſignificat *cadere* ut & *irruere:* ותפל שבא Hiob. I. 15. ut *violentam invaſionem* denotet, & per conſequens נפילים *violentos invaſores*, qui fortitudine ſua imprimis præcellunt. Unde Chaldæus vertit per גבריא *viros fortes;* & Rabbi S. JARCHI eos ita nomi-

nominari putat, *quoniam irruerent & mundum ſibi ſubjicerent* שנפלו והפילו את העולם; à SYMMACHO hoc ſenſu vocantur *οἱ βιαῖοι.* Ut adeo fortitudinis laude hi celebres ſeſe fecerint. Illos vero etiam Corporis robore & præſtantia excelluiſſe non eſt quod negemus; ſed ab altera parte nec opus eſt, ut ſtatuamus, molem corporis & magnitudinis ſtaturam tantam fuiſſe, ut neceſſe ſit ſtatuere, illos [illegible]ne aliud hominum Genus fuiſſe. Neque alio ſenſu vox hæc Num. XIII. 33. venit, ubi etiam homines fortiſſimos, violentos invaſores atque latrones denotet; qui propter res ſtrenne geſtas terribiles alii ſeſe fecere, quique omnino corpore etiam robuſti erant, uti hodierno etiam tempore Populi, Familiæ, Homines, hac fama alios præcellunt. Exploratores vero terræ Cananeæ eorum proceritatem ſtudio exaggerarunt, uti ex hiſtoria liquet. כ. Non vero unicam etiam poſt diluvium familiam hanc ob cauſſam celebrem fuiſſe, patet ex Deut. II. 10. 11. ubi duo Populi ſive familiæ hac in re comparantur, Emim & Enakim, qui ambo Populus magnus & robuſtus fuerunt.

§. CCLV.

Senſus ergo loci Gen. VI. 4. hic eſt: Inter alia ſcelera, propter quæ Deus humani Generis extirpationem decrevit & judicium illud univerſale ſecum ſtatuit, etiam injuſtitia fuit, dum tales extitere qui vi alios oppreſſerunt, & propter commiſſa homicidia maxime terribiles aliis fuere; uti autem jam antea inter Caini poſteros fuere, qui *violentos invaſores* ſeſe exhibuerunt,

runt, ita exemplum illorum etiam ſecuti, quos Viri ex Sethi familia oriundi, cum filiabus hominum ſive Cainitidis procrearunt, qui etiam ad inſtar Cainitarum homines violentos & fama terribiles ſeſe oſtenderunt. Unde locus ita verti debet; *Erant eo tempore in terra Cainitarum homines audaces atque violenti. Accedebant eo ex illis potentum connubiis nati Heroes, homines ab omni memoria celebres.*

§. CCLVI.

β. In hoc porro magnopere cœcutit LENGLETUS à Viro illuſtri citatus, dum aſſerit in S. Litteris nullibi indicari, quod ante Diluvium Populus aliquis aut Familia electa fuerit, alia vero rejecta, neque adeo commixtionem per nuptias Deo diſplicere potuiſſe. Sed nemini, qui vel quartum tantum Geneſeos Caput perlegit, non conſtat, iter ipſum jam Cainum & Abelem fratrem magnum apud Deum diſcrimen fuiſſe, ut alterius Deum colendi ratio à Deo approbata, alterius vero rejecta fuerit. Et cum Cainus perverſum ſuum animum in hoc præcipue oſtenderet, quod fratrem ſuum occidit, à Deo maledictus fuit; loco Abelis autem Deum alium, ſcilicet Sethum, ſubſtituit Gen. IV. 25. ut adeo totum Genus humanum in duos hoſce cœtus diviſum fuerit; quemadmodum alias probitas improbitasque duos ſemper hominum cœtus facit; uti autem moribus & vitæ inſtituto diverſi erant Sethitæ & Cainitæ; ita etiam ſedibus ipſos diſtinctos fuiſſe, neque una habitaſſe admodum probabile ſit ex Gen. IV. 16. Ex hac diverſitate factum fuit, ut poſteri Sethi בני אלהים

Filii

Filii Dei; poſteri autem Caini בני אדם *Filii hominis* vocarentur.

Vide Celeb. BUDDEI Hiſt. Eccleſ. Vet. Teſt. Per. I. §. XXXVII. pag. 126.

§. CCLVII.

Promiſcui autem Sethitarum cum Cainitidis concubitus Deo eam præcipue ob cauſſam diſplicebant; quod ob cupiditates ſolum carnales fierent, & per familiare illud commercium etiam Sethitæ ad vitam ſceleſtam abriperentur, ut ratione vitæ morumque nulla amplius inter duas has lineas differentia fuerit. Cum enim antea vitæ innocentia atque ſanctitate Sethitæ præcellerent, per matrimonia illa libidinoſa effectum fuit, ut Civitas Dei cum Civitate Diaboli commiſceretur, & totum Genus humanum in univerſalem perniciem prolaberetur. Siquidem etiam liberi, ex matrimoniis iſtis Deo diſplicentibus nati, Cainitarum exempla plane ſequebantur, à majorum ſuorum Virtute degenerantes illæ vitæ inſtituto ſeſe dedebant, propter quod Cainitæ Nephilim dicti ſunt; Quæ ratio illa eſt, à Lengleto non perſpecta, cur Deus concubitus illos non approbaverit.

§. CCLVIII.

Si vero Veteres Eccleſiæ Patres in explicanda hac Hiſtoria inter ſe diſſentiant, mirum non eſt, dum hoc in omnibus diſciplinis accidere ſoleat, & cuivis id eligere liceat, quod veritati maxime conſentaneum ſibi videtur, quodque cum verbis & contextus ſignificatione convenit. Et id præcipue cavendum, ne difficultates ibi quæ-

rantur, ubi revera nullæ ſunt, aut ſi ſint, falſa tantum aliqua explicatione nituntur.

§. CCLIX.

Nihil porro magis, quæ *nova Difficultas* eſt, Adverſariis noſtris Moſis Hiſtoriam improbabilem reddit; quam illa Diluvii univerſalitas, quo univerſum Genus humanum perditum fuit. Cum illud cauſſis phyſicis adſcribi haudquaquam poſſit, ex quo concludunt, dubia eſſe quæ hac de re in S. Litteris traduntur.

Propterea Vir illuſtris M D'ARGENS *Philoſ. du Bon-Sens*, Reflex. I. §. IV. ut Hiſtoriæ antiquiſſimæ incertitudinem oſtenderet, etiam hic difficultatem quæ-rit, dum pag. 65 dicit: „La poſſibilité Phyſique „d'un Deluge univerſel dans l'état préſent de la ter-„re, forme une ſeconde difficulté, qui n'eſt pas „moins conſidérable, que la promte multiplication „qu'on ſontient s'être faite après cette inondation. „*Et Lettres Juifs* Tom II Lettre XXXV, pag. 36. 37. oſtendit Diluvii impoſſibilitatem ex eo, quod ex obſervationibus MERSENNI viginti quatuor horarum tempore imbre etiam fortiſſimo aqua non altius quam ad menſuram ſex pedum aſcendere poſſit, ut adeo quadraginta dierum ſpatio ſupra altiſſimos Montes excreſcere minime poſſit: Ex Lengleto autem l. c. eandem impoſſibilitatem probare allaborat, & nonniſi cauſſas phyſicas inundationis alicujus particularis eſſe potuiſſe ex eo oſtendit, quod S. Litteræ nonniſi cauſſas naturales proferant, per quas diluvium hoc ortum fuerit & inundatio iterum ceſſaverit.

§. CCLX.

Non diffitemur, magnum inter Viros Eruditos in hujus rei explicatione eſſe diſſenſum. Neque aliter fieri poteſt in re, quæ vetuſtiſſimis jam temporibus ſemel tantum contigit, ab hiſtoriographo breviſſime delineata, & omnino plane

plane particulare quid fuit, cujus modum propterea totum nobis perſpicere non licet. Ignorantia vero noſtra rei certitudini nihil officit, neque factum aliquod ideo à Philoſopho negatur, eam ſolum ob cauſſam, quia nonnulla in illo deprehendit, quorum veram rationem & cauſſam non concipit; Sed manifeſtæ adſint oportet contradictiones, antequam ceu impoſſibile quid negari poteſt. Quod ceritudinem vero moralem, oportet aliud proferat & contradicat Hiſtoriographus aliquis fide longe dignior.

§. CCLXI.

Tota de Diluvio quæſtio ad hæc tria referri poteſt: α. An illud ita univerſale fuerit, ut totus Terrarum orbis circumquaque tanta Aquæ copia tectus fuerit, ut illa altiſſimos etiam montes quindecim ulnis ſuperaverit? β. An vero per Diluvii univerſalitatem nihil aliud intelligatur, quam regiones tunc temporis habitatas ſolas inundatas fuiſſe, ut univerſalitas tantum reſpectum hominum intelligenda ſit? γ. An denique in una tantum Religione magna quædam inundatio facta fuerit, & magna in aliis regionibus pars ex humano Genere conſervata ſit?

§. CCLXII.

Primæ qui addicti ſunt Sententiæ in genere putant, ſatius eſſe admittere miracula, quam Moſaicæ narrationis veritatem in dubium vocare; ſtatuunt propterea miraculum maximum: Scilicet aquam in orbis terreſtris ſuperficie ita auctam fuiſſe, ut quacunque patet Terrarum orbis aquis involutus fuerit; ut tanta circum-

quaque fuerit earum altitudo, quanta in S. Litteris in locis illis fuiſſe deſcribitur ubi Noachus cum ſuis commorabatur. Ad hanc tuendam opinionem iterum ſtatuunt, aut aquas à Deo creatas fuiſſe, aut immenſam aquarum ſubterranearum copiam divina Potentia erupiſſe, & omnes cœli nubes atque vapores in aquas condenſatos fuiſſe, ut hac ratione ad orbem mundandum aquæ ſuffecerint; aut aliam telluris ante Diluvium fuiſſe formam, uti BURNETUS in *Theoria Telluris Sacra* Lib. I. Cap. II. pag. 4. ſeqq.

§. CCLXIII.

Alii autem, qui ſecundam fovent ſententiam, Mir. ula præter neceſſitatem augere nolunt, neque ad humanum genus perdendum opus fuiſſe putant, ut totus qua patet Orbis aquis involveretur; ſed ad finem Diluvii conſequendum ſatis fuiſſe, ut ea Terra pars inundata fuerit quæ tunc temporis habitata erat, ut hac ratione Diluvium quidem particulare fuerit reſpectu Orbis terreſtris, univerſale tamen ratione Generis humani perdendi.

Nihil obeſſe, quo minus Diluvium hoc ſenſu etiam particulare dici poſſit, exiſtimat Eruditiſſ. EDUARDUS STILLINGFLEETUS Orig. Sacr. Lib. III. Cap. IV. §. III. Et CLERICUS etiam ad Gen VIII, 19. huic favet Sententiæ dum dicit: „Fortaſſe Regio„nes, quæ inter quatuor Maria, Perſicum, Caſpium, „Euxinum & Syriacum, inter quæ Tygris & Euphra„tes, pluraque alia flumina maxima intercipiuntur, „erumpentibus omnibus aquis, & illuc divina „Potentia congeſtis, omnium terrarum nubibus, at„que in humorem denſatis, inundatæ fuere.

§. CCLXIV.

Ultimi denique omnes homines excepta Noachi Familia aqua ſuffocatos fuiſſe, negant, ſed tantum Provinciam aliquam hoc divino judicio afflictam perhibent. Quam vero ſententiam cum Hiſtoria Sacra conſiſtere non poſſe ii præcipue oſtenderunt, qui ISAACI PEYERERII de Præadamitis opinionem refutarunt, uti NATALIS ALEXANDER & Celeberrimus BUDDEUS H. E. V. T. Per. I. Sect. II. §. III. pag. 147. Hoc præcipue nomine quod Deus diſerte juſſerit ex omni carni & omni animante paria in arcam intromittere ad ſpeciem conſervandam Gen. VI. 19. & quoniam Moſes confirmet, omnia reliqua periiſſe animalia Gen. VII. 21. Addi poteſt Gen. VI. 17. Cap. VII. 22. 23.

§. CCLXV.

In hoc igitur Sententiarum divortio aut ea eligenda eſt, quæ cum S. Litteris & ſimplicitate verborum optime convenit; aut alia & melior afferenda; aut denique demonſtrandum, univerſi Generis humani per Diluvii aquas perditionem, qualem illam Moſes deſcribit, plane impoſſibilem eſſe; aut Moſen Hiſtoriographum fide dignum non eſſe, oſtendendum eſt, ut tota illa hiſtoria falſa ſit. Hoc ſi non præſtent Adverſarii, ex noſtra ignorantia fruſtra contra rei hujus veritatem argumenta afferunt; propter id enim quod in re aliqua obſcurum nobis videtur, ipſa res negari à nemine ſapiente poteſt.

§. CCLXVI.

Ea vero, quæ Illuſtris Autor ex MERSENNI obſervatione affert, plane nihil probant, non

tantum quia inundationis illius præter pluviam alia additur cauſſa, ſed ipſa etiam obſervatio illa Merſenni ſalſa eſt, ex noviſſimis enim experientiis abunde conſtat, vel intra quartam horæ partem tantam pluviæ copiam in ſpatio ſatis anguſto decidere poſſe, ut breviſſimo tempore integræ domus & muri ſubruantur, pecora cum hominibus ſuffocentur.

§. CCLXVII.

Uti res maximi momenti, quæ in Geneſeos Libro narrantur, Antiſcripturariis ſuſpectæ videntur, ita etiam multo probabiliora ipſis apparent, quæ Hiſtoriographi Gentiles de Populi Iſraëlitici ex Ægypto exitu dicunt, quam quæ Moſes hac de re prodidit.

M. D'ARGENS *Phil. du Bon - Sens* l. c. pag. 72. dit: „Moiſe, Joſeph & tous les Ecrivains Juifs ont parlé „magnifiquement de la célébre ſortie de leur nation „hors de l'Ægypte, & ils ont inféré dans leurs Ouvra„ges des Miracles qui arrivérent pour en favoriſer l'e„xecution Nous trouvons que les Auteurs Egyptiens, „& ceux des autres Nations, Gens d'auſſi grande „Autorité que Joſeph, en ont parlé avec le dernier „mépris. Pluſieurs Hiſtoriens, & Manéthon, Prêtre „Egyptien. appellent les Juifs une troupe de Gens „ſales & lépreux. Ils diſent qu'ils furent chaſſés du „pais par Amenophis, qui regnoit alors & qu'ils s'en „allerent en Syrie, ſous la conduite de Moiſe, Prê„tre Egyptien. Si cette opinion n'ètoit point con„traire à l'Ecriture, elle ſeroit d'autant plus proba„ble, qu'il paroit que Moïſe avoit conſervé dans „la Religion judaique bien des cérémonies Egyptien„nes- - - Tacite, dont l'autorité eſt d'un ſi grand „poids, entre dans un détail beaucoup plus circon„ſtancié. Il dit que Moïſe, un des lépreux éxi„lês, étant un homme d'Eſprit, & qui avoit par„mi eux de la reputation, voiant leur accablement, „les

„les pria d'avoir bon courage, & que s'étant fait „declarer leur Capitaine, il devint leur Legisla- „teur, & les conduiſit par les deſerts d' l'Arabie. *Plurimi Autores conſentiunt, orta per Ægyptum tabe quæ corpora fœdaret; Regem Occhorim, adito Hammonis Oraculo, remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum, ut inviſum Diis, alias in terras avehere juſſum. Sic conquiſitum collectumque vulgus, poſtquam vaſtis locis relictum ſit, cæteris per lachrymas torpentibus, Moſen unum Exulum monuiſſe, ne quam Deorum hominumve opem expectarent, ab utrisque deſerti, ſed ſibimet ut Duci cœleſti crederent, primo cujus auxilio credentes præſentes miſerias pepuliſſent.* TACITUS Lib. V. addit illuſtris Vir: „Si l'Ecriture „ne determinoit pas notre ſentiment, vous voiez, „combien il ſeroit difficile de pouvoir fonder aucu- „ne certitude ſur des opinions auſſi oppoſées les „unes aux autres. Les auteurs Juifs nous aſſûrent „des faits démentis par les Egyptiens. L'apparence „ſemble être pour des derniers; mais la Religion „parle en faveur des autres.

§. CCLXVIII.

At neſcio, quare fides potius habenda ſit hominibus extraneis, falſa veris miſcentibus, hiſtoriæ narrationem ab Egyptiis, qui Judæos odio quam maxime proſequuntur, habentibus, rerum vero judaicarum plane imperitis, quam vero Moſi ſcriptori non tantum domeſtico, ſed omnes etiam veracis Hiſtoriographi Characteres habenti. Et licet hæc TACITI atque JUSTINI fabula tam probabilis Viro acutiſſimo videatur, maxime tamen ab ipſo TOLANDO Antiſcripturariorum Principe ceu inepta atque inſulſa improbata eſt; Ut adeo id, quod uni ex Revelatæ Religionis hoſti-

hoſtibus maxime probabile videtur, ab altero exſibiletur; unde apparet, quam varium ſit contradicendi ſtudium atque pruritus.

Illuſtris M. D'ARGENS TACITUM conſiderat ceu Hiſtoricum maximæ Fidei atque auctoritatis, neque à nobis negatur, illum unum ex probatiſſimis profanis Scriptoribus eſſe; ſed quæ Gentis Judaicæ originem atque ex Ægypto exitum ſpectant, gravis hic Autor magnopere cœcutit, & nonniſi Ægyptiorum, Gentis Judaicæ Hoſtium infenſiſſimorum, fide ſtetit Hauddubié vero Vir illuſtris, & qui cum eo faciunt Naturaliſtæ, lubentius TOLANDUM quam me audient, quapropter illius, quæ hac de re habet, verba citabo: Extant illa Originum Judaicarum §. XI. pag. 141. 142. „Rejicienda, inquit, penitus ſunt, quæ „Tacitus habet de Cretica eorum proſapia cui nec „ipſe fidem facit; quaſi Judæi ab Ida monte ſic dicti „eſſent. Non firmiori nituntur fundamento, quæ „narrat de Ducibus Juda & Hieroſ lymo, aut de ortu „Judæorum Aethiopico. Minus adhuc attentionem „meretur infelix illa conjectura, quaſi Solymi Homerici Urbi Hieroſolymitanæ nomen feciſſent. Nec „ſine riſu audienda, quæ de Saturni aut Bacchi cul„tu haud minore fuerunt ſtoliditate credita quam ficta. „Libenter inſuper concedo, quod eo tempore, quo „vixit Tacitus, multa falſa adverſus Judæos, tanquam „vulgo odioſam gentem, paſſim jactabantur: Inter „quæ non negaverim iſtam eſſe calumniam, qua mul„toties vexati ſunt, illos nempe fuiſſe hominum col„luviem, ſcabie, lepra, ac impetigine affectam, qui, „à Rege Bocchori ex Ægypto expulſi, Syriæ partem „occuparunt. Eadem eſto de Juſtino, Helladio, aliiſ„que cenſura.„ Hactenus TOLANDUS. Hæc ideo allegavimus, ut inde appareat uni Antiſcripturario præ ipſa Hiſtoria Judaica id majorem veri ſpeciem habere cenſeri, quod alter pro mera calumnia habet. Hanc vero calumniam ex perverſa Ægyptiorum erga Populum Judaicum mente originem duxiſſe oſtendit JAC. FAYUS in defenſione Moſis & Gentis Judaicæ Cap. VI. §. II. pag. 109. „Hoſtes enim, inquit, Ju„dæorum

„dæorum his & ſimilibus opprobriis Gentem illam „adſpergendi occaſionem arripuerunt ab illis plagis, „nominatim ab illis puſtulis ulceribus, quibus ſui po„puli cauſſa Ægyptios afflixit Deus: Deinceps Ægyp„tii, ex odio & invidia & ad illam infamiam de„teſtandam, illos putidos morbos quibus ipſimet af„flicti fuerant, in Hebræos verterunt. Alii autem po„puli ab Ægyptiis decepti Judæos iisdem probris ad„ſperſerunt; unde factum eſt, ut plures Scriptores „Græci & Latini, ut Diodorus Siculus, Appion, „Trogus Pompejus, Tacitus &c. falſo tradiderint, „Judæos ſcabie, lepra & impetigine tactos ex Ægyp„to pulſos eſſe, ne eorum morbis inficerentur Ægyp„tii: Hucusque FAYUS.„ Vide etiam Ven. BUDDEUM H. E. V. T. Per. II. §. XII. pag. 439.

§. CCLXIX.

Moſen vero Imperatorem Legislatorem, qui commercium cum Deo finxerit, minime fuiſſe, Cap. VI. probavimus, unde hic reſponſioni ad hanc difficultatem ſuperſedemus.

Non nimirum improbat, ſed approbat TOLANDUS, quod etiam Moſes à Diodoro & Strabone inter eos numeretur, qui ſimulabant ſe ſuas Leges & Dogmata à Diis accepiſſe. Verba hæc habet *Adeiſidamon* §. VI. pag. 8. „Eadem omnino de multis aliis Legislatori„bus, præſertim vero cum Religiones aut ſacra inſti„tuiſſent, referunt probatiſſimi Scriptores, & ſimplex „credidit Vetuſtas. Ita Delphis Lycurgus ab Apolline „& Minos à Jove in antro Dictæo, ſua omnia di„diciſſe, & comminiſcebantur; ut homines nempe, di„vina Autoritate devincti, legibus ab ipſis prolatis obe„dirent. His atque ſimilibus Moyſen, Hebræorum „Nomotheten, aſſimilare non addubitat Diodorus Si„culus Lib. I. Sed in hac Moyſis cum aliis Prophetis „& Legislatoribus comparatione, multo adhuc copio„ſior eſt Strabo Geographus Lib. XVI „ Non quidem hic expreſſis Verbis celebris Autor hanc Diodori & Strabonis Sententiam approbat, ſed tamen nec eam

vult

vuit improbare; Unde *Orig. Jud.* §. II. pag. 103. hæc de his addit: *At dicis* (loquitur ad Auguſtum Samſonium) *te ſummopere mirari, quod tam fidenter ſcripſerim, Strabonem Geographum, Moyſen cum aliarum gentium Prophetis & Legislatoribus comparaſſe, quaſi eodem eſſet uſus commenti genere, Leges nempe ſuas ad Deum Auctorem referendo: quum maximus imprimis Huetius, Epiſcopus Abrincenſis, in Demonſtratione Evangelica Strabonem vocet Virum pretii quantivis, qui de Moyſe & Judæis ſummo candore diſſeruit. Prop. IV, Cap. I. §. 42. Ut ſummum ergo ipſius Huetii candorem perſpicias, Vir candidiſſime, non ſolummodo nunc, ut antea, Strabonem aſſero Moyſen cum Minoe, Lycurgo, Zamolxi, & id genus plurimis ſine ullo diſcrimine comparaſſe; ſed eum quoque de Religione Judaica, de Gentis Origine, deque ipſo Moyſe, narrationem omnino diſcrepantem ab illa, quæ habetur in Pentateucho, inſtituiſſe.* Optime Autor Sereniſſimus tentaminis Critici in Machiavelli Principem; *Anti Machiavel ou Eſſai de Critique ſur le Prince de Machiavel*; Edit. Marſ. pag. 45. ad Cap VI, obſervat, Moſen cum reliquis Legislatoribus comparandum minime eſſe. MACHIAVELLUS aſſerit: „Moiſe, Cirus, „Theſée & Romulus n'euſſent jamais pû faire obſer„ver longtems leurs loix, s'il euſſent été déſarmés, „ainſi qu'il eſt arrivé de notre tems au Jacobin Jè„rome Savanarole, qui ſe perdit faute d'avoir la for„ce de faire perſévérer dans leur Créance ceux qui „avoient cru ſes paroles, & de les faire croire aux „Incredules. Et Livre III. de ſes diſcours au Chap. „XXX. aſſerit: Quicunque lira la Bible de ſens raſ„ſis, verra que Moiſe, pour rendre ſes loix inviola„bles, fut forcé de faire mourir une infinité d'hom„mes, qui par envie s'oppoſoient à ſes deſſeins. „Moiſe aiant aſſemblé les Iſraëlites, il leur dit ces

paro-

„paroles, *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël. Po-„nat Vir gladium ſuper femur ſuum: ite & re-„dite de porta usque ad portam per medium Ca-„ſtrorum, & occidat unusquisque fratrem & „amicum, & proximum ſuum. Feceruntque „filii Levi juxta ſermonem Moyſi, ceciderunt que „in die illa quaſi viginti tria millia hominum* „(Exod. 32.). De Savanarola vero dicit: qu'il avoit „perſuadé au Peuple de Florence, qu'il parloit avec „Dieu, (Diſc. Lib. Cap. XI.) *Ad hæc Sereniſſi-„mus Commentator hæc habet:* Il ſemble d'ail-„leurs que Machiavel place aſſez inconſidérément „Moïſe avec Romulus, Cyrus & Théſée: Moïſe „étoit inſpiré; s'il ne l'avoit pas été, on ne pour-„roit le regarder alors que comme un impoſteur qui „ſe ſervoit de Dieu, a peu près comme les Poëtes „employent leurs Dieux pour ſervir de Machines „quand il leur manque un denouëment Moïſe, re-„gardé comme un inſtrument unique de la Provi-„dence, ainſi qu'il l'étoit, n'a rien de commun avec „les Legislateurs qui n'ont eu que la Sageſſe humai-„ne en partage- - il faut adorer en lui la Providen-„ce, & examiner la prudence des autres.

§. CCLXX.

Multo probabilior etiam TACITI Hiſtoria quam MOSIS videtur Adverſariis noſtris, de modo, quo Moſes Populum Iſraëliticum aqua carentem potavit; dum in Sacris Litteris miraculo id tribuitur, apud Tacitum vero Moſes fontem aliquem, Aſinorum ſylveſtrium ope, inveniſſe dicitur.

MARQUIS D'ARGENS Philoſ. de Bon-Sens Reflex. I. §. V. fere ab initio hac de re Sententiam ſuam profert: „Si nous n'étions pas obligés de nous „ſoumettre dès que l'Ecriture a parlé, je Vous prie „de juger, de ce que nous penſerions de cet endroit „de

„de la Bible, où il eſt dit que les Iſraëlites, mou-
„rant de Soif dans le déſert, Moïſe fit ſortir de l'eau
„d'un Rocher, qu'il frappa avec une Verge. Voici
„comme Tacite raconte ce fait. *Sed nihil æque*
„*quam inopia aquæ fatigabat. Jamque haud pro-*
„*cul exitio totis campis procubuerant, cum grex*
„*aſinorum agreſtium e paſtu in rupem nemore opa-*
„*cam conceſſit. Secutus Moſes. conjectura herbi-*
„*di ſoli, largas aquarum venas appulit.* TACI-
„TUS Lib. V. Je ne comprehends point comment ce
„morceau s'eſt conſervé jusqu'à nous, & que les Moi-
„nes ne l'aint pas fait diſparoître dans le tems d'igno-
„rance, comme tant d'autres Manuſcrits, qu'ils ont
„ſupprimés, ou châtiés. Addit hisce: Comme l'é-
„ſprit ſaiſit toujours le Vraiſemblable & ſe porte de
„lui-même au naturel, ſi Moïſe n'étoit qu'un ſimple
„Hiſtorien, tous les ſuffrages ſeroient en faveur de
„Tacite; mais aucun des Juifs ne changeroit de ſen-
„timent; ils tiendroient opiniatrement pour leurs Hi-
„ſtoriens, & leur Vanité ſeroit plus flattée que leurs
„Peres ſe fuſſent deſaltérés dans le déſert par le ſe-
„cours de la divinité, que par un moïen ſimplement
„produit par le cours ordinaire des choſes.

§. CCLXXI.

Ut Reſponſionem hic è longinquo petamus opus non eſt, dum in ipſis Viri illuſtris verbis contineatur; dicit nimirum, perſuaſiſſimos eſſe Judæos, aquam hanc immediato divino auxilio productam eſſe; dum vero Judæi juxta Auctorem de hoc miraculo ſint convictiſſimi, & ſuperbia hujus populi tanta ſemper fuerit, ut malint ſuam ab interitu Liberationem Deo quam naturali alicui cauſſæ adſcribere, ipſimet Judæi Fabulæ hujus, quam Tacitus refert, vix fuere Autores dum hoc in illorum ignominiam cederet: Unde patet, Gentiles Hiſtoriographos hoc à Ju-
dæis

dæis nequaqam habuiſſe. Si vero à Judæis non habuerint, oportet Ægyptius aut aliis quisquam Ethnicus præſens fuerit, eum Moſes fontem huncce detexit. Sed & hoc nulla aſſeri poteſt probabilitate, quis enim crediderit vel quosdam ex Ethnicis tunc temporis inter Iſraëlitas commoratos fuiſſe, vel ſi adfuerint, Moſen dum decipere voluiſſet Populum, proque Miraculo venditare quod tale minime erat, eos advocaſſe & fraudis ſuæ teſtes feciſſe; nullum vero aliud ſupereſt medium, quo impoſtura hæe ad Ethnicorum aures pervenire potuiſſet. Unde liquet, Taciti narrationem omni plane certitudinis fundamento carere, adeoque nil niſi commentum in Judæorum odium excogitatum eſſe; & tamen Vir illuſtris putat, ſi quis ſepoſitis Religionis præjudiciis judicare velit, Veritati atque certitudini hiſtoricæ Tacitum magis quam Moſen accedere.

§. CCLXXII.

Difficultates illas, quæ ex reliquis Moſaicis Scriptis, nec non ex Libris Samuelis, Regum ac Chronicorum afferuntur, ut ſingulas proſequamur neceſſe non eſt; eæ adeo omnibus notæ & ſæpiſſime jam ſolutæ ſunt, ut mea opera hac in re inutilis & ſupervacanea plane foret.

§. CCLXXIII.

Numerum illum Iſraëlitarum Exod. XII. 37. poſſibilem eſſe, nemo habet cur dubitet, qui USSERII Chronologiæ Sacræ Caput XI. perlegit; ut nihil dicamus de ſingulari Dei promiſſo Abrahamo de ſeminis ſui multiplicatione dato, aut quod terra Ægyptiaca præ reliquis regionibus populoſiſſima fuerit.

§. CCLXXIV.

Neque impoſſibilem eſſe calculum illum 2. Sam. XXIV. 9. & 1. Chron. XXI. 5. facile credit, qui Palæſtinæ fertilitatem perpendit, & quod ab exteris etiam populis, cum quibus commercia habeant, fruges apportari potuerint; nec non quod Davidis tempore Regni Iſraëlitarum limites quammaxime extenſi fuerint.

§. CCLXXV.

Nec ſequitur in duobus hisce locis contradictionem eſſe, quia numerus in uno loco multo major eſt quam vero in altero; in uno enim loco legionarii ſolummodo milites numerati videntur, in altero quicunque ad rem militarem idonei erant.

§. CCLXXVI.

Summam illam ſtupendam auri argentique, quam David in theſaurum repoſuit quod attinet 1. Chron. XXII. 14. ea omnem fidem excedere putanda non eſt, ſi conſideremus, commercia illa, quæ cum diſſitiſſimis etiam Populis à Davide fuere inſtituta; & Minas auri argentique tunc temporis nondum fuiſſe exhauſtas; & denique in Hiſtoriis tam Græcis quam Romanis immenſarum etiam Regum nonnullorum divitiarum mentionem fieri.

§. CCLXXVII.

Locum illum 2. Chron. XXI. 20. XXII. 2. coll. cum 2. Reg. VIII. 26. ubi filius patre biennio major fuiſſe videtur, corruptum eſſe ſtatuunt Theolog. celeberrimi, neque id ſacrarum litterarum Autoritati quidquam derogare poſſe, patet ex

ex (§. 237.). Ad difficultatem etiam hanc ſolvendam à Viris Doctiſſimis multa non improbabilia allata ſunt, quorum varias Solutiones recenſet JOH. MEJER in *Seder Olam.*

„Quamobrem (verba ſunt Celeb. JOH. ALH. TURRETTINI Vol. II. Diſſert. XI. Apolog. I.) hæc & „his ſimilia, utcunque animadverſa aut exiſtimata „erunt, haud in magno ponemus diſcrimine. Nec „enim in litterarum aut numerorum apicibus ſita eſt „Religio, majora ſunt quibus illa conſtat. Et hoc di„vinæ Indicium Sapientiæ eſt, quod Doctrina Sacra „ejus ſit naturæ, ita clara, ita aperta, toties tradi„ta, tot modis expoſita, ut à minutiis illis, litte„rarumque varietatibus, ne minimum quidem detri„mentum accipere poſſit.

§. CCLXXVIII.

Ad *aliud* nunc *Objectionum genus* progredimur, *Prophetias* reſpiciens. Inter ea enim opera, quibus Deus Verbi à ſe traditi tam auctoritatem quam divinitatem monſtravit, etiam recenſendæ ſunt Prophetiæ, quarum hæc eſt ratio, ut prædicti fuerint per Viros Dei eventus non ſolum mere contingentes, ſed & à liberrima hominum nonnullorum Voluntate pendentes; Quique adeo à Sapientiſſimo etiam & longa rerum experrientia eruditiſſimo homine divinari neutiquam potuerint; qui propterea à ſolo Intellectu divino, qui totum rerum nexum prævidet, & à liberrima illius Voluntate, quæ cuncta moderatur, dependent; atque ideo ab illo ſolo prænuntiari poſſunt. Unde Deus, ut à falſis ſeſe diſtinguat Diis, ad Vaticinia non una vice provocat, præcipue Eſajæ XLI. XLII. XLIV. XLV.

§. CCLXXIX.

Naturaliſtæ ut hujus pro Sacrarum Litterarum Autoritate argumenti vim eludant, varia contra Prophetias afferunt, dum perhibent; Aut poſt rem geſtam demum litteris eas fuiſſe conſignatas; Aut adeo obſcure & æquivoce prolatas, ut ſenſus illis affingi poſſit multiplex, omniaque ænigmatico dicendi genere meris tenebris involuta eſſe; Aut nunquam ea, quæ prædicta ſint, eſſe impleta; Aut talia in iis contineri, quæ humana etiam ſagacitate prædici queant; Aut Gentiles etiam ſua habuiſſe Oracula, ſua Vaticinia, & quæ hujusmodi alia plura, quibus Adverſarii probare contendunt, nec Libros Propheticos divinæ eſſe Originis, nec Argumentum à Vaticiniis deſumtum quidquam valere.

Quid Acutiſſimus TINDALIUS de Prophetiis teneat, patebit ex iis quæ nunc adducemus. extant illa Libro ſæpius citato Cap. XIII. pag. 440-444. „Allein auf „andere Dinge zu kommen, vvelche etvvas vvichtiges ſind, vvenn die Schrift nicht voraus ſezte, daſs „die Vernunft geſchickt ſey, auch Leute von der geringſten Fæhigkeit zu lehren, daſs Gott vveder ſelbſt „betrogen vverden, noch uns betriegen kœnne, ſo „vvürde der Prophet Jeremia Cap. XX. 7. gevviſs „nicht geſagt haben: *O Herr! du haſt mich be-„trogen, und ich bin betrogen worden, du biſt „ſtærker, als ich, und haſt die Oberhand behalten.* „Cap. XV 18. *Wilſt du dich gænzlich gegen „mich verhalten wie ein Lügner, und wie Waſ-„ſer welche betrügen?* Und bey einem andern Pro-„pheten ſagt der Herr, Ezech. XII. 22. 28 *Die Tage „ſind verlængert worden, und die Geſchichte ins-„geſammt treffen nicht zu.* Ob nun gleich der „Herr hinzu fügct: *keines von meinen Wor-*

„ten

„*ten ſoll auf ſolche Art langer aufgeſchoben wer-*
„*den, ſondern dasjenige, was ich geredet habe,*
„*ſoll geſchehen.* So ſaget doch derſelbe nach
„der Zeit, Cap. XIV. 9. *Wenn ein Prophet,*
„*welcher eine Sache verkündiget hat, betrogen*
„*worden iſt, ſo habe ich der Herr denſelben Pro-*
„*pheten betrogen.* Wenn nun der Prophet betrogen
„vvird, muſs denn nicht das Volk, vvelches ſich
„auf einen ſolchen Propheten verlæſſet, eben ſo vvol
„betrogen vverden? Saget nicht der Prophet Jere-
„mia, Cap. IV. 10. *Ach! Herr Gott, du haſt*
„*wahrhaftig dieſes Volck gewaltig betrogen?*
„Und bey Eſaja heiſſet es auf gleiche Weiſe, Cap.
„LXIII. 17. *O Herr! du haſt uns in Irrthum ge-*
„*führet.*

„Es giebt andere Stellen, vvelche noch vveiter ge-
„hen, und, vvenn man ſolche nach dem Wortver-
„ſtande annihmt, Gott ſo vorſtellen, daſs derſelbe
„nicht nur ſeine Worte, ſondern auch ſo gar ſeine
„Eidſchvvüre breche. Ich vvill zvvo dergleichen
„anführen. Die erſte betrift die Iſraëliten, zu vvel-
„chen der Herr ſaget: *Ihr ſollt nicht in das Land*
„*kommen, wovon ich geſchworen habe, euch ſol-*
„*ches zur Wohnung einzugeben, und ihr ſollt in-*
„*nen werden, daß ich mein Verſprechen halte.*
„Num. XIV. 30. 34. Die andere ſtehet Pſalm.
„LXXXIX. in deſſen erſten Theile die Verſprechen
„Gottes, vvelche derſelbe David bey einem Bünd-
„niſſe und Eid gethan hat, ausführlich erzehlet vver-
„den: In dem andern Theil hingegen beklaget ſich
„David, *daß Gott ſo wohl ſein Bündniß, als*
„*ſeinen Eid gebrochen habe.* Und vvenn er dieſe
„Brüche zuſammen faſſen vvill, ſo ſaget derſelbe:
„*Du haſt das Bündniß mit deinem Knechte zer-*
„*nichtet; Herr! wo bleiben die vorigen Liebes-*
„*Bezeigungen, welche du David nach deiner*

„*Wahrheit eidlich verſprochen haſt?* So vverden „auch verſchiedene Begebenheiten in der Schrift er- „zehlet, vvelche, vvenn man ſie den Worten nach „verſtehet ſo herauskommen, als vvenn die Weiſ- „ſager entvveder ſelbſt betrogen vvorden, oder vvil- „lens gevveſen vværen, andere zu betriegen. (Jere- „mia Cap. XXXIV. 5. prophezeiet, *daſs der Kœnig* „*Zedekia geruhig ſterben werde*, und dennoch „Cap. LII. 10. 11. *müſste der gute Kœnig er-* „*fahren, daſs man ſeine Sœhne vor ſeinen Augen* „*umbrachte, und ihm ſelbſt die Augen ausſtache;* „vvorauf derſelbe in Ketten geſchloſſen vvurde, und „im Gefængniſſe ſtarb. Ob gleich dieſer Weiſſager „voraus verkündiget, *daſs Joachim ein Begrabniſs* „*bekommen ſollte, wie ein Eſel, und daſs man ſei-* „*nen Cœrper vor die Thore der Stadt Jeruſalem* „*hinaus ſchleiffen und werffen würde*, Jer. XXII. 19. „So kommt doch dieſes ganz und gar nicht mit dem- „jenigen überein, vvas in dem lezten Capitel des „andern Buchs der Kœnige von demſelben erzehlet „vvird; oder einmal, vvas in dem lezten Capitel „Jeremia ſtehet.) Die Prophetin Hulda verſichert „den guten Kœnig Joſia, 2. Chron. XXXIV. 28. „*daſs er geruhig in ſein Grab kommen ſollte:* „und dennoch *empfienge er* kurz darauf *eine* „*tœdtliche Wunde.* Cap. XXXV. 23. und ſtarb an „derſelben. Der Prophet læſſet dem Kœnig Benha- „dad in Syrien ſagen, als ihn derſelbe vvegen ſeiner „Geneſung um Nachricht fragen lieſs: *Er kœnnte,* „(oder beſſer, *er wollte* oder *werde*, vvie man „es eigentlich überſezen muſs) *ganz gewiſs* „*wieder geſund werden;* und dennoch ſagt derſel- „be zu gleicher Zeit zu Haſael, vvelcher ihm nach „der Krone und nach dem Leben ſtrebete (und vvel- „cher bereits vorhero von Elia zum Kœnige in Sy- „rien vvar geſalbet vvorden): *Er werde unfehlbar* *ſterben.* 2. Reg. VIII. 7 - 10. 1. Reg. XIX. 15.

„Doch

„Doch ich habe nicht nœthig, einzele Weiſſager „anzuführen, welche andere betrogen haben, oder „ſelbſt ſind betrogen worden, da die Schrift vier„hundert derſelben erwehnet, welche auf einmal „ſind betrogen worden. 2. Chron. XVIII. v. 12. und „welches einer groſſen Anzahl unſchuldiger Perſo„nen zum Untergang gereichet iſt, 21. 22. vers. „*Ich ſahe*, ſagt der Prophet Micha *den Herrn* „*auf einem Thron ſizen, und das ganze Heer des* „*Himmels zu ſeiner rechten und linken Hand ſte*„*hen. Da ſagte der Herr: Wer kan den Kœ*„*nig Ahab in Iſraël verführen, daß er hinauf* „*ziehe nach der Stadt Ramoth in Gilead, und da*„*ſelbſt umkomme?* Worauf einer dieſen, der „andere einen andern Anſchlag vorbrachte. „Endlich kam ein Geiſt hervor, ſtellete ſich „vor den Herrn hin und ſagte: *Ich will ihn* „*dazu verführen. Der Herr fragte ihn: Wie* „*willſt du es denn anfangen? Der Geiſt antwor*„*tete: Ich will ausfahren, und einen lügenhaften* „*Geiſt abgeben in dem Munde aller ſeiner Weiſ*„*ſager. Der Herr verſezte: Recht, du ſollſt ihn* „*verführen, und wirſt auch dein Vorhaben zu* „*Stande bringen. Fahre hin, und mache es alſo.*

§. CCLXXX.

Ut ad ſingula nunc Adverſariorum argumenta etiam ſeorſim reſpondeamus, obſervandum *primo*: Talia in Prophetarum Scriptis extare oracula, quæ poſt implementum demum exarata dici minime poſſunt, quæque adeo clara ſunt, ut de illorum interpretatione nullum remanere dubium poſſit. Vaticinatur Moſes, ut primo ex illius Scriptis exemplum afferamus, qualis Populi Iſraëlitici pertinacis, immorigeri & Fœdifragi eventus ſit futurus, dum dicit: Levit. XXVI.

Deut. XXVIII. 1. Quod iſtorum Urbes diruendæ, Loca illorum Sacra vaſtanda ſint. 2.) Quod Terra Cananæa ab ipſis deferenda, & ab illorum inimicis habitanda ſit. 3.) Terram per Sabbatha ſua incultam manſuram. 4.) Quod gladio perituri, & miſera eorum conditio inter hoſtes futura ſit. 5.) Quod ſua Patrumque ſuorum crimina confeſſuri ſint in Terra inimicorum ſuorum degentes. 6.) Quod Deus propterea illos non deſerturus, ſed in Terram eorum reducturus ſit. Et loco poſteriori dicitur. 1.) Quod Deus illos captivos ducturus ſit inter Populum, quem nec ipſi nec illorum Patres cognoverint. 2.) Id futurum eſſe tempore quo Regem habituri ſint. 3.) Quod Deus contra illos miſſurus ſit Populum admodum remotum, cujus linguam non callerent. 4.) Illorum Urbem obſidione cingendam, muros & fortalitia illorum diruenda. 5.) Quod fames, obſidionis illius tempore, tanta futura, ut infantes ſuos devoraturi ſint, & terror magnus futurus ſit. 6.) Quod plane mirabilis ſors illorum futura. 7.) Illorumque numerus valde diminuendus ſit. 8. Quod non tantum ejiciendi ſint ex terra ſua, ſed etiam diſſipandi in toto terrarum orbe, ab una cœli plagam ad alteram. 9.) Quod inter Populos illos nullum certum habitationis locum habituri ſint, ubi quieſcere poſſint. 10.) Quod ludibrio habendi ſint ab omnibus iis Populis, & abominatione inter Gentes inter quas disjiciendi ſint. 11.) Quod in ſignum & prodigium futuri ſint cum ſemine ſuo in æternum. 12.) Et jugum illorum humeris imponendum plane ferreum futurum, ut ſemper quaſi ipſorum Vita in ſuſpenſo futura ſit, &c.

§. CCLXXXI.

Ad hæc notandum: α. Res in hac prophetia contineri, quæ nulla unquam humana ſagacitate præſciri potuiſſent; non tantum enim א· Moſes certo ſupponit, illos terram illam poſſeſſuros, ibique ante plagas illas Templum habituros. Sed ב· illos Regem habituros, quem proprio arbitrio conſtituerint. ג· Captivitatem illam futuram eo tempore, quo ipſorum Monarcha Rex futurus ſit. ד· Regem cum ipſis ex Terra ſua deportatum iri. ה· Terram cum Urbibus non tantum expugnandam, ut ſub alius Principis Imperio futuri & Palæſtina alius Regni Provincia futura ſit, ita, ut ipſi nihilominus eam incolant, uti aliâs in Bellis fieri conſuevit ut non incolæ ſed Regimen tantum mutetur; ſed ipſos omnes in aliam terram deportatum iri, ut Palæſtina partim inculta manſura ſit, partim ab inimicis ſuis habitanda. ו· Quænam porro humana ſagacitas prævidere potuiſſet, quod Deus illos reducturus ſit in terram ſuam, poſtquam ſeriam pœnitentiam egiſſent, imo Moſes non tantum conditionate loquitur, ſi pœniteret ipſos malefactorum, ſed modo maxime determinato affirmat illos convertendos & in terram, Dei clementia, recordantis Fœderis cum Patribus illorum, reducendos. ז· Neque quisquam præſcire potuiſſet captivationem illam alio tempore talem futuram, ut nulla amplius recuperationis Terræ ſuæ ſpes ſuperſit, ſed quod per omnes totius orbis Populos diſſipandi ſint, ita quidem ut nullum propriæ habitationis locum acquirant. ח· Judæorum porro Characteres, & modum illorum inter alias Gentes commorationis & locum quo ab illis habendi ſint, ita accurate de-

 ſcribit

ſcribit, ut nemo etiam modernum Judæorum ſtatum conſiderans melius eum delineare poſſet. Reliqua, quæ addere poſſemus, prætérimus.

§. CCLXXII.

R. Ex dictis colligere licet, *Religionem & Gentem Judaicam mirum quoddam Phœnomenon eſſe, cui explanando increduli omnino impares ſunt; ſed quod, poſito Religionis Judaicæ (qualis olim fuit) Veritate & divinitate, optime reſolvitur.* Sunt verba Celeb. TURRETT. Vol. II. Diſſ. IV. in adjecto Corollario.

Et hoc quidem veriſſimum eſt, revelatæ Religionis hoſtes multum impendere laborem, ut Gentis Judaicæ tum Originem, tum Religionem, tum mirabilia illius fata explicent atque evolvant; ſed incertitudine, conjecturis ac figmentis clariſſimis omnia quæ proferunt nituntur. Et licet vera ea eſſe ſupponantur, multa tamen remanent obſcura, quorum ratio reddi minime poteſt. Si vero Hiſtoriæ Biblicæ Veritas admittatur, omnia tam clara fiunt, ut nihil deprehendatur in tota illorum Hiſtoria, Religione & omnibus mirabilibus illorum fatis, cujus ratio non faciliime à quovis perſpici queat. Quis contra unquam illorum in Ægypto commorationem, Populus enim fuit ab Ægyptiis plane diverſus? Quis illorum ex terra illa exitum mirabilem, populi numeroſiſſimi in Deſertis Arabiæ Annorum quadraginta commorationem? Quis ſingularem eorum ab omnium reliquorum populorum placitis diverſam, ſed maxime excellentem Doctrinam? Quis omnia Religionis eorum inſtituta explicabit? Quis porro mira poſt tempus poſſeſſionis Palæſtinæ illorum fata exponet, Aſſyriacam Babylonicamque captivationem, & in terram Patriam reductionem? Quis fatalis illorum per Romanos Vaſtationis, non Vaſtationis & Subjectionis totalis, ſed exterminationis, ex terra Cananæa plenariæ ejectionis, abſque ulla reditus ſperationem reddet? Quis ænigma illud evolvet, quod nobis Populus hic ab omnibus aliis plane diverſus & ſingu-

ſingularis præbet, Populus cui Maledictio quaſi fronti inſcripta eſt, omnibus exoſus, plane mirabilis, ubique extorris. Quis, inquam, Hiſtoriam Sacram non admittens, omnia hæc ſolvere poterit; Moſen vero & Prophetas ſi audiamus, Via plana ac facilis eſt.

§. CCLXXXIII.

γ. His addendum, omnia hæc qualia ea Moſes prædixerat, licet admodum contingentia & à liberrima nonnullorum hominum Voluntate dependentia, accuratiſſime impleta eſſe. *Captivatio* enim *Aſſyriaca* octingentis poſt Moſen Annis contigit; *Babylonica* vero ultra non ingentos ab hoc Vaticinio annos; & quidem non modo tunc temporis Iſraëlitæ Regem habebant, ſed ipſemet etiam cum illis deportatus eſt, idque factum non à vicinis ſed à diſſitis Populis. Urbes ipſorum principes Hieroſolyma ac Samaria cum templo dirutæ ſunt. Horrenda vero illa fames, quæ tanta fuit, ut infantes etiam ſuos comederint, obtinuit tam in Urbis Samariæ, quam ultima Urbis Hieroſolymitanæ obſidione. Et quis neſcit, Terram Cananæam tempore Septuaginta annorum Sabbatha ſua (anni Sabbathici enim Judæorum negligentia antea omittebantur) iterum quieviſſe. Poſtquam autem ſeriam pœnitentiam egerunt, in Terram ſuam remiſſi ſunt. Poſt ultimam vero Populi hujus per Romanos expugnationem revera ab una cœli plaga ad alteram diſperſi omnium populorum ludibrium ſunt, & ſignum & prodigium omnibus Gentibus, ſine quiete, dum nullum proprium Regnum habent, ſed aliorum ſolummodo ſervi ſunt.

§. CCLXXXIV.

δ. Neque Adverſarii dicere poſſunt, Recentiora

tiora hæc Moſis effata ipſis facta hisce eſſe: Sive Moſis nomine demum ſequentibus temporiab Esra vel Nehemia aut quodam Legis Doctore Litteris conſignata eſſe; ſed Libros hos extitiſſe ante diviſum Judæorum Regum, dum à Samaritanis non minus ac à Judæis pro authenticis ac genuinis habiti ſint, certiſſimum eſt.

§. CCLXXXV.

Nulla etiam Veritatis ſpecie aut fundamento aſſeri poteſt, hos quidem Libros tunc temporis extitiſſe, at loca hæc poſtea demum fuiſſe inſerta. Haudquaquam enim probabile eſt, id communi Judæorum conſenſu fuiſſe inſertum, quod ad maximam eorum ignominiam faciebat, dum tam ſolenniter præmoniti, tantorum tamen criminum reos ſeſe feciſſent; ſed nec ideo hæc Sacri Codicis corruptio locum habere potuit, quia id nonniſi integri populi fieri potuiſſet conſenſu. Non enim ſolum ille Codex extabat, qui in Templo conſervabatur; ſed ingens exemplarium numerus omnium manibus terebatur. Si Pentateuchus in ſolorum Sacerdotum manibus conſervatus fuiſſet, fraudis aliqua ſuſpicio apud Incredulos locum habere poſſet; at liber non occultus, ſed omnium oculis expoſitus erat. Porro ad ſuperſtitionem usque Judæi curam gerebant maximam, ne vel apex corrumperetur, non enim Politiæ tantum, ſed Sacrorum præcipue Lex Moſaica norma fuit, Licet tandem ipſimet Judæi communi totius Populi conſenſu Sacrum Codicem adulteraſſent, Codex tamen Samaritanus, propter odium internecinum, quod inter utrumque intercedebat Populum, ſartus tectusque manſiſſet.

Huic

§. CCLXXXVI.

Huic de Iſraëlitarum deportatione & fatis Vaticinio nonnulla ex Prophetarum Libris addemus, ut ſunt illa de Tyri Babyloniſque apud Eſajam Vaſtatione, quæ adeo clara ſunt, ut vel obſcuritatis vel ambigui ſenſus accuſare ea nemo poſſit. Extant illa Eſajæ XIV. & XXIII.

§. CCLXXXVII.

Præprimis vero celebre eſt illud de Cyro oraculum ESAJÆ XLIV. XLV. *Cyrum meum adpello paſtorem, meam omnem perfecturum Voluntatem: quippe Hieroſolymam refici, templumque fundari mando: ſic mando Jova uncto meo Cyro, cujus dextram prehendo ad deprimendas ejus adventu gentes regumque latera diſcingo, ad oſtia in ejus adventum recludenda, patefaciendasque portas. Ego te præcedens prava corrigam, ærea perfringam oſtia, ferreaque clauſtra convellam, & tibi occultos tradam theſauros, abditasque pecunias ut ſcias, me Jovam eſſe Iſraëlitarum Deum, qui te nominatim vocem, qui te inquiam propter ſervos meos Jacobeos, propter lectos meos Iſraëlitas, tuo nomine vocans nuncupem, quum tu me tamen ignores. Ego Jova quo excepto nullus eſt, excepto me nullus eſt Deus, te accingo, quum tu me tamen ignores... Ego idem illum cum juſtitia excito, ejus omnia dirigens itinera, qui meam urbem extruat, exulesque meos nullo pretio aut munere dimittat: dicit armipotens Jova.*

§. CCLXXXVIII.

Vaticinii hujus evidentiam nemo eſt qui inficiari poſſit, dum omnia ita delineata ſint, ut omnis plane ambiguitas evaneſcat. Oraculi objectum ſit comparatum, ut nulla hominum ſagacitas, Cyro adhucdum ne quidem exiſtente, hæc divi-

divinare potuiſſet. Duobus porro jam Sæculis ante rei eventum edebantur, ut adeo nonniſi ſola Revelatione divina innoteſcere potuerit.

§. CCLXXXIX.

Nullum hic Adverſariis effugium ſupereſt, quam ut vel integram Eſajæ Prophetiam hisce demum temporibus collectam, & in integrum Librum redactam eſſe perhibeant; vel ut locum hunc, Cyri demum temporibus, inſertum eſſe ſtatuant.

§. CCXC.

Multa vero ſunt quæ huic difficultati vim omnem adimunt; nam *α*. haudquaquam credibile eſt, Judæos ſumma audacia Cyro Oracula ſpuria ac adulterata monſtrare conatos fuiſſe; univerſalis enim ad hoc omnium Judæorum, in quorum manibus Libri Sacri verſabantur, requirebatur conſpiratio, quod nullo modo fieri potuiſſet, quin à Samaritanis aut aliis eorum hoſtibus ad ſummum illorum opprobrium detectum fuiſſet.

§. CCXCI.

β. Et qui porro novit, quanta Judæi omni tempore reverentia omnia ſua Sacra habuerint; quantum in id collocaverint & collocent adhucdum ſtudium, ut ne minimus quidem in Codice Sacro Apex corrumpatur aut mutetur, illi nullum ſupererit dubium, illorum proterviam nunquam eousque proceſſiſſe, ut in ſacro Canone quidquam adulterarent, & pro Verbo divino venditarent, quod nonniſi proprium figmentum eſt, nulla propterea adulteratio ſubrepere unquam potuiſſet.

γ. Ne

§. CCXCII.

γ. Ne corruptiſſimis quidem temporibus, ubi ejusmodi corruptio ad rem Sacerdotum aut Principum promovendam maxime feciſſet, quisquam hoc impudentiæ genus exercere auſus fuit. Malachia enim ſatis functo, nemo inventus eſt, qui vel novas Revelationes jactare, vel Codici V. T. quidquam addere, aut minimam in illo mutationem tentare conatus fuit. Quinam ergo factum, ut hac ſola vice Verbum Dei vitiatum ſit?

§. CCXCIII.

Ea quæ DANIEL per integrum fere Vaticiniorum Librum de Alexandro M. & eventibus præcipuis ad Antiochum usque Epiphanem habet, & ſub variis ab ipſo emblematibus propoſita leguntur Cap. II. VII. VIII. & XI. adeo clara atque evidentia ſunt, ut teſte HIERONYMO in *præm. ad Comment. in Dan. Propheta incredulis non futura prædixiſſe, ſed præterita narraſſe videatur.*

Qui præcipue Oracula in Prophetarum Libris contenta & cum Hiſtoriis prophanis ac ſacris illius temporis collata & ex iis explicata legere cupit, evolvat Litteratiſſimi & Elegantiſſimi, ROLLINI *Hiſt. Ancienne*, ubi præcipua illorum temporum fata, illorumque cum Prophetiis conſenſus expoſitus, & eoipſo etiam Vaticiniorum Sacrorum divinitas vindicata legitur.

§. CCXCIV.

PORPHYRIO, omnis revelatæ Religionis Hoſti infenſiſſimo, tanta Danielis Vaticiniorum claritas viſa fuit, ut ſummum illorum cum rebus geſtis conſenſum negare minime potuerit; ſed eo recurrere maluit, ut Librum huncce Propheticum poſt Antiochi demum Epiphanis tempora.

pora exaratum fuiſſe affereret, ſicque Hiſtoriam potius quam Oraculum hoc modo contineret.

§. CCXCV.

Hujus Prophetiæ authentiam adverſus Hoſtium Veritatis calumnias vindicat acutiſſimus JOH. ALP. TURRETTINUS Diſſert. Vol. II. Diſſ. IV. pag. 108. 109. Cujus argumenta breviter nonnullis mutatis & additis adducam. α. Quidem obſervandum, inter univerſam Judæorum Gentem nullam unquam hac de re fuiſſe controverſiam, licet dictum Cap. XII. verſu 2. & ultimo, Sadducæorum placitis minime faveret.

§. CCXCVI.

β. Unde Genti Sacrorum ſtudioſiſſimæ, & in Prophetiis expendendis diligentiſſimæ, ut fidem hac in re habeamus, æquiſſimum eſt.

§. CCXCVII.

γ. Adſcendendo vero ab uno Seculo ad alterum, patet quam notus olim & quanto in pretio hic liber fuerit habitus, non JOSEPHI tantum hiſtoriographi extabat tempore, qui honorificentiſſimam illius mentionem facit, dum illius de Monarchiis Oracula non ſine ſumma admiratione refert. *Antiq.* L. X. Cap. XII. Chriſtus inſuper & Apoſtoli ſeptuaginta ante Joſephum annis Danielem ut Prophetam citant; Imo jam Maccabæorum tempore illius atque Sociorum non ſine laude mentio facta eſt. 1. Maccab. II. 59. 60.

§. CCXCVIII.

δ. Imo teſte JOSEPHO *Ant. Jud.* Lib. XI. Cap. VIII. jam Alexandri M. ætate Danielis Liber

ber extabat; ſiquidem ei Hieroſolymis verſanti oſtenſus fuit, cumque ex eo intelligeret Perſarum Imperium à Græco quodam ſubverſum iri, eumque ſe eſſe percipiens, lætatus dicitur.

§. CCXCIX.

ε. His, quæ ex TURRETINO attulimus, hoc inſuper addimus, quod maximum pondus nobis habere videtur, quod ſi Liber hic poſt Antiochi Epiphanis demum ætatem fuiſſet exaratus, fraus ſubreptionis hujus Libri in Canonem Sacrum latere nequaquam potuiſſet, propter nimiam temporis differentiam, quæ inter Danielis vitam & Prophetiæ vel Libri hujus editionem & in Canonem receptionem interceſſiſſet; quadringentorum enim circiter annorum ſpatium tempus hoc complectitur. Quis igitur fingere ſibi poterit, ſeris demum hiſce temporibus Librum hunc & quidem propheticum præfixo Danielis nomine, rebus maximis in eo contentis jamjam geſtis, fraude ſubrepſiſſe & communi Populi Judaici conſenſu, aliter enim fieri non poterat, in Canonem fuiſſe receptum; Illud contra PORPHYRII omniumque Revelationis Adverſariorum εὕρημα omni plane deſtituitur fundamento; ex nullis plane id probare poſſunt documentis hiſtoricis; nec tempus indicare queunt, nec Pontificis nomen, ſub quo id factum; ne minimam quidem ex Scriptis Judæorum hujus rei umbram proferre poterunt. Ut tota hæc conjectura in merum tandem figmentum reſolvatur.

§. CCC.

Omnis ergo PORPHYRII argumentatio ita ſe habet, & concluſio hac ratione infertur: *Om-*

nia ea, quæ in Prophetia Danielis continentur, cum ipſo eventu perfectiſſime quadrant, E. Oracula illa ſunt ſuppoſititia.

§. CCCI.

Nos vero ita argumentamur: *Hæc Danielis Prophetia pro genuina ſemper fuit habita, neque illud apud quenquam Judæorum dubium unquam fuit; neque ulla adeſt cauſſa cur liber hic ſuſpectus habeatur; & fraudis ſuſpicio nullo plane nititur fundamento. Si ergo inter eam & rei eventum accurata intercedat convenientia, patet, illam non vanam & futilem, ſed genuinam ac vere divinam eſſe.*

§. CCCII.

Ultimum Revelationis hoſtium *refugium* eſt, non quidem totum Danielis Librum eſſe ſuppoſititium, ſed plurima loca poſt memorabilia illa facta fuiſſe inſerta; admodum vero frigidum cuivis videbitur novum hoc εὕρημα, qui conſiderat, non modo maximam impudentiam & imprudentiam fuiſſe, ſi fraus hæc abſurdiſſima committeretur; ſed impoſſibile plane fuiſſe, ut quadringentis poſt Danielem annis, & eo tempore, quo Iſraëlitæ jam per totum fere orbem diſperſi erant, in quorum manibus Codex ſacer verſabatur, tanta textus ſacri adulteratio contingere potuiſſet; & ita quidem, ut non tantum univerſali id fieret conſenſu, nec fraus à quoquam detegeretur, ſed ut ſimul ita fieret, ut oblivioni plane ab omnibus traderetur.

§. CCCIII.

Neque unum & alterum tantum hujus Libri adulteratio hæc reſpiceret verſum aut ſententiam, ſed integras ſectiones, integra qualia nunc habe-

habemus capita; dum Vaticinia iſta per integrum Librum ſparſa & reliquis ita intertexta ſunt, ut ab iis ſeparari minime queant.

§. CCCIV.

Quod vero Prophetia hæc, uti Pſalmi Davidici, inter Hagiographa, non vero inter Libros Propheticos relata fuerit, propter Vitæ genus, quo Daniel extra terram Cananæam in aula regia verſabatur, factum eſt.

§. CCCV.

Vocabula illa Muſica originis græcæ Cap. III. 5. 15. nihil aliud probant, quam aut Muſicos ex Græcia in aula illa fuiſſe verſatos, aut terminos ſolum Muſicos à Græcis apud Aſſyrios fuiſſe mutatos, uti noſtris temporibus ex lingua Italica mutuo ſumuntur.

CCCVI.

Unicum hoc adhuc addimus, quod ſi Judæis minima corruptionis alicujus, Libri iſtius ſacri, ſuſpicio fuiſſet, locum illum Dan. IX. 24-27. illis quammaxime adverſum, uti ipſimet confitentur, non pro genuino agnoviſſent: ſed nemo unquam illorum ejus Authentiam negare auſus eſt.

§. CCCVII.

Ita clarum citatus locus de Meſſiæ adventu ejusque effectu continet vaticinium, ut Judæi illud, quantumvis ipſis contrarium, negare minime poſſint; Neque etiam genuinum illud Vaticinium eſſe inficias ire audeant. Deſcribit autem illud 1.) exactiſſime tempus quo Meſſias venturus ſit. 2.) Beneficia inde redundantia. 3.) Fata

 Popu-

Populi Judaici tempus illud ſequentia, nempe: *Poſt duos & ſexaginta ſeptenarios perimetur Meſſias, idque deſtitutus. Urbemque & Sacrum qui depopuletur princeps veniet Populus, eritque finis ejus in graſſatione & ad belli finem ſæviſſimæ calamitates. Confirmabit autem fœdus multis unus ſeptenarius, dimidiumque ſeptenarius Sacrificium fertumque tollet & pinnis imponentur calamitoſa ſcelera, idque ad internecionem fluente ad vaſtitatem ſævitia.*

§. CCCVIII.

Dictum hoc de Meſſia agere nemo dubitare poterit, dum ipſo hoc nomine exprimitur; eventum tempori deſignato reſpondere res longe clariſſima eſt; Judæi id non inficiantur, quantumvis hypotheſibus ſuis contrarium. Calamitates illas, quibus poſt Meſſiam ab ipſis peremtum premebantur Judæi, perfectiſſime delineari, negare nemo poterit. Nulla obſcuritas, nulla ambiguitas hic occurrit, omnia plana ac facilia, omne ſacrificii genus per templi vaſtationem ceſſaſſe nullum dubium. Humana vero ſagacitate hæc præſciri potuiſſe nemo opinor aſſerere poterit; nedum tempus, modum, circumſtantias, effectus, cauſſas, conſequentias indicare. Viſiones ac Vaticinia poſt illud tempus nulla amplius futura, ſed obſignanda tunc eſſe, quis prænoverit?

§. CCCIX.

At recurrit Argumentum Adverſariorum achilleum, nempe *Prophetia ſive verba hæc nimis evidenter eventui reſpondent, ergo non divina, ſed ficta & ſubreptitia ſunt, poſt eventum demum excogitata.*

At

§. CCCX.

At reſpondemus; Aut Judæos poſt Jeſu Nazareni adventum, mortem, poſt urbis templique per principem Populum ſive Romanos vaſtationem, cultusque cærimonialis abrogationem, oraculum hoc inſeruiſſe; Aut Chriſtianos fraudem hanc commiſiſſe. Prius ita abſurdum ut ſtatui minime poſſit, niſi dicere velimus, Judæos dictum erroribus ſuis quammaxime adverſum textui Biblico addidiſſe, & hac ratione Adverſariis ſuis arma miniſtraſſe: Hoc eſt, ad proprias hypotheſes debellandas fraudem commiſiſſe, textumque ſacrum adulteraſſe.

§. CCCXI.

Quam abſurdum contra ſi diceremus: A Chriſtianis ad Judæos refutandos pia, ut vocant, fraude crimen hoc commiſſum fuiſſe. Exemplaribus quidem Chriſtianorum ut hoc contingeret cum veritatis aliqua umbra aſſeri poſſet; at quis crederet, in Judæorum Codicibus fraudem hanc locum habere potuiſſe; & quantum rei Chriſtianæ detrimentum id attuliſſet, ſi ejusmodi figmentum ab infidelibus fuiſſet detectum, quod non potuiſſet non accidere, dum Biblia non in Chriſtianorum modo verſabantur manibus, ſed Judæornm, & Græca Veteris Teſtamenti translatio Gentilium etiam terebatur manibus.

§. CCCXII.

Quid ergo ſupereſt, quam ut dictum hoc temporibus Chriſti adventum antecedentibus prolatum fuiſſe firmiter credamus; & ſi vel cum PORPHYRIO ſtatueremus, ante Antiochi Epi-

phanis tempus Danielis Prophetiam, ſive Librum, qui Danieli vulgo adſcribitur, nequidem extitiſſe, nihilominus Oraculum erit eventui exactiſſime reſpondens.

§. CCCXIII.

Plura quam clariſſima Vaticinia, de Chriſti Perſona, ejus genere ac proſapia, nativitate, illius loco ac tempore, de illius paſſionibus ac morte, de ejusdem exaltatione, Evangelii inter gentes prædicatione, Judæorum rejectione, Urbis ac Sanctuarii vaſtatione aliisque eventibus, afferre poſſemus; inſtituti vero brevitas, ut hic prolixiores ſimus, non permittit.

§. CCCXIV.

Ex dictis patet, tales in Sacro Codice reperiri Prophetias, quæ ante eventum rei prædictæ litteris fuere conſignatæ, quæque ambiguitatis accuſari minime poſſunt. Si vero talia occurrant Oracula, quibus multiplex affingi poteſt ſenſus, id non unam ob rationem fit: Nam 1.) Intellectus noſtri imbecillitati id ſæpius tribuendum; ab una enim parte nec totam Vaticinii alicujus connexionem perſpicimus, ut juſtum ſemper de illo judicium ferre queamus; ab altera parte nec etiam totus omnium eventuum in Civitate Dei nexus nobis perſpectus eſt; ut per hanc cognitionem quodlibet Oraculum eventui ſuo applicare poſſimus; quoad præterita enim multa nobis deſunt hiſtorica Documenta; quoad præſentia eventus aliquis ſubinde majoris, ſubinde minoris momenti nobis videtur quam revera eſt, dum illum cum omnibus reliquis, præſentibus, præteritis & futuris comparare propter intellectus

& cognitionis hiſtoricæ imbecillitatem & defectum non licet; unde ſæpiſſime in Vaticinii applicatione erramus, momentum enim rerum geſtarum ſolum reſpectu noſtri, non vero reſpectu totius nexus ac ſyſtematis haud raro metiri ſolemus. Quoad futura vero, cum ea nos lateant, præcipue quoad modum & varias circumſtantias, propterea etiam Oracula nondum impleta accurate explicare nequimus. Ad infallibilem ergo Prophetiarum applicationem requireretur notitia nexus univerſi rerum in Civitate Dei geſtarum & gerendarum, qua omnia uno intuitu comprehendere atque unum cum altero comparare poſſemus. Sufficit vero Oracula illa, quæ maximi ſunt momenti, & quæ ad ipſum Religionis centrum pertinent, quammaxime eſſe perſpicua, ut ab omnibus, qui ſeponunt præjudicia, intelligi queant.

§. CCCXV.

2.) Etiam hoc attendendum, quod talia extant Vaticinia, quæ non ſolum ad ſpecialem aliquem eventum, ſed ad generalem aliquem reſpiciunt Eccleſiæ ſtatum, qui vero uno tempore felicior altero eſt. Inde fit ut haud raro interpretes divinorum Oraculorum hoc modo inter ſe diſſentiant, ut unus Vaticinium aliquod præciſe huic caſui, alter alteri applicet, & licet diſſentiant, facile tamen conciliari queat, utrumque enim verum eſſe poteſt.

§. CCCXVI.

3.) Nec hoc omittendum, quod *Mundus Spiritualis* ſive *Civitas Dei*, res omnium operum divinorum pulcherrima, duas habeat partes; Mun-

dus enim hic eſt vel *Typicus* vel *Antitypicus*, & qualis inter Mundum *Phyſicum* & *Myſticum* ſumma eſt harmonia ac conſenſus, ita in Mundo Spirituali typico & antitypico per ſummi Opificis Sapientiam admirabilis eſt conformitas; ut quæ in Mundo typico eveniunt, etiam in antitypico contingant, ut magna eventuum celeberrimorum ſit ſimilitudo. Hinc in plurimis Prophetiis implementum hiſtoricum in Mundo typico quærendum, ita ut hiſtoria illa typum rerum in Mundo antitypico eveniendarum gerat. Factum hinc ut multi interpretes ſenſum litteralem in eventu Mundi typici quæſiverint, alii implementum ejusdem Vaticinii in Mundo antitypico inveniſſe ſibi videantur, & hoc modo diſſentiunt, proprie tamen conſentiunt.

§. CCCXVII.

Multa vero ænigmatico Prophetarum loquendi genere tenebris involvi dicunt, quæ clarius proferri potuiſſent. Sed tenendum, hunc loquendi modum Linguæ illi, qua Sacra Oracula conſignata ſunt, eſſe familiariſſimum, Populisque illis, ad quos Prophetæ ſuum direxerunt ſermonem, notiſſimum. Deinde varia ſunt propter quæ Vaticinia ſummum Claritatis gradum habere non debent; neque enim neceſſum eſt, ut ante eventum ea plane intelligantur; neque opus ut humana induſtria atque ſapientia ad eorum implementum aliquid contribuat, quod omnino fieret, ſi homines omnem plane modum ac rationem, qua aliquid fieri debet, clariſſime præſcirent; Neque denique divina conſilia ab hominibus eventum præſcientibus irrita reddi debent.

Si

§. CCCXVIII.

Si talia reperiuntur Oracula, quæ aut nunquam impleta videntur, aut revera nondum impleta ſunt, id aut ignorantiæ noſtræ adſcribendum, dum omnes præteriti eventus nobis noti non ſunt, aut ſub conditione prolata illa Prophetia eſt, aut adhucdum implenda.

§. CCCXIX.

Nec Gentilibus, inquiunt, ſua defuiſſe Oracula & quidem celeberrima, ut Delphicum & Dodonæum, & illos ſuas habuiſſe Prophetias & voces cœlitus miſſas. Sed nil niſi Sacerdotum fraudes eas fuiſſe clariſſime conſtat, quibus Principes & Legumlatores in commodum ſuum utebantur; quod probavit VAN DALE & DE FONTENELLE in Oraculorum hiſtoria. Notiſſimum eſt illud Demoſthenis, qui Pythiam dicebat φιλιππίζειν, dum Oracula in Philippi Macedonum Regis favorem proferret; & quod Julius Cæſar apud SUETONIUM in Jul. Cæſ. Cap. 77. dixit, dum reſpondit, cum ſiniſtra ipſi nunciarentur Oracula, *lætiora futura ſi vellet.* Sed ambigua etiam erant ut plurimum ſacra illa Gentilium reſponſa, ut illud:

Crœſus Halin penetrans magnam pervertet opum vim.

& illud:

Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe.

§. CCCXX.

Ad exempla nunc illa ut deveniamus, quibus acutiſſimus TINDALIUS Prophetiarum fidem pervertere conatur, ſpeciem quidem ali-

quam habere videntur, ſi in Viri hujus Docti tractatu citata leguntur, omnis vero perit probandi vis, ſi in ipſis Sacris Bibliis evolvantur; primum ex Jer. XX. 7. deſumtum eſt; *Decepiſti me, Jehova, deceptumque tenes ac vincis, qui quotidianæ ſim deriſioni, omnibus mihi illudentibus.* Ex toto nimirum contextu apparet, quod ſenſus horum verborum minime ſit, quod Propheta fraude aliqua deceptus ſit: excuſaverat ſe Cap. I. 6. ſe ad munus Propheticum ſuſcipiendum nimis Juvenem eſſe, ut adeo lubens Miniſterium hoc à ſe avertiſſet; nunc, propter Conciones ſuas verberatus ac carceri incluſus, hæc in animum revocat & queritur apud Deum, non quod eum deceperit, ſed quod ei perſuaſerit, ut munus tam moleſtum ac periculoſum ſuſciperet, *perſuaſiſti mihi & perſuaſus ſum, prævaluiſti mihi & viciſti*, ut munus ſcilicet hoc ſuſcipiam, *quo quotidianæ deriſioni ſim*; at conſolatur deinceps ſe iterum dicens verſu 11. *At Jova mihi ferox miles eſt; ideoque cadent infeſti mei:* patet inde, quam parum dictum hoc Adverſarii noſtri commodis inſerviat, & quam male, non dicam abſurde, ab illo adhibeatur.

§. CCCXXI.

Neque etiam verba illa, quæ ex Cap. XV. 18. citat, in Bibliis meis talia invenio, qualia ab Autore citantur: *Willſt du dich gegen mich verhalten wie einen Lügner, und wie Waſſer, welche betriegen?* Textus ſacer ſic habet היו תהיה לי כמו אכזב מים לא נאמנו Senſus hic eſt: *In dolore inſanabili meo ſperatum à te auxilium non adipiſcor, ut ſi quis ſperatam in fonte aquam non inveniat.*

Modo

§. CCCXXII.

Modo vero plane perverſo Autor citat Dictum Ezech. XII. 22. dum dicit: *Bey einem andern Propheten ſagt der Herr*: *Die Tage ſind verlængert, und die Geſichte insgeſamt treffen nicht zu.* Ita TINDALIUS verba hæc citat ac ſi Dei verba eſſent, cum tamen contineant impium aliquod Judæorum Proverbium. Neque alia reſponſione opus eſt, quam ut integrum allegemus verſum, qui ita habet: *Item Jova mecum verba fecit in hunc modum: Homo, quid vult vobis dictum iſtud per Iſraëlitarum terram dicentium? Longe abeſt tempus, peritque omne Oraculum. Ergo illis dicito: Sic dicit Dominus Jova: auferam dictum iſtud, nec ejus amplius erit uſus apud Iſraëlitas: quia prope eſt tempus, inquies eis, & omnis Oraculi prædictio.* Liquet ex his quam fraudulenter Adverſarii dicta Scripturæ, ut ea in rem ſuam convertant, citare ſoleant.

§. CCCXXIII.

Nec quidquam Dictum ex Cap. XIV. v. 9. deſumtum probat, nihil enim aliud illud deſignat, quam Deum malo conſultori etiam malum dare vatem, ut Deus quidem permittat homines ſceleratos à falſis ejusmodi vatibus decipi, quantopere vero falſus ejusmodi vates Deo diſpliceat verba ſequentia ſatis indicant. *Qui vates autem, inquit Jova, deceptus aliquid dixerit, illum quidem ego Jova decipi paſſus ſum, at ei manum adferam, & eum de meorum Iſraëlitarum numero tollam, luentque ſuam culpam eadem conſultoris culpa, qua vatis: ne deinceps Iſraëlis Poſteros à me per Errorem abducant.*

§. CCCXXIV.

Nec majoris ponderis eſt locus Jer. IV. 10.

At ego, ah Domine Jova (inquam) ergo tu huic Populo & Hieroſolymis impoſuiſti, pacem eis pollicitus, quum ſit capitale bellum. Senſus verborum hic eſt: Vaticinium Iſraëlitarum opinioni minime convenire, dum loco pacis quam ſperaverant bellum annuncietur: Promiſerat nempe illam Deus Capite præcedente ea ſub conditione, ſi ad Deum rediret Populus Iſraël. *Redi, defectrix Iſraëlitis, inquit Jova, & ego non conjiciam in eos vultum meum, quippe qui, ut ſum clemens, inquit Jova, non perpetuo recorder injuriæ; Tantum recognoſce tuam culpam.* Hoc ſi facerent pacem & florentiſſimum Populo & illius urbi ſtatum promittit. Ad eum vero ſi non redeant, acerbitatem iracundiæ ſuæ minatur. Si ergo eventus Iſraëlitarum expectationi non reſpondit, id non Dei, ſed perverſi Populi culpa factum fuit.

§. CCCXXV.

Ex ESAJA Autor locum qui extat Cap. LXIII. 17. ita allegat: *O Herr! du haſt uns in Irrthum geführet.* In Bibliis extat: *Cur nos à tuis Jova viis averti paſſus es!*

§. CCCXXVI.

Firmiſſime etiam Deus Promiſſis ſuis ſtetit Num. XIV. 30. 34. dum nemo illorum in Terram Cananæam introivit, quos Deus ex Ægypto eduxerat, duobus exceptis. Nec perjurus propterea fuit, quod eosdem numero homines non introduxit, Populum enim Iſraëliticum ſe introducturum juraverat, quod revera præſtitit.

§. CCCXXVII.

Et ſi non ſemper Fidelibus omnia ex voto cedant,

cedant, inde tamen minime ſequitur, Deum tactis ſuis promiſſionibus deeſſe, neque juramentum ſuum implere; quamvis enim læta ſequantur triſtia, omnia tamen ad optimum finem tendunt, unde *Laudandus Jova in perpetuum etiam atque etiam.*

§. CCCXXVIII.

ZEDECKIAS non armis, uti Deus ipſi promiſerat Jer. XXXIV. 4. 5. Sed placide, hoc eſt non modo violento, licet propter ſua malefacta in carcere, mortuus eſt. Jer. LII.

§. CCCXXIX.

Absque ſepulchro futurum eſſe Joachimum Deus Jer. XXII. 19. minatur, ſive ſepultura aſini ſepeliendum. Quale vero illius ſepulchrum fuerit, nec extat poſterioris Regnum Libri Cap. ultimo, nec ex Prophetiæ Jeremiæ clauſula erui poteſt, unde nec contradictio aliqua ex illis locis oſtendi poterit.

§. CCCXXX.

Recte etiam Huldæ Prophetiſſæ reſponſio 2. Reg. XXII. 20. interpretanda eſt, Legem Moſis Joſias invenerat & horrenda illa Iſraëlitarum fata, quæ tunc temporis ipſos adhuc manebant, lecta audiebat, ſcire propterea cupiebat, num ſua adhuc ætate ea futura eſſent? Reſpondit Prophetiſſa: hæc mala non illius ætate futura: *Itaque, inquit Jova, te tuis majoribus addam, efficiamque, ut ſepulturam rebus ſalvis adipiſcaris, neque tuis oculis videas tantam calamitatem, quam ego ſum iſtum in locum illaturus.* Contigerunt quæ Prophetiſſa dixerat: Urbis vaſtatio populique deportatio ſequentibus demum temporibus facta, quæ omnium malo-

malorum in Moſis Libris contentorum initium fuit. Et mortuus Joſias Hieroſolymis in patris ſepulcreto conditus eſt: Paralip. Lib. II. Cap. XXXV. 24. Quod vero bello alieno ſeſe immiſcuit, neque Nechonis verbis divinitus dictatis obedire voluit, ſed dimicandi avidus in prælio lethaliter vulneratus fuit, id ad Huldæ prophetiam nihil plane ſpectat, ſalva enim dum moriebatur adhucdum res Judæorum fuit, neque mala prædicta hactenus ingruerunt.

§. CCCXXXI.

Eliſæ Prophetæ reſponſum Iſraëli datum quod attinet, 2. Reg. VIII. 11. ad ea quæ ſupra diximus, hoc addimus, quod verba illa חיה תחיה etiam Eliſæi Votum exprimere poſſint, ut ſignificent Prophetam quidem optare ut vivendo vivant ſive convaleſcant, at Dominum oſtendiſſe eum moriturum.

§. CCCXXXII.

Quod ex 2. Chron. XVIII. Eruditiſſimus TINDALIUS citat exemplum, de Prophetæ Michæ Viſione, nihil aliud probat quam Deum permittere, ut mali conſultores per Pſeudoprophetas decipiantur; nolebat enim Iſraëlitarum Rex Micham divinum vatem conſulere, cujus rei adducit hanc rationem: *Et adhuc unus homo à quo liceat Jovæ Oraculum petere: Sed quem ego propterea odi, quod mihi fauſtum nihil, ſed ſemper infauſta vaticinatur;* Unde & nuntius qui Michæam vocatum iverat, eum monebat, ut, quoniam cæteri Vates Regi uno ore fauſta prædicerent, ipſe quoque illorum exemplo fauſta prædiceret. Cumque Michæas veritatem proferret, & Regem adnio-

monuiſſet, reliquos Prophetas omnes non divina tuliſſe reſponſa, ſed fallaces eſſe, Rex eum comprehendi juſſit, atque in carcerem concludi, ibique pane & aqua duriter paſci, donec Rex ſalvus redeat. Cumque perverſus hic Regis animus Deo notus erat, dum nolebat ut vera ipſi indicarentur, ſed Virum Dei ipſi reſponſum divinum ferentem male tractabat, quid mirum quod Deus juſtiſſimo judicio, quadringentis illis, munus Propheticum fraudulenter ſibi vindicantibus, permiſit, ut conſultorem illum peſſimi animi, quique Veritatem ſibi dici nolebat, ſeducerent.

§. CCCXXXIII.

Aliud Difficultatum genus à Miraculis in S. Codice contentis provenit. Is nimirum Prophetarum mos fuit, ut Litterarum credentialium loco divinam miſſionem ſuam Miraculis probarent. At nemini non conſtat, quot Antiſcripturariorum adverſus hæc ſint exceptiones, ut illa aut per effectus naturales explicent; aut ea contigiſſe negent, narrationesque de illis falſas aut ſubreptitias perhibeant; aut illorum teſtes fraudibus deceptos fuiſſe arbitrentur; aut denique à falſis etiam Prophetis talia edita aſſerant.

Ut ipſam Adverſariorum mentem melius hac de re cognoſcamus nonnullorum verba adducenda ſunt. Notiſſimum eſt Celeberrimum illum Philoſophum ac Atheum B. de SPINOZA nihil aliud per Miracula intellexiſſe quam effectus naturales, quorum cauſſas ignoramus, unde Caput VI. *Tractatus Theologico-Politici* ita inchoat, pag. 67. *Sicuti ſcientiam illam, quæ captum humanum ſuperat, divinam, ſic opus, cujus cauſſa vulgo ignoratur, divinum, ſive Dei opus vocare conſueverunt homines; Vulgus*

enim

enim tum Dei potentiam & providentiam quam clariſſime conſtare putat, cum aliquid in natura inſolitum, & contra opinionem, quam ex conſuetudine de natura habet, contingere videt... Vulgus itaque opera naturæ inſolita vocat Miracula, ſive Dei opera, & partim ex devotione, partim ex cupiditate adverſandi iis, qui ſcientias naturales colunt, rerum cauſſas naturales neſcire cupit, & ea tantum accidere geſtit, quæ maxime ignorat, quæque propterea maxime admiratur. pag. deinde 69. ſub finem ita concludit; *Clariſſime ſequitur, nomen Miraculi nonniſi reſpective ad hominum opiniones poſſe intelligi & nihil aliud ſignificare, quam opus cujus cauſſam naturalem exemplo alterius rei ſolitæ explicare non poſſumus, vel ſaltem ipſe non poteſt, qui Miraculum ſcribit aut narrat.* Pag. 76. *Si igitur quædam in S. Litteris reperiuntur, quorum cauſſas reddere neſcimus, & quæ præter, imo contra ordinem naturæ videntur contigiſſe, ea moram nobis injicere non debent, ſed omnino credendum, id, quod revera contigit, naturaliter contigiſſe:* citat deinde loca Exod. IX. 10. X. 14. 19. Cap. XIV. 21. 2. Reg. IV. 34. 35. Joh. IX. pag. 82. Tandem addit: *Ex quibus porro evidentiſſime ſequitur, Miracula res naturales fuiſſe, atque adeo eadem ita explicanda, ut neque nova neque naturæ repugnantia videantur, ſed ſi fieri poſſit, ad res naturales maxime accedentia.*

Quid acutiſſimus TINDALIUS de Miraculis eorumque vi probandi ſentiat, ex ſequentibus illius verbis quæ extant Cap. XII. pag. 327. patebit. „Denn, „inquit, vvenn man von einer Religion nicht nach „ihren innern Merkmalen urtheilen ſoll, ſo iſt nichts „übrig, als die Wunder, vvodurch man dieſelbe ver-„thei-

„theidigen kan, und die Wunder, ſie mœgen vvahr
„oder falſch ſeyn, vvenn man ſie einmahl glaubet,
„(und vvo glaubet man dieſelben nicht?) haben
„durchgehends einerley Würkung. Ja, da die Wun-
„der durch bœſe ſo vvohl, als durch gute Weſen ver-
„richtet vverden, ſo kœnnen bey der ſchlimmſten Re-
„ligion ſich die meiſten Wunder befinden, als vvel-
„che derſelben am meiſten nœthig hat. Es vvar bey
„denen Griechiſchen Weltvveiſen ein Sprüchvvort:
„Θάυματα μώροις, Wunder gehœren für die Thoren,
„und Gründe für die Weiſen. Die Bœotier vvaren
„bekannt vvegen ihrer Dummheit, und auch zugleich
„vvegen der groſſen Menge ihrer Orakel; Und vvenn
„man ſich nicht vveiter, als in der Chriſtenheit um-
„ſiehet, ſo vvird man vvahrnehmen, daſs Glaube und
„tægliche Wunder einander die Hand bieten, und
„daſs für die Leichtglaubigkeit des Volks nichts zu
„ungereimt iſt. Wenn man auch die Nachrichten
„des Hochgelehrten Hüets für vvahr annimmt; ſo ſind
„in der Bibel keine Wunder enthalten; hingegen ſind
„in den Heidniſchen Geſchichten eine Menge von
„dieſer Art enthalten. Würden nicht die Chriſten
„ſelbſt es für einen hinlænglichen Bevveiſs achten,
„daſs eine Religion nicht von Gott herkomme, vvenn
„derſelben einige von denjenigen innern Merkma-
„len fehleten, vvornach man die Wahrheit der Re-
„ligion zu prüffen hat, ohne vorhero ihre Wunder,
„oder einige andere von ihren æuſſern Bevveiſen zu
„unterſuchen? Und folglich, vvenn man dieſe in-
„nern Merkmale bey derſelben antrift; ſind nicht
„hernach die æuſſern Merkmale gænzlich unnütze,
„Pag. 341. Wenn auch gleich die Menſchen ſich in
„natürlichen und übernatürlichen Eingebungen nicht
„betriegen kœnnten, vvie vvir doch ſehen; daſs ſol-
„ches tæglich geſchiehet, ſo kan dennoch dieſes, ob
„eine Eingebung von einem guten oder bœſen We-
„ſen herkomme, (da das leztere die Menſchen be-
„ſtændig verſuchet) bloſs aus der Natur der einge-
„gegebenen Dingen beurtheilet vverden. Denn es iſt
„eine vergebliche Sache, zu den Wundern ſeine Zu-
„flucht zu nehmen, da ſo vvohl bœſe als gute Weſen
„dergleichen thun kœnnen; einige ſind auch gar ſo

„gnez rien : je ſai qu'à le prendre de la ſorte, nous „pourrions en avoir jusqu'au ſiècle prochain. Et „Tome I. Epiſt. VI. pag. 64. Si l'on dit que ces „hommes inſpirés ont prouvé la Divinité de leurs „Ecrits par des Miracles, cet homme n'aura guères „moins de peine à s'aſſurrer de la vérité de ces Mi- „racles; il ne s'en tiendra pas au temoignage qu'eux „mêmes en rendent. Car s'il ne doit tenir leurs „Ecrits pour Divins que par la preuve des Miracles, „il faut qu'il ſoit aſſuré d'ailleurs que ces Miracles „ſont réels. In nota addit: Il faudra qu'il s'aſſure „que les hommes, témoins de ces Miracles, étoient „incapables de s'en laiſſer impoſer, ſoit par trop de „credulité, ſoit par trop de panchant pour le mer- „veilleux, ſoit en prénant pour Miracles des éffets „purement naturels. Il faudra qu'il examine en de- „tail la nature de chacun de ces Miracles. Quelle „étonnante diſcuſſion! Quelle longueur pour s'eclair- „cir de la vérité des Faits!

§. CCCXXXIV.

Miraculorum definitionem dedimus Cap. III. §. 395. *Quod ſint ejusmodi effectus, qui neque ex eſſentia, neque ex vi Creaturarum aut Mundi, ſecundum ſtatum antecedentem conſequuntur.* Illorum poſſibilitatem vero demonſtravimus l. c. §. 396. Omnis nunc quæſtio huc redit; An ea, quæ in S. Litteris recenſentur, non effectus tantum fuerint naturales, ſed vera Miracula? Et deinde, an illa vim habeant probandi divinam Doctrinæ cœleſtis Originem?

§. CCCXXXV.

Demonſtrata Sacri Codicis divinitate independenter à Miraculis, tam diu credendum eſt, ea quæ ibi narrantur Miracula veri nominis talia fuiſſe, quamdiu demonſtrari nequit, aut Miracula plane eſſe impoſſibilia, aut illa meros tantum fuiſſe effectus naturales.

Prius

§. CCCXXXVI.

Prius probare conatur ſupra citatus Philoſophus B. de SPINOZA; qui in Cap. VI. *Tract. Theol. Pol.* id agit, ut oſtendat I. nihil contra naturam contingere, ſed ipſam æternum fixum & immutabilem ordinem ſervare, & ſimul quid per Miraculum intelligendum ſit. II. Nos in Miraculis nec eſſentiam nec exiſtentiam, & conſequenter nec Providentiam Dei poſſe cognoſcere; ſed hæc omnia longe melius percipi ex fixo & immutabili naturæ ordine. III. Ex aliquot Scripturæ exemplis oſtendere vult, ipſam Scripturam per Dei Decreta & Volitiones, & conſequenter Providentiam, nihil aliud intelligere, quam ipſum Naturæ ordinem, qui ex ejus æternis legibus neceſſario ſequitur. IV. Denique de modo Miracula Scripturæ interpretandi.

§. CCCXXXVII.

Nervus vero Argumentationis Spinozianæ, quæ Miraculorum impoſſibilitatem probare contendit, huc redit. Leges Naturæ eſſe ipſa Decreta divina, adeoque ex ipſa Naturæ divinæ neceſſitate & perfectione ſequi; ut ſi aliquid in rerum natura eveniret, quod Legibus hisce univerſalibus repugnaret, id ipſi divino Decreto atque Naturæ ejus repugnare, ut adeo, ſi quis ſtatueret, Deum Miracula committendo contra Naturæ Leges agere, ſimul teneretur ſtatuere; Deum contra ipſam ſuam Naturam agere. Potentiam porro Naturæ cum Dei Potentia eandem eſſe, ut ſi aliquid contra Leges ſive potentiam Naturæ eveniret, id contra ipſam Dei Potentiam contingeret.

§. CCCXXXVIII.

Ad hæc tenendum, totum hoc ratiocinium falſo illo SPINOZÆ Principio niti, ſcilicet præter hoc Univerſum nullam aliam dari Subſtantiam, nullam extra Mundum hunc Potentiam, nullam Sapientiam, nullam Voluntatem dari. Omnia, quæ in Mundo eveniunt, fieri nexu abſolute neceſſario & immutabili. Unde liquet, demonſtrata nexus hujus Mundi contingentia & exiſtentia Subſtantiæ à ſe extra hunc Mundum conſtitutæ & hujus Univerſi Autoris, totum hoc de Miraculis ratiocinium per ſe cadere, quapropter Lectorem ad Caput VI. ubi de Atheiſmo & Spinoziſmo egimus, amandamus.

§. CCCXXXIX.

Alia vero huic proxime accedit difficultas, quæ à SPINOZA movetur, & ab Autore etiam Epiſtolarum *de Religione Eſſentiali* adducitur, quæ hæc eſt. Rem longe difficillimam eſſe univerſam Naturæ vim ejusque effectus cognoſcere, quotidiana enim patere experientia, multorum in Natura effectuum rationes nos latere, ut adeo judicium ferri nequeat, an aliquid per Naturæ vim poſſibile, an vero impoſſibile ſit? Et multa hominibus rerum phyſicarum ignaris videri vires Naturæ ſuperantia atque ſtupenda, quæ Scientiæ phyſicæ perito mirabilia nequaquam appareant. Unde fieri facillime potuerit, ut decepti olim à Moſe fuerint rudes Judæi, ut decepti fuerint ipſimet ingenii ſimplicis Jeſu Chriſti diſcipuli, ut deceptus fuerit circumſtans ſuperſtitioſus & admodum credulus Populus. Neque etiam ignotum eſſe, quam facile vulgus à circumforaneo quolibet in admirationem rapiatur.

Ad

§. CCCXL.

Ad hanc objectionem ſolvendam tenendum eſt. *α*. Omnino inter merum Portentum, quod ignaræ Plebis admirationem excitat, & inter Miraculum verum & proprie ſic dictum diſtinguendum eſſe, quod ſuo loco fecimus.

§. CCCXLI.

β. Concedimus in nonnullis diſtinctu d fficillimum eſſe, num aliquid per ipſas Naturæ fieri potuerit Vires, an vero illas excedat? Neque à quoquam petimus, ut id pro Miraculo habeat, de quo dubium ſupereſt, utrum Naturæ vires ad effectum illum producendum ſuffecerint?

§. CCCXLII.

γ. Sed ut hominum incredulitati hac in re Deus ſuccurreret, non uno tantum tempore, aut loco, non unius generis tantum Miracula, non ab unica tantum perſona, non præſentibus pauciſſimis tantum hominibus, non talia ſolum patrari curavit, ſive potius ipſemet patravit Miracula, quæ eſſent ambigua & de quibus conſtare non poſſet, num ex naturali proveniant effectu nec ne?

§. CCCXLIII.

Ingens nimirum inter ea quæ in S. Litteris recenſentur Miracula, occurrit numerus, de quibus per circumſtantias omnes liquet, cauſſas omnes naturales abeſſe, & ubi evidentiſſimum eſt, eventus illos ad id operum divinorum genus pertinere, per quæ vocatur id, quod non eſt, ut ſit, & ubi aliquid ex nihilo creatur, dum ex ſtatu Mundi antecedente ſequi minime poteſt.

Si ergo in uno aut altero facto dubium aliquod oriri poſſet, annon ex cauſſis phyſicis id productum fuerit, vel an non fraus aliqua adſit, innumera alia adſunt, quæ ut ita explicentur impoſſibile plane eſt, neque id unquam ab ullo Adverſariorum præſtitum fuit.

§. CCCXLIV.

Huic nunc alia ſuccedit quæſtio: An ſcilicet tanta Miraculorum eſſe queat auctoritas, ut per ea Incredulus Sacræ Scripturæ divinitatis convinci poſſit? Sive an indubium Doctrinæ revelatæ illa addant Characterem?

§. CCCXLV.

Eum præcipue in finem edita fuiſſe Miracula, ut tum Doctorum cœleſtium divina oſtendatur miſſio, tum Doctrinam ab ipſis allatam divinæ eſſe Originis, non negamus. Eumque Miraculorum in hominum animis eo tempore fuiſſe effectum, ut de Revelationis veritate fuerint convicti dubium nullum eſt, ſi non omnem plane fidem hiſtoricam inficiari & illius autoritatem negare plane velimus. Noſtris vero temporibus multas eſſe difficultates, quas Increduli contra hoc movent, multaque effugia, neminem latet. Ad ea, quæ maximi momenti nobis eſſe videntur, nunc reſpondebimus.

§. CCCXLVI.

Miraculorum autoritatem hoc præcipue nomine Adverſarii rejiciunt, quod maxima eorum pars, quæ in S. Paginis recenſentur, aut ſint res mere naturales, aut tales effectus, qui ab hominibus etiam fraudulentis edi poſſint. Cujus rei Mago-

Magorum in Ægypto exemplum extat, quorum prodigia à Moſe ita narrantur, ut ne quidem ulla fraudis ſuſpicio ex illius hiſtoria appareat, ſed *idem* illi homines *quod* Moſes feciſſe dicuntur. Imo in S. Litteris paſſim falſis etiam Prophetis potentiam edendi Miracula adſcribi. *Si quis*, inquit Moſes Deut. XIII. 1. 2. 3. *apud vos aut vates, aut ſomniator extiterit, qui vobis ſignum aliquod aut prodigium edat, idque ſignum aut prodigium vobis ab illo prædictum, evenerit; & tamen idem vos cohortetur ad Deos alienos vobisque ignotos ſequendos colendosque; nolitote illius aut vatis orationi, aut ſomniatoris obtemperare ſomnio; tentat enim vos Jova Deus veſter, ut diſcat, an ſe toto corde atque animo ametis.* Addunt verba Chriſti Matth. VII. 22. Matth. XXIV. 24. Pauli 2. Theſſ. II. 9. 10. 11.

§. CCCXLVII.

Primam hujus objectionis partem quod ſpectat, qua ad cauſſas mere naturales recurritur, *primo loco SPINOZA* citat loca Exod. IX. 10. de favilla à Moſe & Aharone in aërem ſparſa, quæ in pulverem per univerſam Ægyptum mutata, tam homines quam beſtias puſtulis exulceraverit. Exod. X. 14. 19. De vento locuſtas adportante & deportante. 2. Reg. IV. 34. 35. De Pueri per Prophetæ Eliſæ incubitum tepefactione & reſuſcitatione. Joh. IX. 6. 7. de cœci lotione in fonte Siloa. Ita Miraculum illud Joſuæ X. idem Philoſophus phænomenon naturale fuiſſe perhibet: ipſa illius verba adducam, quæ extant Tract. Theol Pol. Cap. II. pag. 22. *Malo*, inquit, *igitur aperte dicere Joſuam diuturnioris illius lucis cauſſam veram ignoraviſſe, eumque omnemque turbam,*

quæ aderat ſimul putaviſſe Solem motu diurno circa terram moveri, & illo die aliquamdiu ſtetiſſe, idque cauſſam diuturnioris lucis crediſſe, nec ad id attendiſſe, quod ex nimia glacie, quæ tum temporis in regione aëris erat (*vide Joſuæ X.* 11.) *refractio ſolito major oriri potuerit; vel aliud quid ſimile, quod jam non inquirimus Sic etiam Eſajæ ſignum umbræ retrogradæ ad ipſius captum revelatum fuit, nempe per retrogradationem ſolis. Nam etiam putabat ſolem moveri, & terram quieſcere. Et de parheliis forte, nunquam nec per ſomnium cogitavit. Quod nobis ſine ullo ſcrupulo ſtatuere licet.*

§. CCCXLVIII.

Niſi à Philoſopho atque Atheo tam celebri prolatæ eſſent hæ difficultates, eas reſponſione mea indignas judicarem. *α.* Fuliginem à Moſe ſparſam, in Regno integro, nullo homine excepto, absque Miraculo tantum potuiſſe edere effectum nemo dixerit, niſi qui ſimul ſtatuerit, per eandem cauſſam noſtris etiam temporibus, eundem produci poſſe effectum. Et ſi Miraculum hic abfuit, qui fit ut ne Magi quidem præ ulceribus, quibus non minus, quam omnes Ægyptii adficiebantur, ante Moſen poſſent conſiſtere.

§. CCCXLIX.

β. Non minus Miraculum fuit, quod præciſe eo, quo Moſes id juſſit, momento ventus ſtupendam locuſtarum quantitatem adduxit, & alius ventus, Moſe mandante, eas iterum fugavit. Miraculum enim propterea non tollitur, quod naturalis aliqua cauſſa acceſſit.

§. CCCL.

γ. Pueri per Eliſæi incubitum viviſicatio ſi mera cauſſa naturali fuiſſet facta, noſtris etiam temporibus non minus ac Eliſæi ætate mortui hoc modo viviſicari poſſent.

§. CCCLI.

δ. Aquas fontis Siloæ tanta præditas fuiſſe virtute, ut, cœcis ex nativitate viſum donarent, haud facile quisquam crediderit, qui conſiderat, Miraculum hoc immediate Deo adſcribi ejusque virtuti, verſu 3. hujus Capitis, & Jeſu Chriſti, verſu 4. & oculorum aperturam non fonti Siloæ, ſed ſigno hujus Miraculi externo adſcribi, quo Chriſtus uſus fuit, dum lutum cœci oculis illevit verſu 14.

§. CCCLII.

ε. Miraculum illud JOSUÆ Cap. X. deſcriptum refractioni tantum radiorum ſolarium per aërem glacie impraegnatum adſcribendum eſſe neutiquam crediderit, qui ipſa Hiſtoriographi verba perpendit. Non nimirum dicitur, diem ſolito longiorem fuiſſe, ſed ſitum Solis & Lunæ erga terram non mutatum fuiſſe, dum ſol ſtetiſſe dicitur in medio cœli, & non maturaſſe occumbere ſpatio circiter unius integræ diei, qualis Dies neque antea neque poſtea fuerit, & idem quod de Sole de Luna etiam aſſeritur.

§. CCCLIII.

ϛ. Illud ESAJÆ ſignum, parhelii effectum fuiſſe credibile eſſet, ſi umbra unicum tantummodo Gradum fuiſſet retrograda, ſed decem Gradus effectum naturalem excedunt. Inſuper Mira-

Miraculum etiam hujus ſigni prædictio fuit, quis enim hominum momentum præciſe deſignare poterit, quo parhelium futurum, & quot Gradus umbra retrogreſſura ſit?

§. CCCLIV.

Sed meros etiam homines absque immediata Dei Potentia Miracula patrare, objiciunt Adverſarii, ut divinæ Miſſionis aut Doctrinæ infallibile argumentum & documentum præbere ea minime queant; & quidem primo in medium producunt Magos illos Ægyptios, Moſis Miracula ita imitantes, ut nulla plane interfuerit differentia.

§. CCCLV.

At infinitam inter ea, quæ Moſes patravit & quæ Magi fecerunt opera eſſe differentiam, ex iis quæ nunc dicemus facillime eluceſcit. *α*. Quod baculos ſuos in ſerpentes converterint, id per impoſturam fieri facile potuit, ut agyrtarum more dexteritate ſua atque celeritate unum alterius loco ſubſtituerent, ita ut ſubſtitutionem ſpectatores obſervare minime potuerint, quod noſtri etiam circulatores præſtare adhucdum poſſunt. In hoc vero patet Aharonis præ Magis hisce prærogativum, quod illius *Veritas Mendacium devoravit*, uti TERTULLIANUS loquitur de Anima Cap. LVII. vide Exod. VII. 12.

§. CCCLVI.

β. Aquarum mutationem quod ſpectat, infinita Moſis inter & Magorum factum eſt differentia; Moſes omnes in toto Ægypto aquas in ſanguinem mutavit tam in lacubus, ac in fluvio; Magi

Magi vero in vaſe tantum aliquo aquam mutaſſe videntur, quod ope fraudis & admixtione materiæ rubrifacientis in Pharaonis aula fieri facillime potuit. Tam arctis vero hoc illorum opus circumſcriptum fuiſſe limitibus, inde patet, quoniam tum temporis aqua omnis in fluviis ac ſtagnis in ſanguinem fuit converſa & quidem in toto Regno.

§. CCCLVII.

γ. Et ſi Moſis Magorumque factum ejusdem fuit naturæ, & æqualis illorum potentia, qui fit ut Magi plagam hanc avertere nequirent. Cur Moſis & Aharonis auxilium ad malum hoc avertendum implorare Pharao cogebatur? Quod omnino non feciſſet, ſi eadem præditi fuiſſent potentia.

§. CCCLVIII.

δ. Nec minus etiam in ranarum adductione impoſtura aliorum hominum ope uſi potuerunt, qui quantitatem aliquam prius alicubi recondiderunt; eodem enim quo Moſes modo ſi eas producere potuiſſent, eadem quoque potentia malum hoc iterum ab Ægypto avertere potuiſſent, ad quod faciendum impotentes plane erant.

Non poſſum quin hic apponam Reſponſionem Celeb. REINBECKII, quæ extat *Betrachtungen über die in der Augſpurgiſchen Confeſſion enthaltene Wahrheiten* Betr. XLIII. §. XIX. pag. 136. ſeqq. ubi inter alia ita habet: *Es iſt aber dagegen zu bemerken, daſs die ſogenannten Egyptiſchen Zauberer in der That nicht dergleichen verrichtet haben, was Moſes verrichtete. Daſs es uns anders vorkommt, ſolches rühret haupt-*

ſæchlich aus den Ueberſetzungen der Worte Moſis her, und weil man die Umſtände nicht genau erweget; Es iſt (aber) offenbar, daß die Worte: Die Zaub..er thaten auch alſo mit ihrem Beſchweeren, an keinem Ort den Verſtand haben, als ob ſie eben das, was Moſes hervorgebracht hætten. . . . Es kommt hier auf einen einzigen Buchſtaben an, welcher in der hebræiſchen Sprache überhaupt ein Verbindungs-Zeichen iſt, (ſcil. Litt. ו ſive Vau); aber dabey ſo mancherley Bedeutung hat, als ſonſt ein Wort mit dem andern, ein Satz mit dem andern, und eine Rede mit der andern kan verbunden werden. Da nun aber eine ſolche Verbindung durch, und aber, auf daſs, oder damit, geſchehen kan, ſo leidet der hebræiſche Buchſtaben, welcher im Grund-Text zu finden iſt, alle dieſe Bedeutungen, und muß hernach an einem jeglichen Ort diejenige genommen werden, welche ſich zu dem Zuſammenhange, und zu den Umſtænden ſchicket. Und alſo legen wir mehrgedachtem hebræiſchen Buchſtaben an dieſem Ort die Bedeutung, auf daſs, bey, und überſetzen Cap. VII. v. 12. Ein jeglicher warf ſeinen Stab von ſich, auf daſs Schlangen daraus würden. Es war alſo dieſes ihr Wunſch, der aber ſeine Erfüllung ganz und gar nicht erreichte. Es waren Stæbe, und blieben Stæbe. Deßwegen es auch bald darauf heiſst: Aber Aarons Stab, (der würklich zur Sclangen worden war) verſchlang nicht ihre Schlangen, ſondern NB. ihre Stæbe. Und Cap. VIII. v. 7. überſetzen wir ebenmæſſig: Da thaten die Zauberer auch alſo mit ihrem Beſchweeren, auf daſs ſie die Frœſche über Egyptenland kommen lieſſen. Aber auch hier

richte-

richteten ſie nichts aus, welches, daß es Pharao ſehr wohl bemerket habe, ſchon vorhin iſt angemerket worden.

§. CCCLIX.

In ſequenti vero reliquisque prodigiis nulla amplius fraus locum habere potuit, unde omnis etiam impoſtura ceſſavit, & longe inferiores illorum vires eſſe ipſo facto demonſtratum eſt.

Vera enim Miracula illos patraſſe neutiquam credibile eſt, „ab omni enim, inquit Celeb. LOCKIUS citante JOH. ALPH. TURRET. Vol. II. Diſſert. XIV. „veri ſpecie abhorret, Deum velle prærogativam ſuam „eousque deſerere, ut patiatur ſigilla divinæ ſuæ auctoritatis (Miracula ſcilicet) ab eo, quem ipſe non „miſerit, uſurpari, & ſuæ miſſioni adponi. Eventus „illi ſupernaturales, ſunt unicus modus, quem Deus „ſibi reſervavit, ſaltem juxta ideas noſtras, ut homines, quatenus ſunt Entia ratione prædita, certiores „reddat de Veritate eorum, quæ ipſis revelare dignatur; neque permittere unquam poteſt, ut ſibi eripiatur, conſiliisque Entis inferioris ſibi adverſi famuletur. LOCKE poſthum. Works. p. 227. 228.

§. CCCLX.

Recte vero intelligenda ſunt verba quibus dicitur *eadem* Magos quæ Moſes feciſſe, non omnimodam enim verba hæc ſimilitudinem indicare ex iis quæ modo diximus (§. 355. 356.) ſatis apparet; ſed nonniſi imitatio aliqua indicatur, quæ externam quandam Miraculi ſpeciem habuit.

§. CCCLXI.

Dicta Scripturæ quæ (§. 346.) adducuntur quod attinet, ea non indicant, quod Pſeudoprophetæ vera Miracula patraturi ſint, dum hoc divinæ

vinæ Potentiæ, Sanctitati & Bonitati contrarium eſſet, & Deum ſolum Miracula patrare poſſe demonſtravimus (§. 397. 399. Cap. III.): unde hoc ſolum hisce indicatur verbis, Deum ad populi ſui tentationem permittere, ut falſi Doctores res edant ſtupendas. Verba enim illa non vera Miracula, ſed fictitia etiam ſignificant; unde Miracula falſa vocantur, 2. Theſſ. II. 9. *Cujus ſceleroſi adventus erit cum omni falſorum prodigiorum portentorum miraculorumque genere, cumque omni ſcelerum fraude conjunctus.*

§. CCCLXII.

Facile vero à deceptione ſibi cavere quilibet poteſt, dum Pſeudo-Doctorum illorum adduntur criteria, dum talem afferunt Doctrinam, quæ cum Dei veri Gloria ac ſacri Codicis Veritate conſiſtere minime poteſt.

§. CCCLXIII.

Afferunt porro Adverſarii Miracula inter Ethnicos etiam patrata, quæ ab hiſtoricis profanis referuntur, ut de *Veſpaſiano*, qui teſte TACITO Hiſt. Lib. IV. cæco viſum reſtituerit, & ægrotum contacta ſanaverit; ut & de *Hadriano*, quod duobus cæcis viſum reddiderit. Inprimis de *Apollonio Tyanæo* famigeratiſſimo ſub Domitiano Imperatore Philoſopho, qui tot & tanta patraverit Miracula, ut Chriſti & Prophetarum inferiora non ſint.

§. CCCLXIV.

α. In genere ad hæc obſervandum, quod multa ſint inſolita, quæ imperitum Vulgus in admirationem rapiunt, & à cauſſis naturalibus proficiſci poterant, quæque propterea, quod videbantur

bantur rara, ſequioribus temporibus ab imperita Plebe in Miraculorum numerum fuere relata.

§. CCCLXV.

β. Ea omnia quæ ab Autoribus profanis narrantur, aut ſunt res pueriles, quæ fabulam redolent; aut per Fraudem & Impoſturam explicari facile poſſunt; aut denique nulla narrationes iſtæ nituntur certitudinis ſpecie.

§. CCCLXVI.

γ. Per meras ac incertas plerumque Hiſtoriographi eas habuere narrationes, ut & ipſis ſuſpecta fidei eſſe viderentur.

„Illa, inquit TITUS LIVIUS Lib. I. init. poeticis magis decora Fabulis, quam incorruptis rerum geſtarum monumentis, nec affirmare nec refellere, in animo eſt. Datur hæc venia antiquitati, ut, miſcendo humana divinis, primordia Urbium Auguſtiora faciat. Sed hæc & his ſimilia utcunque animadverſa aut exiſtimata erunt, haud in magno equidem ponam diſcrimine. Et Q. CURTIUS Lib. IX. poſt narrata quædam prodigia ait: Equidem plura transſcribo quam credo: Nam nec affirmare ſuſtineo de quibus dubito, nec ſubducere quæ accepi.

§. CCCLXVII.

δ. Ex hiſce patet, nonniſi vanos vulgi rumores omnia Ethnicorum Miracula fuiſſe, quæ nullus teſtis Fide dignus pro indubiis venditare auſus fuit.

§. CCCLXVIII.

ε. Miracula vero illa, quibus aut olim Judaica aut Chriſtiana Religio confirmata fuit, nituntur, teſtimonio hominum Fide digniſſimorum, qui ea aut ipſimet viderunt, aut à talibus acceperunt,

qui teſtes fuere oculati & de quorum fide ne minima quidem ſuſpicio oriri potuit; quique ipſo ſuo ſanguine, variis ac diriſſimis ſuppliciis, rei quam ipſimet viderunt veritatem, & quovis mortis genere confirmarunt & obſignarunt. Tanta etiam Doctrinæ illius per hæc Miracula confirmatæ vis fuit ac efficacia, ut nulla vi humana, non armis, non fraude & impoſturis, non carnis blanditiis, magna orbis habitabilis pars ad Evangelium converſa fuerit.

Ex profanis Scriptoribus duo attulimus loca, ex quibus apparet quam incerta apud eos Miraculorum eorum fama fuerit. Ex Sacris Scriptoribus nunc etiam duo addam loca, ex quibus apparet, longe alium illorum eſſe ſtilum, & teſtimonium illorum ſummum Veritatis gradum attingere. Apoſtolus JOANNES inquit I. Epiſt. Cap. I. ab init. *Quod fuit à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod & ſpectavimus, & noſtris ipſi manibus tetigimus, id, inquam, & vidimus & teſtamur, & vobis vitam nuntiamus æternam. . . Quod & vidimus & audivimus, id vobis adnuntiamus.* Et LUCAS Cap. I. Evang. ab initio. *Quandoquidem adgreſſi ſunt multi narrationem contexere compertarum apud nos rerum: quemadmodum nobis tradiderunt, qui initio & ſpectatores & adminiſtratores rei fuerunt: viſum eſt etiam mihi, qui omnia à capite diligenter conſectatus ſum, tibi ordine ſcribere, optime Theophile, ut quas auditione accepiſti, eas certo cognoſcas.*

§. CCCLXIX.

5. Quæ de *Veſpaſiano* TACITUS narrat Impoſturam redolent. Ipſa enim illius narratio indicat, nonniſi Ægyptiorum fraudem ac erga Impera-

peratorem adulationem fuiſſe, quæ ipſum permoverit, ut precibus Alexandrinorum ſatisfaceret; Ipſemet enim Imperator hac ſe virtute præditum eſſe negabat, neque virtutem hanc divinam ſibi ineſſe ſentiebat, unde dum ægroti illi adducebantur. Alexandrinos riſit: Veſpaſianus *primo irridere*, inquit TACITUS, *aſpernari*, *atque illis inſtantibus*, *famam Vanitatis metuere.* Ut vero Imperatorem moverent, Medicos conſulebant, qui reſpondebant, morbos ope humana ſuperabiles eſſe, & ſi ſalubris vis adhibeatur, poſſe integrari, quibus verbis omnis Miraculi dignitas plane tollitur. Addunt Alexandrini, patrati remedii gloriam penes Cæſarem, irriti ludibrium penes miſeros fore. Quibus ſubjungit TACITUS; *Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ ſuæ patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, læto ipſe Vultu, erecta quæ adſtabat multitudine, juſſa exſequitur. Statim converſa ad uſum manus, ac cæco reluxit dies.* Meram hic ſubfuiſſe fraudem nemo ex iis quæ diximus non facile intelligit.

§. CCCLXX.

Hadriani Sanationem, quæ à SPARTIANO narratur, meram fuiſſe ſimulationem, Autor hic hisce indicat verbis: *Hæc Marius per ſimulationem facta commemorat.*

§. CCCLXXI.

Ea quæ de *Apollonio Tyaneo* à PHILOSTRATO referuntur Miracula, à Hierocle & Porphyrio Chriſtianæ fidei oppoſita facile evaneſcunt, ſi ad ſequentia adtendimus: *a.* Quod juxta Hiſtoriam Celebris hic Philoſophus, peſſimæ indolis homo fuerit, Reipublicæ perturbator, ad Idolo-

latriam alios ſeducens; unde liquet, illum ratione Vitæ & Doctrinæ ſuæ ſanctiſſimo Domino noſtro è diametro fuiſſe oppoſitum.

§. CCCLXXII.

β. Adeo abſurda ſunt, adeo ridicula, quæ ipſi adſcribuntur Miracula plurima, ut non modo lectori præjudiciis non occupato fabuloſa ſtatim appareant, ſed & ſemetipſa refellant.

§. CCCLXXIII.

γ. Nullo porro illorum narratio nititur fundamento fide digno, Scriptor enim Apollonii Vitæ PHILOSTRATUS centum poſt Philoſophum hunc annis vixit; Juliæ Piæ Imperatricis juſſu chartis, quæ de Philoſopho hoc nobis conſtant, mandavit. Subſidium, quod hæc Septimii Severi uxor ad vitam Apollonii deſcribendam PHILOSTRATO ſuppeditavit, fuere chartæ nonnullæ, quæ ipſi ab ignoto quodam fuere traditæ, quas à Damidæ quodam Apollonii diſcipulo provenire aſſerebat, ex quibus deinde PHILOSTRATUS hiſtoriam quam habemus compilavit, quam incerta ergo hæc omnia ſint, quivis perſpicere facile poterit, ut in meram tandem reſolvantur traditionem & Fabulam.

De Miraculorum autoritate ad Doctrinæ revelatæ veritatem tuendam hic nobis prolixioribus eſſe non licet, omnia quæ hic dici poſſunt exhauſerunt Viri longe celeberrimi ac acutiſſimi JOH. ALPHONSUS TURRETINUS, Vol II. Diſſert. IV. Diſſert. VII. XIV. S. WERENFELSIUS Diſſert quæ extat in Operibus ejus quæ inſcribitur, *Solutio quæſtionis, num Miracula certa ſint Veritatis ſigna?* NOLTENII quæ inſcripta eſt: *Argumentum pro Veri-*

tate

tate Religionis Chriſtianæ ex Miraculis deſumtum, ab iis autem qui eadem ope Satanæ patrari poſſe contendunt, haud parum labefactatum, nativo nunc robori reſtitutum.

§. CCCLXXIV.

Ad *eas* adhuc *Objectiones* mihi reſpondendum eſſet, quæ Adverſarii contra Librorum Veteris Teſtamenti dignitatem inde deſumunt, quod multa contineant, quæ cum Principiis Philoſophicis conſiſtere minime poſſint; adeo vero levis pretii illa mihi videntur, ut reſponſione nulla ad hæc opus ſit.

§. CCCLXXV.

Ad *eas* nunc tranſimus *Difficultates*, quæ in ſpecie contra Nov. Teſtamenti divinam autoritatem afferuntur. *Prima objectio* inde deſumitur, quod talia in eo deprehendantur Dogmata, quæ Principiis Rationis minime conformia, neque Rationi conſentanea, ſed obſcura plane ſint; quæ propterea ad Religionem, quæ clariſſima eſſe debeat, pertinere minime poſſint. Huc referunt in genere *omnia myſteria* Rationi impervia; in ſpecie *Dogma* illud *de tribus Perſonis in una Dei ſubſtantia.* Alterum huic adjungunt, nempe *quod Deus cum humana Natura ita junctus fuerit, ut ambæ hæ Naturæ unam tantum Perſonam conſtituerint.* Hujus quam contra Revelationis veritatem movent objectionis robur duplici nititur fundamento. *Primum* conſiſtit in eo, quod in Religione nihil locum habere queat, quod Rationis principiis contrarium; *alterum* vero quod, cum Religio non tam eruditorum quam vulgi ſit, in ea omnia ſcitu neceſſaria debeant eſſe clariſſima.

Acutiſſimus TINDALIUS aperte quidem Myſteria negare videri non vult, ita tamen de Myſteriis loquitur, ut facile appareat eum illa ceu ad Religionem non pertinentia rejicere. Poſtquam enim Rationem ceu unicum Religionis principium ac normam conſtituerat, ea quæ ex illius principiis non fluunt ceu falſa reſpuit; de Myſteriis Cap. XII. pag. 350. ſeqq. ita loquitur:

B. „Die Vernunft, aus vvelcher ſie ſo viel Werks ma„chen, kan zvvar bevveiſen, daſs nicht mehrere Gœt„ter ſind, als ein einziger: Allein eben dieſe Ver„nunft kan uns nimmermehr ſagen, daſs ihrer meh„rere, als einer ſind, vvelcher Gott iſt. Die Ver„nunft lehret uns zvvar, daſs nicht drey Gœtter ſind; „allein eben dieſe Vernunft kan uns nimmermehr ſa„gen, obgleich in dem Begriff einer gœttlichen Per„ſon der Begriff von Gott mit enthalten iſt, daſs eine „jede Perſon für ſich ſelbſt Gott iſt; und daſs dabey „dennoch, vvenn man mehrere Perſonen ſetzet, man „deſsvvegen nicht mehrere Gœtter annimmt. Die „Vernunft erkennet zvvar, daſs zvviſchen drey und „einem ein Unterſcheid iſt; allein eben dieſe Ver„nunft kan nimmermehr darauf kommen, daſs in „dreyen Perſonen nicht mehr als in einem zu finden „iſt; indem alle drey zuſammen eben derſelbe Gott „der Zahl nach iſt, vvelcher eine jede für ſich ſelbſt „iſt. Die Vernunft iſt nimmermehr im Stande, ei„nen Zvviſchenſtand auszufinden (betvven a Nume„rical ad a Specifick Unity), zvviſchen einem der „Zahl, und einem der Art nach; und dennoch vvie „kœnnten vvir ohne denſelben ſagen, daſs Gott be„ſtændig, und auch nicht ſelbſtſtændig vvære? u. ſ. vv. „Eben ſo vvenig kan die Vernunft einen Zvviſchen„ſtand entdecken zvviſchen einem Unterſcheide in „Worten und in Sachen; und dennoch, vvie kœnn„ten vvir ohne denſelben die Sabelliſche Ketzerey auf „der einen, und die Vielgœtterey auf der andern „Seite vermeiden? Nichts iſt, vvas die Vernunft uns „deutlicher lehren kœnnte, als daſs Gott und Menſch „zvvo verſchiedene verſtændige Perſonen ſind; allein „kan eben dieſe Vernunft uns vvohl ſagen, daſs beyde

„eine

„eine verſtændige Perſon vverden kœnnen, da in„zvviſchen ſo gar ihre perſœnlichen Naturen und Ei„genſchaften unendlich von einander entfernet und „unterſcheiden bleiben? Hieraus erkennen ſie, vvie „die Vernunft dem Glauben ſich untervverffen müſſe.

A. „Ich meines Orts, vveil ich dieſe Rechtglæubigen „vviderſinniſchen Dinge (Orthodox Paradoxes) nicht „verſtehe: kan für dieſes mal nichts vveiters darzu „ſagen als daſs ich ſie nicht vervverffe. Allein ich „muſs dabey hinzuſetzen: Daſs ich ein vernünftiges „Geſchœpfe bin, und Gott von mir einen vernünf„tigen Dienſt erfordert, ſo bin ich nicht ſchuldig, „ja ich kan auch nicht, einer Sache Glauben bey„meſſen, vvelche die Probe der Vernunft nicht aus„halten kan.

§. CCCLXXVI.

α. Revelationem ſine Myſteriis contradictionem involvere Capitis antecedentis parte ultima demonſtravimus. β. Myſteria licet ſint ſupra Rationis principia, tamen non contra ea eſſe patet ex (§. 986. Cap. III.). γ. Ea vero clara eſſe, ut tantum de iis intelligi queat, quantum ad Salutem neceſſe eſt, neque majorem hac claritatem exigi poſſe, & adæquatam illorum cognitionem impoſſibilem eſſe, liquet ex iis, quæ de Myſteriis jam ad finem Capitis præcedentis diſcimus, ut adeo omnes Adverſariorum difficultates per ſe cadant. Si vero quædam remaneant dubia, ſolutio illorum Cap. XII. invenietur.

§. CCCLXXVII.

His *ſecundo* addunt, Jeſum Chriſtum quidem magnum Religionis Naturalis fuiſſe inſtauratorem, qui multa præcepta dederit pereximia, qui illorum obſervationem ipſo ſuo docuerit exemplo, quique ipſo Martyrio allatam Doctrinam

confirmaverit; neque propterea cœlitus eum fuiſſe miſſum, ſed propriis iisque humanis conſiliis eum omnia egiſſe; multa quidem quæ de eo referuntur eſſe vera, alia vero diſcipulorum ſimplicitate addita, neque propterea Jeſum illum Nazarenum alio cenſu habendum, ac alium quendam ſectæ alicujus inſignis conditorem, qui ab aſſeclis ſuis magni habetur & ab hominibus ſuperſtitioni deditis adoratur.

§ CCCLXXVIII.

Ex hiſce colligimus, juxta Adverſariorum mentem Jeſum Chriſtum nonniſi (omnis à me abſit Blasphemia,) impoſtorem fuiſſe, unde id nobis agendum, ut oſtendamus fraudulenti ejusmodi hominis Characteres ipſi nullo modo competere.

§. CCCLXXIX.

In genere quidem hoc tenendum, demonſtrata Revelationis, Medii Liberationis, neceſſitate & Veritate, ſacrarumque Litterarum Autoritate, ut & quod Benigniſſimo Salvatori noſtro Liberatoris Characteres ad unguem competant, omnes jam carnis murmurationes contra vilem ipſius Perſonam per ſe cadere; unde omnis quæſtio tandem iterum in Erroris Naturaliſtarum primarii ſolutione & refutatione reſolvitur; Si enim Adverſarii de Medii Liberationis neceſſitate & veritate convicti non ſint, omnis de Chriſti Perſona diſputatio fruſtranea erit, ſi vero neceſſitatis illius convicti, etiam in hoc dociles erunt.

§. CCCLXXX.

Impoſtoris Characteres ipſi tribui minime poſſe, patet

patet tam ex ipſius DOCTRINA, quam FACTIS & VITA, MORIBUSque.

§. CCCLXXXI.

Illius *Doctrinam* quod ſpectat, erat illa ſublimis, ad pietatem tamen, quantaquanta eſt, compoſita. Ad ſublimitatem quod ſpectat, Chriſtus quidem non minus ac illius diſcipuli ex infima plebe natus erat, cui ſtudiis vacare non licuit, unde nullis Diſciplinarum præſidiis inſtructus, à Judæis nonniſi abjectus aliquis Faber lignarius habebatur, qui in Patris ſui hominis rudis & illitterati domo educatus, eruditum ex hominibus Magiſtrum non habuit, à quo Doctrinam hanc accipere potuiſſet, imo nec habere potuit, dum & Gentilium Placitis, & Judæorum Opinionibus e diametro fuerit oppoſita.

§. CCCLXXXII.

Doctrina illius, inquam, ita eſt compoſita, ut α. longe excellentiora omnibus Philoſophis qui hucusque extiterunt de Deo docuerit; ut quæcunque locutus eſt divinæ Sapientia reliquisque illius Attributis ſint convenientiſſima, quod ipſimet noſtri Adverſarii fateri coguntur, Deum omnia ſpirant quæcunque loquutus eſt, nobiliſſimas ſupremi Numinis tradidit Ideas. Sed undenam quæſumus hæc hauſit; a Sapientioribus ex Gentilibus ea habere non potuit, cum ipſimet hac in re cœcutiverint. Nec, à Judæorum Magiſtris, omnia enim quæ de perfectiſſimi Spiritus ſpirituali cultu protulit, Judæorum principiis, vel potius opinionibus, plane fuere contraria.

 Ab

§. CCCLXXXIII.

Ab aliis ergo Chriſtus Dogmata ſua habere non potuit: unde aut ipſemet illorum Autor cenſendus, aut à Deo ea habuiſſe neceſſum eſt. Ipſe homo rudis & illitteratus fuit, ſi ad externas illius circumſtantias adtendimus, & tamen Doctrinam protulit à Gentilium Judæorumque Sapientia plane diverſam, pereximias de Deo notiones tradens, & ad hominum veram felicitatem & ſalutem tendentes; unde probabilius fit, Doctrinam hanc divinam potius, quam figmentum Sapientiæ humanæ & meram fraudem eſſe. Hæc vero ſi ita ſe habeant, hac in re impoſtoris character inveniri minime poteſt.

Si forte, inquit Acutiſſ. Theologus SAM. WERENFELSIUS Opp. Sect. II. Diſſert. VIII. *De Triplici teſte de Verbo Dei teſtante p.* 175. „Si forte adoleſcentulus ea dicit aut ſcribit, quæ „captum ejus longe ſuperant, ſtatim ſuſpicamur, „eum, quæ dicit, ab alio ſe doctiore accepiſſe: „Quod ſi fatetur, ſed id hauſiſſe à Præceptore ſuo, „cujus Genio ea quæ audivimus plane conveniunt, „quin verum dicat non dubitamus; Non alia Scri„ptorum Sacrorum (Chriſti & Apoſtolorum ſuorum) „ratio eſt. Scribunt ea quæ ſunt ſupra captum ho„minum; - - - aut ſi hoc alicui dubium videtur, ſal„tem ſcribunt ea, quæ ſunt ſupra captum talium ho„minum, quales ipſi fuerunt, ſuprà captum hominum „rudium, opificum, Piſcatorum: Scribunt ea de Deo „& rebus divinis, de ſummo hominis bono, de vita „recte inſtituenda, quæ tot homines docti & Sapien„tes, denique totus fere Mundus non dubitant om„nibus aliis, quæ de hac materia à ſummis Ingeniis „edita ſunt, longe anteponere. Quis non hic meri„to quærat, unde tanta venerit, tam abjectis in ſpe„ciem hominibus, Sapientia? Num igitur cum di„cunt à Deo ſe præclara hæc accepiſſe, nemo de eo-

„rum

„rum fide dubitabit, qui & hæc, quæ dicunt Deo „digniſſima cernit, & alioquin videt, nullum his „hominibus fuiſſe cum Doctis & Sapientibus com„mercium.

§. CCCLXXXIV.

Sublimitas porro Doctrinæ ex illius Prophetiis apparet, quibus non nugacem aliquem & fraudulentum Impoſtorem ſeſe exhibuit, ſed omnia quæ locutus eſt ad minimas usque circumſtantias fuere impleta; non dicam de rebus propriam mortem ſpectantibus, de Judæ proditione, de Petri abnegatione, de ſua reſurrectione; ſed ea præcipue eminent vaticinia, quæ poſt multorum annorum curſum demum fuere impleta; non tantum prædixit Doctrinam ſuam à Judæis rejectum, à Gentibus vero acceptum iri; non modo ingentem falſorum Doctorum ac Prophetarum numerum poſt ipſius exceſſum oriturum prædixit, ſed Hieroſolymorum ac Templi vaſtationem Populique Judaici Miſeriam ac Exilium tam graphice depinxit, ut eventus ei exactiſſime reſponderit.

§. CCCLXXXV.

Extant ea præcipue Matth. XXIV. Marci XIII. Lucæ XIX. & XXI. Ubi tam ſigna antecedentia, quam modus & circumſtantiæ & ſequelæ, accuratiſſime deſcriptæ ſunt. Inter ſigna antecedentia referuntur, quod multi extituri ſint Pſeudo-Chriſti & falſi doctores; quod oritura ſint bella ac ſeditiones & Gentis contra Gentem commotiones; quod futuræ ſint peſtes cum fame & terræmotibus; magnas porro adverſus Chriſtianos perſecutiones movendas prædixit, nihilo-

nihilominus Evangelium paſſim in reliquo terrarum orbe prædicatum iri.

§. CCCLXXXVI.

Ipſius vero Excidii tempus Chriſtus ita denotat ut oſtendat, non ſtatim hæc omnia eventura eſſe. Ita vero hujus eventus limites determinat, ut intra ætatis unius tempus hæc accidant; *Hoc vobis confirmo,* inquit Matth. XXIV. 34. *non prius hanc ætatem præterituram eſſe quam fiant hæc omnia: Cingendam tum temporis Exercitibus Hieroſolymam* oſtendit Lucæ XXI. 20. Urbem porro ita vaſtandam aſſerit, ut ne quidem lapis ſuper lapidem manſurus ſit; *Venient tibi dies, quum te tui hoſtes vallo circumdabunt, & circumſidebunt, & prement undique, teque & tuos in te natos complanabunt, nec in te lapidem lapidi impoſitum relinquent,* Lucæ XIX. 43. Matth. XXIV. 2. Marc XIII. 2. Ubi aſſeritur, idem etiam templi fatum futurum. Magnam porro futuram ſtragem prædicit, Judæosque per omnes gentes Exſules futuros, Hieroſolymam interea à Gentibus calcandam, Lucæ XXI. 24. Tantam illo tempore calamitatem futuram dicit, quanta nec hactenus ab orbe condito fuit, nec futura eſt. Matth. XXIV. 21. Et omnia hæc iræ divinæ, adverſus Judæos propter crimina flagrantis, indicia ac effectus eſſe indicat, Lucæ XXI. 22. 23. Lucæ XXIII. 30. 31. adde his Matth. XXIII. 37. 38.

§. CCCLXXXVII.

Inſignis hujus eventus etiam ſequelæ adduntur, quæ inprimis hæ ſunt: Nempe Judæorum Exſilium & per Gentes univerſas diſperſio, illorum rejectio Gentiumque Vocatio: *Auferendum,* inquit

inquit Salvator, *à vobis Dei Regnum & Genti dandum fructus editura.* Matth. XXIV. 43. & denique Evangelium per totum terrarum orbem prædicandum eſſe.

§. CCCLXXXVIII.

Quam exacte omnia, ut Chriſtus ea prædixit, evenerint, ne minima quidem circumſtantia aut mutata aut omiſſa, opus non erit ut oſtendamus, dum res omnibus, qui hiſtorias legerunt profanas Joſephi & Taciti, ſit notiſſima.

§. CCCLXXXIX.

Humana vero hæc prænoſci potuiſſe ſagacitate, aut hominem callidum divinando ea aſſequi valuiſſe, nulla probabilitatis ſpecie aſſeritur; multa enim in his ita contingentia deprehenduntur, & à libera hominum Voluntate pendentia, quæ tamen verbis clariſſimis prænuntiantur, ut omnis quantacunque hominum ſagacitas & acutiſſimus etiam Intellectus hic inſufficiens fuerit.

§. CCCXC.

Quis quæſo prænoſcere potuit omnium quammaximorum horum Eventuum tempus? Quis tot ſigna ac prodigia præcedentia? Quis tantum Pſeudo-Doctorum numerum prævidere potuit? Quis conjectando aſſequi, tot in Judæa futuros tam brevi tempore tumultus ac Rebelliones, ut ad eas ſedandas tanta Romanorum expeditione opus ſit? Quis prævidere potuit tantam Judæorum futuram cladem, ut urbs plane vaſtaretur & Populus reliquus captivus duceretur, illorumque Reſpublica ac Cultus plane peſſundaretur? Quis prænoſcere ipſum etiam ſplendidiſſimum

mum Templi ædificium dirutum iri, quod Romani facere non conſueverant, dum cuivis Populo liberum Religionis Exercitium permittebant; unde Titus ipſemet, ſummus Romanorum Exercitus Imperator, Ædem hanc conſervare ſtudebat? Quis quæſo prævidere potuiſſet, hanc à Chriſto allatam Doctrinam inter tam ſtupendas rerum revolutiones non opprimendam, ſed longe lateque diſſeminandam & prædicandam eſſe? Quis omnia tam accurate prædicere, quæ ſtragem illam ſequutura erant?

§. CCCXCI.

Unicum ergo Adverſariis remanet ſubterfugium, nempe aut integros hos Libros Evangelicos poſt harum rerum implementum demum litteris fuiſſe conſignatos; aut ſaltem tum temporis loca hæc demum fuiſſe inſerta.

§. CCCXCII.

At *a*. probatiſſimi, qui extant, & antiquiſſimi Scriptores, tres ſaltem priores Evangeliſtas ante Excidium Hieroſolymitanum ſua litteris conſignaſſe memorant. EUSEBIUS fideliſſimus & diligentiſſimus Scriptor, qui omnia documenta, quantocunque potuit ſtudio, conſulerat, dicit: Hiſt. Eccl. Lib. III. Cap. XXIV. Matthæum poſtquam Hebræis Evangelium annuntiaſſet & ad alias Gentes proficiſci ſe accingeret, Evangelium exaraſſe, illud poſtea etiam Marci & Lucæ Evangelia ſecuta eſſe. IRENÆUS vero Vir fide digniſſimus & Apoſtolicis proximus, *Adv. Hæreſ.* Lib. III. Cap. I. aſſerit: Eo tempore Matthæum Evangelium ſuum inter Hebræos edidiſſe, quo Petrus & Paulus Romæ Eccleſiam fundarunt.

Chro-

Chronicon Alexandrinum Evangelii Matthæi ſcriptionem ad Annum à Nato Chriſto 46. collocat, ad 48. producit NICEPHORUS CALLISTUS *Hiſt. Eccl.* Lib. II. Cap. XLV. ſive ad annum 15. poſt Chriſti adſcenſionem. Cum quibus teſtimoniis conferendæ ſunt variæ Subſcriptiones variis MSS. adjectæ, quæ in editione MILLII inveniuntur.

§. CCCXCIII.

β. Acta Apoſtolorum autem ante Hieroſolymitanum Excidium exarata fuiſſe, non unum eſt quod ſuadet. Templum enim & cultum cærimonialem tunc temporis adhuc cum omni ſuo apparatu floruiſſe, non eſt cur dubitemus, multa enim in Libro illo huc collimant, ut Judæorum, Magnatum præcipue, animus ad Diſciplinam Chriſtianam à legis Moſaicæ obſervatione avocaretur, ipſisque perſuadeatur, cultui Levitico nullam amplius deberi reverentiam. Nullum vero à deſtructione Templi & Cultus Moſaici abrogatione deſumitur argumentum, quod tamen longe efficaciſſimum fuiſſet; ſed tempore Captivitatis Paulinæ exaratam fuiſſe hanc Hiſtoriam inde patet, quod cum omnia Pauli geſta exactiſſime narrentur, nulla tamen ejus e vinculis liberationis fiat mentio; ſed Hiſtoriographus in medio illius Hiſtoriæ deſinit. Lucas vero antequam Acta Apoſtolorum ſcripſit, jam Evangelium ſuum litteris conſignaverat, ad id enim ſtatim ab Actorum initio provocat; antiquius vero adhuc Matthæi Evangelium eſt, unde hæc omnia jam ante Urbis everſionem ſcripta fuerint oportet.

γ. Nec

§. CCCXCIV.

γ. Nec omittendum, ipſa hæc Chriſti vaticinia ita comparata eſſe, ut ea neutiquam poſt Politiæ illius Sacræ abrogationem litteris conſignata eſſe ex illorum modo quam clariſſime appareat; in illis enim; ſtylo Prophetico, Mundi finis immediate cum veteris Mundi typici abrogatione conjungitur, ac ſi unum alterum ſtatim exciperet, quod factum non fuiſſet, ſi poſt Urbis demum vaſtationem Vaticinia hæc ab hominibus impoſtoribus fuiſſent edita, hoc enim in caſu ſtylum Prophetis maxime conſuetum evitaſſent.

§. CCCXCV.

δ. Nec obſcurum etiam ex Epiſtolis Paulinis pro Evangeliorum juſto tempore deſumi poteſt argumentum. Maxima enim illarum pars jam ante priora Pauli Vincula exarata fuit, quod certiſſime ex accuratiſſimis Chronologis conſtat; Hiſtoriam vero Evangelicam ubique in ſcriptis ſuis præſupponit.

§. CCCXCVI.

ε. Qui fit, ut ſi Vaticinia hæc demum poſt Urbis Everſionem fuerint exarata, fraus hæc à ſagaciſſimis ac infenſiſſimis rei Chriſtianæ Adverſariis, Celſo, Porphyrio, Juliano aliisque nunquam ipſis fuerit objecta? Hi certe non ſiluiſſent, ſi vel ulla hac de re tum temporis ſuſpicio aut indicium fuiſſet, quod certe non omiſiſſent, niſi fides hæc univerſalis & indubia fuiſſet.

§. CCCXCVII.

ϛ. Nullum etiam probabilitatis ſpeciem præ ſe fert, primos Chriſtianos ipſosque Apoſtolos, tan-

tantam, ad maximum ſuum detrimentum, commiſiſſe fraudem, & ad illius defenſionem quævis maxima perpeſſuros fuiſſe ſupplicia, niſi ipſimet de rei Veritate plane fuiſſent convicti.

§. CCCXCVIII.

Nonnulla vero loca, quæ hæc Vaticinia continent, poſterioribus demum temporibus Evangeliis fuiſſe inſerta, ab omni plane Veritatis ſpecie abhorret, ſiquidem α. Corruptio illa non unum aut alterum tantum reſpicit verſum, ſed integra Capita, reliquis ſermonibus connexa, & alias paſſim etiam intertexta; β. Fraus hæc committi minime potuiſſet eo tempore, quo jam magnus exemplarium fuit numerus, ut non à quoquam detecta fuiſſet, ab iis præcipue, qui aut Diſciplinæ Chriſtianæ plane erant infenſi, aut ab iis qui ancipites erant, utri parti ſeſe addicerent. γ. Sed nec univerſalis eſſe potuiſſet hæc corruptio, cum in plurium manibus Librorum horum momentoſiſſimorum exemplaria verſarentur; Unde licet in nonnullis exemplaribus hæc ſubreptio locum habuiſſet, reſpectu omnium tamen fieri minime potuit; Et licet exemplaria Manuſcripta in rebus parvi ponderis inter ſe differant, nullum tamen reperitur, in quo integra aliqua pericopa omiſſa eſt; Et ſilent hac de re omnes Scriptores vetuſtiſſimi; ſilent illius temporis Antiſcripturarii.

§. CCCXCIX.

Ex hisce nunc iterum concludere liceat: Jeſum Nazarenum nec in hoc Impoſtoris ſive Pſeudoprophetæ Characterem habere, dum omnia quæ dixit exactiſſime impleta ſunt.

§. CCCC.

Ad pietatem vero & *Gloriam Dei* tota illius Doctrina compoſita fuit, quod alterum eſt. Ab Impoſtoribus & Ethnicorum Legumlatoribus tantum in hoc, quantum cœlum à terra diſtat: dum non Reipublicæ ſolum commodum, non propriam Gloriam, non commoda ſolum temporalia, aut propriam Autoritatem quærit, neque Regnum terreſtre ambivit; ſed Dei, imo ſolius Dei Gloriam in omnibus ſuis dictis ac concionibus intendit; id unicum agit, ut homines vitam ſuam ad manifeſtationem Gloriæ divinæ, ad ſincerum Dei proximique amorem componant.

Verba apponam Celeb. TURRETINI in Differt. de Charactere Magiſtri §. X. „In Chriſti Vita, ferventiſſima in Deum Pietas ſe prodit. Omnia ſiquidem „ad Dei Gloriam refert. Huc tendunt omnia ejus „facta, omnes ejus Sermones. Ubique Deum loquitur, ubique Deum ſpirat, ubique de Dei Regno promovendo ſollicitus eſt. Hoc eſt ejus Opus, imo „Opus unicum, cui indeſinenter vacat, ſi quos diligit, eos diligit præ cæteris omnibus, qui Voluntati „Dei exſequendæ operam dabant, Matth. XII. 50. „Animum Deo plenum, Deo mancipatum, de Deo „ſollicitum, ubique prodit.

§. CCCCI.

Eadem porro *Factorum* illius ratio eſt. Non ſolum nimirum intenſiſſimo erga Deum Amore imbutus erat, ſed ferventiſſime etiam proximum ſuum amabat. Omne enim illius negotium huc tendebat, ut miſeris ſuccurreret, ut humano generi benefaceret; Non amicis ſolum id præſtitit, ſed inimicis etiam, pro quibus Deum ut ipſis condonaret, oravit. Luc. XXIII. 34.

In

§. CCCCII.

In Adverſis ſummam prodidit manſuetudinem, conſtantiam ſummam, humilitatem maximam; ita tamen ut Veritatem Judicio ſuo, à quo ſors ejus dependebat, libere profiteretur.

§. CCCCIII.

Nec vilis ſuperbiæ & ambitionis manceps, nec avaritiæ deditus; nec Principium adulator erat; Ne minima enim ipſi in hac terra competebat poſſeſſio; Regem ſe à Populo ſalutari recuſabat; contemptui & ludibrio ſeſe exponit; Judæorum Magnatibus, Populi Principi, Legisperitis, Pilato ipſi vitia exprobrat.

§. CCCCIV.

Ad Judæorum criminationes vero de Legis Moſaicæ violatione ita reſpondit, ut ipſos ex Juris Naturalis principiis ita convelleret, ut convicti ſemper abirent. Neque unquam quidquam invenerunt, quod ipſi juſte objicerent. Ut ne minimæ quidem, etiam hac in re, fraudis aut impoſturæ reus factus ſit.

§. CCCCV.

Hoc vero, cum probabilitatis aliqua ſpecie, Adverſarii noſtri *objiciunt*, quod omnia hæc, quæ de Chriſto dicimus, ab ejus Diſcipulis litteris fuerint conſignata, quorum teſtimonium hac in re ſuſpectum ſit.

§. CCCCVI.

Sed ſi hæc omnia nil niſi diſcipulorum figmentum ſunt *a*. concipi nequit, qui fiat, ut Diſciplinæ Chriſtianæ hoſtes, tempori illi proximi,

ſilentio fraudem hanc præterierint. Omnia ea ætate, qua Hiſtoria Evangelica ſcripta fuit; in recenti omnium adhucdum erant memoria. β. Simplicitas porro narrationis tanta eſt, ut Scriptorum ſinceritas ubique eluceat; Si per illorum aſtutiam ficta fuiſſent, quæ afferunt, majori ea narraſſent ornatu, majori quoque prudentia. Narrant nonnulla de Chriſto, quæ; ſi fictionibus uſi fuiſſent, ſine ullo dubio omiſiſſent; præcipue illius cum hominibus, tam viris quam fœminis, ſceleratis commercium, aliaque plura. Tam ingenue proprios etiam nævos memorant; neque Petri abnegationem, nec Judæ proditionem, nec Apoſtolorum fugam ſilentio prætereunt, quæ omnia ad Veritatis Evangelicæ commendationem reſpectu infidelium ac incredulorum parum faciebant.

§. CCCCVII.

Contra ea, quæ de Chriſti dictis moribusque ab omni fraude remotis diximus, Adverſarii noſtri excipiunt, nonniſi ſimulatam fuiſſe ejus Pietatem, & ſtudio illum divinam finxiſſe Revelationem, omniaque tam dicta quam facta ad divinam gloriam retuliſſe, ut per hoc major illius apud plebem fieret Autoritas, & ut eo facilius in partes ſuas trahere ignarum Populum poſſet.

§. CCCCVIII.

Sed omnes iterum talis Impoſturæ Characteres abſunt, quid enim hac ratione Salvator benigniſſimus lucratus eſſet, niſi ærumnas, ſupplicium, crucem? Omnia enim mundana commoda procul abfuerunt; Neque enim Regnum terreſtre,

reſtre, uti Muhammedes ſtabilire volebat, neque Magiſtrum ſive caput inſignis alicujus Sectæ ſe dici amabat, neque ex unico illius vel dicto vel facto, ulla vanæ gloriolæ captatio aut cupiditas apparet.

§. CCCCIX.

Neque porro illius Doctrina ita erat comparata, ut hominum ingenio attemperata fuerit. Neque tales placitorum illius ratio, ut per ea hominum favorem expectare potuerit. Solent Impoſtores ſe ſuamque Doctrinam loci temporisque circumſtantiis accomodare: hominum favorem, præcipue Magnatum, captant; hominum moribus ac temperamento indulgent; cedunt ubi nimiam reſiſtentiam ſentiunt; alte radicatis & præconceptis hominum opinionibus non è diametro ſeſe opponunt, ſed iis ſeſe attemperant; mutant quædam & nova addunt, ita tamen ut antiqua retineant.

§. CCCCX.

Plane aliter Chriſtus egit, talem nimirum protulit Doctrinam, quæ præjudiciis Judæorum è diametro erat oppoſita, totum illorum Cultum externum à Moſe ipſius Dei juſſu inſtitutum abrogatum voluit. Cultum, quem maxima Judæorum pars ad mundi usque finem perduraturum exiſtimabat, & in cujus obſervatione omnem ſuam Salutem quærebant; Cultum à reliquis Populis diverſum, in quo Judæi tantopere gloriabantur; Cultum, inquam, rei Magnatum inter Judæos maxime inſervientem, dum Populum ab ipſis dependentem faciebat: Hunc cultum, inquam, antiquatum voluit. Si Impoſtor fuit, qui ſectæ ſtudio tenebatur; qui multos quærebat

aſſeclas; quare non opinionibus Judæorum altiſſime radicatis hac in re melius favit? Quare id quod maxime amabant, in quo ſummam quærebant gloriam, plane remotum volebat? Quare non potius Politiæ Judaicæ ac Cultus publici Reſtauratorem ſe dixit? Noſcebat, quam Judæi de Meſſiæ Perſona atque negotio opinionem habebant; Quare, cum ab iis Meſſias haberi volebat, ſi Impoſtor fuit, non illorum opinioni hac in re quantum potuit ſe accommodavit? Quare in omnibus contrarium exhibuit?

§. CCCCXI.

Qui fit, ut primatum vitia tam acriter reprehenderit, & per hoc in illorum odium incurrerit? Quare hoc in media illa Republica fecit? Cur non potius illorum auram captare ſtuduit?

§. CCCCXII.

Sed nec Ethnicorum Sapientiæ illius Doctrina reſpondit, unde non ſolum Judæis offenſio, ſed Græcis ſtultitia fuit. Novam ergo Doctrinam attulit; ſive ut melius loquar, quæ omnibus Populis nova plane viſa fuit, nihil aut ex Judæorum aut Gentium placitis retinuit.

§. CCCCXIII.

Sed nec hominum vitiis, lubidini Carnis, Ambitioni, aut aliis ſceleribus homini quam maxime familiaribus indulſit, quod tamen omnes illius & ſequentium temporum Impoſtores & Pſeudo-Doctores fecere. Sed contra ſeveriſſimas contra omnes Mundi illecebras tulit Leges; Quidquid, inquit, ad peccandum pellicit, aut impellit, vitandum & abjiciendum eſt, etiamſi ſit oculo reli-

reliquisque membris carius. Matth. V. 29. 30. Non ſolum actiones, ſed libidinoſas etiam cogitationes prohibet, Matth. V. 28. Omnem vindictæ cupidinem à quovis Chriſtianæ Civitatis conſorte ſepoſitam vult, l. c. v. 23. Amorem univerſalem, inimicorum etiam, requirit: v. 44-48. Omnem in Cultu divino hypocriſin damnat Cap. VII. ab initio. Imo introitum in Regnum Coelorum ſive Eccleſiæ ſuæ communionem difficillimum ficit. Omnibus nimirum Impoſtoribus, ne unico quidem excepto, & Pſeudo-Prophetis ſufficit, ut homines Sectæ & Doctrinæ ſuæ nomen dent; At Dominus Noſter meram profeſſionem inutilem plane aſſerit, neque contentus eſt mero Doctrinæ ſuæ aſſenſu, ſed exactiſſimam Legis divinæ obſervationem poſtulat. *Non*, inquit, *quisquis ad me dicet: Domine, Domine, intrabit in Cœleſte regnum; ſed qui fecerit; quod vult meus Pater, qui eſt in Cœlis*, Matth. VII. 12. Imo Perfectiones divinas, ceu perfectiſſimum Vitæ noſtræ exemplar proponit, Matth. V. verſu ult., & plenariam ſuimetipſius abnegationem à diſcipulis ſuis poſtulat, Cap. XVI 24. Nullum terreſtre commodum Apoſtolis ſuis promittit; Verbera, Perſecutiones, Mortem, Odium, Excommunicaionem ex Eccleſia Judaica, ipſis Evangelium prædicantibus expectanda eſſe aſſerit. Matth. X. *Eritis omnibus inviſi propter Nomen meum. Tempus erit, quum omnes Deum à ſe coli putabunt, qui vos interfecerint*, Joh. XVI. 2. Omnem ambitionem ab aſſeclis ſuis procul abeſſe vult, *niſi mutati fueritis, & pueris ſimiles redditi, non intrabitis in cœleſte Regnum*, Matth. XVIII. 3.

§. CCCCXIV.

Omnia hæc ab Impoſtoris & Pſeudo-Prophetæ Characteribus non ſolum longiſſime remota, ſed è diametro oppoſita ſunt; quod quivis præconceptis opinionibus non occupatus Lector facile agnoſcet.

§. CCCCXV.

Teſtimonii ſui veritatem cruciatibus graviſſimis, inter ludibria probroſiſſima, usque ad mortem diriſſimam confirmavit. Hinc Magiſtrum ſuum hac in re diſcipuli etiam imitati ſunt.

§. CCCCXVI.

Inquiunt Adverſarii: Omnes Religiones, à Veritate etiam maxime abhorrentes ſuis goriari Martyribus, mirum propterea non eſſe, ſi & Apoſtoli cum ſuo Magiſtro ad tuendam Religionem ſuam Martyrium ſubierint.

§. CCCCXVII.

Ingens vero hic deprehendimus diſcrimen. Alii mortem ſubeunt, quia mendacium quod profitentur verum eſſe credunt; Si vero Chriſtus & Apoſtoli Impoſtores & Seductores extitiſſent, mortem pro eo perpeſſi fuiſſent, quod ipſmet falſiſſimum eſſe perſuaſi fuiſſent, id quod omni probabilitatis ſpecie plane deſtitutum eſt.

§. CCCCXVIII.

Inſtant: Facile fieri potuiſſe, ut Apoſtoli ipſimet ſe à divino Spiritu inſtinctos crediderint, uti & hodie adhucdum reperiuntur Fanatici, qui inſpirationis donum jactitant, & ſe eo gaudere perſuaſiſſimi ſunt, qui proprie non ſint Impoſtores, dum & ipſimet fallantur.

Sed

§. CCCCXIX.

Sed *α*. Incredibile plane eſt, tantum hominum numerum eodem tempore hoc morbo ita fuiſſe infectum, ut ſummus tamen inter ipſorum Doctrinam, quæ nova plane juxta hominum opinionem erat, ſemper fuerit conſenſus; & ut commune quoddam, Religionis nuper allatæ, ipſis Syſtema fuerit; & tale quidem, quod non obſcuro & ænigmatico dicendi genere involutum eſt, ſed ubi veritates omnes in clariſſima luce ſunt poſitæ; impoſſibile, inquam eſt, ut apud homines Fanaticos tanta reperiatur, in re plane nova, claritas, tantusque conſenſus.

§. CCCCXX.

β. Quis quæſo perſuadere ſibi poterit, homines quammaxime rudes, cerebri non omnino ſani & fanaticos, talem ſumma cum harmonia protuliſſe & ubique tam voce quam litteris inculcaſſe Doctrinam, quæ ſapientiſſimas, imo longe ſapientiores de Deo tradat notiones, quam omnium qui hactenus vixerunt Philoſophorum: Qui porro cultum plane rationalem præſcripſerunt; Qui, contra communes hominum opiniones, Deum non cærimoniis externis, ſed cultu plane ſpirituali proſequendum dixerunt; ut animus non minus quam corpus ad ſummi Numinis reverentiam componatur; Qui porro præſcripſerunt vivendi regulas, quas infenſiſſimi etiam revelatæ Religionis hoſtes approbare coguntur, ſive ad aſſenſum quaſi rapiuntur. Si homines hi Fanatici & inſani animi fuiſſent, certe hujus rei vel in illorum vita vel ſcriptis aliquod deprehenderetur veſtigium; ſed percurrat quis omnia

Evangelia, Epiſtolas omnes, nihil plane ibi invenitur, ex quo vel minima hujus rei probabilitas erui poſſet.

§. CCCCXXI.

γ. Minime etiam credibile eſt, maximam hominum partem ab hominibus ſtultis atque mente captis ſibi imponi atque decipi ſe paſſam fuiſſe, in re, quæ opinionibus ſuis plane adverſa, & in Doctrina, quæ nec ſæculi hujus commodis nec carnis voluptatibus favebat, ſed omnibus carnis illecebris plane contraria erat. Hoc ergo Adverſarii noſtri dicunt dum Apoſtolos Fanaticos aſſerunt, homines quosdam Fanaticos & mentis inſanæ Doctores Doctrinam omnium longe ſapientiſſimam, generali inter ſe conſenſu, in toto orbe, ſucceſſu plane inaudito, & maxima cum Sapientia diſſeminaſſe; & ita ſe geſſiſſe, ut tamen nec in vita nec in ſcriptis inſani aut fanatici quiddam, ſed nil niſi Sapientia deprehendatur; quod quantum ab omni Veritatis ſpecie abhorreat, ut oſtendam neceſſe minime eſt.

§. CCCCXXII.

δ. Doctrina illa etiam hoc nomine præ omnibus aliis elucet, quod nulla extiterit, quæ illi comparari, proptereaque homines in aſſenſum rapere potuerit; quod contra nullam diſciplinam armis ſuppliciis tormentisque crudeliſſimis tantopere ſævitum fuerit; Nulla tantis criminationibus obnoxia fuit, altiſſimas tamen longe lateque in Univerſo radices egit; neque ad breve admodum tempus, ſed per multorum ſæculorum imo mox duorum milleniorum curſum ſemper propagata, omni tempore à varii generis homi-

nibus

nibus recepta, non à credula plebe ſolum, ſed à Principibus etiam ac Magnatibus; Non à ſtultis modo ac ſimplicibus, ſed à ſapientibus, acutiſſimisque etiam Philoſophis, ab eruditis æque ac Idiotis. An quæſo probabile eſt, placita nova ab inſanis ac fanaticis hominibus inventa ac diſſeminata tantam omni tempore fidem inveniſſe. Mox pereunt fanaticorum ſomnia; apud ignaros forſan applauſum inveniunt, Philoſophi ea rident; ſed oportet ipſam Doctrinam Chriſtianam ita comparatam eſſe, ut ſapientiſſimis etiam ſeſe commendet & virtuti quammaxime deditis, quis eam merum Fanaticismum dixerit? Non armorum vi, non ſubdolis artibus illa diffuſa ac propagata fuit; nullo humano auxilio munita, neque ibi præcipue Apoſtoli Evangelium prædicarunt, ubi Populi rudes ac ignari nullis diſciplinis exculti erant; ſed Hieroſolymis, in Græciæ urbibus, ubi Philoſophi exiſtebant acutiſſimi, Romæ denique omnium Scientiarum ſede; Mundo Scientiis exculto novam illam Doctrinam annuntiarunt, *ne quis impoſturam ſimplicitati factam eſſe, poſſet ſuſpicari*, inquit *LUD. VIVES de Verit. Fid. Lib. II.* Non tenebras quæſiverunt primi Evangeliſtæ, ſed in lucem prodierunt, neque ab aliis poſtulabant, ut abſque exploratione verbis ſuis fidem adhiberent, ſed dicta ſua examinari volebant. *Vaticinationes*, inquit S. Paulus, *ne contemnite: omnia probate, bonum retinete.* 1. Theſſ. V. 19. 20. *Cariſſimi, ne cuivis ſpiritui credite, ſed ſpiritus explorate, an ex Deo ſint: nam multi falſi vates in mundum prodierunt*, 1. Joh. IV. 1. *Quin turpi occultatione repudiata, non nos callide gerimus, neque divinam Doctrinam fallaciter tractamus, ſed Veritatis*

decla-

declaratione nos ipſos apud omnem hominum conſcientiam in Dei conſpectu commendamus.

§. CCCCXXIII.

Hactenus Chriſti Doctrinam atque Vitam ab impoſtura vindicavimus, nunc ad *Miracula* ut tranſeamus neceſſe eſt, ut oſtendamus, ea non fraudulenta ac præſtigias, non fictitia, ſed vera eſſe.

§. CCCCXXIV.

Miracula illa in ſequentibus conſtiterunt: Scilicet *ægroti ſanabantur, cæci videbant, claudi ambulabant, leproſi purgabantur, ſurdi audiebant, & mortui reſurgebant,* Matth. XI. 5. His addi debent, ut alia tranſeam, quæ in illius morte contigerunt, dum Sol tempore plenilunii obſcuratus, Terra modo inaudito concuſſa; Templi velum ſciſſum & mortui excitati ſunt; mortem ejus ſecuta eſt Reſurrectio, in cœlum adſcenſus, Spiritus effuſio cum linguarum variarum dono.

§. CCCCXXV.

Ad ejusmodi opera ceu ad certiſſima divinæ miſſionis criteria Chriſtus ſæpiſſime provocat. *Hæc,* inquit, *quæ ego facio opera de me teſtantur, me à Patre eſſe miſſum,* Joh. V. 36. *Si mihi minus creditis, at factis credite,* Joh. X. 38. *Ipſe Pater qui in me manet facit opera. Credite mihi, & me in Patre, & Patrem in me eſſe, aut certe de ipſis factis mihi credite,* Joh. XIV. adde Matth. XI. 5.

§. CCCCXXVI.

Divinam hanc Miraculorum autoritatem ut eludant Adverſarii duplex habent effugium; Aut, inquiunt, ex meris cauſſis naturalibus & artibus huma-

humanis hæc omnia præſtita fuiſſe, aut fidem hiſtoricam inficiantur.

§. CCCCXXVII.

Prior difficultas magni momenti non eſt. Si unum aut alterum tantum patratum fuiſſet Miraculum, idque in objectis parum notis, atque præſentibus pauciſſimis teſtibus, qui facile decipi potuiſſent; Si Miracula illa unius tantum generis fuiſſent; Si aliquot vicibus tantum reiterata eſſent, objectio hæc ſpeciem aliquam haberet. Sed *α*. tanta Chriſti inter Judæos fuit fama, ut ſi non omnes & ſinguli eum cognoverint, quoad nomen ſaltem omnibus notus fuerit; ut non obſcurus aliquis Propheta fuerit in Deſerto commorans, inter homines plebejos ſolum; fama, inquam, ejus tanta fuit, ut omnium attentionem, excitaverit *β*. Eos, qui inter Judæos acutiſſimi erant, habuit Adverſarios, Phariſæos & Sadducæos, homines litteratos ac Legis Doctores, hi ubique homines habebant ſubornatos, qui ad dicta ac facta ejus attentiſſimi erant. Anne credibile, nullam unquam fraudem ipſos detegere potuiſſe, ſi mera impoſtura fuiſſet? *γ*. Chriſtus non in locis obſcuris atque à hominum colluvie remotis patravit Miracula, ſed in urbibus, in maxima omnis conditionis hominum frequentia. *δ*. Non una vice id præſtitit, ſed per tres integros annos ſæpiſſime ea repetiit. *ε*. Opera hæc ita erant comparata, ut per cauſſas naturales fieri minime potuerint; Morbos longo tempore inveteratos ſanavit, non unius ſed varii generis; idque præſtitit in Perſonis, quæ multis annis omnium conſpectui erant expoſitæ, ut illarum ſtatus nemini non notus eſſet. Mortuos reſuſcitavit,

tavit, non tales, de quibus dubium eſſe poteſt num revera mortui fuerint, ſed tales, qui jam à pluribus diebus mortui & qui in conceptu omnium mortui erant; Anne credibile, illum tot vicibus, tot caſibus & tamdiu, tanto hominum numero fucum facere potuiſſe? Ea vero Miracula, quæ ipſo moriente & deinceps contigerunt, omni exceptione majora ſunt. Anne per fraudem Sol obſcuratus? An per impoſturam velum deſcindi potuit? An dubitari poteſt, Chriſtum revera non fuiſſe mortuum & ex mortuis reſuſcitatum? An hic fraus, an impoſtura locum habere potuit? An per cauſſas naturales accidere potuit, ut rudes Apoſtoli unico momento omnes, quæ tum temporis in uſu erant, linguas addiſcere potuerint?

§. CCCCXXVIII.

De Veritate ergo Miraculorum, ſive teſtimonii de Miraculis, agitur, & quidem: α. An teſtes ipſimet decepti fuerint? Sive an β. alios decipere voluerint? Prius quod ſpectat, impoſſibile eſt, ut Apoſtoli decipi potuerint, nam א. Non admodum faciles ac creduli erant; *Niſi*, inquit Thomas, *& in ejus manibus clavorum impreſſionem videro, & meum digitum clavorum veſtigio, & manum lateri ejus admovero, non credam*, Joh. XX. 25. neque ב. cœca fide amplectebantur, quæ temporibus remotis erant geſta, & quæ ab aliis acceperant, ſed omnium ipſimet teſtes oculati erant, *quod vidimus*, inquit Johannes, *oculis noſtris, quod & ſpectavimus, & noſtris ipſi manibus tractavimus, id teſtamur*, 1. Epiſt. I. 1. Omnia facta erant ſuo tempore & inter gentem ac ætatem illam, quæ adhucdum in vita erat, ut non ab illorum teſtimonio,

ſed

ſed à generali hominum tunc temporis in Judæa viventium notitia rei certitudo dependeat. ג. Hinc Apoſtoli loquuntur, ſi res geſtas referunt, non ut de re occulta, ſed ut de operibus, quæ omnibus in recenti adhuc erant memoria, & quæ accidiſſe nemo tunc temporis in Judæa vivens dubitandi locum habebat. Facta adeo clara erant, ut illorum Veritas vel falſitas à nemine, nedum ab Apoſtolis, ignorari potuerit. ד. Facta hæc ita comparata erant, ut diverſiſſima non unico momento, non ſemel, non unico in loco geſta fuerint; Adeo manifeſta, ut decipi minime potuerint. Unicum adducam exemplum: Chriſtus in cruce mortuus, deinceps ſepultus, à mortuis poſt triduum reſuſcitatus, Diſcipulis ſuis apparuit: An vero falli potuerunt eundem eſſe illum Jeſum, qui ſe nunc ipſis palpandum & conſpiciendum præbet, eundem, inquam, cum quo per triennium commercium habuerunt familiariſſimum?

§. CCCCXXIX.

Id ergo Adverſariis noſtris ſtatuendum: Apoſtolos fuiſſe deceptores, homines frivolos, qui quidem ſciverint, omnia illa Miracula nil niſi præſtigia ac figmenta eſſe, qui vero in hoc gloriam quæſiverint, ut aliis imponerent & ut novæ illius Diſciplinæ inſtauratores, Viri ſingulari autoritate ac Sapientia præditi haberentur.

§. CCCCXXX.

Sed α. ſi decipere voluerunt Apoſtoli, ſi gloriam propriam quæſiverunt, quare non cautius in excogitandis ac conſcribendis hiſce operibus verſati ſunt? Quare proprios nævos tam ingenue

nue referunt? Quare nec propriam tarditatem, nec continuas altercationes, nec Petri abnegationem, nec nefandum Judæ, qui ex ipſorum numero fuit, crimen, nec omnium Apoſtolorum deſertionem reticent? Quanta ſimplicitas, quantus candor in illorum Scriptis ubique obſervatur? Si merum figmentum narrant, quare non ex compoſito ſcripſerunt? Quod ipſos non feciſſe ex Evangeliorum & Epiſtolarum collatione ſatis apparet.

§. CCCCXXXI.

β. Neque ab unico ſcripti ſunt Novi Fœderis Libri, ſed à pluribus, qui ſibi non contradicunt, ita tamen ſcribunt, ut facile appareat, ipſos non ex compacto egiſſe. Qui vero fieri poteſt, ſi res hæc merum figmentum fuit, ut mire in omnibus inter ſe conſentiant?

§. CCCCXXXII.

γ. Facta, quæ Apoſtoli memorant, non in terris longinquis, non tempore remoto, non inter homines ignotos geſta fuere; ſed eo in loco, ubi Apoſtoli ea narrant ac ſcribunt; ea ætate, qua omnia litteris fuerant conſignata; inter eos homines, inter quos Apoſtoli prædicant & ſcribunt; quique num res vera an falſa ſit optime ſcire poterant. Facta hæc proponunt non ceu ignota, ſed generalem illorum cognitionem quaſi ſupponunt, & quæ ſummam rei faciunt Judæorum Principibus, inimiciſſimis Adverſariis ſuis, in os dicunt. Non ita agere ſolent Impoſtores ac fabularum inventores, ſed figmenta ſua tegere ſolent, ne fraus detegatur.

δ. Si

§. CCCCXXXIII.

*. Si ea quæ narrabant oppido falſa fuere; qui fit ut propter impudentiſſimam atque audaciſſimam fraudem non reprehenſi fuerint? Quare Diſciplinæ Chriſtianæ inimici juratiſſimi putidiſſimas haſce fabulas non in commodum ſuum verterunt, atque monſtrarunt, omnia ab Apoſtolis prolata merum figmentum eſſe, certitudinem operum illorum nullo niti fundamento? Nulla re citius Chriſtiana Religio in ipſo ortu ſuo extingui potuiſſet, quam ſi eo ipſo tempore hiſtoriæ, qua nititur, falſitas demonſtrata fuiſſet. Nihil fuiſſet quo hominum animi ab hac doctrina avocari potuiſſent, quam ſi à Judæorum Magiſtris ac Magnatibus fabula hæc ac impoſtura detecta fuiſſet, ſi Apoſtolos fraudis conviciſſent. Tanta fuit Magiſtratus Judæorum erga Paulum reliquosque Apoſtolos acerbitas, ut nullam prætermiſerint occaſionem eos vituperandi, omniaque arripuerint, quæ in Apoſtolorum ac Diſciplinæ Chriſtianæ detrimentum cedere videbantur. At de Miraculorum ac Reſurrectionis Jeſu Chriſti Veritate altum ubique eſt ſilentium; cum tamen ſola hujus fictionis demonſtratio ad totam Chriſtianam Religionem ſubvertendam ſuffeciſſet. Quare non Magiſtratus Judaicus & alii Chriſtianorum hoſtes tam voce quam ſcriptis fraudem in aperta luce collocant, alioſque hac ratione ne decipiantur præmuniunt?

Digniſſima ſunt, quæ hic probe perpendantur, Verba Theologi acutiſſimi JOH. ALPH. TURRETTINI Diſſ. de Miraculis §. XXXIV. quæ ita habent; „Sic ſe gerunt Apoſtoli, ut pareat eos nihil ſimile metuere, „deque veritate ſuæ narrationis plene ac perfecte ſe-

 „curos

„curos eſſe. Etenim, aperte agunt; nihil diſſimulant; „circumſtantias omnes recenſent; notant loca; no„tant tempora ſingulorum eventuum; notant nomina „Perſonarum; notant Sacerdotes, Magiſtratus, pri„vatos homines, eos omnes denique, quorum ali„quæ his in factis partes fuerant; provocant ad teſtes „illo tempore ſuperſtites; & Paulus quidem quin„gentos Reſurrectionis Dominicæ teſtes adpellat: „Coram omnibus, Judæis, Gentilibus, Philoſophis, „Regibus, Magnatibus, Facta illa audacter promul„gant; Ea memorant, inculcant, repellunt, nulla „non occaſione, nullis non in locis. Non metuunt, „non ſunt ſolliciti, ne ſibi non credatur; Res maxime „miras ac ſtupendas ita nude ac ſecure tradunt, quaſi „ea nemo in controverſiam vocare poſſit: Nullum „artificium, nulla cautio, nullæ latebræ, nullæ offu„ciæ, in iis omnibus deprehenduntur. Sic dicunt, „ſic agunt Apoſtoli. Quis vero capiat, impoſtores „ea ſeſe ratione gerere? Quis capiat, homines ru„diſſimos, artifices imperitiſſimos, fraudem omnem „ita celare, externam Speciem Virorum proborum ita „mentiri, ut ne minimum quidem deceptionis indi„cium adpareat? Ἁπλῦς τῆς ἀληθείας λόγος; *Sim„plex eſt Veritatis ſermo.* Ubi vero major ſimplici„tas, major ingenuitas, apertiora ſinceritatis ac veri„tatis indicia, quam in modo quo facta illa ab Apo„ſtolis commemorantur.

§. CCCCXXXIV.

Nulla inquam Religio, nulla Secta plures Chriſtiana Diſciplina habuit Adverſarios; nulla potentiores, nulla doctiores; ſi figmenta atque fabulæ in Apoſtolorum Scriptis fuiſſent contentæ, dubium nullum eſt quin eas detexiſſent, ſi hi rei Chriſtianæ acerrimi hoſtes ſolidi quidquam atque certi contra narrationes Apoſtolicas ſciviſſent, certe non ſiluiſſent. Qui fit ut in omnibus Judæorum ſcriptis Diſcipulorum Chriſti fraudes nullibi detegantur & probentur; Quod altum ſilen-

tium ac meræ quas proferunt criminationes rei Veritatem maximopere ſtabilit.

§. CCCCXXXV.

1. Sed quodnam tandem Apoſtolorum ex fictionibus hisce emolumentum fuiſſet? An voluptates carnis inde perceperunt? An gloriam apud homines illius temporis inde reportarunt? An honor mundanus ipſis ex hoc redundavit, quod putidiſſimam invenirent Fabulam, eamque longe lateque diſſeminarent? Aut an alia vitæ hujus commoda fuerunt, quæ ipſos ut hoc facerent permovere potuerunt? At nil niſi pericula, miſeriæ, labores, flagella, captivitates, vincula, ſupplicia, cruces eos manebant. *Si hujus vitæ duntaxat in Chriſto ſpem habemus, ſumus omnium hominum miſerrimi*, inquit Paulus, 1. Cor. XV. 19.

Reliqua huc pertinentia infra Cap. IX. de Judæis agentes ſolvemus; quæ eo differimus, ne hic nimis prolixi ſimus.

§. CCCCXXXVI.

Si dicant, loca illa, in quibus Miracula continentur, poſteris demum temporibus Libris Apoſtolicis fuiſſe inſerta, neque aliud præter Chriſti Diſciplinam Apoſtolos ipſos tradidiſſe. Idem quod ſupra de Prophetiis ad eandem objectionem dedimus reſponſum & hic valet; Non enim unum ſolum vel alterum inſertio hæc reſpiceret locum; ſed tota periret hiſtoria, omnis librorum illorum contextus; cum ab initio ad finem usque nonniſi Miracula in Scriptis Evangelicis reperiantur, ut omnia tollantur, ſi Miracula demantur. Si etiam tam inſignis ac univerſalis Librorum illorum corruptio contigiſſet, id fieri non potuiſſet, quin,

ſi non ab infenſiſſimis Evangelii hoſtibus detectum fuiſſet, ſaltem illis qui adhucdum in fide Chriſtiana ancipites erant cognitum eſſet, quod ipſis totam Doctrinam non modo ſuſpectam, ſed exoſam plane reddidiſſet. Neque hi meliora edocti tacuiſſent, ſed fraus tanta mox publica fuiſſet facta. Inſuper etiam hoc animadvertendum, quod talis corruptio nec ſtatim poſtquam libros hosce exararunt Apoſtoli, nec longo poſt tempore fieri potuerit. Non prius, nam vixerunt adhuc Apoſtoli; non poſterius, dum propter exemplarium frequentiam apud multos fraus hæc fidem non inveniſſet; & ſi in exemplaribus quibusdam hæc inſerta fuiſſent, in aliis vero omiſſa eſſent, adhucdum hodie inter Codices, qui extant, MSS. talis reperiretur differentia. Hoc vero cum non ſit, haudquaquam credibile eſt, omnia illa exemplaria, quibus corruptio hæc contigit, ad unum perdita fuiſſe.

§. CCCCXXXVII.

Ex vagis vero hominum rumoribus hiſtoriam Evangelicam confectam fuiſſe, non modo omni plane probabilitate caret, ſed plane abſurdum eſt; Neque enim in Fabulis omnia adſunt certitudinis criteria, uti hic, dum notantur omnes temporis, loci, perſonarumque circumſtantiæ, omnia quæ narrantur inter ſe conſentiunt, non unus modo, ſed multi Scriptores, de quorum fide ut dubitemus cauſſa nulla adeſt, idem dicunt, ſummus inter eos ubique deprehenditur conſenſus; quod in figmentis ac fabulis Romanenſibus contingere minime poteſt.

§. CCCCXXXVIII.

Sed qui fieri potuit, quæſumus, ut tot hominum

num myriades tam cito ac tam facile & quidem conſtantiſſime figmento fidem adhiberent, quod nonniſi vago aliquo rumore nitebatur? Et quidem, ex Adverſariorum noſtrorum mente, tali aſſentiebantur fabulæ, cui ſuperſtructa erat talis Doctrina, quæ nec hominum præjudiciis conſentanea erat, nec Sapientiæ Judæorum aut Græcorum Philoſophorum favebat, cupiditatibus vero carnis è diametro adverſa. Unde nonniſi Veritatis certitudine hominibus ſeſe commendare poterat.

Nemo certe etiam noſtris temporibus fidem apud homines inveniret, qui ſcriberet, ante ſæculum Romæ vel in alia Europæ urbe hominem exitiſſe, qui ingentem Miraculorum numerum patraverit, qui à tribunali vel Eccleſiaſtico vel Politico tam Hæreſeos quam criminis Perduellionis accuſatus fuerit, Judicium nominibus, loco, tempore, aliisque circumſtantiis quampluribus notatis, illum ultimo fuiſſe affectum ſupplicio, in divi Petri templo miraculoſum aliquod factum contigiſſe, eodem quo homo ille moriebatur tempore, aliaque plura non modo prodigia, ſed Miracula in coelo ac terra in ultimo mortis illius Articulo contigiſſe, poſt tres vero dies eundem hominem quidem ſepultum ac cuſtoditum reſurrexiſſe, multisque apparuiſſe, varios ipſi fuiſſe Diſcipulos ac aſſeclas, quorum omnium indicantur nomina & variæ vitæ illorum circumſtantiæ, qui Doctrinam ab hoc homine allatam; renitentibus licet Papa ejusque Clero, aliisque multis tam Politicis quam Sacerdotibus, longe lateque diſſeminaverint, aliaque plura; quis inquam hujusmodi figmento adhiberet fidem? Unde præſumendum, illis etiam temporibus, quibus diſciplinæ Chriſtianæ fundamenta poſita fuere, non magis ac noſtris ejusmodi fabulæ calculum ſuum addituros fuiſſe; eam præcipue ob rationem, quod Doctrina ſuperſtructa carni maximopere ingrata erat. Optime propterea hac de re loquitur Mr. DENYSE dans ſon Traité de la Vérité de la Religion chrêtienne demonſtrée pag. 18. „Nous

„connoiſſons, dit-il, encore aſſez les hommes, & „nous ſavons ſuffiſamment, comment ils ſont faits, „pour être certain, que quand quelqu'un s'aviſeroit „de mettre au jour un livre ou il debiteroit de pareils „menſonges, qui ſont contraire a la connoiſſance uni-„verſelle de tout le monde, perſonne ne le croiroit; „que toute la doctrine, qu'il batiroit ſur de tels fon-„demens, tomberoit d'elle même, & que ſon libre „ſeroit le rebut de tout le monde. Et hoc denique notandum, quod infenſiſſimi illi primorum Sæculorum Doctrinæ Chriſtianæ hoſtes Miraculorum Evangelicorum veritatem non negent. ſed ad illorum vim eludendam alia effugia quærant, unde Judæi dicunt, illum magicas artes in Ægypto didiciſſe; ut alia ejusmodi nullius ponderis ſubterfugia, quæ ex iis quæ antea diximus corruunt, taceamus.

§. CCCCXXXIX.

Adhuc Viri acutiſſimi SAMUELIS WERENFELSII obſervatio hic tenenda in Diſſert. de Veritate Miraculorum Sacræ Scripturæ, quæ hæc eſt: Miracula quidem in ſe, abſtracte à reliquis conſiderata, non admodum videri veroſimilia; ſi vero cum factis reliquis, quæ indubitatæ Veritatis ſunt, connectantur, tantum abeſſe ut veriſimilitudine careant, ut contra ab omni veriſimilitudine prorſus abhorreat ea falſa eſſe.

„Tolle Miracula, *inquit judicioſiſſimus JOH. „ALPH. TURRETINUS in Diſſert. de Miraculis § penult.* An concipi poteſt, viles piſcatores, „quales erant Apoſtoli, tale conſilium, qualis fuit „Gentilium omnium à receptis Sacris abductio, & „ad Chriſtianam fidem converſio, animo finxiſſe at-„que ſuſcepiſſe? Fac Miracula meram fraudem eſſe: „An concipi poteſt fraudem illam, à tot Adverſariis, „adeo potentibus, adeo perſpicacibus, demonſtratam „modo irrefragabili atque everſam non eſſe? Aufer „Miracula: An concipi poteſt, univerſum terrarum

„or-

„orbem, abſque armis, abſque opibus, abſque ullis „humanis auxiliis, ad Chriſtianam fidem adductum „eſſe?

§. CCCCXL.

Omnis tandem quæſtio huc redit: num Jeſus Chriſtus ſe Dei Filium eſſe atque Legatum per Reſurrectionem ex mortuis revera demonſtraverit? Circa hanc veritatem non omnes idem ſentiunt ex Adverſariis noſtris, dum nonnulli totam de Reſurrectione Jeſu Chriſti Hiſtoriam nonniſi fabulam ac fraudem eſſe perhibeant, omnibus certitudinis characteribus plane deſtitutam; Alii vero dum pondus argumentorum ad rei hujus veritatem demonſtrandam allatorum ſentirent, aliam iniverunt viam & Hiſtoriæ veritatem quidem conceſſerunt, at Reſurrectioni omnem Veri Miraculi vim atque ſpeciem denegant, putantes nullibi probatum eſſe, nec etiam probari poſſe, vivificationem ex mortuis omnes creaturarum vires excedere.

Hac de re videri poteſt unus ex noviſſimis Naturaliſtis, THOMAS CHUBB'S qui Anno 1743 Londini edidit Librum ſub hoc titulo: *CHUBB'S Remarcks on Brittannicus's Lettres containing an argument drawm from the ſingle Fact of Chriſt's Reſurrection, to prove the divinity of his miſſion.* Qui tractatus præmiſſus eſt ejus *Four Tracts.* Id vero agit, ut Reſurrectioni Chriſti ex mortuis omnem probandi vim adimat, dum inter alia aſſerit; Rem quidem communiter receptam eſſe, nunquam vero probatam, quod Reſurrectio, ſive reſuſcitatio ex mortuis, tale opus ſit, quod vires omnium Entium creatorum excedat; licet ſupponatur vivificationem mortui humanas vires ſuperare, inde tamen minime ſequi, illam ejusmodi Factum eſſe, quod omnes vires omnium Entium creatorum, cujuscumque

generis ſint, excedat. Aſſeri forſan poſſe, inquit, ſpiritum fallacem quendam ſufficientem habere potentiam, ad quendam ex mortuis reſuſcitandum, eum in finem, ut Doctrinam falſam hoc opere confirmare poſſet; neque, addit, Entium Spiritualium Virtutem ita nobis compertam eſſe, ut judicare tuto queamus, quid per illorum vires poſſibile vel impoſſibile ſit. De Woolſtonii hypotheſi infra Cap. XI. agemus, ne hic nimis prolixi ſiamus.

§. CCCCXLI.

Prius quod ſpectat, nempe Hiſtoriæ hujus Veritatem, illa à celeberrimo illo Mathematico Anglo, Viro de Doctrina Chriſtiana optime merito HUMFREDO DITTON, ex talibus principiis demonſtrata fuit, ut Adverſarii hactenus non invenerint, quod contra illius argumenta proferrent.

Vide, *die Wahrheit der Chriſtlichen Religion aus der Auferſtehung Jeſu Chriſti, auf eine demonſtrativiſche Art in drey Theilen erwieſen, durch Humfredum Ditton.* Huic libro auro contra caro addi meretur, *Philoſophiſcher Beweiß von der Wahrheit der Chriſtlichen Religion, darinnen die Nothwendigkeit einer geoffenbareten Religion insgemein, und die Wahrheit und Gewißheit der Chriſtlichen insbeſondere, aus ungezweiffelten Gründen der Vernunft, nach mathematiſcher Lehrart dargethan und behauptet wird von* Martin Kuntzen.

§. CCCCXLII.

Cum libri, quos modo citavimus, ſint notiſſimi omniumque terantur manibus, nonniſi ſummaria argumentorum hic adducam, quibus Viri hi celeberrimi ad momentoſiſſimam hancce Veritatem demonſtrandam utuntur. Ingens nimi-

rum

rum α. Teſtium hujus veritatis erat numerus, qui quoad plurimam partem, eo, quo litteris Hiſtoria hæc conſignabatur, tempore in vita adhuc ſuperſtites erant; ut adeo fraus nulla ſubeſſe poſſit. Sed β. teſtes hi auriti & oculati erant; omnium factorum, quæ in Libris Evangelicis relata legimus. γ. Severiſſime etiam & conſtantiſſime per ipſum ſummi Numinis Venerandum Nomen, quæ hac de re proferunt, atteſtantur. Et quidem δ. in ipſa illa Urbe, tempore rem geſtam immediate inſequente, coram hominibus, quibus optimi Salvatoris Perſona non ignota fuit, id faciunt; Non in terra longinqua, non temporibus remotis, non hominibus omnis illius Hiſtoriæ ignaris teſtimonium illud ab initio perhibent. ε. Non in angulis & conciliabulis illius urbis, ſed publice coram quibusvis, non modo ex plebe, ſed Principibus ac Magnatibus, talibus verbis rem teſtantur, ac ſi de ipſius facti veritate ne minimum quidem dubium apud omnes in tota illa urbe eſſe poſſet, & tanta hilaritate ac confidentia, ut Senatus non haberet quod regereret. *Tum Petrus Sancto Spiritu repletus, ad illos ſic verba fecit: Magiſtratus populi, & Iſraëlitarum Senatores, ſi nos hodie de collato in hominem infirmum beneficio interrogamur, quanam re is ſanatus eſt: Hoc vobis & cuncto Iſraëlitarum Populo notum eſto, hunc per nomen Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus excitavit ex mortuis, per hoc, inquam, hunc adſtare in veſtro conſpectu ſanum. Is eſt lapis ille à vobis ædificantibus rejectus, qui adhibitus eſt ad Caput anguli.* Act. IV. 8-12. & Cap. V. 30-32. *Deus majorum noſtrorum Jeſum ſuſcitavit, quem vos in patibulo ſuſpenſum interfeciſtis. Hunc Deus Ductorem Ser-*

 vato-

vatoremque ſua dextra extulit, ad conciliandum Iſraëlitis vitæ correctionem, peccatorumque veniam. Et nos ſumus ei teſtes harum rerum.

§. CCCCXLIII.

ε. His accedit, quod ne quidem infenſiſſimi Doctrinæ hujus hoſtes, in primis etiam Chriſtianismi temporibus, quidquam invenerint, quod contra horum teſtium ſinceritatem ac pietatem proferrent. ζ. Licet teſtes hi, propter ſingularem ſuam virtutem, omni honore atque æſtimatione digni erant, nihil tamen in omnibus illorum externis circumſtantiis occurrit, quod ipſos in hominum animis acceptos facere atque illis favorem conciliare poſſet; dum omnibus externis prærogativis, ſplendore, potentia, plane deſtituti eſſent, & nihil haberent, quo hominum animos vincerent, quam ſolam veritatis fortitudinem. η. Neque quidquam excogitari poteſt, quod ipſos ad falſum hoc teſtimonium diſſeminandum permovere potuiſſet, ipſosque ut Religioni Patrum valedicerent commovere; Nullum temporale aderat emolumentum, ſed ignominia, ſed verbera & vincula, ſed miſerrima vitæ conditio, ſed denique crux & alia ſuppliciorum genera eos manebant. ϑ. Qui ſcit, quam alte radicata ſint Religionis præjudicia apud homines præprimis ſimplices ac plebejos, is etiam nullam dubitandi cauſſam habet, Apoſtolos Veritatis quam prædicabant fuiſſe convictiſſimos. ι. Religio inſuper tam Judaica, in qua nati & educati erant, quam Chriſtiana, quam amplectebantur, ita comparata eſt, ut eos ab ejusmodi figmentis atque fabulis avocaverit & retinuerit.

§. CCCCXLIV.

ια΄. Ex omnibus inſuper circumſtantiis omnibusque illorum Scriptis clariſſime apparet, illos nec Atheos nec homines maleferiatos fuiſſe. Hoc enim in caſu Doctrinam ſuam magis ad hominum genium accomodaſſent, tamque ſevera præcepta cupiditatibusque carnis contraria non dediſſent: Sed aliorum impoſtorum fraude uſi fuiſſent, ιβ΄. Impoſſibile etiam eſt, Apoſtolos homines mente captos ac Fanaticos fuiſſe, quod ſuo loco oſtendimus. ιγ΄. Ex quibus omnibus ſole meridiano clarius eſt, Apoſtolorum de Reſurrectione Jeſu Chriſti teſtimonium omnia certitudinis moralis habere criteria. ιδ΄. Et tam perfectum eſt, ut omnis certitudo moralis neganda ſit, ſi quis illi calculum addere nolit. ιε΄. Omnes hujus teſtimonii circumſtantiæ ita comparatæ ſunt, ut ſi figmentum fuiſſet, fraus illa non potuiſſet non detegi. ιϛ΄. Ex omnibus etiam liquet, ipſos Religionis Chriſtianæ infenſiſſimos hoſtes inter Judæos Veritatis hujus Miraculi fuiſſe conviciſſimos. ιζ΄. Clandeſtina corporis illius ex ſepulchro ablatio plane impoſſibilis erat, omnia enim Magiſtratus Judaicus Præfectusque Romanus fecere, quæ ad furtum ejusmodi impediendum neceſſaria & ſufficientiſſima erant. ιη΄. Omnia ea Apoſtolis deerant, quibus fraudem hanc ad effectum perducere potuiſſent. ιθ΄. In abſurdiſſimas illi prolabuntur conſequentias, qui Apoſtolos hac in re aut impoſturæ aut fanaticismi accuſant. κ΄. Neque, ſi teſtimonii hujus Veritas negetur, Diſciplinæ Chriſtianæ diſſeminatio celerrima per omnes orbis habitabilis partes explicari poteſt. Contra ea, adverſus Naturaliſtarum hypotheſin,

ſin, allatam ob cauſſam, multo plures, multo graviores, imo inſolubiles plane, difficultates moveri queunt, quam ipſi contra noſtram afferre poſſunt; facilis enim, ſi Veritas teſtimonii Apoſtolorum admittatur, habetur clavis ad omnia Diſciplinæ Chriſtianæ arcana interpretanda, illa vero ſi negetur, ad infinitas fictiones ſemper de novo recurrendum eſt. Meræ ubique in Deiſtarum ſive Naturaliſtarum fictionibus occurrunt tenebræ, meræ conjecturæ; Et dum ipſimet credulitatem noſtram rident, magis adhuc credulos ſeſe monſtrant, dum fictionibus meris fidem habere tenentur.

§. CCCCXLV.

Excipiunt Adverſarii *a.* rem plane incredibilem imo etiam impoſſibilem eſſe, ut mortuus vitam recuperet. Nullius vero eſſe momenti hanc difficultatem, inde patet, quod ex principiis Philoſophicis Miraculorum poſſibilitatem Cap. III. §. 396. demonſtravimus; Et in genere etiam falſiſſimus hic ſyllogiſmus deprehenditur; *Omnia, quæ mens humana concipere nequit, ſunt vel falſa vel plane impoſſibilia; Atqui Naturaliſta concipere nequit, quomodo homo ex mortuis reſuſcitari queat; E. Reſuſcitatio impoſſibilis eſt.*

ATHENAGORAS poſſibilitatem Reſurrectionis ex poſſibilitate generationis rerum demonſtrat, dicens: Καὶ μὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὡς ἐςιν ἀρκοῦσα πρὸς τὴν τῶν σωμάτων ἀνάςασιν, δείκνυσιν ἡ τούτων αὐτῶν γένεσις: quam abſurda vero ſit hæc adverſariorum argumentatio, oſtendit de la MOTTE Lib. IV. ſub fin. Fab. XVII.

Tel

Tel Eſprit fort, ſoi diſant infaillible
Nie avec même orgueil, tout ce, qui le ſurprend,
Je ne le concois point, donc il eſt impoſſible,
Vrai Syllogiſme d'ignorant.

Quod ita à Poëta Germano vertitur:

So machts manch Schwindel-Geiſt. Er nennt ſich unbetrüglich,
Verneint mit frechem Stoltz, was er bewundern muß,
Das Ding begreiff ich nicht: Es iſt unmöglich.
Gewiß ein rechter Narren-Schluß.

Brockes Jrd. Vergnügen, 1. Theil, Bl. 583.

§. CCCCXLVI.

Hanc vero difficultatem non minimi ponderis eſſe arbitrantur, quod Jeſus Chriſtus poſt ſuam ex mortuis reſurrectionem nemini ex inimicis ſuis apparuerit, cum tamen inimicorum teſtimonium ac convictio plus ad alios perſuadendos valuiſſet, quam omnium Apoſtolorum teſtimonium. Putant propterea noſtri Adverſarii, ad homines poſterioribus temporibus convincendos, omni modo utile ac neceſſarium fuiſſe, ut Chriſtus ſummis Sacerdotibus reliquisque ex Judaicis Senatoribus, nec non Præfecto Romano Pontio Pilato, ut & omnibus Hieroſolymorum incolis, & omnibus infenſiſſimis ſuis hoſtibus ſeſe videndum exhibuiſſet, ſi Mundus de hujus rei veritate convinci debuiſſet. Poſtulant neceſſarium fuiſſe, ut optimus Salvator tam in templo quam in plateis publice doceret, uti id ante mortem ſuam ſæpiſſime fecerat, quo factum ut omnium oculis Veritas expoſita eſſet, neque ullum in hominum animis remaneret dubium.

§. CCCCXLVII.

Iniquum omnino hoc Petitum eſt, cujusque effectus Adverſariorum opinioni minime reſpondiſſet: Nam α. hoſtes Diſciplinæ Chriſtianæ per Chriſti reſuſcitati apparitionem vel converſi fuiſſent, vel non converſi: Si prius, nec hoc in caſu illorum teſtimonium in incredulorum noſtrorum animis plus valeret, quam Apoſtolorum; nam Paulo infenſiſſimo ſuo inimico apparuit, qui propterea ſemper & ubique veritatem profeſſus eſt, attamen illius teſtimonium apud Naturaliſtas noſtri temporis non plus valet, quam Matthæi aut Johannis; Quam primum enim ſe Doctrinæ Evangelicæ convictum aliquis dicit, illius verba incredulis jam ſuſpecta videntur. Si vero apud plurimos poſterius eveniſſet, ut converſi non eſſent, mille iterum inveniſſent fictiones ac effugia; & nonniſi præſtigias ac phantasma à Cacodæmone productum dicerent.

§. CCCCXLVIII.

β. Et ſi teſtis aliquis fide digniſſimus aſſeveraret, Chriſtum omnibus hisce apparuiſſe, ipſi non magis fidem adhiberent ac Paulo Apoſtolo teſtanti, Chriſtum è mortuis ſuſcitatum apparuiſſe plusquam quingentis una vice, qui eo, quo hæc ſcribebat, tempore adhuc plurimam partem in vita ſuperſtites erant. 1. Cor. XV. 6. γ. Hinc fieret ut, ſi Chriſtus omnibus Hieroſolymæ incolis apparuiſſet, plus adhuc Increduli poſcerent; ut ſcilicet Tiberio etiam Romano Imperatori, ut Senatui Romano, ut toti etiam Populo Romano apparuerit; Sed nec hoc ipſis ſufficeret, licet factum eſſet, vellent ut ad hanc usque diem Chri-

Chriſtus in terra manſiſſet atque univerſo Mundo ſeſe monſtraret; Nec etiam continua hæc Chriſti ad Mundi finem usque apparitio incredulis ſufficeret, neutiquam enim fidem adhiberent, hunc qui noſtris temporibus Jeſum ſe profiteretur, eundem illum eſſe, qui à Judæis ad ſupplicium tractus fuit; Nova Miracula poſcerent, & ſi fierent, eundem apud ſcepticos ac Incredulos habitura eſſent effectum, quem olim apud incredulos Judæos habebant, qui per Cacodæmonem atque præſtigias ſive magicas artes ea fieri dicebant. Et ita Scepticismus Theologicus ac Incredulitas res miſerrima eſt, ubi omnia externa media inſufficientia ſunt.

§. CCCCXLIX.

8. Plusquam duodecim & quingenti teſtes, ut in re momentoſiſſima requirantur, iniquum eſt; Qui his fide digniſſimis, & contra quos ne infenſiſſimi quidem hoſtes quidquam habuerunt quod proferant, qui his, inquam, aſſenſum denegat, is etiam nec pluribus eum præbebit.

§. CCCCL.

1. Et ſi factum fuiſſet, ut Chriſtus hoſtibus ſuis apparuiſſet, ipſique huic Veritati teſtimonium perhibuiſſent, eadem ſcriptorum illorum apud incredulos æſtimatio foret, quæ Evangeliorum eſt; dicerent nimirum Sceptici noſtri, Libros illos eſſe ſuppoſititios, nil niſi antiquiſſimorum Chriſtianorum figmentum, qui fraude hac uſi eſſent, ut eo majorem apud poſteros fidem invenirent. Aut ſi ex. gr. in Libro aliquo à Pontifice Cajapha, aut à Pontio Pilato ſcripto, qui illius temporis hiſtoriam contineret, hinc inde Chriſti ejusque poſt mor-

mortem inter vivos apparitionis mentiô fieret, loca illa ſpuria Increduli dicerent, à Chriſtianis pia fraude inſerta; Hujus rei exemplum habemus in decantatiſſimô illo JOSEPHI Hiſtoriographi dicto, quod extat *Antiquit. Jud.* Lib. XVIII. cap. 4. & apud EUSEBIUM *Demonſtr. Evang.* Lib. III. quod pro genuino agnoſcere nolunt Adverſarii. Unde concludere licet, idem fatum etiam ſummi Pontificis aut Romani Præfecti teſtimonio futurum fuiſſe, ſi tale ad noſtra usque tempora perveniſſet; magis adhuc ac Apoſtolorum ipſis ſuſpectum videretur.

§. CCCCLI.

ς. Si per Chriſti poſt mortem apparitionem infenſiſſimus illius hoſtis Senatus Judaicus converſus eſſet, hunc res hæc effectum habitura fuiſſet, ut abrogata veteri diſciplina populo mandaſſet, ut Chriſti Doctrinam amplecteretur; ſed quid tum Adverſarii dicerent? Vi Religionem Chriſtianam, ut Muhammedana, introductam eſſe, & metu Populi, cujus magna pars Chriſtum magnum Prophetam agnovit, ad id commotos fuiſſe Judæorum Principes; Rationem ergo ſtatus (*die Staats-Klugheit*) id poſtulaſſe, ut Populi opinioni Magiſtratus hac in re ſeſe accommodaret; & quæ alia hic à Naturaliſtis fingi poſſent.

§. CCCCLII.

ζ. Quæſtio omnis huc tandem redit: An divinæ Sapientiæ magis conveniſſet, ut Chriſtus omnibus & ſingulis Hieroſolymorum Incolis ſeſe redivivum exhibuiſſet, an vero ſi paucioribus tantum apparuerit? At α. eadem difficultas de Religione Naturali formari poteſt: Quare ſcili-

cet

cet Deus non ita clare ſeſe hominibus cognoſcendum præbeat, ut ne minimum quidem dubium in ullo Articulo ſuperſit, qua ratione fieret, ut Scepticismus Philoſophicus omnis plane tolleretur. Uti vero Naturaliſtæ ipſimet fateri tenentur, ſapientiſſimas Deo poſſe eſſe rationes, cur per lumen Naturæ non majori claritate conſpiciendum ſeſe dederit, ita facile concipere poterunt ſumma cum Dei Sapientia conſiſtere poſſe, quod nec per Revelationem omnes Veritates in tanta luce poſuerit, ut homines non poſſint non credere, ſed velint nolint inviti quaſi ad aſſenſum rapiantur, & Scepticismo Theologico nullus amplius poſſit ſupereſſe locus.

§. CCCCLIII.

β. At hac ratione Fidei non amplius ſua conſtaret dignitas; Nullum amplius inter Fideles & Incredulos maneret diſcrimen, ſed inviti quaſi omnes homines absque ullo examine ac veritatis disquiſitione Religionis Articulis aſſentiri tenerentur; Neque ullo amplius ad veritatem indagandam hominum ſtudio opus foret; & hominum ignaviæ hoc modo optime conſultum eſſet.

§. CCCCLIV.

γ. Veritatum tam Naturalium quam Revelatarum tanta eſt certitudo, tam firmis illa ac indubiis nititur principiis ac fundamentis, ut quivis Scepticismo non plane imbutus, ſed Veritatis amore ductus, ubique inveniat, ubi pedem figere poſſit. Si vero tales reperiantur homines, qui de omnibus etiam clariſſimis ac certiſſimis rebus dubitant, qui nec propriis ſenſibus fidere audent, ſed quibus omnia ſuſpecta ſunt, iis convincendis nec

etiam Miracula maxima ac præſentiſſima ſufficerent, ſed in ipſa illorum mente Miraculum fiat oportet, ſine hoc rei etiam certiſſimæ fidem nunquam habebunt. Unde liquet nonnullorum incredulitatem non incertitudine vel obſcuritati Revelationis, ſed mentis corruptioni plenariæ adſcribendam eſſe.

§. CCCCLV.

ܐ. Omnibus ſapientiſſima divina Providentia proſpexit in Hiſtoria Evangelica, quæ ullum in hominum animis dubium relinquere potuiſſent. Omnia ab ea remota ſunt, quæ ſuſpectæ fidei videri potuiſſent; imo ipſimet Chriſti inimici ſibi proſpexerunt ne fallerentur.

§. CCCCLVI.

ו. Deus ſalva ſua Sapientia erga Judæos plura facere non potuiſſet; Nam א. Chriſtus plus quam tres integros annos inter ipſos verſatus, publice in templo, in plateis & ubique Doctrinam ſuam inculcabat; Cuivis eum audire licitum fuit; Illius Doctrinam Judæorum Doctores explorare potuiſſent, num ex Deo ſit nec ne? Si optimus Salvator clam id feciſſet, ipſisque hac ratione omnem Doctrinam ſuam audiendi & explorandi occaſionem ademiſſet, excuſabiles dici poſſent. ב. Tot & tam ſtupenda in omnibus Iſraëlitarum Urbibus paravit opera, ut ſi illius Doctrinæ fidem habere noluiſſent, Miraculis tamen credere debuiſſent. ג. Futuram Reſurrectionem ſuam Judæis prædixit, idque non clam ſed publice; unde etiam nota fuit prædictio illa ipſi Senatui Judaico, quæ cauſſa fuit cur ſepulchrum cuſtodiri curarunt; ipſorum ergo fuit omni ſtudio

inda-

indagare, num res ſeſe revera ita habitura ſit, dum præmoniti erant. ℸ. Imo poſt Reſurrectionem factam, ipſis de momentoſiſſima hac Veritate ſtatim à militibus nuntius ferebatur; ſed cordis obduratio ac timor cum pudore ita eos occupavit, ut nè quidem ſcire voluerint Veritatem illam, licet omnis rei hujus certitudinem cognoſcendi ipſis occaſio præberetur. Si ergo Veritatis deſiderium ipſos tenuiſſet, & ſi Chriſtum quæſiviſſent, non irritus futurus fuiſſet illorum conatus. Ut vero Chriſtus oſtiatim eos viſitaret illisque ſeſe monſtraret, prorſus indigni erant.

§. CCCCLVII.

Ultimum adhuc Naturaliſtarum *ſubterfugium* ſupereſt, nempe quod Reſurrectio Chriſti ex mortuis non ſit immediatum Dei opus, ſed quod per vires nobis incognitas Entium quorundam ſpiritualium hominibus fortiorum id fieri potuerit, quod ſupra citati Angli THOMÆ CHUBB'S imprimis inventum eſt.

§. CCCCLVIII.

α. Ad hoc obſervamus quod modo monuimus, quod ſcilicet Adverſarii noſtri ab una fictione ad alteram delabi neceſſe habeant: dum argumenta pro Reſurrectionis Jeſu Chriſti Veritate allata nimis fortia ipſis viſa ſunt, quam ut eam porro negare auſint, huc deveniunt, ut negent mortui vivificationem ad ea opera pertinere, quæ vires creaturarum excedunt.

§. CCCCLIX.

β. Bene de Religione noſtra agitur, ſi Adverſariis ad talia abſurda refugiendum eſt, ut evi-

dentiam demonſtrationis Religionis Revelatæ effugiant. Aſſumunt hic aliquid, quod experientiæ univerſali plane contrarium eſt; aut vero, ſi Chriſtus nonniſi homo fuit, propriis viribus reſurrexit, aut aliorum hominum potentia id factum fuit, aut ab Ente quodam creato hominibus fortiori. Prius impoſſibile eſſe per omnium hominum experientiam concludere licet, nemo enim illorum hactenus mortem ſive animæ à corpore ſeparationem avertere potuit; nemo morbum corporisque corruptionem cohibere; nedum animam jamjam ſeparatam iterum cum corpore unire & corpus corruptum integritati reſtituere potuit. Tot centena millionum millia hominum jam mortui, & nullum tamen hujus rei extat exemplum.

§. CCCCLX.

Unde aliorum hominum viribus id fieri poſſit oportet. Sed aut Apoſtoli ſoli hanc ſciverunt artem, aut alii etiam id præſtare poſſunt. Si Apoſtoli ſoli hanc artem poſſederunt, aliqua hujus privilegii ratio indicanda eſt, & oportet Viri hi ſingulare quid præ cæteris hominibus fuerint. Si & alii homines hac poteſtate præditi fuerunt, concipi nequit, cur nunquam hujus artis ſuæ argumenta & documenta dederint, niſi Prophetas in medium proferas, qui non propria, ſed Dei potentia id præſtiterunt.

§. CCCCLXI.

Si à potentia aliqua humana ſuperiore id præſtitum fuit, id factum eſt aut à ſpiritibus finitis bonis, aut à Cacodæmone quodam. Prius eſſe nequit, Chriſtus enim dixit, ſe propria & Patris

ſui

ſui Cœleſtis Potentia reſurrecturum, quod idem deinceps Apoſtoli etiam teſtati ſunt; Si igitur Bonorum Spirituum viribus Chriſtus à mortuis ſuſcitatus eſt, ejusmodi Spiritus ſciens volensque mendax effatum confirmaſſet, ſive Prophetam (abſit Blaſphemia dicto) mendacem ex mortuis ſuſcitaſſet, quod cum notione Spiritus boni atque perfecti pugnat.

§. CCCCLXII.

Malignum vero Spiritum ingens hocce opus perfeciſſe ab omni Veritatis ſpecie abhorret, nam Religio, cujus veritas per Miraculum hoc confirmata fuit, ita comparata eſt, ut ejus propagatio ac diſſeminatio in Cacodæmonis rem minime faciat, cum tota illa Religio ad ſummam Dei Gloriam manifeſtandam & ad ſincerum Dei cultum hominibus inculcandum tendat; Ut homo per eam ad veram felicitatem ac perfectionem perveniat, omnisque tam Superſtitio quam Idololatria ab humano genere removeatur. Unde clariſſimum eſt, Spiritus malignos Dei ac omnis veræ Virtutis inimicos infenſiſſimos id opus neutiquam perfeciſſe, quod eam Religionem ad ſummum certitudinis gradum evehit, quæ homines ad Dei inviſibilis ac æterni Gloriam manifeſtandam ac celebrandam obligat, quæque huc ſolum tendit, ut Deus per hominis Peccatoris Salvationem glorificetur. Muhammedem potius, aut alium quendam Pſeudo-Prophetam ad ipſius Doctrinam ſtabiliendam Cacodæmon reſuſcitaſſet, quam vero Doctrinæ ſanctiſſimæ Autorem ſanctiſſimum.

§. CCCCLXIII.

Eam Antiſcripturariorum difficultatem, quæ

à hodierno Miraculorum defectu deſumitur, jam Capite ſexto ſolvimus, ubi ea noſtris temporibus plane inutilia & nequaquam neceſſaria eſſe demonſtravimus.

§. CCCCLXIV.

Ultima tandem contra Miracula *Objectio* ab illius temporis prophanorum Scriptorum ſilentio deſumitur, ex quo ita Adverſarii argumentantur: Si tot ac tam illuſtria opera à Chriſto ejusque diſcipulis fuiſſent patrata, rumor illorum tantus fuiſſet, ut tam Judæi quam Græci ac Latini Scriptores aliquid hac de re hiſtoriis ſuis inſeruiſſent; cum vero nihil his de rebus occurrat, probabile admodum eſſe, magni momenti ea non fuiſſe, quæ in hiſtoria Evangelica narrantur, prodigia.

§. CCCCLXV.

In genere *α.* hac de re tenendum: Pauciſſimorum illius temporis Hiſtoricorum extare ſcripta, ſed temporis injuria plurima fuiſſe perdita, ut adeo ignotum ſit, num apud omnes illius ætatis Hiſtoriographos tam altum fuerit ſilentium.

§. CCCCLXVI.

β. Judæos quod reſpicit, extant adhuc JOSEPHUS & PHILO; in priori eximium aliquod de Chriſto reperitur teſtimonium: Cum vero Criticorum diligentiſſimi illud ſpurium judicent, defenſionem ejus ſuſpicere nolo. Ratio vero ſilentii illius æque ac Philonis inde petenda eſt, quod nihil vel Rei populi ſui contrarium, vel quod Romanorum favori obeſſet, proferre volebant; Si Miracula ejus ceu vera deſcripſiſſent, ab una parte propriæ Genti ſuæ crimen erga Chriſtum commiſſum

miſſum exprobraſſent, eique rei teſtimonium dediſſent, quæ in perpetuam Populi Judaici ignominiam ſcripta manſiſſet; Unde mirum non eſt, ſi more omnium profanorum Hiſtoriographorum maxima Gentis ſuæ vitia atque crimina ſilentio tranſierint. Ab altera vero parte apud Romanum Imperatorem Populumque difficulter fidem inveniſſent, ſi hæc Libris ſuis inſeruiſſent, quæ Gentilibus ſtultitia ac fabula videbantur. Unde ea omiſerunt, quæ Autoritati ac fidei Librorum ſuorum ipſis obeſſe videbantur, eaque ſolum litteris mandabant, quæ à potiſſima Populi ſui parte erant recepta, à Romanis vero approbata & credita. Si vero falſa dixiſſent eſſe omnia, quæ de Chriſti Miraculis conſtabant, iterum fabulis, ex mente ſua, Hiſtoriam repleviſſent, & tanti momenti res ipſis viſa non eſt, ut eam Scriptis ſuis insererent, dum Romanorum parum interfuiſſet, num aliquo tempore inter Judæos Propheta aliquis hæreſeos accuſatus cruci affixus ſit nec ne? Unde ſilentio hæc præterire conſultius ducebant. Sed hoc poſthabendum non eſt, quod Scriptores Talmudici Miraculorum veritatem non rejiciant, ſed frivola tantum effugia quærant, ut eorum vim declinent.

§. CCCCLXVII.

γ. Quod vero Ethnici Scriptores nullam de hiſce Miraculis mentionem injiciant, factum eſt partim ideo, quod Populum judaicum maximopere contemtui habebant, ut ea quæ inter ipſos fiebant vix ulla attentione digna judicarent, illumque Populum ſtupidiſſimum habebant, unde Poëta, *credat Judæus Apella, non ego.* Sed præcipue

 miſer

miſer Chriſti & Apoſtolorum ſtatus faciebat, ut pro mundi excrementis ac quisquiliis ducerentur, confitente Apoſtolo Paulo 1. Cor. IV. 13. accedunt calumniæ contra ipſos ſparſæ, unde odia, perſecutiones, ſupplicia. Ii propterea, qui in terris longe remotis vivebant, & nonniſi per vagos rumores de hac re audiebant, Chriſtum Apoſtolosque pro Fanaticis vel ejus furfuris hominibus habebant, neque dignos eos reputabant, ut illorum in libris ſuis mentionem facerent. His accedit, quod frequentes inter Gentiles prodigiorum narrationes, nec non de Artibus Magicis ac incantationibus fabulæ audirentur, quæ à Philoſophis contemnebantur, cum inter has reputarent Miraculorum Chriſti famam, ea commemoratione indigna credebant.

Extant ex Gentilibus Scriptoribus TACITUS ac PLINIUS Secundus: Ex quibus patet, quænam Ethnicorum circa Chriſti Diſciplinam mens fuerint. Prior Annalium Lib. XV. Cap. 44. mentione factà de Chriſti ſub Pontio Pilato ſupplicio, addit: *Repreſſaque* (per Chriſti ſupplicium) *in præſens exitiabilis ſuperſtitio rurſus erumpebat, non modo per Judæam, originem ejus mali, ſed per Urbem etiam, quo cuncta undique atrocia ac pudenda confluunt celebranturque.* Licet Hiſtoriographus maximo cum contemtu de Chriſti Diſciplina loquatur, inde tamen tum ipſius rei Veritas Hiſtorica patet, tum ante Chriſti ſupplicium Doctrinam ipſius jam diſſeminatam fuiſſe. Poſterior ſub Imperatoris Trajani Imperio Præfectus in Bythinia erat, cujus Epiſtola ad Imperatorem extat Lib. X. Epiſt. 97 in qua ſcribit: Chriſtianorum numerum incredibilem eſſe, ut fana ac altaria fere deſerta ſint, neque inſtituto examine ſe ullius Criminis reos ipſos judicare potuiſſe. Illos Jeſum divino honore atque cultu proſequi, idque tanta cum pertinacia, ut

ut mallent mortem etiam quam maxime ignominioſam perpeti, quam Chriſti abnegatione Diis ſacrificare, tantum eſſe periclitantium numerum, ut nulla ætas ſit, nullus ordo, qui non in periculum vocetur; infectas eſſe peſte hac non urbes modo, ſed & vicos & agros. Ex quibus omnibus clariſſime patet, Religionem Chriſtianam poſt Chriſti mortem ſæculo primo ad finem currente jam longe lateque diſſeminatam fuiſſe.

§. CCCCLXVIII.

Contra Chriſti Perſonam in ſpecie *objiciunt* externam ejus conditionem, dignitati Perſonæ minime conſentaneam. Sapientiæ nimirum humanæ infrunitum plane videtur, quod Jeſus æternus Dei Filius Mundi Gubernator ac Dominus in terram miſſus fuerit, ut aſſumta natura humana, vitam degeret miſerrimam ſummis contumeliis affectam, quam tandem ſupplicio, latronis adinſtar finiverit.

§. CCCCLXIX.

Hæc eſt difficultas illa, quæ jam olim Judæis & Gentibus obſtaculo fuit, & quammaxima viſa eſt; dum Doctrina Crucis mundo videatur ſtultitia; Hoc Apoſtolus Paulus ingenue profeſſus eſt, 1. Cor. I. 18-24. *Eſt enim*, inquit, *crucis oratio perituris ſtultitia, ſervandis autem nobis divina poteſtas. . . Poſtquam enim ex divina Sapientia non ita ſapuit Mundus, ut Deum cognoſceret, viſum eſt Deo, per prædicationis ſtultitiam ſervare fidentes: Quandoquidem & Judæi portentum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt. Nos vero Chriſtum prædicamus crucifixum, Judæis offenſionem, Græcis ſtultitiam: ſed ipſis vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Chriſtum Dei Potentiam, Deique Sapientiam.*

§. CCCCLXX.

Non diffitemur α. quod ſi actiones divinæ ex actionibus ac conceptibus humanis dijudicentur, non modo hæc divina actio, ſed plurimæ aliæ, rationi finitæ, nedum humanæ, prorſus conſentaneæ non ſint. Quot enim vel in Mundo viſibili vel in Providentiæ divinæ actionibus exiſtunt, quæ homines taxant, quæ meliora eſſe poſſe judicant? Quot ipſis in humani generis gubernatione cum Dei Sapientia, Juſtitia, Bonitate pugnare videntur? Quoties clamant Bonis male, Malis bene in hac terra eſſe? Homines ſceleratiſſimos ſæpe feliciſſimos, virtutis vero ſtudioſiſſimos haud raro infeliciſſimos eſſe, homines judicant, quod à divinis Perfectionibus prorſus alienum ipſis videtur. Quid ergo mirum, ſi in Salutis negotio multa occurrant, quæ à noſtro agendi modo atque noſtris de rebus conceptibus abſunt?

§. CCCCLXXI.

β. Hoc vero Adverſarii mei facile mihi concedent, ad opus aliquod in regimine hujus mundi dijudicandum, num cum Sapientia Dei conveniat, an vero non conveniat, opus eſſe, ut totus rerum nexus, qui ex opere illo fluit, nobis conſtet, cum Deus nihil faciat, niſi reſpectu habito totius rerum nexus & omnium ſuorum Attributorum. Si igitur de re aliqua oſtendi poteſt, quod in nexu rerum, cui implicita eſt, tendat ad finem omnium rerum univerſalem, & quod per conſequens ad Attributa divina illuſtranda apprime faciat, illa pro bona agnoſcenda eſt, licet quædam in illa deprehendantur, quæ noſtræ Sapientiæ ac conceptibus non ſunt conformia. Hoc

vero

vero cum de optimi Salvatoris perſona oſtendi poſſit, à nobis etiam demonſtratum ſit (Cap. III.) quod modus ille Liberationis ad Perfectionem Univerſi, ad divinæ Gloriæ manifeſtationem & ad pulchritudinem Civitatis Dei tendat; Hinc Sapientia Dei celebranda eſt, licet Perſona Salvatoris opinionibus humanis non reſpondeat. Non etiam ex ratione particulari res aliqua dijudicanda eſt, ſed ex nexu cum toto Univerſo; non in abſtracto Chriſti Perſona conſideranda, ſed in relatione ad totum Salutis negotium & ad omnia quæ cum eo ſunt connexa.

Cum res hæc hominibus Incredulis in Chriſtiana Religione maxime offendiculo ſit, opus eſt, ut hic paulo prolixiores & verboſiores ſimus, ut diſtinctam lectori notionem formemus. Notum eſt ex inſpectione omnium partium hujus Univerſi, omniumque uniuscujusque Syſtematis rerum particularium, quod quævis particula in ſe conſiderata imperfecta videatur, unde in Univerſi Syſtemate multa imperfecta deprehendere nobis videmur, quæ ſi ex nexu totius Syſtematis dijudicentur, ad Univerſi perfectionem maximam multum contribuunt. Mirum propterea non eſt, quod ſi nonnulla in Perſona Chriſti a reliquis, quæ cum iis connexa ſunt, abſtrahamus, ſi ejus miſeriam ac calamitates, ſi externam conditionem, ſi paſſiones & mortem à reliquis, quæ ad ipſius munus ſpectant, ſeparemus, multa inveniamus, quæ imperfecta, & non tam divinæ quam humanæ Sapientiæ parum congrua videntur.

§. CCCCLXXII.

γ. Tali modo Chriſtus ſeſe manifeſtavit, ut Gloriæ ac Majeſtatis divinæ ſplendor in verbis ac factis à quovis veritatis cupido conſpici facile potuerit; *Apud nos*, inquit divus *JOHANNES*, *gratiæ veritatisque plenus habitavit, ejusque ſplendorem ut unigeniti à Patre ſplendorem conſpeximus*, Joh. I. 14.

δ. Ita

§. CCCCLXXIII.

*. Ita vero ipſius ſtatum comparatum fuiſſe, qualem finis negotii ab eo peragendi requirebat, (Cap. III.) à nobis demonſtratum eſt.

* „Ut ſtatus Chriſti talis eſſet, qualis conſpectus eſt „(verba ſunt judicioſiſſimi TURRETINI VOL. II. „Diſſert. XII. §. XII. id optime quadrabat cum ſco„po ipſius adventus, & Religionis ab ipſo inſtituen„dæ. Sane, ſi veniſſet, ut eſſet Monarcha terrenus, „alio longe cum adparatu prodire debuiſſet. Sed Re„gnum ejus non fuit de hoc Mundo; Joh. XVIII. 36. „Venit, ut regnaret in animos non in corpora. Ve„nit, ut homines avocaret à rebus terrenis & ad cœ„leſtia exigeret. Venit, ut doceret Virtutes difficil„limas, patientiam, manſuetudinem, injuriarum to„lerantiam &c. Venit denique, ut nos Deo conci„liaret, peccatumque aboleret Sacrificio ſui ipſius, „Heb. IX. 26. Quæ omnia non aliter melius quam „per ſtatum ejus humilem, mortemque probroſam, „obtineri potuere.

§. CCCCLXXIV.

*. Parum denique refert, qualis Perſonæ alicujus externa conditio ſit, quæ egregiæ alicujus Doctrinæ Autor eſt, quæque ita vivit, ut omnibus perfectiſſimum Virtutis exemplar exiſtat; Perſona ex ipſius verbis ac factis dijudicanda, non vero de ejus Doctrina ex conditione illius externa judicandum eſt; neque enim humilis Doctoris ſtatus Doctrinæ aliquid vel addit vel demit. Maximus Philoſophus in loco obſcuro natus eſſe poteſt, & ſors externa nequaquam conſpicua, id tamen illius laudi ac gloriæ, quam per egregia præcepta acquiſivit, ne minimum quidem derogare, aut illius Doctrinæ quidquam detrahere poteſt. Idem etiam de Chriſto judicium ferendum.

Illam

§. CCCCLXXV.

Illam *Objectionem*, quæ à dilato Chriſti Adventu deſumitur, quam dilationem divinæ Sapientiæ ac Bonitati contrariam arbitrantur Adverſarii, ſi Chriſtus ad hominum Salutem in Mundum venire debuerit, jam Cap. III. §. 1212--1216. præoccupavimus.

CCCCLXXVI.

Hic nunc eæ ſolvendæ eſſent difficultates, quæ contra duplicem Chriſti naturam, contra Trinitatis Myſterium, contra Satisfactionem afferuntur, quæque maximi ſunt momenti, & à Naturaliſtis acutiſſimis ſemper motæ fuere; Cum vero hic Socinianis pugnent armis Capite XII. ad eas reſpondebimus.

§. CCCCLXXVII.

Succedunt his *nonnullæ*, quæ contra N. Teſt. Libros afferuntur *Objectiones*, illæque vel illorum formam vel materiam vel integritatem vel conſenſum reſpiciunt. *Primo* quidem hoc Naturaliſtæ deſiderant, quod Doctrina Evangelica non in Syſtema aliquod redacta ſit, ſed quod Articuli Religionis hujus paſſim in Apoſtolorum Scriptis nullo ordine ac nulla methodo tradantur; quodque momentoſiſſima hujus Religionis Capita hinc inde ex Epiſtolis ad Communiones ſive Eccleſias, imo ad homines privatos exaratis ſint colligenda. Contra vero divinæ Sapientiæ, ſi immediate ab ea hæc proveniſſet Diſciplina, longe convenientius fuiſſe, ut omnia ea, quæ ad Diſciplinam hanc neceſſaria erant, in unum redigerentur Syſtema.

Primo

§. CCCCLXXVIII.

Primo quidem Syſtematicam Methodum non contemnimus & præcipue reſpectu eruditorum inſignem poteſt habere uſum; cum omnes Chriſtianæ Diſciplinæ veritates juxta methodum hancce in certum diſponantur ordinem, illarumque connexio, harmonia ſive conſenſus oſtendatur, atque quomodo una Veritas ex altera fluat uno quaſi conſpectu videri poſſit; Ipſe propterea Apoſtolus Paulus commendat Ὑποτύπωσιν ἔχειν τῶν ὑγιαινόντων λόγων, ut bene aliquod Diſciplinæ Chriſtianæ Syſtema nobis formemus.

§. CCCCLXXIX.

Secundo Libri ſunt vel *Hiſtorici* dogmaticis mixti; vel pure *Dogmatici*, poſteriores prioribus quaſi ſuperſtructi ſunt, hic ergo Novi Teſtamenti Librorum ordo eſt, ut *primo* Hiſtoria quædam fundamenti loco ponatur; ut *deinceps* Chriſtianæ diſciplinæ dogmata illi ſuperædificentur. Prius *in Evangeliis* continetur, poſterius in *Epiſtolis*. In Hiſtoriæ recenſione Evangeliſtas elegantiſſimum obſervaſſe ordinem & modo ſimpliciſſimo omnia propoſuiſſe, nemo eſt qui neget; Si vero reliqua Apoſtolorum Scripta conſideramus, ea vel integrum tradunt Doctrinæ Chriſtianæ compendium, vel controverſias ac difficultates circa Articulos nonnullos motas dirimunt. Ad priora pertinent ex gr. Pauli ad Romanos & Epheſios Epiſtolæ, in quibus Religionis Chriſtianæ Capita, neminis non conſenſu, methodo hominibus ad Veritatem adducendis maxime concinna tradita ſunt. In iis autem, in quibus controverſiæ dirimuntur, ſemper obſervari ordinem à Sacrorum Oraculorum Interpretibus ſæpiſſime oſtenſum eſt.

Tertio

§. CCCCLXXX.

Tertio non inficiamur Doctrinam Chriſtianam tunc temporis nondum in artem fuiſſe redactam uti hodie; neque tot tricis ac inutilibus quæſtionibus ac diſtinctionibus fuiſſe refertam. Inveni in Theologi cujusdam celeberrimi Syſtemate ultra nonaginta ſolum de Chriſti Perſona diſtinctiones; At Chriſtus & Apoſtoli modo ſimpliciſſimo, omni humanæ ſcientiæ apparatu vacuo, totam illam Diſciplinam tradiderunt. Quot hodie Scripta exiſtunt de divino circa hominis ſalutem Decreto? Chriſtus hæc omnia hisce complectitur verbis: *Qui crediderit ſervabitur; Qui non crediderit, condemnabitur.* Ut adeo Chriſti Apoſtolorumque docendi methodus à plerorumque Theologorum toto cœlo differat. *Fidem habe Domino Jeſu, & ſalvus eris tu, tuaque familia*, inquiunt Paulus & Silas, Act. XVI. 31. Cæterum ad Praxin omnia Cœleſtis Doctor referebat; *Si quis volet ejus voluntati parere, cognoſcet de Doctrina, utrum ea à Deo ſit*, Joh. VII. 17. *Intrabit in Regnum cœleſte, qui fecerit quod vult Pater meus*, Matth. VII. 21.

§. CCCCLXXXI.

Quarto Chriſtus ac Apoſtoli in Concionibus ſuis Auditoribus ac Diſcipulis ſeſe accomodabant, methodoque illis temporibus familiari uſi ſunt; methodo ad perſuadendum & convincendum efficaciſſima; utinam omnes Theologi ac Evangelii Miniſtri eam ſequerentur?

§. CCCCLXXXII.

Huic *aliam* adjungunt *difficultatem*, à Scriptorum N. Teſt. obſcuritate deſumtam, quam tantam

tam eſſe perhibent, ut ne momentoſiſſimi quidem Articuli intelligi poſſint, ſed ut multi potius ex hac cauſſa naſcantur errores.

TINDALIUS libro ſæpius citato ſuam hac de re ſententiam Cap. XIII. pag 579. inter alia ita exprimit: „In der Schrift, ſagen ſie, ſind die Sachen nicht auf ſo „ausführliche Weiſe gehandelt, daſs die Leute die „Beſchaffenheit und den Umfang ihrer Pflichten ſo „eigentlich daraus erkennen kœnnten. Sind nicht „dieſelben, ſagen ſie, meiſtentheils auf ſo allgemei„ne, unbeſtimmte, ja manchmal vvohl gar gleichniſs„mæſſige und vergrœſſerende Weiſe darinn vorgetra„gen, daſs, vvenn vvir unſere Vernunft nicht zu Ra„the zœgen, und unſere Pflichten aus derſelben ler„neten, der Buchſtabe uns gar vvohl zum Bœſen ver„führen kœnnte: Wie denn der Apoſtel ſelbſt ſagt, „daſs der Buchſtabe tœde? Iſt nicht das Neue Te„ſtament voll von Gleichniſſen? Ja heiſſet es nicht „ſo gar in demſelben, Matth. XIII 34. Jeſus redete „nichts zu dem Volk ohne Gleichniſſe, und dieſes „aus der merkvvürdigen Urſache, Marci IV. 12. da„mit dieſelben zvvar mit offenen Augen ſehen, aber „nichts begreiffen, und zvvar mit offenen Ohren hœ„ren, aber nichts verſtehen mœchten, damit ſie nicht „etvva mit der Zeit bekehret, und ihre Sünden ihnen „vergeben vvurden. Iſt nicht das Evangelium Jo„hannis grœſtentheils auf eine dunkele, allegoriſche „Art abgefaſſet; ſonderlich vvas die Lehre von der „Perſon Chriſti betrift? Und geſtehen nicht die Aus„leger, daſs vvir bey Erklærung der Schriften des „Heil Paulus eben dieſe Schvvierigkeiten antreffen? „Der vornehme Herr Boyle ſagt von der Schreibart „der Schrift, pag. 64. In den Schriften des heiligen „Paulus ſind manchmal einige Stellen ſo abgefaſſet, „daſs ſie auf eine verdeckte Weiſe eine Art eines Ge„ſpræchs in ſich halten, ſo daſs œfters die Leſer, oder „auch vvohl die Ausleger, aus Unerfahrenheit, etvvas „für einen Bevveiſsgrund anſehen, vvas doch in der „That ein Einvvurff iſt. Man ſagt, es ſey die Ge„vvohnheit der Morgenlænder, daſs ſie dunkele und

„ver-

„verſteckte Sætze, figürliche und gleichniſsmæſſige „Reden, abgebrochene und verſtümmelte Arten des „Ausdrucks gebrauchten, und dieſes mit Auslaſſung „der Verbindungs-Wœrter.

§. CCCCLXXXIII.

Ad difficultatem hancce penitus tollendam ea quæ ſupra §. 140. & ſeqq. diximus, abunde ſufficiunt, ubi Sacrarum Litterarum claritatem vindicavimus. Dictum Chriſti Matth. XIII. 34. Marci IV. 12. quod ſpectat, *α*. Acutiſſimus Vir ita illud adducit, ac ſi locutio per ſimilitudines obſcuriſſimus eſſet docendi modus, cum non tantum is Judæis fuit familiariſſimus, ſed noſtris etiam temporibus captui Plebis quoque ſit accommodatiſſimus. Similitudines enim omnes, quibus Chriſtus uſus eſt, ab iis rebus deſumtæ ſunt, circa quas vulgi præcipue negotia verſabantur; tales homines rebus ſenſualibus magis aſſueti ſunt, quam veritatibus abſtractis, quæ per ſolum intellectum purum percipiuntur; Unde tali inſtituendi ſunt methodo, qua res vi imaginatrici clariſſime repræſentantur ac imprimuntur; & hæc eſt ipſa illa methodus qua Chriſtus uſus eſt, ut Auditorum imbecillitati mirum in modum ſeſe accommodaverit. *β*. Licet vero methodus hæc in ſe ſit ſimpliciſſima, apud omnes tamen non eundem producit effectum, ii enim qui a divina Gratia aures ad audiendum acceperunt & quorum Intellectus illuminatur, Regni cœleſtis arcana intelligunt; ii vero quorum mens cupiditatibus carnis plane obtenebrata eſt, etiam lucente clariſſima Evangelii Luce cœcutiunt nec veritates cœleſtes cognoſcunt, licet modo proponantur ſimpliciſſimo. *γ*. Hac ratione fit, ut impleatur illud Pro-

phetæ vaticinium, quod Chriſtus citat, ut increduli Doctrinam Evangelicam aſpiciant, neque videant, & audiant, nec intelligant, unde fit ut juxta Vaticinium nunquam ad frugem redeant neque ipſis remittantur Peccata.

§. CCCCLXXXIV.

Evangelium autem Johannis ita ſcriptum eſt, uti reprimendis Divinitatis Chriſti hoſtibus maxime conveniens erat. Phraſes etiam ita comparatæ ſunt, ut ab iis non potuerint non intelligi, ſiquidem ipſorum loquendi modis ſeſe accommodaverit divus Apoſtolus.

§. CCCCLXXXV.

Id porro à TINDALIO in divinitatis Librorum tam V. quam N. Teſt. præjudicium affertur, quod verbis pompoſis ac (abſit blaſphemia) romanenſibus illorum Autores uti ſæpiſſime ament.

Cap. XIII. pag. 588. ſeqq. „Was die vergrœſſerenden „Redens-Arten anbelangt, ſo vvar es bey den Mor„genlændiſchen Vœlkern gevvœhnlich, ſich auf eine præchtige und recht überſteigende Weiſe auszudrü„ken. Dieſe Art zu reden, machte bey ihnen ein „vvichtiges Stück der Gelehrſamkeit aus, und vvurde „bey den Juden in den Schulen der Weiſſager geleh„ret: und derjenige vvar der beſte, vvelcher es in die„ſer hochtrabenden, romanhaften Art zu reden am „vveiteſten gebracht hatte; Wie denn auch ſo vvohl „das Alte als das Neue Teſtament mit dieſer Art Aus„drücken ganz angefüllet ſind. Wenn Jeſajas die Zer„ſtœhrung Babylons vorher verkündiget, ſo ſagt „derſelbe Cap. XIII. 10. 13. Die Sterne am Himmel „vverden kein Licht von ſich geben: Die Sonne „vvird verfinſtert vverden. . . Ich vvill den Himmel „erſchüttern, und die Erde vvird aus ihrer Stelle

„vvei-

„weichen, durch den Zorn des Gottes der Heere, „und an dem Tage ſeines heftigen Grimmes. Und „die Zerſtœhrung der Stadt Jeruſalem wird in dem „N. T. auf ſolche Weiſe beſchrieben, als wenn die „Natur aus ihrer Ordnung gebracht, und das ganze „Weltgebæude ſollte zertrennet werden. Der Bi„ſchoff Fleedwod hat über den 18. Pſalm folgende „Worte (in ſeiner Dankſagungs-Rede, welche am „7. Junii des 1716ten Jahres gehalten worden,): „*Wenn man ſich der Geſchichte Davids nicht dabey erinnerte, ſo ſollte man ſich einbilden, Him„mel und Erde wære um ſeinetwillen beweget wor„den; der ganze Lauf der Natur wære zu Grun„de gegangen, und ſein Leben wære mit beſtæn„digen Wunderwerken umgeben geweſen;* Und „machet noch dabey dieſe Anmerkung: *Die „Redens-Arten der Juden, eben wie die Aus„drücke aller Vœlcker, welche gegen Morgen woh„nen, ſind voller Pracht, und mit lauter Er„dichtungen und Vergrœſſerungen ausgeſchmücket.* „Unter dieſe Claſſe, glaube ich, kœnnen wir auch „folgende Stellen rechnen: Joh. XXI. 25. Joh. XIV. „13. Matth. XVIII. 19. XVII. 20. Lucæ XVII. 6. „Matth. XVI. 19. 1. Cor. II. 15. III. 22. 1. Joh. II. „20. Apoc. I. 6. V. 10. Matth. V. 5. XIX. 29.

§. CCCCLXXXVI.

Priora dicta quod attinet, quæ Urbis Hieroſolymorum vaſtationem deſignant, cultusque cærimonialis abrogationem, hoc præcipue tenendum, quod propter operum divinorum conformitatem ſapientiſſimam inter *Mundum phyſicum* & *myſticum* maximus ſit conſenſus, propstereaque hic Prophetis mos eſt, ut, ſi in Mundo myſtico ſive ſpirituali notabilem aliquem eventum deſignare volunt, Phraſes ex iis deſumere ſoleant, quæ in Mundo phyſico accipere ſolent. β. Quod

vero phraſes illæ nimis hyperbolicæ Antiſcripturariis videntur inde eſt, quod parvi faciunt Mundum ſpiritualem ſive Civitatem Dei, *quæ*, uti illuſtris LEIBNITIUS loquitur, *rerum omnium præſtantiſſima eſt*; unde eventus aliquis ſpecialis, qui in hoc Mundo accidit, tanti faciendus eſt, ac ſi in Mundo phyſico accideret, à quo phraſis prophetica deſumta eſt. Non diffitemur, quod iis, qui rebus ſenſualibus tantum aſſueti ſunt, minimus aliquis in Mundo corporeo eventus longe major videatur, quam maximus in Mundo ſpirituali. Hinc fit ut TINDALIO videatur, Sanctos Prophetas phraſibus uti romanenſibus, ſi præcipuas in Regno ſpirituali immutationes exprimunt.

§. CCCCLXXXVII.

Reliqua dicta quæ afferuntur, aut commodam admittunt interpretationem, uti Joh. XXI. 25. ubi per Mundum non totum Univerſum deſignat, ut TINDALIUS ſibi fingere videtur, ſed homines in Mundo, quo ſenſu apud Evangeliſtam huncce vocabulum hoc ſumitur; ut hoc ſignificare velit Sanctus Apoſtolus, tantam Scriptorum molem futurum, ſi omnia quæ Chriſtus fecit litteris conſignarentur, ut Libri Evangelici nimis prolixi forent, quam ut homines, præcipue vulgus, omnia capere poſſent. Aut vero dicta ab Autore allata ſenſu allegorico interpretanda ſunt, cum is loquendi modus omnino omnibus orientalibus Populis familiariſſimus fuerit.

§. CCCCLXXXVIII.

Afferuntur porro ea dicta, in quibus Deus ceu mali Autor deſcribitur; ad quæ ut hic re-

ſpon-

ſpondeamus opus non eſt, dum jam Cap. III. demonſtravimus, quomodo divina Providentia ſapientiſſime circa mali moralis tam permiſſionem quam gubernationem verſetur, hancque Doctrinam Cap. VII. contra Adverſariorum exceptiones vindicavimus, ex quibus dicta à TINDALIO pag. 585. nullo negotio ſolvi poſſunt.

§. CCCCLXXXIX.

Haſce *aliæ* ſequuntur *difficultates*, nempe quod in Libris Evangelicis ac Apoſtolicis nonnulla reperiantur, quæ Ethicæ, quæ Juri Naturæ, & quæ Politicæ ſint contraria. Et primo quidem regulis moralibus è diametro adverſum eſſe perhibent, quod dicatur Chriſtum veniſſe non ut pacem afferat, ſed ut diſſidia ac jurgia, ut bella ac flammas excitet.

„Allein vvas kan erſtaunlicher ſeyn, inquit TINDA-„LIUS Cap. XIII. pag. 587., als daſs Chriſtus mit aus-„drücklichen Worten ganz deutlich ſagt: Er vvære „gekommen, dasjenige zu thun, vvas vvir doch glau-„ben müſſen, daſs er gekommen ſey zu verhindern. „*Glaubet nicht*, ſagt derſelbe Matth. X. 34., „*daß ich gekommen ſey, Friede zu bringen, ſon-„dern das Schwert. Denn ich komme Streit zu „erregen zwiſchen Vater und Sohn*, u. ſ. w. Fer-„ner Lucæ XII. 51. *Ihr bildet euch vielleicht ein, „daß ich gekommen ſey Friede auf Erde zu ſtif-„ten. Ich verſichere euch nein; ſondern vielmehr „Uneinigkeit.* Ingleichen v. 49. *Ich bin gekom-„men die Welt in Flammen zu ſetzen; und wie „ſehr wollte ich, daß das Feuer ſchon angezündet „wære!* Und hat nicht dieſes Feuer ſeit dem be-„ſtændig auf eine recht grauſame Weiſe fortgebren-„net, nachdem es von denjenigen noch mehr auf-

„geblaſen vvorden, deren Amt es gevveſen vvære,
„ſolches auszuloeſchen? Und haben ſich nicht die-
„ſelben dabey ſo aufgeführet, als vvenn dieſes ein
„vveiſſagender Ausſpruch vvære; ſo daſs ſie zu allen
„Zeiten verbunden vværen, dahin zu ſehen, daſs
„ſolcher erfüllet vvurde, *obgleich alle Pflichten der*
„*ganzen Sittenlehre dabey über einen Hauffen ge-*
„*worfen wurden.*

§. CCCCXC.

Nihil vero ejus quod Autor ſibi fingit in dictis hisce continetur, nempe quod hic adventus Chriſti fuerit ſcopus ut bella ac diſſidia ferat; optimus Salvator Diſcipulos præmunit, propter varia mala ac paſſiones ipſis Evangelium prædicantibus eventura; Et ne per varias illas afflictiones puſillanimi fiant, varia affert argumenta, ac ſcrupulos quos habebant removet. Ea enim Apoſtoli cum omnibus Judæis erant imbuti opinione, quod Chriſtus futurus ſit alter Salomo, qui Regnum in hac terra habiturus ſit pacificum ac glorioſiſſimum, cujus Aſſeclæ ac ſubditi omni temporali gaviſuri ſint felicitate. Chriſtus præjudicia hæc ubique removet, & longe aliter comparatum eſſe Regnum ſuum oſtendit, & in hisce etiam de quibus nobis ſermo eſt dictis idem agit, Apoſtolis prædicendo quemnam Evangelii prædicatio etiam citra culpam ſuam habitura ſit effectum, nempe quod maxima in familiis inde naſcitura ſint diſſidia; cum una pars diſciplinam amplectebatur Chriſtianam, altera vero aut Religioni Judaicæ aut ſuperſtitioni & Idololatriæ Gentili affixa manebat, aliter fieri non potuit, quin inter variarum Religionum conſortes diſſenſus orirentur; minime vero hoc finis Adventus Chriſti

aut

aut prædicationis Evangelii dici poteſt, quod citra ullam illius culpam accidit, licet ejus conſequens ſit. Non ergo orta illa diſſidia Doctrinæ Chriſti, ſed hominum imbecillitati tribuenda ſunt, neque bella propterea orta egregiam illam Doctrinam, cujus occaſione excitata fuere, vitioſam reddere poſſunt; Quoties enim noſtris etiam temporibus fit, ut propter innocentiſſimam Veritatem, vel Theologicam vel Philoſophicam, acerrimæ oriantur lites, quæ hominibus, non Doctrinæ tribuendæ ſunt? Si vero exiſtant Eccleſiaſtici, quos Autor præprimis intendit, qui odio Theologico ſe abripi patiuntur, ut alios Religionis gratia loco demonſtrationis Veritatis ad conſcientiam perſecutione premant, hi omnino manſuetam Chriſti controvertendi methodum non imitantur, qui ſumma ſemper cum Patientia refutavit Adverſarios.

§. CCCCXCI.

Alia dicunt in Chriſti Doctrina reperiri præcepta, quæ cum à conſtitutione humanæ Naturæ prorſus aliena, præſtitu impoſſibilia, & Juri Naturæ contraria deprehendantur, qualia præcipue ſunt de condonandis injuriis & Inimicorum amore. Humanæ Naturæ Leges haſce contrarias eſſe aſſerunt, quæ à ſapientiſſimo Conditore ita conſtituta eſt, ut ea averſemur ac odio proſequamur, quæ felicitati noſtræ contraria ſunt; inde fieri, ut motu naturali eos averſemur, qui vel nobis vel rebus noſtris malum afferunt. Cum ergo motus illi mechanici & ſubinde etiam involuntarii in nobis excitentur, concludunt ipſi humanæ Naturæ à Creatore eos inditos eſſe.

„Afferam, ut argumenti tota vis eo melius appareat, „quæ hac de re dicit TINDALIUS Cap. XIII. pag. „596. ſeqq.

A. „Obgleich Confucius verbietet, ſich wegen des an„gethanen Unrechts zu rächen; ſo treibet er doch die „Sache nicht zu einem ſolchen Grad der Vollkom„menheit, daſs er auch die Liebe gegen die Feinde „erfordern ſollte, ſondern er behauptet im Gegen„theil, Reg. 63. wir kœnnten einen Feind verab„ſcheuen, ohne jedoch nach einer Rache zu verlan„gen: Die natürlichen Bewegungen wæren nicht „allezeit ſtræflich; und Reg. 15. dieſes allein wære „ein guter Menſch, welcher mit Vernunft lieben und „haſſen kœnnte.

A. „Sind nicht die Gemüths-Bewegungen der Liebe „und des Haſſes uns zu dem Ende von Gott gegeben, „daſs wir dieſelben an ihren gehœrigen Gegenſtæn„den ausüben ſollen? Die Handlungen? in abgeſon„dertem Verſtande genommen, geben keinen Gegen„ſtand der Liebe und des Haſſes ab, ſondern die „Perſonen in Anſehung ihrer Handlungen. Sind nun „nicht die Handlungen gewiſſer Perſonen viel zu „ſchædlich, als daſs ſie andere Bewegungen, auſſer „des Abſcheuens, in uns erwecken ſollten, ſo gar, daſs „ſie uns auch wohl bewegen, dieſelben zu der gebüh„renden Strafe zu bringen? Ja müſſen wir nicht uns „eher ſelbſt haſſen lernen, als wir lernen kœnnen, „diejenigen zu lieben, welche uns haſſen?

„Da wir den Teufel nicht lieben ſollen, ja auch nicht „lieben kœnnen, weil er unſer Feind iſt, wie kœn„nen wir nun ſolche eingefleiſchte Teufel, ſolche „Feinde Gottes und der Menſchen lieb haben, wel„che die Menſchen um deſswillen haſſen und verfol„gen, weil dieſelben ihre Liebe gegen Gott dadurch „zu erkennen geben, daſs ſie der Anweiſung ihres „Gewiſſens folgen? Da die Liebe, Gefælligkeit, „Hochachtung und Freundſchaft mit ſich führet, und „wir dieſe allen Menſchen ſchuldig ſind: Was kœn„nen wir wohl in dem gegenſeitigen Falle zwiſchen „den beſten und den ſchlimmſten Menſchen für einen „Unterſcheid halten?

„Ich

„Ich kan mir ſo vvenig einbilden, daſs die Regeln
„Confucius, und Jeſus Chriſtus von einander unter-
„ſcheiden ſind, daſs ich vielmehr glaube, die deut-
„lichen und einfachen Regeln des erſtern vverden
„behülflich ſeyn, die dunklern Regeln des leztern zu
„erlæutern, als vvelche nach der damahligen Ge-
„vvohnheit zu reden eingerichtet ſind. Der Heil.
„Paulus ſagt zvvar: Wenn dein Feind Hunger lei-
„det, ſo gieb ihm zu eſſen; und vvenn er Durſt lei-
„det, gieb ihm zu trinken: Indem du dieſes thuſt,
„ſo vvirſt du ihm glüende Kohlen auf dem Kopfe zu-
„ſammen haüffen: Allein dieſe Aufführung kan kein
„ſicheres Kennzeichen der Liebe gegen denſelben ab-
„geben: denn es geſchiehet in der Abſicht, ihm die
„gœttliche Rache auf den Kopf zu bringen.

§. CCCCXCII.

Ratio, cur Adverſarii hanc Diſciplinæ Chriſtianæ Regulam deprimere ac ceu Juri Naturæ adverſam ejicere ſtudent, hæc eſt, quod, cum à nobis poſcant ut oſtendamus, Legem, quam Chriſtus attulit, illa quæ ex Principiis Philoſophicis fluit conſummatiorem eſſe, inter alia a noſtris Theologis etiam hæc de Inimicorum amore affertur, quem nec rigidiſſima etiam Philoſophia moralis præſcribat.

§. CCCCXCIII.

Tota vero difficultas obſervationibus ſequentibus tollitur *α*. Fundamentum Legis hujus eſt *tum* participatio ejusdem Naturæ, dum ab eodem Patre geniti, ejusdemque Monarchæ univerſalis ſubditi ſumus; hinc non convenit ut unus alterum odio proſequatur, neque naturalis illa ac mutua cognatio ac obligatio per id abrumpi poteſt, ſi quis inique nobiscum agit. *Tum* univerſale illud Juris Naturæ tam Ethici quam Politici

principium, quidquid ad conſervationem & promotionem tum propriæ tum proximi perfectionis & ad humanæ Societatis felicitatem tendit, illud faciendum eſt, quam Regulam Chriſtus hisce complectitur verbis: *Quidquid igitur vultis, ut vobis faciant alii, idem vos etiam eis facite: nam hæc Legis vatumque Summa eſt*, Matth. VII. 12.

§. CCCCXCIV.

β. Finis hujus Regulæ pro duplici hominis Chriſtiani ſtatu etiam duplex eſt; Homo nimirum conſideratur vel ceu Societatis civilis membrum, vel ſimul ceu Civitatis Dei conſors. *Priori* reſpectu Lex hæc hunc uſum habet, quod condonatione injuriarum & Inimicorum amore maxima ſæpe pericula à Republica prævertuntur, iniquiſſimæque injuriarum ac ultionum ſucceſſiones in prima ſtatim origine extinguuntur; unde non poſſunt non injuriarum condonatio beneficiaque inimicis exhibita ad Societatis conſervationem ac perfectionem tendere; cum contra odium proximi continuum, ultiones ac diffidia, Societatis ac Reipublicæ vincula ſolvant.

§. CCCCXCV.

Si vero homo ceu membrum Civitatis Dei conſideratur, ipſe obligatus eſt, ad facienda omnia ea, quæ cum in ſanctæ hujus Societatis commodum & incrementum, tum uniuscujusque membri ſalutem tendunt (Cap. III. §. 1474. 1475.). Finis autem hic, nec per vindictam & continuum ejus qui me offendit odium, nec per rixas obtineri poteſt; ſed ut inimicus noſter ad meliorem redeat frugem, amoris & condonationis ſigna maxime proficiunt.

Si

§. CCCCXCVI.

Si autem hominem abſtracte ab omni Societate conſideramus, proprii ſtatus perfectionem magis promovet Patientia, Longanimitas ac Amor proximi & propriæ tranquillitatis Cura, quam vero animus affectibus turbatus, ira efferatus, qui ſui non compos ultionem ubique ſpirat. Maximam ille reportat victoriam, qui ſemetipſum vincit. Fortior eſt, qui ſe, quam qui fortiſſima vincit mœnia, nec virtus altius ire poteſt.

§. CCCCXCVII.

Cum igitur tam Fundamentum ac Principium hujus Regulæ, ac ejus Finis, (per paragraphos præcedentes,) bonus ſit, oportet ipſa etiam Regula bona ſit.

§. CCCCXCVIII.

Motus illos naturales ad ſui defenſionem tendentes quod attinet, non negamus eos ita adhibendos eſſe, ut mala à nobismet ipſis ac ab integra propulſemus Societate, ita tamen ut Jus tutaminis inculpatæ tutelæ non transgrediamur, ſed tantummodo faciamus, quantum ad vitæ noſtræ ac Reipublicæ conſervationem neceſſe eſt, quod Diſciplina Chriſtiana nequaquam prohibet. Tria præcipue hæc Chriſti Regula præſcribit: *α*. Ratione præſentis prohibet, ne ultra juſtæ defenſionis limites procedamus, & ut nonniſi cæteris omnibus tentatis ad arma veniamus jubet, & ut hoc in caſu omnes noſtræ actiones ita comparatæ ſint, ut inde eluceſcat, animum noſtrum ad amorem magis quam ad odium ac inimicitiam compoſitum eſſe, & nos pacem magis quam litem

tem & bellum optare, & ut bellum ac noſtri defenſio eo ſolummodo tendat, & id tantum in votis noſtris ſit, ut Pax firma obtineatur.

§. CCCCXCIX.

β. Quoad præteritum, Chriſtus vult, ut injurias à proximo nobis allatas oblivioni demus, animumque ab omni vindictæ cupidine liberemus, nihilque omittamus, quod ad proximum ad pacem adducendum atque leniendum quidquam conferre poteſt.

§. D.

γ. Vult denique, ut non in aliena ſive Dei ſive Magiſtratus Jura involemus, hacque ratione omnis Societatis tam Civilis quam Religioſæ ordinem evertamus, ſed ut ultionem illis permittamus, qui Poteſtatem gerunt: Quisque enim ſi injuriæ ſibi illatæ vindex eſſet, malum hoc in infinitum creſceret: Unde Philoſophus Ethnicus MAXIMUS TYRIUS Diſſ. II. ait. *Quis erit obſecro finis mali? Si enim perpetuo qui injuria affectus eſt, malum malo compenſat, neceſſe eſt, ab uno ad aliud tranſire & quaſi tranſilire malum; atque ita injuria injuriam excipit:* Et paucis interjectis addit: *Quousque quæſo ſe diffundet hoc malum? Ubi deſinet? Non vides quid facias: Perennis improbitatis fontem excitas; legemque fers, quæ ſit univerſo terrarum orbi malorum cauſſa.*

§. DI.

• Quæ de affectibus, amore & odio, homini natura inſitis afferunt Adverſarii, nihil probant, ſi diſtinguimus α. inter odium vitii ac odium Perſonæ, quorum prius licitum, alterum vero pro-

prohibitum eſt. β. Inter adfectus moderatos, qui intra juſtos conſiſtunt limites, & immoderatos, qualis immodicus ſui ipſius amor, ira, ſuperbia, &c.

§. DII.

Nonnulla porro contra Regulas Politicas, quæ ad Reipublicæ conſervationem tendunt, in Libris præcipue Evangelicis contineri, Antiſcripturarii aſſerunt; ut quæ de Bonorum venditione ac largitione, de omni cura abjicienda, de bonorum ſuorum elocatione abſque ulla uſusfructus ſpe, de largitione omnium ſuorum in uſum pauperum, & quæ ſimilia.

„Und ſollten vvir nicht, vvenn vvir den Grund der „Dinge nicht zu Hülffe nehmen, auf die Gedanken „gebracht vverden, daſs die Armen als Arme, die „einzigen Lieblinge des Himmels vværen, Luc. VI. „20 21. Ingleichen, ſollten vvir nicht auf gleiche „Weiſe auf die Einbildung gerathen, als vvenn die „Lehren Chriſti den Reichen, als Reichen, entgegen „vværen, und folglich auch allen Anſtalten, vvelche „ein Volkreich machen, vers 24. Cap. cit So „vvar es auch ein allgemeines Gebot, daſs kein „Menſch reich ſeyn ſollte, Lucæ XII. 33. Ja, die Frau, „vvelche ihre zvveen Scherfe in den Gottes-Kaſten „vvarf, vvird gelobet, vveil ſie alles, vvas ſie ge„haht, ſo gar alle ihre Lebens-Mittel, hineingevvor„fen hætte; um auch zu zeigen, daſs niemand von „dieſem Gebote ausgenommen ſey, ſagt Jeſus: Ver„kauffe alles, vvas du haſt, und gieb es den Armen, „Marci X. 21. Dieſes Gebot læſſet ſich in einem „Chriſtlichen Staat gar nicht ausüben: Denn vvenn „jedermann verkauffen vvollte, ſo vvürden keine Kæuf„fer ſeyn Was für einen Nutzen kœnnen vvohl die „Unterthanen von Geſetzen haben, vvelche auf eine „ſo ungevviſſe, allgemeine, und unbeſtimmte Art ab„gefaſſet ſind, als dieſe: Leihet aus ohne Hoffnung „etvvas vvieder zu behommen: Wenn dich jemand

„vor

„vor Gericht ziehen, und dir deinen Rock abge„vvinnen vvill, ſo überlaſſe ihm den Mantel auch „dazu; vvenn dir jemand das Deinige nimmt, ſo „fordere es von demſelben nicht vvieder zurück; „oder andere dergleichen Stellen, vvelche die Rei„chen als Reiche zu verdammen, und zu erfordern „ſcheinen, daſs ſie die Armen nicht zur Arbeit an„halten, ſondern alles verkauffen und es den Armen „geben ſollen; oder auch noch andere Geſetze, vvel„che die Selbſtvvehre zu verbieten ſcheinen, oder „vvelche von uns erfordern, für unſern Lebens-Un„terhalt, oder auch für den morgenden Tag keine „Sorge zu tragen? und dieſes noch dazu aus Grün„den von den Lilien hergenommen, vvelche vveder „arbeiten noch ſpinnen? Eben dieſes kan man über„haupt von allen allgemeinen und unbeſtimmten Re„geln in dem Neuen Teſtament ſagen, vvenn ſie „gleich etvvas deutlicher abgefaſſet ſind, &c.

§. DIII.

Ad hæc ſolvenda obſervationes nonnullæ generales ſufficiunt *α*. Verba cujusvis Autoris ſecundum illius Principia ſunt explicanda, unde quæcunque Chriſtus loquutus eſt, ſecundum principia Doctrinæ illius explicanda ſunt; cum vero Regnum quod Chriſtus in hac terra ſtabilivit, non ſit de hoc Mundo, ſed mere ſpirituale, hinc tales ferendæ fuere leges, quæ naturæ Regni illius conformes eſſent; proptereaque huc præcipue tendit, ut hominum animos à rebus corporalibus avocet, ut ſpiritualia magis curæ habeant.

§. DIV.

β. Regnum illud tamen ita comparatum eſt, ut Societati politicæ ac Reipublicæ bene conſtitutæ non repugnet, ſed conſpirent (Cap. III. §. 1741.): Unde Chriſtus curam pro rebus ſpiritualibus ita determinat, ut quidem rerum corpora-

hium

lium curam non excludat, ſed ut prior poſteriori ſemper præferatur jubet, Matth. VI. 33. 34.

§. DV.

γ. Si uno in loco indeterminate loquitur optimus Salvator, alibi ſatis determinate ſeſe explicavit, ut ſenſus ex locorum collatione naſcatur facillimus.

§. DVI.

δ. Probe etiam ad circumſtantias attendendum, nec non ad Perſonas, ad quas Chriſtus loquutus eſt; ita ſi reſponſionem quam homini illi dedit, Matth. XIX. 21. ex nexu & circumſtantiis illius conſideramus, facile ratio mandati hujus patet; nec non Regulam illam univerſalem non eſſe clariſſime liquet; nec omnes Chriſtum divites è Regno Cœlorum excludere ex verſibus immediate ſequentibus palam eſt; pro variis vero vel circumſtantiis externis vel divitis adfectu magis vel minus divitiæ nocent; Illis quibus Chriſtus hæc locutus eſt temporibus divitiæ introitui in Regnum Cœlorum quammaxime officiebant; unde pro variis Circumſtantiis etiam magis vel minus regula hæc reſtringenda eſt.

§. DVII.

ε. Is Chriſti & ſacrorum Scriptorum mos eſt, ut animæ conditionem ac deſideria phraſibus à corpore deſumtis exprimant, unde quæ de Pauperibus ac Divitibus Luc. VI. dicuntur, de animæ non vero de Corporis ſtatu interpretanda eſſe, ex connexione apparet.

§. DVIII.

Ea loca, quæ in Nov. Teſt. Libris ſibi invicem

cem contradicere arbitrantur Antiſcripturarii, Capite ſequente ſolvemus, dum armis hac in re Judaicis utantur.

§. DIX.

Reſpectu Vaticiniorum Apoſtolos magnopere in hoc præcipue erraſſe dicunt Adverſarii, quod Adventum Jeſu Chriſti ultimum jam præ foribus eſſe ubique inculcaverint.

Vide ea quæ hac de re ad §. 13. Ex TINDALIO allegavimus. In verbis ſequentibus Autor hic etiam explicationes eludere conatur, quas Theologi afferunt, & ſubjungit pag. 448. „Die Gottesgelehrten ſind ſo „ſehr verlegen, vvie ſie es erklæren ſollen, vvenn „die Apoſtel ſo oft verkündigen, das Ende aller Din„ge ſey allernæchſt vorhanden, und Chriſtus vver„de alsdenn kommen, da doch unſer Heyland ſagt, „Matth. XXIV. 36. Den Tag und die Stunde vveiſs „niemand, nicht einmal die Engel im Himmel, ſon„dern mein Vater allein.

§. DX.

Ad controverſiam hanc dirimendam cognitione Syſtematis Theologiæ Propheticæ opus eſt, ubi oſtenditur & demonſtratur α. Abrogationem Mundi Typici ſive Oeconomiæ Veteris Typum geſſiſſe Abrogationis Mundi Antitypici ſive Oeconomiæ Novæ, ex quo hæc Regula fluit: Utramque in Sacris Litteris iisdem exprimi Phraſibus, unde Apoſtolorum hoc de eventu effata ita comparata ſunt, ut primo Mundi typici abrogationem intendant, & Novæ Oeconomiæ finem ſubindicent, unde ceu de re præſentiſſima loquebantur.

§. DXI.

β. De Adventus Domini præſentia loquuntur

tur ut de re non longe remota, qui vero ſtyli prophetici vel parum gnarus eſt, eum non latet, Adventum Domini quidem in ſe eſſe unicum, ſed varios habere gradus, donec tandem in ultimarum rerum Cataſtrophe conſummabitur.

§. DXII.

γ. Rerum Propheticarum non plane imperito conſtat, Oeconomiam, in qua vivimus, eſſe noviſſimam, unde Apoſtoli illam jure tempus ultimum appellant, quod tunc temporis jam proximum aderat.

§. DXIII.

Alia adhuc ſolvenda reſtat *Objectio*, quam ſupramemoratus COLLINUS Editionis Gall. pag. 132. 133. affert, nempe locum illum VICTORIS TUNUNENSIS in Chronico, qui ita habet: *Meſſala V. C. Coſſ. Conſtantinopoli; jubente Anaſtaſio Imperatore, Sanctiſſima Evangelia tanquam ab Idiotis Evangeliſtis compoſita reprehenduntur & emendantur.* Ut adeo teſte hoc Scriptore univerſalis Librorum Evangelicorum contigerit mutatio & corruptio.

§. DXIV.

Deſumſit COLLINUS Teſtimonium hoc ex MILLII Prolegomenis in Nov. Teſt. pag. 98. a. ſed tacet Viri hujus celeberrimi de eo Judicium, quod loc. cit. ita habet: *Unde hæc deſumſerit Autor iſte, neſcio. Illud quidem ſatis probabile eſt, Sophiſtas iſtius Urbis alioſque dicendi Magiſtros, quibus haud parum faſtidio forte erat Evangelici ſtili barbaries, apud Imperatorem egiſſe, ut Evangeliorum hiſtoriam de novo conficiendam & ſermone puriore Græco exprimendam curaret; levemque & impium Princi-*

pum eorum maleſanis conſiliis eousque fuiſſe obſecutum, ut ſerio cogitaret de hac Evangeliorum reformatione ſeu etiam forte opus ipſum inchoaret. Verum ejusmodi Evangelia nulla unquam in publicum prodiiſſe tam certum eſt, quam quòd certiſſimum. Ipſum nomen ſane novorum Evangelioram, dici haud poteſt, quantas per univerſum Orientem excitaturum fuiſſet tragœdias, quam graves tumultus, nec fortaſſe ſine Imperatoris ipſius cæde ſopiendos. Sed ut proſpere & ex voto ſucceſſerit ipſi hoc facinus, certe ſi Evangelia hæc, eorumve particulæ aliquæ evolaſſent in vulgus, fieri non poteſt, quin Hiſtorici ad unum omnes, qui reliqua Anaſtaſii flagitia enarrarunt, etiam hoc longe ſuper alia memorabilia graphice ſuisque omnino coloribus depingerent, cum tamen apud eos altum ſit de hac re ſilentium; neque exſtet, quod ſciam, ex omni ſcriptorum turba præter unum Victorem, quique verba ejus transſcripſit Iſidorum Hispalenſem, qui ῥαδιυργιας hujus aliquam faciat mentionem.

§. DXV.

Reſponſionis loco ergo α. obſervandum, omnem hujus facti fidem in VICTOREM ſolum reſolvi; nec ullam adduci poſſe cauſſam, cur coætanei Scriptores, Anaſtaſio infenſiſſimi, plane hac de re ſiluerint. β. Accedit, quod Patres Orthodoxi in reliquis Anaſtaſio reſiſtentes in re tanti momenti Imperatori non reſtiterint. γ. Codices MSS. Anaſtaſio vetuſtiores extant, qui cum poſterioribus exacte conveniunt. δ. Imo ſi nullum vetuſtius extaret exemplar, tamen in Patrum Anaſtaſio antiquiorum ſcriptis & allegatis, hujus mutationis veſtigia deprehenderentur, cujus vero nullum reperitur.

ε. Irri-

§. DXVI.

ε. Irritus plane fuiſſet Imperatoris conatus, propter Nov. Teſtamenti exemplarium in toto Orbe diſperſorum ingentem multitudinem, ut mutatio hæc minimæ tantum Exemplarium parti contingere potuiſſet. ς. VICTOREM admodum fuiſſe credulum, fabellis indulgentem, oſtendunt DION. PETAVIUS in Ration. Temp. Lib. VI. ad A. 491. JOH. GARNERIUS in Diſſ. de quinta Synodo Liberati Breviario adjecta Cap. I. pag. 181. ζ. VICTOR diu poſt Meſſalæ conſulatum hæc ſcripſit, cumque nullus ante eum Autor facti hujus mentionem faciat, ea nonniſi ex rumore incerto narrare potuit.

Vide JAC. BASNAGII Hiſt. de l'Egliſe, Lib. VIII. Cap. II. §. 8. f. 424. & Reverendiſſimi Cancellarii Tüb. CHRISTOPH. MATTH. PFAFFII Diſſert. de Evang. ſub Anaſtaſio Imp. non corruptis.

* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
* *

